„Una dintre cele mai originale voci ale literaturii latinoamericane contemporane."
Mario Vargas Llosa

POLIROM

Juan Gabriel Vásquez

Forma ruinelor

BIBLIOTECA POLIROM

Table of Contents

I. Bărbatul care vorbea despre zile nefaste
II. Relicvele morților iluștri
III. Un animal rănit
IV. Tu cu ce te mândrești?
V. Rana cea mare
VI. Investigația
VII. Cine sunt ei?
VIII. Procesul
IX. Forma ruinelor
Nota autorului
Mulțumiri

Juan Gabriel Vásquez

Forma ruinelor

Traducere din limba spaniolă
de Marin Mălaicu-Hondrari

POLIROM
2018

Juan Gabriel Vásquez, *La forma de las ruinas*
Copyright © Juan Gabriel Vásquez, 2015
All rights reserved
© 2018 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română
www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53
ISBN ePub: 978-973-46-4958-7
ISBN PDF: 978-973-46-4959-4
ISBN print: 978-973-46-6619-5
Coperta: Radu Răileanu
Pe copertă: © Moviestore collection Ltd/Alamy StockPhoto
Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!
Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

Libris.RO
Respect pentru oameni și cărți

JUAN GABRIEL VÁSQUEZ s-a născut la Bogotá, în 1973. După încheierea studiilor de drept la Universidad de Rosario din oraşul natal, a plecat la Paris, unde a obţinut un doctorat în literatură latinoamericană la Sorbona. A trăit în Belgia şi la Barcelona înainte de a se întoarce în Columbia. A publicat pînă în prezent şase romane – *Persona* (1997), *Alina suplicante* (1999), *Los informantes* (2004), *Historia secreta de Costaguana* (2007), *El ruido de las cosas al caer* (2011; *Zgomotul lucrurilor în cădere*, Polirom, 2014), distins în acelaşi an cu Premio Alfaguara Novela şi în 2014 cu International IMPAC Dublin Literary Award, şi *Reputaciones* (2013) –, un volum de proză scurtă, *Los amantes de Todos los Santos* (2001), o biografie, *Joseph Conrad: el hombre de ninguna parte* (2004), şi volumul de eseuri *El arte de la distorsión* (2009). A tradus din operele lui John Hersey, John Dos Passos, Victor Hugo şi E.M. Forster şi este editorialist al cotidianului columbian *El Espectador*.

Lui Leonardo Garavito, care mi-a pus la îndemână ruinele
Maríei Lynch și lui Pilar Reyes, care mi-au arătat cum să le dau formă

Ești ruina celui mai demn bărbat…
Shakespeare, *Iulius Cezar*

I

Bărbatul care vorbea despre zile nefaste

Ultima dată când l-am văzut, Carlos Carballo intra cu grijă într-o mașină de poliție, cu mâinile încătușate la spate și capul vârât între umeri, în timp ce un text din josul ecranului explica motivul arestării lui: încercase să fure costumul unui politician asasinat. A fost o imagine fugitivă, prinsă din întâmplare pe unul dintre canalele cu știri de noapte, după reclamele înnebunitoare și înainte de știrile din sport, și-mi amintesc că m-am gândit că mii de telespectatori împart cu mine momentul acela, dar numai eu pot spune, fără să mint, că nu sunt deloc surprins. Era la fosta casă a lui Jorge Eliécer Gaitán, transformată în muzeu, unde în fiecare an ajung hoarde de vizitatori pentru a lua contact, scurt și indirect, cu cea mai celebră crimă politică din istoria Columbiei. Costumul era cel pe care Gaitán îl purtase în 9 aprilie 1948, ziua când Juan Roa Sierra, un tânăr cu vagi simpatii naziste, care cochetase cu secte rozacruciene și obișnuia să stea de vorbă cu Fecioara Maria, l-a așteptat la ieșirea din biroul său și, de la câțiva pași distanță, a tras patru gloanțe în el, pe strada plină de oameni și în toiul amiezii din Bogotá. Gloanțele i-au găurit sacoul și vesta, iar oamenii care știu asta vizitează muzeul numai pentru a vedea acele întunecate cercuri de vid. Carlos Carballo, s-ar fi putut crede, era unul dintre acei vizitatori.

Toate astea se întâmplau în a doua miercuri din luna aprilie 2014. Din câte se pare, Carballo ajunsese la muzeu pe la unsprezece dimineața, după care a fost văzut dând ocol casei ore în șir, ca un prozelit în transă, sau stând în picioare, cu capul înclinat, în fața cărților de drept penal, sau uitându-se la documentarul ale cărui imagini cu tramvaie în flăcări și oameni furioși agitând macete se derulează cât e ziua de lungă. După plecarea ultimilor școlari în uniformă, a urcat la etaj, unde costumul purtat de Gaitán în ziua asasinării era expus într-o vitrină, și a început să lovească sticla groasă cu o rozetă. A apucat să pună mâna pe umărul sacoului albastru-închis și atât:

paznicul de la etaj, alertat de zgomote, îl țintea deja cu pistolul. Atunci, Carballo și-a dat seama că se tăiase în cioburile vitrinei și a început să-și lingă sângele de pe degete ca un câine de pripas. Însă fără să pară foarte îngrijorat. La televizor, o fată în cămașă albă și fustă ecosez a rezumat astfel:

„Era ca și cum l-ar fi prins mâzgălind pereții“.

Toate ziarele din dimineața următoare scriau despre furtul nereușit. Toți s-au arătat surprinși, cu ipocrizie, că mitul lui Gaitán continua să trezească asemenea pasiuni chiar și după șaizeci și șase de ani, iar unii au comparat pentru a mia oară asasinarea sa cu cea a lui Kennedy, de la care în anul anterior se împlinise jumătate de secol fără ca puterea ei de fascinație să fi scăzut câtuși de puțin. Au amintit cu toții, de parcă mai era nevoie, urmările nebănuite ale asasinatului: orașul incendiat de protestele mulțimii, lunetiștii trăgând de pe acoperișuri în tot ce mișca, războiul civil din anii următori. Aceeași informație era reluată peste tot, mai mult sau mai puțin în aceeași formă și mai mult sau mai puțin pe același ton melodramatic, însoțită de aceleași imagini, mai mult sau mai puțin, inclusiv de cele în care se vede cum mulțimea furioasă, după ce-l linșează pe criminal, târăște cadavrul pe jumătate despuiat de-a lungul Șoselei Séptima, spre Palatul Prezidențial; dar în toată presa n-am găsit măcar o speculație, oricât de gratuită, asupra adevăratelor motive pentru care un om în toate mințile decide să pătrundă într-o casă păzită și să fure hainele găurite ale unui mort celebru. Nimeni nu şi-a pus întrebarea asta, iar memoria noastră mediatică a uitat treptat de Carlos Carballo. Copleşiţi de violențele zilnice, care nu-ți lasă timp nici pentru deznădejde, columbienii l-au lăsat pe acel om inofensiv să se topească în întuneric ca o umbră. Nimeni nu s-a mai gândit la el.

O parte a acestei cărți e povestea lui. Nu pot să spun că l-am cunoscut cu adevărat, dar am ajuns cu el la un grad de intimitate pe care nu-l ating decât cei care au încercat să se înșele. Pentru a putea scrie povestea asta (pe care o simt prolixă și insuficientă), trebuie să vorbesc mai întâi despre omul care ne-a făcut cunoștință, căci tot ce mi s-a întâmplat apoi are înțeles numai dacă spun cum a intrat în viața mea Francisco Benavides. Ieri, plimbându-mă prin câteva locuri din centrul

capitalei unde au avut loc unele întâmplări pe care le voi povesti în această dare de seamă, încercând să-mi reconfirm că nimic nu mi-a scăpat din vedere, oricât de dureroasă ar fi reconstituirea, m-am trezit întrebându-mă cu voce tare cum ajunsesem să știu toate aceste lucruri fără de care poate că mi-ar fi fost mai bine: cum ajunsesem să-mi petrec atâta timp gândindu-mă la niște morți, trăind cu ei, vorbind cu ei, ascultându-le lamentările și lamentându-mă la rândul meu că nu puteam face nimic pentru a le alina suferința. Și nu-mi vine să cred că totul a început de la câteva cuvinte simple cu care doctorul Benavides m-a invitat la el acasă. Atunci am crezut că accept invitația numai pentru a-i oferi din timpul meu celui care îmi dăruise dintr-al său când trecusem prin momente grele, așa că vizita mea părea mai degrabă un compromis, unul dintre nenumăratele fleacuri cu care ne pierdem vremea. Nu aveam cum să știu cât de mult mă înșelam, pentru că întâmplările din acea noapte au pus în funcțiune un mecanism înspăimântător ce se va opri numai odată cu această carte: această carte scrisă ca ispăşire a unor crime pe care, chiar dacă nu le-am comis, am sfârșit prin a le moșteni.

Francisco Benavides era unul dintre cei mai reputați chirurgi din țară, băutor de whisky *single malt* și cititor împătimit, deși sublinia de fiecare dată că îl interesa mai mult istoria decât ficțiunea, iar dacă ajunsese să citească un roman scris de mine, mai degrabă cu stoicism decât cu plăcere, a fost numai pentru sentimentalismul pe care i-l stârneau pacienții lui. Strict vorbind, eu nu eram pacientul său, dar e drept că o problemă de sănătate ne-a pus în legătură prima dată. Într-o noapte din 1996, la câteva săptămâni după ce mă instalasem la Paris, încercam să înțeleg un eseu de Georges Perec când am simțit ceva neobișnuit sub maxilarul stâng, un soi de biluță sub piele. În zilele următoare biluța a crescut, însă preocupat cum eram cu noua mea viață, nerăbdător să descifrez regulile noului oraș și să-mi găsesc locul în el, nu i-am dat importanță. După alte câteva zile, aveam un ganglion atât de inflamat, încât îmi deforma fața; oamenii de pe stradă mă priveau cu milă, iar o colegă de studii a încetat să mă mai salute de teamă să nu ia cine știe ce boală necunoscută. Au început analizele; o armată

de medici parizieni n-a fost în stare să pună un diagnostic corect; unul dintre ei, de numele căruia nici nu vreau să-mi amintesc, a îndrăznit să sugereze că ar fi vorba de un cancer limfatic. Atunci, familia mea a apelat la Benavides, ca să-l întrebe dacă e posibil așa ceva. El nu era oncolog de profesie, dar în ultimii ani stătuse mult pe lângă bolnavii terminali: un soi de voluntariat pentru care nu primea nici o retribuție. Așa se face că, deși părea destul de iresponsabil să pui un diagnostic de pe cealaltă parte a oceanului, mai ales într-o epocă anterioară telefoanelor cu care poți trimite fotografii și a camerelor integrate computerelor, Benavides n-a ținut cont de timpul său și, bazându-se pe cunoștințe și intuiție, mi-a oferit un sprijin transatlantic ce s-a dovedit aproape la fel de util ca un diagnostic definitiv. „Dacă ați avea ce caută ei“, mi-a zis odată la telefon, „ar fi găsit deja“. Complicata logică a frazei a fost ca un colac de salvare aruncat cuiva care se îneacă: te agăți de el fără să te întrebi dacă nu cumva e spart.

După câteva săptămâni (petrecute într-un fel de timp în afara timpului, trăind cu ideea cât se poate de întemeiată că viața mea avea să se sfârșească la douăzeci și trei de ani, dar atât de năucit de veste încât nici măcar nu eram în stare să simt o frică adevărată sau o reală tristețe), un medic generalist pe care l-am cunoscut întâmplător în Belgia, membru al organizației Medici fără Frontiere, întors recent de la ororile din Afganistan, a avut nevoie de o singură privire pentru a-mi pune diagnosticul de tuberculoză ganglionară, o boală care dispăruse din Europa și mai putea fi întâlnită numai în (mi-a explicat fără a pune ghilimelele pe care eu acum am să le pun) „Lumea a Treia“. M-au internat într-un spital din Liège, m-au închis într-un salon întunecat, mi-au făcut niște analize ce îmi dădeau senzația că îmi ia foc sângele, m-au anesteziat și mi-au deschis partea dreaptă a feței, sub maxilar, ca să-mi scoată un ganglion și să-l pună la cultură; după o săptămână, laboratorul a confirmat ce spusese medicul proaspăt întors, care nu avusese nevoie de atâtea analize costisitoare. Timp de nouă luni am urmat un tratament triplu cu antibiotice care-mi colorau urina într-un portocaliu strident; ganglionul inflamat a început să dea înapoi; într-o dimineață am simțit umezeală pe pernă și mi-am

dat seama că ceva se spărsese. După asta, trăsăturile feței mele au revenit la normal (în afara celor două cicatrice: una discretă, iar cealaltă, de pe urma operației, mai evidentă) și în sfârșit am putut lăsa în urmă problema aceea, deși în toți acești ani nu am reușit să uit cu totul de ea, pentru că cicatricele au grijă să îmi amintească. I-am rămas profund îndatorat doctorului Benavides. Și primul lucru la care m-am gândit când ne-am văzut întâia oară, la nouă ani după întâmplarea aceea, a fost că niciodată nu-i mulțumisem așa cum ar fi meritat. Poate că de aceea l-am acceptat atât de ușor în viața mea.

Ne-am întâlnit din întâmplare la cantina Spitalului Santa Fe. Eu și soția mea eram internați de cincisprezece zile și încercam să facem față cât mai bine urgenței care ne obligase să ne prelungim șederea la Bogotá. Aterizaserăm la începutul lui august, imediat după Ziua Independenței, cu gândul să ne petrecem vacanța de vară în sânul familiei și să ne întoarcem la Barcelona înainte de data prevăzută pentru naștere. Sarcina ajunsese la douăzeci și patru de săptămâni fără cea mai mică problemă, lucru pentru care îi mulțumeam Domnului în fiecare zi: știam de la început că sarcina gemelară e considerată una de mare risc. Însă normalitatea s-a dus de râpă într-o duminică, atunci când, după o noapte de disconfort și dureri neobișnuite, ne-am dus la doctorul Ricardo Rueda, specialistul în probleme de reproducere care urmărise încă de la început evoluția sarcinii. După o ecografie amănunțită, doctorul Rueda ne-a dat vestea.

„Mergeți acasă după haine“, mi-a zis. „Soția dumneavoastră rămâne internată aici până la noi ordine.“

Ne-a explicat ce se întâmplă cu tonul și atitudinea unuia care anunță un incendiu într-un cinematograf: trebuie să aduci la cunoştinţă gravitatea problemei, dar nu în așa fel încât oamenii să se calce în picioare la ieșire. Ne-a explicat ce înseamnă insuficiența cervicală, a întrebat-o pe M dacă avusese contracții și a sfârșit prin a ne spune că trebuia operată de urgență, pentru a întârzia procesul ireversibil care începuse fără să știm. Ne-a spus pe loc – dând peste un incendiu, încercând să evite ca lumea să se calce în picioare – că nașterea prematură e o realitate inevitabilă; tot ce rămânea de făcut era să vedem cât

timp puteam câștiga ținând cont de o situație atât de nefavorabilă, iar posibilitatea ca fetițele mele să trăiască depindea tocmai de acel timp. Cu alte cuvinte: intraserăm într-o cursă contracronometru și știam că riscul de a le pierde pe fetițe era dintre cele care-ți distrug viața. Din acel punct, fiecare decizie avea ca obiectiv amânarea nașterii. La începutul lui septembrie, M era internată deja de paisprezece zile într-o rezervă de la parterul spitalului, fără să aibă voie să se miște și fiind supusă zilnic unor analize care ne-au pus la încercare rezistența, curajul și nervii.

În rutina zilnică intrau injecțiile cu cortizon pentru a dezvolta plămânii fiicelor mele nenăscute, probele de sânge atât de dese încât cu greu mai găseai vreun punct neînțepat pe antebrațele soției mele, ecografiile ce puteau dura și câte două ore și prin care se determina cât de bine funcţionau creierele fetițelor, coloanele vertebrale, inimile lor care nu băteau niciodată la unison. Rutina nocturnă nu era mai puțin complicată. Asistentele puteau intra oricând să recolteze date și să pună întrebări, iar lipsa unui somn fără întreruperi, pe lângă tensiunea continuă pe care o simțeam, ne făcea să fim nervoși. M începuse să aibă contracții pe care nici măcar nu le mai simțea; pentru a le reduce (n-am știut niciodată dacă din intensitate sau din frecvență) au hotărât să-i administreze un medicament numit Adalat, din cauza căruia, ni s-a explicat, avea niște bufeuri atât de puternice, încât trebuia să deschid larg ferestrele și să dorm în frigul nemilos al dimineților din Bogotá. Uneori, când frigul sau asistentele îmi alungau somnul, mă duceam să dau o tură prin spitalul pustiu; mă așezam pe canapelele de piele din sălile de așteptare, dacă găseam un loc luminat, și citeam câteva pagini din *Lolita* într-o ediție de pe coperta căreia mă privea Jeremy Irons; sau mă lăsam purtat de picioare pe coridoarele întunecoase, la orele acelea când în spital mai erau aprinse numai jumătate dintre neoane, mergând din rezerva noastră până la secţia de neonatologie și de acolo până la sala de așteptare de la chirurgie ambulatorie. În acele cutreierări nocturne pe coridoare albe încercam să-mi amintesc ultimele explicații primite de la medici și să-mi dau seama de riscurile la care ar fi expuse fiicele mele dacă

nașterea ar avea loc chiar atunci; apoi calculam în minte cât luaseră fetele în greutate în ultimele zile și cât timp le mai trebuia ca să ajungă la greutatea minimă necesară pentru a supraviețui și mă tulbura gândul că liniștea vieții mele depindea de tot acel gramaj calculat cu obstinație. Încercam, firește, să nu mă îndepărtez prea mult de rezerva noastră și să am mereu telefonul în mână, nu prin vreun buzunar, ca să fiu sigur că îl aud. Și mă uitam des la el: să mă asigur că am semnal și că acesta e bun, ca nu cumva fiicele mele să se nască singure din cauza absenței a patru liniuțe negre pe micul firmament gri al ecranului.

Tocmai în timpul uneia dintre acele plimbări l-am recunoscut pe doctorul Benavides sau, mai bine zis, el m-a recunoscut pe mine. Amestecam fără chef în cafeaua cu lapte, așezat la o masă din capătul cantinei deschise non-stop, departe de un grup de studenți care făceau o pauză la mijlocul turei de noapte (care în orașul meu e mereu epuizantă, plină de violențe mai mici sau mai mari); în carte, Lolita și Humbert Humbert își începeau călătoria prin Statele Unite, dintr-un Motel Funcțional în altul, umplând parcările cu lacrimi și iubiri ilicite, punând geografia în mișcare. Bărbatul s-a apropiat de mine, s-a prezentat cât se poate de simplu și m-a întrebat două lucruri: mai întâi dacă-mi aminteam de el și apoi cum stăteam cu ganglionii. Înainte de-a apuca să îi răspund, s-a așezat, strângând ceașca lui de cafea în mâini ca și cum cineva ar fi putut oricând să i-o fure. Nu era unul dintre acele pahare de plastic, obișnuite în lagărele de refugiați, în care ni se servea nouă cafeaua, ci o ceașcă de ceramică vopsită în albastru-închis; logoul unei universități se ițea chinuit dintre palmele mici, printre degetele uşor depărtate.

„Ce căutaţi pe-aici la ora asta?“, m-a întrebat.

I-am făcut un scurt rezumat: riscul de naștere prematură, numărul de săptămâni, pronosticurile. Însă mi-am dat seama că nu avea prea mult chef de discuție pe o asemenea temă, așa că am spus ce mi-a trecut prin cap. „Dar dumneavoastră?“, l-am întrebat.

„Vizitez un pacient“, mi-a răspuns.

„Și ce are pacientul?“

„Dureri mari“, a zis el, brutal de concis. „Am venit să văd cum l-aș putea ajuta.“ Și a schimbat subiectul, deși nu mi s-a părut că ar fi vrut să evite un răspuns clar: Benavides nu era genul de om care se ferește să vorbească despre durere. „V-am citit romanul, cel despre nemți“, m-a anunţat. „Cine-ar fi zis? Pacientul a ajuns scriitor.“

„Cine-ar fi zis.“

„În plus, scrieți chestii pentru oameni bătrâni.“

„Chestii pentru oameni bătrâni?“

„Chestii din anii ’40. Chestii din al Doilea Război. Faza din 9 aprilie, chestii de astea.“

Se referea la cartea pe care o publicasem cu un an înainte. Ideea îmi venise prin 1999, când am cunoscut-o pe Ruth de Frank, o evreică din Germania care, după ce a scăpat de cataclismul european, ajungând în Columbia în 1938, a văzut cum guvernul columbian, susţinător al Aliaţilor, începuse să rupă relațiile diplomatice cu țările Axei și să închidă cetățenii inamici – propagandiști sau simpatizanți ai fascismului european – în hoteluri de lux de la țară transformate în lagăre de concentrare. De-a lungul a trei zile de discuții, am avut plăcerea și privilegiul de-a o asculta pe femeia aceea cu memorie impecabilă povestindu-mi aproape întreaga ei viață, luând între timp notiţe pe niște foi prea mici dintr-un carnețel: era tot ce găsisem la îndemână în hotelul din zona călduroasă a Columbiei unde ne întâlniserăm. În povestea fascinantă a vieții lui Ruth de Frank, întinsă pe două continente și pe mai bine de șapte decenii, o întâmplare era cu adevărat neobișnuită: familia ei de evrei refugiați, prin una dintre acele ironii crude ale vieții, ajunge să fie urmărită și în Columbia, *pentru că era o familie de nemți*. Această teribilă neînțelegere (însă *neînțelegere* e un cuvânt nepotrivit și frivol) s-a transformat în primul impuls al unui roman pe care l-am numit *Los informantes*[1]; iar viața și amintirile lui Ruth de Frank au devenit, distorsionate așa cum distorsionează mereu ficțiunea, cele ale unui personaj fundamental al romanului, un fel de busolă morală a lumii fictive: Sara Guterman.

Dar romanul vorbea despre multe alte lucruri. Cum povestea era centrată pe anii ’40, nu se putea ca la un moment dat subiectul cărții și personajele să nu aibă legătură cu întâmplările din 9 aprilie 1948. Personajele din *Los informantes* vorbeau despre acea zi nefastă; tatăl naratorului, profesor de oratorie, își amintea cu admirație de discursurile incredibile ale lui Gaitán; de-a lungul câtorva pagini, naratorul se duce să viziteze locul crimei, așa cum m-am dus și eu de multe ori, iar Sara Guterman, care-l însoțește în acea zi, se apleacă la un moment dat să atingă liniile de tramvai care încă mai treceau de-a lungul Șoselei Séptima în anii ’40. În liniștea albă din cantina nocturnă, fiecare cu cafeaua lui în față, doctorul mi-a mărturisit că scena aceea – o femeie în vârstă coborând de pe trotuar în locul unde fusese împușcat Gaitán și atingând liniile de tramvai ca și cum ar fi luat pulsul unui animal rănit – l-a împins să mă caute. „Și eu am făcut asta“, mi-a zis.

„Ce?“

„M-am dus în centru. M-am oprit în fața plăcii memoriale. Și m-am aplecat ca să ating șinele.“ A făcut o pauză. Apoi: „Dar de unde atâta interes la dumneavoastră?“.

„Nu știu“, i-am zis. „Dintotdeauna. Una dintre primele mele povestiri a fost despre 9 aprilie. N-a fost publicată niciodată, din fericire. Îmi mai amintesc doar că ningea la final.“

„În Bogotá?“

„Da, în Bogotá. Peste trupul lui Gaitán. Peste șinele de tramvai.“

„Aha“, a zis. „Nu degeaba nu-mi place să citesc chestii inventate.“

Așa am ajuns să vorbim despre 9 aprilie. Mi-a atras atenția faptul că Benavides nu spunea niciodată Bogotazo, titulatura grandilocventă pe care noi, columbienii, o dăduserăm de mult acelei zile legendare. Nu: Benavides spunea mereu ziua și luna, uneori adăuga și anul, ca și cum ar fi fost vorba despre prenumele și numele cuiva care merită tot respectul, sau ca și cum a folosi acea titulatură ar fi fost dovada unei familiarități intolerabile: până la urmă, nu-ți permiți să te joci cu faptele cu adevărat importante din trecutul nostru. A început să-mi povestească ce știa, și nici eu nu m-am lăsat mai prejos. Mi-a

vorbit despre agenții de la Scotland Yard pe care guvernul i-a angajat în 1948 pentru a supraveghea cercetările și despre un scurt schimb de scrisori pe care l-a avut după mulți ani cu unul dintre ei: un tip foarte amabil care era și acum la fel de indignat ca în acele zile îndepărtate când guvernul columbian le cerea rezultate întruna, părând în același timp să le pună numai beţe în roate. Eu i-am vorbit despre discuția cu Leticia González, mătușa soției mele, al cărei bărbat, Juan Roa Cervantes, a fost confundat cu asasinul omonim și urmărit de un mic grup de liberali cu macete; când l-am cunoscut, mi-a povestit chiar el despre acele zile de teroare și cel mai des își amintea (făcând eforturi vizibile să-și stăpânească lacrimile) de pedeapsa pe care i-o aplicaseră susținătorii lui Gaitán: îi incendiaseră biblioteca.

„Ce mai nume pentru o asemenea zi“, a zis Benavides.

Atunci mi-a spus ce aflase de la Hernando de la Espriella, un pacient din zona de coastă, care se afla în trecere prin Bogotá când au izbucnit violențele și care în prima noapte a zăcut cu fața în jos pe un morman de cadavre ca să scape cu viață; iar eu i-am spus despre vizita pe care o făcusem la casa lui Gaitán, după ce o transformaseră în muzeu și te puteai uita la costumul său bleumarin, expus pe un manechin fără cap într-o vitrină de sticlă, cu găurile lăsate de gloanțe (două sau trei, nu mai știu) la vedere… Timp de cincisprezece sau douăzeci de minute am stat acolo, în cantina din care studenții din tura de noapte plecaseră, și am făcut schimb de povești așa cum copiii fac schimb de abțibilduri cu fotbaliști. Dar apoi doctorul Benavides a simțit că mă deranjează sau că-mi răpește momentele mele de liniște. Am avut senzația că doctorul Benavides, ca toți medicii care au trăit în preajma durerilor și grijilor străine, știa că pacienții sau rudele lor au nevoie de momente de singurătate, în care să nu vorbească cu nimeni și nimeni să nu vorbească cu ei. Așa că și-a luat la revedere.

„Locuiesc în apropiere, Vásquez“, mi-a zis strângându-mi mâna. „Când aveți chef să vorbiţi despre 9 aprilie, treceți pe la mine, bem un whisky și vă mai spun câte ceva. Nu mă satur niciodată de subiectul ăsta.“

M-am gândit o clipă că există astfel de oameni în Columbia: oameni care vorbesc despre 9 aprilie așa cum alții joacă șah sau cărți, sau fac rebusuri ori croșetează, sau colecționează timbre. E adevărat că sunt tot mai puțini: au dispărut treptat, fără să se poată adapta și fără să lase continuatori sau discipoli, învinși de eterna nepăsare a acestei țări nenorocite. Dar încă mai sunt, și e firesc, căci asasinarea lui Gaitán – avocatul cu origini umile care ajunsese pe culmile politicii și se simțea chemat să salveze Columbia din mâinile unei clase conducătoare fără milă, strălucitul orator capabil să îmbine în discursurile sale influențele ireconciliabile ale lui Marx și Mussolini – face parte din mitologia noastră națională, ca asasinarea lui Kennedy pentru nord-americani sau ziua de 23 februarie pentru spanioli. Ca toți columbienii, și eu am crescut cu zvonurile că Gaitán fusese ucis de conservatori, de liberali, de comuniști, de spioni străini, de clasa muncitoare care se simțea trădată, de oligarhia care se simțea amenințată; și apoi am acceptat, așa cum am sfârșit prin a accepta cu toții, că asasinul Juan Roa Sierra a fost numai mâna înarmată a unei conspirații trecute cu succes sub tăcere. Poate că ăsta e motivul obsesiei mele pentru acea zi: niciodată n-am simțit devotamentul pe care alții îl au pentru Gaitán, fiindcă mi se pare un personaj mai întunecat decât sunt dispuși oamenii să admită; însă știu că țara asta ar fi fost mai bună dacă nu l-ar fi ucis și mai ales că s-ar putea uita altfel în oglindă dacă asasinatul nu ar continua să fie nepedepsit chiar și acum, după atâția ani.

9 aprilie e un vid în istoria Columbiei, da, dar mai e și altceva: un act solitar care a împins un întreg popor la un război sângeros; o nevroză colectivă care ne-a făcut să nu mai avem încredere în noi mai bine de jumătate de secol. De atunci, noi, columbienii, am încercat, fără succes, să înțelegem ce s-a petrecut în acea vineri din 1948, iar mulți au făcut din asta o distracție mai mult sau mai puțin serioasă, pierzându-și timpul și energia. La fel, există nord-americani – cunosc chiar eu câțiva – care își petrec toată viața vorbind despre asasinarea lui Kennedy, despre circumstanțele ei și despre cele mai ascunse detalii, oameni care știu ce marcă de pantofi purta Jackie în ziua crimei, oameni care sunt capabili să reproducă fraze

întregi din Raportul Warren. Și da: există de asemenea spanioli – nu știu mulți, dar știu unul și mi-e de-ajuns – care vorbesc încontinuu despre lovitura de stat nereușită din 23 februarie 1981, în Congresul Deputaților din Madrid, și care ar putea să găsească cu ochii închiși urmele de gloanțe din pereții aulei. Bănuiesc că asemenea oameni există peste tot în lume, oameni ce reacţionează la conspirațiile din țările lor astfel: transformându-le într-o poveste pe care o tot repetă, ca fabulele pentru copii, și într-un loc al memoriei sau al imaginației, un spațiu virtual unde mergem în excursie, din nostalgie sau încercând să găsim ceva pierdut. Doctorul, din câte mi s-a părut atunci, era un astfel de om. Oare la fel sunt și eu? Benavides mă întrebase *de unde atâta interes*, iar eu îi vorbisem despre povestirea pe care o scrisesem în anii de studenție. Dar nu i-am spus nimic despre cum mi-a venit ideea de a o scrie și nici despre momentul în care am scris-o. De mult nu-mi mai amintisem ceva despre acea epocă și m-am mirat că tocmai acum, în asemenea împrejurări, acele amintiri se hotărâseră să iasă la suprafață.

Erau teribilele zile ale lui 1991. Din aprilie 1984, când traficantul de droguri Pablo Escobar a ordonat asasinarea ministrului Justiției, Rodrigo Lara Bonilla, războiul dintre cartelul din Medellín și statul columbian pusese brusc stăpânire pe orașul meu și îl transformase într-un teatru de luptă. Bombele explodau în locuri alese cu grijă de traficanți pentru a ucide cetățeni anonimi care nu erau implicaţi în război (însă eram cu toții implicați în război, prin urmare părea o prostie copilărească să crezi contrariul). În ajunul Zilei Mamei, ca să dau un exemplu, două atentate în centre comerciale din capitală au făcut douăzeci și una de victime; o bombă pusă în arena de coride din Medellín – alt exemplu – a lăsat în urmă douăzeci și doi de morți. Exploziile marcau zilele. Pe măsură ce treceau lunile, începeam să ne dăm seama că nici unul dintre noi nu era în afara pericolului, pentru că oricine putea fi aruncat în aer de o bombă în orice moment și în orice loc. Zonele unde avuseseră loc atentate, dintr-un fel de atavism pe care-l descopeream din mers, nu mai erau frecventate de cetățeni. Părți întregi din oraș erau pierdute pentru noi sau se

transformau, fiecare dintre ele, în niște *memento mori* de ciment și cărămidă, și în același timp începeam să avem o revelație pe atunci încă timidă: și anume că un nou tip de noroc (norocul care ne desparte de moarte și care e, alături de norocul în dragoste, cel mai important dintre toate, dar și cel mai impertinent) își făcuse loc în viața noastră sub forma invizibilă și mai ales imprevizibilă a unei unde de explozie.

Între timp îmi începusem studiile de drept la o universitate din centrul capitalei, ce funcţiona într-o mănăstire din secolul al XVII-lea transformată în închisoare destinată luptătorilor pentru Independență, pe treptele căreia unii dintre ei au coborât spre eșafod și ale cărei săli cu ziduri groase au dat mai mulți președinți, destui poeți și, în cele mai nefericite cazuri, chiar președinți poeți. La cursuri nu se vorbea aproape deloc despre ce se întâmpla afară: discutam dacă un grup de speologi prinşi într-o peşteră au dreptul să se mănânce unii pe alţii; dezbăteam dacă Shylock, în *Negustătorul din Veneția*, avea dreptul să-i ia lui Antonio o livră de carne din trup și dacă e legitim ca Portia să-l împiedice să facă așa ceva folosindu-se de un artificiu ieftin. La alte cursuri (la majoritatea, de fapt) mă plictiseam de moarte, o plictiseală resimțită fizic, un soi de apăsare în piept, ce semăna cu un ușor atac de panică. La cursurile incredibil de plictisitoare de drept procesual sau de proprietate am început să mă așez tot mai des la pupitrele din ultimul rând şi, ascuns după trupurile pestrițe ale celorlalți studenți, să scot o carte de Borges sau de Vargas Llosa, ori de Flaubert, recomandat de Vargas Llosa, ori de Stevenson sau Kafka, recomandați de Borges. Am înțeles foarte repede că n-avea nici un rost să asist la cursuri pentru a pune în scenă acel ritual complicat de impostură academică; am început să lipsesc, să-mi petrec timpul jucând biliard sau vorbind despre literatură, ori ascultând poeme înregistrate cu León de Greiff sau Pablo Neruda în salonul cu canapele de piele de la Casa Silva, sau cutreierând împrejurimile universității, fără țintă ori metodă, mergând de la lustragiii din piață până la cafeneaua de lângă Chorro de Quevedo, de la băncile zgomotoase din Parcul Santander până la cele retrase și liniștite din Palomar del Príncipe, sau de la Centro Cultural del Libro, cu chioșcurile lui

de un metru pătrat și cu librari înghesuiţi care îți puteau face rost de toate cărțile din așa-numitul *boom* latinoamerican, la Templo de la Idea, o căsoaie cu două etaje unde se legau cărți din biblioteci private și te puteai așeza pe trepte să citești cărți străine învăluit de mirosul de lipici și în zgomotul mașinilor. M-am apucat să scriu câteva povestiri abstracte influențat de excesele poetice din *Un veac de singurătate*, apoi altele, imitând punctuația atât de personală a lui Cortázar din „Bestiar“, să zicem, sau din „Circe“. La finalul celui de-al doilea an de facultate, mi-am dat seama de ceva ce crescuse în mine de luni bune: anume că dreptul nu mă interesa deloc și nici nu-mi folosea la nimic, căci singura mea obsesie era să citesc literatură și, eventual, să învăț să și scriu.

În una dintre acele zile s-a întâmplat ceva.

La un curs de Istorie a ideilor politice, pe când vorbeam despre Hobbes sau despre Locke, ori despre Montesquieu, s-au auzit din stradă două detunături. Sala noastră se afla la etajul şapte dintr-o clădire care dădea spre Șoseaua Séptima; de la ferestre aveam o vedere cât se poate de bună asupra trotuarului vestic. Eu stăteam în ultimul rând, cu spatele sprijinit de perete, așa că m-am ridicat primul să mă uit pe fereastră: pe trotuar, în fața vitrinei de la papetăria Panamericana, zăcea întins corpul care tocmai fusese împușcat de două ori și care sângera sub privirile tuturor. L-am căutat din ochi pe asasin, dar degeaba: nimeni nu ținea o armă în mână, nimeni nu încerca să scape fugind, nimeni nu întorsese capul așa cum se întâmplă când cineva o ia la fugă, nu existau priviri curioase, nici degete care arătau într-o anumită direcție, pentru că locuitorii capitalei deja învățaseră să nu se amestece în treburile altora. Rănitul purta costum, însă nu și cravată; sacoul i se desfăcuse în cădere, lăsând la iveală cămașa albă pătată de sânge. Nu se mișca. M-am gândit: e mort. Doi trecători au ridicat corpul, altcineva a oprit o camionetă albă. Au așezat corpul pe platforma camionetei și unul din cei care-l ridicaseră a urcat și el. M-am întrebat dacă-l cunoștea, sau dacă îl recunoscuse chiar atunci, dacă fusese lângă el când l-au împușcat (dacă era asociatul lui, de pildă, în cine știe ce afaceri necurate) sau dacă pur și simplu făcea totul din solidaritate și

din milă. Fără să aștepte să se schimbe culoarea semaforului în verde pe Bulevardul Jiménez, camioneta depăși toate mașinile, viră brusc la stânga (mi-am dat seama că îl duceau pe rănit la Spitalul San José) și dispăru din raza privirii mele.

După curs, am coborât pe jos cele şapte etaje până în curtea universității și apoi am ieșit în Piațeta Rosario, unde se înalță statuia întemeietorului orașului, don Gonzalo Jiménez de Quesada, ale cărui armură și spadă îmi apar mereu în minte scăldate în găinaț de porumbel. Am luat-o prin pasajul de pe Strada 14, unde întotdeauna e frig pentru că soarele bate numai dimineața, însă niciodată după ora nouă, și am traversat Șoseaua Séptima în dreptul papetăriei Panamericana. Pata de sânge strălucea pe trotuar ca un obiect pierdut; trecătorii îi dădeau târcoale, o evitau și ai fi putut crede că sângele proaspăt al acelui bărbat rănit era o simplă denivelare a pavajului, iar locuitorii din centru o știau din vremuri imemoriale, se obișnuiseră cu ea şi o ocoleau din mers fără să-și mai dea seama. Pata era de mărimea unei palme deschise. M-am apropiat și mi-am pus picioarele de o parte și de alta, ca pentru a o apăra de paşii celorlalți, după care am făcut exact asta: am călcat pe ea.

Am călcat cu grijă, abia atingând-o cu vârful pantofului, ca un copil care bagă degetul în apă să vadă cât e de caldă. Forma clară și bine definită a petei se stricase. Și atunci mi s-a făcut probabil rușine, pentru că am ridicat privirea să văd dacă cineva se uita la mine, condamnându-mi în tăcere purtarea (ușor necuviincioasă sau profanatoare) și m-am îndepărtat de pată încercând să nu fac mișcări care să atragă atenția. La câțiva pași de acolo se aflau plăcile de marmură care comemorează asasinarea lui Jorge Eliécer Gaitán. M-am oprit să le citesc, mai degrabă să mă prefac că le citesc; apoi am traversat Séptima până pe trotuarul Bulevardului Jiménez, am dat ocol cvartalului, am intrat în Café Pasaje, am cerut un vin roșu și mi-am șters vârful pantofului cu un șervețel. Aș fi putut lăsa șervețelul acolo, sub farfuria de porțelan, dar am preferat să-l iau cu mine, având grijă să nu ating cu mâna sângele uscat. Am aruncat șervețelul murdar în prima pubelă pe care am

văzut-o. N-am vorbit cu nimeni despre asta, nici în acea zi, nici în zilele următoare.

Totuşi a doua zi dimineaţă am revenit la locul atentatului. Pata nu mai era, abia se distingea o urmă vagă pe cenușiul pavajului. M-am întrebat ce s-o fi întâmplat cu bărbatul rănit: dacă supraviețuise, dacă acum era în convalescență, cu soția și copiii alături, sau dacă murise și chiar în acele momente avea loc priveghiul său undeva în orașul violent. La fel ca ieri, am făcut câțiva pași spre Bulevardul Jiménez și m-am oprit în dreptul plăcilor de marmură, dar de data aceasta am citit tot ce era scris pe ele, fiecare text de pe fiecare placă, și mi-am dat seama că nu mai făcusem asta. Gaitán, omul despre care de când mă știu se vorbise atât de mult în familia mea, continua să fie un necunoscut pentru mine, o umbră care se perinda printre ideile mele vagi despre istoria columbiană. În acea după-amiază l-am așteptat pe profesorul Francisco Herrera până și-a terminat cursul de oratorie și l-am întrebat dacă pot să-l invit la o bere ca să-mi vorbească despre 9 aprilie.

„Mai bine la o cafea cu lapte“, mi-a zis. „Nu mă pot duce acasă mirosind a băutură.“

Francisco Herrera – Pacho pentru prieteni – era un bărbat slab, cu niște ochelari mari cu rame negre și cu faimă de excentric, iar vocea de bariton nu-l împiedica să-i imite pe majoritatea politicienilor noștri. Preda în principal filosofia dreptului, însă cunoștințele de retorică și mai ales talentul său de imitator îl făcuseră să predea un curs de seară la care se ascultau și se analizau marile discursuri ale oratoriei politice, de la cel al lui Antonius din *Iulius Cezar* până la discursurile lui Martin Luther King. Nu de puține ori, după curs, unii dintre studenți îl însoțeam la o cafenea din apropiere, unde în schimbul celor mai reușite imitări îi ofeream câte o cafea cu coniac, spre distracția și curiozitatea, uneori chiar sarcasmul, clienților de la mesele vecine. Îl imita foarte bine pe Gaitán, ajutat de nasul lui acvilin și de părul negru pomădat care îl făceau să semene cu fostul politician, dar mai ales de cunoștințele exhaustive despre viața și opera lui Gaitán – publicase chiar și o scurtă biografie la o editură universitară –, ce dădeau fiecărei fraze rostite o precizie ce aducea mai

degrabă cu a unui medium la o ședință de spiritism: Gaitán revenea la viață prin cuvintele lui. Odată chiar i-am spus că, atunci când îi rostea discursurile, părea posedat de Gaitán. A zâmbit cum zâmbește numai cineva care și-a dedicat toată viața unei nebunii și tocmai își dă seama, pe jumătate surprins, că nu a pierdut timpul.

La intrarea în Café Pasaje – tocmai ieșea un lustragiu cu cutia de lemn sub braț și ne-am oprit să-i facem loc –, Pacho m-a întrebat despre ce voiam să discutăm.

„Vreau să știu cât mai exact cum s-au petrecut lucrurile“, am răspuns. „Cum a fost asasinat Gaitán.“

„A, atunci mai bine nu intrăm“, a zis el. „Hai să dăm o tură prin împrejurimi.“

Chiar asta am făcut, fără să vorbim, mergând amândoi în tăcere, coborând treptele piaţetei de pe partea cu Bulevardul Jiménez, ajungând în tăcere la colț și tot în tăcere pândind momentul pentru a traversa Séptima în plin trafic, Pacho părând destul de grăbit și eu încercând să țin pasul cu el. Se purta ca un frate mai mare plecat de mult de acasă care îi arată fratelui mai mic, venit în vizită, noul lui oraș. Am trecut pe lângă plăcile de marmură și m-am mirat că Pacho nu s-a oprit să se uite la ele, nici măcar nu mi-a dat de înțeles, printr-un semn cu capul sau cu mâna, că ar ști de ele. Am ajuns la locul pe care, în anul 1948, se înălța edificiul Agustín Nieto (mi-am dat seama că ne aflam la câțiva pași de unde, cu o zi înainte, se aflase pata de sânge, ajunsă astăzi o fantasmă și o amintire) și Pacho m-a condus la ușa de sticlă a unui magazin. „Atinge-o“, mi-a zis.

N-am înțeles din prima clipă ce voia. „Să ating ușa?“

„Da, atinge ușa“, a insistat Pacho, și eu m-am supus. „Pe aici, pe această ușă, a ieșit Gaitán în 9 aprilie“, a continuat el. „Firește, nu era această ușă din această clădire: nu demult au demolat edificiul Agustín Nieto ca să construiască monstruozitatea asta. Însă acum, aici, pentru noi ușa asta e cea pe care a ieșit Gaitán, iar tu tocmai o atingi. Era vreo unu, și Gaitán se ducea să ia prânzul cu câțiva prieteni. Era binedispus. Știi de ce?“

„Nu, Pacho“, i-am răspuns. O pereche a ieșit din clădire și s-a oprit să se uite la noi câteva clipe. „De ce?“

„Pentru că în seara de dinainte câștigase un proces. De asta, de asta era binedispus.“

Îl apărase pe locotenentul Cortés, acuzat că l-a asasinat prin împușcare pe ziaristul Eudoro Galarza Ossa, și câștigarea procesului nu fusese atât un succes juridic, cât mai degrabă un adevărat miracol. Gaitán ținuse un discurs cutremurător, unul dintre cele mai bune din viața lui, susținând că locotenentul îl omorâse într-adevăr pe ziarist, dar o făcuse în legitimă apărare a onoarei. Crima avusese loc cu zece ani în urmă. Ziaristul, director al unui ziar din Manizales, permisese publicarea unui articol în care se denunţau relele tratamente pe care locotenentul le aplica trupei sale; într-o zi, Cortés s-a dus la ziar şi a protestat din cauza articolului; când directorul Galarza şi-a apărat ziaristul, care nu făcuse decât să spună adevărul, locotenentul a scos pistolul şi a tras de două ori. Asta s-a întâmplat. Însă Gaitán și-a folosit cele mai redutabile arme retorice vorbind despre pasiunile omenești, despre onoarea militară, despre simțul datoriei, despre raportul dintre agresiune şi apărare, despre apărarea valorilor patriei, despre cum anumite circumstanțe îl dezonorează pe un militar, pe când pe un civil nu, despre cum un militar care-și apără onoarea apără în același timp întreaga societate. N-am fost surprins că Pacho știa pe de rost finalul discursului de apărare. L-am văzut intrând încet în rol, ca de atâtea ori, iar vocea nu mai era cea gravă și apăsată a lui Francisco Herrera, ci vocea mai ascuțită a lui Gaitán, cu respirația sa de metronom, consoanele sacadate și ritmul lui exaltat:

„Locotenente Cortés, nu știu care va fi verdictul judecătorului, însă mulțimea așteaptă și speră! Locotenente Cortés, dumneavoastră nu sunteți clientul meu. Viața dumneavoastră nobilă, viața dumneavoastră plină de suferință îmi poate întinde mâna; pe care eu am să o strâng într-a mea știind că strâng mâna unui bărbat plin de onoare, de cinste și de bunătate!“.

„Cinste și bunătate“, am repetat.

„Ce minune, nu?“, a zis Pacho. „Ce manipulare grosolană, dar ce minune. Sau mai precis: ce minune *tocmai* pentru că e o manipulare grosolană.“

„Grosolană, însă de succes.“

„Exact.“

„Gaitán era un vrăjitor în treburi din astea.“

„Da, un vrăjitor“, a întărit Pacho. „Era un apărător al libertăţilor care tocmai îl scosese din închisoare pe ucigaşul unui ziarist. Şi nimănui nu i-a trecut prin cap că ar putea fi o contradicţie. Morala: niciodată să nu crezi un mare orator.“

Oamenii au început să aplaude frenetic și l-au purtat pe Gaitán afară pe umeri, ca pe un toreador. Era unu și zece noaptea. Gaitán, obosit, dar mulțumit, a acceptat să sărbătorească succesul și s-a trezit ciocnind cu prieteni și necunoscuți, ajungând acasă la patru dimineața. Dar cinci ore mai târziu se afla deja la biroul său, pieptănat impecabil și îmbrăcat într-un costum din trei piese: un costum albastru-închis, aproape negru, cu dungi albe foarte fine. A primit câțiva clienți; le-a răspuns ziariștilor. Pe la ora unu după-amiază, au venit la biroul său câțiva prieteni care voiau să-l felicite: printre ei erau Pedro Eliseo Cruz, Alejandro Vallejo, Jorge Padilla. Unul dintre ei, Plinio Mendoza Neira, i-a invitat pe toți la masă, ca să sărbătorească victoria din noaptea trecută.

„De acord“, a zis Gaitán râzând. „Dar te previn, Plinio, că sunt scump.“

„Au coborât cu un lift care se afla cam pe aici“, mi-a zis Pacho arătând spre intrarea în clădire (monstruozitate). „Liftul nu mergea tot timpul, pentru că în Agustín Nieto nu era tot timpul curent electric. În ziua aceea, da. Au coborât pe acolo, uite.“ M-am uitat. „Și au ieșit în stradă. Plinio Mendoza l-a luat de braț pe Gaitán, așa.“ Pacho m-a luat de braț și m-a obligat să înaintez, îndepărtându-ne de ușa clădirii, către trotuarul Șoselei Séptima. Fiindcă vocea nu-i mai era protejată de zidul clădirii, Pacho a trebuit să vorbească mai tare și să se apropie mai mult de mine pentru a acoperi zgomotul traficului și al trecătorilor. „Acolo, pe cealaltă parte a străzii, era un afișier de la Teatro Faenza. Se proiecta *Roma, oraș deschis*, filmul lui Rossellini. Gaitán studiase la Roma și se poate ca afișul să-i fi atras atenția

printr-o scurtă asociație de idei. Dar asta nu vom mai ști niciodată; nu putem ști ce trece prin mintea unui om pe cale să moară: ce amintiri subterane, ce asociații de idei. Oricum, gândindu-se la Roma sau nu, gândindu-se la Rossellini sau nu, Plinio Mendoza a grăbit pasul, îndepărtându-se puțin de ceilalți prieteni. Ca și cum ar fi avut să-i spună ceva confidențial lui Gaitán. Și știi ceva? Poate chiar avea."

„Ce vreau să-ți spun e foarte scurt", a zis Mendoza.

Atunci, Gaitán s-a oprit brusc, s-a întors către ușă și și-a dus mâinile la față, ca pentru a se apăra. S-au auzit trei împușcături una după alta; după o fracțiune de secundă s-a mai auzit una. Gaitán s-a prăbușit pe spate.

„Ce e, Jorge?", l-a întrebat Mendoza.

„Ce întrebare tâmpită", a remarcat Pacho. „Dar cui îi trece prin cap una mai originală în asemenea momente!?"

„Nimănui", am zis.

„Mendoza a apucat să-l vadă pe asasin", a continuat Pacho, „și s-a repezit la el. Dar acesta l-a amenințat cu pistolul și Mendoza a trebuit să dea înapoi. S-a gândit că are să-l omoare și pe el și a încercat să ajungă la edificiu, la ușa lui, să se ascundă sau să se apere."

Pacho m-a luat din nou de braț. Am revenit la dispăruta ușă de la Agustín Nieto. Ne-am întors cu fața ca să vedem traficul de pe Séptima și Pacho a întins mâna dreaptă ca să-mi arate locul unde se prăbușise Gaitán. Din capul său se scurgea pe pavaj un firicel de sânge. „Acolo se afla Juan Roa Sierra, asasinul. Se pare că-l așteptase pe Gaitán la ieșirea din edificiu. Dar nu e sigur, firește. Mai târziu, martorii aveau să susțină că și-l aminteau pentru că îl văzuseră intrând în edificiu și urcând și coborând cu liftul de mai multe ori decât era normal. Le atrăsese atenția, mai bine zis. Dar nu se poate să fi fost absolut siguri: după un eveniment atât de grav, începi să crezi că ai văzut tot felul de lucruri, că ți s-au părut suspecte anumite chestii… Unii au zis că Roa purta un costum gri, în dungi, vechi și ponosit. Alții că purta un costum în dungi, dar maro. Alții n-au pomenit nimic de dungi. Trebuie să-ți imaginezi confuzia generală, țipetele tuturor, oamenii alergând. Cine să-și mai fi dat seama cu exactitate de ceva? În sfârșit: Mendoza l-a văzut pe ucigaș de

aici, de unde stăm noi acum. L-a văzut coborând pistolul și ochindu-l din nou pe Gaitán, ca să fie sigur că-l omoară. Mendoza a zis că Roa nu a tras. Un alt martor a susţinut că da, a tras, dar glonțul a ricoșat din pavaj și a fost cât pe ce să-l nimerească pe Mendoza. Roa a început să se uite în toate părțile ca să vadă pe unde să fugă. Acolo, la colț“, a zis Pacho arătând cu mâna spre Bulevardul Jiménez, „era un polițist. Mendoza l-a văzut șovăind o clipă, o clipă foarte scurtă, apoi scoţând pistolul ca să tragă în Roa Sierra. Roa a luat-o la fugă spre nord, încolo, uite.“

„Mă uit.“

„După care s-a întors, ca și cum ar fi vrut să-i amenințe pe cei care îl însoțeau pe Gaitán, nu știu dacă mă înțelegi, ca și cum ar fi vrut să-și acopere spatele pentru a fugi. Și atunci lumea de pe stradă a sărit pe el. Unii spun că a sărit pe el și polițistul care se pregătea să tragă, sau poate că era unul diferit. Alții zic că polițistul s-a apropiat de el pe la spate și l-a amenințat cu arma, atunci Roa a ridicat mâinile și oamenii au sărit pe el. Alții zic că a încercat să traverseze pe partea de est a Şoselei Séptima. L-au prins acolo, pe trotuar, înainte de-a apuca să traverseze. Când l-au văzut prins, prietenii lui Gaitán s-au întors la acesta ca să-l ajute. Pălăria îi căzuse și se afla la un pas de trup. Căzuse așa“, a zis Pacho trasând două linii în aer, „paralel cu trotuarul. Dar confuzia era atât de mare, încât mai târziu fiecare dintre prietenii săi avea o versiune diferită. Unii au spus că trupul lui Gaitán era cu capul spre sud și cu picioarele spre nord; alții au susținut că era exact invers. Cu un singur lucru au fost cu toții de acord: că avea ochii deschiși și îngrozitor de încremeniți. Cineva, poate Vallejo, a observat că-i curgea sânge pe gură. Altcineva a strigat să se aducă apă. La parterul edificiului era cafeneaua Gato Negro, și de acolo a ieșit o chelneriță cu un pahar cu apă. Se zice că striga: *L-au omorât pe Gaitancito*. Oamenii se apropiau de Gaitán, se aplecau să-l atingă ca pe un sfânt, îi puneau mâna pe haine, pe păr. Atunci a sosit Pedro Eliseo Cruz, care era doctor, s-a aplecat asupra lui Gaitán și i-a luat pulsul.“

„Trăiește?“, a întrebat Alejandro Vallejo.

„Lasă asta, cheamă un taxi“, a zis Cruz.

„Dar taxiul, o mașină neagră, a venit fără să-l fi chemat cineva“, a continuat Pacho. „Oamenii se certau pentru dreptul de a-l ridica pe Gaitán și a-l băga în mașină. Înainte să fie ridicat, Cruz și-a dat seama că avea o rană la ceafă. A încercat să oblojească rana, dar când i-a mișcat capul, Gaitán a vărsat sânge. Cineva l-a întrebat pe Cruz ce părere are.“

„Se duce“, a răspuns el.

„Gaitán a scos câteva suspine“, a zis Pacho. „Niște sunete ca niște suspine.“

„Înseamnă că era viu“, am spus.

„Încă era, da“, a zis Pacho. „Altă chelneriță, de la una dintre cafenelele de pe-aici, poate de la Molino, poate de la Inca, s-a jurat mai apoi că l-a auzit spunând: *Nu mă lăsați să mor*. Dar eu nu cred. Mai degrabă cred ce spune Cruz: că deja era dincolo de orice ajutor. În acel moment a apărut un individ și a început să facă fotografii.“

„Cum adică, Pacho?“, am zis. „Există fotografii cu Gaitán făcute atunci, chiar după ce a fost împușcat?“

„Da, așa se spune. Eu nu le-am văzut, dar se pare că da. Mai bine zis: cineva a făcut niște fotografii, asta e clar. Însă nu se știe dacă s-au păstrat. Nimeni nu-și poate închipui că niște poze atât de importante au dispărut, că s-au pierdut din nebăgare de seamă, de pildă. Dar e foarte probabil că așa s-a întâmplat. Altfel, de ce nu s-ar fi păstrat până în zilele noastre? Firește, se mai poate și să le fi distrus cineva. Cum există atâtea nelămuriri despre ziua aceea… În sfârșit, se pare că asta s-a întâmplat. Fotograful și-a făcut loc cu coatele și a început să-l fotografieze pe Gaitán.“

Unul dintre cei prezenți a sărit cu gura pe el. „Mortul nu mai contează“, i-a strigat fotografului. „Pozează-l pe criminal.“

„Dar fotograful nu l-a ascultat“, a zis Pacho. „Oamenii l-au ridicat pe Gaitán ca să-l pună în taxi. Cruz a urcat cu el, iar într-un alt taxi, care sosise între timp, au urcat ceilalți. S-au îndreptat spre sud, către Spitalul Central. Se spune că atunci mai multe persoane s-au aplecat asupra locului unde zăcuse trupul, și-au scos batistele și le-au înmuiat în sângele lui Gaitán. Apoi a venit cineva cu drapelul Columbiei și a făcut la fel.“

„Și Roa Sierra?“, am întrebat.

„Pe Roa Sierra îl prinsese un polițist, ți-am zis.“

„Da, lângă clădire.“

„Aproape la colț. Roa Sierra se întorcea spre Bulevardul Jiménez când polițistul a venit prin spate și i-a pus pistolul în coaste.“

„Nu mă omorî, șefule“, a zis Roa.

Polițistul s-a dovedit a fi un subofițer care se întorcea de la muncă. L-a dezarmat pe Roa (i-a luat pistolul nichelat și l-a pus în buzunarul de la pantaloni), apoi l-a apucat de braț.

„Îl chema Jiménez“, a zis Pacho. „Subofițerul Jiménez de serviciu pe Bulevardul Jiménez: uneori mă gândesc că istoria nu prea are imaginație. În fine, subofițerul Jiménez îl arestase pe Roa Sierra când un tip de pe stradă a sărit la ucigaş și i-a tras una, nu se știe dacă cu pumnul sau cu o cutie, și Roa Sierra s-a izbit de vitrina unui magazin care era exact aici.“ Pacho a arătat spre o ușă lipită de edificiul Agustín Nieto. „Clădirea asta cred că se numea Faux și aici a fost vitrina care s-a făcut țăndări: era vitrina unui magazin Kodak, parcă, dar nu sunt chiar sigur. Lui Roa i-a dat sângele pe nas, nu se știe dacă din cauza loviturii primite sau a izbiturii.“

Văzând că mulțimea începe să-i împresoare, subofițerul Jiménez a căutat un refugiu. A luat-o spre sud, trecând prin fața clădirii. „Ăsta e“, striga mulțimea, „ăsta-i ucigașul lui Gaitán.“ Subofițerul, strângându-l pe Roa de braț, a pornit spre ușa farmaciei Granada, însă oricât de scurtă era distanța, nu a avut cum să-i evite pe lustragiii care s-au apucat să arunce în ei cu cutiile lor grele de lemn.

„Roa era mort de spaimă“, mi-a zis Pacho. „Cei care-l văzuseră trăgând, Vallejo și Mendoza, au declarat că pe față i se citea o ură cumplită, că văzuseră ura unui fanatic. Și toți au fost de acord că, în momentul în care trăsese, Roa era foarte stăpân pe sine. Însă apoi, înconjurat de lustragii furioși, când începuse deja să primească lovituri și bănuiesc că-i trecea prin cap că oamenii aceia aveau să-l linșeze… nu mai rămăsese în el nici urmă de fanatism sau de autocontrol. Doar frică. A fost o schimbare de atitudine atât de impresionantă, încât mulți s-au gândit că fuseseră doi indivizi diferiți, fanaticul și fricosul.“

Ucigașul lui Gaitán pălise. Era un tip cu pielea măslinie și cu fața colţuroasă. Avea părul lins și lung și, pentru că era bărbierit neglijent, părea să aibă pete de mizerie pe față. Aducea cu un câine vagabond. Câţiva martori oculari au declarat că părea mecanic sau meșteșugar, ba unul chiar avea să spună că mâneca sacoului îi era pătată cu vaselină. „Să-l linșăm pe criminal!“, striga cineva. Cu nasul spart de la lovitură, Roa s-a lăsat îmbrâncit spre farmacia Granada. Pascal del Vecchio, un prieten de-al lui Gaitán, l-a rugat pe patronul farmaciei să-l pună la adăpost pe asasin pentru ca lumea să nu-l linșeze. L-au băgat în farmacie și Roa, care părea împăcat cu soarta lui și nu opunea nici o rezistență, s-a ghemuit într-un colț unde nu putea fi văzut din stradă. Cineva a coborât grilajul. Atunci, unul dintre angajații farmaciei s-a apropiat de ucigaș.

„De ce l-ai împușcat pe Gaitán?“, l-a întrebat.

„Ah, domnule“, a răspuns Roa, „astea sunt lucruri importante despre care nu pot vorbi.“

„Lumea încerca să rupă grilajul“, a zis Pacho. „Patronul s-a speriat sau a preferat să nu-i distrugă magazinul și a ridicat el însuși grilajul.“

„Oamenii o să te linșeze“, a insistat angajatul. „Spune-mi cine te-a pus să faci asta.“

„Nu pot“, a răspuns Roa.

„A încercat să se ascundă după tejghea, dar l-au prins înainte să ajungă în cealaltă parte“, a zis Pacho. „Au sărit pe el lustragiii și l-au scos târându-l. Când să-l scoată în stradă, cineva a dat peste un cărucior, știi, unul dintr-alea de cărat cutii. L-a luat și l-a aruncat în Roa. Mereu am fost convins că în acel moment Roa și-a pierdut cunoștința. Oamenii l-au scos pe trotuar. Continuau să-l lovească: cu pumnii, cu picioarele, cu cutiile lustragiilor. Se spune că cineva l-a înjunghiat cu un pix de mai multe ori. Au început să-l târască spre sud, către Palatul Prezidențial. Există o fotografie, una celebră, pe care cineva a făcut-o de la un etaj aflat foarte sus, exact când mulțimea se îndrepta spre Piața Bolívar. Se văd oamenii târându-l pe Roa și se vede până și Roa, sau mai degrabă cadavrul lui. Nu mai are haine pe el, e aproape gol. E una dintre cele mai cumplite fotografii rămase din acea zi cumplită. Roa era deja mort, ceea

ce înseamnă că murise undeva de-a lungul drumului de la farmacie. Uneori mă gândesc că Roa a murit în același timp cu Gaitán. Știi exact la ce oră a murit Gaitán? La unu și cincizeci și cinci. Cu cinci minute înainte de două după-amiaza. Nu e imposibil să fi murit la aceeași oră ca asasinul său, nu? Nu știu de ce e important, sau, mai bine zis, știu că nu e important, însă uneori mă gândesc la asta. Aici l-au prins pe Roa Sierra. Aici era farmacia Granada și aici l-au încolțit. Poate că atunci când au trecut pe unde stăm noi acum era deja mort. Sau poate că a murit mai târziu. Nu se știe și nici nu se va ști vreodată."

Pacho a tăcut. A întins palma și s-a uitat la cer.

„Ia te uită, picură", a zis. „Vrei să mai știi și altceva?"

Eram la nu mai mult de cinci pași de locul unde un bărbat necunoscut fusese împușcat cu câteva ore mai devreme. M-am gândit să-l întreb pe Pacho dacă știa asta, dar apoi mi s-a părut o informație lipsită de relevanță, ba chiar de respect față de omul acesta care-mi oferise cunoștințele sale. M-am gândit că Gaitán și bărbatul necunoscut erau doi morți foarte diferiți, despărţiți, printre altele, de foarte mulți ani, și totuși cele două pete de sânge, cea în care oamenii își înmuiaseră batistele în anul 1948 și cea care-mi mânjise vârful pantofului în acest an 1991, nu erau în fond chiar atât de diferite. E drept că nu le unea nimic în afară de fascinația sau curiozitatea mea, însă era suficient, căci fascinația sau curiozitatea erau la fel de puternice ca repulsia viscerală pe care începeam să o simt pentru orașul acelor ani, orașul-asasin, orașul-cimitir, orașul unde fiecare colț de stradă are mortul său. Descopeream în mine, cu oarece spaimă, fascinația bolnăvicioasă pentru morții care abundau în oraș: cei din prezent și cei din trecut. Eram acolo, în orașul violent, căutând locurile unor crime tocmai pentru că mă umpleau de oroare, urmărind stafiile celor care avuseseră parte de o moarte violentă tocmai de frică să nu fiu într-o zi unul dintre ei. Dar așa ceva era greu de explicat oricui, cu atât mai mult unui tip ca Pacho Herrera.

„Nu, nimic altceva", am răspuns. „Mulțumesc pentru tot."

L-am văzut pierzându-se în mulțime.

În acea noapte am ajuns acasă și am scris dintr-o suflare șapte pagini dintr-o povestire în care repetam sau încercam să

repet ceea ce îmi povestise Pacho Herrera stând chiar pe acel trotuar din Șoseaua Séptima unde istoria țării mele fusese dată peste cap. Nu cred că-mi voi putea da seama vreodată cât de mult mi-a înflăcărat imaginația povestea lui Pacho, și nici că era povestea a mii de columbieni din urmă cu patruzeci și trei de ani. Povestirea nu era bună, dar o scrisesem eu: nu era scrisă cu o voce împrumutată de la García Márquez, nici de la Cortázar, nici de la Borges, așa cum mi se întâmplase de atâtea ori și cum avea să mi se mai întâmple în acea perioadă, ci avea, în ton și stil, ceva ce pentru prima dată mi se părea că-mi aparține. I-am arătat-o lui Pacho – un tânăr căutând aprobarea vârstnicilor – și din acel moment a început o nouă relație cu el, una diferită, mai strânsă decât înainte, bazată mai mult pe prietenie decât pe autoritate. După câteva zile m-a întrebat dacă vreau să-l însoțesc la casa lui Gaitán.

„Gaitán are o casă?“

„Casa unde locuia când a fost ucis“, a zis Pacho. „Acum e muzeu, evident.“

Într-o după-amiază însorită am ajuns la acea casă mare, cu etaj, unde nu m-am mai dus niciodată după aceea, înconjurată de verdeață (îmi amintesc o grădină micuță și un copac) și ocupată în întregime de stafia lui Gaitán. La parter era un televizor vechi la care se transmitea încontinuu un documentar despre viața lui, ceva mai încolo se aflau niște boxe la care puteai asculta discursurile sale înregistrate, iar la etaj, chiar în capul scării largi, te întâmpina o vitrină pătrată de sticlă în care era expus costumul său albastru-închis. I-am dat ocol, m-am uitat după găurile din sacou, le-am văzut și m-a străbătut un fior. Apoi i-am căutat mormântul în grădină, l-am găsit și-am stat o vreme lângă el, amintindu-mi ce-mi spusese Pacho, uitându-mă în sus, la frunzele copacului mișcate de vânt, și simțind căldura soarelui. Atunci Pacho a ieșit și, fără să apuc să-mi iau la revedere de la el, s-a urcat într-un taxi care trecea pe acolo. L-am văzut închizând portiera, i-am văzut buzele mișcându-se pentru a da o adresă, l-am văzut scoțându-și ochelarii, ca atunci când ne intră praf în ochi, când ceva ne deranjează, o geană sau o lacrimă care ne încețoșează privirea.

După câteva zile m-am dus în vizită la doctorul Benavides. Sâmbătă îmi petrecusem câteva ore într-un restaurant dintr-un centru comercial din vecinătate, ca să mai ies din rutina alimentară a cantinei, după care am dat o tură pe la Librería Nacional, unde am găsit o carte de José Avellanos care mi s-a părut că m-ar putea ajuta la romanul pe care încercam să-l scriu când reușeam să-mi găsesc timp pentru așa ceva. Era o poveste de aventuri întortocheată, despre o posibilă trecere a lui Joseph Conrad prin Panamá, și fiecare frază mă făcea să-mi dau seama că scriam cu un singur scop: să uit de problemele mele medicale sau să mă distanţez de ele. Când m-am întors în rezervă, M era supusă unor analize de măsurare a contracțiilor neașteptate: avea pântecul acoperit cu electrozi; dintr-un aparat de lângă pat se auzea un murmur electric înecat de mișcarea delicată, dar neîntreruptă, a unui ac care trasa linii de cerneală pe o diagramă. La fiecare contracție, liniile o luau razna, se zbăteau ca un animal care visează. „Tocmai ai avut una“, a zis infirmiera. „Ai simțit-o?“ Și ea a zis că nu, nici de data asta nu simțise, și vorbea oarecum supărată, ca și când, total absurd, ar fi enervat-o propria insensibilitate. În schimb, pentru mine, acea hârtie liniată reprezenta primele urme lăsate de fiicele mele în lume, și chiar m-am gândit să le întreb pe infirmiere dacă puteam păstra diagramele sau dacă îmi puteau face o copie după ele. Dar imediat mi-am zis: și dacă totul se termină prost? Dacă nașterea se complică și fiicele mele nu supraviețuiesc sau supraviețuiesc cu mari probleme, și pe viitor nu va fi nimic de comemorat, cu atât mai puțin de sărbătorit? O astfel de posibilitate rămânea încă în picioare; nici doctorii, nici analizele nu o eliminaseră. Așa că le-am lăsat pe infirmiere să plece fără să le mai cer nimic.

„Cum a fost consultația?“, am întrebat.

„La fel“, a răspuns M cu jumătate de zâmbet. „Amândouă vor să iasă, parcă ar avea o întâlnire.“ Apoi a adăugat: „Ți-au lăsat ceva. Acolo, pe masă“.

Era o ilustrată pe care am recunoscut-o imediat, de fapt, mai exact, o fotografie de mărimea unei cărți poștale, cu un mesaj scris pe verso. Autorul fotografiei era Sady González, care nu fusese numai unul dintre cei mai mari fotografi ai secolului XX, ci era considerat martorul prin excelență al violențelor din Bogotá, cunoscute sub numele de Bogotazo. Aceea era una dintre cele mai cunoscute fotografii ale lui. González o făcuse la Spitalul Central, unde fusese dus Gaitán în încercarea de a-i salva viața. În fotografie se vede că eforturile doctorilor n-au dat rezultate, rănitul a fost declarat mort, l-au aranjat puțin și au permis intrarea persoanelor străine, așa că Gaitán apare acoperit cu un cearșaf alb – impecabil, cumplit de alb – și înconjurat de oameni. Câţiva sunt doctori: unul dintre ei își ține mâna stângă, pe care poartă un ghiul, pe trupul lui Gaitán, ca și cum ar încerca să-l sprijine să nu cadă; altul, care pare a fi Pedro Eliseo Cruz, se uită într-o parte, poate spre polițistul ce se întinde ca să apară și el în fotografie (probabil că intuise importanța momentului). În stânga imaginii se află doctorul Antonio Arias, din profil, privind în gol cu o tristețe aparte, sau care mi se pare mie aparte, pentru că doctorul Arias e singurul

care nu se uită la fotograf, singurul pe care tristețea adevărată pare să-l facă să nu vadă ce se întâmplă în jur. În mijlocul tuturor stă Gaitán, căruia cineva îi ridică puțin capul – poziția nu e deloc firească –, așa încât să se vadă bine în fotografie, care a fost făcută exact pentru asta, pentru a dovedi moartea lui, însă pentru mine era importantă din alte motive, fiindcă îmi arăta fața lui Gaitán care era, după cum spune un vers ce-mi place mult, întinderea neștiută a durerii. Nu mai știu de câte ori văzusem înainte imaginea aceea, însă acolo, în rezerva spitalului, lângă soția mea întinsă în pat, am avut senzația că o văd pentru prima dată pe fata din spatele lui Gaitán, cea care pare să susțină capul mortului. I-am arătat lui M fotografia și ea a zis că nu, îl susține bărbatul cu ochelari, pentru că fata are palma închisă și într-un unghi imposibil, sau cel puțin din care nu are cum să susțină ceva. Mi-ar fi plăcut să-i dau dreptate, dar n-am putut: vedeam mâna fetei, o vedeam susținând capul lui Gaitán ce părea să plutească deasupra cearșafului alb, și asta mă neliniștea.

Pe verso, cu markerul (ca să se vadă bine și să nu se păteze suprafața plastifiată), doctorul Benavides scrisese:

Stimate pacient,

Mâine, duminică, dau o masă la mine. Foarte petit comité*, zic în franceză ca să mă dau cult. Vă aștept la 8, cu mare chef de vorbă despre lucruri care acum nu mai interesează pe nimeni. Știu că aveți treburi mult mai importante, dar vă asigur că merită efortul să veniţi. Asta și datorită whisky-ului.*

Vă îmbrățișez,
FB

Așa că a doua zi, 11 septembrie, m-am îndreptat spre nordul capitalei, acolo unde Bogotá, tot mai dezlânată, începe să etaleze o alternanță absolut întâmplătoare de blocuri și centre comerciale, pentru ca apoi, brusc, să se transforme într-un imens teren viran, întrerupt ici-colo de construcții mai mult sau mai puțin ilegale. La radio se vorbea despre atentatele din 2001 de la New York, iar crainicii și comentatorii făceau ceea ce avea să se transforme într-o obișnuință la fiecare comemorare: își aminteau unde erau în acel moment. Dar eu unde eram cu patru ani în urmă? În Barcelona, îmi terminam prânzul. Pe atunci nu aveam televizor, așa că n-am știut nimic până când nu m-a sunat Enrique de Hériz: „Vino imediat la mine“, mi-a zis.

„Lumea se prăbușește.“ Acum înaintam pe Șoseaua Novena către nord și postul de radio transmitea înregistrări din acea zi: descrierea faptelor pe măsură ce se derulau, declarațiile pline de stupoare și de furie după căderea primului turn, reacțiile politicienilor incapabili, chiar și în astfel de momente, să demonstreze o indignare reală. Unul dintre comentatori a zis că așa le trebuie. „Cui?“, a întrebat altul, la fel de surprins ca și mine. „Statelor Unite“, a zis primul. „Pentru deceniile de imperialism și umilire. Până la urmă, cineva le-a venit de hac.“ În momentul acela tocmai ajungeam la adresa indicată, dar mintea nu-mi stătea la indicațiile pe care mi le dăduse doctorul Benavides ca să-i găsesc mai ușor casa, ci îmi amintisem de vizita mea la New York, la opt luni după atentate, de discuțiile mele cu oameni care pierduseră pe cineva, de durerea unui oraș care a reacționat la atacuri cu solidaritate și demnitate. Crainicul continua să vorbească. În cap mi se înghesuiau răspunsuri dezordonate, și am reușit doar să zic cu voce tare, însă pentru nimeni: „Tâmpitul dracului“.

Doctorul mă aștepta în cadrul ușii, pe care-l umplea cu statura lui. Chiar dacă era doar cu jumătate de cap mai înalt decât mine, mi-a lăsat senzația că e unul dintre acei oameni care merg cu capul plecat ca să nu se lovească de grinzi. Purta ochelari cu rame de aluminiu și lentile fumurii, poate din acelea care își schimbă culoarea în funcție de intensitatea luminii, și acolo, în prag, sub norii ce treceau grăbiţi pe deasupra capetelor noastre, mi s-a părut un spion dintr-un roman, un fel de Smiley ceva mai gras și, mai ales, mai melancolic. La cei cincizeci de ani ai săi, îmbrăcat prea subțire pentru frigul serilor din Bogotá, cu o flanelă descheiată cam ponosită, Benavides mi-a lăsat impresia unui om obosit. Durerea altora ne poate consuma prin tot soiul de modalități mai mult sau mai puțin ingenioase; Benavides își petrecuse mare parte din viață luptându-se cu durerea, împărtășind cu bolnavii suferințele și temerile lor, iar această compasiune îi secase energia. În afara locului de muncă, oamenii îmbătrânesc brusc, și de cele mai multe ori punem această îmbătrânire pe seama lucrului care ne este cel mai la îndemână: ce ştim despre viața lor, nenorocirile pe care le-am urmărit de la distanță,

boala despre care ne-a vorbit cineva. Sau, în cazul lui Benavides, particularitățile muncii lui, despre care știam suficient încât să-l admir, sau mai bine zis să-i admir puterea de a se dedica altora și să deplâng faptul că nu puteam fi ca el.

„Ai ajuns mai devreme“, mi-a zis doctorul. L-am urmat într-un patio prin al cărui luminator încă intra lumina piezișă a înserării; în câteva minute de conversație susținută mi-a vorbit din nou despre romanul meu, m-a întrebat de soția mea și de numele alese pentru fiicele noastre și mi-a spus că el are doi copii de douăzeci de ani, un băiat și o fată; mi-a spus că banca pe care mă așezasem nu era altceva decât o traversă de cale ferată căreia el însuși îi adăugase picioare, apoi a arătat spre perete și mi-a spus că cârligele alea erau fostele șuruburi (nu știu denumirea tehnică) de la traversă. Scaunul pe care stătea el, a adăugat imediat, era dintr-un hotel din Popayán care se prăbușise la cutremurul din 1983, iar unicul bibelou de pe masa din centru era o bucățică din elicea unui vapor comercial. „Încă nu-mi dau seama ce-i cu toate lucrurile astea, dar continui să le adun“, a zis. Mai târziu aveam să mă gândesc că în acele momente doctorul mă supunea unei probe: voia să-și dea seama dacă îi împărtășesc interesul irațional pentru obiecte din trecut, pentru acele fantome tăcute.

„În sfârșit, hai să intrăm, că ne-a prins întunericul“, au zis atunci trăsăturile aproape nedesluşite ale feței lui, șterse de semiîntuneric. „Se pare că invitații au început să sosească.“

S-a dovedit că acel *comité* nu era chiar atât de *petit* cum sugerase Benavides. Micuța casă era plină de invitați, majoritatea de vârsta amfitrionului; m-am gândit, fără să am vreo dovadă clară, că erau colegi de serviciu. Oamenii se înghesuiau în jurul mesei din sufragerie, fiecare cu câte o farfurie în mână, ținând-o într-un echilibru precar în timp ce-și mai luau o porție de carne rece, sau gustau din salata de cartofi, sau încercau să se descurce cu firele de sparanghel rebele care le cădeau din furculiță. Din niște boxe invizibile se auzea în surdină Billie Holiday sau Aretha Franklin. Benavides m-a prezentat soției lui: Estela era o femeie scundă, osoasă, cu nas arăbesc și un zâmbet larg care compensa oarecum ironia permanentă din ochii ei. Apoi am dat o tură prin încăpere

(unde aerul era tot mai plin de fum), căci Benavides a ținut să-mi prezinte câțiva dintre invitați. A început cu un bărbat cu ochelari cu rame groase care semăna foarte mult, cel puțin așa m-am gândit, cu cel care susține capul lui Gaitán în fotografie, apoi a urmat alt invitat, scund, cu chelie și mustață, care cu greu a dat drumul mâinii soției lui cu părul vopsit ca să mă poată saluta la rândul ei. „Un pacient de-al meu“, zicea Benavides când mă prezenta, și m-am gândit că se amuza lansând acea minciună lipsită de importanță. Eu mă simțeam tot mai stingherit, mai neliniștit și nu mi-a luat mult să-mi dau seama de ce: o parte din mintea mea începuse să se întrebe cum îmi va arăta familia, deocamdată virtuală, cum vor fi fetițele noastre care creșteau, cu mari riscuri, în pântecul soției mele. Acolo, dând ture prin casa lui Benavides, am început să simt o teamă nouă; m-am întrebat dacă asta – acea senzație bruscă de singurătate, acea idee superstițioasă că lucrurile cele mai rele se întâmplă în absența noastră – însemna paternitatea; și mi-a părut rău că venisem să spun banalități printre niște necunoscuți în loc să fi rămas cu M ca să-i țin companie și să o ajut cât puteam. În spatele meu, cineva recita niște versuri:

Trandafirul mi-e martor
Că, de iubire n-a fost,
Nici alta n-o să fie.
Trandafirul mi-e martor
Că mi te-ai dăruit mie!

Era cel mai slab poem de León de Greiff, sau cel care mi s-a părut mereu cel mai nedemn de extraordinara lui operă, dar e poemul pe care-l știu toți columbienii și care întotdeauna înflorește – niciodată nu s-a potrivit mai bine expresia – la anumite petreceri. Din câte se părea, petrecerea din casa lui Benavides era de felul ăsta. Și iar am regretat că venisem. Sub bolta unor ferigi cățărătoare, chiar lângă ușa glisantă ce dădea în micuța grădină cuprinsă deja de beznă, se aflau două dulapuri cu uși de sticlă care mi-au atras atenția, pentru că obiectele dinăuntru erau așezate ca la o expoziție. M-am oprit în dreptul lor, uitându-mă la ele fără să le văd, de fapt, mânat inițial de dorința de-a scăpa de obligațiile sociale care erau în toi în spatele meu. Dar încetul cu încetul conținutul dulapurilor mi-a stârnit curiozitatea. Ce erau toate acele obiecte?

„Ăsta e un caleidoscop de cupru“, m-a lămurit Benavides. Se apropiase neauzit de mine și părea să-mi fi citit gândurile, poate pentru că era obișnuit ca oamenii care-i vizitau casa prima dată să se oprească în dreptul vitrinelor și să pună întrebări. „Ăsta e un ac adevărat de scorpion din Amazonia. Ăsta e un revolver LeMat din 1856. Ăsta e scheletul unui șarpe cu clopoței. Destul de mic, dar știţi că mărimea nu contează.“

„Aveți un adevărat muzeu particular“, am zis.

M-a privit cu satisfacție evidentă. „Mai mult sau mai puțin“, a răspuns. „Sunt lucruri pe care le-am adunat de-a lungul anilor.“

„Nu, mă refer la întreaga casă. Toată casa e un muzeu.“

Atunci, Benavides a zâmbit larg și a arătat spre peretele de deasupra dulapurilor: îl împodobeau două obiecte (deși nu-mi dau seama dacă de împodobit era vorba, căci funcția acelor obiecte nu părea una estetică). „Asta e coperta unui disc de Sidney Bechet“, a zis Benavides. Bechet își pusese semnătura și scrisese data: 2 mai 1959. „Iar ăsta“, a zis indicând o mică piesă de mobilier aproape ascunsă de dulapuri, „e un cântar care mi-a fost adus din China.“

„E original?“, am întrebat ca prostul.

„Până la cea mai mică piesă“, mi-a răspuns Benavides. Era un obiect superb: făcut din lemn sculptat și de bara de sus atârna T-ul întors cu cele două talere. „Vedeţi cutia aia lăcuită? Acolo țin greutățile de plumb, cele mai frumoase lucruri din lume. Uitaţi, vreau să vă prezint cuiva.“

Abia atunci mi-am dat seama că era însoțit. În spatele lui, ca și cum s-ar fi ascuns din timiditate sau prudență, aștepta un bărbat cu pielea palidă, ținând în mână un pahar cu apă minerală. Avea pungi mari sub ochi, deşi altfel nu părea mult mai în vârstă decât Benavides, iar din toată îmbrăcămintea lui – jachetă maro, cămașă cu guler înalt şi scrobit – îți atrăgea privirea o eşarfă roșie, de un roșu intens, aproape strălucitor, precum al capei toreadorului. Omul cu eşarfă roșie mi-a întins o mână moale și umedă și s-a prezentat cu voce scăzută, oarecum nesigură, ușor efeminată: genul de voce care-i obligă pe ceilalți să se apropie ca să audă.

„Carlos Carballo“, a zis sacadat individul. „La dispoziția dumneavoastră.“

„Carlos e un prieten de familie“, mi-a explicat Benavides. „Un vechi prieten, vechi-vechi. Nici nu mai știu de când tot vine pe la noi.“

„Mai întâi am fost prieten cu tatăl lui“, a zis bărbatul.

„Mai întâi elev, apoi prieten“, a precizat Benavides. „Și apoi prieten cu mine. O moștenire, dacă vreţi, ca o pereche de pantofi.“

„Elev?“, am întrebat. „Ce fel de elev?“

„Tata era profesor la Nacional“, m-a lămurit Benavides. „Preda criminalistică studenților de la Drept. Am să vă povestesc cândva, Vásquez. Tata avea o grămadă de povești.“

„O grămadă“, a întărit și Carballo. „Era cel mai bun profesor din lume, la o adică. Cred că multora dintre noi ne-a schimbat viața.“ Şi-a luat o expresie solemnă, ba chiar mi s-a părut că s-a îmbătoșat când a zis: „O minte luminată“.

„Când a murit?“, am întrebat.

„În 1987“, a răspuns Benavides.

„Se fac douăzeci de ani“, a zis Carballo. „Cum trece timpul.“

Nu mi-a venit să cred că un tip capabil să poarte o asemenea eşarfă roșie – o adevărată sfidare din cea mai fină mătase – era în același timp în stare să folosească idei de-a gata și locuri comune. Dar Carballo era, evident, un om imprevizibil; poate de aceea mi-a stârnit interesul mai mult decât alți invitați și nu i-am respins prezența, nici nu am încercat să găsesc o scuză pentru a scăpa din colțul acela. Mi-am scos telefonul, am verificat intensitatea liniilor negre ale semnalului, am văzut că nu aveam nici un apel pierdut, apoi l-am pus la loc în buzunar. Cineva l-a strigat atunci pe Benavides. M-am uitat în direcția în care se uita el și am văzut-o pe Estela dând din brațe în cealaltă parte a salonului (mânecile bluzei largi îi cădeau de-a lungul brațelor, lăsând la vedere pielea albă ca burta unei broaște). „Vin“, a zis Benavides. „Una din două: ori soția mea se înează, ori trebuie să mai aduc gheață.“ Carballo a început să vorbească despre cât de mult îi lipsea magistrul – așa-i spunea acum, *magistru*, și poate în mintea lui cuvântul era scris cu literă mare –, mai ales în momentele astea, când e atâta nevoie de cineva

care să te învețe să scoți adevărul din lucruri. Fraza a fost ca o bijuterie găsită în noroi: în sfârșit, ceva care se potrivea cu eşarfa. „Să scoți adevărul din lucruri?“, am întrebat. „Ce vreți să spuneți?“

„Nu știu, mi se întâmplă mereu“, a zis Carballo. „Dumneavoastră nu?“

„Ce?“

„Să nu știi ce să crezi. Să ai nevoie de cineva care să te ghideze. Ca astăzi, de exemplu. Am venit cu mașina și ascultam radioul, știți, programul de seară. Vorbeau despre 11 septembrie.“

„Și eu l-am ascultat.“

„Și mă gândeam: cât de mult ne lipsește magistrul Benavides. Ca să ne ajute să vedem adevărul ascuns în spatele manipulărilor politice, în spatele complicității vinovate a presei. El n-ar fi înghițit basmul ăsta. El ar fi știut cum să descopere înșelătoria.“

„Ce înșelătorie?“

„Toate astea sunt o șmecherie. Să nu-mi spuneți că nu v-ați dat seama. Faza cu Al-Qaeda. Faza cu Bin Laden. Rahat pe băț, să-mi fie cu iertare. Astfel de lucruri nu se întâmplă așa. Cum să crezi că niște edificii ca Turnurile Gemene se pot prăbuși așa pentru că intră în ele un avion? Nu, nu: asta s-a făcut din interior, a fost o demolare controlată. Magistrul Benavides și-ar fi dat seama din prima.“

„Stați, stați“, am zis mânat atât de un interes real, cât și de curiozitate. „Explicați-mi chestia cu demolarea.“

„E cât se poate de simplu. Asemenea edificii, perfect drepte, cad cum au căzut Turnurile numai și numai dacă cineva le aruncă în aer de jos. Trebuie să le ataci la picioare, nu la cap. Legile fizicii sunt legile fizicii: ați văzut dumneavoastră vreodată ca un copac să cadă dacă-i tai vârful?“

„O clădire nu e un copac. Avioanele au explodat, incendiul s-a extins și a afectat structura, iar până la urmă turnurile au căzut. Sau nu a fost așa?“

„Mă rog“, a zis Carballo. „Dacă vreți să credeți asta.“ A luat o înghițitură. „Dar un asemenea bloc nu se prăbușește în

întregime, nu cade atât de perfect. Prăbușirea Turnurilor a fost un soi de propagandă, să nu-mi spuneți că nu.“

„Asta nu înseamnă nimic.“

„Nu, bineînțeles că nu“, a șoptit Carballo. „E clar că nu există orb mai mare decât cel care nu vrea să vadă.“

„Nu mă luați cu proverbe tâmpite“, i-am zis. Nu știu cum mi-a venit să fiu atât de nepoliticos. Mă deranjează iraționalitatea voită și nu suport oamenii care se ascund după cuvinte, mai ales când e vorba de una dintre nenumăratele forme pe care limbajul le-a inventat pentru a păstra intactă tendința noastră de a crede fără dovezi. Totuşi, încerc să-mi stăpânesc ieșirile necontrolate, și asta am făcut și atunci. „Mă las convins dacă reușiți să mă convingeți, dar până acum nu m-ați convins de nimic.“

„Deci nu vi se pare ciudat.“

„Ce? Felul în care au căzut Turnurile Gemene? Nu sunt sigur. Nu sunt inginer, nu am cum să știu…“

„Nu doar asta. Că exact în acea zi Forțele Aeriene au fost luate pe nepregătite. Că exact în acea zi sistemul de apărare al spațiului aerian nu funcţiona. Că atacurile au dus direct la un război atât de necesar, sau care era atât de necesar în acea perioadă pentru a menține un *statu-quo*.“

„Dar sunt două chestiuni diferite, Carlos, sper că nu trebuie să vă explic“, i-am zis. „Una e că Bush s-a folosit de atentate pentru a porni un război pe care și-l dorea de ceva vreme. Și altceva e că a permis moartea a trei mii de civili.“

„Da, așa pare să fie. Par lucruri diferite. Ăsta e marele succes al unor astfel de oameni: să ne facă să credem că sunt lucruri diferite, când de fapt ele sunt cât se poate de legate. În ziua de azi, numai un naiv poate să creadă că prințesa Diana a murit într-un accident.“

„Prințesa Diana? Dar ce are a face…“

„Numai un naiv crede că nu există puncte comune între moartea ei și cea a lui Marilyn. Însă unii dintre noi vedem limpede.“

„Of, lăsați-mă cu prostiile astea“, l-am repezit. „Asta nu e clarviziune, ci bârfă ordinară.“

Exact atunci Benavides s-a apropiat de noi și a apucat să audă ultima frază. Mi-a fost rușine, dar n-am găsit cuvintele potrivite pentru a mă scuza. Bineînțeles că reacția mea era una exagerată, și nu mi-a fost foarte clar ce mecanism o produsese: oricât m-ar enerva cei care descifrează lumea în cheie conspirativă, impolitețea mea nu se justifica. Mi-am amintit un roman de Ricardo Piglia unde se spune că până și paranoicii au dușmani. Contactul neîntrerupt cu paranoia altora, care ia forme multiple și stă ascunsă până și în firile cele mai liniştite, ne consumă fără să ne dăm seama și, dacă nu avem grijă, ne putem trezi consumându-ne energia în discuții stupide cu tot soiul de oameni care-și dedică viața teoriilor conspiraționiste. Sau poate că eram nedrept cu Carballo: poate că omul nu era altceva decât un abil colportor de informații obținute din cloaca internetului, sau poate că era doar unul dintre acei oameni avizi de un senzațional mai mult sau mai puțin ieftin, de tot ce-i scandalizează pe cei ușor impresionabili. Deși poate că lucrurile stăteau mult mai simplu: Carballo era un om distrus, iar tot ce credea el putea să nu fie altceva decât un mecanism de apărare împotriva neprevăzutului vieţii, o viață care, într-un fel greu de precizat, îl rănise.

Benavides și-a dat seama de atmosfera apăsătoare; dar și că atmosfera apăsătoare se putea transforma, ca urmare a reacției mele grosolane, în altceva. Așa că mi-a întins un pahar cu whisky, spunându-mi: „Mi-a luat atât de mult să străbat casa, încât șervețelul e deja ud“. Am apucat paharul fără să scot o vorbă. Nici Carballo nu a zis nimic: se uita în podea. După o tăcere stânjenitoare, Benavides a spus: „Carlos, ia ghici al cui nepot e Vásquez“.

Carballo a intrat în joc fără nici un chef: „Al cui?“, a întrebat.

„Al lui José María Villarreal“, a zis Benavides.

Ochii lui Carballo s-au mișcat, sau cel puțin așa mi s-a părut. Nu pot spune că s-au făcut mari, conform expresiei convenționale de surpriză sau admirație pe care am ajuns să o luăm de bună, dar s-a întâmplat cu ei ceva care mi-a stârnit interesul: nu prin ceea ce lăsau să se vadă, va trebui să lămuresc și asta, ci prin încercarea evidentă de a nu lăsa să se vadă prea mult. „José María Villarreal era unchiul

dumneavoastră?“, a zis Carballo. Era din nou în priză, ca atunci când vorbise despre Turnurile Gemene, în vreme ce eu mă întrebam de unde știa Benavides de ruda mea. Totuși, chiar atât de surprinzător nu era, pentru că unchiul meu, José María Villarreal, fusese un membru important al Partidului Conservator, iar în politica columbiană toți se cunosc între ei. Și oricum, informaţiile despre rudele noastre erau exact genul care ar fi putut să apară, ba chiar ar fi fost obligatoriu, când am discutat prima dată, în cantina spitalului. Și-atunci de ce Benavides nu spusese nimic? Și de ce era Carballo atât de interesat de rudele mele? În acel moment nu aveam cum să știu. Era evident că Benavides, pomenindu-l pe unchiul meu, încercase să stingă ostilitatea peste care dăduse când se întorsese la noi. Și era la fel de evident că reușise pe loc.

„V-ați cunoscut?“, a întrebat Carballo. Vreau să zic, v-ați cunoscut unchiul? L-ați cunoscut bine?“

„Mai puțin decât mi-ar fi plăcut“, i-am răspuns. „Aveam vreo douăzeci și trei de ani când a murit.“

„De ce a murit?“

„Nu știu. De moarte naturală.“ M-am uitat la Benavides. „Dar cum se face că-l cunoașteți?“

„Cum să nu-l cunoaștem?“, a exclamat Carballo. Nu mai stătea încovoiat, vocea lui își redobândise vioiciunea de dinainte; părea că nu ne înfruntaserăm niciodată. „Francisco, adu cartea să-i arătăm.“

„Nu acum, bătrâne. Suntem în mijlocul petrecerii.“

„Adu-o, te rog. Fă-o pentru mine.“

„Ce carte?“, am întrebat.

„Adu-o să i-o arătăm“, a zis Carballo.

Benavides a schiţat o strâmbătură amuzantă, ca un copil trimis să facă ceva doar pentru că așa vor părinții lui. A dispărut în încăperea de alături și s-a întors imediat: nu i-a luat mult să găsească volumul cu pricina, fie pentru că îl citea în acele zile, fie pentru că avea o bibliotecă bine ordonată, care-i permitea să găsească un titlu fără să scotocească toate rafturile, fără să treacă la întâmplare cu degetele peste toate cotoarele nerăbdătoare. Am recunoscut cutia de carton roșie cu mult înainte ca doctorul Benavides să i-o întindă lui Carballo: era *A*

trăi pentru a-ți povesti viața, cartea de memorii publicată de García Márquez cu trei ani în urmă, ale cărei exemplare se găseau în toate bibliotecile columbiene și nu numai. Carballo a luat cartea și a început să caute pagina care-l interesa, și înainte de-a o fi găsit, memoria (și instinctul) mi-au spus ce avea să-mi arate. Trebuia să ghicesc mai devreme: aveam să discutăm despre 9 aprilie.

„Gata, aici e“, a zis Carballo.

Mi-a dat cartea, arătându-mi cu degetul un fragment: era la pagina 352 a ediției pe care o aveam și eu în casa mea din Barcelona. În capitolul cu pricina, García Márquez rememorează asasinarea lui Gaitán, care se petrecuse când se afla în Bogotá, studiind dreptul fără să aibă nici un pic de vocație și trăind de azi pe mâine într-o pensiune de pe Şoseaua Octava, în centrul orașului, la mai puțin de două sute de pași de locul unde Roa Sierra a tras cele patru focuri fatidice. Vorbind despre manifestațiile, luptele, violențele și haosul generalizat provocate de asasinat (și de eforturile pe care guvernul conservator le făcea pentru a menține ordinea), García Márquez scria: „În departamentul Boyacá, învecinat cu capitala, recunoscut pentru liberalismul său istoric și conservatorismul rigid, guvernatorul José María Villarreal – imperialist get-beget – nu numai că reprimase încă de la primele ore violențele locale, ci pregătea trupe foarte bine înarmate pentru a intra în capitală“. *Imperialist get-beget*: cuvintele lui García Márquez despre unchiul meu erau chiar amabile, ținând cont de faptul că era vorba despre omul care, la ordinul președintelui Ospina, organizase un detașament de polițiști selectați după un singur criteriu: să fie conservatori. Puțin înainte de 9 aprilie, acel detașament mult prea politizat deja își făcea de cap și nu a durat mult până să devină un instrument de represiune cu consecințe tragice.

„Știați de toate astea, Vásquez?“, m-a întrebat Benavides. „Știați că în carte se vorbește despre unchiul dumneavoastră?“

„Da, știam“, am răspuns.

„Imperialist get-beget“, a repetat Carballo.

„N-am vorbit niciodată despre politică“, am zis.

„Nu? N-ați vorbit niciodată despre 9 aprilie?“

„Din câte îmi amintesc, nu. Circulau tot felul de povești, dar asta e altceva.“

„A, păi, mă interesează“, a zis Carballo. „Tocmai asta ne interesează, nu-i așa, Francisco?“

„Ba da“, a mărturisit Benavides.

„S-auzim“, m-a îndemnat Carballo.

„Ce să vă spun? Sunt multe. Cum ar fi faza aceea când a venit la el acasă un prieten liberal, în timp ce unchiul meu lua cina. «Dragă Chepe», i-a zis, «vreau să te duci să dormi în altă parte.» «De ce?», a întrebat unchiul meu. Și prietenul liberal i-a răspuns: «Pentru că în noaptea asta venim aici să te ucidem». Chestii din astea mi-a povestit, despre atentatele împotriva lui.“

„Și de 9 aprilie?“, a întrebat Carballo. „Niciodată nu v-a vorbit despre 9 aprilie?“

„Nu“, am răspuns. „A dat câteva interviuri, parcă, atâta tot. Eu n-am vorbit cu el.“

„Dar e clar că știa o mulțime de chestii, nu?“

„Ce chestii?“

„Pe atunci era guvernatorul departamentului Boyacá. Asta știe toată lumea. A primit informații și a trimis la Bogotá detașamentul de polițiști. Îmi imaginez că după aceea a continuat să afle ce se întâmplase. O fi întrebat, o fi discutat cu guvernul, nu-i așa? Și în lunga lui viață o fi vorbit cu multă lume, eu așa mă gândesc, o fi știut multe dintre lucrurile astea care, cum să spun?, sunt ascunse de ochii marelui public.“

„Nu știu. Nu mi-a spus niciodată.“

„Înțeleg“, a zis Carballo. „Dar unchiul dumneavoastră nu v-a vorbit niciodată despre bărbatul elegant?“

Nu se uita la mine când mi-a pus întrebarea asta. Îmi amintesc foarte bine, pentru că am căutat la rândul meu privirea lui Benavides, care părea pierdută, sau mai degrabă piezișă: mi-am dat seama că se forța să pară absent, ca și cum brusc discuția nu l-ar mai fi interesat. Mai târziu aveam să înțeleg că, în acele momente, îl interesa mai mult ca niciodată, dar nu aveam nici un motiv să bănuiesc interesele ascunse din acel dialog în aparență întâmplător. „Ce bărbat elegant?“, am întrebat.

Degetele lui Carballo s-au agitat din nou peste paginile din *A trăi pentru a-ți povesti viața*. Nu a durat mult până să găsească ce căuta.

„Citește“, mi-a zis Carballo punând vârful degetului arătător pe un cuvânt. „De aici.“

După ce l-a asasinat pe Gaitán, scria García Márquez, Juan Roa Sierra a fost urmărit de o mulțime furioasă și nu a putut face altceva decât să se ascundă în farmacia Granada pentru a scăpa de linșaj. Acolo era înconjurat de câțiva polițiști și de patronul farmaciei, așa că Roa Sierra trebuie să se fi crezut la adăpost. Atunci s-a întâmplat neprevăzutul. Un bărbat *într-un costum gri din trei piese, cu maniere de duce britanic* a început să ațâțe mulțimea, iar cuvintele sale aveau atâta efect și prezența lui era atât de impunătoare, încât proprietarul farmaciei a ridicat grilajul de fier, permițându-le astfel lustragiilor să intre, să-și facă loc cu cutiile lor de lemn și să pună mâna pe asasinul îngrozit. Acolo, pe Șoseaua Séptima, în văzul tuturor, sub privirile polițiștilor și la îndemnul bărbatului elegant, l-au omorât în bătaie. Bărbatul elegant – cu costumul său din trei piese și manierele de duce britanic – s-a apucat să strige: „La palat!“. García Márquez scrie așa:

„După cincizeci de ani, în amintirile mele a rămas intactă imaginea bărbatului care părea să ațâțe mulțimea din fața farmaciei, și nu am găsit nimic referitor la el în nici una dintre nenumăratele mărturii pe care le-am citit despre ziua aceea. Îl văzusem de aproape, purta un costum scump, avea piele de alabastru și acționa controlându-se desăvârșit. Mi-a atras atât de mult atenția, încât l-am urmărit până când a urcat într-o mașină mult prea nouă, imediat ce au început să târască trupul asasinului, iar de atunci pare să fi fost șters din memoria istoriei. Chiar și din a mea pentru mulți ani, până în momentul în care, pe vremea când eram ziarist, mi-a trecut prin cap ideea că omul acela, pentru a-l proteja pe adevăratul asasin, făcuse în așa fel încât mulțimea să omoare pe altcineva“.

„*Pentru a-l proteja pe adevăratul asasin*“, a repetat Carballo în același timp cu mine, așa încât vocile noastre au sunat ca un duet prost în mijlocul petrecerii. „Ce ciudat, nu credeți?“

„Cam ciudat, da“, am zis.

„Și asta o spune García Márquez, nu un oarecare. Și o spune în cartea lui de memorii. Să nu-mi ziceți că nici asta nu e ciudat. Să nu-mi ziceți că nu e ceva în neregulă cu individul ăla acolo. Și cu faptul că a căzut în uitare.“

„Evident că e ceva“, am răspuns. „O crimă care încă n-a fost rezolvată. Un asasinat înconjurat de teorii conspirative. Nu mă mir că vi se pare atât de interesant, Carlos: mi-am dat seama că asta e lumea dumneavoastră. Dar nu știu dacă un fragment scris de un romancier trebuie luat drept adevăr gol-goluț. Chiar dacă e scris de García Márquez.“

Carballo era nu atât decepționat, cât ofensat. A făcut un pas în spate (există dezacorduri atât de puternice, încât ne simțim agresați și nu lipsește mult să ridicăm pumnii ca un boxer), a închis cartea și, fără s-o lase din mână sau s-o așeze în cutia ei roșie, și-a încrucișat brațele la spate. „Deci, așa“, a zis pe un ton sarcastic. „Dar tu ce spui, Francisco? Ce trebuie să fac ca să scap din lumea asta a mea în care toți suntem nebuni?“

„Hai, Carlos, nu te enerva. Ce vrea să spună…“

„Știu foarte bine ce vrea să spună. Mi-a spus deja: că sunt un bârfitor.“

„Nu, nu, iertați-mă că am spus asta“, i-am zis. „Asta nu…“

„Dar există oameni care cred contrariul, nu-i așa, Francisco? Există oameni care văd acolo unde alții sunt orbi. Nu în lumea dumneavoastră, Vásquez. În lumea dumneavoastră există numai coincidențe. E o coincidență că Turnurile s-au prăbușit când nu aveau de ce să se prăbușească. E o coincidență că a fost prezent exact în fața farmaciei Granada un om capabil să facă să i se deschidă ușile fără ca măcar să ceară asta. E o coincidență că numele unchiului dumneavoastră este menționat în carte la paisprezece pagini după acel incident.“

„Acum chiar că nu vă mai înțeleg“, am zis. „Ce are a face unchiul meu cu individul ăla?“

„Eu, unul, nu știu“, a răspuns Carballo. „Și nici dumneavoastră, pentru că niciodată nu l-ați întrebat nimic. Pentru că niciodată nu ați vorbit cu unchiul dumneavoastră despre 9 aprilie. Pentru că nu știți dacă unchiul dumneavoastră l-a cunoscut pe omul care a făcut să se deschidă ușile farmaciei Granada. Nu vreți să știți toate astea, Vásquez? Nu vreți să știți

cine era individul care a făcut ce-a făcut pentru ca Juan Roa Sierra să fie omorât în văzul tuturor, iar apoi s-a urcat într-o mașină de lux și a dispărut pentru totdeauna? Vorbim despre lucrul cel mai grav care s-a întâmplat în țara noastră, iar dumneavoastră pare să nu vă pese. O rudă de-a dumneavoastră a luat parte la acel moment istoric și poate a știut cine era acel individ, pentru că pe-atunci toată lumea se cunoştea. Dar se pare că dumneavoastră nu vă pasă de toate astea nici cât negru sub unghie. Toți cei de genul ăsta sunteți la fel, frate: plecați să trăiți în alte locuri și uitați de țara voastră. Sau poate că nu, dacă mă gândesc bine. Poate că nu faceți altceva decât să vă apărați unchiul. Poate că nu ați uitat deloc, ci dimpotrivă, știți prea bine ce s-a întâmplat. Știți foarte bine că unchiul dumneavoastră a pus pe picioare detașamentul din Boyacá. Știți foarte bine că acel detașament de polițiști s-a transformat mai apoi într-unul criminal. Cum vă simțiți când vă gândiți la asta? Vă interesează să fiți bine informat, v-a interesat vreodată? Sau vă doare undeva, vă gândiți că toate astea n-au nimic de-a face cu dumneavoastră, că toate astea s-au petrecut cu un sfert de secol înainte să vă naşteţi? Da, cu siguranță gândiți așa, că problemele astea sunt ale altora, nu ale dumneavoastră. Dar știți ceva? Mă bucur că destinul a făcut ca fiicele dumneavoastră să se nască aici. Mai bine zis, mă bucur că soția dumneavoastră e obligată să nască aici. Pentru ca țara asta să vă dea o lecție, că prea sunteți egoist. Pentru ca fiicele să vă poată arăta ce înseamnă să fii columbian. Firește, dacă se vor naște sănătoase, nu? Dacă nu cumva mor chiar acum, ca niște pisici fătate înainte de vreme. Și asta ar fi tot o lecție, dacă mă gândesc bine.“

Îmi amintesc ca prin ceață tot ce a urmat. Îmi amintesc că în secunda următoare nu mai aveam paharul cu whisky în mână; după altă secundă mi-am dat seama că i-l aruncasem în față lui Carballo și-mi amintesc foarte bine zgomotul paharului spărgându-se pe dușumea și-mi mai amintesc și de Carballo, căzut în genunchi, acoperindu-și fața cu mâinile, sângerând din nasul spart și sângele pătându-i eşarfa, roșu pe roșu, roșu-închis (sângele negru, ziceau grecii) pe roșul strălucitor de capă de toreador, și coborându-i de-a lungul mâinii stângi, pătându-i

manșeta cămășii și cureaua de la ceas, despre care-mi amintesc că era de pânză albă, așadar mai ușor de pătat decât una de piele. Îmi amintesc țipetele de durere ale lui Carballo, sau poate erau de frică: există oameni asupra cărora vederea sângelui are astfel de efecte. Îmi amintesc și că Benavides m-a prins de braț și m-a strâns cu putere, cu o mână plină de autoritate și hotărâre (de atunci a trecut aproape un deceniu, dar strângerea aceea încă e vie, încă o mai simt), și m-a condus de-a lungul salonului, printre oamenii care ne făceau loc uitându-se la noi cu priviri stupefiate sau de-a dreptul acuzatoare, și cu coada ochiului am reușit să o văd pe Estela, amfitrioana, care alerga spre bărbatul rănit ducând o pungă cu gheață, și pe o altă femeie, poate o angajată din casă, care căra, supărată sau poate doar grăbită, o mătură și un făraș. Am avut timp să mă gândesc că Benavides mă dădea afară din casă. Am avut timp pentru păreri de rău, da, îmi părea rău pentru sfârșitul unei relații care nu era de prietenie, dar ar fi putut fi până la urmă, și într-un acces de vinovăție mi-am imaginat ușa deschisă și brânciul pe care urma să-l primesc. Mă simțeam obosit și poate că băusem puțin mai mult decât trebuie, deși nu cred, dar în ciuda faptului că nu-mi dădeam seama prea bine de ce mi se întâmpla, eram gata să-mi asum consecințele gestului meu, așa încât am început să fabric în minte fraze prin care să mă scuz sau să mă justific și cred că mă apucasem deja să le rostesc când am văzut că Benavides nu mă conducea spre ușa casei, ci spre scara interioară. „Urcați, deschideți prima ușă de pe stânga, încuiați-vă înăuntru și așteptați-mă“, mi-a zis punându-mi o cheie în palmă. „Nu deschideți nimănui. Vin cât de repede pot. Cred că avem multe de vorbit.“

1. Informatorii (sp.) (n.r.).

II

Relicvele morților iluștri

Nu știu cât am așteptat în camera aceea dezordonată unde aproape că nu era aer. Nu avea ferestre, fiind, evident, special concepută ca teritoriu personal al lui Benavides. Înăuntru era un fotoliu, exact sub raza de lumină a unei veioze mari, ce semăna mai mult cu un vechi uscător de păr de la un coafor decât cu orice altceva, și m-am așezat pe el după ce am căutat în zadar un loc destinat invitaților: biroul doctorului era gândit pentru a nu primi pe nimeni acolo. Lângă fotoliu, pe o măsuță, se aflau mai multe cărți pe care m-am mulțumit să le privesc fără a îndrăzni să răsfoiesc vreuna, ca nu cumva să tulbur cine știe ce ordine secretă. Am văzut o biografie a lui Jean Jaurès și *Vieți paralele* de Plutarh, cartea lui Arturo Alape despre Bogotazo și alta, legată în piele, ceva mai subțire decât cea de dinainte, al cărei autor era ilizibil, iar titlul mi s-a părut prea pompos: *Despre cum liberalismul politic columbian nu e un păcat*. La mijlocul celui mai lung perete din încăpere se afla un birou dreptunghiular cu blatul îmbrăcat în piele verde, ordonat cu atâta meticulozitate, încât pe el încăpuseră, fără să se înghesuie, două teancuri de hârtii, unul cu plicuri închise și altul cu facturi despăturite (o neașteptată concesie făcută vieții practice în locul acela destinat, din câte se vedea, diverselor forme de contemplare), care erau ținute în loc de greutatea unui suport pentru creioane ce părea artizanal. Două aparate dominau suprafața biroului: un scaner și monitorul computerului, o namilă albă de ultimă generație stând acolo ca un idol. Nu, m-am gândit imediat, nu ca un idol, ci ca un ochi imens: ca ochiul care vede tot și știe tot. E ridicol, dar m-am asigurat că computerul era oprit, sau cel puțin camera web, ca nu cumva să mă urmărească cineva.

Ce se întâmplase jos? Încă nu-mi era limpede. Mă mira reacția mea violentă, chiar dacă, la fel ca o bună parte a generației mele, am un fond de violență reprimată, consecință a faptului că am crescut într-un perioadă în care orașul, orașul

meu, devenise un câmp minat, și toată acea violență stârnită de bombe și împușcături se repercuta asupra noastră prin mecanismele ei insidioase: oricine își poate aminti graba cu care coboram din mașină ca să ne luăm la bătaie pentru un banal incident de trafic și sigur nu sunt singurul care a văzut, nu doar o dată, țeava unui pistol îndreptată spre fața lui; și nici nu sunt singurul fascinat de scenele de violență, partidele de fotbal transformate în câmp de bătălie, camerele ascunse care înregistrează cafteli în metroul din Madrid sau într-o benzinărie din Buenos Aires, scene pe care le caut pe internet ca să le văd și ca să-mi iau doza obligatorie de adrenalină. Dar nimic din toate astea nu putea justifica ce se întâmplase la parter; în schimb, nervii mei, la pământ din cauza tensiunii extreme și a lipsei de somn din ultima vreme, ar fi fost o explicație acceptabilă. M-am agățat de ideea asta: eu nu eram așa, iar doctorul Benavides și soția lui trebuiau să înțeleagă că, la treizeci de cvartale de acolo, fetițele mele gemene se zbăteau zilnic între viață și moarte, iar liniștea noastră, a mea și a soției mele, depindea de o naștere cu grad mare de risc. Și atunci, nu era de înțeles că niște cuvinte precum cele pe care mi le adresase Carballo mă făcuseră să-mi pierd controlul?

Pe de altă parte, de unde știa Carballo că eram rudă cu José María Villarreal? Se vedea că nu cunoaște detalii concrete, dar era limpede că el și Benavides vorbiseră despre mine. Oare de când? Benavides mă invitase la el acasă cu intenția secretă de a mă prezenta lui Carballo, ca acesta să mă cunoască? De ce? Pentru că eram nepotul cuiva care a trăit pe viu ziua de 9 aprilie și a avut un rol determinant în ceea ce a urmat după asasinarea lui Gaitán. Da, asta, cel puțin, era sigur. Era un gest public și făcea parte din istoria oficială: un guvernator loial regimului trimite o mie de soldați să înăbușe revoltele. Bineînțeles că și eu, ca toată lumea, citisem memoriile lui García Márquez, și mă intrigase, ca pe toată lumea, ba chiar mă alarmase, siguranța cu care cel mai mare romancier al țării noastre, și intelectualul nostru cel mai influent, susținea, fără înflorituri și eufemisme, existența unui adevăr ascuns. Căci ce altceva voia să spună în acele pagini? Vorbind despre bărbatul elegant și sugerând participarea lui directă la uciderea

ucigașului, García Márquez își exprima negru pe alb convingerea profundă că Juan Roa Sierra nu era singurul asasin al lui Jorge Eliécer Gaitán, ci că în spatele crimei se afla o adevărată conspirație politică. *Omul acela, pentru a-l proteja pe adevăratul asasin, făcuse în așa fel încât mulțimea să omoare pe altcineva*: aceste cuvinte căpătau un nou înţeles acum. Totuşi, când citisem cartea prima dată, nu-mi trecuse prin cap că unchiul meu ar fi putut ști cine fusese bărbatul acela elegant. Ideea era hazardată, oricât de cert ar fi că în acea epocă toată lumea cunoștea pe toată lumea în elita politică. Era hazardată? Da. Chiar era? Fiecare cuvânt al lui Carballo părea să trădeze o convingere fermă: unchiul meu, José María, se afla într-o poziție ce i-ar fi permis să ştie câte ceva care să dezvăluie, chiar dacă nu în întregime, identitatea bărbatului care *pentru a-l proteja pe adevăratul asasin, făcuse în așa fel încât mulțimea să omoare pe altcineva*.

La toate astea reflectam adânc în clipa când am auzit bătăi în ușă.

Deschizând, m-am trezit în fața unui Benavides adus de spate și încercănat, ca și cum întâmplările recente îl obosiseră și mai tare. Ținea o tavă pe care se aflau două cești și un termos în nuanţe de fucsia, asemănător celor folosite de sportivi când ies să alerge, doar că în termosul doctorului Benavides nu se afla apă și nici vreo băutură energizantă, ci cafea neagră și tare. „Eu nu vreau, mulțumesc“, i-am zis, iar el mi-a răspuns: „Ba da. Și dumneavoastră. Mulțumesc“. Mi-a întins o ceașcă. Apoi a adăugat: „Of, Vásquez, în ce încurcătură m-ați băgat astăzi“.

„Îmi dau seama“, am zis. „Îmi cer iertare, Francisco. Nu știu ce mi-a venit.“

„Nu știți? Eu da. Ați făcut ceea ce probabil ar fi făcut oricine în locul dumneavoastră. Carballo a cam sărit calul, știu bine. Dar asta nu înseamnă că pentru mine nu rămâne o mare încurcătură.“ S-a dus într-un colț și a apăsat butonul unui soi de robot cu grilă: temperatura din cameră a scăzut cu câteva grade, iar aerul nu mai era umed. „Mi-ați aruncat în aer petrecerea, dragul meu prieten“, a zis Benavides. „Ați aruncat în aer petrecerea mea și a soției.“

„Pot să cobor“, am zis. „Să le cer iertare tuturor invitaților.“

„Nu vă faceți griji. Au plecat cu toții.“

„Și Carballo?“

„Și el“, a zis Benavides. „La spital. Să vedem cum o să-i repare nasul.“

S-a dus la birou, s-a așezat și a pornit computerul. „Carballo e un tip aparte“, a spus, „și chiar poți crede că e nebun. Nu zic că nu. Dar de fapt e un om foarte curajos, atât de înflăcărat, încât uneori sare calul. Şi mie îmi plac oamenii înflăcărați. E o slăbiciune a mea, n-am ce-i face. Îmi plac cei care cred cu înflăcărare în ceea ce cred. Și Dumnezeu mi-e martor că exact așa este Carballo.“ În timp ce vorbea, Benavides mișca mouse-ul pe blatul verde al biroului și lucrurile de pe monitor se schimbau, se deschideau ferestre și se suprapuneau, iar în spatele lor se ghicea imaginea aleasă de Benavides ca fundal pentru desktop. Nu m-am mirat recunoscând altă fotografie celebră făcută de Sady González: un tramvai incendiat în timpul revoltei din 9 aprilie. Era o imagine plină de violență, care spunea ceva despre omul ce alesese să o vadă de fiecare dată când deschidea computerul, dar am preferat să nu mă gândesc prea mult la asta: până la urmă, imaginea putea fi nu numai o condamnare a distrugerii și pericolelor din acea zi nefastă, ci și un semn al memoriei, o dovadă istorică. „Ați băut cafeaua?“, m-a întrebat Benavides.

I-am arătat ceașca goală, cu urmele de cafea pe care unii (eu nu) știu să le citească și să le interpreteze. „Toată“, i-am răspuns.

„Foarte bine. Și v-ați revenit, sau mai beți una?“

„Mi-am revenit, domnule doctor. Faza din salon a fost altceva. A fost…“

„Nu-mi mai spuneți *doctor*, vă rog. Unu la mână: cuvinţelul ăsta e cât se poate de devalorizat în țara noastră. Tuturor, dar *tuturor*, li se spune așa. Doi la mână: nu sunt medicul dumneavoastră. Trei la mână: noi doi suntem prieteni. Nu-i aşa?“

„Ba da, domnule doctor. Francisco. Da, Francisco.“

„Și prietenii nu se adresează așa unii altora. Sau da?“

„Nu, Francisco.“

„Și eu v-aș putea spune *doctor*, Vásquez. V-ați dedicat literaturii, dar înainte de asta ați obținut o diplomă de avocat. Și

avocaților li se spune tot *doctor* la noi, nu-i așa?“

„Așa-i.“

„Dar știți de ce nu vă spun *doctor*?“

„Pentru că suntem prieteni.“

„Exact. Pentru că suntem prieteni. Și dacă tot suntem prieteni, am încredere în dumneavoastră. Bănuiesc că și dumneavoastră aveţi încredere în mine.“

„Da, Francisco. Am încredere.“

„Perfect. Și dacă tot avem încredere unul în celălalt, sunt gata să fac un lucru pe care îl fac numai pentru cei în care am încredere deplină. Am să-l fac și pentru dumneavoastră, fiindcă am încredere și mă simt obligat să vă dau o explicație. Dumneavoastră îmi datoraţi un pahar de whisky și o petrecere între prieteni, iar eu vă datorez o explicație. Și chiar dacă nu v-aș datora-o, v-aș da-o oricum. Cred că puteți înțelege ce am să vă arăt. Înțelege și aprecia. Nu sunt mulți cei care pot. Cred că dumneavoastră sunteți în stare. Sper, sper din toată inima, să nu mă înșel teribil în privinţa dumneavoastră. Veniți“, a zis arătând cu un deget autoritar spațiul gol de lângă scaunul de birou pe care stătea. „Veniți aici.“

L-am ascultat și am văzut imaginea de pe monitor schimbată. Tot desktopul, mai puțin iconurile colorate din josul ecranului, era ocupat de o imagine despre care mi-am dat seama imediat că e radiografia unui torace; în mijlocul radiografiei, învăluită în umbrele coastelor, lipită de coloana vertebrală, se vedea o pată neagră de forma unei boabe de fasole. Asta am și zis, „o boabă de fasole“, sau poate că am întrebat „ce e cu boaba asta de fasole?“, iar Benavides mi-a zis că nu e o boabă de fasole, ci un glonț deformat de impactul cu vertebrele: unul dintre cele patru gloanțe care în 9 aprilie 1948 îl uciseseră pe Jorge Eliécer Gaitán.

Oasele lui Gaitán. Glonțul care l-a omorât pe Gaitán. Le vedeam: erau acolo. Am simțit privilegiul, extraordinarul privilegiu, de-a mă afla acolo. M-am gândit la Gaitán, la faimoasa fotografie cu chipul său deja lipsit de viață și la vizita mea la casa lui, în anii studenţiei, când începuseră să mă intereseze biografia și moartea lui și ceea ce acea moarte și acea biografie spuneau despre noi, columbienii. Mi-am amintit de

vitrină și de costumul pe care Gaitán îl purta când a fost ucis; mi-am amintit de găurile făcute de gloanțele asasinului Juan Roa Sierra în stofa de culoare închisă. Acum vedeam unul dintre acele gloanțe înăuntrul corpului, într-un trup deja fără viață. Benavides făcea comentarii și dădea explicații ca un adevărat profesor, număra vertebre, îmi arăta organe invizibile și recita, ca și cum ar fi fost un poem, fraze întregi pe care cineva le scrisese despre autopsia lui Gaitán. Una dintre acele fraze, „inima intactă, fără semne perfide că ar fi suferit un infarct“, mi s-a părut demnă de un destin mai bun (poate datorită expresiei *semne perfide*, care mi s-a părut fantastică), dar nu era momentul să fac literatură. Mă întrebam doar în gând cum ajunsese așa ceva în mâinile doctorului. Până când am renunțat să mă mai întreb în gând și am zis cu voce tare:

„Cum se poate? Cum e posibil să dețineți așa ceva?“.

„Radiografia originală se află în sertarul meu“, a zis Benavides răspunzând unei întrebări pe care nimeni nu i-o pusese. „Firesc, nu? Chiar dacă nimeni nu știe că e aici.“

„Dar de ce e aici?“

Pe fața lui Benavides s-a ivit ceva ce semăna cu un surâs. „A adus-o tatăl meu“, a zis. Nu a zis *papá*, așa cum obișnuim să spunem noi, columbienii, chiar și când suntem adulți și ne adresăm altor adulți, chiar și dacă acei adulți sunt niște necunoscuți pentru noi. În alte țări de limbă spaniolă, dacă un adult spune *papá* e un semn clar de sentimentalism ieftin și de infantilism. Nu şi în Columbia. Totuși, doctorul Benavides spunea mereu *tatăl meu*. Asta mi-a plăcut.

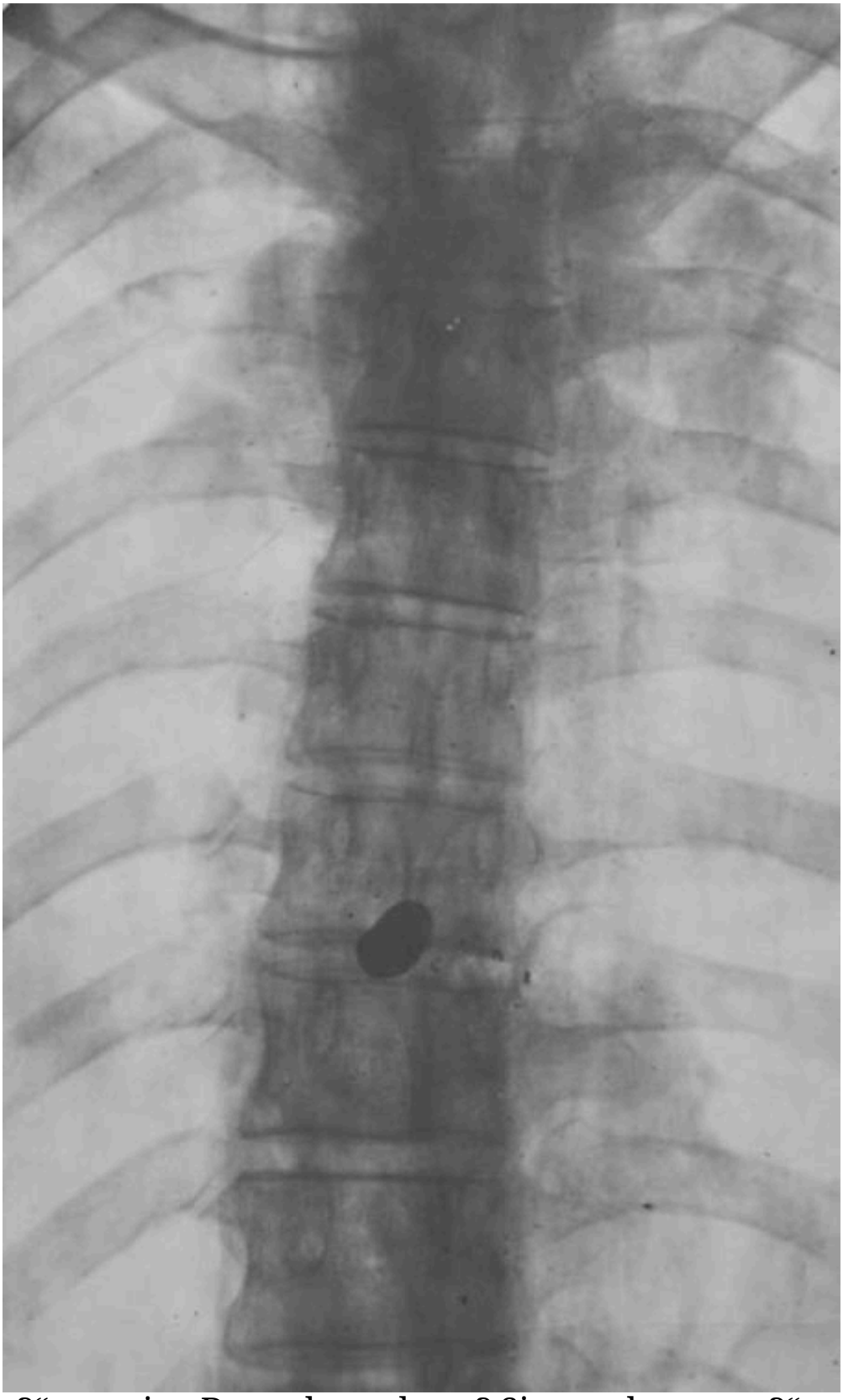

„A adus-o?“, am zis. „De unde a adus-o? Și cum de-o avea?“

„Mă bucur că mă întrebaţi asta“, a răspuns Benavides. „Acum înarmaţi-vă cu răbdare, am să vă spun povestea pe larg.“ A împins scaunul pe care stătea – un scaun cu rotile, negru, modern, plin de mânere și butoane a căror utilitate îmi era total necunoscută și cu spătarul dintr-un soi de plasă elastică – și l-a dus până lângă fotoliul de citit. Benavides mi-a făcut un semn cu mâna: *luaţi loc aici*. El s-a așezat în fotoliu, și-a încrucișat brațele peste nasturii flanelei și s-a apucat să-mi spună povestea vieții tatălui său.

Don Luis Ángel Benavides studiase bacteriologia la Universidad Nacional. Cu toate că nu avea vocație pentru așa ceva, a reușit să se impună în lumea academică în cadrul disciplinei lui, iar în ultimul an de studii a primit o vizită care avea să-i schimbe viața: la recomandarea maestrului său, legendarul doctor Guillermo Uribe Cualla, conducerea universității i-a oferit șansa de a înfiinţa un laborator criminalistic. De atunci nici c-a mai deschis vreo carte de bacteriologie. A mers în Statele Unite pentru a se specializa în balistică și criminalistică, iar când s-a întors în Columbia, era pregătit să devină o celebritate în domeniul său și marele profesor din acea epocă. „Ținea cursuri la Institutul de Științe Juridice din cadrul Facultății de drept“, mi-a zis Benavides. „Cam multe majuscule pentru câteva clase, nu credeți? Oricum, există douăzeci de generații de judecători columbieni care îi datorează tatălui meu tot ce știu despre criminalistică.“ În lunga sa carieră, don Benavides a adunat obiecte – obiecte pe care le folosea la clasă, dar și altele, ciudate sau interesante, primite cadou de la nenumărații lui discipoli sau colegi: arme de foc, spade vechi, o piatră a lunii, un craniu de *Homo habilis* – până când, într-o bună zi, stând în laboratoarele lui, s-a întristat brusc. „Fir-ar să fie“, a zis. „Parcă aș trăi într-un muzeu.“ Și atunci, pe loc, a și luat decizia: ca și cum ar fi fost cel mai firesc lucru cu putință, a înfiinţat muzeul Luis Ángel Benavides Carrasco, ce funcționa chiar în cadrul laboratoarelor de la Universidad Nacional.

„În anii ’60, când studenții de la Universidad Nacional intrau în grevă în fiecare lună, tatăl meu aducea acasă cele mai valoroase exponate din muzeu“, mi-a zis doctorul Benavides.

„Pentru a le proteja, înțelegeți. Fiindcă în timpul grevelor se putea întâmpla orice: bătăi cu pietre, vandalizări, confruntări cu poliția. Oricum, muzeul nu a pățit niciodată nimic. Studenții aruncau cu pietre ca descreierații, dar nici una în muzeul tatălui meu. Aveau grijă de el, îl respectau. Am văzut asta cu ochii mei, Vásquez, îmi amintesc foarte bine. În sfârșit, radiografia asta era unul dintre lucrurile pe care le aducea acasă din când în când. În vremea aceea avea un laborator în capătul casei, dincolo de bucătărie, și acolo a făcut treptat alt muzeu cu lucruri care-l interesau în mod deosebit. Acolo punea la adăpost ce aducea de la universitate în zilele de grevă. Radiografia, de pildă, care era foarte importantă pentru el. Nu o dată l-am văzut studiind-o contra luminii în patio, încercând să găsească cine știe ce, și simțeam ce simți atunci când vezi un muzician citind o partitură. Asta e una dintre amintirile cele mai puternice pe care le am: tatăl meu stând în dreptul unei ferestre, la ora când lumina e cea mai puternică, încercând să descifreze cu ajutorul imaginii un adevăr ascuns.“

Luis Ángel Benavides a murit în 1987. „Într-o bună zi“, mi-a zis doctorul Benavides, „a venit unul dintre frații mei și m-a anunţat că există o poliţă de asigurare. Mi-a spus că trebuie s-o încasăm, că nu trebuie lăsată să se piardă, că trebuie să ne mișcăm repede, că pot să ne-o ia… Pentru a intra în posesia poliței de asigurare, nu mai știu de ce, trebuia să facem un inventar al muzeului. În acel moment, muzeul tatălui meu deja avea un număr important de exponate: o mie cinci sute, poate două mii. Cine să se fi apucat să le inventarieze pe toate? Era o muncă herculeană, mai ales că trebuia făcută numai pentru o nenorocită de hârțoagă administrativă, și nici eu, nici frații mei nu aveam timp de așa ceva. Astfel că am apelat la o fostă elevă de-a tatălui meu, o femeie care muncea la DAS[1]. A acceptat să ne ajute, a început să facă inventarul și cu asta se ocupa când a explodat bomba.“

Bomba de la DAS. Aveam șaisprezece ani, eram în penultimul an de liceu, când traficanții de droguri Pablo Escobar și Gonzalo Rodríguez Gacha au pus la cale un atentat în care un autobuz încărcat cu cinci sute de kilograme de

dinamită a explodat în față la DAS. Narcotraficanții nu vizau neapărat serviciile de securitate națională, ci în primul rând pe generalul care le conducea, fiindcă în acel moment el simboliza inamicul căruia cartelul din Medellín îi declarase război. Era 6 decembrie 1989, ora 7:30 dimineaţa, când explozia a zguduit cartierul Paloquemao. Mă aflam deja în clasă, în cealaltă parte a orașului, și-mi amintesc foarte bine spaima întipărită pe fața profesorului când ne-a dat vestea, și-mi mai amintesc și că s-au suspendat orele, că m-am întors acasă însoțit de o senzație de înstrăinare, dezrădăcinare, neînțelegere și neliniște, pe care aveam să o asociez mai târziu cu zilele când terorismul ne dădea peste cap viața de zi cu zi, chiar și celor care aveam norocul să locuim în altă parte. Atentatul de la DAS a lăsat în urmă aproape optzeci de morți și peste șase sute de răniți. Printre morți se găseau funcționari, agenți de pază, trecători aflați acolo din întâmplare peste care s-au prăbușit bucăți de beton. Unul dintre morți era fosta elevă a lui don Luis Ángel Benavides. „Se afla printre morți?“, am întrebat. „Exact“, mi-a răspuns doctorul. Era unul dintre morți.“

„Inventarul nu a mai fost dus niciodată la bun sfârșit“, mi-a zis Benavides. „Într-o zi am trecut pe la muzeu ca să arunc o privire, să văd dacă aș fi putut continua eu inventarul, dar l-am găsit închis. Asta se întâmpla la începutul lui 1990, cursurile încă nu fuseseră reluate. Înăuntru am dat peste doi indivizi, amândoi la costum şi cravată. Mi-am dat seama dintr-o privire că nu erau profesori. Unul avea o mustăcioară respingătoare, à la Rudolph Valentino, știți cine a fost Rudolph Valentino, nu? Bun, deci avea o mustață exact ca a lui, și e genul de mustață pe care niciodată nu am suportat să o văd la cineva. Bun, și individul ăla se plimba dintr-o parte în alta a încăperii, cu mâinile la spate, și îi spunea celuilalt că muzeul n-avea nici o importanță și că venise vremea să îl închidă. Atunci m-a cuprins teama, fiindcă într-o secundă am văzut toate lucrurile care erau acolo, toate acele frumuseți care fuseseră atât de importante pentru tata, mi le-am imaginat vârâte în cutii, acoperite de praf și putrezind de umezeală într-un subsol – aveau să le lase în plata Domnului, cum se întâmplă mereu în țara asta plină de nepăsători. Așa că am făcut totul cu inima

ușoară: am luat o pungă în care am vârât trei obiecte, primele trei peste care am dat. Apoi am plecat încet, cât de încet am putut, ca să nu atrag atenția și nici să stârnesc suspiciuni. Cred că am făcut bine, pentru că pe urmă chiar au închis muzeul, exact cum își propuseseră. L-au închis la propriu: cu un perete de cărămidă. Da, l-au zidit, și tot ce era înăuntru a rămas acolo. Și dacă ați vedea, Vásquez, dacă ați vedea ce comori erau acolo.“

„Radiografia e unul dintre cele trei obiecte“, am zis.

„Da, unul dintre cele trei salvate.“

„Deci nu singurul.“

Benavides s-a ridicat și s-a dus la peretele din stânga. A apucat cu amândouă mâinile singurul tablou ce împodobea peretele: era un afiș omagial cu Julio Garavito, acel strămoș al lui Benavides care cu mai bine de o sută de ani în urmă calculase latitudinea orașului Bogotá și inventase o metodă de a măsura orbita lunară; în afiș apărea cu mustața lui stufoasă, lângă o ilustrație cu Luna din care se vedea Marea Liniștii. Benavides a dat jos tabloul de pe perete; pe spatele lui, lipit cu hârtie adezivă, era un plic vechi, cu linii roșii și albastre încadrând marginile. Doctorul a vârât două degete în plic și a scos cu grijă un obiect strălucitor. Era o cheie.

„Nu, nu e singurul“, a zis Benavides. „Nici măcar nu e cel mai important. Importanța unor astfel de lucruri nu se poate măsura, desigur. Dar sunt convins că veți fi de acord cu mine. Ia să vedem ce ziceți despre asta.“

A folosit cheia ca să deschidă sertarul biroului, iar sertarul, acum descuiat, a alunecat afară de parcă ar fi fost viu. Benavides a scos imediat un borcan de sticlă groasă cu capac etanș. Înfăţişarea sa era cât se poate de banală: în el s-ar fi putut pune compot de caise, roșii uscate, vinete cu busuioc. Dar înăuntrul borcanului, un obiect imposibil de identificat – nici de vorbă să fi fost vinete, roșii sau caise – părea să plutească în lichidul translucid. Imediat ce am înţeles că era o bucată dintr-o coloană vertebrală, mi-am dat seama că fâșiile care o acopereau erau resturi de carne, de carne de om. Când emoția e atât de puternică, singura soluție pare tăcerea: orice întrebare ar fi redundantă, ba chiar jignitoare. (Obiectele trecutului nu trebuie

jignite.) Benavides nici măcar nu a așteptat ca eu să pun în cuvinte tot ce-mi trecea prin cap. Din centrul vertebrei lui Gaitán, o gaură neagră mă privea cu ochiul unei galaxii.

„Tatăl meu a crezut în teoria cu al doilea trăgător“, a zis. „Cel puțin o vreme.“

Se referea la una dintre teoriile conspiraționiste legate de asasinarea lui Gaitán. Conform acelei teorii, Juan Roa Sierra nu a acționat singur în ziua de 9 aprilie: a mai fost cineva, iar acel cineva a tras unul dintre gloanțele fatale. În anii ’50, teoria celui de-al doilea trăgător câștigase teren, în mare măsură datorită unui fapt de necombătut: unul dintre gloanțele care l-au răpus pe Gaitán nu apăruse la autopsie. „Și bineînțeles că imaginația oamenilor atât așteaptă“, a zis Benavides. „Apăreau tot mai mulți martori convinşi că-l văzuseră pe celălalt asasin.

Unii chiar îl descriau. Alţii au ajuns să susțină că singurul glonț mortal a fost tocmai cel care lipsea; au hotărât că acel glonț fusese tras cu o altă armă, așa că Roa Sierra nici măcar nu putea fi considerat asasin.“ Cum toți acești martori erau oameni serioși și respectabili și cum fantomele acelei zile de 9 aprilie continuau să facă ravagii printre noi, în 1960 a fost desemnat un judecător care să dea un verdict definitiv teoriei celui de-al doilea trăgător, fie pentru a o confirma, fie pentru a o exclude, numai să ne închidă gura odată la toți paranoicii. Judecătorul se numea Teobaldo Avendaño și se bucura de neobișnuita situație de a nu fi urât nici de liberali, nici de conservatori. Pe vremea aceea, în țara noastră asta era cea mai mare dintre virtuți. „Și primul ordin pe care l-a dat judecătorul“, a zis Benavides, „a fost acela de a deshuma cadavrul.“

„Pentru a căuta glonțul?“, am întrebat.

„Autopsia s-a făcut de mântuială. Imaginați-vă, Vásquez, ce-au putut simți medicii care au făcut-o în ’48. Imaginați-vă ce

înseamnă să ai dinainte trupul fără viață al conducătorului liberalilor, Jorge Eliécer Gaitán, eroul poporului și candidat la președinția Republicii Columbia. Cum să nu se fi simțit intimidați? După ce au declarat care au fost cauzele decesului, au hotărât să nu distrugă și mai mult trupul, chiar dacă nu au reușit să găsească și celălalt glonț. Nu i-au deschis spatele, de pildă, chiar dacă toată lumea știa că unul dintre gloanțe intrase pe acolo. Dar toate astea se întâmplau la șase seara, când deja adevărul era unul singur: un individ numit Juan Roa Sierra îl ucisese pe Gaitán, după care mulțimea furioasă îl linșase pe el. Și asta era tot: ce mai conta câte gloanțe trăsese asasinul? A ajuns să fie important abia mai târziu, odată cu apariția mai multor versiuni ale asasinatului, cu contradicțiile, cu întrebările fără răspuns, cu problemele, adică odată cu toate speculațiile care apar din orice. Teoriile conspiraționiste sunt ca niște plante cățărătoare, Vásquez, se agață de orice ca să urce și continuă să urce atâta timp cât au de ce să se prindă. De aceea trebuia ca Gaitán să fie deshumat, să i se deschidă spatele și să se caute glonțul care lipsea. Și cui crezi că i-a cerut judecătorul Avendaño să facă toate astea? Da, sigur: tatălui meu. Don Luis Ángel Benavides Carrasco.“

„Expertul“, am zis, „în criminalistică şi medicină legală.“

„Exact. Data și ora au fost ținute secrete. Gaitán era îngropat în apropiere de casa lui, în grădinile Santa Teresita. Ați fost vreodată în cartierul acela, la casa lui Gaitán? În fine, acolo era îngropat. Au scos sicriul și l-au dus într-un patio. Nu știu exact unde, dar îmi închipui că în acel patio micuț din partea din spate a casei. Acolo aștepta tatăl meu. Nici nu mai știu de câte ori mi-a spus toată povestea, Vásquez: de treizeci, patruzeci, cincizeci de ori, încă de când eram mic. Iar eu îl rugam mereu să mi-o mai spună o dată și încă o dată: *Tată, povestește-mi cum l-au dezgropat pe Gaitán*, îi ziceam, și el parcă atâta aștepta. În fine, tatăl meu aștepta, fiindcă ceruse ca sicriul să fie deschis în prezența lui, și a fost mirat de cât de bine se păstrase cadavrul lui Gaitán. Unele corpuri rezistă mai mult, altele mai puțin. După doisprezece ani, trupul lui Gaitán părea îmbălsămat… Însă imediat ce a intrat în contact cu aerul, a început să se descompună. Casa s-a umplut de miros de moarte. Tatăl meu

spunea că *tot cartierul* mirosea a moarte. Se pare că era ceva absolut insuportabil. Cei prezenți au dispărut unul câte unul. Palizi și acoperindu-și cu mâneca fețele descompuse. Iar după o vreme reveneau ca noi, proaspeți și senini. Mai târziu, tata avea să afle că Felipe González Toledo, singurul ziarist prezent la autopsie, îi ducea la un bar din apropiere și le spunea să-și ungă nările cu alcool, ca să suporte mirosul. González Toledo știa toate șmecheriile. Nu degeaba a fost cel mai mare ziarist din presa de scandal din țara asta.“

„A scris despre ziua aceea?“

„Bineînțeles. Am articolul aici, îl puteți citi, dacă vreți, numele tatălui meu apare scris negru pe alb. Textul vorbește despre momentul în care tatăl meu și medicul legist au extras glonțul. Nu intră în detalii, însă eu le știu: știu că au găsit vertebra unde era glonțul şi că au extras-o, după care l-au îngropat din nou pe Gaitán. Se temeau ca nu cumva vreun descreierat să fure cadavrul.“

„Și vertebra?“

„Au dus-o la Institut.“

„La Institutul de Medicină Legală“, am zis.

„Acolo s-a confirmat, sau tatăl meu a confirmat, pentru că el se pricepea la lucruri din astea, că glonțul fusese tras cu același pistol.“

„Pistolul lui Roa Sierra?“

„Da“, a zis Benavides. „Același pistol cu care au fost trase și celelalte gloanțe. Bănuiesc că știți cum se face expertiza, acum lucruri de genul ăsta apar mereu la televizor, așa că n-am să vă explic ce înseamnă țeava unui pistol, nici cum lasă ea pe glonț o urmă inconfundabilă. Oricum, e suficient să știți că tatăl meu a făcut expertiza și a tras concluzia că e vorba de același pistol. Așa că nu a existat un al doilea trăgător. Cel puțin așa demonstra expertiza. Atunci, cum e și firesc, vertebra cu glonțul nu s-a întors în corpul lui Gaitán. A fost pusă la păstrare. Sau, mai exact, a pus-o tatăl meu, pentru ca mai apoi, ani de zile, să o folosească drept material didactic la cursurile sale de la universitate. Aceasta e o altă imagine pe care o am cu tatăl meu, o imagine cu el în troleu. Tatălui meu nu i-a plăcut niciodată să șofeze, așa că se ducea cu troleul de acasă până la universitate

şi se întorcea la fel. Ați prins troleele din Bogotá, Vásquez? Imaginați-vă scena următoare: un bărbat cât se poate de comun, pentru că tatăl meu era omul cel mai obișnuit din lume, urcând în troleu cu o servietă în mână. Văzându-l, nimeni nu s-ar fi gândit că în acea servietă erau oasele lui Jorge Eliécer Gaitán. Uneori mergeam cu el, un copil de mână cu tatăl lui, și atunci tatăl meu îşi ținea cu o mână copilul viu, iar cu cealaltă, servieta cu oase moarte. Ba mai mult, niște oase pentru care lumea s-ar fi omorât acolo, pe loc. Dar el le ducea și le aducea cu troleul, în servieta lui de piele.“

„Și așa a ajuns vertebra în casă.“

„De la universitate la muzeu, de la muzeu acasă și de acasă în mâinile lui. Cine împarte parte-și face.“

„Și lichidul?“

„Cinci la sută formol.“

„Nu, nu, voiam să știu dacă e același lichid, cel original.“

„Îl schimb din când în când. Ca să nu se tulbure, înțelegeți? Ca să se vadă clar.“

Unii dintre noi văd limpede, mi-am amintit. Am ridicat borcanul și l-am privit în lumină. Carne, oase, formol cinci la sută: rămăşiţe umane, da, dar mai ales obiecte din trecut. Mereu am fost atent la ele, atent și chiar vulnerabil, și sunt gata să accept că în relația mea cu ele există multă fascinație și fetișism, chiar și (imposibil de negat) superstiție: știu că o parte din mine le vede și le-a văzut mereu ca pe niște relicve, de aceea niciodată nu mi s-a părut de neînțeles și nici mai puţin exotică venerația pe care credincioșii o arată unei așchii din crucea Domnului sau unei bucăți de material pe care a rămas imprimată, ca prin minune, imaginea unui bărbat. Înțeleg foarte bine devoțiunea cu care primii creștini, persecutați și omorâți, păstrau și venerau tot ce ținea de martirii lor: lanțurile cu care fuseseră legați, săbiile care le provocaseră moartea, instrumentele de tortură care i-au făcut să sufere în lungile ore de captivitate. Primii creștini, care-și vedeau semenii murind în arenă, se uitau de la depărtare cum condamnații sângerau de moarte după ce erau atacați de fiare sau cu lănci, apoi îmbrățișau trupurile, riscându-și viața, pentru a-și îmbiba hainele cu sângele lor de martiri care încă nu se răcise; în

noaptea aceea, în biroul doctorului Benavides, cu vertebra lui Gaitán în fața ochilor, nu aveam cum să nu-mi amintesc că și oamenii din Bogotá au făcut același lucru în ziua crimei din 9 aprilie: au căzut în genunchi pe trotuarul de pe Șoseaua Séptima, în fața edificiului Agustín Nieto, la câțiva metri de șinele de tramvai, așadar riscându-și viețile, pentru a păstra ceva din sângele negru al liderului lor mort, dâra lungă de sânge scurs după cele patru gloanţe trase de Juan Roa Sierra. Un instinct atavic ne împinge la astfel de gesturi disperate, mi-am zis uitându-mă la vertebra lui Gaitán.

Da, asta era vertebra: o relicvă. Am simțit, prin sticlă și prin formol, o energie pe care trebuie să o fi simțit și creștinii, Sfântul Augustin, să zicem, ținând în mâini rămăşiţele unui martir, ale Sfântului Ștefan, să zicem. Augustin vorbește, dar nu mai știu unde am citit, chiar și despre una dintre pietrele cu care a fost lapidat Ștefan; acea piatră a fost păstrată la vremea ei, acea piatră asasină a fost și ea o relicvă. Dar glonțul care-l ucisese pe Gaitán unde era? Unde era glonțul pe care îl văzusem pe radiografie, glonțul turtit ca urmare a impactului cu oasele? Unde era glonțul care străpunsese spatele lui Gaitán, care fusese scos și analizat de don Luis Ángel Benavides când deja era deformat din cauza impactului? Unde se afla glonțul care, conform lui Benavides, fusese extras din vertebră? Doctorul se uita la mine cum priveam prin sticla borcanului și prin formol. Luminile din cameră se jucau cu lichidul dens; sticla răspândea scântei colorate care nu veneau de la vertebră, culori date de lumina ce trecea printr-o prismă: culori fantomatice. Mă gândeam la piatra care-l ucisese pe Sfântul Ștefan și la glonțul care-l ucisese pe Gaitán. „Unde e glonțul?“, am întrebat până la urmă.

„A, da, glonțul“, a zis Benavides. „Nu se știe.“

„Nu l-au păstrat?“

„Poate că da, poate că a fost cineva care s-a gândit să-l păstreze. Poate că e pe undeva, acoperit de praf. Dar nu cred că tatăl meu l-a păstrat.“

„Dar i-ar fi fost de folos“, am zis. „La cursuri, cel puțin.“

„Da, e adevărat. La cursuri. Ce să zic, Vásquez, și mie mi-a trecut prin cap. Și, da, ar fi fost cât se poate de logic ca tatăl meu

să fi vrut să-l păstreze. Dar eu nu l-am văzut niciodată. Poate că l-a păstrat, poate că l-a și folosit la cursuri, pe vremea când eu eram prea mic să înțeleg astfel de lucruri. Dar nu l-a adus niciodată acasă, cel puțin eu nu știu să-l fi adus.“ A tăcut câteva clipe. „Chiar dacă s-ar putea scrie cărți întregi despre câte știu.“

„Cine a mai văzut toate astea?“

„De când le am eu, doar dumneavoastră. În afară de familia mea, firește. Soția și copiii știu de existența acestor lucruri și că le păstrez aici, în seif. Copiilor mei nu le pasă de ele, iar pentru soția mea nu sunt altceva decât un mod trăsnit de a-ţi petrece timpul liber.“

„Dar Carballo?“

„Carballo știe de existența lor. Mai mult: a știut înaintea mea. Tatăl meu îi povestea despre astfel de lucruri. I-a spus despre autopsia din ’60 și despre toate astea. Probabil Carballo le-a văzut la cursuri, însă nu sunt sigur. Dar nu știe că au încăput pe mâna mea.

„Cum?“

„Nu știe că sunt aici.“

„Și de ce nu i-ați spus? I-am văzut chipul când am început să vorbim despre Gaitán. Când ați pomenit de unchiul meu. S-a luminat la față şi a făcut ochii mari, ca un copil care primește un cadou. E evident că îl interesează la fel de mult ca pe dumneavoastră, chiar mai mult, dacă e posibil. De ce îi ascundeți asta?“

„Nu știu“, a zis Benavides. „Pentru că trebuie să am ceva numai al meu.“

„Nu înțeleg.“

„Pentru tata, Carballo nu a fost un elev ca oricare altul“, a zis Benavides. „A fost elevul său preferat. Moștenitorul său, discipolul. Toți profesorii cedează în fața admirației, Vásquez. Mai mult: majoritatea țin cursuri numai pentru a simți acea admirație. Ceea ce simțea Carballo pentru tata mergea mult mai departe: îl adula, îl idolatriza, era ca un fanatic. Sau cel puțin așa îl vedeam eu. Dar era și un elev extraordinar, da, acest Carballo. Când l-am cunoscut, în perioada în care tata începuse să-l invite la noi la masă, era cel mai bun din grupă, însă tata zicea că nu-i mai ajungea grupa, că era cel mai bun elev pe

care-l avusese el vreodată. *Ce păcat că vrea să se facă avocat*, repeta tatăl meu. *Carlitos ar trebui să se facă medic legist*. Avea o adevărată slăbiciune pentru el. Atât de mare, încât uneori eram gelos.“

„Gelos pe Carballo, Francisco?“, am zis râzând. A zâmbit și doctorul: un zâmbet pieziş, cu o expresie de complicitate și în același timp de rușine. „Gelos pe un tip atât de șters? Chiar că nu mă așteptam la așa ceva din partea dumneavoastră.“

„De ce nu? Mai întâi, dați-mi voie să vă spun că nu e nici pe departe atât de șters cum îl credeți. E un tip cu adevărat extraordinar; în ciuda eșarfelor lui ridicole, Carballo e unul dintre cei mai inteligenți oameni pe care i-am întâlnit de-a lungul vieții. Păcat că nu a profesat niciodată, ar fi fost un avocat strălucit. Dar cred că nu-i plăcea dreptul. Îi plăceau cursurile tatălui meu și era printre cei mai buni din promoția lui, însă de fapt nu-i plăcea ce învăța, ca și cum ar fi învățat din obligație. Dar asta nu ne interesează. Vreți să spuneți că, după ce ajungi adult, nu mai simți astfel de lucruri? Nici vorbă, Vásquez. Gelozia și invidia pun lumea în mișcare. Jumătate din decizii sunt luate pe baza unor emoții fundamentale cum sunt invidia și gelozia. Umilința, ranchiuna, insatisfacția sexuală, complexul de inferioritate: astea sunt motoarele istoriei, dragul meu pacient. Chiar în aceste momente cineva ia o decizie care ne afectează și pe noi doi, și o ia din astfel de motive: pentru a-i face viața grea unui dușman, pentru a se răzbuna, pentru a impresiona o femeie ca să se poată culca cu ea. Așa funcționează lumea.“

„Bine, de acord. Dar nimic din toate astea nu are de-a face cu situația dumneavoastră. De ce erați gelos? Pentru că tatăl dumneavoastră vă dădea mai puțină atenție decât îi dădea lui Carballo? Dar nici măcar nu erați în același an.“

„Nici măcar nu urmam aceeași *facultate*“, a zis Benavides. „Așa că nici măcar nu eram la aceeași universitate: eu studiam la Javeriana, pentru că niciodată n-am vrut să mă folosesc de prestigiul tatălui meu ca să intru la Universidad Nacional. În plus, e cu ani buni mai în vârstă decât mine, vreo șapte sau opt, în funcție de cine vorbeşte. Nu contează: eu veneam acasă să mănânc și Carballo era deja acolo, discutând cu tatăl meu.“

„O clipă, Francisco“, l-am întrerupt eu. „Explicaţi-mi mai bine, vă rog.“

„Păi, veneam să mănânc și Carballo deja era acolo, așezat la masa plină cu cărți deschise, carnețele, desene, scheme, role de hârtie.“

„Nu, nu. Mă refeream la diferența de vârstă.“

„Cum?“

„Ați zis că e mai în vârstă cu vreo șapte sau opt ani“, am răspuns. „În funcție de cine vorbeşte, ați zis. Nu înțeleg.“

Benavides a zâmbit. „Da, așa e. M-am obișnuit atât de mult cu chestia asta, încât uit cât de ciudată poate părea. Dar, de fapt, e cât se poate de simplă: dacă îl întrebaţi pe Carballo când s-a născut, va zice că în 1948. Dacă întrebaţi la registrul civil, veţi afla că e o minciună, s-a născut în ’47. Ghiciți de ce această diferență. Vă dau o singură încercare. Ghiciți de ce Carballo zice că s-a născut în 1948.“

„Pentru ziua de 9 aprilie.“

„Perfect, Vásquez. L-aţi citit deja pe Carballo.“ A zâmbit din nou și mi-a fost greu să-mi dau seama exact ce conținea zâmbetul său: sarcasm pur, un pic de afecțiune, un amestec de sarcasm, înțelegere și toleranță, toleranța arătată copiilor și nebunilor? Mi-am amintit că și García Márquez făcuse ceva asemănător: ani în șir a susținut că se născuse în 1928, când de fapt se născuse cu un an înainte. Motivul? Voia ca nașterea lui să coincidă cu faimosul Masacre de las Bananeras, care avea să fie una dintre obsesiile sale și pe care avea să-l povestească, sau să-l reinventeze, în cel mai bun capitol din *Un veac de singurătate*. Nu i-am spus nimic lui Benavides despre Márquez, ca să nu întrerup prea mult povestea lui.

„Mai povestiți-mi despre când mergeați la masă.“

„Da. Mergeam, și Carballo era deja acolo, discutând cu tata, cu masa acoperită de hârtii despre cazul la care tocmai lucra. Și toată familia trebuia să aștepte până când tata termina ce avea să-i explice elevului său. Discipolului său. Invidia, Vásquez, nu e altceva decât convingerea că altul a ocupat locul care-ți aparține. Asta simţeam şi eu faţă de Carballo: că mi se substituia, că îmi fura locul la masa din sufragerie. Nu aveam nici o problemă dacă tata rămânea la universitate după cursuri

ca să-i expună elevului preferat teoriile sale despre lume. Nu aveam nici o problemă dacă-i spunea lucruri pe care mie nu mi le spusese niciodată. Dar mă deranja că, atunci când veneam acasă, îi găseam făcând aceeaşi chestie. Că tata vorbea cu el și nu cu mine: asta mă deranja. Dacă i se întâmpla ceva la universitate, îi spunea lui, nu mie. Da, Vásquez, da: asta mă deranja. Îmi otrăvea viața. Eram om în toată firea, cum se spunea pe vremuri, dar asta îmi otrăvea viața și nu era nimic de făcut. În sfârșit, eram totuși încă tânăr. M-am însurat la douăzeci și patru de ani, mi-am luat diploma de chirurg și mi-au dispărut toate fumurile din cap. Aveam lucruri mult mai importante la care să mă gândesc… V-am povestit toate astea ca să vă spun că, de fapt, Carballo nu știe că am așa ceva în casă. Și prefer ca lucrurile să rămână așa. Prefer să nu afle. Nu știu dacă înțelegeți de ce, dar aș vrea să-mi respectați dorința.“

„Înțeleg foarte bine și am s-o respect“, am zis. „Pot să vă întreb ceva?“

„Spuneți.“

„Relația dintre tatăl dumneavoastră și Carballo a rămas aceeași de-a lungul anilor?“

„La fel ca întotdeauna“, a zis Benavides. „Maestrul și discipolul, mentorul și protejatul. Ca și cum tata ar fi descoperit că mai are un copil. Sau ca și cum Carballo și-ar fi găsit tatăl, se poate spune și așa.“

„Cine e tatăl lui Carballo?“

„Nu știu“, a răspuns Benavides. „Se pare că a fost omorât în timpul revoltelor din ’48. Era liberal și l-au ucis conservatorii. Carballo se trage dintr-o familie modestă, Vásquez, și e primul care a mers la universitate. În fine, nu știu nimic despre tatăl lui. Carballo n-a vrut niciodată să vorbească despre familia lui.“

„Înțeleg. Atunci, nu e de mirare. Avea toate motivele să se agațe de doctorul Benavides și să nu-i mai dea drumul. Pentru el era un soi de tată de ocazie.“

„Nu-mi place expresia, dar să zicem că așa era. Asta explică în mare măsură relația lor. Se vedeau des, vorbeau la telefon… Își împrumutau cărți, mai exact, tata îi împrumuta lui. Continuau să pună țara la cale noapte de noapte, încercând să-și dea seama în ce moment Columbia se dusese de râpă. Așa au

trecut ultimii cinci ani din viața tatălui meu. Cinci sau șase, să zicem. Așa au trecut.“

„Și teoriile?“

„Ce?“

„Ați zis că tatăl dumneavoastră vorbea cu Carballo despre toate teoriile sale. Ce fel de teorii?“

Benavides și-a turnat încă o ceașcă de cafea, a luat o înghițitură și din câțiva pași a ajuns la biroul său. A deschis un sertar plin de dosare purpurii cu etichete scrise la mașină, dar mă aflam prea departe ca să văd ce scrie pe ele. A scos un dosar, s-a întors la fotoliu, l-a aşezat în poală și a început să-și treacă mâna peste el, mângâindu-l sau liniștindu-l, ca și cum el ar fi fost un spion dintr-un film cu James Bond, iar dosarul, pisica lui albă. „Tata nu avea parte de prea multe distracții“, a zis Benavides. „Era unul dintre acei oameni norocoși care fac ce le place mai mult și care se bucură numai când fac ce le place. Munca lui îi era și distracție. Dacă exista ceva în viața lui care semăna cu un hobby, atunci asta era: să reconstituie, din punct de vedere criminalistic, crime celebre. Un bunic de-al meu era faimos în familie pentru că asambla puzzle-uri de câte două-trei mii de piese. Asta era distracția lui: puzzle-urile imense. Le asambla pe masa din sufragerie, și cât lucra la ele, familia nu putea lua masa acolo. În sfârșit, acele analize criminalistice ale unor asasinate erau puzzle-urile tatălui meu. Se trezea foarte devreme în fiecare sâmbătă și duminică și începea să le studieze de parcă ar fi fost cele mai noi cazuri. Asasinarea lui Jean Jaurès. A arhiducelui Franz Ferdinand. Într-o vreme i se pusese pata chiar și pe Iulius Cezar, imaginați-vă. A analizat luni de zile și a scris un raport extrem de detaliat despre conspirație, bazându-se, printre altele, pe piesa lui Shakespeare. La un moment dat i-a dat prin cap să transforme în asasinate niște morți care fuseseră orice, numai crime nu: îmi amintesc, de pildă, că s-a chinuit luni de zile încercând să demonstreze că pe Bolívar nu-l răpusese tuberculoza, ci fusese otrăvit de dușmanii lui columbieni… Vă spun asta ca să înțelegeți că totul era un joc. Un joc serios, ca un puzzle pentru cel care-l asamblează, dar un simplu joc, până la urmă. O, dacă ați fi

văzut cât de urât făcea bunicul când cineva îi mișca o piesă: îți venea să te ascunzi în gaură de șarpe.“

„Și dosarul acesta e unul dintre puzzle-uri?“, am întrebat.

„Da“, a zis Benavides. „Puzzle-ul John Fitzgerald Kennedy. Nu știu când l-a apucat obsesia cu Kennedy, însă aceasta a fost una dintre jucăriile, dacă-mi permiteți să mă exprim așa, care l-au însoțit toată viața. La fiecare cinci sau zece ani, scotea dosarul din arhivă și asambla puzzle-ul, sau încerca să-l asambleze. Uitaţi hârtiile astea, de exemplu: sunt tăieturi din ziare columbiene despre asasinarea lui Kennedy. Uitaţi datele: 4 februarie 1975. Asta, din *El Espacio*, e din 1983. Data se poate vedea în colț, și în plus e publicat la comemorare: „20 de ani de la moartea lui Kennedy“, scrisul încă se vede clar. Închipuiți-vă! Tata citind un ziar de scandal ca *El Espacio*! Dar orice găsea despre Kennedy punea la arhivă. În dosar sunt vreo douăzeci sau treizeci de articole, unele mai importante, altele mai puțin. Însă toate reprezintă distracția tatălui meu. De aceea le păstrez, de aceea sunt valoroase pentru mine. Cred că pentru oricine altcineva sunt lipsite de orice valoare.“

„Pot să mă uit?“

„De asta am scos dosarul. Vreau să-l vedeţi.“ S-a ridicat și și-a arcuit spatele: mișcarea celor care au probleme cu coloana. „Uitați-vă peste articole cât mă duc să văd ce mai e prin casă. Vreți ceva de la bucătărie?“

„Nu, mulțumesc“, am răspuns. „Pot să vă întreb ceva?“

„Spuneți.“

„De ce dosarul acesta și nu altul? Sertarul e plin de dosare. Există vreun motiv pentru care mi-l arătați pe acesta și nu un altul?“

„Bineînțeles că există un motiv, Vásquez. Dosarul acesta e strâns legat de Carballo. Iar noi vorbim despre el, despre Carballo, tot timpul am vorbit despre el, chiar dacă nu v-ați dat seama. Pe scurt: aruncați o privire peste hârtiile alea. Mă întorc imediat și vă mai povestesc niște lucruri.“

După ce a spus toate astea, a închis ușa și m-a lăsat singur.

Am rămas așezat pe scaunul de birou și am deschis dosarul. Dar hârtiile alunecau, cădeau, silindu-mă să-mi contorsionez mâna stângă ca să le țin, în timp ce cu dreapta încercam să le

răsfoiesc, și până la urmă m-am întins pe jos, pe covorul de lână, ca să le așez una lângă alta. *L.H. Oswald nu l-a ucis pe J.F. Kennedy* țipa de pe covor cel mai vechi dintre articole.

Fdez 4/75

L. H. Oswald no matò a J. F. Kennedy

J. F. KENNEDY L. H. OSWALD

CHICAGO, 3 (UPI). Lee Harvey Oswald "no tuvo nada que ver con el asesinato" del Presidente John F. Kennedy, según prueba una película hecha por un fotógrafo y experto óptico de Nueva York, que fue exhibida en Chicago en rueda de prensa.

Según Robert Groden, "4 ó tal vez 5 personas", dispararon contra Kennedy, y se hicieron 6 disparos y no 3, como estableció la Comisión Warren, que investigó el asesinato del Presidente, ocurrido en Dallas, el 22 de noviembre de 1963.

Oswald fue arrestado y, a su vez, fue asesinado en el cuartel general de la Policía de Dallas por Jack Ruby, dueño de un bar nudista.

Dick Gregory, un activista político, dijo que la película "cambiará el destino y la suerte del mundo". Agregó que ella "salvará la vida del senador Edward Kennedy".

La semana pasada, Gregory y un profesor adjunto de filosofía, Ralph Schoenman, dijeron que tenían pruebas de que la Agencia Central de Inteligencia (CIA) había intervenido en el asesinato de Kennedy.

Groden exhibió el filme en una conferencia de prensa realizada en Chicago y dijo que se trataba de una ampliación de la película original sobre el asesinato. El filme original es de propiedad de la empresa periodista "Time Inc.".

La película, ampliada a gran tamaño y utilizando la cámara lenta, muestra el momento en que el Presidente Kennedy es alcanzado por una bala en la cabeza. Según Groden, la fuerza del proyectil lanzó a Kennedy hacia atrás y a la izquierda, lo que indica que fue disparada de frente y no de espaldas al Presidente, como se ha pensado hasta ahora.

En la película también se ven dos hombres que, según Groden, estaban disparando a Kennedy. Uno desde detrás de un pedestal, en un prado, frente a la comitiva. El otro está semioculto bajo un arbusto y también de frente a la comitiva, empuñando un fusil, según Groden.

Gregory dijo que él, Groden y Schoenman viajarán el sábado a Washington para mostrar el filme ante la comisión que investiga las actividades de la CIA, que preside el vicepresidente Nelson Rockefeller.

Don Luis Ángel Benavides îl datase, dar nu scrisese și din ce ziar fusese decupat; mi s-a părut că recunosc totuși grafica celor de la *El Tiempo*. Știrea era despre un film care tocmai fusese făcut public la Chicago și care trăgea o concluzie de necombătut: președintele Kennedy fusese ucis de împușcăturile „a patru, dacă nu chiar cinci, persoane“. Filmul, informa articolul, era opera lui Robert Groden, un „fotograf și expert în optică din New York“; un activist politic, Dick Gregory, declara că filmul „va schimba destinul întregii lumi“. Erau două nume total noi pentru mine, însă din restul știrii se putea deduce că filmul în chestiune îi aparținea de fapt lui Abraham Zapruder: celebrele imagini surprinse cu o cameră de 8 mm de un amator

în ziua asasinatului, acele 27 de secunde ce continuă să fie mărturia cea mai directă care există despre ce s-a întâmplat atunci și sursa tuturor teoriilor conspiraționiste apărute mai apoi. Filmul lui Zapruder face parte din conștiința populară a secolului XX (imaginile lui ni s-au întipărit pe retină și le identificăm imediat), dar la data când apăruse știrea lucrurile încă nu stăteau așa: continua să fie mai mult sau mai puțin secret, cunoscut doar de câțiva oameni, și de aceea ziaristul s-a înșelat în privința acelui nume atât de cunoscut acum; la cât de prost era redactată știrea, se putea inclusiv ca redactorul să-i fi atribuit paternitatea acelui film domnului Groden, când se știe sigur că Groden – fotograf, specialist în optică – nu făcuse altceva decât să dezvolte, să facă cercetări și să denunțe cât se poate de hotărât ce se vedea pe înregistrare: adică, el a fost responsabil pentru uluitoarele concluzii care trebuiau să schimbe întreaga lume.

„Filmul“, am citit, „arată momentul în care președintele Kennedy e împușcat în cap. Conform lui Groden, forța impactului îl aruncă pe Kennedy în spate și spre stânga, ceea ce demonstrează că a fost împușcat din față și nu din spate, cum se credea până acum.“ Era fascinant: pe atunci, în 4 februarie 1975, toate acele revelații încă erau cu adevărat revelații. Acum sunt un loc comun: știm cu toții că mișcările capului lui Kennedy contrazic flagrant versiunea oficială și sunt principala piatră din pantoful celor care susțin că Oswald a acționat singur. Articolul continua: „În film apar doi bărbați care, conform lui Groden, trag în Kennedy. Unul din spatele unui piedestal, pe o peluză, din fața coloanei oficiale. Celălalt e pe jumătate ascuns după un boschet, tot în fața coloanei oficiale, și se vede cum agită o armă, conform lui Groden“. Repetarea celor trei cuvinte, *conform lui Groden*, era ca o fereastră prin care se putea vedea atitudinea ziaristului: grijulie, temătoare, atentă să sublinieze (poate în numele ziarului) că toate acele revelații subversive aparțineau exclusiv protagonistului știrii. Cât de mult se schimbase acest cuvânt, *conform*, în cei treizeci de ani care trecuseră de atunci: câte semnificații noi primise, cât de tare se eliberase de șovăieli și câtă certitudine căpătase. M-am gândit că întotdeauna e greu să citeşti un document din alte

vremuri cu ochii celor care îl citiseră la momentul apariției lui. Există oameni care nu reușesc asta niciodată, mi-am zis; și de aceea nu vor reuși niciodată să comunice cu trecutul: vor rămâne mereu surzi la șoapte lui, la secretele pe care ni le dezvăluie, la descifrarea mecanismelor lui misterioase.

Un alt articol decupat conținea șase imagini din filmul lui Zapruder. Ziarul le publicase jucându-se cu proveniența lor, iar don Luis Ángel Benavides numerotase spațiile albe, însă n-am reușit să înțeleg ce era cu numerotarea. El nu-și bătuse capul cu identificarea acelei tăieturi din ziar, astfel încât nu se putea ști din ce ziar și nici din ce dată era, dar mi-am imaginat că trebuie să fie mult posterioară știrii despre Robert Groden, căci au trecut destui ani după ce filmul lui Zapruder a fost făcut public la Chicago până când toată mass-media a obţinut dreptul de a-i reproduce conținutul. Acele imagini. Acel film. Acolo, așezat pe covorul din biroul doctorului Benavides, m-am gândit: niciodată nu mă voi obișnui cu ele. M-am gândit: mereu vor fi extraordinare. De ce concurs de împrejurări a fost nevoie pentru ca un om echipat cu o cameră bună să se găsească în locul perfect ca să filmeze unul dintre evenimentele majore ale epocii noastre?

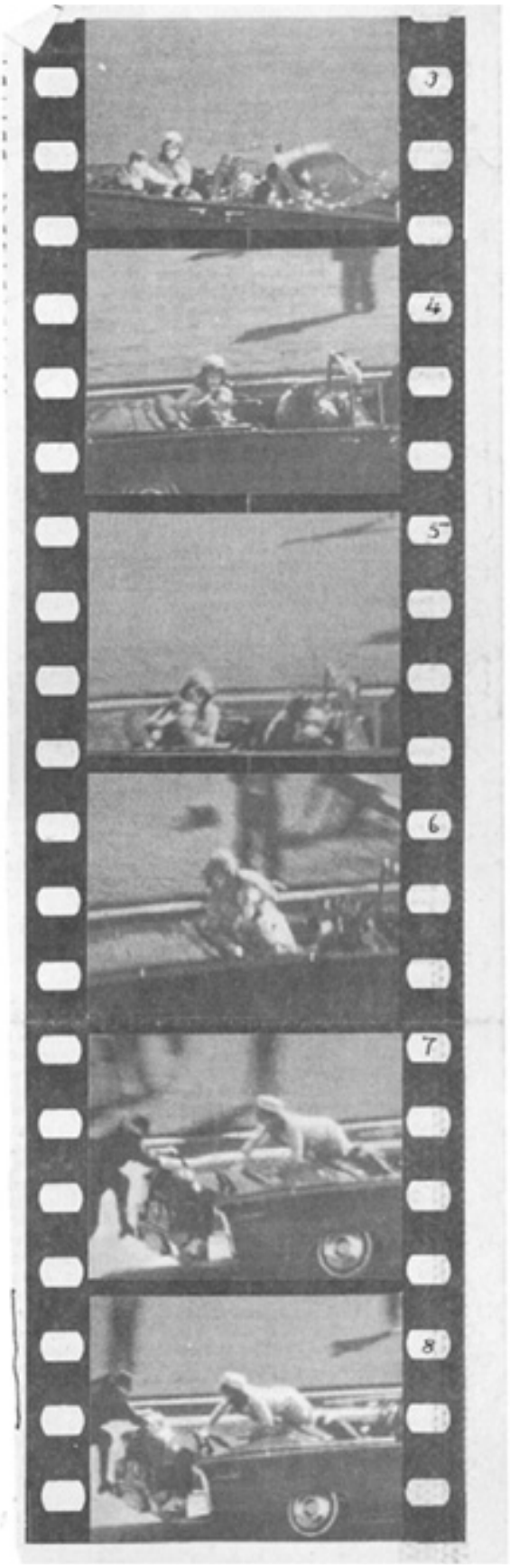
3
4
5
6
7
8

În vremea noastră, plină de tablete și telefoane inteligente, toată lumea are mereu o cameră de filmat la îndemână, și nu există nici un scandal sau eveniment public, oricât de neînsemnate ar fi, care să scape de acei martori din oficiu care văd tot, acei ubicui bârfitori digitali care filmează tot și postează imediat tot pe rețelele de socializare, atenți, dar lipsiți de scrupule, indignați, dar indiscreți. Totuşi, în noiembrie 1963 încă era ceva neobișnuit sau fortuit ca un eveniment neprevăzut din viața cuiva să fie înregistrat de un anonim. Iar Zapruder tocmai asta era: un anonim, un om ca oricare altul, din fire, dar și din proprie voință. Un bărbat care nu avea de ce să se afle acolo unde se afla la amiaza zilei de 22 noiembrie, cu o cameră de filmat în mână.

Zapruder ar fi putut foarte bine să nu se afle acolo. Dacă familia lui ucraineană nu ar fi emigrat în 1920, fugind de violențele războiului civil, dacă ar fi murit la revoluție sau ar fi ales altă țară de exil, Zapruder nu s-ar fi aflat acolo. Dacă nu ar fi învățat să facă modele de haine pentru magazinele din Manhattan, nu l-ar fi angajat firma Nardis din Dallas, care fabrica articole sportive, și deci nu s-ar fi aflat acolo. Dacă nu i-ar fi plăcut aparatele de filmat şi nu și-ar fi cumpărat, cu un an înainte, ultimul model Bell & Howell, nu ar fi putut filma ce a filmat. Puțin a lipsit ca filmul lui să nu existe: acum știm asta. Știm că domnul Zapruder se gândise încă de la început să filmeze coloana prezidențială, dar dimineață, văzând că plouă, și-a lăsat aparatul acasă și s-a dus la muncă fără el; acum știm că, la un moment dat, secretara lui i-a atras atenția că cerul se înseninase și i-a zis că poate ar fi cazul să meargă până acasă și să ia aparatul, să nu piardă acel eveniment important. Și chiar era un eveniment important, da, însă domnul Zapruder ar fi putut foarte bine să nu se ducă până acasă, din lene sau din lipsă de timp, să nu-și părăsească locul de muncă, pentru că avea alte treburi de făcut… De ce nu a refuzat să se ducă? De ce s-a grăbit să se întoarcă acasă pentru a-și lua camera de filmat Bell & Howell?

Mi-l imaginez pe Zapruder ca pe un ins la cincizeci de ani, chel și timid, cu ochelari mari cu ramă neagră, cu un ușor accent rusesc, un om care nu voia altceva decât să poată munci

liniștit la magazinul de haine sportive și să se simtă nord-american. Ne putem gândi că în acele zile, după instalarea rachetelor ruseşti în Cuba și scandalul cu Hrușciov, atât originile sale, cât și accentul său îl făceau să se simtă destul de stingher. Admirația lui pentru președintele Kennedy să fi fost o modalitate de a se integra în mijlocul americanilor, o dovadă de loialitate față de Statele Unite în acele zile dure ale Războiului Rece? Când a urmat sfatul secretarei lui și s-a dus acasă să ia camera de filmat, voia să demonstreze că vizita președintelui Kennedy era importantă și pentru el, că și el se simțea la fel de democrat ca oricare alt democrat, că și el participa la acea sărbătoare patriotică prilejuită de vizita președintelui? Cât au contat vechile și adâncile temeri de imigrant – chiar dacă imigrase cu patru decenii în urmă – în faptul că s-a dus până la Dealey Plaza, a luat camera Bell & Howell, model 414 PD, și a început să filmeze? Până și asta s-ar fi putut desfășura altfel: știm că domnul Zapruder s-a gândit mai întâi să filmeze de la fereastra biroului său, și abia în ultima clipă s-a hotărât să filmeze dintr-un unghi mai bun, așa că a coborât pe Elm Street; odată ajuns în stradă, refăcând în gând traseul pe care urma să-l parcurgă coloana oficială, și-a dat seama că locul ideal pentru a filma era un contrafort de ciment înălțat în partea de nord a străzii, aproape de viaduct, pe o ridicătură de pământ acoperită cu iarbă. S-a dus până acolo şi s-a urcat pe contrafort cu ajutorul secretarei lui, Marilyn Sitzman, rugând-o pe aceasta să îl țină strâns de pulpana hainei pentru că de mic avea rău de înălțime. Când coloana prezidențială a apărut pe Houston Street, Zapruder a uitat de vertij, a uitat de mâna care îl susținea, a uitat de toate, mai puțin de camera Bell & Howell, și a început să filmeze cele 27 de secunde, cele 486 de cadre ce au înregistrat pentru totdeauna, și pentru singura dată în istoria umanității, momentul în care mai multe gloanțe distrug capul unui șef de stat. „Ca o petardă“, avea să spună mai târziu. „Capul lui a explodat ca o petardă.“

Apoi a urmat panica mulțimii. Țipete isterice, bărbați aruncându-se la pământ ca să-și apere copiii, plânsete incontrolabile, leșinuri. În mijlocul întregii nebunii, Zapruder, încă fără să-și dea prea bine seama de ceea ce tocmai se

întâmplase, se întorcea la birou cu secretara lui, când l-a abordat un reporter de la *Dallas Morning News*. Se numea Harry McCormick; îl văzuse filmând și voia să-l prezinte unui agent din serviciile secrete, Forrest Sorrels, care știa mult mai bine ce să facă cu documentul pe care-l aveau în mână. Zapruder a fost de acord să-i dea filmarea agentului Sorrels, însă a pus o condiție: să fie folosită numai pentru investigarea asasinatului. După ce au căzut de acord, s-au dus la studiourile de televiziune de la WFAA ca să reveleze pelicula, dar fără succes: nu aveau instrumentarul necesar. Așa că Zapruder a dus-o la un laborator Kodak, a așteptat până la 18:30, apoi a trecut imediat pe la Jamieson Film Company ca să facă două copii după pelicula revelată, ajungând până la urmă acasă, după cea mai intensă zi din viața lui. În noaptea aceea a visat că se întorsese în Manhattan, unde își petrecuse primii douăzeci de ani în Statele Unite, și că ajungând în Times Square a dat peste un chioșc unde era anunțat un spectacol: Vino să vezi cum explodează capul președintelui!

Eu l-am văzut explodând. Milioane de oameni l-am văzut explodând (ca o petardă) și am mai văzut și ce a urmat, secundele incredibile în care Jackie Kennedy sare să adune bucățile din capul soțului ei; acolo, printre tăieturile din ziare ale lui don Luis Ángel Benavides, se aflau imaginile cu femeia elegantă și frumoasă care era Jackie căutând, pe caroseria limuzinei Lincoln (de un albastru-închis, ca și costumul lui Gaitán), bucățile de craniu sau de creier. Ce căuta Jackie? Ce instinct o îndemna să recupereze acele fragmente dintr-un corp pe care-l iubise și care deja nu mai trăia? Nu putem face altceva decât să speculăm: ne putem gândi, de exemplu, la un instinct pe care, în lipsa unui cuvânt mai bun, îl numesc întregitor: dorința de a nu se dezagrega ceea ce fusese la un loc. Întreg, trupul lui John Fitzgerald Kennedy trăia și acționa, era corpul unui tată și al unui soț (de asemenea, al unui președinte, al unui prieten, al unui amant promiscuu); fragmentat de impactul gloanțelor, rupt în bucăți ce alunecau pe albastrul-închis al caroseriei, acel corp viu încetase să mai trăiască. Poate că asta își dorea Jackie, chiar fără să-și dea seama: să recompună trupul pentru a-l readuce la stadiul originar, cel pe care îl

avusese cu câteva secunde în urmă, mânată de senzația iluzorie că dacă ar face asta, dacă ar pune la loc bucățile împrăștiate, acel trup ar reveni la viață. La fel să fi gândit și profesorul de criminalistică atunci când a decupat din ziar imaginile din filmul lui Zapruder? Poate că Luis Ángel Benavides interpreta altfel acele imagini; poate că avea motive întemeiate să creadă că Jackie acționase astfel gândind deja în termeni criminalistici: aduna dovezi pentru a ajuta la anchetă, la descoperirea vinovatului și la pedepsirea lui. Se poate să fi avut o astfel de părere când a decupat pagina și a adăugat-o la dosar, la puzzle-ul său; zic „se poate“ pentru că toți ne uităm cu ochi străini și cu o anume distanțare la imaginile surprinse de Zapruder, și e firesc să ne imaginăm că așa le vedea și bătrânul Benavides când a decupat pagina; dar să crezi că astfel de gânduri i-au trecut prin minte lui Jackie Kennedy în 22 noiembrie 1963, să crezi că acele motive metodice o însufleţeau în momentul în care şi-a pierdut cumpătul și a sărit pe capota limuzinei, cu sângele soțului încă proaspăt pe costumul ca turnat, îmbibându-se în material și pătându-l pentru totdeauna, înseamnă să nu ai habar câtă putere au atavismele asupra noastră. Costumul lui Jackie Kennedy: o altă relicvă. Dacă s-ar fi născut o religie în jurul lui JFK (nu e o idee nebunească), fiecare dintre firele hainelor ei ar fi fost o relicvă. Și le-am fi adorat, da, le-am fi adorat, și le-am fi înălțat altare și muzee, și le-am fi păstrat de-a lungul timpului ca pe un tezaur.

Eram cufundat în aceste gânduri când s-a întors doctorul Benavides. „S-au culcat cu toții“, a zis și s-a lăsat să cadă, obosit, în fotoliul de citit. A fost ca și cum mi-ar fi spus – prin mișcările sale, prin oftatul adânc pe care l-a scos – că și eu eram obosit: mă durea puțin capul, ochii mă usturau ușor și începeam să simt claustrofobia care mă însoțește din copilărie (da, ca răul de înălțime al domnului Zapruder). Voiam spații deschise, voiam să ies în aerul rece al nopții din Bogotá, să părăsesc încăperea aceea fără ferestre care mirosea a hârtii vechi și a cafea rece, să mă întorc la spital, să o văd pe M și să aflu ce mai făceau fiicele mele nenăscute, care încă trăiau într-o lume îndepărtată și de neînțeles pentru mine. Mi-am scos telefonul: nu aveam apeluri pierdute și liniile indicau că semnalul e bun, liniile acelea din

colțul ecranului, drepte și paralele, așezate în ordinea înălțimii ca un cor de copii. Benavides a arătat spre covorul acoperit cu tăieturi din ziare și a zis: „Văd că v-ați dat bătut“.

„Câtă abnegație la tatăl dumneavoastră“, am zis. „Admirabil.“

„Da, așa era el. Numai că avea deja o vârstă când l-a prins nebunia mai tare. A fost prin 1983, la douăzeci de ani de la eveniment: în acel moment abnegația lui s-a transformat în ceva mai mult. Într-o zi mi-a zis: nu mor până nu rezolv cazul Kennedy. A murit, bineînțeles, fără să-l rezolve, dar măcar au rămas hârtiile alea. Nu cumva e pe-aici…?“ S-a aplecat, a căutat cu mâna printre hârtii și a luat una. „Da, asta. E din acea vreme, uitaţi. Analizează ipotezele crimei, totul scris cu mâna lui. Citiţi-o, vă rog.“

„Vreți să o citesc?“

„Vă rog.“

Mi-am dres vocea. „Ipoteza unu“, am citit. „Doi trăgători?, pagina 95. Pagina 95 de unde?“

„Nu știu, din vreo carte pe care o studia. Continuaţi.“

„Doi trăgători, unul la fereastra de la etajul șase, altul la cea de la etajul doi. Notă: la douăsprezece și douăzeci, pe film se văd două siluete la fereastra de la etajul șase. Între paranteze: la douăsprezece și treizeci și unu îl împușcă pe președinte. Șeful depozitului, Roy S. Truly, împreună cu un polițist urcă imediat ce se aud împușcăturile și-l găsesc pe Oswald bând o coca-cola pe coridorul de la etajul doi. Cam așa ceva, scrisul tatălui dumneavoastră e greu de citit.“

„Mie îmi spuneți! Mai departe.“

„Ipoteza doi. Pagina 97. Oswald a tras de la fereastra de la etajul doi, iar celălalt trăgător, care era mai bun decât el, a tras cu carabina lui Oswald de la etajul șase. Ipoteza trei…“

Hipotesis (1)

2 Tiradores ? pag 95

uno en la Ventana del 6º piso

otro en el 2º piso

Nota: a las 12,20 una película muestra dos siluetas de personas en la Ventana del 6º piso (A las 12,31 dió parada entre el Presidente el Jefe de las oficinas Roy Truly al subir en Policía inmediatamente de los disparos

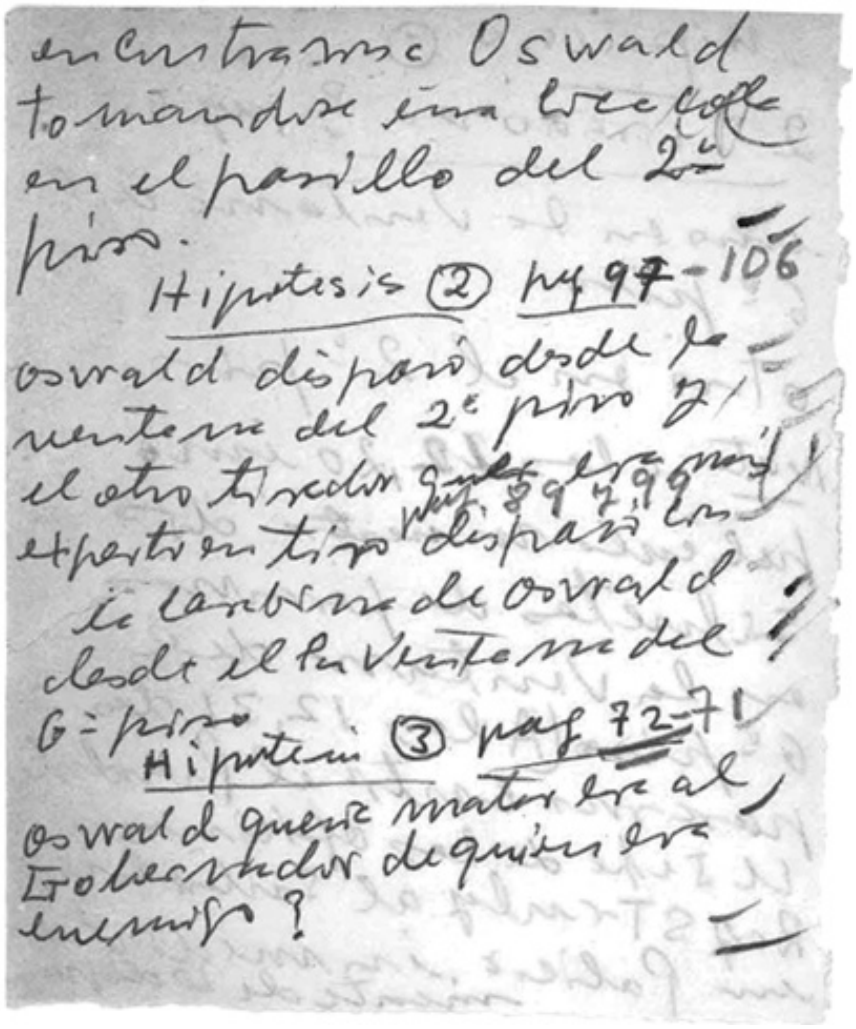
encontrarse Oswald
tomando una bebida
en el pasillo del 2º
piso.
Hipótesis ② pág 97-106
Oswald disparó desde la
ventana del 2º piso ?
el otro tirador que era
experto en tiro disparó en
la cabeza de Oswald
desde el ventanal del
6º piso
Hipótesis ③ pág 72-71
Oswald quería matar a el
Gobernador de quien era
enemigo ?

„Nu, asta nu, e o aiureală.“

„Zice că s-ar putea ca Oswald să fi vrut să-l omoare pe guvernator.“

„Da, exact. Nu e bună de nimic. Ce contează se regăsește în celelalte, acelea reprezintă convingerile tatălui meu.“

„Concluziile lui?“

„Nu, concluziile nu, pentru că n-a apucat să tragă o concluzie. Dar a ajuns la convingerea, cât de definitivă poate fi, că Oswald n-a acționat singur. Că teoria cu *lone wolf*, cum ar zice un *gringo*, e absolut falsă. Lupul singuratic, nu așa se zice? Până și numele e absurd. Nimeni nu ar fi putut face singur așa ceva, cred că e cât se poate de evident. Mai bine zis: e evidența tuturor evidențelor. Trebuie să fii orb ca să nu vezi. Mai exact: trebuie să nu vrei să vezi ca să nu vezi.“

„Vorbiți precum Carballo“, am zis.

Benavides a râs. „Se poate, se poate.“ Apoi a adăugat: „Bănuiesc că ați văzut filmul lui Zapruder“.

„Da, de mai multe ori.“

„Atunci, vă amintiți bine.“

„Ce?“

„Capul, Vásquez, ce altceva dacă nu capul.“

Poate pentru că nu am răspuns imediat, sau poate ca să acopere tăcerea care s-a lăsat după cuvintele lui, Benavides s-a dus dintr-un salt la birou, iar acolo, stând în picioare în fața monitorului imens (eu stăteam pe scaunul de birou, dar nu m-a rugat să i-l cedez), aplecându-se cu greu, ca și cum s-ar fi închinat unui idol, a mișcat mouse-ul și a început să tasteze. După câteva secunde s-a deschis o pagină YouTube: *The Zapruder Film*. Și iată limuzina Lincoln, cu Kennedy în ea, înaintând cu o lentoare cumplită, însoțită de motociclişti cu căşti albe. Da, iată-l pe președinte: așezat atât de aproape de portieră, încât și-ar fi putut sprijini braţul drept de ea, salutând într-o parte și în alta cu gesturi relaxate, stăpânind lumea cu zâmbetul lui de propagandă, cu pieptănătura perfectă care nu se strică nici măcar într-o mașină decapotabilă, sigur pe viața și pe faptele lui, sau cel puțin mimând o încredere în sine fără fisuri. Coloana oficială dispare parțial după un obiect care poate fi o pancartă sau un panou publicitar, iar când iese din nou la vedere, se întâmplă ceva ce se pare că nimeni nu a înțeles: Kennedy face un gest ciudat cu brațele, un gest care nu ar fi fost natural pentru nimeni, cu atât mai puțin pentru un președinte în văzul lumii întregi. Își strânge pumnii în fața gâtului – în dreptul nodului de la cravată, să zicem – și ridică simetric coatele, ca o marionetă. Primul glonț l-a rănit. Glonțul a venit din spate și a trecut prin el, și e foarte posibil ca Kennedy să-și fi pierdut cunoștința în acea clipă, pentru că închide ochii, de parcă ar adormi, și începe să se încline către Jackie. Încetineala aceea e de-a dreptul oribilă, parcimonia cu care moartea se instalează în limuzina Lincoln: în văzul tuturor, fără să se ascundă, fără să se furișeze, ca de obicei, ci dând buzna în plină lumină a zilei. Soția președintelui încă nu știe ce s-a întâmplat; înțelege că se petrece ceva ciudat, pentru că-și vede soțul înclinându-se spre ea ca și cum brusc i s-ar fi făcut rău, și atunci

își apropie capul (pălăria ei impecabilă, coafura care a marcat o întreagă generație) și vorbește cu el sau așa se pare. Ne putem imagina cuvintele ei, cuvintele ei de îngrijorare care încă nu știu că acela căruia îi sunt adresate nu le mai poate auzi : „Te simți rău?“, poate că a zis Jackie Kennedy. Sau: „Ce e cu tine? Te simți bine?“. Și atunci capul soțului ei explodează: da, ca o petardă. E al doilea glonț, care îi sparge occipitalul, împrăștiind așchii de os, relicvele lui. Filmul a mai durat câteva secunde, apoi ecranul s-a făcut negru. Mi-a luat câteva clipe să mă scutur de vrajă. Benavides se întorsese la fotoliul pentru citit și mă invita cu un gest al mâinii (cu o mișcare aproape imperceptibilă a palmei deschise) să-mi reiau locul.

„E clar, nu?“, mi-a zis. „Prima împușcătură vine din spate și trece prin Kennedy. Tatăl meu credea că din acel moment deja era mort. A doua împușcătură vine din față. Uitaţi-vă la cap: se smuceşte pe spate și spre stânga, pentru că glonțul vine din față și din dreapta. De acord?“

„De acord.“

„Bun. Iar acum, spuneţi-mi: cum se poate ca Oswald să fi fost în spatele președintelui la momentul primei împușcături și, o secundă mai târziu, în fața președintelui? Dacă al doilea glonț ar fi fost tras de același asasin, capul ar fi fost împins înainte din cauza impactului. Iar Jackie nu ar fi sărit în spatele mașinii ca să adune bucățelele de craniu, pentru că acestea ar fi sărit în față, către locul unde era așezat guvernatorul, sau către scaunul șoferului. Nu, Vásquez, nu se poate ca amândouă împușcăturile să fi venit din aceeași direcție. Și nu spun eu asta, nici teoriile conspiraționiste: o spune fizica. Așa zicea tatăl meu: «E o chestiune de fizică». Și știm asta de atâta timp, chiar dacă versiunea oficială refuză să accepte. Bineînțeles că și tatăl meu știa. Știa că fuseseră cel puțin doi trăgători.“

„În depozitul de cărți, da. Unul la etajul șase, altul la etajul doi.“

„Exact. Dar nici asta nu explică de unde vine glonțul care sparge capul lui Kennedy. Tatăl meu credea că acel glonț nu a fost tras din depozitul de cărți, ci de undeva din faţa coloanei oficiale.“

„Asta zice și articolul din 1975. Teoria acelui Groden.“

„Da, unul sau doi trăgători care au tras din față. Groden zice că unul era în spatele unui piedestal, iar altul, după un boschet. Şi cel de după boschet avea o pușcă. Acum, bun: știți ce a spus Zapruder după asasinat? Un agent special i-a luat declarația și Zapruder a spus că asasinul era în spatele lui. Mai târziu, în fața Comisiei Warren, a retractat: a spus că era un ecou mult prea mare în Dealey Plaza și că nu putea fi sigur. Dar în prima declarație, cea dată chiar în ziua asasinatului, fusese cât se poate de sigur. Nu a șovăit, nu a zis *cred că*, nu a zis *s-ar putea ca*. Nu, era foarte sigur. Și tatăl meu era la fel de sigur."

„Dar în notițe nu pomenește de așa ceva."

„Notițele pe care vi le-am arătat sunt doar o parte din cercetările lui. Există pagini întregi, mult mai mari decât fișele astea, dar nu se află aici. Știți cine le are?"

„Să nu-mi spuneți că le are Carballo."

„Ba da, vă spun. Carballo le are. De ce? Pentru că erau la el când a murit tatăl meu, uite-așa, pur şi simplu. Multe hârtii au rămas la Carballo, pentru că tata i le-a lăsat. Mai exact: i le-a dat și nu le-a mai vrut niciodată înapoi. Și chiar dacă-mi vine greu, înțeleg de ce a făcut asta: pentru că în ultimii ani nimeni nu i-a fost alături atât de mult cum i-a fost Carballo. Îl vizita, își petrecea timpul cu el, îi asculta teoriile și poveștile, iar acest gen de companie, pentru un bătrân ca tata, devine cel mai important lucru din lume. Am greșit, Vásquez, am greșit și n-am să mi-o iert niciodată. Eu am fost cel care l-a ignorat pe tata în ultimii ani ai vieții lui. Eram prins până peste cap cu treburile mele, înțelegeți. Mă dedicam cu totul carierei și familiei, fascinat de viața aceea nouă de adult. Mai aveam și primul copil, se născuse în anul căsătoriei, sau imediat după. Când s-au făcut douăzeci de ani de la asasinarea lui Kennedy, se năștea al doilea copil al meu. O fată. Așa că în 1983 eram tatăl a doi copii, soț și chirurg care încearcă să-și facă un rost în lume, iar pe lângă toate astea trebuia să mă ocup și de tata. Firește că-mi convenea de minune să-l știu pe Carballo acolo, în locul meu."

„Pentru ca tatăl dumneavoastră să aibă cu cine-și petrece timpul", am zis.

„Nu sunt singurul care face asta, nu?", a spus Benavides. „Orice copil care are un părinte văduv se bucură dacă cineva îi

ține companie bătrânului rămas singur. Carballo îndeplinea exact acest rol: era compania perfectă pentru tatăl meu, îl făcea să se simtă viu și activ, și cel mai bine era că nu i se părea că face o favoare cuiva. Mai degrabă el se simțea privilegiat: simțea că tatăl meu îi făcea o favoare primindu-l în casă, dăruindu-i timpul și ideile sale. Ceea ce-i destul de aproape de adevăr, totuși. «Cât te invidiez», îmi zicea Carballo. «Nici nu știi cât mi-ar fi plăcut să fiu copilul unui om ca magistrul.» Era un aranjament perfect. N-ar fi fost atât de bine nici dacă aș fi plătit pe cineva. Deși, până la urmă tot am făcut-o: am plătit în natură. Cu documente scrise de mâna tatălui meu. Cu cărți și documente. Cu o grămadă de lucruri care au valoare pentru mine, chiar dacă mi-am dat seama prea târziu.“

„Și printre acele lucruri există documente al căror loc ar fi în dosarul acesta“, am zis.

„Exact. Dar pentru Carballo înseamnă mult mai mult: sunt piste.“

„Piste în cazul Kennedy“, am zis, ca și cum ar fi fost ceva cât se poate de evident. Dar s-a dovedit a nu fi chiar atât de evident.

„Nu“, m-a corectat Benavides. „Piste în cazul Gaitán. Haideţi să vedem dacă mă înțelegeţi, dragul meu pacient: tot ce îl interesează pe Carballo e Gaitán. 9 aprilie e singura lui obsesie. Cazul Kennedy îl interesează în măsura în care aruncă lumină asupra cazului Gaitán. Carballo zice că în cazul Kennedy există indicii pentru cazul Gaitán, pentru a afla cine l-a omorât și cum au reușit să ascundă complotul. Cazul Kennedy duce la Gaitán.“

„Dar asasinarea lui Kennedy a avut loc mai târziu“, am zis.

„Credeți că eu nu i-am spus? De mii de ori și pe toate tonurile. Dar lui i se pare că totul conține indicii. Găsește indicii peste tot. Și imediat ce găsește încă unul, se agață de el.“

Benavides s-a aplecat să ia de pe jos dosarul purpuriu și, din fotoliul său, întinzându-și brațele lungi atât de mult încât butonii cămășii îi intrau în piele, a început să adune hârtiile de pe covor. Le strângea cu grijă, prinzând fiecare dreptunghi de hârtie între arătător și degetul mare, folosindu-se de degete ca de o pensetă. „Cât de îngălbenite sunt, săracele“, a zis cu multă afecțiune în glas, ca și cum ar fi vorbit cu nişte animăluțe nou-născute. M-am aplecat și eu și am început să adun tăieturi de pe

jos, așa că întreaga scenă a căpătat ceva neobișnuit de intim. Benavides a scos una dintre hârtii și a pus-o pe masa de citit; când toate celelalte erau la locul lor în dosar, a luat-o pe cea de pe masă și m-a întrebat dacă o văzusem.

„Bineînțeles. Jack Ruby omorându-l pe Oswald. Toată lumea știe fotografia aceea, Francisco. La fel ca filmul lui Zapruder."

„Nu vă întreb dacă știați imaginea", a zis Benavides. „Vă întreb dacă ați văzut imaginea *aceasta*, reprodusă și publicată de *El Tiempo* în 1983, și ce a subliniat tatăl meu." Benavides mi-a arătat cu degetul fraza subliniată, a doua din josul paginii, și a reprodus-o din memorie, fără să fie nevoit s-o citească: „*Din acel moment au început să apară îndoielile cu privire la adevărul despre asasinatul din Dallas*".

„Am citit fraza subliniată", am zis. „Ce-i cu ea?"

„Îmi aduc aminte, Vásquez, îmi aduc aminte de parcă ar fi fost ieri", a răspuns Benavides. „Îmi aduc aminte ziua când Carballo a venit la cabinetul meu ţinând în mână cartea de memorii a lui García Márquez. Se întâmpla acum doi ani, doi ani și ceva. În ianuarie 2003, îmi amintesc exact pentru că tocmai mă întorsesem la muncă după Anul Nou. Când am ajuns la cabinet, în sala de așteptare, așezat pe canapea ca și cum ar fi fost un pacient oarecare, stătea Carballo.

El 25 de noviembre de 1963, Jack Ruby dispara mortalmente sobre Lee Harvey Oswald, quien había sido detenido acusado de ser el asesino del Presidente John F. Kennedy tres días antes. En ese momento comenzaron las dudas sobre la verdadera autoría del magnicidio de Dallas que conmocionó al mundo. (Foto archivo de EL TIEMPO).

A sărit în picioare când m-a văzut și s-a repezit la mine. «Ai citit?», striga. «Ai citit asta? Tatăl tău avea dreptate», zicea. În zilele următoare, nu, greșesc, în săptămânile și lunile următoare, a fost tot mai obsedat de ce rezulta dacă te apucai să compari cele două crime, punându-le alături. Mă ținea la curent cu lista lui. Venea la cabinet sau la mine acasă și mă ţinea la curent cu lista lui. În primul rând: asasinul. Ce au în comun Juan Roa Sierra și Lee Harvey Oswald? Despre amândoi s-a spus că au acționat singuri, că fiecare a fost un *lone wolf*. În al doilea rând: amândoi întruchipau prototipul dușmanului în perioada respectivă. Juan Roa Sierra a fost acuzat că avea simpatii naziste, poate vă mai amintiți. Roa a lucrat o vreme la Ambasada Germaniei și aducea acasă manifeste naziste, a aflat toată lumea de asta. Oswald, cum altfel?, era comunist. «De aceea i-au ales pe ei», îmi zicea Carballo, «pentru că erau niște oameni care nu trezeau nici un fel de solidaritate. Întruchipau inamicul public al momentului: îl reprezentau, îl incarnau. Dacă ar fi trăit în zilele noastre, ar fi fost din Al-Qaeda. Așa e

mult mai simplu ca lumea să înghită povestea.» În al treilea rând: amândoi ucigașii au fost la rândul lor uciși aproape imediat. «Ca să nu apuce să vorbească», îmi zicea Carballo. «Nu e evident?»

Și atunci scotea cartea de memorii a lui García Márquez și citea pasajul unde bărbatul elegant instigă mulțimea să omoare *un asasin fals pentru a-l proteja pe adevăratul asasin*. Savura cuvintele, Vásquez, le repeta o dată și încă o dată, era un adevărat spectacol: tot mai îngrijorător, dar un spectacol. Treptat, s-a apucat să lege cele două fraze, cea a lui García Márquez şi cea de sub fotografia cu Jack Ruby. *Din acel moment au început să apară îndoielile*... Și să se joace cu ele. Combinându-le, de exemplu. «Nu e adevărat că Jack Ruby a ucis *un asasin fals pentru a-l proteja pe adevăratul asasin*? Nu e adevărat, Francisco? Nu e adevărat că, odată cu apariția bărbatului elegant care ațâța mulțimea din fața farmaciei Granada, *au început să apară îndoielile cu privire la adevărul despre asasinat*? Magistrul și-a dat seama», insista Carballo. «Altfel, de ce ar fi subliniat acea frază? De ce l-ar fi obsedat ideea unui al doilea trăgător în cazul Kennedy, tocmai pe el, care căutase gloanțele celui de-al doilea trăgător în cazul Gaitán? Nu crezi că era gata să descopere ceva, chiar fără să o știe? Sunt prea multe asemănări între cele două cazuri, nu poate fi o simplă coincidență.» Dar eu râdeam de el. «Ce vrei să zici, Carlos? Că pe Kennedy l-au ucis aceiași oameni care l-au ucis pe Gaitán?» El spunea că nu, bineînțeles că nu, doar nu era nebun să creadă așa ceva... dar erau prea multe asemănări. «E vorba despre metodă. Cei care l-au ucis pe Kennedy poate că s-au inspirat din uciderea lui Gaitán. Nu era plin de *gringos* în Bogotá pe 9 aprilie? Nu existau agenți CIA? Iar cei care l-au ucis pe Gaitán au trebuit să învețe la rândul lor de la altcineva, nu-i așa? Un complot perfect nu poate fi gândit de un amator» Îi ziceam să termine cu prostiile, că toate alea nu erau altceva decât coincidențe. Iar el îmi spunea: «Nu există coincidențe». Făcea ochii mari când spunea că nu există coincidențe. În viața mea n-am văzut pe cineva care să facă ochii atât de mari, să ridice sprâncenele atât de mult.“

„Dar nu a existat un al doilea trăgător în cazul Gaitán“, am zis. „Chiar tatăl dumneavoastră a făcut autopsia.“

„Îi spuneam și asta, bineînțeles. Îi aminteam că tatăl meu făcuse expertiza balistică, iar aceasta a confirmat ce spusese ancheta din 1948: toate gloanțele care l-au ucis pe Gaitán fuseseră trase cu pistolul lui Roa Sierra. Dar Carballo se uita în altă parte cu un aer neîncrezător. Normal, firesc, fiindcă pentru el tot ce ținea de ancheta din ’48 era o minciună. «Problema e că în 9 aprilie noi nu aveam un Zapruder», îmi zicea. «Dacă am fi avut, acum ar cânta alt cocoș în țara asta.» Da, e greu să vorbești cu el. Bănuiesc că v-ați dat seama în seara asta. În orice caz, ce s-a întâmplat în seara asta corespunde obsesiei lui. Carballo vrea să știe cine era bărbatul elegant din fața farmaciei Granada. Vrea să știe cine a fost individul care a făcut ca Roa Sierra să fie ucis. De ce? Pentru că așa ar putea să-l compare cu Jack Ruby, îmi închipui, și să vadă ce lucruri au în comun. De fapt, tot ce vrea el să știe e ce s-a petrecut în 9 aprilie, să ajungă la fondul problemei. Și dacă vă gândiți puțin, Vásquez, nu asta vrem cu toții?“

„Ba da“, am răspuns. „În limite rezonabile, ca să zic așa.“

„Pe oameni cum e Carballo îi putem numi nebuni, paranoici, pierde-vară, cum vreți. Însă își dedică toată viața căutării adevărului despre ceva important. Poate că o fac cu mijloace greșite. Poate că pasiunea lor îi împinge la excese și îi convinge de tot soiul de tâmpenii. Dar fac ceva ce nici dumneavoastră, nici eu nu putem face. Da, pot să fie deranjanți, să strice petreceri cu ieșirile lor sau cu opiniile lor incorecte politic. Pot să se comporte aiurea în societate, să gafeze întruna, să fie impertinenți sau de-a dreptul grobieni. Dar eu cred că ne fac un mare serviciu, pentru că sunt mereu în alertă, pentru că nu iau de bun orice, chiar dacă uneori ce-și imaginează ei poate fi o țicneală fără sens. Iar problema cu teoria asta, cu ideea că pe Kennedy l-au omorât aceiași oameni care l-au omorât pe Gaitán, e tocmai asta: că nimic din ea, dacă ne gândim bine, nu e chiar o nebunie.“

„Nu pare o nebunie tocmai pentru că totul e o nebunie“, am zis. „E ca și cum am vorbi cu Pălărierul nebun.“

„Așa credeți dumneavoastră. Fiecare poate să creadă ce vrea.“

„Dar nu puteți lua toate astea în serios, Francisco.“

„Nu contează cât de în serios le iau eu. Nu vă mai legați de asta. Mergeți mai departe, Vásquez, în profunzime. Învățați să vedeți dincolo de evidențe. Pentru Carballo, aceasta e misiunea vieții lui. Și nu e vorba doar de timp și de energie, ci și de bani. A cheltuit mai mult decât îşi permite pentru că el crede în viziunea pe care o are asupra evenimentelor. Chiar așa mi-a spus cu gura lui: am o viziune. Alteori îmi zice: misiunea mea e viziunea mea. Sau invers, nu mai știu exact. Nu contează. Pentru el, singurul adevăr din aceste asasinate e următorul: că nu ni s-a spus adevărul. Și putem afirma că nu are dreptate? Nu, Vásquez, toată lumea știe că nu ni s-a spus adevărul. Numai un naiv sau cineva care habar nu are de istorie poate crede că Juan Roa Sierra a făcut totul singur, fără ajutor și fără să fi fost îndemnat de altcineva. Când e vorba de așa ceva, numai un naiv se poate gândi că Lee Harvey Oswald a tras singur, ca un adevărat lunetist, toate gloanțele care l-au omorât pe Kennedy. Și atunci, ce ne facem cu întrebările astea? Le lăsăm în pace sau căutăm un răspuns? Da, îmi dau seama că pentru dumneavoastră Carballo nu e altceva decât un țicnit, un țicnit și un iresponsabil. Dar stați puțin și întrebați-vă, Vásquez, uitați-vă în oglindă și întrebați-vă cu seriozitate dacă ceea ce crede Carballo vă supără pentru că e absurd sau pentru că e periculos? Vă supără sau vă sperie? Gândiți-vă, uitați-vă în oglindă. Poate că n-ar fi trebuit să vă fac cunoștință niciodată, acum îmi dau seama, probabil că am greșit. Dacă e așa, vă rog să mă iertați. Trebuie să vă mărturisesc ceva: el mi-a cerut această favoare. El a vrut să vă cunoască, el m-a rugat să vi-l prezint. Era convins că puteți să-i spuneți ceva folositor, cred. Așa e el când vine vorba de 9 aprilie: dacă dă peste o pistă neexplorată, se aruncă asupra ei ca un câine de vânătoare. Și pentru că unchiul dumneavoastră a fost cine a fost… vă vede ca pe o posibilă pistă. Poate că întâmplarea din seara aceasta a fost tot din vina mea, pentru că nu am știut să fac lucrurile cum trebuie. În orice caz, nu vă faceți probleme, nu cred că o să-l mai vedeți vreodată. Ieri v-ați văzut pentru prima oară. Nu cred

că va mai exista o a doua. Ce s-a întâmplat s-a întâmplat, asta e, a fost mai degrabă un accident nefericit, da. Dar fiți liniștit, Vásquez. Drumurile voastre în viaţă nu sunt dintre cele care se încrucişează uşor. Nu cred că-l veți mai întâlni vreodată pe Carballo.“

Ce bine-ar fi să aibă dreptate, m-am gândit ieșind din casa lui. Ce bine-ar fi să nu-l mai văd niciodată.

Așa am gândit în noaptea aceea și tot așa am gândit și în ziua următoare, chiar dacă din motive diferite și imposibil de prevăzut: nimic nu prevestea amestecul contradictoriu de repulsie și fascinație, de atracție și dezgust pe care aveam să-l simt amintindu-mi tot ce văzusem și auzisem în casa lui Benavides, amintindu-mi de Carlos Carballo, de Jorge Eliécer Gaitán, de Lee Harvey Oswald, de Juan Roa Sierra și de John Fitzgerald Kennedy. De când părăsisem casa lui Benavides, n-a trecut o oră fără să mă gândesc la acei oameni, cu destinul lor atât de trist, însă nici n-am făcut nimic pentru a-mi alunga din minte acele imagini și informații, ba chiar am început să flirtez cu ele, să le îmbogăţesc din propria imaginaţie, să construiesc în cap istorii prin care încercam să le prind în cuvinte. Marţi dimineață am ieșit în cartierul La Candelaria, în centrul capitalei, fără alte motive în afară de a mă opri în locul unde căzuse Gaitán și a-mi aminti ce-mi spusese Pacho Herrera într-o după-amiază din 1991. Am refăcut drumul pe care-l străbăteam atât de des când studiam dreptul, de la Chorro de Quevedo la Palomar del Príncipe, de la băncile din Parcul Santander la treptele Catedralei Primada; pe vremea studenției, drumurile mele fuseseră arbitrare și dezordonate, lăsate cu bună știință în voia capriciilor și întâmplărilor zilelor (care nu sunt niciodată la fel), însă de la un moment dat s-a instaurat o anumită ordine în ele, și acea ordine, care se rafinase odată cu perioadele succesive petrecute de mine în Columbia, devenise acum o rutină fixă. Desenat pe harta cartierului, traseul meu era un paralelipiped ale cărui vârfuri, ca în „Moartea și busola“, erau reprezentate de întâmplări violente, cu diferența că întâmplările din povestirea lui Borges nu sunt altceva decât un artificiu conștient și foarte bine gândit al unui bandit literar, pe

când ale mele țineau întru totul de niște cumplite întâmplări ale istoriei.

Obișnuiam să-mi încep drumul de la Café Pasaje, unde beam o cafea cu rom, apoi traversam Piațeta Rosario și o luam spre est pe Strada 14, trecând prin fața casei cu gard înalt de fier unde poetul José Asunción Silva s-a sinucis, împușcându-se în inimă, în 1896; apoi mergeam spre sud şi coboram până la Strada 10, călcând atent pe pavelele ei ca niște țestoase moarte, trecând încet pe lângă fereastra pe care Simón Bolívar a sărit în acea infamă noapte de septembrie din 1828, când mai mulți complotiști au dat buzna agitându-și săbiile și au încercat să-l omoare în propria casă; dădeam în Séptima în dreptul Capitoliului, iar după douăzeci de pași mă aflam în 1914, proiectat acolo de cele două plăci de marmură care, cu redundanță supărătoare, deplâng asasinarea generalului Rafael Uribe Uribe; patru cvartale mai încolo spre nord, ajungeam dinaintea fostului edificiu Agustín Nieto, sau mai bine zis pe trotuarul unde a căzut ucis Jorge Eliécer Gaitán. Uneori mai făceam câțiva pași, până în locul unde în 1931 era băcănia în care caricaturistul Ricardo Rendón, ale cărui desene le admirasem, fără să le înțeleg, încă de mic, a schițat un cap străpuns de un glonţ, a mai băut o bere și apoi și-a tras un foc în tâmplă din motive rămase neștiute până în ziua de azi. Am făcut întregul traseu în acea marţi, 13 septembrie, însă de data aceasta mă gândeam la toate morțile pe care le moștenim, care de-a lungul atâtor ani s-au petrecut într-un spațiu atât de restrâns și au ajuns să facă parte din peisajul nostru chiar dacă noi nu ne mai dăm seama, și m-a surprins să văd că oamenii treceau pe lângă plăcile de marmură ce vorbeau despre morți fără să se oprească și probabil fără să se gândească vreodată la ei, măcar o clipă, la toți acei morți care mai trăiesc doar în gândurile noastre. Noi, cei vii, suntem cruzi.

M-am pornit dimineață devreme, ca în vremea când studiam dreptul și aveam cursuri de la 7 în fiecare zi. Dar de data aceasta m-am dus până într-un loc pe care nu-l mai văzusem – la care nici măcar nu mă gândisem – în ultimii doisprezece ani. Într-o zi de la începutul lui 1993, ieșisem să dau o raită prin centru, cum obișnuiam să fac, pentru a scăpa de plictiseala de

moarte de la cursurile de drept. În acea dimineață încercam să găsesc cele două volume din *Último round* de Cortázar, editate de Siglo XXI, o carte care ajunsese foarte greu de găsit; după ce am trecut fără succes pe la librăria Lerner, m-am hotărât să dau o tură și pe la Centro Cultural del Libro, o clădire ciudată, care arăta ca o hală industrială: două etaje din cărămidă pline cu birouri strâmte de unde puteai să cumperi la mâna a doua aproape orice carte ți-ai fi dorit. Dar înainte de-a intra în labirintul acela, mi-am amintit de o micuță librărie din acelaşi cvartal, inclusă într-un magazin de rechizite școlare, și am hotărât să-mi încerc norocul mai întâi acolo. În acel moment nu m-am gândit că tocmai începuse noul an școlar, așa că m-a deranjat, când am ajuns în fața librăriei, să dau peste o mulțime de copii neastâmpărați care țipau ca din gură de șarpe dintre fustele prea multor mame. Nu, în nici un caz, aveam să revin altă dată. Mi-am continuat drumul, am dat colțul luând-o spre est şi mă apropiam de colţul următor, unde trebuia s-o iau spre sud ca să caut o intrare în hala cu cărți, când o detunătură cum nu mai auzisem vreodată, dar pe care am recunoscut-o imediat, a zguduit pereții. Nu mi-a venit să cred că hala nu se prăbușise, pentru că explozia fusese atât de puternică, încât mulți dintre noi ne-am întrebat dacă nu cumva bomba explodase chiar acolo. Am luat-o la fugă spre Bulevardul Jiménez având în cap o singură idee: să-mi fac loc prin mulțimea care alerga în toate părțile, să ajung la universitate, să mă asigur că sora mea e bine și să părăsesc zona aceea cât mai repede. Abia mai târziu am aflat, văzând știrile de seară, că explozia făcuse zeci de morţi şi răniţi (pe lângă un crater adânc în trotuar) şi că multe dintre victime erau mame sau copii care cumpărau rechizite școlare de la o papetărie din apropiere.

Iar acum, ajungând la locul unde se produsese explozia, după memoria mea slabă, căutând papetăria în care voisem să intru (și dându-mi seama că deja dispăruse, ca atâtea alte lucruri din orașul meu inconstant), mi-am amintit de ziua aceea, de durerea din urechi și de revelația, pe care am acceptat-o ca atare, fără pompozitate și fără romantism, că aș fi putut fi unul dintre acei morți. Am retrăit pe loc acele prime luni de coșmar din 1993: bomba de la intersecția Șoselei

Séptima cu Strada 72, cea de pe Strada 100 colț cu 33, încă două bombe care explodaseră în plin centru, una la intersecția Străzii 13 cu 15 și alta pe Strada 25 colț cu Novena, plus bomba care explodase într-un centru comercial din nordul orașului, pe Strada 93. Acum, desigur, nu mai rămăsese nimic din acea bombă și nici din cei douăzeci şi trei de morți. Nu mă gândeam, evident, la ruine și nici la urmele fizice ale distrugerii, ci la vreo placă memorială, cum sunt cele care ne amintesc de moartea unui om faimos sau important, figuri publice a căror moarte a avut impact asupra vieților tuturor. Nu, și fără îndoială acesta a fost unul dintre succesele terorismului din țara mea: moartea în grup (ce expresie cumplită), moartea colectivă (nici asta nu e mai bună), nu era niciodată amintită, nu părea să merite un cât de mic omagiu pe peretele unei clădiri, poate pentru că placa ar fi fost inevitabil prea mare (pentru a trece douăzeci şi trei de nume, imaginați-vă, sau de trei ori mai multe în cazul atentatului de la DAS), sau poate pentru că plăcile de marmură sunt rezervate, printr-o tradiţie implicită sau trecută sub tăcere, celor care atunci când mor îi târăsc și pe alții după ei, celor a căror cădere neprevăzută poate să tragă după sine o întreagă societate, cum se întâmplă adesea, și de aceea îi protejăm, de aceea ne temem de moartea lor. În vechime, nimeni nu ar fi șovăit să-și dea viața pentru prinț, sau pentru rege, sau pentru regină, fiindcă erau cu toții conștienți că prăbușirea lor, din cauza nebuniei, a unui complot sau a sinuciderii, putea foarte bine să arunce în prăpastie întreaga împărăție. Așa s-a întâmplat cu Jorge Eliécer Gaitán, mi-am zis, a cărui moarte probabil că am fi putut-o evita, și nu cred să existe vreun columbian care să nu se fi întrebat ce s-ar fi întâmplat dacă nu ar fi murit, câte vieți anonime am fi salvat astfel, cum ar fi fost țara asta acum. Pentru că memoria e imprevizibilă, făcând mereu numai ce are ea chef, mi-am amintit brusc o frază atribuită lui Napoleon: „Pentru a înțelege un om, trebuie să înțelegi lumea în care trăia când avea douăzeci de ani“. Lumea de la douăzeci de ani, pentru mine, care m-am născut în 1973, era aceasta: lumea bombelor din ianuarie până în aprilie, apoi cea a morţii lui Pablo Escobar, împușcat pe un acoperiș din

Medellín. Dar n-am știut ce însemnătate aveau toate astea în viața mea.

Am făcut un ocol și am intrat în clădirea de cărămidă, dar abia apucasem să fac câțiva pași printre cărți când M m-a sunat (în sfârșit, apelul de care mă temeam de câteva zile). Pe un ton sigur, pentru a-mi transmite, fără îndoială, o liniște pe care ea nu avea cum să o simtă, mi-a zis că i se rupsese apa. Doctorii îi spuseseră că peste o oră aveau să-i facă cezariană. Am întrebat-o dacă apuc să o văd înainte de operație.

„Cred că da“, mi-a zis. „Dar grăbește-te, te rog.“

Când am ajuns, spitalul era cuprins de o mare agitație. Peste tot erau cozi: șiruri de mașini care aşteptau să intre în parcare, şiruri de oameni care aşteptau să intre pe poarta de sticlă a clădirii. Un paznic înarmat controla poșetele doamnelor și genții domnilor, scotocea prin orice bagaj, cât de mic. După ce am trecut de control, m-a oprit alt paznic, care mi-a cerut să desfac brațele și a început să mă pipăie. „Ce se întâmplă?“, l-am întrebat. „Măsuri de securitate“, mi-a răspuns. „Tocmai a murit președintele Turbay.“ Dar măsurile de securitate mă întârziaseră câteva minute bune și, mergând grăbit pe coridoarele spitalului, evitând tot mai copleșit oameni care nu aveau nici o grabă, mi-a trecut prin minte că o să ajung prea târziu, că nu voi apuca să-mi văd soția înainte de a fi dusă în sala de operație, că nu mă va simți alături de ea, și atunci – o minte supusă presiunilor funcționează ciudat, iar tensiunile se revarsă în cele mai neașteptate direcții – am simțit un dispreț adânc față de Turbay, un resentiment pueril și violent totodată, de care acum îmi este rușine, o furie ce a dispărut aproape imediat, lăsând în urmă doar o senzație stingheritoare de abjecție nici măcar justificată, fiindcă în ciuda controalelor și a îmbulzelii, am reușit să ajung la timp. M, întinsă pe o targă mobilă în mijlocul unui coridor prost iluminat, răspunzând întrebărilor anestezistului în timp ce aștepta să vină cineva să o ducă în sala de operație, era palidă și palmele îi transpirau, însă avea expresia cuiva care e stăpân pe situație, și nu am putut face altceva decât să o admir.

Fetițele s-au născut la 12:00 și la 12:04 ziua. Medicii nu mi-au permis să le văd imediat; targa mobilă pe care se aflau a fost

scoasă cu atâta grabă din sala de operație, încât pentru o clipă m-am gândit la ce era mai rău. Tot ce am apucat să văd a fost un maldăr dezordonat de cârpe albe din care ieșeau tuburile de oxigen, ovale şi translucide, pe care infirmierii le strângeau pentru a le ajuta pe fiicele mele să tragă primele guri de aer în plămânii lor dezvoltați cu ajutorul cortizonului. M încă era sub efectul anesteziei și urma să se trezească abia după câteva minute, totuşi am cerut permisiunea de-a rămâne lângă ea până atunci, și în acele minute de așteptare m-am gândit la decepția care avea s-o însoțească toată viața: aceea de a nu-și fi văzut fetele născându-se. La trezire urma să-i dau vestea că totul se terminase cu bine, că fetițele erau deja în incubatoare și începeau să se recupereze; dar nimic din toate astea nu avea să schimbe faptul că ea nu le văzuse. Asta m-a întristat; m-am gândit că totuși tristețea mea nu se putea compara cu cea pe care avea să o simtă ea. Dar cel mai important lucru acum nu era ăsta, ci obligația, ca urmare a nașterii premature, de a face față unei alte greutăți: supraviețuirea incertă a unor ființe de treizeci de săptămâni al căror corp nu era în întregime pregătit pentru viață.

Au trecut mai multe ore până am putut să le văd. Când s-a întâmplat asta, a trebuit să mă duc singur: după douăzeci și șapte de zile de imobilizare forțată, M suferise o ușoară atrofiere a mușchilor de la picioare și nu putea nici măcar să se dea jos din pat; așa că, imediat ce mi s-a dat voie să-mi văd fetițele, am luat camera pe care o aduseserăm special pentru momentul acela (chiar dacă ni-l imaginaserăm cu totul altfel) și m-am dus la secţia de neonatologie. Acolo, printre alți șase sau şapte nou-născuți, care pentru mine n-au fost altceva decât niște pete în peisaj, se aflau cele două fetițe, fiecare cu fișa ei de identificare albă, prinsă cu scotch de plasticul incubatorului. Le scălda o rază de lumină albă. Aveau căciuli de lână pe cap, ochii le erau acoperiți cu o faşă albă pentru ca lumina să nu le dăuneze, iar pe gură aveau masca de oxigen. Nici una dintre trăsăturile lor nu era la vedere ca să mă obișnuiesc cu ea și să mi-o întipăresc în minte, așa cum facem cu chipurile noi care apar în viața noastră. O mie patruzeci și o mie două sute șaizeci de grame, atât cântăreau cu exactitate, conform fișei: cam cât

pastele gătite pentru o cină între prieteni. Văzându-le (uitându-mă la brațele lor de grosimea unui deget de-al meu, cu pielea de culoarea murelor și încă acoperită de lanugo, cu electrozi care abia încăpeau pe suprafața mică a toracelui), am avut o revelație îngrozitoare: supraviețuirea fetițelor nu stătea în puterile mele și nu puteam face absolut nimic pentru a le apăra de bolile la care erau expuse, pentru că acele boli veneau dinăuntru, se aflau în trupurile lor imature ca o bombă cu ceas care se poate sau nu activa, și știam foarte bine chiar dacă nu primisem încă o listă completă a riscurilor. Treptat, aveam să o primesc: odată cu trecerea orelor și zilelor, medicii aveau să-mi vorbească despre ductul arterial, un canal al inimii care trebuia operat dacă nu se închidea la un moment dat, și aveau să-mi spună și despre cianoză, despre indicii de saturare cu oxigen, despre retinele fragile și despre orbirea care încă le amenința. Am făcut câteva poze de proastă calitate (plasticul incubatoarelor reflecta lumina bliţului, ascunzând în bună măsură ce se afla dincolo de el) și i le-am arătat lui M.

„Iată-ți fetițele“, i-am zis, forțându-mă să zâmbesc.

„Iată-le“, a zis și ea.

Și atunci, pentru prima dată de când începuse totul, a izbucnit în plâns.

Ocupat cu fiicele mele, nu i-am spus lui M ce văzusem în casa lui Benavides. A trebuit să se mai întâmple ceva ca s-o fac. S-a petrecut cu puțin timp înainte ca ea să fie în sfârșit externată; în acele momente, deja putea să facă scurte plimbări pe coridoarele spitalului și mergeam împreună să le vedem pe fetițe cât de des aveam voie. Erau vizite scurte, de cel mult douăzeci de minute, în timpul cărora puteam să le scoatem din incubatoare şi să le ținem în brațe o vreme, ca să le simțim și ele să ne simtă pe noi. În acele clipe, infirmierele le scoteau electrozii și fâșâitul enervant al aparatelor – acea agendă a mortalității – se oprea. În schimb, nu li se putea scoate tubul de oxigen, care înlocuise măștile C-PAP folosite în primele zile; tubul era lipit de fețele fetițelor (cu doi plasturi prinşi de o parte şi de alta a nasului fiecăreia), iar noi, vizitatorii, trebuia să stăm cât mai aproape de incubator, pentru ca tubul să nu se îndoaie sau să se desprindă. Așa, stând în cele mai incomode poziții, cu

fetițele conectate la tuburile de oxigen dormind pe piept, petreceam câteva minute care erau în același timp de fericire timidă și de îngrijorare nerostită, pentru că niciodată vulnerabilitatea lor nu mai fusese atât de evidentă ca atunci. Țineam o mână a uneia din ele între arătător și degetul mare și-mi dădeam seama că aș fi putut s-o fac bucăți dacă aș fi vrut; eram mereu atent la ușa mare a salonului, convins că un curent de aer le-ar putea dăuna la plămâni; îmi dezinfectam mâinile mai mult decât era cazul, folosind un gel transparent al cărui miros puternic de alcool îmi irita ochii, pentru că sistemul imunitar al copiilor născuți prematur nu e capabil să se apere nici de cele mai inofensive bacterii. Și încetul cu încetul mi-am dat seama, cu mai multă spaimă decât interes, că lumea întreagă se transformase într-o amenințare. Prezența obiectelor străine și apropierea altor persoane mă scoteau din sărite, mă făceau agresiv, chiar și dacă era vorba despre cunoscuți, chiar și dacă acei cunoscuți erau doctori și lucrau la spital. Pe seama acestor temeri am pus reacția mea din ziua în care m-am dus să le văd pe fetițe, în timp ce M se pregătea de externare, și l-am găsit pe doctorul Benavides aplecat asupra incubatorului uneia dintre ele, umblând la tubul de oxigen cu mâinile goale. Fără să-l salut măcar, l-am întrebat ce făcea acolo.

„Îi sărise tubul“, a zis el, zâmbind fără să mă privească. „Tocmai i l-am pus la loc.“

„Vă rog să scoateți mâinile de acolo.“

Benavides a mai aranjat un plasture cu vârful degetului mic, a scos mâinile din incubator și s-a întors spre mine. „Staţi liniștit, e ceva foarte simplu“, mi-a zis. „Canula…“

„Prefer“, l-am întrerupt eu, „să nu băgați mâinile în incubatoarele fiicelor mele când nu sunt de faţă. Să nu le atingeți, nu știu dacă mă înțelegeți.“

„Îi puneam canula.“

„Nu contează ce făceați, Francisco. Nu vreau să le atingeți. Oricât de doctor ați fi.“

Benavides era pur și simplu uimit. S-a dus până la perete, a apăsat butonul aparatului de dezinfectare o dată, de două ori. „Am trecut să vă salut“, a zis, „și să văd ce mai fac fetele dumneavoastră. Să fiu la curent, cum s-ar spune.“

„Mulțumim, suntem bine. Asta nu e specialitatea dumneavoastră, domnule doctor.“

„Scuze, tăticule“, a zis o infirmieră care s-a ivit lângă mine.

„Ce e?“

„Nu puteți sta aici fără halat, regulile sunt reguli.“

Mi-a dat un pachet albastru care încă mirosea a haine proaspăt călcate. În timp ce-mi puneam halatul și boneta sterilă, Benavides a plecat. M-am purtat urât cu el, m-am gândit, l-am jignit, după care mi-am zis: dă-l încolo! Nu s-a întâlnit cu M, care a venit după câteva minute și s-a așezat lângă mine, cu halatul și boneta ei, gata să ia în brațe cealaltă fetiță. Probabil că a citit ceva pe fața mea, pentru că m-a întrebat dacă mă simt bine. Și în acel moment a fost cât pe ce să-i povestesc totul – despre Benavides și tatăl lui, despre Carballo, despre vertebra lui Gaitán –, dar n-am reușit. „Mă simt bine, n-am nimic“, i-am zis. „Nu te cred“, a insistat ea, cu instinctul infailibil dintotdeauna, „ai ceva.“ Și atunci i-am spus că da, că se întâmpla ceva, însă era mai bine să vorbim mai târziu, după ce ieșeam de acolo: pentru că nu aveam chef să vorbesc cu fetița dormind pe piept și pentru că vocea și respirația mea i-ar fi putut tulbura somnul, cel mai liniștit și mai tăcut somn din câte îmi fusese dat să văd în toată viața mea. Poate că lucrurile nu stăteau chiar așa, dar n-am reușit să-mi dau seama de ce nu voiam să vorbesc acolo. Niciodată nu ne parvin la timp puținele crâmpeie de cunoaștere pe care le deținem; cel puțin în cazul acela, a trebuit să aștept câteva zile pentru a-mi da seama că M avusese toată dreptatea din lume când, după ce a ascultat povestea mea detaliată și destul de tristă despre confruntarea cu doctorul Benavides, mi-a zis câteva cuvinte simple despre fiicele noastre: „Ce se întâmplă e că nu vrei să se apropie de ele oameni murdari“.

Mă pregăteam să-i răspund că epitetul acela nu i se potrivea doctorului Benavides, care încă de la început mi se păruse unul dintre cei mai onești și mai buni oameni și, da, mai curați, dintre toți cei pe care-i cunoscusem vreodată, însă am înțeles că se referea la altceva, nu la condiția morală a lui Francisco Benavides, ci la ceea ce căra cu sine așa cum un melc își cară cochilia: moștenirea tatălui său. Cu alte cuvinte, probabilitatea

mult prea mare ca acea mână care aranjase un plasture pe obrazul stâng al fetiței mele să fi ținut, cândva în trecut, vertebra unui om ucis prin împușcare, și nu orice om, ci unul a cărui asasinare încă ne bântuia pe noi, columbienii, și hrănea prin modalități greu de precizat războaiele multiple în care continuam să ne ucidem între noi după cincizeci și șapte de ani. M-am întrebat dacă nu cumva era posibil să se deschidă în mine o ușă prin care să pătrundă monștrii violenței, capabili să găsească strategii și vicleșuguri pentru a intra în viața noastră, în casele noastre, în camerele noastre și în paturile copiilor noștri. Nimeni nu e niciodată la adăpost, îmi amintesc că mi-am zis atunci, după care mi-am promis, stăpânit de melancolia promisiunilor fără martori, că fiicele mele vor fi. Asta îmi repetam zilnic, fie că mă duceam să le văd pe fetițe, să le scot din incubatoare și să le așez să doarmă pe rând pe pieptul meu, fie că eram acasă la socri – în apartamentul lor rece al cărui balcon dădea către o armată de eucalipți – şi mai adăugam o pagină romanului meu despre Joseph Conrad în Panamá. (De exemplu, cea în care fiica povestitorului se naște prematur, la şase luni şi jumătate, și e atât de mică, încât o poți acoperi cu palmele și atât de slabă, încât i se vede curbura oaselor de la picioare și atât de lipsită de vlagă, încât nici măcar nu are putere să sugă de la pieptul mamei). Într-o noapte, când M încerca să le trezească fetițelor reflexul de a suge punându-le în gură încheietura degetului mic de la mâna dreaptă, mi-am dat seama că nu mă gândeam la fetițele mele, ci la Francisco Benavides, nu la laptele matern de care aveau nevoie ca să treacă noaptea cu bine, ci la radiografia unui torace străpuns de un glonț, nu la înțepăturile din călcâiul minuscul, nici la analizele de sânge, ci la tonurile deschise ale unei vertebre conservate în formol. „A ajuns să te obsedeze“, mi-a reproșat M într-o noapte. „Ți se citește pe față.“

„Ce?“

„Nu știu. Dar nu vreau să ți se întâmple acum. Toate astea sunt epuizante, eu sunt epuizată, tu ești epuizat. Și n-aș vrea să mă trezesc singură cu ele. Mă refer la fetițe, bineînțeles. Nu știu ce se întâmplă cu tine, dar aș vrea să-mi fii alături, să trecem împreună prin asta.“

„Trecem împreună prin asta.“

„Da, dar cu tine se întâmplă ceva.“

„Nu se întâmplă nimic cu mine“, i-am zis. „Absolut nimic.“

1. Departamento Administrativo de Seguridad (DAS) – serviciile secrete columbiene, înfiinţate în 1953 şi dizolvate în 2011 (n.r.).

III

Un animal rănit

Carballo a reapărut în viața mea la sfârșitul lui noiembrie. Fetele mele fuseseră scoase deja de la incubator și își petreceau nopțile cu noi, în camera care fusese a lui M când locuia cu părinții: cumpăraserăm un leagăn cu marginile ajustabile unde încăpeau amândouă, fiecare conectată la tubul ei de oxigen ce o veghea ca un părinte tăcut și fiecare cu canula ei de plastic acoperindu-i buza de sus. În ziua de 21, pe la șase seara, în timp ce schimbam scutecele, m-a sunat o prietenă care mi-a dat vestea că Rafael Humberto Moreno-Durán, unul dintre cei mai importanți romancieri ai generației lui și prieten cu mine în ultimii ani, murise în acea dimineață. „Deja a murit“, mi-a zis punând în acel adverb toată greutatea resemnată a vocii, după care mi-a dictat imediat ora înmormântării, numele bisericii și adresa exactă. În dimineața următoare m-am prezentat acolo, împărtășind cu prietenii și rudele lui R.H. (așa îi spuneam cu toții) tristețea, dar și alinarea, pentru că boala lui fusese grea, nu atât îndelungată, cât intensă și foarte dureroasă, chiar dacă el a dus-o cu umor și cu ceva ce nu pot numi altfel decât curaj.

Ne cunoscuserăm când eu eram un student la drept care nu avea alt țel decât să învețe să scrie romane, exact cum i se întâmplase și lui cu treizeci de ani mai devreme, și deveniserăm prieteni fără să-mi dau seama prea bine cum; mă vizita în Barcelona, unde petrecusem doisprezece ani plini de începuturi promițătoare, iar eu îl vizitam la Bogotá când aveam ocazia, uneori ca să iau prânzul la el acasă, alteori ca să-l însoțesc să-și ridice corespondența de la căsuța poștală. Pentru el era o adevărată rutină: mergea pe jos până la Avianca, intra în holul cu căsuțe poștale securizate și ieșea cu brațele pline de reviste și scrisori. În timpul unuia dintre aceste drumuri mi-a spus despre boala lui. Mi-a zis că într-o seară, urcând scările spre casă, a început să respire tot mai greu, privirea i s-a încețoșat – lumea a devenit un spațiu negru – și a fost cât pe ce să leșine chiar acolo, pe treptele dure, cărămizii. Doctorii și-au dat

repede seama că era vorba de o anemie puternică și i-au găsit și cauza, un cancer care trăia clandestin de multă vreme în esofagul său și care, până la momentul întâlnirii noastre, îl obligase să urmeze mai multe tratamente, după care își pierduse cu totul pofta de mâncare. Îl numea *alien*. „Am un *alien*“, spunea oricui îl întreba cum de slăbise brusc atât de mult. Și când era supărat sau nervos, obișnuia să se explice astfel: „Astăzi, drăguțul meu *alien* nu e în toane bune“. Acum, după mai bine de un an de la diagnosticare, pierduse bătălia cu boala asta tâmpită care nu știe nici de demnitate, nici de răgazuri.

Și acum eram acolo, cunoscuți și prieteni, intrând în nava amplă a bisericii, căutând un loc liber pe băncile de lemn, mișcându-ne între cei patru pereți albi în timp ce ne salutam cu acel glas scăzut care se foloseşte în momentele triste, dar mai ales murind de frig, căci în jurul bisericii se înălța un păienjeniș de blocuri și eucalipți frunzoși prin care nu pătrundea nici o rază de soare. Eram acolo cu toții: cei care țineam la R.H., cei care-l respectau, cei care nu țineau la el și nici nu-l respectau, dar mărturiseau că-i admiră cărțile, cei care-i admirau cărțile, însă nu recunoșteau din invidie, cei care fuseseră uneori ținta batjocurii sau a atacurilor lui directe și acum veniseră să-și rumege bucuria, în colțul lor de tăcută amărăciune, că R.H. nu le mai putea spune verde în față cât de mediocri sunt. În puține locuri vezi atâta ipocrizie ca la funeraliile unui scriitor; acolo, în biserică, în preajma sicriului în care se odihnea R.H., exista în acele momente cel puțin un om care stăpânea perfect vechea artă a prefăcătoriei, așa încât îi era ușor să pară trist sau dezolat sau supărat, însă gândindu-se, de fapt, că nici R.H., nici cărțile lui nu-l vor mai pune de acum în umbră.

În timp ce mă așezam la locul meu, în capătul unei bănci de pe rândul din mijloc (nici prea aproape de sicriu ca să nu par un intrus, dar nici prea departe ca să nu par un simplu gură-cască), încercam să-mi amintesc când asistasem ultima dată la o slujbă religioasă ținută pentru cineva care nu credea în Dumnezeu. Să se fi apropiat R.H. de Dumnezeu în ultimele zile de viață, cum se întâmpla cu atâția agnostici? Nu îl cunoscusem îndeajuns ca să pot specula în această privință, însă la un

moment dat nu ar strica să calculăm câți oameni s-au convertit din cauza cancerului (firește că lucrurile nu se întâmplă și invers: n-am auzit ca o boală să ducă la apostazie). Când preotul și-a început slujba, mi-a atras atenția un bărbat care stătea în rândurile din față, lângă culoarul din mijloc, și dădea din cap la fiecare frază ce se revărsa din boxe, ca un director de campanie care aprobă discursul candidatului său. Apoi s-a iscat puțină agitație, oamenii au început să șușotească și să se uite în spate, acolo unde Mónica Sarmiento, soția lui R.H., se ridicase la un semn făcut de preot și acum înainta către amvon. A potrivit microfonul, și-a scos ochelarii negri și și-a trecut o mână peste ochii obosiți, apoi a anunțat, cu o fermitate și o forță izvorâte din străfundurile tristeții sale, că urma să citească o scrisoare pe care R.H. o lăsase pentru Alejandro.

„Cine e Alejandro?“, a întrebat cineva de lângă mine.

„Nu știu“, a zis altcineva. „Poate că fiul lui.“

„Dragă Alejandro“, a continuat Mónica. S-a lăsat tăcerea. „E foarte probabil ca acum, când ești gata să împlineşti unsprezece ani, să nu înțelegi motivele care mă fac să-ți scriu această scrisoare. Dar o scriu oricum, din precauție. Să-ți explic: mai devreme sau mai târziu orice copil experimentează sindromul lui Kafka, adică simte nevoia să-i scrie tatălui său o scrisoare, să-i spună verde-n față cât de egoist și capricios este sau a fost și cât de lipsit de înţelegere şi toleranţă. Pentru că fiul, la o anumită vârstă, se crede stăpânul universului și vrea toată atenția numai pentru el, iar dacă tatăl nu i-o oferă, hotărăşte să îl pedepsească, adică devine ranchiunos, neascultător, plin de aversiune sau, ca în cazul lui Kafka, optează pentru o scriitură vindicativă și cumplită. Dar eu, dacă vrei să știi, prin această scrisoare nu încerc decât să mă vindec. În urmă cu mulți ani am citit ceva ce abia acum înțeleg pe deplin. N-am să uit niciodată primul rând dintr-un eseu al Lordului Cancelar Francis Bacon – un moralist atât de înțelept, încât făcea exact contrariul a ceea ce susținea –, care spune așa: «Cine se căsătorește și face copii încredințează ostatici sorţii». Și mă gândesc, dragă Alejandro, că astăzi eu sunt ostaticul norocului, al sorţii, al întâmplării care ne leagă unul de altul; că voința mea nu mai e aceea din

vremurile când rătăceam prin lume, când nimic și nimeni nu-mi îngrădea libertatea și când totul pentru mine era o imensă hartă plină de drumuri deschise. Mă credeam veșnic tânăr și nesupus și eram convins – jur – că viața începe la optsprezece ani și că tot ce nu împlinise această vârstă făcea parte din ordinul protozoarelor. Copiii erau pentru mine cea de-a unsprezecea plagă a Egiptului, până într-acolo încât inițialele numelui meu au devenit un soi de consemn infanticid: R.H. nu însemna Rafael Humberto, ci Rey Herodes[1]. Așa a fost până în ziua când te-ai născut, fiindcă atunci am descoperit că fraza Lordului Cancelar Bacon ascundea o surpriză nebănuită: după ce te-ai născut, eu am devenit ostaticul sorţii tale.“

Oamenii zâmbeau în biserică, iar eu mi-am zis: tipic pentru R.H. Tipic pentru el să transforme o întâmplare tristă într-o distracție, prin jocuri de cuvinte, prin ingeniozitatea cu care arunca în aer orice solemnitate. Mă gândeam și la fiicele mele: devenisem și eu un ostatic al sorţii lor? Prin vocea Mónicăi, R.H. vorbea acum despre nașterea fiului său, sau mai bine zis îi vorbea fiului său despre propria naștere, împăcat cu inevitabilul sentimentalism cu care orice tată vorbește despre copiii lui, și povestea întâmplări amuzante cu el, așa cum fac tații, conștienți totodată că acele întâmplări pot fi total lipsite de haz pentru ceilalți. Una dintre acele întâmplări se petrecuse într-o zi în care niște prieteni mexicani i-au făcut cadou un Pegas de pluș. Fiul lui a întrebat de ce calul ăla avea aripi, iar R.H. i-a explicat că Pegas se născuse din sângele Meduzei când Perseu a ucis-o tăindu-i capul, ce în loc de păr avea o sută de șerpi cu care își paraliza victimele. „Mă faci să râd, tată“, a zis Alejandro. „Singura consolare pentru cât de ridicol fusesem“, a zis R.H. prin vocea Mónicăi, „a fost că mi-am dat seama pe loc că te-ai născut vaccinat împotriva realismului magic.“

În biserică au răsunat hohote de râs.

„Împotriva a ce?“, a întrebat cineva din apropierea mea.

„Ascultă și taci“, i s-a răspuns.

„De ce povestesc toate aceste întâmplări?“, a continuat Mónica. „Pentru că, într-un fel, la maturitate, tatăl formează memoria fiului său și ține să fie el acea memorie pentru care, la o vârstă atât de fragedă, totul e efemer și lipsit de orice

transcendență, ca și cum ar intui că tot ce a trăit până atunci nu are cine știe ce valoare și că este cu adevărat important numai ceea ce urmează să trăiască. Copilăria nu există pentru copii; în schimb, pentru adulți, copilăria e acel ținut perfect pe care l-am pierdut într-o zi, iar acum încercăm degeaba să-l recuperăm populându-l cu amintiri imprecise sau care nici nu există, de fapt, sunt doar umbre din alte vise. De aceea vrem să devenim notarii amintirilor copilului nostru; niște amintiri pe care el le va pierde foarte repede, însă pentru tatăl lui e cea mai bună dovadă că și-a procreat posteritatea. Cum să uiți întregul repertoriu de cugetări infantile cu care copilul, fără să-și propună, încearcă să definească, ajutat de propriile concepte, o lume pe care începe să pună stăpânire? Într-o noapte, așteptând știrile, ne-am petrecut timpul uitându-ne la televizor împreună. Se transmiteau în direct ultimele ore – și cele mai intense – de la Carnavalul din Río de Janeiro. Așezat comod pe canapea, te uitai cu aviditate la defilarea acelor brunete care sfidau poftele de pe Sambódromo. Aveai doar cinci ani, dar nu m-am putut abține să îți spun, de parcă am fi fost doi crai bătrâni: «Alejandro, orice s-ar zice, femeile sunt superbe». Iar tu, fără ca măcar să te întorci spre mine, ca și cum ai fi fost expert în materie, mi-ai zis: «Așa e, tată. Ba mai dau și lapte»“.

De data aceasta, toată lumea din biserică a râs. Dar, deși râdeau, oamenii erau oarecum stingheriți; păreau să se întrebe dacă așa ceva era permis într-o biserică. Lui R.H., din trecut sau din neființă, nu-i păsa, sau mai degrabă trebuie să se fi simțit cât se poate de bine văzând că încă provoca discordii nevinovate.

„Dragă Alejandro, dacă-mi pare rău de ceva e că nu i-am spus niciodată tatălui meu cât de mult îl admiram și cât de mult țineam la el. Singura mea dovadă de afecțiune s-a limitat la un sărut pe frunte pe care i l-am dat cu două zile înainte să moară. Sărutul a avut gust de zahăr și m-am simțit ca un hoț care fură ceva ce nu mai aparține deja nimănui. De ce ne ascundem sentimentele? Din lașitate? Din egoism? Cu mama ne purtăm altfel, o acoperim de flori, cadouri, fraze pline de dulcegării. Ce ne oprește să-i spunem în față tatălui cât de mult îl iubim și-l admirăm? Și de ce, în schimb, îl înjurăm printre dinți când ne

pune la respect? De ce facem pe deștepții și nu ne arătăm afecțiunea când se ivește ocazia? De ce suntem curajoși în fața pedepsei și lași în fața iubirii? De ce nu i-am spus niciodată tatălui meu toate astea, dar ți le spun ție, care probabil că încă nu le înțelegi? Într-o noapte am vrut să vorbesc cu tata în camera lui, însă l-am găsit dormind. Pe când ieșeam cu grijă din încăpere, l-am auzit zicând prin somn, pe un ton disperat: «Nu, tată, nu!». Ce vis ciudat și agitat avea tatăl meu cu tatăl lui? Și dacă ceva mi-a atras atunci atenția, dincolo de enigma visului, a fost faptul că tatăl meu avea șaptezeci și opt de ani, iar bunicul meu murise de cel puțin un sfert de secol. Tatăl trebuie să fie mort ca să poţi vorbi cu el?“

În acel moment a început o ploaie ușoară. Nu, nu ușoară, ci rară: o ploaie cu picături mari și grele, dar rare. De afară răzbătea până la noi răpăitul delicat al ploii pe mașinile parcate, și de atunci încolo n-am mai înțeles prea bine ce citea Mónica. Atenția mea a luat-o razna, ca de obicei; m-am întrebat dacă și eu, după nașterea fetițelor mele, eram ostaticul sorţii, însă nu știam ce răspuns să-mi dau și nici de unde să încep să-l caut. Cum aveau să se poarte ele cu mine în viitor? Cum era relația unui tată cu fiicele lui? Era altfel, fără îndoială, decât cea dintre doi bărbați, tată și fiu, mai ales fiind din generații diferite. Dar, m-am gândit, dacă aș fi avut băieți, m-aș fi confruntat cu aceleași greutăți, nu? Băieții mei și-ar fi ascuns sentimentele față de mine? Ar fi reacționat făcând pe deștepţii și nu arătându-mi că mă iubesc? Și de ce să nu mă gândesc că și fetele mele ar putea avea cu mine o relație dificilă și tensionată? Toată viața mea m-am înțeles mai bine cu femeile decât cu bărbații, poate pentru că tovărășiile și complicitățile masculine mi s-au părut mereu ridicole. Dar cum va fi cu fetele mele? Atunci am văzut-o pe Mónica rostind niște cuvinte care cu siguranţă erau de încheiere, împăturind foile și coborând. Nu a coborât în mijlocul aplauzelor, ci în efortul mulțimii de a-și reprima aplauzele. Scrisoarea lui R.H. către fiul său rupsese convențiile unei slujbe de înmormântare, iar cei prezenți se simțiseră dezorientați, superb dezorientați, și pe fețele lor se citea că erau mulțumiți că nu știuseră exact cum să se poarte, că veniseră să-și ia rămas-bun de la cineva după un ritual știut

de toată lumea, dar se treziseră pe un teren incert, râzând și având poftă să mai râdă, fără să aplaude, dar venindu-le să aplaude și gândindu-se cu toții, probabil, la fiii și fiicele lor, așa cum eu mă gândeam la ale mele.

Nu știu ce s-a întâmplat mai departe la acea slujbă. Nu am luat împărtășania și, din neatenție, nici nu am transmis nimănui condoleanțe. Sicriul cu trupul lui R.H. a trecut prin fața mea și am așteptat să treacă, după care m-am lăsat purtat de șuvoiul celor prezenți și îndurerați, de liniștea insuportabilă în care înainta. Nu-mi puteam lua ochii de la sicriul care se îndrepta greoi către dreptunghiul de lumină al ușii mari, coborând și urcând în funcție de pașii celor care-l purtau. Am văzut cum a fost scos în aerul amiezii, coborât pe trepte și dus până la mașina funerară ce avea ușa din spate deschisă ca o gură. Am rămas pe trepte și am așteptat până când șoferul a închis ușa, iar atunci am văzut, scris cu litere aurite pe o panglică purpurie, numele pe care de atâtea ori îl văzusem pe coperţile şi cotoarele cărților, în titlurile interviurilor sau în josul articolelor de critică din ziare. Când s-o fi decis Rafael Humberto să devină R.H.? Prima ediție a primului său roman, *Juego de damas*, din 1977, apăruse cu numele său complet pe copertă și pe cotor, iar dedicația pe care mi-a scris-o douăzeci de ani mai târziu, în timp ce mâncam niște paste cu prea mult sos la restaurantul La Romana, o semnase cu lungul său nume compus. În ce moment s-a hotărât să-și transforme numele într-o siglă, de parcă s-ar fi pregătit să încapă pe panglica funerară a unui dric? Biserica se golea treptat, oamenii se îndreptau spre parcare, se urcau în mașini și părăseau locul în șir indian; iar noi, cei care stăteam încă pe treptele de sus, ne uitam cum convoiul de mașini înainta cumplit de disciplinat. Mai rămăseserăm foarte puțini, îmi amintesc de vreo cinci sau șase persoane, când ploaia s-a întețit. Mă pregăteam să cobor treptele, să străbat parcul de-alături și să caut un taxi pe Şoseaua 11 înainte să se dezlănțuie potopul, când am simțit o mână grea pe umăr. M-am întors și l-am recunoscut pe Carballo.

Era el. Bărbatul care-mi atrăsese atenția înainte de citirea scrisorii lui R.H. către fiul său. Cum de nu-l recunoscusem? Ce se schimbase la înfățișarea lui? N-am reușit să-mi dau seama,

dar în același timp am fost ferm convins că el mă recunoscuse imediat. Mai mult: am știut, sau am crezut că știu, că el fusese conștient de prezența mea pe durata întregii slujbe și mă urmărise de la depărtare, mă urmărise ca un spion și se oprise lângă mine, asistând la discuțiile mele, așteptând momentul oportun pentru a mima o întâlnire întâmplătoare. Iar instinctul său infailibil, instinctul său de prădător, îi indicase cel mai potrivit moment pentru a-și ataca prada. *E ca un câine de vânătoare*, îmi zisese Benavides.

Și adăugase: *Dumneavoastră sunteți o pistă.*

Iar acum îmi ziceam: *Sunt o pistă. El e un câine de vânătoare. Prada sunt eu.*

„Ce minune“, a zis Carballo. „La așa ceva chiar că nu mă așteptam.“

N-am avut nici o îndoială că mințea. Dar cu ce intenție? Imposibil de știut și nici nu mi-a venit în minte vreo întrebare prin care m-aș fi putut lămuri. De fapt, în acea clipă nu mi-a trecut prin cap nimic mai bun decât să mint și eu. (Aproape niciodată nu există variantă mai bună; minciuna are o mie de întrebuințări, e maleabilă și supusă ca un copil: face ce-i cerem, e mereu gata să ne servească, nu are pretenții, nu e egoistă și nici nu cere nimic în schimb. Fără minciună n-am supraviețui nici o secundă în jungla socială.) „Ați fost la slujbă?“, l-am întrebat. „Nu v-am văzut, unde v-ați ascuns?“

„Am ajuns devreme.“ A dat din mână. „Am fost în față, în partea aia.“

„N-am știut că îl cunoşteați pe R.H.“

„Eram prieteni intimi“, mi-a zis Carballo.

„Chiar așa?“

„Chiar așa. Genul de prietenie scurtă, dar fructuoasă. Nu vreți să intrăm? A început să plouă tare.“

Era adevărat. Lumina amiezii pălise și ploaia cădea peste biserică; stropii mari se spărgeau pe treptele de piatră, formând primele bălți, și imediat alți stropi loveau bălțile, stropindu-ne pantofii, șosetele și manșeta pantalonilor. Dacă mai stăm mult aici, m-am gândit, o să ne murăm din cap până-n picioare. Așa că am trecut iarăși pragul bisericii și ne-am așezat în ultimul rând în nava acum pustie, atât de departe de altar, încât

trăsăturile Cristului sculptat nu se puteau distinge. Întregul moment avea pentru mine ceva din strania familiaritate a unei scene de film: o întâlnire secretă între doi mafioți italieni, de pildă. Carballo s-a așezat la mijlocul băncii lungi, iar eu, cât am putut de aproape de culoar. Vocile noastre erau distorsionate de ecou și de răpăitul ploii, așa că după un timp ne-am dat seama că ne apropiaserăm unul de celălalt fără să vrem, pentru a ne putea înțelege fără să fim nevoiți să strigăm. Am observat plasturele de pe nasul lui. Am calculat în gând cât timp trecuse de la incidentul din casa lui Benavides și mi s-a părut că nici un sept nazal nu are nevoie de mai mult de două luni ca să se vindece. „Ce vă mai face nasul?“, l-am întrebat.

A dus un deget la față, dar fără să-și atingă nasul. „Nu sunt supărat pe dumneavoastră“, mi-a zis.

„Dar încă mai e nevoie să purtați plasturele ăla?“

„De asta v-am și salutat“, a continuat el, ca și cum nu m-ar fi auzit. „Ca să vedeți cu ochii dumneavoastră. Că nu mai sunt supărat. Însă nici nu vreau să vă spun cât am cheltuit cu calmantele. Plus zilele de recuperare.“

„Aha! Păi, trimiteți-mi facturile…“

„Nu, asta chiar că nu“, m-a întrerupt el. „Nu mă jigniți, vă rog.“

„Scuzați-mă, am crezut că…“

„Nu, domnule, nu. Am venit aici ca să-mi conduc prietenul pe ultimul drum, nu ca să scot de la dumneavoastră bani de un algocalmin.“

Îl jignisem și Carballo părea să sufere sincer. Ce era cu omul ăsta? Cu fiecare cuvânt pe care-l spunea mă făcea să-l suport tot mai greu, însă în același timp mă și intriga. M-am gândit, nu fără o urmă de cinism incontrolabil, că plasturele de pe nasul său făcea parte dintr-o recuzită bine gândită, sau dintr-o recuzită eficientă tocmai prin simplitatea ei: m-am gândit că îl ajuta să obțină niște avantaje. Ce avantaje? Nu mi-am putut imagina. Carballo începuse să vorbească despre R.H.: moartea lui îl întristase foarte mult, chiar dacă nu putea să spună că l-ar fi surprins, pentru că boala aia era o mizerie, să-mi fie cu iertare, și era o mizerie tocmai pentru că se anunța din timp. Oricât ar fi de scurtă, oricât de galopantă, mereu sufereai cel

puțin câteva luni, primind întruna semne din partea ei. De asta era o boală cumplită. Și boala se înfuriase pe R.H., trebuie spus, întotdeauna se întâmplă așa cu cei mai buni, e care pe care. Clar, suntem niște nimicuri, când îți sună ceasul, îți sună și gata, nu mai e nimic de făcut… Da, mi-am zis, omul ăsta chiar era un amestec de locuri comune și percepții neașteptate, așa cum simțisem încă de la prima noastră întâlnire. „Dispariția lui R.H. e o mare pierdere pentru literatura noastră“, a zis. Apoi a adăugat: „Nu se naște în fiecare zi un Moreno-Durán“.

„Asta așa-i“, am zis. „Sunt de acord.“

„Nu-i așa? Și lucrurile astea trebuie spuse. *Los felinos del canciller*, ce roman! *Mambrú*, ce roman! Ați scris despre el, nu?“

„Ce?“

„Pentru revista scoasă de Banco de la República“, a răspuns Carballo. „Foarte bună cronica. Vreau să zic, pozitivă. Deși cam scurtă, pentru gustul meu.“

Cronica mea la *Mambrú* apăruse în 1997. În acea perioadă a tinereții mele, cronicile de carte pe care le făceam pentru *Boletín Cultural y Bibliográfico del Banco de la República* – o publicație trimestrială care-mi permitea să recenzez până la patru cărți pe număr – deveniseră principala mea sursă de venituri. Despre revistă se puteau spune multe lucruri bune, mai puțin că s-ar fi distribuit în masă: era citită de cercurile academice, de abonații bibliotecilor și de cititori împătimiți. Să fi făcut Carballo cercetări asupra vieții mele? Ce știa despre mine și de ce? Să fi fost, așa cum susținea Benavides, numai din cauza interesului stârnit de înrudirea mea cu José María Villarreal, martor important al zilei de 9 aprilie? Deși se putea să fie pur și simplu ceea ce părea: un tip inteligent cu prea mult timp liber, cu o obsesie irațională… și cu gusturi asemănătoare cu ale mele, pentru că cele două romane pe care le dăduse exemplu din întinsa operă a lui R.H. Moreno-Durán erau exact cele pe care le-aș fi ales și eu. Acum, Carballo începuse să-l elogieze pe R.H. „Și ce spuneți de primele rânduri? Ah, acele fraze de început! «*Sudoarea iubitei e numele pe care arabii îl dau talcului.*» Așa începe *El Caballero de La Invicta*. «*De fiecare dată când noi doi făceam dragoste, moartea mai câștiga o partidă de șah împotriva Cavalerului din A șaptea pecete*.» Asta e din *El*

toque de Diana. «*Ca un somon țâșnind din noapte, așa sunt zorii în Manhattan*...» Ah, frazele de început, Vásquez, mereu primele fraze atât de importante! Pui mâna pe o asemenea carte și nu o mai lași! Cel puțin eu, care citesc pentru a mă bucura de o poveste bine spusă. Sunt un cititor *hedonist*, cum se zice“. Îi dădea înainte, debitând fraze construite inteligent care păreau să aparțină altcuiva, când a spus ceva ce a strălucit în mijlocul polilogh iei lui ca un incendiu nocturn în munți.

„Stați puțin“, l-am întrerupt eu. „Mai spuneți asta o dată.“

„A fost un scriitor capabil să descifreze viața acestei țări. Era în stare să vorbească printre rânduri despre cele mai complicate lucruri. A fost un maestru al aluziei.“

„Nu, nu asta“, i-am zis. „Ați spus ceva despre ce îi rămânea de scris.“

„A, da“, a aprobat Carballo. „Știu câte ceva despre asta și cred că și dumneavoastră, chiar dacă mai puțin decât mine. Dar, de fapt, dumneavoastră vă datorez ce știu despre asta. Să dăm cezarului ce-i al cezarului. Dacă nu ar fi fost acea discuție, R.H. nu mi-ar fi îmbogățit niciodată viața așa cum a făcut-o. Chiar dacă acum n-a mai rămas nimic din toate astea.“

„Ce discuție?“

„Chiar nu știți?“, a zis, prefăcându-se mai surprins decât era. (M-am gândit: e un actor, un histrion. Nu trebuie să crezi nimic din ce spune.) „Se pare că trebuie să vă dau mură-n gură. Discuția din revista aia nouă, Vásquez. «Romanul contemporan și alte boli». Nu se numea așa?“

Ba da, chiar așa se numea. Carballo era plin de surprize. În august anul trecut, Moisés Melo, directorul recent apărutei reviste *Piedepágina*, ne invitase acasă la el pentru a discuta despre ce se întâmpla cu R.H. după ce fusese diagnosticat cu cancer: ce i se întâmpla din punct de vedere literar, evident. A fost o discuție de două ore, deosebită de alte discuții ale noastre doar prin absența whisky-ului, prin prezența unui reportofon și printr-un proces de editare care a dat cuvintelor noastre mai multă coerență și un sens ce uneori le lipsea. Revista a ieșit în decembrie. Undeva între Crăciun și Anul Nou, Carballo, care cerceta niște documente la biblioteca Luis Ángel Arango, a găsit-o din întâmplare pe o măsuță din cafeneaua bibliotecii.

„M-a dat pe spate“, mi-a zis. „Discuția dumneavoastră conținea tot ce căutam.“

„Și ce anume căutați?“, l-am întrebat.

„Un om cu mintea deschisă“, mi-a răspuns Carballo. „Un om dispus să asculte. Pregătit să nu se lase condus de prejudecăți şi să sfâșie cămașa de forță a oricărei versiuni oficiale.“

„Nu-mi amintesc să fi vorbit despre cămăși de forță“, i-am zis.

„Nu? Ce păcat. Dar îmi închipui că vă amintiți că ați discutat despre Orson Welles.“

Da, îmi aminteam ceva, dar foarte vag. În schimb acum, după un deceniu, în timp ce scriu memoriile astea, am în fața ochilor primul număr din *Piedepágina* și pot să caut discuția cu Moreno-Durán (apărută între un articol despre Graham Greene și unul despre Târgul de carte de la Frankfurt), să găsesc exact cuvintele pe care le-a folosit și să le copiez cu grijă aici, în povestea asta care încetul cu încetul capătă aspectul unui probatoriu. R.H., îmbrăcat într-un costum negru, cu cămașă mov-închis, vorbea despre romanul pe care tocmai îl terminase. Ideea romanului îi venise dintr-o povestire, „Primera persona del singular“, ce relata călătoria lui Orson Welles în Columbia, în 1942, o călătorie cu adevărat specială, pentru că nu s-a petrecut niciodată în realitate.

nate mediático representado y destruido en *Ciudadano Kane*...

RH: Sospecho que Welles vino, en el fondo, huyéndole a Rita Hayworth, que era bastante "intensa". En realidad, vino a hacer el documental y permaneció en el Brasil, ininterrumpidamente, por siete meses. Luego fue a Buenos Aires, habló con Borges, para el estreno de *El Ciudadano*, que así se llamó su película en Argentina. De ahí surgió la bellísima nota que Borges escribió en *Sur*. Luego fue a Chile, y ya de despedida llegó a Lima, y el 12 de agosto las agencias de prensa le hicieron la última entrevista y le preguntaron: *¿Y qué va a hacer a partir de ahora, viaja a Los Ángeles?* Dijo: *No, mañana viajo a Bogotá, Colombia*. Le preguntaron por qué, y contestó: *Tengo grandes amigos en Colombia, me encantan los toros, Colombia es un país de toros y soltó todo un rosario de tópicos sobre nuestro país.* Al día siguiente, agosto 13, en la primera página de *El Tiempo* se lee: ORSON WELLES LLEGA A BOGOTÁ, y los mismos titulares reproducen *El Espectador* y *El Siglo*. Pero Orson Welles no llegó nunca a Bogotá. Ese capítulo forma parte de una novela que se llama *El hombre que soñaba películas en blanco y negro*, que cuenta lo que le ocurrió a Welles en Bogotá los días 13, 14 y 15 de agosto, ocho días exactos después que Eduardo Santos entregara el poder y lo asumiera por segunda vez Alfonso López Pumarejo. Esto tiene una importancia política que nadie recuerda, y es que Laureano Gómez, en una entrevista que tuvo con el embajador norteamericano, le dijo que si Alfonso López se posesionaba, él daría un golpe de estado con la ayuda de sus amigos del Eje. La cuestión es que Orson Welles llega a Bogotá, una ciudad convertida en un nido de espías, corresponsales de guerra, y con el agravante de que en ese momento el país estaba completamente conmovido, dolido y rencoroso por el hundimiento de varias fragatas colombianas en el Caribe. En ese ambiente Orson Welles sufre una serie de peripecias impresionantes. Es una novela larga, de unas cuatrocientas y pico de páginas, donde reconstruyo un determinado momento histórico colombiano. De alguna forma constituye un díptico con *Los felinos del Canciller*.

„După succesul cu *Cetățeanul Kane*“, a zis R.H. în timpul discuției noastre, „Welles a ajuns o celebritate de nivel mondial. Statele Unite, Departamentul de Stat și RKO[2] au hotărât să-l trimită în America Latină ca să facă un documentar, folosindu-se astfel de prestigiul său pentru a întări relațiile dintre America Latină și Statele Unite împotriva puterilor Axei.“ Apoi discuția a continuat astfel:

JG: Poate că voiau și să scape de el o vreme, ca urmare a presiunilor făcute de William Randolph Hearst, magnatul presei întruchipat în *Cetățeanul Kane*.

RH: Bănuiesc că Welles a venit, de fapt, ca să scape de Rita Hayworth, care era destul de focoasă. Dar, în realitate, a venit să facă documentarul și s-a oprit în Brazilia, unde a rămas timp de șapte luni. După care s-a dus la Buenos Aires, unde avea loc premiera filmului *Cetățeanul*, acesta fiind titlul cu care a fost lansat în Argentina. A vorbit cu Borges. Așa a apărut superbul text scris de Borges în revista *Sur*. Apoi s-a dus în Chile, a trecut și prin Lima înainte de a-și lua rămas-bun de la continent, iar pe 12 august a dat ultima conferință de presă. A fost întrebat: Și ce o să faceți în continuare? Vă întoarceți la Los Angeles? El a răspuns: Nu, mâine merg la Bogotá, în Columbia. Întrebat de ce, a răspuns: Am prieteni foarte buni în Columbia, îmi plac luptele cu tauri, Columbia e țara taurilor. Și a ținut-o așa, vorbind numai în locuri comune despre țara noastră. În ziua

următoare, 13 august, pe prima pagină din *El Tiempo* scria: Orson Welles vine la Bogotá, acelaşi titlu a apărut și în *El Espectador* și în *El Siglo*. Dar Orson Welles nu a fost niciodată la Bogotá.

În textul publicat nu apare întrebarea pe care i-am pus-o: „De ce, R.H.? De ce nu a venit Orson Welles la Bogotá?“. Și nu apare, bineînțeles, nici expresia de șiretenie care s-a ivit atunci pe fața lui, făcându-l pentru o clipă să nu mai arate ca un om bolnav de cancer, ci ca un copil: „Doar nu crezi că am să-ți spun“, mi-a răspuns. „Va trebui să citești romanul cap-coadă“. În schimb, în revistă apare ce a spus în continuare:

RH: Romanul se numește *El hombre que soñaba películas en blanco y negro* și povestește ce i s-a întâmplat lui Welles la Bogotá în zilele de 13, 14 și 15 august, la opt zile după ce Eduardo Santos lăsa țara pentru a doua oară pe mâna lui Alfonso López Pumarejo. Din păcate, nimeni nu se mai gândește la gestul acela de o mare importanță politică, însă Laureano Gómez, în timpul unei întrevederi cu ambasadorul Statelor Unite, a zis că, dacă Alfonso López preia puterea, el va da o lovitură de stat cu ajutorul aliaților săi din cadrul Axei. Faza e că, atunci când Orson Welles ajunge la Bogotá, orașul este un adevărat cuib de spioni și corespondenți de război, ca să nu mai zic că în acel moment întreaga țară era supărată și dornică de răzbunare din cauza fregatelor columbiene scufundate în Caraibi. Firește că, într-o astfel de atmosferă, Orson Welles are parte de o serie de aventuri impresionante.

JG: E încă o întorsătură surprinzătoare ce strânge relația dintre istorie și roman. Acesta din urmă se transformă într-un instrument formidabil de speculație istorică.

RH: Nu cred că romanul vrea să cucerească noi teritorii, dimpotrivă, e doar o confirmare a faptului că orice spațiu este teritoriul romanului. Să vedeți o întâmplare interesantă: Orson Welles l-a cunoscut, în perioada Carnavalului de la Río din 1942, pe Stefan Zweig, iar el i-a spus cât de minunată era acea țară unde urma să trăiască la invitația unui prieten. În romanul meu, după ce ajunge în Columbia, Orson Welles este invitat la o reuniune ca să cunoască oamenii importanți ai locului, și la acea reuniune e prezent și un bărbat foarte tăcut, înalt de vreo doi metri, căruia toată lumea îi spune Viator și care vorbește cu accent brazilian, iar Orson Welles îl simpatizează pe loc. Viator nu e nimeni altcineva decât João Guimarães Rosa, care în acea perioadă trăia în Bogotá. A fost mai întâi secretarul ambasadei, apoi a fost numit consul la Hamburg, unde naziștii îl trimiseseră într-un lagăr de concentrare. După ce a scăpat din lagăr, a fost numit în corpul diplomatic de la Bogotá. Toate aceste date despre Guimarães sunt cât se poate de reale. Profit de ele din plin, deși parcă văd că se va găsi vreun critic care să spună că am luat-o pe arătură, dar toate astea sunt, de fapt, adevărate. Welles şi Guimarães sfârșesc prin a se împrieteni aici, în Bogotá.

Toate astea le-a zis R.H. în timpul discuției noastre, pe care Carballo o citise. Dar acolo, în biserică, așezat pe banca de lemn din ultimul rând, nu mi-am amintit toate aceste detalii: uitasem

că R.H. vorbise despre președinții liberali Santos și López, despre Laureano Gómez, liderul conservator care-l admira pe Franco și își dorea victoria puterilor Axei, despre fregatele columbiene scufundate de submarinele naziste în Caraibi, lucru care a făcut guvernul columbian să rupă relațiile diplomatice cu cel de-al Treilea Reich. Nu-mi aminteam că discutaserăm despre Stefan Zweig, a cărui trecere prin Brazilia a rămas atât de trist definită de fotografia macabră făcută după sinuciderea cu barbiturice (împreună cu el s-a sinucis și soția lui, Lotte, care a ales să moară îmbrăcată într-un chimono, însă fără nimic pe dedesubt), așa cum nu-mi aminteam nici de povestea lui Guimarães Rosa, care a murit în urma unui infarct în 1967 (la unsprezece ani după ce își descrisese propria moarte, propriul infarct, într-un roman celebru). Detaliile discuției se șterseseră din mintea mea, însă nu și din cea a lui Carballo, care parafraza cu spor. Afară, ploaia răpăia pe mașinile fără șofer și rafalele de vânt scuturau coroanele eucaliptilor din apropiere. Ceva s-a mișcat în capătul bisericii, lângă amvon. Am văzut o umbră sau o siluetă ascunzându-se și m-am gândit că cineva se uita la noi (ne supraveghea) de departe. Apoi a apărut un copil îmbrăcat în negru, ne-a privit și a dispărut din nou. Zgomotul unei uși închise a ajuns la noi mai târziu, ca un tunet.

„Am citit discuția dumneavoastră, și știţi ce mi s-a întâmplat?“, m-a întrebat Carballo. „Știţi cum m-am simțit după ce-am citit-o? Ca la cutremur, ca și cum totul se clătina. N-am mai fost bun de nimic.“

Își petrecuse toată dimineața la biblioteca Luis Ángel Arango, căutând fără succes informaţii despre un autor necunoscut mie, dar care pe el îl interesa: Marco Tulio Anzola. Când a dat peste revista *Piedepágina*, ieșise numai să ia puțin aer; intenționa să se întoarcă și să continue să se uite la niște microfilme, însă după cele citite în revistă nu a mai avut chef: cum să mai fi continuat să cotrobăie printre ziare vechi, printre imagini ale unui oraș inexistent? Nu, i-ar fi fost imposibil: pentru că acolo, în paginile unei reviste literare, apăruse ceva ce Carballo căuta de mult timp. „A fost ca un scurtcircuit“, mi-a zis, „cum să fi rămas la bibliotecă atunci când îmi venea să țip pur și simplu, să dau buzna în centru și că continui să ţip?“

A ştiut imediat ce avea de făcut. Și-a început cercetările în după-amiaza aceleiași zile și încă înainte de căderea serii aflase deja că R.H. Moreno-Durán (născut la Tunja, în 1946), autorul trilogiei *Femina suite*, urma să țină o conferință pentru a-și prezenta cartea recent publicată, eseul *Mujeres de Babel*, la Universidad Central, la 18:30. Intrarea era liberă. „O ocazie perfectă pentru mine“, mi-a zis Carballo. „Nu am stat deloc pe gânduri.“ Patru zile mai târziu, și-a luat servieta cu închizători metalice, a vârât în ea câteva hârtii și exemplarul din revistă, s-a dus la universitate, a cumpărat o carte de la intrare și a mers să bea un ceai de fructe în cafeneaua de peste drum, așteptând să se termine conferința. Apoi a văzut oameni stând la coadă în fața unei mese, fiecare cu exemplarul său în mână, dar în loc să se așeze și el la rând, Carballo a așteptat până au plecat cu toții, l-a văzut pe Moreno-Durán luându-și la revedere de la organizatori, apoi ieșind și apucând-o pe Șoseaua Séptima. Abia atunci l-a abordat.

„Maestre“, i-a zis direct, „am cea mai bună carte a dumneavoastră.“

R.H. s-ar fi putut uita la el ca la un nebun, însă nu a fost așa. A privit cartea pe care Carballo o ținea neglijent, un exemplar din *Mujeres de Babel*.

„Mă rog, n-aș zice că e cea mai bună carte a mea, dar dacă vreți, vă dau un autograf pe ea.“

„Nu, nu“, a spus Carballo. „Mă refeream la…“

Carballo n-a ştiut cum să-i explice că era vorba de o neînțelegere; a bâiguit câteva cuvinte, a dat din mâini fără sens, însă Moreno-Durán ținea deja cartea deschisă la pagina cu titlul. „Pentru cine?“ Carballo s-a văzut nevoit să-i smulgă cartea din mâini. „Nu, maestre, nu m-ați înțeles. Vreau să vă dau un subiect, subiectul celei mai grozave cărți pe care o veți scrie vreodată. O carte cum n-a mai scris nimeni în Columbia. Căci pentru a scrie această carte e nevoie de două lucruri: informație și îndrăzneală. De asta vă propun să o scrieți dumneavoastră, maestre. Pentru că numai dumneavoastră puteţi scrie o asemenea carte. Dumneavoastră şi cu mine, mai bine zis. Eu vin cu informația și dumneavoastră cu îndrăzneala.“

„Aha“, a zis R.H., apoi a adăugat: „Mă tem că nu. Mulțumesc, dar nu mă interesează“.

„De ce?“

„Aşa“, i-a tăiat-o scurt R.H. „Mulțumesc, oricum.“

A luat-o spre Șoseaua Séptima. Carballo s-a ținut după el. Și-a dat seama că servieta lui semăna cu cea a lui R.H.: amândouă erau de piele neagră, amândouă aveau închizători metalice. A luat detaliul acela ca pe o confirmare sau cel puțin ca pe un semn: pentru Carballo nu existau coincidențe. În timp ce-și făcea loc printre trecători, atent la gropile din trotuar și încercând să nu-l piardă pe Moreno-Durán, Carballo continua să îl roage să asculte despre ce era vorba, chiar și numai ca să alunge orice urmă de îndoială, chiar și numai ca să nu-și petreacă restul vieții întrebându-se despre ce ar fi fost acea carte atât de minunată care i se oferea, chiar și numai ca să nu moară întrebându-se dacă nu cumva lăsase trenul să-i scape.

„Nu știam nimic de faza cu cancerul“, mi-a zis. „Nu-l mai văzusem niciodată pe R.H., așa că nu aveam termen de comparaţie. Nu puteam să-mi zic: Doamne, cât a slăbit! Nu aveam cum să mă gândesc că e bolnav.“

Dar după ultimele lui cuvinte, și-a dat seama că R.H. începuse să-l privească altfel. Ce se ivise în privirea lui? Nedumerire, dispreț, senzația extrem de deranjantă că tot ce poate fi mai intim pe lumea asta – o boală în stadiul terminal – tocmai fusese pus pe tapet? R.H. și-a văzut mai departe de drum. A luat-o spre nord pe Șoseaua Séptima și Carballo s-a ținut scai de el. Dar acum nu mai vorbea: obosise sau se resemnase, cert e că acum mergea în tăcere, ferindu-se de trecători, încercând să nu calce pe păturile vânzătorilor ambulanți. Apoi R.H. l-a întrebat – și nu va ști niciodată dacă n-a fost numai pentru a alunga tăcerea: „De ce eu?“. A fost o întrebare simplă, dar l-a ajutat pe Carballo să-și recapete luciditatea pe moment. „Din același motiv pentru care nu o scriu eu“, i-a răspuns. „Bineînțeles că aș putea să umplu trei sute de pagini. Dar ar fi un eșec total, ar însemna să arunc la gunoi tot ce am reușit până acum. Nu, o asemenea carte nu o poate scrie oricine. Trebuie să o scrie același om care a scris și *El hombre que soñaba películas en blanco y negro*.“

R.H. s-a oprit de parcă cineva i-ar fi pus o mână pe piept. Carballo și-a zis: *Acum ori niciodată*.

„Orson Welles la Bogotá“, a spus. „Cine ar fi îndrăznit să vorbească despre asta? Istoria oficială nu a înregistrat acea vizită, maestre, versiunea oficială susține că nu s-ar fi petrecut așa ceva. Dar dumneavoastră ați îndrăznit, dumneavoastră ați scos la lumină acea vizită. Şi acum, datorită dumneavoastră, Orson Welles se va afla mereu pe lista celor care au vizitat Bogotá. În Brazilia s-a întâlnit cu Stefan Zweig. În Argentina s-a întâlnit cu Borges. Iar în Bogotá s-a întâlnit cu Guimarães Rosa. Romanul dumneavoastră salvează niște fapte care altfel s-ar fi pierdut pentru totdeauna. Dacă nu ați fi fost dumneavoastră, toate aceste adevăruri oculte n-ar fi ieșit niciodată la lumină. Iar eu am alte adevăruri ascunse, maestre, și vreau să vi le spun. Au trecut mai bine de zece ani de când mă gândesc cum să fac ca lumea să le afle. Însă acum știu: împreună cu dumneavoastră. Printr-o carte scrisă de dumneavoastră. Povestea pe care vreau să v-o ofer, adevărul trecut sub tăcere pe care vreau să vi-l ofer pentru ca dumneavoastră să-l transformați într-o carte, va întoarce lumea pe dos.“

„Chiar așa?“ R.H. și-a strâns buzele într-o expresie de scepticism total, iar Carballo a simțit brusc câtă autoritate avea scriitorul. „Haideţi să vedem! Care e adevărul ăla?“

„Dați-mi două ore, maestre, nu vă cer mai mult“, a zis Carballo. „Nu, nici nu e nevoie de două ore. Una e mai mult decât de-ajuns. Într-o oră vă explic totul și vă arăt și documentele, apoi dumneavoastră hotărâți dacă merită sau nu.“

Ajunseseră pe Strada 26, acolo unde Séptima se transformă într-un viaduct, iar trecătorii pot privi în golul de sub ei pentru a vedea fermecați cum mașinile dispar sub picioarele lor. Carballo simțea că e gata să leșine când l-a auzit pe R.H. zicând: „Uitaţi cum stau lucrurile, am foarte multă treabă. Și dumneavoastră încă nu m-aţi convins deloc. Sau îmi spuneţi care-i faza, sau o lăsăm moartă“. Un autobuz a trecut în viteză, atât de aproape de trotuar încât asfaltul s-a cutremurat, iar curentul de aer a fost cât pe ce să-i smulgă lui Carballo plicul sigilat pe care tocmai îl scosese din servietă.

„Asta ce mai e?“, a întrebat R.H.

„E o scrisoare, maestre. Adresată dumneavoastră. Am scris-o ca să v-o dau, în ideea că nu am fi putut discuta astăzi. De fapt, nu e o scrisoare, e un raport. Are doar cinci pagini, însă acolo e scris totul, tot ce știu, tot ce am descoperit în urma cercetărilor mele din ultimii patruzeci de ani. E suficient să o citiți ca să înțelegeți totul. Tot ce avem în mâinile noastre, tot ce putem face cu informațiile astea, pe lângă cutremurul care va cuprinde întreaga țară atunci când toate astea se vor afla. Totul se va schimba odată ce vom scoate aceste adevăruri la lumină. Trecutul acestei țări se va schimba radical, desigur, dar mai ales se va schimba viitorul ei. Se va schimba modul în care interacționăm unii cu alții. Vă rog, fiți atent la ce vă spun, maestre: după ce veți scrie cartea aceasta a noastră, viața în țara asta nu va mai fi niciodată aceeași.“

„Și a acceptat?“, l-am întrebat.

„La început, nici mie nu mi-a venit să cred“, mi-a zis Carballo. „Dar R.H. era un credincios, știți? El *credea*. Așa sunt marii scriitori: au fler, au credință și fler. Știu să recunoască un adevăr când le iese în cale. Și luptă, luptă pe viață și pe moarte pentru ca acel adevăr să ajungă la toți. Nu, R.H. nu m-a dezamăgit deloc.“ A făcut o pauză, apoi a continuat: „Altceva e că moartea l-a luat înainte de-a apuca să încheie opera“.

Putea fi adevărat ce-mi spunea? Totul, totul la el îmi stârnea neîncredere, fiecare cuvânt al lui mi se părea mincinos, însă n-am reușit să fac ceea ce ar fi trebuit să fac: adică să mă ridic și să-i spun în față că mințea. Dar mințea? Dincolo de retorica plină de misticism despre *credincioşi*, despre *adevăr*, despre moartea care-i *ia* pe oameni înainte de-a apuca *să încheie opera*, oare chiar mă mințea? În ce scop? Și mi-am zis din nou: dacă toate astea sunt o minciună, Carballo e cel mai mare mincinos din lume. Dacă totul era un spectacol, atunci Carballo era cel mai mare actor. *E un histrion*, m-am gândit din nou, *se joacă pe sine însuși*, și atunci mi-a dat prin cap pentru prima dată că omul acela era bolnav. Mi-am amintit de o pagină din *Emigranții* unde Sebald vorbește despre sindromul Korsakov, acea boală a memoriei care constă în a crea amintiri fictive pentru a le înlocui pe cele adevărate care s-au pierdut, și m-am

întrebat dacă nu cumva Carballo suferea de ceva asemănător. Nu era mai probabil decât povestea aceea trasă de păr despre urmărirea unui scriitor cunoscut, înmânarea unui plic în plină stradă și un acord secret în privinţa unei cărți iluzorii? Nu era mai verosimil decât să mi-l imaginez pe R.H., un romancier serios și dedicat muncii sale, în rolul de sclav voluntar pentru un împătimit al teoriilor conspiraționiste?

„Deci a murit înainte să termine cartea“, am zis. „Dar a început-o.“

„Sigur că a început-o“, a răspuns Carballo. „Și-mi mulțumea de fiecare dată când ne vedeam. «Asta va fi încununarea operei mele», îmi zicea. «Și când mă gândesc că era cât pe ce să te trimit la naiba, Carlitos.» Da, așa îmi spunea, *Carlitos*. A lucrat la carte până în ultimele lui clipe. Mi-ar fi plăcut să știu de boala lui. Așa i-aș fi putut aprecia efortul la adevărata valoare.

„Unde vă întâlneați?“

„Uneori la La Romana. Un restaurant de pe Bulevardul Jiménez, nu știu dacă-l știţi.“

„Da, îl știu. Și mai unde?“

„Uneori mă lua cu el când mergea să-și ridice corespondența de la cutia poștală. Avea o cutie post-restant.“

„Da, da, știu. Și mai unde?“

„Ce e, Vásquez? Mă puneți la încercare?“

„Unde vă mai vedeați?“

„O dată m-a invitat acasă la el, să iau masa cu prietenii lui.“

„A, da? Care prieteni exact?“

S-a uitat la mine cu tristețe. „Nu mă credeţi“, mi-a zis. „Îmi dau seama. Credeți că inventez toate astea.“

A fost ca și cum s-ar fi mișcat brusc o perdea: am apucat să văd, doar o clipă, o expresie de vulnerabilitate pe care nu o mai văzusem la el și care nu avea nimic de-a face cu vulnerabilitatea imposturii. Am avut un soi de revelație: ca să scap de el pentru totdeauna, ar fi fost de ajuns să spun da. *Da, Carlos, cred că inventați totul. Da, cred că mințiți, cred că mă duceți cu zăhărelul, cred că ați luat-o razna sau sunteți de-a dreptul bolnav*. Dar n-am făcut-o. M-a reținut faptul că știa de restaurantul La Romana și de drumurile la post-restant, detalii pe care Carballo ar fi putut să le știe doar dacă ar fi stat în

preajma lui R.H.; însă m-a reținut și curiozitatea, cumplita curiozitate care m-a băgat de nenumărate ori în atâtea încurcături fără să-mi învăț vreodată lecția, curiozitatea pe care am simțit-o mereu pentru viețile celorlalți, în general, și pentru viețile unor oameni complicați, în special, pentru tot ce se petrece în singurătatea lor, tot ce se întâmplă dincolo de perdele, ca să zic așa. Toți trăim o viață ascunsă, însă uneori jaluzelele se mișcă brusc și apucăm să vedem o mișcare sau un gest, și atunci știm că e ceva dincolo de perdele, dar niciodată nu aflăm dacă ce e ascuns ne interesează pentru că nu reuşim să-l vedem sau pentru că cineva face un efort uriaș ca să nu-l putem vedea. Nu contează despre ce secret e vorba (poate fi banal sau vital), greu e să-l ții ascuns, ai nevoie de tactici şi strategii, de o memorie foarte bună și multă artă narativă, de convingere și chiar de ceva noroc. De asta minciuna îi face pe oameni interesanți: pentru că nici o minciună nu e perfectă și monolitică; pentru că e suficient să urmărești o vreme, cu mare atenție și constant, ca să fii pe fază când perdelele se mișcă brusc și iese la iveală ceea ce nu ne lasă celălalt să vedem. Asta s-a întâmplat acolo, pe banca din biserică, atunci când Carballo și-a dat seama că nu-l credeam. Așa se face că am simțit, cu instinctul fiarelor, că în acea clipă un singur cuvânt al meu ar fi fost de-ajuns ca să-l distrugă (sau să distrugă relaţia noastră) și să-l îndepărteze de mine pentru totdeauna. Și am ales să nu spun nimic. Nu din compasiune, ci din curiozitate. Sau mai exact: curiozitatea face din cele mai importante emoții – compasiune, solidaritate, altruism – niște simple instrumente puse în slujba scopurilor ei ciudate.

„Nu, Carlos, nu cred că inventați“, i-am răspuns. „Dar înțelegeţi-mă, vă rog. Îl știu pe R.H. de aproape zece ani. Îl știam, mai bine zis. Iar acel R.H. pe care l-am cunoscut eu nu prea seamănă cu omul despre care îmi vorbiți dumneavoastră.“

„Nu fiți naiv, Vásquez. Credeți că l-ați cunoscut perfect pe R.H.? Credeți că putem cunoaște perfect pe cineva?“

„Putem cunoaște pe cineva *destul de bine*.“

„De parcă oamenii n-ar avea mai multe fețe“, a zis Carballo. „De parcă oamenii n-ar fi mult mai complicați decât credem.“

„Se poate“, am zis, „dar nu chiar într-atât. Nu într-atât cât să accepte o comandă de la un necunoscut, în mijlocul Șoselei Séptima. Nu într-atât cât să-și dedice ultimele luni din viață unei nebunii.“

„Și dacă nu e o nebunie? Și dacă cel care îi face propunerea nu e un necunoscut?“

„Nu înțeleg“, am zis. „Nu-l știați pe R.H. când i-ați făcut propunerea. Nu așa mi-ați spus?“

„Acum nu mă refeream la R.H.“, a răspuns Carballo. S-a uitat în pământ, apoi la vitralii. „R.H. nu mai e printre noi. Dar materialul există, descoperirile mele continuă să existe, adevărul continuă să aștepte. Adevărul e răbdător. Cartea continuă să existe, așteaptă, dând din coadă, pe cineva care să o scrie.“

Nu-mi dau seama cum de nu m-am prins mai repede. Acum, când îmi amintesc scena aceea și încerc să o descriu, după atâția ani, simt aceeași stupoare pe care am simțit-o și atunci: cum de nu am ghicit? Cum de nu am ştiut să citesc semnele? Îmi amintesc că m-am uitat spre ușă și am văzut că ploaia se mai domolise, iar imediat, ca și cum trupul meu atât ar fi așteptat, mi-a fost mai puțin frig. Bineînțeles, m-am gândit că întâlnirea noastră nu fusese întâmplătoare, Carlos Carballo știuse prea bine că avea să mă găsească aici, asistând la slujba de înmormântare a unui prieten. Și chiar dacă nu putea fi sigur că mă va întâlni, știa că șansele erau foarte mari și își încercase norocul: iar norocul a fost de partea lui.

„Aha, înțeleg“, am zis. „Acum vreți să o scriu eu.“

„Uitaţi, Vásquez, scuze, dar nu sunteţi R.H.“, a răspuns Carballo. „V-am citit povestirile, cele care se petrec în Belgia. Spuneți-mi, vă rog, de ce vă pierdeți timpul cu asemenea tâmpenii? Cui îi pasă de personajele alea europene care se duc la vânătoare și se despart de soții? Câtă frivolitate, Doamne, ce prostie! Când avem o țară sfâşiată de război civil, cu mai mult de douăzeci de mii de morți anual, cu mai mult terorism decât oricare altă țară din America Latină, cu o istorie marcată de la început de asasinarea oamenilor noștri iluștri, dumneavoastră scrieţi despre niște cupluri care se despart în Ardeni. Chiar nu vă înțeleg. Iar romanul, romanul acela cu nemți, da, e ceva mai

bun, evident. Pot spune că are părți bune. Dar, ca să fiu sincer, per total e un eșec. Un eșec meritoriu, ținând cont de vârsta la care a fost scris, totuşi un eșec. Romanul are prea multe cuvinte de prisos și prea puțină umilință. Însă nu asta e cel mai grav. Lucrul cel mai grav, care dăunează cel mai mult romanului, e lașitatea.“

„Lașitatea.“

„Exact. Umblați cu marile teme din roman de parcă ați umbla cu nişte ouă. Pomeniți de traficul de droguri, chiar și de uciderea acelui fotbalist, dar vă legați cu adevărat de astea? Îl pomeniți pe Gaitán, dar vă legați de el? Îl pomeniți pe unchiul dumneavoastră, José María, dar vă legați de el? Nu, Vásquez, dumneavoastră vă lipsește implicarea, frate, implicarea în lucrurile teribile din această țară.“

„Poate că am ales alte lucruri teribile“, am zis.

„Cele ale străinilor“, a subliniat el. „Nu ale noastre.“

„Mă rog“, am zis râzând, sau forțându-mă să râd. „Asta e cea mai mare prostie pe care am auzit-o în viața mea.“

„R.H. v-a lăsat un bilet“, m-a anunţat brusc Carballo. „Îmi îndeplinesc promisiunea și vi-l dau.“

Mi-a întins o bucată de hârtie. Deformația profesională m-a ajutat să-mi dau seama că era o hârtie de 80 de grame, mărimea A5, exact așa cum folosea Moreno-Durán pentru a-și scrie, la mașină, la un singur rând, biletele dezordonate. (Abia în ultimii ani făcuse trecerea la computer, aşa că mi-a fost de ajuns să văd hârtia ca să ştiu că era un document de dată recentă.) Pe foaie erau şase fraze:

Dragă Juan Gabriel:

De puțin timp mi s-a dat o șansă extraordinară. Mai bine zis, mi-a oferit-o un om extraordinar, cel care ți-a dat această scrisoare. Viața nu mi-a lăsat timp ca să transform acest dar într-o carte, însă cred că, în împrejurările de faţă, am făcut tot ce puteam face. Acum e rândul tău să moștenești acest material minunat și să-l duci la bun sfârșit. Ții în mâini ceva grandios și nu şovăi să spun că ești omul potrivit pentru aceste secrete.

Ca de obicei, te îmbrățișez și te asigur de prietenia mea.

Am citit și recitit biletul de mai multe ori, stăpânit de acea adâncă tulburare pe care ne-o provoacă cuvintele scrise de mână ale morților: ne imaginăm mâinile și degetele lor atingând hârtia pe care acum o atingem noi, iar fiecare rând,

fiecare buclă și fiecare punct e o urmă a trecerii lor prin lume. Îmi vedeam numele scris și câteva cuvinte pline de afecțiune și m-am gândit că deja nu mai puteam să răspund la acel bilet, așa cum făcusem altădată, și că așa începeau morții să se îndepărteze de noi: prin tot ce nu mai putem face pentru ei.

L-am întrebat pe Carballo când primise biletul acela.

„Acum trei zile“, mi-a răspuns. „Când R.H. a fost internat. A trimis după mine şi mi-a înapoiat toate hârtiile, cu bilețelul deasupra. «Juan Gabriel e omul potrivit», mi-a zis.“

„Pentru a scrie cartea.“

„Nici eu nu sunt convins. Dar R.H. o fi avut motivele lui. Ca să aibă încredere în dumneavoastră, vreau să spun, ca să vă lase această moștenire. Cu siguranță, vedea la dumneavoastră ceva care mie îmi scapă.“ S-a uitat în faţă, spre crucifix, și m-a întrebat: „Ce spuneți, sunteți capabil să scrieți cea mai tare carte dintre toate cărțile dumneavoastră?“.

Am citit iarăși biletul, i-am văzut semnătura. „Trebuie să mă gândesc“, am zis.

„Of, mă disperă aiurelile astea“, a exclamat el pufnind. „Ce prostie mai e și asta cu să mă gândesc, să mă gândesc. Vă gândiți prea mult.“

„Nu e atât de simplu, Carlos. Da, ați găsit trei sau patru coincidențe banale între două asasinate. Nu văd ce e ciudat aici, toată lumea le știe. Două crime comise împotriva unor oameni importanți care seamănă între ele. Foarte bine. Dar de aici până la a crede că efectiv au ceva în comun e cale lungă, nu-i așa? Nu sunt prea multe moduri de a ucide un politician.“

Carballo a tresărit. „Cine v-a spus asta?“

„Doctorul Benavides, cine altcineva? De ce, nu-i așa? Asta e teoria dumneavoastră, nu? Că asasinarea lui Gaitán seamănă prea mult cu a lui Kennedy?“

„Bineînțeles că nu“, a răspuns cu o îmbufnare de artist neînțeles. „E o simplificare grosolană a ceva mult mai complicat. Se vede că prietenul meu nu a înțeles nimic, că nu a moștenit nimic de la tatăl lui. Ce dezamăgire! Și ce v-a mai spus doctorașul nostru?“

„Am vorbit despre al doilea trăgător“, i-am zis. „Cel din cazul Kennedy, dar și despre cel din cazul Gaitán. Am vorbit despre

maestrul dumneavoastră, Carlos: don Luis Ángel Benavides. Marele Luis Ángel Benavides, da, expertul în balistică, omul care a descoperit că la Dallas nu a fost un singur asasin. Fără ajutorul nimănui. Dar tot el l-a deshumat pe Gaitán în 1960 și a confirmat, fără urmă de îndoială, că în cazul lui toate gloanțele au fost trase cu același pistol. Că pe Gaitán, spre deosebire de Kennedy, l-a ucis o singură persoană.“

„Dar asta nu s-a confirmat.“

„Bineînțeles că s-a confirmat.“

„Nu s-a confirmat.“

„Cum nu? Nu s-a făcut autopsia? E dovedit, Carlos, oricât de mult ați vrea să nu fie așa.“

„Dovada a dispărut“, a zis Carballo coborând vocea. „Da, chiar așa. Magistrul a făcut autopsia, a extras vertebra lovită și a găsit glonțul. Dar acum, atât vertebra, cât și glonțul sunt de negăsit. Au dispărut. Cine știe pe unde-or fi, dacă nu cumva le-a distrus cineva. Și-atunci, nu credeți că trebuie să ne întrebăm de ce au dispărut? Trebuie să ne întrebăm cine a vrut ca aceste dovezi să nu poată fi consultate mai târziu. Trebuie să ne întrebăm cine și-a dat seama că, odată cu descoperirile științei, dovezile unei crime din trecut puteau fi tot mai ușor de demonstrat, puteau spune mult mai mult, şi cine a făcut dispărute acele dovezi. Adevărul e că au reușit, Vásquez, așa cum reușesc mereu, și nu o să mai avem niciodată acces la acele dovezi pentru a le examina cu noile tehnologii; cine știe ce ne-ar spune, cine știe ce secrete ascund încă. Balistica s-a dezvoltat foarte mult. La fel și criminalistica. Dar degeaba, pentru că aceia care dețin puterea au făcut dovezile să dispară. Așa câștigă ei mereu, Vásquez, așa ne ascund ei adevărul, așa…“

„Of, Carlos, mai tăceți odată“, i-am tăiat-o scurt.

„Ei, asta chiar că nu“, a protestat el. „Asta nu vă…“

„Vertebra lui Gaitán se află în casa lui Benavides“, am zis.

„Ce?“

„N-a făcut-o nimeni dispărută, nu există nici o conspirație. Francisco a luat-o acasă când au închis muzeul, asta e tot. A luat-o ca să nu se piardă, nu ca s-o ascundă de cineva. Îmi pare rău că vă demolez teoriile, dar odată și odată cineva tot trebuia să vă spună că Moș Crăciun sunt părinții.“

De data aceasta i-am vorbit cu o cruzime deliberată, cât se poate de conștient că mă adresam cuiva care fusese abandonat de tatăl lui. Să fi existat vreo legătură între faptul că tatăl îl abandonase și toate închipuirile lui? N-am avut timp să mă gândesc bine la asta, pentru că atenția mi-a fost atrasă de chipul lui Carballo: n-am văzut niciodată ceva asemănător. Am observat cum întreaga față i s-a descompus într-o clipită, apoi imediat a reușit, cine știe cu ce eforturi, să-și recapete calmul.

E rănit, mi-am zis, *e un animal rănit*.

Mi-a fost greu să-l văd așa, însă în același timp a fost și fascinant, dar mai ales cât se poate de elocvent: pentru că în acea efemeră luptă cu sine, ceva din încercarea lui de a-și ascunde decepția, deziluzia, mi-a arătat că greșisem spunându-i adevărul. Pomenindu-i lui Carballo despre vertebră – vertebra clandestină, m-am gândit –, trădasem încrederea lui Benavides, şi degeaba încercam să mă scuz spunându-mi că doctorul nu-mi interzisese să vorbesc despre vertebră, pentru că, în timpul conversaţiei din biroul său, atât din tonul vocii, cât și din cuvinte, reieșise clar intenția sa de a-i ascunde lui Carballo faptul că vertebra și radiografia continuau să existe. Trădasem acel secret. O făcusem dintr-un impuls incontrolabil, luat de val, însă toate aceste scuze nu erau acceptabile nici măcar în ochii mei. Ce i-o fi trecut prin cap lui Carballo, câte dezamăgiri, câte frânturi de discuții în care Benavides îl mințise în legătură cu radiografia și vertebra, pe el, care mereu se simțise fratele lui și moștenitorul spiritual al lui don Luis Ángel Benavides? Oare și Carballo simțea că trădase, altfel decât mine, bineînțeles, dar poate cu atât mai mult? Cerul a început să se însenineze și tot mai multă lumină pătrundea în biserică; printr-o ciudată iluzie optică, l-am văzut pe Carballo foarte palid. Se uita fix la Cristul din capătul bisericii. Nu părea că va mai vrea să spună ceva. Am împăturit în trei, ca pe o scrisoare, foaia pe care mi-o dăduse și am pus-o în buzunarul de la piept. „Am să mă gândesc“, am zis și m-am ridicat.

„Bine“, a răspuns Carballo fără să se uite la mine. Am simțit în vocea lui, de obicei clară și plină de convingere, o ușoară lipsă de control, dezechilibrul celui care e îmbrâncit pe stradă.

„Gândiți-vă, însă nu doar așa, în treacăt. Vă spun ce i-am spus și lui R.H.: nu lăsați să vă scape o asemenea ocazie.“

„Ce ocazie?“, am zis. „De a face istorie?“

Întrebarea a sunat sarcastic, deși nu asta era intenția mea. L-am întrebat pentru că voiam să știu cu adevărat: să știu dacă asta mi se punea la îndemână.

Carballo, continuând să se uite ţintă la crucifix, nu mi-a răspuns.

La jumătatea lui decembrie, la trei săptămâni după înmormântare, am sunat-o pe Mónica și am întrebat-o dacă aș putea să trec pe la ea. În acel interval de timp, Carballo mi-a scris două e-mailuri (n-am să aflu niciodată de unde făcuse rost de adresa mea), dar nu i-am răspuns la nici unul. Apoi mi-a scris un al treilea e-mail: *Salutări cordiale, Juan Gabriel. Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât sunt mai convins că această carte e pentru dumneavoastră, nu o lăsați să vă scape, salutări, CC*. Și acesta a rămas fără răspuns.

Când am ajuns la apartamentul care fusese al lui R.H., am văzut că și altcineva mai avusese ideea de a o vizita pe Mónica. Hugo Chaparro era un ins cu mustață castanie și multe alunițe risipite pe pielea albă; văzuse toate filmele din lume și scrisese despre majoritatea dintre ele, iar relația lui cu R.H. în timpul ultimelor luni de viață fusese de-a dreptul strânsă: Hugo îl însoțise la ședințele de chimioterapie, îl ajutase să-și pună ordine în hârtii, mersese cu el să-și ridice corespondența de la căsuța poștală din edificiul Avianca, venise la el acasă ori de câte ori R.H. avusese nevoie de ajutor. Era un apartament vast, în nordul capitalei, și prin ferestrele lui cu sticlă subțire răzbătea tot zgomotul acestui oraș gălăgios. Am luat prânzul împreună, vorbind despre cărțile lui R.H. și ce ar trebui făcut cu ele, dar și de boala lui – despre care el vorbea mereu fără sfială, cu un amestec de curaj și dispreţ, fără să se victimizeze, totuși vrând să vorbească despre ea –, și discuția a continuat, fără să avanseze de fapt, în micul birou fără ușă unde R.H. obișnuia să citească, lângă biblioteca din lemn de culoare închisă unde păstra toate edițiile princeps ale cărților lui, legate, dintr-o veche superstiție, în piele naturală. Hugo începuse să se uite la cărți: lua raft după raft, citind ce scria pe cotoare, scoțând câte

una și apoi punând-o la loc, ca și cum ar fi văzut biblioteca pentru prima dată. Mónica stătea într-un balansoar de răchită, dar fără să se balanseze, cu tocurile pantofilor înfipte în covor. În spatele ei era o fereastră verticală și îngustă ce dădea într-un patio și prin care pătrundea un soare rece și ostenit, ce avea să dispară curând, soarele șovăielnic al unui oraș andin.

„Bine, ia să aud acum ce voiai să-mi spui“, a zis Mónica pe un ton hotărât.

„Da“, am răspuns. „Poate e o prostie, dar vreau să verific ceva. Îl cunoști pe un anume Carlos Carballo?“

O clipă de tăcere. „Nu. Cine e?“

„Un individ“, am răspuns, „un cunoscut de-al lui R.H. Mă rog, nu știu dacă chiar cunoscut. Cel puțin individul susține că l-a cunoscut. Voiam să știu dacă numele îți spune ceva.“

„Nu-mi spune nimic“, a zis Mónica.

„Ești sigură?“, am întrebat. „El mi-a zis că se cunoșteau bine. Că se vedeau des. Voia ca R.H. să scrie o carte după o idee de-a lui.“

Imediat ce am rostit ultimele cuvinte, Hugo s-a îndreptat brusc și s-a întors spre noi. „Aoleu, da, știu cine e“, a zis. „Cel cu cartea, da, știu prea bine. Un pisălog, o bestie, un impertinent.“

„Carlos Carballo“, am repetat, ca și cum aș fi vrut să mă asigur că de el era vorba.

„Da, da, ăsta“, a zis Hugo. „Ne urmărea încontinuu, era insuportabil. Când ajungeam la chimioterapie, era deja acolo, ne aștepta, de parcă ar fi fost fratele pierdut al lui R.H. Îl cunoști și tu?“

Nu le-am dat toate detaliile, dar suficiente încât să înțeleagă. „A venit la mine după slujbă“, am zis. „Mi-a spus că citise discuția noastră din *Piedepágina* și că acea discuție îl dusese la R.H. Mai exact, că citise ce zisese R.H. despre romanul cu Orson Welles și înțelesese că el era omul de care avea nevoie.“

„Pentru ce?“, a întrebat Mónica.

I-a răspuns Hugo. „Tipul susține că știe lucruri pe care nimeni altcineva nu le mai știe. Zice că a făcut cercetări asupra lui Gaitán și a zilei de 9 aprilie. Venea după noi la chimioterapie, se așeza lângă R.H. şi îi zicea: «Maestre, dumneavoastră trebuie să scrieți cartea, nimeni altcineva n-ar

putea, dumneavoastră trebuie să o scrieți». Până la urmă ni s-a făcut frică de el, vă jur. R.H. spunea că a ajuns un adevărat producător de la Hollywood.“

„De ce?“

„Pentru că acum, pe lângă un *alien*, mai avea și un *stalker*.“

Mónica a râs. A fost un râs plin de tristețe.

„Deci R.H. nu a acceptat?“, am întrebat.

„Sigur că nu“, a zis Hugo. „A fost cât pe ce să cheme poliția, tipul chiar părea dus.“

„Mie mi-a spus că a acceptat“, am zis.

„Ce ți-a spus?“, a întrebat Mónica.

„Că R.H. a acceptat. Ba chiar că începuse să lucreze la carte.“

„Stai, că nu înțeleg“, a zis Mónica. „De ce trebuia să fie R.H.? De ce l-a ales pe el?“

„Am să încerc să-ți explic“, am zis. „Individul ăsta, Carballo, a citit discuția mea cu R.H. în care el vorbește despre romanul cu Welles și spune că Welles nu a fost niciodată la Bogotá. Ziarele din epocă i-au anunțat sosirea, însă el nu a mai venit. Și totuși, în carte R.H. îl face să vină, povestește călătoria, cele trei zile cât a stat Welles în Bogotá, și o povestește ca și cum s-ar fi petrecut. Romanul e despre ce i s-a întâmplat lui Welles în cele trei zile, ce oameni a cunoscut, tulburările politice din acele momente etc. Cel puțin asta mi-a zis R.H. în timpul discuției. Nu știu dacă e așa, pentru că nu am citit manuscrisul. Tu l-ai citit, Hugo?“

„Nu.“

„Eu, da“, a zis Mónica. „Dar spune mai departe.“

„Carballo a rămas convins că omul care scrisese un roman despre ceva ce istoria oficială neagă era singurul autorizat să-i scrie cartea. De ce? Pentru că iluzoria lui carte povestește ceva ce istoria oficială neagă.“

„Despre ce e?“, a întrebat Mónica. „Ce vrea să spună în cartea lui?“

„Asta nu mai știu. Nu mi-a spus. Dar e ceva în legătură cu Gaitán și cu ziua de 9 aprilie. Eu l-am cunoscut pe Carballo în septembrie, în casa unui prieten, și am discutat cu el destul de mult, așa că pot să-mi închipui cam ce urmărește. E o simplă teorie conspiraționistă, una dintre miile care circulă.“

„O teorie conspiraționistă“, a zis Mónica. „Interesant.“

„Și atât de original“, a pufnit Hugo. „De parcă n-ar avea fiecare țicnit câte una în țara asta.“

„Nu, nu“, a zis Mónica. „Vorbeam serios. Nu știi, nu ai citit romanul.“

S-a ridicat și am văzut-o dispărând pe holul care ducea spre încăperile casei și la biroul de scris al lui R.H. Pe fața lui Hugo apăruse o expresie ironică, sau poate că era doar cea pe care o avea de obicei: sprâncenele scurte ridicate deasupra nasului, închipuind parcă un acoperiș, iar pe buze, sub mustața rară, un zâmbet amuzat și pieziş, maliţios şi în același timp melancolic. În astfel de momente, întreaga lume părea să se transforme în ochii lui într-un film de Chaplin: *Goana după aur*, să zicem, sau *Luminile orașului*.

Mónica s-a întors cu un caiet roșu în mână. De fapt, nu, nu era un caiet: după ce s-a așezat și l-a pus în poală, mi-am dat seama că era un manuscris ce trecuse pe la legătorie, fiindcă avea cotorul format din niște inele negre, iar coperțile erau din carton roșu. „E romanul cu Orson Welles“, ne-a zis. A început să frunzărească manuscrisul, căutând ceva ce nu-și amintea cu exactitate unde se află, iar de la locul meu vedeam paginile tipărite, numerotarea lor cu cerneală neagră și corecturile făcute cu cerneală roșie, uneori erau fraze tăiate sau comentarii pe margine, alteori erau paragrafe întregi peste care R.H. trasase o cruce nemiloasă. O pagină mi-a atras atenția și am rugat-o pe Mónica să mă lase s-o citesc. Din acea pagină, R.H. eliminase câteva rânduri care mi-au stârnit tristețe: îmi părea rău că trimisese în infern acele cuvinte care nu aveau să mai fie citite vreodată. I-am cerut voie să fac câteva fotografii cu telefonul.

„Voi, scriitorii, sunteți nebuni cu toții“, a zis ea, dar nu s-a opus.

Rândurile tăiate erau următoarele:

— *Dacă am învățat ceva de la vremurile în care trăim, a zis brusc Welles, e că ne-am dat seama de cât de multe fiinţe purtăm înăuntrul nostru. Individualitatea noastră închide în sine mulțimi, atât de oameni, cât și de manifestări sau stări sufletești.*

Între timp, Mónica găsise ce căuta și mi-a dat să citesc. În scena respectivă era vorba despre scufundarea goeletei Resolute, un incident bine cunoscut din cel de-al Doilea Război Mondial. Știam multe despre acel incident, pentru că nu o dată mă lovisem de el când m-am documentat ca să scriu *Los informantes* și-mi aminteam foarte bine că acel atac, pus pe seama unui submarin nazist, a fost motivul pentru care guvernul columbian a rupt relațiile diplomatice cu Germania, i-a închis pe nemți în lagăre de concentrare, le-a confiscat proprietățile și le-a blocat conturile bancare.

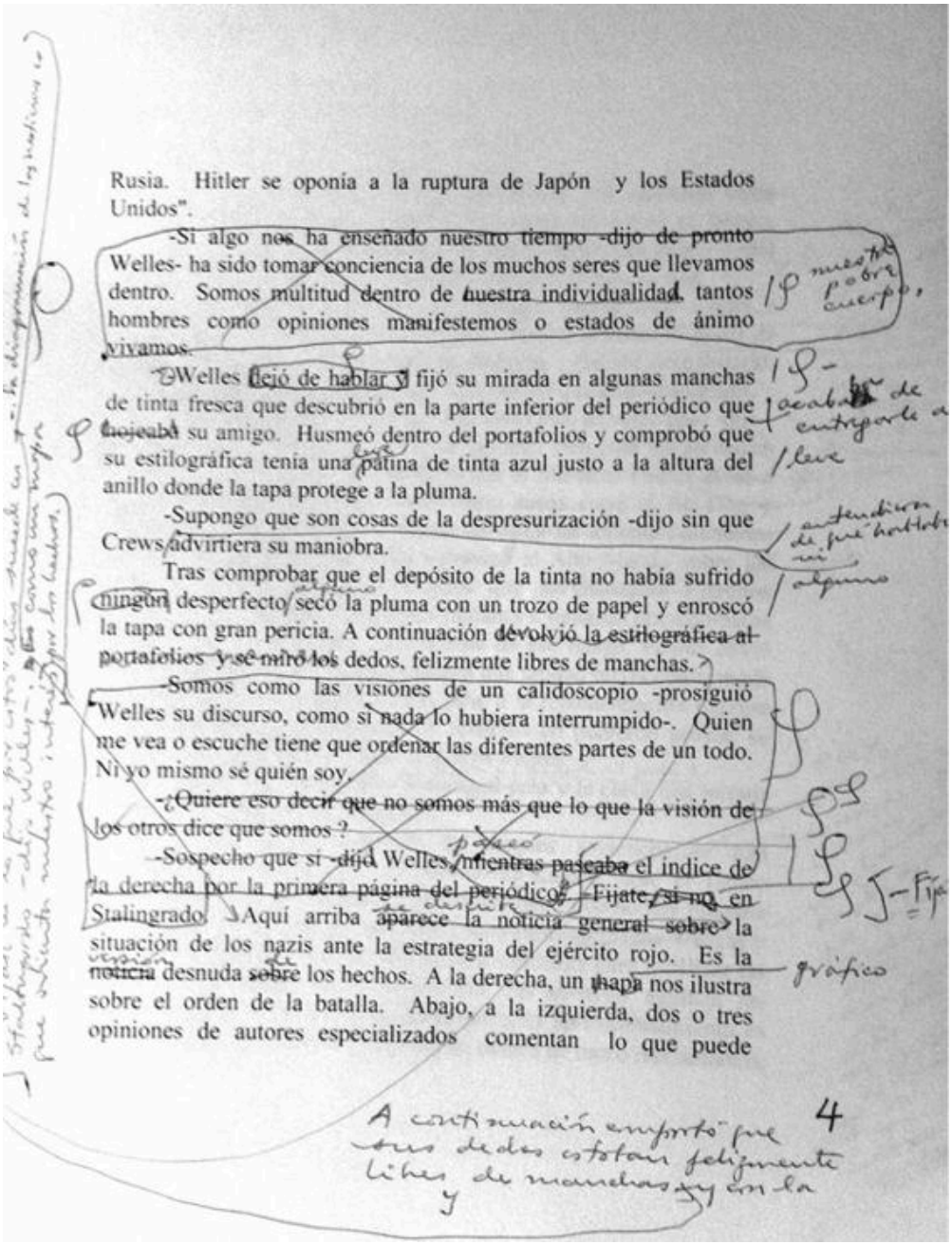

Rusia. Hitler se oponía a la ruptura de Japón y los Estados Unidos".

-Si algo nos ha enseñado nuestro tiempo -dijo de pronto Welles- ha sido tomar conciencia de los muchos seres que llevamos dentro. Somos multitud dentro de nuestra individualidad, tantos hombres como opiniones manifestemos o estados de ánimo vivamos.

Welles dejó de hablar y fijó su mirada en algunas manchas de tinta fresca que descubrió en la parte inferior del periódico que hojeaba su amigo. Husmeó dentro del portafolios y comprobó que su estilográfica tenía una pátina de tinta azul justo a la altura del anillo donde la tapa protege a la pluma.

-Supongo que son cosas de la despresurización -dijo sin que Crews advirtiera su maniobra.

Tras comprobar que el depósito de la tinta no había sufrido ningún desperfecto secó la pluma con un trozo de papel y enroscó la tapa con gran pericia. A continuación devolvió la estilográfica al portafolios y se miró los dedos, felizmente libres de manchas.

-Somos como las visiones de un calidoscopio -prosiguió Welles su discurso, como si nada lo hubiera interrumpido-. Quien me vea o escuche tiene que ordenar las diferentes partes de un todo. Ni yo mismo sé quién soy.

-¿Quiere eso decir que no somos más que lo que la visión de los otros dice que somos?

-Sospecho que sí -dijo Welles, mientras paseaba el índice de la derecha por la primera página del periódico. -Fíjate, si no, en Stalingrado. Aquí arriba aparece la noticia general sobre la situación de los nazis ante la estrategia del ejército rojo. Es la noticia desnuda sobre los hechos. A la derecha, un mapa nos ilustra sobre el orden de la batalla. Abajo, a la izquierda, dos o tres opiniones de autores especializados comentan lo que puede

Toate averile lor – și, în general, nemții din Columbia erau oameni cu bani – au trecut în proprietatea statului, adică au ajuns, mai mereu, pe mâna celor puternici și corupți sau a celor corupți şi puternici. În roman, un personaj îl întreabă pe altul: „Vreți să spuneți că scufundarea navelor din Caraibi nu a fost altceva decât un scenariu pentru ca țara noastră să treacă de partea Aliaților și, în acelaşi timp, să îi îmbogățească pe câțiva patrioți pe spatele germanilor?“.

„Vezi?“, a zis Mónica.

„Ce?“, am întrebat.

„Ce anume?“, a zis Hugo.

„Așteptați puțin“, a răspuns Mónica.

Mâinile ei fără inele au dat mai multe pagini, însă de data aceasta a găsit mult mai repede ce căuta. Mi-a dat iarăși manuscrisul și m-a rugat să citesc. „Ce credeți despre moartea lui Gardel?“, întreba naratorul din roman (dar eu nu știam cine e acel narator). „Mulți spun că nu a fost un accident, ci un atentat, înțelegeți, cineva a pus o bombă în avion și adio sturz!“ Un personaj numit Salcedito răspundea: „Ideea asta e perfectă pentru un thriller. Cu atât mai mult cu cât nimeni nu s-ar mira dacă ceva asemănător s-ar întâmpla în țara noastră, care e prin excelență țara morții“. Și aceste referințe îmi erau familiare, iar când spun familiare, nu spun degeaba. În iunie 1935, în timpul unui turneu prin trei orașe columbiene, Carlos Gardel, cel mai important cântăreț de tangou din istorie, a murit într-un accident aviatic pe aeroportul Olaya Herrera din Medellín. Avionul în care se afla, un F-31 a cărui poreclă, *Gâscanul de tinichea*, trebuie să fi stârnit destule neliniști, era pregătit să decoleze cu două minute înainte de ora trei după-amiaza, însă chiar înainte de decolare pilotul a fost anunțat că trebuie neapărat să mai încarce în avion câțiva tamburi de peliculă cinematografică. În cală nu mai era loc, așa că tamburii au fost așezați pe sub scaune. Mai târziu avea să se spună că excesul de greutate a fost cauza accidentului. În orice caz, pilotului (îl chema Ernesto Samper, exact ca pe un politician care va ajunge președinte șase decenii mai târziu) i s-a dat semnalul de decolare și avionul a început să se miște. Dar F-31 nu reușea să prindă viteză. „Avionul ăsta pare un tramvai Lacroze“, se zice că a glumit Gardel. Atunci avionul a luat-o mult spre dreapta, până când a ieșit de pe pistă, și s-ar fi ciocnit de clădirea birourilor pline de oameni dacă pilotul nu ar fi izbutit, în ultimul moment, să facă o manevră. F-31 a virat brusc, a reușit să evite birourile și s-a lovit de un alt avion, care aștepta să decoleze către Manizales. Amândouă avioanele au luat foc instantaneu; au murit cincisprezece oameni, unul dintre ei fiind Gardel. Cercetările au dus la concluzia că accidentul s-a produs din cauza excesului de greutate, a vântului puternic dinspre

sud și, mai ales, a proastelor condiții topografice ale aeroportului. Printre experții care au semnat raportul oficial se afla și inginerul Epifanio Montoya, a cărui nepoată avea să-mi spună în 1994 că bunicul ei asistase la accidentul lui Gardel, și cinci ani mai târziu avea să se mărite cu mine.

Dar nu le-am spus nimic Mónicăi și lui Hugo despre această coincidență neînsemnată, pentru că ei nu aveau de ce să împărtășească interesul meu pentru cele mai stranii apariții necreditate din filmul nesfârșit al istoriei și, de asemenea, pentru că nu mi s-a părut relevant. Relevant era să amintesc că și în cazul morții lui Gardel au circulat diverse teorii conspiraționiste: unele vorbeau despre rivalitatea dintre cele două mari companii aeriene columbiene, altele despre rivalitățile dintre piloți, altele despre un pistol de semnalizare căruia îi lipsea inexplicabil un cartuș.

„Acum ați înțeles?“, a întrebat Mónica.

„Cred că da“, a răspuns Hugo.

„Uite, eu habar nu am cine e acest Carballo“, a zis Mónica. „Dar, dacă avea nevoie de cineva cu care să vorbească despre conspirații, și-a găsit omul. R.H. era interesat de lucruri de genul ăsta. Îi plăcea să creadă că totul are o parte ascunsă. Scufundarea goeletei în Caraibi? O conspirație pentru a pune mâna pe bogățiile nemților. Accidentul în care a murit Gardel? O conspirație a unei companii aviatice pentru a scăpa de concurență. Ce pot să spun? Îi plăceau chestiile de genul ăsta.“

„Asta nu înseamnă nimic“, am zis eu.

„Bineînțeles că nu. Dar romanul e plin de asemenea lucruri. Trebuie să recunoaştem că individul știa cu cine se însoțește.“

„Dar nu a avut cum să știe despre ce e romanul.“

„Nu contează“, a spus Mónica. „Vreau să zic doar că R.H. era receptiv la nebunii din astea. Sau tolerant, sau curios, spuneți-i cum vreți. Și nu m-aș mira să fi stat într-o cafenea din centru și să-l fi ascultat pe țicnit, ba chiar să-i fi cântat în strună, poate gândindu-se că va scoate de la el ceva bun pentru un roman. O să-mi spuneți că voi, scriitorii, nu sunteți așa: nu furați poveștile oamenilor, nu profitați de ciudățeniile altora. Oricum, îți repet ce ți-am spus mai devreme: habar nu am cine e individul ăsta.“

„El mi-a zis că era prieten intim cu R.H.“

„Despre asta îți pot spune sigur că nu-i așa. R.H. aproape că nu mai ieșea în ultimele luni. Dacă i-ar fi fost prieten, l-aș fi văzut pe aici. Și cred că un nou prieten mi-ar fi atras atenția cu atât mai mult.“

„Și mie la fel“, am zis.

„Tocmai.“

„Totuși treaba e ciudată rău“, mi-a atras atenţia Hugo. „Tipul zicea că R.H. acceptase să scrie cartea?“

„Nu numai că a acceptat“, am răspuns. „Era bucuros. Avea să fie cea mai bună carte a lui, cântecul de lebădă. Și că ar fi terminat-o dacă nu l-ar fi învins boala. De aceea mi-a lăsat-o mie să o duc mai departe.“

„Stai puțin, stai puțin. Ce vrei să spui?“, a zis Mónica.

M-am bucurat că prevăzusem un astfel de moment. Am dus mâna la buzunarul interior al jachetei, unde am întotdeauna un creion și un pix, și am scos scrisoarea pe care mi-o dăduse Carballo după slujba de înmormântare. Am despăturit-o și i-am dat-o Mónicăi; m-am uitat la ea cât a citit-o – i-am văzut ochii aceia mici, care păreau să privească mereu lumea cu oarecare suspiciune, mișcându-se ca două musculițe pe hârtie – și apoi i-a întins-o lui Hugo, care a citit-o la rândul lui, în tăcere, fără să facă vreun comentariu.

„El ți-a dat biletul ăsta“, a zis Monica. Nu era o întrebare, ci o afirmaţie. „Carballo ăla.“

„Da. Mi-a spus că R.H. îl lăsase pentru mine. Că R.H. voia ca eu să scriu cartea, dacă el nu mai putea.“

„E chiar impresionant“, a zis Mónica.

„Ce anume?“

„Biletul ăsta e fals. Dar e foarte bine falsificat. Asta mi se pare impresionant: cât de bine e falsificat.“

„De unde știi că e fals?“, a întrebat Hugo.

„R.H. avea o semnătură pentru viața de zi cu zi și o alta pentru literatură“, a răspuns Mónica. „Una pentru a semna cecuri și contracte, de pildă, și alta pentru a semna cărți. Pentru scrisori folosea aceeași semnătură ca pentru cărți.“ S-a uitat mai bine la hârtie. „Iar asta e semnătura lui de zi cu zi. Dar e copiată perfect, trebuie să recunosc.“

„Totuşi unde putea s-o vadă?“, am zis. „Nu-mi dau seama unde.“

„Eu, da“, a venit Hugo cu ideea. „R.H. avea de semnat acte la fiecare ședință de chimioterapie. Nu e imposibil să…“

„Imposibil, nu, dar greu de crezut.“

„În orice caz, cel care a falsificat-o e un artist“, a zis Mónica. „Însă știu sigur că R.H. nu ar fi folosit niciodată această semnătură pentru o scrisoare, cu atât mai puțin una despre literatură, și mai puțin una adresată unui prieten.“

„Deci spui că scrisoarea e falsă“, am zis.

„Da, asta spun.“

„Ești sigură.“

„Absolut sigură. Spune-mi tu dacă ai văzut semnătura asta pe vreunul dintre lucrurile pe care le-a semnat R.H. pentru tine.“

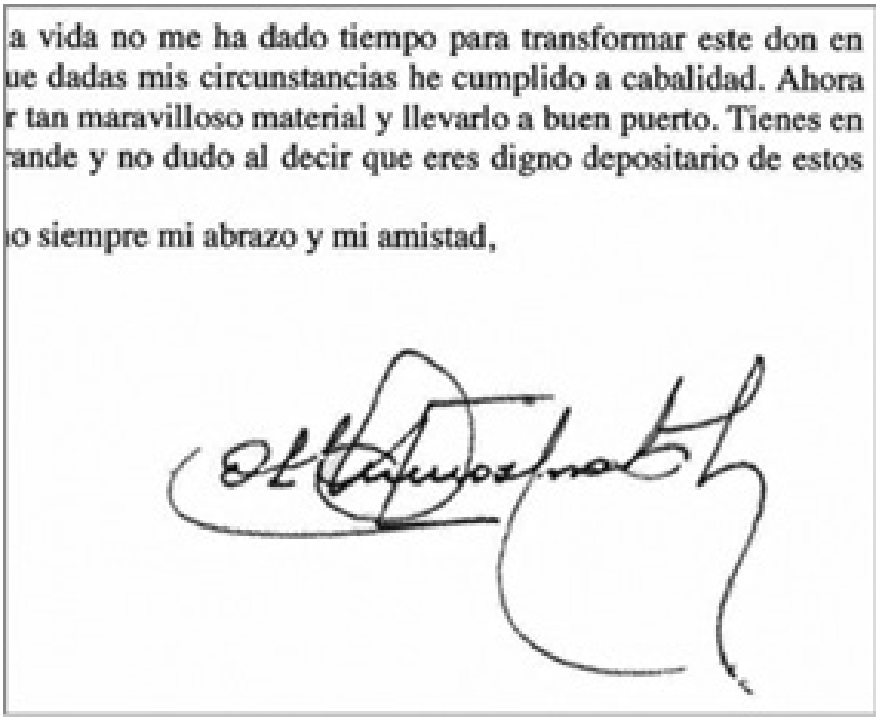
a vida no me ha dado tiempo para transformar este don en
ue dadas mis circunstancias he cumplido a cabalidad. Ahora
r tan maravilloso material y llevarlo a buen puerto. Tienes en
rande y no dudo al decir que eres digno depositario de estos

o siempre mi abrazo y mi amistad,

Era adevărat: nu o mai văzusem niciodată. Am simțit o mare eliberare, dar și o ușoară frustrare, amestecată cu o admirație rușinoasă pe care am avut mare grijă să o trec sub tăcere. Mi l-am imaginat pe Carballo stând ore în șir și studiind documente pentru ca apoi să copieze perfect semnătura, chinuindu-se cu buclele și vârfurile literelor, învățându-le încetul cu încetul, locuindu-le, mi-a trecut atunci prin minte, așa cum Pacho

Herrera se lăsa locuit de spiritul lui Gaitán. Da, am admirat intensitatea acelei minciuni, sau mai bine zis intensitatea dorinței care justificase sau crease minciuna, am admirat cât de detaliată era acea minciună, câtă muncă de documentare presupunea (și m-am întrebat cum o fi aflat anumite detalii, ca restaurantul La Romana sau căsuța poștală post-restant; n-am reușit să-mi dau un răspuns mulțumitor, așa că l-am admirat cu atât mai mult). M-am gândit că ar trebui inventat un cuvânt nou pentru o minciună atât de elaborată, care transcende și depășește simpla înșelătorie, care are nevoie de un scenariu complex și bine definit, care necesită un decor și mult talent pentru a-l fabrica. Ce era Carballo? Nu era un simplu șarlatan, deși era și asta. Atunci, ce? Era cineva capabil să falsifice scrisul unui om mort pentru a obține ce-și propusese, pentru a-și împlini obsesiile. „E un om plin de pasiune“, îmi spusese Benavides, folosind aceste cuvinte, sau poate altele, dar eu vedeam, mai degrabă decât pasiune, o obsesie bolnăvicioasă, un om posedat de demon, pentru că numai atunci când urmărești ceva cu adevărat diabolic ești capabil să ajungi la extremele la care ajunsese Carballo. Iar eu nu puteam decât să respect așa ceva.

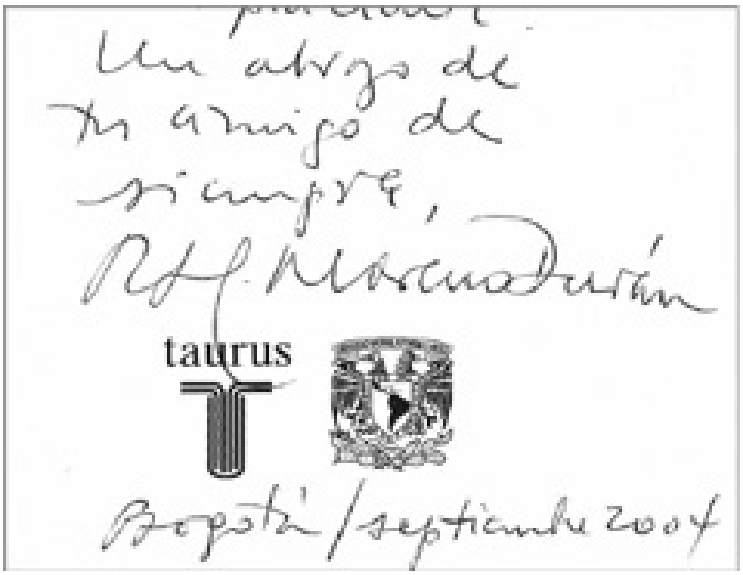

„E talentat, dincolo de orice“, i-am zis lui Hugo în timp ce plecam.

„Foarte talentat“, a răspuns Hugo. „Cine n-ar vrea să fie așa?“

În acea seară, când am ajuns acasă, am simțit imediat că ceva nu era în regulă. Fetele dormeau în camera noastră, iar căruciorul era băgat sub scări, ca și cum M tocmai ar fi intrat. Nu a trebuit să-mi explice ce se întâmplase: mi-a fost suficient să-i văd expresia de supărare, sau dezamăgire, ca să-mi amintesc pe loc că stabiliserăm să mergem la spital și să simt că mor de rușine pentru că nu ajunsesem. La spital urma să li se facă fetițelor o oximetrie, o analiză care trebuia să arate dacă puteau, în sfârșit, să înceapă să respire singure, fără ajutorul aparatelor; în ultimul timp, la trei-patru zile, făcuserăm analize similare, iar rezultatele ne deziluzionaseră de fiecare dată, așa încât posibilitatea de a scăpa de tuburile de oxigen închiriate căpătase pentru noi o valoare simbolică: canula de pe fața fetițelor era ultimul obstacol în calea normalităţii. Dar nici de data asta nu se întâmplase ce așteptam. Dezamăgirea se simțea în aer, se vedea pe chipul soției mele, însă nu știam dacă era dezamăgire numai din cauza analizelor sau și a absenței mele, pentru care nu aveam nici o scuză. M mi-a dat hârtia cu parafa medicului și am citit rezultatele unuia dintre cele două examene:

— *Cu canulă 1/8: FC, 142. Sat.%, 95*

— *Trează fără oxigen: FC, 146. Sat.%, 86*

— *Adormită fără oxigen: FC, 149. Sat.%, 84*

„Și cealaltă?“, am întrebat.

„La fel“, a răspuns ea. „Nu degeaba sunt gemene.“

„Asta înseamnă că nu?“

„Înseamnă că nu“, a zis M. „Și mi-ar fi plăcut să aflăm asta împreună, să fi fost și tu acolo când am primit rezultatul.“ Apoi a adăugat: „Unde ai fost?“.

„La R.H. acasă“, am răspuns. „Am vorbit cu Mónica. Am încercat să hotărâm… să vedem dacă faza cu Carballo e reală.“

„Carballo? Prietenul lui Benavides?“

„Da“, am zis. „Iartă-mă, nu mi-am dat seama cum a trecut timpul.“

„Nu că nu ți-ai dat seama, ai uitat cu totul de analize“, a replicat M. „Ți s-au șters din minte.“ A tăcut, apoi a continuat: „Nu ești aici. Nu te interesează toate astea“.

„Ce vrei să spui?“, am întrebat, cu toate că știam prea bine.

„Că ţi-e mintea în altă parte și nu știu la ce. Ni se întâmplă ceva foarte important, trebuie să fim atenți. Încă nu am scăpat de probleme, încă sunt multe lucruri care se pot sfârși prost. Fetițele depind de noi. Am nevoie să te știu alături de mine, concentrat la toate astea, dar tu pari mai interesat de ce spune un țicnit paranoic. Știu că nu-i prima dată când te interesează asemenea personaje, însă de data asta e altceva. Fetele astea nu au nici o vină că s-au născut într-o țară unde oamenii se omoară încontinuu. Asta-i situația. Dar problema e că toți acești morți te interesează mai mult decât ele. Poate că exagerez, poate că sunt nedreaptă, nu mai știu. Nu vreau să fiu nedreaptă. Dar acum le avem pe ele, nu știu dacă mă înțelegi. Nu mai aduce nebunia asta în casa lor, în patul lor. Nu mai faci altceva decât să vorbești întruna cu nebunul ăla și să te gândești la tot felul de lucruri oribile. Nu le băga pe fetițe în toată nebunia asta. Nu te lăsa prins și nu mai uita de ele. O să fie timp mai târziu, dar nu acum, acum sunt lucruri mult mai importante.“ S-a îndreptat spre ușa batantă a bucătăriei. „Dacă nu poți, dacă nu vrei să te dedici lor în întregime, atunci mai bine întoarce-te la Barcelona“, a zis înainte de a dispărea înăuntru. „O să mă descurc singură.“

Am rămas în living. Apoi am urcat în dormitor și le-am găsit pe fetițe treze, neliniștite și curioase, patru ochi cenușii care încercau să se fixeze pe un punct din spațiu. Trecuseră nouăzeci de zile de la nașterea lor și abia acum începuseră să semene între ele, abia acum puteam observa forțele genetice la treabă, modelând oase și mușchi, și era un soi de miracol să-mi recunosc gura în guriţele lor și sprâncenele lui M în sprâncenele lor subțiri, trăsăturile noastre repetate pe două fețe simetrice care încă nu mă puteau privi, dar în curând o să poată: o să-şi focalizeze privirea acum pierdută, iar ochii lor n-o să mai fie cenușii, ci o să capete, ca să se uite la mine, culoarea ochilor mei. Mi-am amintit de niște versuri de Paul Éluard pe care le pusesem cândva într-o carte și al căror înțeles nu mi-a fost niciodată prea clar, deși îmi dădeam seama că nu se refereau la un nou-născut:

Elle a la forme de mes mains
Elle a la couleur de mes yeux
Elle s’engloutit dans mon ombre

Comme une pierre sur le ciel[3].

M-am întrebat prostește dacă și-or fi dat seama de absența mea, dacă îmi făceau reproșuri tăcute; m-am întrebat dacă le dezamăgisem pentru prima dată. M-am gândit: *Cine face copii încredinţează ostatici sorţii*. Am avut impresia că abia acum înțelegeam cu adevărat sensul acelor cuvinte, de parcă atunci când le-am auzit prima oară, în timpul slujbei, mi se păruseră mult prea abstracte, străine, prea îndepărtate de ce știam eu, de experiența mea. *Sunt ostaticul norocului lor*, m-am gândit. Am coborât, m-am așezat la biroul care nu era al meu, am deschis computerul meu și i-am scris lui Carballo câteva cuvinte hotărâte:

Uitaţi, Carlos, m-am gândit bine și am luat o hotărâre. Nu e de mine așa ceva. Nu numai pentru că-mi dau seama că dumneavoastră nu vreți, de fapt, un scriitor (vreți un naș pentru nebunia dumneavoastră, cineva care să vă susțină paranoia și să-i dea prestigiul fals al cuvântului tipărit), ci pentru că sunt convins că nu îmi spuneți adevărul. Nu cred că R.H. mi-a lăsat ceva. Să-mi fie cu iertare, dar cred că sunteți un șarlatan și un escroc. Nu mă interesează propunerea, nici nu vreau să mai am de-a face cu dumneavoastră și tot ce vă cer este să-mi respectați decizia și să nu mai insistați.

Mi-a răspuns după numai câteva minute:

Duceți-va dracului.

Trei cuvinte și o greșeală de ortografie: asta a fost tot. Mi l-am imaginat pe Carballo cu o expresie în care se amestecau dezamăgirea și disprețul, un dispreț intens, un dispreț care era aproape o insultă, ba chiar o amenințare.

Nu i-am răspuns.

Nici el nu mi-a mai scris.

Am locuit la Bogotá până în ianuarie 2006. Am aterizat la Barcelona – orașul unde locuisem cu șapte ani înainte – pregătit să-mi uit legăturile prea strânse cu violențele trecute din țara mea și gata să mă concentrez la viața mea viitoare, nu la cea pe care o lăsasem în urmă. Cred că am reușit fără să fac prea multe eforturi, căci întâlnirea cu Benavides și Carballo a început curând să mi se șteargă din minte, iar de la un moment, pe care nu l-aș putea preciza, a dispărut cu totul, a încetat să-mi mai contamineze prezentul cu asasinate celebre (un cap care explodează ca o petardă, o vertebră învelită în carne în care

cândva fusese înfipt un glonț) și cu povești aberante despre conspirații ce nu făceau decât să ne alimenteze paranoia, senzația generalizată că întreaga lume e duşmanul nostru. Mi-am văzut de cursurile cu care îmi câștigam pâinea de zi cu zi, în timp ce făceam tot ce-mi stătea în puteri ca să nu le dezamăgesc pe fetițele mele, știind prea bine că eu mi-aș șterge repede din minte toate greșelile, dar că pe ele le-ar marca din prima clipă și pentru totdeauna. Toată lumea spune că e îngrozitoare puterea de a modela după bunul-plac viețile copiilor, însă mie și mai îngrozitoare mi se părea imunitatea de care m-aș fi bucurat dacă le creşteam prost, dacă le răneam, sau le deformam, dacă le făceam rău, sau dacă le învățam, fără să vreau, să facă rău altora. Eram mulțumit că pot să mă dedic lor în întregime, fără să fiu distras de ceva, fără contaminări din trecut. A fost un efort voit și conștient, iar rezultatele se datorează ușurinței mele de a uita. Fusese o greșeală să-mi pierd timpul cu obsesiile lui Carballo și, de asemenea, de ce să n-o spun? ale lui Benavides. Acea greșeală încă se mai putea îndrepta.

Dar se poate uita efectiv printr-un efort de voință? În *De Oratore*, Cicero spune povestea lui Temistocle, un atenian a cărui înțelepciune era fără egal pe vremea lui. Se zice că Temistocle fusese vizitat la un moment dat de un om învăţat și prosper care, după ce l-a lingușit în fel și chip, s-a oferit să-i dezvăluie arta mnemotehnicii. Curios, Temistocle l-a întrebat ce putea să facă acea știință nouă despre care abia începuse să se vorbească, iar vizitatorul l-a asigurat plin de mândrie că mnemotehnica te ajută să-ți aminteşti totul. Decepționat, Temistocle i-a spus vizitatorului că adevăratul bine nu ar fi să înveți să-ți amintești totul, ci să uiți ce ai vrea să uiți. Există lucruri în viața mea (văzute, auzite, hotărâte la un moment dat) fără de care mi-ar fi mult mai bine, pentru că nu sunt utile, dimpotrivă, sunt stânjenitoare, ruşinoase sau dureroase, dar știu că nu le pot uita voluntar, că vor continua să-mi rămână prin cotloanele memoriei; se poate să mă lase în pace un timp, mai scurt sau mai îndelungat, ca niște animale care hibernează, până când, într-o zi ca oricare alta, voi vedea ceva sau voi auzi ceva sau voi lua o decizie care le va face să iasă din nou la iveală: amintirile vinovate sau pur și simplu tulburătoare ne

revin în minte când nici nu ne așteptăm, și e o reacție tipică – un act reflex al trupului nostru – ce însoțește această revenire; unii își bagă capul între umeri ca atunci când cineva aruncă ceva spre noi, alții lovesc în masa de lucru sau în bordul mașinii, ca și cum o reacție bruscă ar speria amintirile nedorite, iar alții fac o mutră care-i trădează, închid ochii, strâng din fălci cu gura deschisă, arătându-și dinții, până într-acolo încât, dacă i-am urmări atunci, am recunoaște un astfel de moment. Ia uite, ne-am zice: tocmai și-a amintit ceva neplăcut, tulburător sau care-l face să se simtă vinovat. Nu, uitarea nu poate fi controlată, n-am reușit niciodată să învățăm cum, cu toate că mintea noastră ar funcționa mai bine dacă am reuși: dacă am putea să controlăm cât de cât modul în care trecutul influențează prezentul.

Am reușit, în orice caz. În următorii șase ani nu m-am mai gândit la crimele acelea. De parcă niciodată nu aș fi pus piciorul în casa lui Francisco Benavides: uitarea a fost un succes deplin. Scriam și munceam, călătoream când mi se părea necesar, traduceam fraze din Hemingway sau cărți cu dialoguri cu Al Pacino, țineam cursuri de literatură pentru tineri nord-americani de douăzeci de ani și încercam, uneori cu succes, să le trezesc interesul pentru Rulfo și Onetti, citeam *La poalele vulcanului* și *Marele Gatsby* simțind că am încă multe de învățat de acolo, dar că sunt prea greu de cap ca să pricep; și astfel timpul trecea peste mine. Orașele, ca fața unui copil, ne oferă ceea ce le oferim: Barcelona acelor ani era bună cu mine, avea grijă de mine, însă asta era numai reflexia mulțumirii mele, a neașteptatului echilibru pe care viața de familie îl conferise zilelor mele. Trăiam fără să-mi dau seama, asta fiind, fără îndoială, una dintre metaforele fericirii. Fetițele au învățat să meargă pe lungul hol al apartamentului din Plaza Tetuán, al cărui living dădea spre câțiva palmieri unde tot timpul anului se adunau papagali, iar mai târziu, când ne-am mutat într-un apartament la etajul unu de pe Strada Córcega, deja vorbeau cu un accent care le făcea străine în cele două patrii ale lor, și cât au învățat să vorbească, am trăit cu impresia că vorbirea lor e o oglindă a sentimentului meu de înstrăinare sau de alienare. M-am întrebat, mai serios ca oricând, dacă am să mai trăiesc

vreodată în orașul meu, dacă anii scurși de la plecarea mea (care erau deja destul de mulţi) nu mă vor îndepărta definitiv, făcând întoarcerea imposibilă. Un prieten bun rezuma toate astea printr-un artificiu lingvistic ce conținea un adevăr profund:

„Noi, columbienii, nu plecăm din Columbia“, zicea. „Noi, columbienii, *ne ducem*“.

Dar care era limita? Cât timp puteai să fii chiriaș (*inquilino*) înainte de a pierde dreptul sacru de-a te întoarce acasă? În dicționarele englezești, cuvântul *inquiline* desemnează orice animal care trăiește în cuibul sau în vizuina unui animal din altă specie; definiția mă ajuta să explic situația în care mă aflam fără să recurg la vorbele sforăitoare care ne hăituiesc, pentru că eu nu eram un exilat, să fiu expatriat mi se părea cât se poate de banal și nici mort nu aș fi acceptat să fac parte dintr-o diasporă. Dar am avut o perioadă când nu mă lăsa să dorm gândul dacă nu cumva condiția de chiriaș este ereditară, dacă nu cumva fetele mele, oricât de bine instalate în viața lor barceloneză, nu sunt condamnate inevitabil să fie din altă parte, să aparțină în continuare unei alte specii. Nu, probabil că nu asta era vizuina lor, așa cum nu era nici a mea, oricât de comod m-aș fi simțit în ea, oricât de dragi mi-ar fi fost oamenii și locurile acelea. Niciodată nu mă simțisem mai bine decât în anii aceia din Barcelona, cu fetele mele și copiii prietenilor crescând sub ochii noștri, în timp ce citeam cărți pe care nu le mai citisem și mă întrebam cum putusem trăi fără să le fi citit. Făceam lungi plimbări nocturne, uneori după ce beam ceva cu prietenii sau mă întorceam cu M de la cinematograful Méliès, unde văzuserăm un film de Hitchcock, sau de Welles, sau de Howard Hawks, și când ajungeam acasă îmi sărutam fetele pe frunte, mă uitam cum dorm în lumina albastră a veiozei lor colorate, verificam dacă ușile și ferestrele sunt bine închise, după care mă duceam și eu la culcare. Toate astea mă făceau să cred că lăsasem în urmă linia de umbră despre care vorbește Conrad, că atinsesem vârsta la care devenim adulți pentru totdeauna, ne ocupăm locul în lume și începem să-i deslușim secretele. La cei treizeci şi trei de ani ai mei, știam deja că trecuseră cel puțin cinci de când depășisem acea graniță

imaginară și mă simțeam pregătit să înfrunt viitorul. Și toate astea mi se păreau inseparabile, în mod misterios, de norocul, de uriașul noroc că reușisem să scap.

Da, chiar așa a fost. Ca și cum aș fi scăpat, da, mi se părea potrivit să folosesc un asemenea cuvânt, pentru că asta facem toți columbienii, cu asta ne ocupăm în viață: încercăm să scăpăm sau ne întrebăm de ce nu încercăm, ne împăcăm cu viața în altă parte sau luptăm împotriva dorinței de-a avea o altfel de viață. De aceea unii dintre noi se duc la Madrid sau la Barcelona, de aceea am făcut din New York cel de-al treilea oraș columbian din lume, de aceea sfârșim la Miami sau la Paris, în Lima sau în Ciudad de México, umplem imediat orice locșor liber așa cum apa umple orice spațiu care îi îngăduie. În acele zile am început să traduc *The Tunnel*, un roman extraordinar de William Gass al cărui motto nu m-a impresionat atunci așa cum ar fi trebuit și mai ales cum mă impresionează acum:

Anaxagora i-a zis unui om care se plângea cât suferă că se află într-o țară străină: „Coborârea în infern e la fel oriunde“.

Nu, nu poţi scăpa de violența columbiană, iar eu ar fi trebuit să știu asta. Nimeni nu scapă, cu atât mai puțin oamenii din generația mea, cei născuți odată cu traficul de droguri și ajunși adulți când țara se zbătea ca un înecat în sângele războiului pe care i-l declarase Pablo Escobar. Poți să pleci din țară, așa cum am făcut eu în 1996, și să ai impresia că scapi de ea, dar te înșeli, cu toții ne înșelăm. O să fiu mereu uimit de profesorul pe care viața l-a ales ca să-mi dea o lecție pe care ar fi putut să mi-o dea în atâtea alte feluri: un hipopotam hăituit.

Era un animal sălbatic de o tonă și jumătate care trăise în libertate doi ani după ce scăpase de la Hacienda Nápoles, locul unde Pablo Escobar îşi avea cartierul general, dar și o adevărată grădină zoologică deschisă publicului. Era vară, vara apăsătoare și toridă a anului 2009, când am văzut fotografia. Unul dintre nenumărații oaspeți ocazionali pe care-i primeam în casa mea la acea epocă uitase un exemplar din revista *Semana*, însă au trecut câteva zile – revista bântuind ca un suflet rătăcit – până când am deschis-o mecanic într-un moment de relaxare, după ce-mi luasem o bere rece din frigider. Efectul a fost imediat. Imaginea cu soldații care vânaseră hipopotamul,

niște oameni cenușii în uniformele lor, stând în jurul leșului și țintind cu armele spre cer, cu un zâmbet victorios pe față, m-a impresionat mai mult decât m-aș fi așteptat, mi-a dat un soi de neliniște aparent fără nici o legătură cu momentul prezent, senzația inexplicabilă că ceva nu mergea cum trebuie. Ce se întâmpla? Am fixat îndelung fotografia, am citit și am recitit relatarea făcută de revistă despre evadarea și vânarea hipopotamului și până la urmă am înțeles: imaginea animalului înconjurat de vânători se suprapusese în mintea mea capricioasă peste imaginea lui Pablo Escobar, urmărit și împușcat pe acoperișurile din Medellín, trupul său înconjurat de cei care-l vânaseră, bărbați în uniforme țintind cerul cu armele lor, toţi zâmbind victorios, iar unul dintre ei ridicând puțin cadavrul de cămaşă, ca și cum ar fi vrut să arate aparatelor de fotografiat și curioșilor chipul bărbos al omului care vreme de zece ani scăldase în sânge Columbia.

Și mi-am amintit brusc. Mi-am adus aminte de vizita pe care o făcusem împreună cu un coleg de școală și cu părinții lui la grădina zoologică de la Hacienda Nápoles, un loc legendar unde, pe lângă hipopotami, puteai vedea delfini roz din Amazonia, girafe, rinoceri cenușii și elefanți africani, zebre care atunci când se adunau laolaltă creau mirajul unei cirezi, un stol de flamingi care au colonizat mai multe lacuri din zonă pe măsură ce au crescut (o lungă linie roz pe sub palmierii gigantici), un cangur în stare să lovească o minge de fotbal și un papagal care putea să spună numele tuturor jucătorilor din echipa de fotbal a Columbiei. Asta se întâmpla în 1985, prin luna iulie, pentru că tocmai luasem vacanță; așadar aveam doisprezece ani când am intrat pe poarta proprietății lui Pablo Escobar, trecând pe sub avioneta albă prinsă acolo ca un frontispiciu, în amintirea primei lui *coronación*, cum numesc traficanții un transport de droguri reuşit în Statele Unite: un nimeni străpungând liniile de apărare și devenind brusc rege. Mai târziu aveam să aflu că avioneta aceea – cu numărul HK-617, o informație absolut inutilă care subzistă în memoria mea capricioasă – era o replică a celei originale, care se pierduse în ocean cu o încărcătură de droguri, dar în acele clipe, trecând pe sub aripile ei împreună cu prietenul meu și cu părinții lui, am

simțit o undă de vinovăție, știind foarte bine că părinților mei nu le-ar fi făcut deloc plăcere vizita mea la proprietatea omului care era deja de câteva luni bune cel mai mare traficant de droguri din Columbia: omul care era, din aprilie anul trecut, responsabilul încă nepedepsit pentru asasinarea ministrului Justiției.

Mi-am amintit vizita aceea cu o claritate impecabilă, iar impulsul pe care l-am simțit a fost irezistibil: mi-am căutat carnetul de notițe, un Moleskine cu coperţi negre, și am început să scriu tot ce-mi aminteam: despre viața din anii aceia, despre grădina zoologică, despre ce ar fi gândit părinții mei dacă ar fi știut că fusesem acolo. Nu, cu siguranță nu le-ar fi plăcut deloc. Iar eu, la cei doisprezece ani ai mei, aveam puterea să înțeleg de ce: asasinarea ministrului Rodrigo Lara Bonilla distrusese dintr-o lovitură imaginea lor asupra țării în care trăiau. „Așa ceva nu s-a mai întâmplat de pe vremea lui Gaitán“, a spus tatăl meu, sau cel puțin spune asta în amintirile mele. Ei – generația celor care în acel moment aveau patruzeci de ani – crescuseră într-o țară unde așa ceva *nu se mai întâmpla*. Cu câteva luni înainte de asasinat, în timpul unei reuniuni de sfârșit de săptămână în casa unuia dintre vecinii noștri, cineva a zis că ministrul ar trebui să aibă mai multă grijă, pentru că, dacă continua să se pună cu traficanții, aceștia aveau să-l ucidă. Toți cei prezenți – patru perechi de părinți jucând cărți și bând tărie înfofoliți în ponchouri de Nobsa – au început să râdă în hohote, pentru că nimeni nu putea nici măcar să-și imagineze așa ceva, iar cei care-și aduceau aminte de Bogotazo (din amintirile proprii sau din amintirile altora) aveau iluzia că așa ceva nu se va mai întâmpla niciodată. Însă iluzia s-a făcut ţăndări în noaptea de 30 aprilie. Rodrigo Lara a plecat de la biroul său spre seară, și deja se lăsase întunericul când asasinii plătiți i-au luat urma. Cel care avea pistolul automat a tras în cruce, așa cum fusese învățat la școala de asasini pe care un mercenar israelian o deschisese în Sabaneta, la sud de Medellín. Când a fost asasinat, Lara avea la el o carte cu coperţi tari: *Dicționar de istorie a Columbiei*.

În ziua următoare, pe străzi era o liniște neobişnuită, liniștea dintr-o casă unde agonizează un muribund. Mai târziu, când le-

am întrebat pe rudele mele despre acea zi, toate au spus cam același lucru: da, era alt oraș, un oraș care suferise un șoc. Și țara era altfel, bineînțeles: ceva se rupsese în ea, ceva se schimbase, dar încă nu se putea ști că ceea ce se schimbase avea să rămână aşa *pentru totdeauna*, nu se putea ști că în noaptea aceea începuse un deceniu întunecat, nouă ani, şapte luni și câteva zile al căror efect urma să încercăm să-l explicăm toată viața: un deceniu întunecat, da, un con de umbră, hăul fetid al istoriei noastre. Toată lumea își amintește. Guvernul columbian trebuia să reacționeze într-un fel sau altul, și a făcut-o lovindu-i pe traficanți unde îi durea cel mai tare: anunțând, cu fast mediatic, că va începe imediat extrădarea traficanților de narcotice. Tratatul de extrădare dintre Columbia și Statele Unite, semnat în 1979 de Jimmy Carter și Julio César Turbay, a ieşit din nou la iveală ca un zombi, speriindu-i pe traficanți. Un lucru era cât se poate de clar pentru ei: un judecător columbian putea fi cumpărat sau asasinat – „arginți sau plumb“ era faimoasa lor deviză –, dar așa ceva era mult mai greu de făcut în străinătate, departe de dolarii spălați și de asasinii lacomi. Cam pe atunci a explodat și prima bombă, cel puțin prima de care îmi amintesc eu. S-a întâmplat în fața ambasadei Statelor Unite și a fost ucis un om. După două luni, în Statele Unite ajungeau zborurile cu primii extrădați. Escobar și acoliții lui, hotărâți să nu pățească la fel, au format un grup numit Los Extraditables și au lansat strigătul lor de luptă: *Mai bine un mormânt în Columbia, decât o celulă în Statele Unite*. Și s-au apucat, temeinic, să sape mormintele altora.

Pe judecătorul Tulio Manuel Castro Gil, care investiga asasinarea lui Lara, l-a omorât cu trei împușcături un asasin plătit care a coborât dintr-o Mazda verde, cu fața acoperită cu o eşarfă. Pe Hernando Baquero Borda, magistrat la Curtea Supremă de Justiție, care implementase tratatul de extrădare, l-au ciuruit mai mulți asasini din goana motocicletelor, nu departe de locul în care fusese asasinat Lara. Roberto Camacho Prada, fiul unui liberal ucis în violențele de la mijlocul secolului, proprietarul unei case pe malul Amazonului, corespondent la *El Espectador* în Leticia, suferind de sindromul Guillain-Barré[4], a fost ucis în fața locuinţei lui. Căpitanul de

poliție de la direcția antidrog Luis Alfredo Macana a fost ucis la Bogotá de un tânăr de optsprezece ani care venise de la Nocaima special pentru asta și care cu câteva luni în urmă, jucând biliard, decapitase cu maceta un rival – tocmai scăpase din închisoare, încasase o sută de mii de peso pentru asasinarea polițistului și, după ce a mărturisit totul, a negat totul. Pe magistratul Gustavo Zuluaga Serna, care investiga asasinarea, în 1976, a doi agenți ai statului care descoperiseră treizeci şi şase de kilograme de cocaină în roțile unui camion, l-au amenințat prin telefon timp de patru ani, l-au terorizat trimițându-i acasă coroane mortuare cu numele lui și chiar mesaje din partea lui Pablo Escobar în care i se transmitea că îi vor ucide soția însărcinată dacă nu retrage acuzațiile, iar până la urmă l-au prins într-un sens giratoriu din Medellín și l-au împușcat. Pe colonelul Jaime Ramírez Gómez, coleg cu Lara în lupta împotriva cartelului drogurilor, l-au așteptat la intrarea în Bogotá, când se întorcea de la Sasaima, după un sfârșit de săptămână de odihnă, fără escortă și fără alte arme decât cea din dotare, și au tras asupra lui patruzeci de gloanțe sub ochii soției și celor doi copii ai săi. Guillermo Cano, directorul ziarului *El Espectador*, în paginile căruia îl înfruntase pe Escobar, mai întâi republicând fotografiile făcute când fusese reținut pentru posesie de droguri, iar apoi preluând acuzațiile lui Lara și folosindu-se mereu de editorialul său pentru a-l numi pe Escobar corupt și criminal, a fost ucis prin împușcare la șapte și jumătate seara, la mică distanță de birourile redacției, cu o săptămână înainte de Crăciun. Pe judecătoarea Mariela Espinosa, care îl investiga pe Pablo Escobar pentru zece kilograme de cocaină găsite în Itagüí, au amenințat-o, i-au dat foc biroului ca să scape de dosar, i-au pus o bombă în mașina Simca pe care o conducea (judecătoarea a ieșit la timp din mașină), pentru ca după câteva luni să o omoare în fața garajului, sub privirea mamei sale care o aștepta acasă. Pe Luis Carlos Galán, candidat la președinție, fondator, împreună cu Lara, al mișcării Nuevo Liberalismo, admirator până la imitație al lui Jorge Eliécer Gaitán, dușman declarat al organizațiilor

mafiote și supraviețuitor al unui tir cu rachete, l-au ucis cu trei rafale de mitralieră în Soacha, în sudul capitalei, imediat ce urcase pe o scenă pentru a ține un discurs în fața a mii de oameni. Iar printre atâtea crime, mai explodau și bombe: cea din avionul în care a murit tatăl unui prieten de-al meu, cea de la DAS, care a ucis-o, printre alții, pe asistenta lui Benavides, cea de la Camera de Comerț, care a explodat atât de aproape de mine, cele de la centrele comerciale.

Mult mai târziu, am avut ocazia să ascult o înregistrare cu vocea lui Escobar, un manifest care nu lasă loc de îndoială:

„Trebuie să creăm un haos teribil ca să-i obligăm să se așeze cu noi la masa tratativelor“, zice Escobar. „Dacă facem orice ca să-i distrugem pe politicieni, dacă le ardem casele şi pornim un război civil teribil, atunci n-o să aibă de ales și o să ne cheme la tratative – așa o să ne rezolvăm problemele“.

Dar nu au ars numai casele politicienilor, ci și casele noastre, ale tuturor celor prinși în acel război civil, care bineînțeles că nu era un război civil, ci un măcel executat cu lașitate, cruzime și perfidie, căruia îi cădeau victime cei lipsiți de apărare și, mai ales, nevinovați.

Iată-mă acolo, în Barcelona, la douăzeci și patru de ani după acea vizită la grădina zoologică de pe proprietatea lui Pablo Escobar, amintindu-mi tot ce văzusem în acei ani, petrecându-mi ore nesfârșite pe internet pentru a aduna cât mai multe informații (imagini filmate cu tapițeria însângerată a mașinii lui Lara sau cu scena de lemn pe care se prăbușise Galán), vorbind la telefon cu prietenii sau cu rudele, întrebându-i ce-și aminteau ei și amintindu-mi și de celelalte victime, ca şi cum, dacă nu aș fi făcut-o, aș fi comis o nedreptate, ca și cum cineva s-ar uita peste umărul meu și mi-ar putea reproșa că am uitat de morții lui, amintindu-mi orașul acela sfâșiat de bombe, orașul acela care după fiecare atentat se trezea preschimbat într-o găină ce continuă să se zbată după ce i s-a tăiat gâtul. Mă întrebam ce ni se întâmplase: tuturor locuitorilor din Bogotá, firește, dar mai ales nouă, cei care eram copii când a început nebunia și am învățat meseria de a trăi în timpul acelui deceniu cumplit. Am primit un răspuns parțial la Barcelona, într-o noapte când mă întorceam de la stadion, după un meci în care

jucase echipa mea preferată. Ca de obicei, am mers pe jos până la stația de metrou de la Collblanc, ca să iau puțin aer, iar acolo m-am urcat în primul tren care a venit și care, din cauza meciului, era la fel de plin ca la orele de vârf. Abia aveam loc să ne mișcăm și numai cei mai înalți reușeau să se sprijine (o palmă apăsând plafonul verde) pentru a nu se izbi de alții de fiecare dată când trenul se clătina brusc. Dar metroul s-a golit pe măsură ce înaintam, și am lăsat în urmă stații și pasageri până când, după ce s-au închis ușile în stația Diagonal, ceva mi-a atras atenția. Sub un scaun, nu departe de burduful ce unea vagoanele, rămăsese un rucsac artizanal. Imediat ce l-am văzut, mi-am dat seama că îl mai văzuse și o femeie care purta tricoul albastru cu grena al echipei noastre și ținea în brațe un copil ce adormise pe umărul ei, îmbrăcat și el cu tricoul Barcelonei, și peste capul copilului se uita fix la rucsacul abandonat. Ceva din expresia ei mi s-a părut familiar. Ne știam? Trecuserăm unul pe lângă altul la stadion? Unde o mai văzusem?

Nu-mi amintesc cu exactitate când s-a întâmplat asta, dar știu că trebuie să fi fost la vreo doi ani după ce ziarele din Spania au tratat pe larg știrea că jihadiștii plănuiau atentate la metroul din Barcelona. Apoi, de-a lungul mai multor zile de paranoia, am aflat cu toții detaliile atentatelor comise de Al-Qaeda în gara Atocha: imaginile trenurilor spulberate de bombe – bucăți de caroserie împrăștiate pe liniile ferate ca pielea de curând lepădată a unui șarpe – păreau să fi revenit din anul 2004 pentru a ne arăta, cu lux de amănunte, ce ni s-ar fi putut întâmpla, dar nu ni s-a întâmplat, și au continuat să circule printre noi luni de zile, scrutându-ne dintr-un chioșc de ziare, sărindu-ne în ochi din ecranul unui televizor dintr-o cafenea pe lângă care treceam. Pe când toată mass-media rememora ce se întâmplase, am aflat că teroriștii din Barcelona organizaseră o celulă alcătuită din șase sinucigași și trei lideri, că urmau să pună bombele în rucsacuri, iar cineva să le detoneze cu o telecomandă, și că aleseseră metroul pentru că într-un tren în mișcare *serviciile de urgență nu pot ajunge*. În trenul nostru, după ce am lăsat în urmă stația Diagonal, femeia cu copilul adormit (amândoi îmbrăcaţi în albastru cu grena) văzuse și ea rucsacul și poate că-și amintise de acel plan care ar

fi putut face multe victime dacă nu ar fi fost descoperit și anihilat la timp. Atunci mi-am dat seama de unde cunoșteam expresia acelei femei; o văzusem de nenumărate ori pe fețele oamenilor din Bogotá, în atâtea locuri pe unde trecusem, în centrele comerciale, în parcările subterane, pe chipurile atâtor oameni care altfel păreau să aibă o zi ca oricare alta. Ne prefăceam că e firesc să lipești scotch în cruce pe ferestre, pentru ca bucățile de sticlă, în cazul în care ar fi explodat vreo bombă în apropiere, să nu se transforme în cioburi fatale. Ne prefăceam că e normal să dormim în case străine de fiecare dată când, după un atentat sau un asasinat, se decreta starea de urgență și ne prindea în locul nepotrivit.

Un an și jumătate. Timp de un an și jumătate am umplut pagină după pagină cu amintiri ca acestea, cu note și date, în încercarea disperată de a le transfigura cu ajutorul imaginației, care luminează totul, și al fabulei, care vede mai departe decât noi, pentru ca astfel să ajung până la urmă să înțeleg ce se întâmplase în acel deceniu: să înțeleg faptele publice și vizibile, desigur, noianele de imagini și povești păstrate în cronici, în lucrări de istorie și în labirinturile memoriei nesfârșite a internetului, dar și să înțeleg faptele nevăzute, particulare, care nu apar nicăieri, pentru că nici cel mai zelos istoric, nici cel mai bun ziarist nu pot spune ce se întâmplă în sufletul unui om. Un an și jumătate, da. Un an și jumătate în care mi-am amintit fără încetare de acea perioadă, un an și jumătate în care m-am gândit la toți morții din vremea aceea, am trăit cu ei, am vorbit cu ei, le-am ascultat plângerile și, la rândul meu, m-am lamentat că nu am reușit să fac nimic pentru a le alina suferințele. Dar m-am gândit mai ales la noi, cei vii, care încercăm fără încetare să înțelegem ce s-a întâmplat, să repetăm aceleași povești, după atâția ani, pentru a găsi o explicație. Asta am făcut eu: am încercat să explic, am spus o poveste, am scris o carte. Și vă jur că m-am gândit, imediat ce am terminat *Zgomotul lucrurilor în cădere*, că reușisem să mă împac cu violențele cu care-mi fusese dat să trăiesc. Acum mi se pare incredibil că nu mi-a fost limpede că violențele noastre nu sunt doar cele de care avem parte în timpul vieții, ci și celelalte, de dinainte, pentru că toate sunt legate între ele, chiar dacă

firele ce le leagă sunt nevăzute, pentru că trecutul e cuprins în prezent, sau pentru că trecutul e moștenirea noastră fără testament și până la urmă sfârșim prin a moșteni totul de-a valma: înţelepciunea și nebunia, reușitele și eșecurile, nevinovăția și crimele.

1. Regele Irod (n.r.).
2. Radio-Keith-Orpheum Pictures – companie americană independentă care produce şi distribuie filme (n.r.).
3. „Ea are forma mâinilor mele, / Are culoarea ochilor mei / Şi se cufundă-n umbra mea / Ca-n cer o piatră“ – în Paul Éluard, *Poeme pentru toţi: culegere de poeme din 1917-1952*, trad. de Virgil Teodorescu, ESPLA, Bucureşti, 1955, „Îndrăgostită“ (n.r.).
4. Boală autoimună inflamatoare a sistemului nervos periferic ce se manifestă iniţial prin pareza extremităţilor (n.r.).

IV

Tu cu ce te mândrești?

În iulie 2012, după șaisprezece ani petrecuți în trei țări europene, m-am întors să trăiesc la Bogotá. Unul dintre primele lucruri pe care le-am făcut a fost să-l sun pe doctorul Benavides ca să-l întreb când ne-am putea vedea. Ultima noastră întâlnire nu se încheiase tocmai fericit și voiam să repar acest neajuns, să netezesc asperitățile, într-un anume sens, chiar să o fac în timp ce îmi ceream scuze, pentru că greșeala, atât de judecată cât și de comportament, fusese a mea. O voce m-a anunţat pe un ton trist că doctorul nu se simte bine şi nu poate să răspundă. Efortul de a începe o viață nouă în altă țară nu e mai mic atunci când e vorba de țara natală; prins cum eram cu toate necunoscutele întoarcerii mele, cu încercările de a interpreta într-o mie și unu de feluri transformările suferite de mentalitatea și temperamentul orașului meu în anii cât lipsisem, nu l-am mai sunat pe Benavides, nici măcar pentru a mă interesa de sănătatea lui. A trecut un an și jumătate. Am scris un roman scurt, am făcut câteva călătorii ce păreau de nerefuzat; încetul cu încetul, m-am obișnuit iarăși cu Columbia. În acel an și jumătate, care acum pare mult mai lung în mintea mea, nu am mai știut nimic de Benavides. Nici nu m-am gândit la el aproape deloc. Omul acela mă primise în biroul său, îmi împărtășise secretele sale, avusese încredere în mine. Și ce făcusem eu ca să răsplătesc acea încredere? Într-o zi mi-am dat seama că trecuseră opt ani de la discuția noastră stânjenitoare, marcată de acel incident neplăcut, și mi-am zis că nu era prima dată când cineva rupea legăturile cu mine din cauza mea, a nevoii mele de singurătate și liniște, din cauza izolării mele de multe ori de nejustificat și a incapacității mele de a păstra vii relațiile (chiar și cu oameni la care țin sau care pur și simplu mă interesează). Acesta a fost întotdeauna unul dintre marile mele defecte, și m-a făcut să mă simt dezamăgit de multe ori, dezamăgindu-i totodată și pe ceilalți. Nu-i nimic de făcut în

privința asta, pentru că nu poţi să-ți schimbi firea după cum vrei tu.

Dar la începutul anului 2014 s-a întâmplat ceva.

În 1 ianuarie mă aflam într-un conac din secolul al XIX-lea, în zona de cultivare a cafelei, o casă cu pereți de chirpici și dușumea din scânduri lăcuite, al cărei nume, Alsacia, mă ducea cu gândul la veteranii din războiul prusac, care au lăsat în Anzii columbieni o fărâmă din nostalgia lor. Mă dusesem acolo cu scopul evident de a intra în noul an într-o companie cât mai bună, însă am sfârșit prin a da mai multă atenție decât mă așteptasem unei ultime știri din anul care tocmai se încheiase: pe 24 decembrie, în timp ce se întorcea din Sarajevo spre casa ei din Belgrad, scriitoarea sârbă Senka Marnikovic, autoarea unei cărți de povestiri care pentru mine era o capodoperă, a pierdut controlul volanului pe șoseaua înzăpezită, a ieșit în decor, a rupt un parapet de protecție, a derapat pe taluz și s-a izbit în plin de zidul unui atelier mecanic. Moartea, în cealaltă parte a lumii, a unei autoare care scrisese o singură carte, căreia nu-i văzusem niciodată poza şi nu-i auzisem niciodată vocea mi-a provocat mai multă tristețe decât mă așteptasem, mai ales dacă mă gândesc că în urmă cu câțiva ani nici măcar nu știam de existența ei.

Am aflat de numele ei în primăvara anului 2010, în timpul unei vizite de șaptezeci și două de ore la Belgrad, unde am vorbit despre literatură în fața unor oameni care studiau limba spaniolă. Amfitrioana, o profesoară de literatură latinoamericană care în timpul liber traducea din poezia lui César Vallejo, m-a dus după conferință să văd casa romancierului Ivo Andrić, și în ziua următoare a făcut în așa fel încât, în afară de vizita aceea fetișistă, să mai ajung într-un parc din care se vedea Dunărea și într-un bar rău famat unde străinii interesați puteau cumpăra bancnote devalorizate din perioada războiului cu Bosnia. Acolo, în acel bar, m-a întrebat dacă citisem *Fantomele din Sarajevo*. Când i-am mărturisit că nu numai că numele nu-mi spunea nimic, dar nici nu auzisem vreodată de autoare, profesoara mi-a zis, cu un impecabil accent madrilen, că așa ceva e imposibil, *coño*, pentru ca în dimineața următoare să descopăr că-mi lăsase la recepția

hotelului un exemplar din cartea lui Marnikovic în singura limbă occidentală în care fusese tradusă până atunci. Am început să citesc *Fantômes de Sarajévo* în sala de așteptare a aeroportului din Belgrad, iar până să ajung la Barcelona, după o escală la Zürich și o întârziere cauzată de vremea rea, am citit toată cartea și chiar am recitit câteva povestiri, părându-mi rău că nu dădusem mai repede peste volumul acela formidabil și simțind că nu mai dădusem peste ceva atât de minunat din acea zi din 1999 în care am deschis strania carte a unui anume W.G. Sebald. Iar acum Marnikovic murise la șaptezeci și doi de ani, la treizeci și nouă de ani după publicarea cărțuliei sale minunate, şi tristețea provocată de această știre s-a transformat treptat într-o nevoie aproape fizică de a reciti cartea aceea, de a mă cufunda în vocea ei care știa mai multe decât mine, de a vedea lumea prin ochii ei care erau mai atenți decât ai mei. Am luat volumul din bibliotecă, punându-l în geamantanul meu negru, și așa se face că în acel 1 ianuarie m-a însoțit în casa de secol XIX, un volum discret până și în coperțile sale de culoare crem, atent de parcă amândoi am fi pierdut un prieten comun.

Era o zi de sărbătoare, bineînțeles, dar mai era și miercuri, adică acea zi din săptămână pe care de șapte ani încoace o dedicam scrierii rubricii mele din *El Espectador*. Mă obișnuisem să o scriu dimineața, când mintea mi-e mai puțin înceată, dar în acea zi atmosfera de delăsare specifică sărbătorilor de Anul Nou (convingerea inconștientă că lumea a început iar și că nu există nici o grabă) mă făcuse să renunț la disciplină. Așa că după un prânz târziu, când casa veche cu podele de lemn a căzut într-o moleșeală de neînvins și nimic nu mai rupea liniștea în afară de agitația cicadelor și a papagalilor, mi-am luat o bere, m-am așezat la o masă de joc al cărei postav verde fusese ars cu țigara la cheful din noaptea trecută și m-am apucat de lucru ca un vânător care iese să-și încerce norocul, fără să știe dacă va prinde ceva sau nu. Am deschis la întâmplare cartea lui Marnikovic, am recitit începutul câtorva dintre povestiri și am sfârșit prin a citi în întregime „Viața lungă a lui Gavrilo Princip“, cea mai bună povestire din carte și cea mai potrivită pentru acel început de an. Având personajele ei în minte, am început să scriu primele rânduri ale rubricii; în

numai câteva minute, povestirea lui Marnikovic m-a dus cu gândul la alte teme și personaje care îmi erau ceva mai apropiate, așa încât mi-am construit rubrica în jurul unei idei relativ simple: posibilele similitudini între două crime notorii, una de importanță universală, iar cealaltă de o importanță mai redusă, care au fost comise la diferenţă de câteva luni. „Amintiri din anul care începe“, așa mi-am intitulat textul. Am scris dintr-o suflare:

> Anul acesta va fi unul al aducerilor-aminte, dar nu neapărat bune. Sigur că panamezii vor sărbători trecerea navei S.S. Ancon prin canalul lor inaugurat de curând; sigur că cititorii lui Julio Cortázar își vor aminti de nașterea lui în Bruxelles. Dar tare mă tem că în lunile următoare se va vorbi, mai mult decât orice, despre câteva asasinate și consecințele lor. 1914, știm cu toții, e adevărata poartă de intrare în cumplitul secol XX, și asta nu datorită nașterii unui scriitor argentinian sau deschiderii unui drum de legătură între două oceane. Asasinatele din acel an au dat startul, într-o foarte mare măsură, evenimentelor istorice care le-au urmat și e destul de frustrant să observi, din perspectiva fals liniștitoare a anilor care au trecut, cât de puțin ne-am dat seama de catastrofa ce pândea după colț. În „Viața lungă a lui Gavrilo Princip“, una dintre cele mai reușite ficțiuni scrise vreodată despre acel an, scriitoarea sârbă Senka Marnikovic imaginează o lume în care Primul Război Mondial nu a mai avut loc. Gavrilo Princip, un tânăr naționalist sârb, ajunge la Sarajevo pentru a-l ucide pe arhiducele Franz Ferdinand, dar pistolul său se blochează și arhiducele rămâne în viață. Princip moare un an mai târziu, de tuberculoză, iar lumea e alta.
>
> Dar nu s-a întâmplat așa, bineînțeles. Gavrilo l-a ucis pe arhiducele Franz Ferdinand al Austriei. Urma să împlinească douăzeci de ani, încercase să se alăture grupării Mâna Neagră, însă fusese refuzat din cauza staturii sub medie; după ce a învățat să armeze bombe și să tragă cu pistolul, a reușit să se alăture celor șase conspiratori al căror obiectiv era asasinarea moștenitorului Imperiului Austro-Ungar în încercarea de a forța separarea provinciilor slave ale acestuia și crearea unei mari națiuni sârbe. Conspiratorii s-au alăturat mulțimii care flanca drumul pe unde arhiducele avea să treacă într-o mașină descoperită pentru ca publicul să-și poată vedea conducătorii. Ideea era ca toți conspiratorii, de la primul la ultimul, să încerce să-l ucidă pe arhiduce. Primului i s-a făcut teamă. Princip, în ciuda speculației ingenioase a lui Marnikovic, nu a dat greș.
>
> În același an, dar în cealaltă parte a lumii, un om care nu era arhiduce, ci general și senator al Republicii, a fost ucis, nu prin împușcare, ci cu lovituri de topor, de doi tineri săraci precum Princip. Rafael Uribe Uribe, veteran al mai multor războaie civile, lider incontestabil al Partidului Liberal (și pe vremea aceea a fi liberal chiar însemna ceva), model pentru personajul Aureliano Buendía, a fost atacat în miezul zilei de 15 octombrie de Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal, doi tâmplari care rămăseseră fără loc de muncă. A murit în zorii zilei următoare, în casa lui din Bogotá, de pe Strada 9. În locul unde a fost atacat există o placă memorială la care nu se uită nimeni, pentru că e aşezată la nivelul genunchilor.

Totuşi columbienii îl vor comemora anul acesta. Vor scrie despre el, îi vor celebra viața, chiar dacă nu știu mare lucru despre ea, și îi vor deplânge moartea, chiar dacă nu știu de ce a fost ucis. Și așa va mai trece un an: gândindu-ne la Princip și la Franz Ferdinand, la Galarza și Carvajal și la Uribe Uribe; gândindu-ne la crimele astea; gândindu-ne la cauzele și consecințele lor. Anul e abia la început.

Textul a apărut în 3 ianuarie. În lunea următoare, de Ziua Magilor, m-am trezit cu puțin înainte de ivirea zorilor; încercând să mă furișez fără să fiu trădat de vreun scârțâit de podea sau de ușă din casa aceea veche, m-am dus la computer și m-am apucat să citesc presa. De mulți ani nu mai citeam comentariile la articolele mele de pe pagina web, nu doar din dezinteres și lipsă de timp, ci și din convingerea profundă că în comentariile de acolo se reflecta tot ce era mai rău în noile noastre societăţi digitale: iresponsabilitatea intelectuală, mediocritatea mândră de ea însăși, calomnia pe cât de neverosimilă pe atât de nepedepsită, dar mai ales terorismul verbal, hârjoneala de curtea școlii în care se lăsau prinși, cu un entuziasm imposibil de înțeles, cei care comentau, lașitatea tuturor acelor agresori care te făceau albie de porci sub pseudonim, dar care nu ar fi fost în stare să-ți spună toate acele mizerii în față. În țara mea, forumul rubricilor de opinie ajunsese o versiune modernă și digitalizată a ceremoniei celor Două Minute de Ură, ritualul din *1984*, romanul lui Orwell, unde cetățenilor le este proiectată imaginea dușmanului, iar ei se dedau încântaţi agresiunii fizice (aruncă cu diverse lucruri în ecran) și agresiunii verbale (insultă, țipă, acuză, defăimează), după care ies din nou în lumea reală simțindu-se liberi, uşurați și mulţumiți de ei înșiși. Da, de ani buni nu mai citeam comentariile, totuși în acea dimineață am făcut-o: insultele cu inerentele lor greșeli de ortografie, calomniile aşternute pe hârtie cu lamentabile greșeli de punctuație, toate acele semne că ceva era putred în Columbia. Spre sfârșitul paginii, mi-a atras atenția un comentariu. Semnatarul (e un mod de a spune) era Spiritliber. Iată comentariul său:

Ce prostie de rubrică, cui îi pasă de ce s-a petrecut acolo!! Dar aici ce s-a petrecut?? Noi, columbienii, ȘTIM de ce l-au omorât pe Uribe Uribe, oricât au încercat să ne MINTĂ, chiar dacă adevărul încă nu a ieșit la lumină. Domnilor de la Espectador, *cu jurnaliști de teapa asta vă pierdeți constant prestigiul. Domnul așa-zis jurnalist mai bine și-ar vedea de romanele lui amărâte. Într-o bună zi adevărul va ieși la LUMINĂ!!!*

În zilele următoare nu am reușit să scap de certitudinea ridicolă că dădusem iarăși peste Carlos Carballo. Apoi m-am gândit că nu era așa: nu dădusem peste el niciodată, se așezase dinadins în drumul meu. Apoi m-am gândit că nu puteam fi sigur nici de una, nici de cealaltă, adevărul era mult mai simplu, așadar cu atât mai deranjant: Carlos Carballo nu ieșise deloc din viața mea. În cei opt ani lungi care trecuseră de la întâlnirea noastră din biserică, el, Carlos Carballo, rămăsese cu ochii pe mine; nu era imposibil să-mi fi citit cărțile, m-am gândit, și cu siguranţă îmi citise rubrica din ziar, calomniindu-mă de multe ori la adăpostul anonimatului. După care m-am gândit că s-ar putea ca Spiritliber, oricât părea de incredibil, să nu fie Carlos Carballo, ci oricare dintre milioanele de indivizi care populau zonele de paranoia ale unei țări cu o istorie atât de agitată ca a noastră. Corect ar fi fost, m-am gândit, să-l sun pe Benavides, să-l întreb cum o ducea cu sănătatea și dacă mai știa ceva de Carballo, dacă el îi vorbise despre mine, dacă îi spusese ce propunere îmi făcuse în biserică și care fusese răspunsul meu. L-am sunat; nu a răspuns; i-am lăsat un mesaj la secretara de la cabinetul său. Nu m-a sunat.

Scurta mea ședere în conacul de secol XIX luase sfârșit. M-am întors cu familia la Bogotá, pregătit să-mi reiau rutina zilnică, și n-am mai încercat să dau de Benavides. Două lucruri m-au ținut departe: în primul rând, un roman despre un veteran din războiul din Coreea, la care scriam de vreo cinci ani și care părea în sfârșit să prindă contur, după nenumărate încercări, și a cărui întrerupere ca să merg în vacanță mă costase destul de mult; în al doilea rând, căutarea de informații despre Senka Marnikovic, care prin moarte devenise brusc interesantă. Dar internetul, care le știe pe toate, nu știa mai nimic despre Senka Marnikovic. Și așa cum se întâmplă de obicei când ceva ne interesează sau ne obsedează, viața a părut brusc să se organizeze în jurul ei, să conspire pentru ca totul, fățiș sau pe ocolite, să aibă legătură cu ea. Astfel, a reieșit că niște spanioli pe care abia îi cunoșteam, Asier și Ruth, locuiseră şi lucraseră în Balcani, aşa că mi-au vorbit cu nostalgie despre zilele acelea și mi-au dat cărți despre Sarajevo, iar până la urmă ne-am împrietenit. Tot așa, romancierul Miguel Torres mi-a

scris, spunându-mi că citise rubrica mea și voia să știe ce era cu scriitoarea aceea sârbă, dacă avea cărți traduse și unde le-ar putea găsi, fiindcă era foarte interesat de ficțiunile care schimbau sau denaturau cursul real al istoriei. Nu i-am răspuns; a fost o impolitețe din partea mea și un act de egoism, cu atât mai mult cu cât era vorba despre un scriitor pe care îl apreciez (romanele sale despre 9 aprilie sunt printre cele mai bune scrise vreodată în țara mea); însă unul dintre misterele vieții unui cititor de ficțiune e instinctul de proprietate care pune uneori stăpânire pe noi cu privire la cărțile sau autorii care ne-au spus ceva important și nou, ceva ce nu mai auziserăm niciodată. Nu voiam să vorbesc despre Senka Marnikovic pentru că îmi aparținea numai mie. Era ceva cât se poate de primitiv, dar așa simțeam în acele momente.

La începutul lui februarie, i-am scris, în sfârșit, doctorului Benavides. I-am spus că-mi pare rău pentru tăcerea mea care dura de atâţia ani, i-am spus că numai eu sunt vinovat de acea tăcere și de consecințele ei, dar că mi-ar plăcea să reluăm legătura. De data aceasta mi-a răspuns imediat.

Dragul meu pacient:

M-am bucurat să primesc vești de la dumneavoastră, de ce să nu recunosc? Uneori mă gândesc la acele zile de demult și regret, la rândul meu, că nu am păstrat legătura. Am aflat că acum ne-ați făcut onoarea de-a fi rezident permanent, nu? Spuneți-mi când ați vrea să ne vedem ca să aducem la zi prietenia noastră. Viața nu s-a purtat frumos cu mine și cred că mi-ar prinde bine să vorbesc cu cineva care să-mi înțeleagă necazurile (aici ar merge puțină muzică melodramatică). În fine, din motive pe care nu am să le explic aici, în acest moment acel cineva sunteți dumneavoastră. În ultima vreme lucrez până târziu. Mă găsiți la spital până la ora 20:00. Anunțați-mă, sub o formă sau alta, înainte să veniți.

Vă îmbrățișez,
Francisco

În vinerea următoare am fost să mă întâlnesc cu el. Din vremea când se născuseră fiicele mele şi petreceam acolo lungi ore nocturne pline de incertitudine și neliniște, să ajung noaptea la un spital mă face imediat să nu mă simt în apele mele. Mai mult, ne dăduserăm întâlnire într-un loc care-mi amintea de zilele acelea îndepărtate ca și cum le-aș fi retrăit: cantina de la subsol, spațiul acela fără ferestre care se umplea,

la ora meselor, cu două tipuri de oameni: rudele pacienților, cu permanenta lor expresie de neliniște, și medicii și infirmierii nepăsători, ba uneori chiar indolenți. Când Benavides a sosit, cu două minute întârziere, am observat pe faţa lui urmele lăsate de trecerea anilor şi atunci mi-am dat seama, ca o revelație, de ce îl apreciam atât de mult, cu acel gen de preţuire care seamănă cu admirația: pe fața lui obosită nu se vedeau doar urmele timpului care trecuse, ci și cele ale suferinței pacienților, voluntariatul căruia i se dedicase cu ani în urmă și care consta practic în a le fi aproape bolnavilor pe moarte. Era îmbrăcat în halat alb și ținea în mână o carte cu coperţi verzi; înainte de-a ajunge la masa mea, s-a oprit să salute patru oameni care s-au ridicat când a intrat pe ușa de sticlă și, cu aceeași amabilitate obosită, le-a strâns mâna bucuros, dar cu umerii căzuţi, de parcă ar fi apăsat pe ei o greutate invizibilă. Acum purta ochelari fără ramă, două lentile ce păreau să plutească dinaintea ochilor lui până vedeai brațele roșii prinse după urechi și puntea de la rădăcina nasului.

„V-am adus asta“, mi-a zis așezându-se.

Era o publicație universitară cu un titlu răsunător: *Privind moartea în față. Opt perspective*.

„Despre ce e?“, am întrebat.

„Variațiuni pe aceeași temă“, a răspuns el. „Filosofi, teologi, oameni de litere, chestii care v-ar putea interesa. Medicul sunt eu.“ A tăcut, ușor rușinat, apoi a adăugat: „Pentru când nu aveți ce să mai citiți“.

„Mulțumesc foarte mult“, i-am zis cu toată sinceritatea (o sinceritate pe care nu o simt de fiecare dată când primesc o carte). „Știți, Francisco, ultima dată când ne-am văzut…“

„Acum opt ani? O să ne apucăm să vorbim despre ce s-a întâmplat acum opt ani? Nu, Vásquez, ar însemna să pierdem timpul. Mai bine să vorbim despre lucruri importante. De pildă, ce mai fac fetițele?“

Asta am făcut. Cât am stat la coadă ca să ne luăm de mâncare, în timp ce ne întorceam la masă și ne apucam să mâncăm, i-am vorbit, fără prea multe detalii, despre experiența paternității, care pe zi ce trece mi se părea tot mai dificilă, și despre nostalgia pe care uneori o simțeam după acele prime

zile când singurele obstacole erau medicii. Acum trebuia să înfruntăm lumea, lumea asta nenorocită care face totul pentru a lovi în toți, și deja erau atâția copii de vârsta fetelor mele marcați pe viață. I-am povestit despre ultimii ani petrecuți în Barcelona și despre decizia noastră de a ne întoarce în Columbia. I-am vorbit despre ce am simțit când m-am întors să trăiesc în orașul meu după șaisprezece ani: senzația de înstrăinare parțială, de a nu fi cu totul de aici, așa cum nu eram cu totul de acolo nici în Barcelona; i-am spus că acea ciudată înstrăinare îmi îngăduise să mă întorc, pentru că mereu mă hrănisem din ea. Pe de altă parte, orașul mi se părea agresiv, ostil și intolerant, și toate astea în mod imprevizibil; contrar felului cum se întâmplau lucrurile înainte de plecarea mea, acum violența nu mai era reprezentată direct de niște indivizi în război cu cetățenii, ci răzbătea din cetățenii înșiși, care păreau cu toții prinși în propria cruciadă, gata să arate cu un deget acuzator și să condamne. Când s-a întâmplat asta? l-am întrebat pe Benavides. De când suntem noi așa? Aveam de mai multe ori pe zi convingerea deranjantă că locuitorii capitalei, dacă ar fi avut ocazia, ar fi apăsat fără să stea pe gânduri butonul care i-ar fi ras de pe fața pământului pentru totdeauna pe cei pe care-i detestau: pe atei, pe muncitori, pe bogați, pe homosexuali, pe negri, pe comuniști, pe afaceriști, pe susținătorii președintelui, pe susținătorii fostului președinte, pe fanii Millonarios, pe fanii Santa Fe. Orașul era infestat de otrava micilor fundamentalisme și această otravă se scurgea în subteran, ca apa murdară în canalizare; și da, în tot acest timp viața părea să se desfăşoare firesc, locuitorii capitalei continuau să se refugieze în brațele prietenilor și în sexul cu amantele, continuau să fie tați și fii și frați și soți și soții fără ca otrava să-i afecteze fățiș, crezând, poate, că ea nici nu exista. Dar erau şi oameni minunați ca Francisco Benavides, care zilnic își rupea câteva ore din timpul lui ca să țină de mână un bolnav pe moarte și să discute cu el despre cea mai bună modalitate de a muri și nu se ferea niciodată să prindă drag de ei, nu-și doza nici empatia, nici sentimentele, se avânta cu capul înainte și fără să închidă ochii într-o relație al cărei final nu putea fi altul decât tristețea.

I-am vorbit despre Carballo. Oamenii intrau și ieșeau din cantină, zgomotul de fond era un amestec de tacâmuri lovindu-se de farfurii și tocuri lovindu-se de gresie și voci lovindu-se de alte voci încordate, iar în tot acest timp eu i-am vorbit lui Benavides despre Carballo. I-am zis de întâlnirea de la înmormântarea lui R.H. Moreno-Durán și tot ce-mi spusese Carballo atunci, i-am zis despre romanul cu Orson Welles și el s-a distrat pe seama acelui roman în special și a romancierilor în general, care nu puteau să lase în pace istoria și nici să respecte lucrurile care într-adevăr se petrecuseră, de parcă nu ar fi fost deja destul de interesante. Mi-a zis că de asta romancierii nu mai duceau de mult timp lupta cu adevărat importantă, care nu era aceea de a face oamenii să nu se mai gândească la realitatea mizerabilă sau cenușie sau nesatisfăcătoare, ci aceea de a da piept cu realitatea, de a o privi în ochi și de a se certa cu ea pe față, fără menajamente, pentru ca apoi s-o ia la palme. I-am zis că oricum trecuseră deja opt ani de când murise R.H. și romanul nu fusese publicat, așa că avea dreptate, oamenii se mulțumeau să cunoască lucrurile așa cum se întâmplaseră în realitate, nu-i mai interesa cum *s-ar fi putut întâmpla*. Însă asta era tot ce mă interesa pe mine când citeam un roman: explorarea celeilalte realități, nu a realității care se petrecuse cu adevărat, nu reproducerea romanescă a unor fapte adevărate și verificabile, ci tărâmul posibilului, al speculației sau intruziunea romancierului în zone pe care istoricul sau jurnalistul nu le pot atinge. I-am spus toate astea lui Benavides, iar el, prefăcându-se interesat, m-a ascultat cu răbdare.

I-am zis și despre scrisoarea falsificată și despre propunerea de a scrie o carte. „Sigur era falsificată?“, m-a întrebat Benavides. „Cât se poate de sigur“, i-am răspuns. M-am uitat la o pereche de bătrâni care se așezaseră în capătul cantinei, în zona cu scaune tapițate, dar nu pentru că mi-ar fi atras atenția prin ceva, ci ca să nu mă uit în ochii lui Benavides când i-am zis că trebuie să-i mărturisesc ceva și imediat, fără să-i las timp să mă întrebe despre ce e vorba, i-am explicat cum ajunsesem să-i spun lui Carballo că vertebra lui Gaitán exista și să-i dezvălui unde se afla.

„N-am vrut“, am zis prostește. „Mi-a scăpat.“

Am văzut pe fața lui ceva ce nu mai văzusem până atunci, un chip nou ieșind din adâncul său. S-au scurs câteva secunde infinit de lungi – patru, cinci, poate șase. Apoi Benavides a ieșit din mutenia lui folosindu-se de unul dintre cele mai scurte cuvinte posibile.

„Hm“, a zis.

„Îmi pare rău“, m-am scuzat din nou.

„Mda.“

„Știu că nu voiați asta.“

„Mda“, a zis Benavides. Apoi a adăugat: „Bănuiam. Practic îmi confirmați bănuielile“. S-a uitat la farfuria mea, la felul în care erau aşezate tacâmurile mele în farfurie. „Ați terminat de mâncat?“, m-a întrebat. „Vreți un desert, o cafea?“

„Nimic, mulțumesc.“

„Chiar nu? Nici eu.“

S-a sculat și a ridicat tava îndoindu-și ușor genunchii, nu trunchiul. A pornit spre locul unde se lăsau tăvile folosite. M-am ridicat și l-am urmat.

„Iertaţi-mă, Francisco, iertaţi-mă pentru neatenția mea“, i-am zis. „Știu că ați fi vrut să păstrez secretul. Dar când discutam cu Carballo, m-a luat valul și am sfârșit prin a-i spune, aproape că i-am aruncat în față vorbele. Vă rog să mă înțelegeți, era singurul mod de-a scăpa de el. Da, am făcut o tâmpenie. O prostie. Dar, până la urmă, nu e sfârșitul lumii, nu?“

Și-a aranjat halatul alb, s-a uitat la mine.

„Nu știu dacă e sfârșitul lumii“, a răspuns. „Dar cu siguranță e începutul unui coșmar. Mai bine zis, prin ce ați făcut ați prelungit bătăile de cap, Vásquez. Sper că nu i-ați spus soției că ajungeți repede acasă. Haideți să ne mișcăm puțin și între timp vă povestesc ce mi s-a întâmplat. Să văd ce părere aveți.“

Şi s-a apucat să-mi povestească.

„Acum doi ani am dat o petrecere la mine acasă“, mi-a zis Benavides. „Soția mea împlinea cincizeci de ani și n-am văzut în viața mea o femeie să arate atât de bine la vârsta asta, cincizeci de ani nu-s nimic, cum spunea ea. Au venit prieteni de-ai ei, prieteni de-ai mei și câțiva prieteni comuni. Evident că unul dintre invitați a fost Carballo, care a ajuns primul și a plecat ultimul. În casa mea, Carballo e ca o mobilă, Vásquez. Ne-am

obișnuit cu el, e ca unchiul burlac de care nu mai scapi, care face parte din familie la fel de mult ca oricare dintre membrii ei și care umblă prin casă de parcă ar fi a lui. Cu ocazia zilei de naștere, Carballo i-a dăruit soției mele un album foto extraordinar de frumos. El a făcut rost de hârtie, una fabricată în anii ’60, când se născuse Estela. El a făcut rost de ață ca să coasă paginile. Tot procesul ăsta nu cred că se cheamă legat, trebuie să aibă un nume, dar acum nu mi-l amintesc. Tot el a făcut rost și de fotografii. Niciodată n-am aflat cum, pentru că niciodată nu mi-am bătut capul să descopăr, de unde a scos Carballo fotografii cu copiii mei când aveau trei, cinci și șapte ani, sau fotografii din plimbările pe care le făcusem cu soția mea pe când eram prieteni, sau fotografii cu tatăl meu. Un cadou cu adevărat special, făcut cu mâna lui, un cadou în care a investit timp și pasiune. Cât despre mine, am nimerit-o și eu: Estela nu se dă în vânt după mariachi, dar în ziua aceea am zis să-mi încerc norocul și s-a dovedit că i-au plăcut. După faza cu serenada, oamenii au plecat treptat, până când am mai rămas câțiva în patio, așezați pe traversa de cale ferată, uitându-ne cum se lăsa noaptea. Eu și familia mea. Acolo, în acel patio pe care îl știi bine, mai puțin faptul că acolo e și un radiator. Unul electric, ce încălzeşte ca un adevărat foc de tabără, îngăduindu-ne să stăm afară chiar dacă se lasă noaptea și începe să se facă frig. Radiatorul era cadoul copiilor noștri, care știau foarte bine că Estela nu ar fi stat niciodată noaptea la taclale în patio, e prea friguroasă pentru așa ceva. Deci i-au făcut acest cadou pe care l-am pus în funcțiune chiar în seara aceea și s-a dovedit o idee genială. În fine, stăteam acolo bând tărie – copiilor noștri li se părea băutura perfectă pentru a sărbători –, pălăvrăgind, prăpădindu-ne de râs, și brusc mi-a venit cheful să le dau o veste. «Vreau să vă spun ceva despre lucrurile pe care mi le-a lăsat tata», le-am zis, «cele pe care le țin sus. Am să le dau înapoi.»

Mi se pare că-i văd și acum, că le văd fețele speriate. «Cum să le dai înapoi?» Le-am zis că așa bine, că mă hotărâsem să scap de niște bătăi de cap. Am aproape șaizeci de ani, iar la vârsta asta începi să te gândești, le-am zis, și poți avea tot felul de idei ciudate. Am ținut prea mult lângă mine toate lucrurile astea pe

care le-am luat de la muzeu. Fără să mă mint vreodată, fără să cred vreodată că mi-ar aparține. Știu că am făcut foarte bine luându-le de acolo. Știu că așa a fost corect și necesar, dar mai știu și că nu-mi aparțin. Am lucrurile astea de zeci de ani, am îmbătrânit cu ele, fac parte din viața mea... Și dovada că am făcut foarte bine să le iau de acolo e că nimeni nu le-a dus lipsa. Celelalte, cele pe care nu le-am luat, s-au pierdut. Dar acestea nu. Acestea s-au păstrat şi nimeni n-a întrebat de ele. Recunosc, Vásquez, așa cum am recunoscut și în acea noapte: fericirea pe care mi-o aduc e imensă. Să ajung târziu, să-mi torn ceva de băut și să le ating sau să citesc despre ele a însemnat pentru mine ce înseamnă timbrele pentru un colecționar. Sau fluturii. Sau monedele. În ultimii ani, lucrurile astea mi-au dăruit, cum să zic?, clipe de mare satisfacție. Asta le-am spus. Mă uitam la Estela, la fiul meu, la fiica mea și le-am zis să stea liniștiți că n-o să mă apuc să le împui capul cu chestiile astea, voiam doar să știe că pur și simplu era așa. Și atunci le-am explicat cum stau lucrurile: le-am spus că, dincolo de fericirea pe care mi-o dăruiau, dincolo de momentele de nebun obsedat petrecute în compania lucrurilor mele, niciodată, dar niciodată, nu am uitat că nu-mi aparțin. Nu sunt ale mele, nu au fost niciodată. Nici ale familiei mele, chiar dacă uneori îmi place să cred că da, că am dreptul să le moștenesc, așa cum copiii mei, la rândul lor, vor avea dreptul să le moștenească. Dar nu e așa: nu am dreptul acesta. Nu sunt ale mele, nu aparțin familiei mele: aparțin acestei țări. Sau Statului, dacă vreți, da, sunt patrimoniu național. Asta le-am spus, le-am ținut tot discursul ăsta interminabil, după care i-am întrebat: «Sunteți de acord cu mine până acum?».

Mi-a răspuns băiatul meu. «Da, tată, de acord», a zis. «Dar să nu uităm că tu ai salvat lucrurile astea. Nimănui nu-i pasă de ele, doar celui care le-a salvat. Cred că-i aparțin celui care le-a salvat. Eu așa cred.»

I-am zis că nu. Că nu-mi aparțineau și gata. Aparțineau unei instituții publice, iar acum se aflau în mâinile unei persoane fizice. «Vreau să vă spun», am continuat, «că nimeni nu știe că le am. Oricine m-ar putea acuza că le-am furat. Și cum l-aș putea contrazice? Nu aș putea, nu, chiar nu aș avea argumente

să-l contrazic. Asta voiam să discut cu voi, cu familia mea. Nu vreau să rămâneți cu problema asta pe cap după ce mor. Știu că până atunci mai e mult, dar problema trebuie gândită bine ca să nu greșim. Și eu m-am gândit deja.» Le-am spus că toate lucrurile alea nu prezentau nici un interes pentru ei. Nici pentru soția mea, care mai degrabă le tolerase decât le prețuise, nici pentru copiii mei, care aveau treburi mult mai importante. Vă spun ce le-am spus și lor, Vásquez: vă dați seama ce probleme le las pe cap dacă mor? «Pe scurt», le-am zis, «m-am gândit, m-am gândit mult și am ajuns la concluzia că le-a venit vremea. Asta e. A venit vremea să le dau înapoi.»

Estela mi-a pus întrebarea firească: «Dar cui? Știi foarte bine că muzeul nu mai există. Cui să le dai înapoi după atâția ani? În plus, ce-o să se întâmple? Nu știu ce spune legea în privința asta, dar sunt sigură că o să ai probleme. Columbia e o țară unde nici o faptă bună nu rămâne nepedepsită. Cine știe ce-o să ni se mai întâmple. Și chiar nu cred că are rost să riști atâta ca să muți dintr-o parte în alta niște lucruri din alte vremuri, niște lucruri de care nimănui nu-i pasă și de care nimeni nu va avea atâta grijă cum ai tu și, mai ales, nimeni nu le va aprecia la adevărata lor valoare așa cum faci tu. Nu, mie mi se pare o prostie. Lucrurile din muzeul tatălui tău sunt tezaurul tău. Au supraviețuit datorită ție. Dacă nu ai fi avut grijă de ele, s-ar fi pierdut. Și crede-mă: dacă le dai înapoi, se vor pierde definitiv. Dincolo de faptul că nu știu cui ai putea să le dai înapoi».

Le-am zis că Muzeului Național, de exemplu. Acolo au uniforme din timpul războiului civil, săbii, penelul mai știu eu cărui demnitar. Nu e normal ca obiectele adunate de tata să fie expuse acolo, pentru ca oamenii să le poată vedea? «Și dacă nu merge nimeni?», a zis fiica mea. «Dacă nu-i interesează să le expună?» «O să-i intereseze», am zis. «O să le expună. Și chiar dacă nu-i interesează deloc și nu le expun, nu-mi pasă. Eu cred că așa e corect, așa e drept, chiar dacă nimeni nu știe prea bine ce mai înseamnă corect și drept pe lumea asta.» «Și dacă ți le iau și te trezești cu un proces? Sau îți dau o amendă de n-o să-ți vină să crezi? La asta te-ai gândit? Sau îţi închipui că o să-ți mulțumească pentru că ai ținut ascunse comorile istorice ale țării? Crezi că așa ceva se poate întâmpla în Columbia, tată?

Spune-mi sincer: îţi închipui că o să-ți dea o medalie pentru că timp de douăzeci de ani ți-ai făcut damblaua cu niște oase?»

Nu m-am gândit că vor reacționa așa. «Ce mă interesează acum e să fiu sigur că vor fi pe mâini bune după ce mor», le-am zis. «Și că nu vor fi o problemă pentru nimeni. Nu vreau ca oamenii să-şi facă o părere proastă despre mine. Înțeleg că nu sunteți de acord», le-am zis, «și înțeleg și motivele. De aceea vreau să rezolv chestiunea asta așa cum trebuie. Decizia am luat-o deja. M-am gândit mult și am luat-o. Dar sunt de acord că lucrurile trebuie rezolvate cu grijă, pentru evitarea situațiilor neplăcute. Deci, voi cum mă sfătuiţi să procedez? Ajutați-mă. Eu m-am gândit să vorbesc mai întâi cu cineva de la vreun muzeu, sau cu cineva de la Ministerul Culturii. Cam ăsta ar fi primul pas.»

S-a lăsat o tăcere din acelea cum vezi numai la întâlnirile de familie. Tăcerile familiale sunt diferite, nu, Vásquez? Când ești cu prietenii, momentele de tăcere se umplu cumva, fiecare simte nevoia să umple tăcerea înainte să fie prea târziu. Dar în familie poți să taci și să nu se întâmple nimic. Când tăcerea e bună, fiind dată de încredere și confort, e o minunăție. Dar când e o tăcere diferită, atunci e altceva. În familie, tăcerile provocate de neînțelegeri sau de conflicte sunt dureroase, sau cel puțin eu așa le-am resimțit mereu. Prima care a rupt tăcerea a fost soția mea: «De ce nu apelezi la mass-media mai întâi? De ce nu dai un interviu la radio, de exemplu? Așa ar fi mult mai simplu, iar tu ai risca mai puţin dacă ar exista un intermediar, un mesager, dacă oamenii ar afla mai întâi dintr-un interviu. Așa ai putea să explici situația, să spui că ai salvat niște lucruri care țin de patrimoniul național, că ai avut grijă de ele vreme de douăzeci de ani, că ţara chiar ți-e datoare. Așa ai putea să controlezi mesajul, cum spun politicienii, pe care vrei să-l transmiţi. Iar mesajul va pune presiune pe muzeu sau pe ce-o fi și cei de acolo vor trata cu respect lucrurile primite și vor avea grijă de ele. Ideea e să nu dai impresia că ceri o favoare, pentru că de fapt tu le faci lor o favoare. Ai salvat de la dispariție niște lucruri care într-o altă țară ar avea un muzeu propriu fiecare dintre ele. Imaginează-ți ce ar face Statele Unite dacă cineva ar zice că are un os de-al lui Lincoln. Imaginează-ți ce s-ar

întâmpla în Franța dacă cineva ar zice că are, ştiu şi eu?, o coastă de-a lui Jean Jaurès. Că a avut grijă de ea în tot acest timp și acum vrea să o doneze Republicii, să o doneze poporului. I-ar face o statuie. Eu nu vreau o statuie, ce tâmpenie statuile astea, și mai ies și urâte rău. Dar cred că ai tot dreptul la mulțumiri».

Ca de obicei, avea dreptate. Deși m-am obișnuit ca Estela să aibă dreptate, mereu mă ia prin surprindere. E ca briciul lui Ockham transformat în femeie: e ca o injecție de bun-simț și nu e în stare de nici o șmecherie. Așa că toată lumea a fost de acord pe loc că ăsta era lucrul cel mai inteligent, mai firesc și mai bun pe care puteam să-l fac. Copiii mei aveau să ia legătura cu oamenii din mass-media pe care-i cunoșteau. Să apeleze la cunoștințe, mai bine zis. Estela, la fel. Cunoștea pe cineva care cunoștea pe altcineva care lucra la Caracol sau la RCN[1], nu mai știu. Iar eu m-am gândit la dumneavoastră, Vásquez. Mi-ați venit în minte chiar atunci, pe loc, fără să fi fost nevoit să mă gândesc o clipă. Singurul om care văzuse lucrurile acelea, nu pe toate, dar pe unele dintre cele mai importante… Atunci când aţi fost la mine acasă și v-aţi apucat să le spargeţi nasul invitaților mei, încă nu aveați rubrica din *El Espectador*. Dar acum da, și copiii mei o citeau, o citea și Estela. Aproape întotdeauna erau de acord cu ce scriați. Mai exact: aproape întotdeauna sunt de acord. Mai puțin când deveniți agresiv, Estela nu suportă așa ceva. Spune că nu se poate argumenta în felul ăsta. Că poate aveţi dreptate, însă când o susţineți cu sarcasm, bătându-vă joc printre rânduri cu tonul acela arogant pe care-l aveți uneori, vă pierdeți dreptatea. Dacă Estela ar fi acum aici, v-ar spune exact cum mi-a spus și mie: «Prietenul tău nu vrea să convingă oamenii, ci să le ia gâtul. Dar așa nu se poate. Nu așa se poartă o polemică. E păcat de el». În fine, m-am cam îndepărtat de subiect; în orice caz, m-am gândit să vă sun, să vă rog să mă ajutați în problema asta. Printr-un articol, printr-un interviu în ziarul la care colaborați, oricum. M-am gândit: Vásquez o să mă ajute sigur. M-am gândit totuși să nu vă caut imediat, pentru că era vineri și urmau zilele libere. În dimineața următoare, foarte devreme, urma să plecăm la Villa de Leyva, să petrecem minivacanța în casa unor prieteni. M-am gândit: o să-i scriu

marțea viitoare. Chiar așa am zis, cel puțin cred că le-am zis: «Bun, atunci așa rămâne. Fiecare încearcă să facă ce poate. Eu am să-i scriu lui Vásquez marți, la prima oră».

Ne-am ridicat toți patru şi ne-am îndreptat spre bucătărie ca să facem curat, să spălăm pe jos, să ducem gunoiul. Ne vedeam fiecare de treabă printre zgomotele bine cunoscute: şiroitul apei la robinet, zăngănitul farfuriilor și tacâmurilor, fâşâitul pungii de gunoi scoase din găleată și al celei noi puse în găleată. Și printre toate acele zgomote, am auzit brusc clopoțeii de la ușă. Acasă, la intrare, am niște clopoței care zdrăngănesc atunci când se deschide ușa, bănuiesc că-i știți. În sfârșit, am auzit clinchetul clopoțeilor, iar Estela i-a zis băiatului: «Du-te să vezi cine a venit». El și-a dat jos mănușile de plastic, a ieșit și a revenit după câte clipe zicând că nu, ușa nu se deschisese, dimpotrivă, se închisese. N-a mai zis nimeni nimic și bănuiesc că nici nu s-a mai gândit nimeni la asta. Cel puțin eu am uitat în secunda următoare. Și ne-am amintit de ușă numai când m-am întors cu Estela din minivacanță și ne-am dat seama că ne călcaseră hoții.

Spărseseră unul dintre geamurile alea mici, dreptunghiulare, din dreapta ușii de la intrare. Le ţineţi minte? Au băgat mâna pe acolo și au deschis ușa dinăuntru. Vi s-a întâmplat vreodată așa ceva, Vásquez? Știți cum e să intri în propria casă după ce a fost spartă de hoți? Te simţi cuprins de dezolare şi frustrare, te simţi neputincios și nedreptăţit. Tâmpenii, firește, pentru că numai unui tâmpit i-ar da prin cap să vorbească despre dreptate când tocmai își vede casa prădată de hoți, nu? Asta-i ca și cum l-ai face nepoliticos pe unul care a băgat trei gloanţe în tine. Dar să știi că așa te simți. I-am spus Estelei să intre la loc în mașină până mă duc să văd. Nimeni nu spune *să văd dacă mai sunt în casă*, ci doar *să văd*. «Termină cu prostiile», mi-a zis ea și a intrat în casă. Am cercetat fiecare cameră, însă simțeam că de fapt nu mai e nimeni, că plecaseră deja. Într-adevăr, nu mai era nimeni. Și nici nu făcuseră prăpăd. Furaseră chestii mici: bijuterii, un laptop, niște bani din noptiera mea. Din dulapul de jos au luat caleidoscopul și pistoalele vechi. Computerul meu nu l-au luat, era prea mare, în schimb au forțat sertarele biroului și au luat tot ce au găsit

înăuntru, inclusiv tot ce îmi rămăsese de la tatăl meu: adică exact ce aveam de gând să înapoiez cât mai repede cu putință.

Da, chiar așa: au luat tot ce ați văzut atunci în casa mea. Și tot ce nu ați văzut. Tot, Vásquez. Au luat tot, toate lucrurile alea au sfârșit în aceeași pungă cu obiectele de valoare. Mi-am imaginat cum au golit sertarele direct în pungi, pentru ca mai târziu să se întrebe ce dracu' erau toate rahaturile alea, îmi cer scuze, o bucată de os într-un lichid gălbui, și cum au golit lichidul într-un closet pe care nu știu de ce mi-l închipui verde, apoi au aruncat vertebra și borcanul la gunoi, pe rând. N-am plâns niciodată după lucrurile pe care le-am pierdut, nici când eram copil, dar în noaptea aceea am plâns. Am plâns pentru că tata nu mai era ca să plângă în locul meu. Mai bine zis: am plâns pentru că tata nu mai era și el ar fi plâns pentru lucrurile lui. Am plâns pentru a înlocui plânsul absent al tatălui meu. De aceea nici nu v-am mai căutat, cred că v-ați dat seama. Pentru că nu mai era nevoie de nici o rubrică, de nici un interviu. Pentru că nu mai era nimic de dat înapoi. Pentru că nu mai avea rost.

Ultimii doi ani i-am petrecut lamentându-mă. Întrebându-mă de ce nu mi-a trecut prin cap mai repede să dau înapoi lucrurile moștenite de la tata. Părându-mi rău că nu le pusesem într-un seif, așa cum mă sfătuise Estela de câteva ori. Dar eu îi răspundeam că de ce, dacă lucrurile alea contează doar pentru mine și, în plus, nimeni nu știe că se află aici. Atunci Estela îmi spunea că lucrurile care sunt importante numai pentru cineva anume, tocmai acelea trebuie păstrate mai cu grijă decât altele, fiindcă de cele mai multe ori sunt de neînlocuit, *și tocmai de aceea contează numai pentru un singur om*. Dar bineînțeles că n-am băgat-o în seamă și s-a întâmplat ce s-a întâmplat. De atunci m-am simțit de parcă aș fi fost în doliu, ca și cum mi-ar fi murit cineva drag. Dar cred că doliul s-a terminat, sau așa credeam, Vásquez. Când v-am scris e-mailul acela, mă gândeam să vă povestesc ceea ce tocmai v-am povestit, să vă spun că mi s-a întâmplat și mie ceea ce li s-a întâmplat câtorva mii de oameni din Bogotá. Să vă zic: «Sunt și eu unul mai mult, fac parte din statistici. Incredibil e că am ajuns la vârsta asta fără să mi se fi întâmplat înainte». Sau: «Închipuiți-vă, ce ghinion. Au luat ce-au

găsit, la întâmplare. Au golit sertarele, luând toate lucrurile tatălui meu. Și ce mai poți spune? Ce ghinion – e singurul lucru pe care-l mai poţi spune. Asta înseamnă să te simți rău. Nici n-au știut ce fură, Vásquez. Nici nu știu ce mi-au furat, nici cât rău mi-au făcut, măgarii dracului». Asta aș fi vrut să vă scriu și probabil că aș fi făcut-o dacă nu mi-ați fi luat-o înainte. Pentru că acum, după ce mi-ați spus ce mi-ați spus, detaliul acela care ar fi fost lipsit de importanță, total neînsemnat în alte împrejurări, schimbă totul.“

„Nu înțeleg“, am zis în sfârșit. „Care *tot*? De ce *totul* se schimbă?“

„Cât e de când am ieșit din cantină, Vásquez? De cât timp vorbim despre problema asta? De cincisprezece-douăzeci de minute? Să zicem douăzeci. Dacă aţi ști ce-mi trece prin cap, ce mi-a trecut prin cap în cele douăzeci de minute, aţi muri de frică. Viața mi s-a dat peste cap în aceste douăzeci de minute. Știți de ce, Vásquez? Pentru că, în timp ce străbăteam împreună coridoarele, în timp ce coboram și urcam cu liftul, nu am făcut altceva decât să-mi amintesc de ce obișnuiam să-i spun Estelei. Știți: credeam că lucrurile mele sunt la adăpost, credeam că niciodată nu li se va întâmpla nimic rău *pentru că nimeni nu știa că sunt acolo și că nimănui nu-i păsa de ele*. Dar mi-aţi spus ce mi-aţi spus și toate aceste certitudini au început să se schimbe. În aceste douăzeci de minute s-a schimbat tot ce s-a întâmplat în ultimii ani, iar ce înțeleg acum mă sperie, și v-ar speria și pe dumneavoastră dacă aţi putea înțelege, dacă aţi putea intra în mintea mea ca să vedeţi diferența enormă care s-a căscat între ce credeam eu că trăiesc și ce cred acum că trăiam, de fapt. Mi-ați făcut o mărturisire care pentru dumneavoastră nu avea cine știe ce importanță, dar acum tot ce pot să mai spun despre acele lucruri pe care tata mi le-a lăsat înainte de-a muri e: cu doi ani în urmă exista un singur om în toată lumea asta care știa de ele, exista un om căruia îi păsa de ele. Sau, mai exact, încă unul. Eram doi, dumneavoastră și cu mine, iar acum mai e încă unul. Acum e și Carballo. Acum Carballo s-a băgat între noi. Cu doi ani în urmă, când m-am întors din minivacanță și am văzut că-mi furaseră lucrurile moștenite de la tata, Carballo deja știa că erau la mine. De unde

știa? Pentru că i-aţi spus dumneavoastră, Vásquez. Pentru că i-aţi spus dumneavoastră.“

Da, douăzeci de minute, douăzeci de minute lungi în care Benavides a vorbit fără întrerupere în timp ce mă conducea prin labirintul Spitalului Santa Fe, de la cantină la ușa de acces la etajul unu, de la ușă la coridorul cu ferestre mari ce leagă corpurile clădirii, iar apoi pe culoarul îngust (unde ai impresia că trebuie să te lipești de perete ca să nu te lovești de cel care vine din sens opus) până la lifturile care duceau spre cabinete. Ne îndreptam spre cabinetul său în timp ce el vorbea și vorbea. A trecut printre birourile secretarelor, pustii și triste la acea oră nocturnă, a deschis cabinetul său și a căutat ceva în dulap, apoi s-a dus în altă încăpere, unde se afla o targă mobilă albastră acoperită cu un cearșaf de hârtie și a luat un halat alb, identic cu cel pe care-l purta, iar toate astea fără să se oprească din vorbit. Mi-a întins halatul – „Ține ăsta“, mi-a zis – și a continuat să vorbească. Nu s-a oprit o clipă din vorbit. L-am urmat la lift, ne-am întors la etaj, am trecut iarăși prin coridorul cu ferestre mari, am ajuns la ușa principală, iar el continua să vorbească; am urcat împreună treptele cu dale marmorate și cu balustrada de metal care îţi lasă în palmă un miros acru, iar el nu s-a oprit din vorbit; l-am urmat la etajul trei și am mers alături până am ajuns la o ușă de sticlă unde o femeie care arăta de-a dreptul epuizată, cu un semn mare pe frunte, așezată la un birou, l-a salutat: „Domnule doctor Benavides, mă bucur să vă văd. Mergeți la 426?“. S-a auzit o sonerie și Benavides a împins ușa de sticlă. Doar atunci a încetat să mai vorbească despre Carballo și despre obiectele care-i fuseseră furate.

„Doctore Vásquez, vă puneți odată halatul ăla?“, m-a întrebat. Apoi, întorcându-se spre femeie, a zis în glumă: „Of, Carmencita, ce ți-e și cu doctorii ăștia de-acum“.

M-a luat prin surprindere. Iar când ești luat prin surprindere de față cu un al treilea, instinctul îți spune să intri în joc: te simți ca un actor care trebuie să păstreze iluzia cât e pe scenă, apoi nu are decât să ceară explicații. Carmencita s-a uitat la mine curioasă.

„Bineînțeles“, am zis. Ca să îmbrac halatul, mai întâi am prins între genunchi cartea pe care mi-o dăduse Benavides. Nu

a fost o manevră ușoară. „Scuze, mă gândeam la ceva“, am adăugat. Dar imediat ce ușa de sticlă s-a închis în urma noastră, l-am prins pe Benavides de braț. „Francisco, ce înseamnă asta? Ce faceți?“

„Vreau să veniţi cu mine.“

„Unde? Nu vi se pare că n-am încheiat discuția, că n-am terminat ce aveam de spus?“

„Nu“, a zis el. „Rămâne *interrupta*, ca unele coituri. Continuăm pe urmă.“

„Dar ce mi-ați spus e cu adevărat grav“, am insistat eu. „Chiar credeți că ar fi putut Carballo să facă așa ceva? Îl vedeți în stare?“

„Ce naiv sunteți, Vásquez. Carlos e în stare de așa ceva și de altele și mai și. Nu-mi vine să cred că încă nu v-ați dat seama. Numai că una e una și alta e alta. Dar vorbim mai încolo. Despre subiectul ăsta, vreau să zic: vă jur că vom vorbi.“ Mi-a îndepărtat cu delicatețe mâna. „Acum trebuie să mă gândesc la altceva.“

L-am urmat până în capătul culoarului, așa cum un prozelit își urmează liderul: halatul pe care tocmai îl îmbrăcasem mă făcuse vulnerabil la magnetismul doctorului Benavides. Am intrat într-o cameră de pe partea dreaptă. Jaluzelele erau ridicate și fereastra părea o bucată de pânză de un negru imperfect. Mai întâi am observat un bărbat chel care citea ziarul așezat în capătul canapelei verzi, lipit de cotieră de parcă restul canapelei ar fi fost rezervat altcuiva. Când ne-a văzut, bărbatul a închis ziarul (cu un gest scurt și îndemânatic din încheieturi), l-a împăturit, l-a lăsat pe cotieră și s-a ridicat să-l salute pe Benavides. A fost un salut obișnuit – i-a strâns mâna, i-a zâmbit, i-a spus două vorbe –, însă ceva ce n-am putut identifica m-a făcut să simt forța pe care o emana Benavides în acea cameră, respectul și chiar admirația pe care i le inspira bărbatului de pe canapea. Abia atunci mi-am dat seama că mai era cineva în cameră: o femeie întinsă pe pat, care părea să doarmă sau poate doar se odihnea când intraserăm noi, însă acum a deschis ochii, niște ochi foarte mari pe care cearcănele cenușii nu reușeau să-i urâțească, niște ochi de mărime disproporționată, dar care se potriveau inexplicabil cu

proporțiile acelui chip și cu frumusețea lui vlăguită, tocită, uzată.

„El e doctorul Vásquez“, m-a prezentat Benavides. „I-am vorbit despre Andrea. E de toată încrederea.“

Bărbatul chel mi-a întins mâna. „Încântat“, mi-a zis, „eu sunt tatăl Andreei.“ Femeia din pat a zâmbit sincer, totuși ușor forțat, ca și cum zâmbetul i-ar fi provocat dureri. M-am uitat mai atent la ea: după pielea feței și culoarea părului, m-am gândit că nu putea să aibă mult peste treizeci de ani, deși întreaga înfățișare și atitudinea ei lăsau impresia unei femei deja trecute prin viață. Benavides a vorbit cu mine: a menţionat că suferea de *probleme imunologice*, a zis că pacienta era ţintuită la pat de mai mulți ani și nu exista nici o șansă reală ca starea ei să se îmbunătățească sau să se vindece complet, în timp ce eu îmi spuneam cât de isteț e. Vorbea în termeni simpli ca să înțeleg eu, deşi lăsa impresia că vorbeşte așa ca să înțeleagă pacienții. Ne-a explicat că medicii, după un diagnostic de ischemie, hotărâseră să-i amputeze piciorul stâng. Andrea a ascultat cuvintele sale fără să tresară: ochii ei imenși au rămas deschiși, privind în sus, acolo unde un braț metalic susținea televizorul stins. Tatăl și-a scos ochelarii și și-a apăsat cu două degete puntea nasului. A închis ochii strâns, apoi i-a deschis brusc, și am putut observa că Andrea nu moștenise de la el ochii aceia formidabili. Benavides s-a așezat lângă el pe canapea; nu mai încăpeam și eu, dar nu mi-a păsat: trei bărbați așezați ca şi cum ar fi urmărit o piesă de teatru cu Andrea în rolul principal ar fi fost o imagine destul de ridicolă. Am rămas în picioare lângă chiuvetă, cum văzusem că fac medicii în astfel de situații: însoțitorii, asistentele, infirmierele sau simplii gură-cască. Nu mă încadram în nici una dintre aceste categorii: eu eram un impostor pus în această situație de doctorul Benavides. De ce? Ce motive avea doctorul Benavides să-mi întindă această capcană? Plănuise totul de la început, era evident că se gândise la asta în momentul în care mi-a dat, în cabinet, halatul său de rezervă. Halatul mirosea a curat; în buzunarul de la piept era un pix albastru. Am băgat mâinile în buzunarele laterale, dar n-am mai găsit nimic. „Bun, vă ascult“, a zis Benavides.

„Da, domnule doctor“, a răspuns tatăl, apoi a tăcut brusc. S-a apropiat de fiica lui: „Vrei să-i spui tu?“.

„Nu, spune-i tu“, a zis Andrea. Avea o voce groasă și puternică. Avea ceva ce, dincolo de circumstanțe, nu aș fi putut numi altfel decât charismă.

„Bine“, a continuat tatăl. „Ne-am tot gândit, ne-am gândit îndelung.“

„Nu, mai bine îi spun eu“, l-a întrerupt Andrea. „Dacă nu te superi.“

„Nu mă supăr“, a zis tatăl.

„Nu vrem“, a continuat Andrea. Acum i se adresa lui Benavides, ochii ei îl fixau ca două faruri în noapte. „Mai bine zis, eu sunt cea care nu vrea. Tata e de acord.“

„Nu vreți să mergem mai departe și să amputăm piciorul?“, a zis Benavides.

„Nu, nu e asta“, l-a corectat Andrea. „Nu vreau să merg mai departe.“

Benavides a zis: „Înțeleg“. Și tonul vocii lui a fost în acele momente unul pe care nu-l mai auzisem înainte: afectuos, dar nu patern, plin de solidaritate și înţelegere, dar grijuliu să nu intre cu picioarele în sufletul omului. „Înțeleg“, a repetat, „înțeleg foarte bine.“ A coborât glasul. „Adevărul e că am vorbit de multe ori despre asta. Bănuiesc că vă amintiți tot ce am vorbit.“

„Da“, a răspuns tatăl.

„Am obosit, domnule doctor“, a zis Andrea.

„Știu“, a încuviinţat Benavides.

„Sunt foarte, foarte obosită. Nu mai pot. Și oricum, ce-o să se întâmple dacă mergem mai departe? Ce-o să fie după ce o să-mi taie piciorul? Există vreo șansă să mă fac bine?“

Benavides a privit-o în ochi. Și-a așezat mâinile pe dosar, ca și cum se pregătea să i se adreseze. „Nu există“, a răspuns.

„Nu, nu-i așa?“, a zis Andrea.

„Nu“, a repetat Benavides.

„Vedeți, de asta“, a zis Andrea. „Spuneți-mi, vă rog, dacă greșesc, domnule doctor, dar tot ce câștigăm cu asta e niște timp. Mai mult timp pentru ca eu să continui să duc o viață ca asta, fără nici o schimbare considerabilă, așteptând clipa când

va trebui amputat și piciorul celălalt. Pentru că așa e, nu? Peste câteva luni va trebui amputat și celălalt, corect? Spuneți-mi, domnule doctor, spuneți-mi dacă greșesc.“

„Nu greșești“, a răspuns Benavides. „În măsura în care putem prevedea, exact așa se va întâmpla.“

Doctorul nu și-a luat o clipă ochii de la ea. Am admirat curajul de care avea nevoie ca să facă așa ceva, fiindcă nici măcar eu, care eram oarecum pe dinafară, nu puteam să mă uit în ochii Andreei, iar când tatăl ei îmi căuta privirea, eram incapabil să i-o susțin: mă prefăceam interesat de telefon, chipurile îmi notam ceva, sau mă uitam la pungile cu ser, sau chiar la Andrea, la părul ei strâns în coadă, la gâtul alb cu o venă extrem de vizibilă, la brațele ei de atletă.

„Așadar“, a zis Andrea, „orice am face nu e decât o amânare. Deja nu se mai poate face altceva decât asta: să câștigăm niște timp. Nu-i adevărat?“

„E adevărat.“

„Am vorbit cu tata“, a zis, „și am hotărât că nu mai are rost să mergem înainte așa.“ Tatăl și-a lăsat capul în piept și a suspinat. „Sunt foarte obosită“, a zis Andrea. Apoi a adăugat: „Iartă-mă, tată“. Și a început și ea să plângă.

Benavides s-a apropiat de pat și i-a luat mâna stângă între ale lui. Mâna ei palidă era mică, dar puternică, iar mâinile doctorului au părut să o devoreze. „E în regulă“, a zis Benavides. „Ai tot dreptul. Aşa cum ai dreptul să-ți ceri scuze, deşi nu ai de ce. Tu ești cea care suferă, nimeni altcineva. Și ai fost foarte curajoasă, rareori am văzut oameni atât de curajoși ca voi doi. Nu încerc să te conving de nimic. Mai întâi, pentru că ți-am dat toate informațiile de care aveai nevoie. Apoi, pentru că și eu, dacă aș fi în locul tău, aș face la fel. Un medic trebuie să vindece atunci când se poate. Sau măcar să aline suferința. Iar când nici asta nu se mai poate, nu-i rămâne altceva de făcut decât să țină companie și să ajute cât îi stă în puteri, pentru ca lucrurile să se desfășoare în cele mai bune condiții. Am să fiu alături de tine ca și până acum, dar numai dacă îți dorești asta, Andrea, numai dacă-mi dai voie și ți se pare util sau necesar.“

Plânsetul Andreei a fost scurt: plânsetul cuiva care a suferit deja foarte mult. Și-a trecut încet o mână peste ochi, apoi a

căutat un șervețel pe noptieră și și-a șters vârful nasului, ca din mândrie, ca și cum ar fi vrut să îndepărteze un punct strălucitor de pe piele.

„Și acum ce urmează?“

„Trebuie să completăm niște hârtii“, a răspuns Benavides. „Mâine vei putea ieși deja din spital. Te duci acasă.“

„Mă duc acasă“, a repetat Andrea zâmbind.

„Mergem acasă“, a întărit tatăl ei.

„Da“, a zis Andrea. „Și apoi? Dumneavoastră ce-o să faceți, domnule doctor?“

„O să găsim nişte soluții paliative“, a răspuns Benavides.

„Și mai apoi?“

„Mai apoi gata, nimic.“

„Nu o să mai faceți nimic“, a zis tatăl. Părea o întrebare, însă nu era.

„Uneori, cel mai bun lucru pe care-l poți face e să nu faci nimic.“

„Mulțumesc“, a zis Andrea.

„Mâine te externăm“, a anunţat-o Benavides.

„Da“, a zis Andrea. „O, da, mâine scap. Plec de aici, mă duc la mine acasă, la patul meu.“

„La patul tău“, a repetat tatăl.

„Acum am nevoie de dumneavoastră, domnule Giraldo“, a zis Benavides. „Trebuie să semnați niște hârtii.“ Apoi i s-a adresat Andreei: „Nu stăm mult“.

Au ieșit. Andrea și cu mine am rămas singuri în cameră, ea uitându-se la tavan, eu uitându-mă la ea, cumplit de conștient că toată empatia din lume nu ar fi de-ajuns ca să aflu ce-i trecea acum prin cap. Tocmai hotărâse să moară: la cine te gândești când se întâmplă așa ceva? Unde era iubitul ei, dacă o fi avut unul, unde erau copiii ei? Poate că îi părea rău pentru greșelile pe care nu apucase să le îndrepte, sau poate că își amintea momentele ei de fericire. Sau poate că îi era frică: frică de ce urma să îndure. A clipit o dată, de două ori, apoi a strâns din pleoape ca atunci când vrem să scăpăm de o lacrimă şi s-a uitat la mine. „Dumneavoastră ce credeți, domnule doctor?“

„Poftim?“

„Cunoașteți cazul meu. Ce credeți? Greșesc?“

„Asta numai dumneavoastră puteți ști“, i-am zis. Apoi mi s-a părut că e o lașitate din partea mea, cu atât mai mare faţă de curajul de care Andrea dăduse dovadă: nu numai luând acea decizie, ci și întrebând încă un medic. Cineva mai puţin curajos ar fi preferat să nu ceară altă părere, ca nu cumva să-l facă să se îndoiască de o decizie luată cu atâta greutate. „Nu“, am zis. „Nu cred că greșiți.“

S-a uitat lung la mine.

„Mă tem“, mi-a mărturisit ea. „Problema e că sunt și foarte obosită. Simt mai multă oboseală decât frică.“

„Andrea“, i-am zis, „n-am cum să știu ce simțiți dumneavoastră. Cei mai mulți dintre medici se prefac că știu despre ce e vorba, însă nu-i așa. Habar nu au, doar citesc fișa medicală și îşi dau cu presupusul. Pot să vă spun un singur lucru: doctorul Benavides e dintre cei care chiar știu. Iar dacă el vă sprijină, n-ar trebui să vă mai fie frică: ați încăput pe cele mai bune mâini.“

Chiar credeam asta, bineînţeles, și eram sigur că și Andrea era de acord cu acest diagnostic banal. Dar, dacă aș fi putut prevedea întrebarea ei neașteptată, mi-ar fi plăcut să-i spun cu totul altceva: că o admiram, că o invidiam pentru curajul, îndârjirea și maturitatea ei, că îi mulțumeam din toată inima (chiar dacă nu știam exact de ce) pentru privilegiul de a fi alături de ea în acele momente. Nu, nu maturitate era cuvântul potrivit, nu maturitate era cuvântul care descria ce vedeam la acea femeie, în ochii ei mari. Era mândrie, da, asta era: trupul și ochii ei radiau mândrie. Pe femeia asta cu ochii mari avea să o ia moartea peste câteva luni, dar chiar și în momentul morții, m-am gândit, ea va fi stăpână pe trupul ei. Iar moartea nu va avea de ce să se mândrească. M-am gândit: *Death, be not proud*. Am tradus versul în minte și a fost cât pe ce să i-l spun Andreei, dar mi s-a părut că m-ar fi crezut nebun sau nepăsător, pentru că cine și-ar mai aminti vechi poeme englezești în asemenea momente (poezia nu e o consolare pentru toată lumea, nici nu salvează vieți, deși mi-a luat mulți ani să înțeleg asta). Totuşi n-am avut cum să-mi împiedic mintea să se apuce de tradus alte versuri, de pildă acela unde moartea e numită *Sclavă a sorții și*

a întâmplării, a regilor și nenorociților și e acuzată că trăiește de pe urma *otrăvii, războiului și bolii*[2]. Acel vechi poem spunea că moartea depinde de boli, războaie, otrăvuri, nenorociți, regi, întâmplare și soartă. Atunci de ce să se mândrească? zicea poemul, și m-am întrebat și eu: chiar așa, de ce? Andrea, în schimb, avea toate motivele din lume să fie mândră de ea însăși, de curajul și demnitatea ei, ca și de curajul și demnitatea atât de vizibile pe fața muncită a tatălui ei. Dar nu puteam să-i spun așa ceva. Nu, nu aveam cum să-i vorbesc despre asta, nu aveam cum să-i spun că, deși abia o cunoșteam, eram mândru de ea, iar moartea nu avea de ce să se mândrească. Andrea a luat telecomanda patului și a îndreptat spătarul până a ajuns să stea în capul oaselor, s-a sprijinit în brațe, și-a schimbat poziția cu mari eforturi și trupul ei nu a mai părut al unei muribunde.

Și-a acoperit fața cu palmele, nu ca să plângă, ci ca să inspire adânc; umerii i s-au ridicat, iar sânii ei, ascunși de cămașa de noapte, au căpătat un volum pe care până atunci nu-l observasem. Când și-a luat mâinile de pe față, expresia ei era deja alta: ca și cum, odată cu decizia, și-ar fi luat o mare greutate de pe suflet, m-am gândit, ca și cum dorința de a renunța la luptă și de a muri liniștită i-ar fi adus, în acea cameră de la etajul trei al Spitalului Santa Fe, în patul din mijlocul încăperii, o seninătate nouă. A fost o clipă cumplită și frumoasă totodată, deși n-aș putea spune unde era frumusețea. Bineînțeles, se putea să fi interpretat greșit întreaga situație. N-ar fi fost ceva rar sau neobișnuit, desigur, pentru că asta facem tot timpul: îi judecăm greșit pe ceilalți, îi citim într-o cheie incorectă, încercând să ne apropiem de ei, dar nereușind altceva decât să cădem în gol. Nu există nici o posibilitate de a ști ce gândesc ei, chiar dacă iluzia e atât de atractivă: între noi și ceilalți se cască mereu hăuri de netrecut și iluzia înțelegerii sau a empatiei exact asta e: o iluzie. Cu toții suntem închiși în propriile experiențe incomunicabile, iar moartea e cea mai incomunicabilă dintre toate, şi după ea urmează dorința de-a muri. Asta se petrecea acolo: între mine și Andrea se căsca un hău imens, căci nu era nici un punct comun între ea, care se hotărâse să moară și într-un fel nu mai aparținea deja lumii

viilor, și mine, care eram adânc ancorat în acea lume, care puteam face planuri pentru mine și familia mea. Mi-am mai amintit un vers: *Pe cei mai buni îi răpești cel mai repede*. Nu era cert, firește (poezia poate să ne și mintă și uneori se face vinovată de demagogie), totuşi poate că în acest caz era.

„Ce carte aveți?“, a întrebat Andrea.

Observase cadoul de la Benavides. Aproape că uitasem de carte: o așezasem pe marginea chiuvetei, sub recipientul cu dezinfectant, iar când m-am uitat din nou la ea, am fost surprins de parcă aș fi găsit ceva pe jos.

„A, asta“, am zis. „Tocmai mi-a dat-o doctorul Benavides. E și un articol de-al lui în ea.“

„Un articol de-al doctorului?“

„Da.“

„Chiar așa?“, s-a mirat ea. „Deci domnul doctor e și scriitor.“ S-a lăsat puțin mai jos, s-a așezat mai bine pe pernă. „Despre ce e?“

Nu avea nici un rost să umblu cu jumătăți de măsură. „Despre moarte“, am răspuns.

„O, nu“, a zis. Pentru a treia oară am văzut-o zâmbind. „Nu-mi plac coincidențele stupide.“ Apoi a adăugat: „Dar poate că nu e o coincidență“.

„Ce vreți să spuneți?“

„Nimic, domnule doctor, nu mă luați în seamă“, a zis Andrea. „Și cum se numește articolul?“

„Cel scris de doctor?“

„Bineînțeles. Ce treabă am eu cu celelalte?“

Am căutat cuprinsul și am găsit articolul doctorului Benavides după „Explorări ale morții de la Tolstoi la Juan Rulfo“ și înainte de „Virtutea suferinței: moartea ca ocazie pentru mila creștinească“. Titlul era alcătuit dintr-un singur cuvânt, „Ortotanasia“ și formele sale rotunde planau deasupra numelui autorului ca o cornișă prost făcută. L-am pronunțat și am simțit ceva printre dinți. „Dați-mi-o puțin să văd“, a zis Andrea. I-am întins cartea și ea și-a mijit ochii ca pentru a vedea mai bine; mi-am zis pe loc că era mioapă și folosea ochelari de citit, numai că renunțase la ei între timp, sau îi uitase pe undeva și nu se deranjase să-i recupereze pentru că oricum nu era o mare

cititoare, sau pentru că în ultimele zile suferise o mare depresie și nimeni nu se apucă să citească ziarul când suferă o depresie, sau pur și simplu pentru că nu mai vedea la ce bun. M-am gândit: viața ei acum e *la ce bun*. „Ortotanasia“, a zis și a repetat Andrea, ca și cum ar fi cântărit cuvântul înainte de a se hotărî să-l cumpere. „Ortotanasia.“

„O moarte corectă“, i-am explicat.

„Cum vi s-a părut?“

„Nu l-am citit.“

„Nu? Dar e subliniat“, a zis ea. „Nu l-ați subliniat dumneavoastră?“

„Încă n-am deschis cartea“, am mărturisit. „Doctorul Benavides mi-a dat-o acum.“

„Cine l-o fi subliniat? Subliniază cineva lucrurile scrise de el?“

„Eu nu scriu“, i-am zis. „N-aș putea să spun.“

Dar mi-a trecut prin cap să adaug: *E o trăsătură de familie. Și tatăl lui Benavides sublinia ce citea: un articol despre asasinarea lui Kennedy, de exemplu*. Totuşi am tăcut.

„Aici scrie că doctorul e medic și chirurg, specialist în bioetică, profesor universitar și multe altele. Doctorul nostru are mai multe titluri decât cuprinsul cărții.“

„V-am zis: sunteți pe mâini bune.“

„Of, nu mai spuneți tâmpenii, domnule doctor“, mi-a tăiat-o ea scurt. „Știu prea bine că e așa, dar nu datorită diplomelor.“ Pe fața ei s-a ivit o expresie de rușine, ca și cum i-ar fi părut rău că fusese nepoliticoasă, când tot ce făcuse era să denunțe comentariul meu frivol sau prostesc. „Ascultați, ascultați aici“, a zis. A mijit ochii, și-a apropiat cartea de față și a citit: „*Sentimentul de vinovăție al medicilor la moartea pacienților izvorăşte din faptul că medicina contemporană neagă cu tărie moartea naturală*. Ce v-am citit e subliniat. *Să ne amintim de Alexandru cel Mare, căruia i se atribuie următoarea frază: «Mor pentru că sunt prea mulți doctori lângă mine»*. La fel, subliniat. Urmează un fragment lung, subliniat aproape în întregime“. Andrea a început să citească: „*M-a sunat un prieten vechi*“, a zis, apoi a tăcut. A continuat să citească în gând, buzele ei nu

rosteau nici un cuvânt, doar ochii i se mișcau în liniștea din cameră. „Of“, a zis brusc.

„Ce e?“, am întrebat-o.

A închis cartea și mi-a dat-o înapoi. „Nimic“, a zis. „Mai durează mult?“

„Nu vreți să-mi mai citiți?“

„Întârzie prea mult“, a zis Andrea, fără să pară că vorbeşte cu mine. „Birocrația, peste tot birocrație. În țara asta de rahat te lovești de birocrație și când vrei să mori.“

Incredibila nonșalanță de până atunci îi dispăruse de pe față și din gesturi. „Și când vrei să mori“, a repetat, apoi a început să plângă. Ceva din articolul lui Benavides antrenase această schimbare; mi-am dat seama, cu o ușoară panică pe care am încercat s-o ascund, că nu știam ce să fac. „Andrea“, am zis, pentru că în situațiile grele obișnuim să folosim numele ca pe o formulă magică. Dar ea nu mă auzea: plângea cu ochii deschiși, mai întâi fără zgomot, apoi a lăsat să-i scape câteva suspine ușoare, ca de fetiță. M-am așezat pe pat, lângă ea, fără să știu dacă medicii fac așa ceva sau dacă încălcam vreo regulă, scrisă sau nu, de comportament sau chiar de etică profesională. Andrea m-a îmbrățișat și eu nu m-am opus, dimpotrivă, am îmbrățișat-o și eu imediat. I-am simțit în palmă duritatea vertebrelor și atunci am auzit-o vorbind. „Eu n-am nici o poveste“, mi-a zis. Nu am înțeles. „Ce vreți să spuneți?“, am întrebat-o. Dar nu avea chef de explicații. S-a desprins din îmbrățișare. Atunci am auzit pași pe coridor și ușa deschizându-se și am sărit în picioare, de parcă n-aș fi vrut să fiu prins făcând ceva greșit, ca și cum eu și Andrea ne-am fi lăsat în voia unui lucru interzis: am fi cochetat, ne-am fi atins, o atingere care ascunde sau trădează o atracție ilegitimă. Când au intrat Benavides și tatăl Andreei, pe cearșaf încă se mai vedea urma lăsată de greutatea trupului meu. M-am gândit că omul acela tocmai își dăduse acordul pentru moartea fiicei lui. Benavides a vrut să spună ceva, dar i-am luat-o înainte:

„Vă aștept afară, domnule doctor“, am zis. „Nu vă grăbiți“.

Am ieșit din cameră și din zona rezervelor. Carmencita mi-a deschis ușa de sticlă și mi-a zis: „Noapte bună, domnule doctor“. Dar nu m-am îndepărtat prea mult: în sala de așteptare nu era

nimeni, așa că m-am așezat acolo, în faţa unui televizor cu sonorul dat la minimum, și m-am uitat la ecranul pe care trei bărbați la costum și o femeie în rochie discutau despre ceva atât de important, încât trebuiau să gesticuleze necontenit și simultan. Am deschis cartea, am căutat articolul, am găsit cuvintele pe care Andrea apucase să le citească cu voce tare și am citit continuarea, frazele subliniate de Benavides cu intenții ce păreau mai puțin evidente decât aș fi crezut. Era o relatare scurtă, de un singur paragraf, în care Benavides povestea cazul unui prieten suferind de o afecţiune hematologică fără șanse de vindecare. „Îi era clar că posibilitatea de a continua la nesfârșit cu transfuziile nu avea nici un sens“, scria Benavides, așa că a hotărât să renunțe la orice tratament și să-şi aștepte moartea. „Stând cu el și cu familia lui în ultimele sale zile, pe care și le-a petrecut acasă, liniștit și senin, dându-i medicamente numai pentru a-i ușura suferința şi ascultându-i poveștile de pe vremuri, am mai învățat ceva de la el. Am putut constata că aceea era o bună modalitate de a muri.“ Am ridicat privirea spre ecran: femeia în rochie continua să gesticuleze și să vorbească, foarte supărată. M-am gândit: fața ei exprimă ură. Am revenit la carte: „Lumea i se restrânsese la camera lui, la apropiați și la amintiri“, scria Benavides despre prietenul său. „Într-o seară a închis ochii așa cum facem când ne culcăm după o zi grea, cu satisfacția muncii bine făcute.“ Femeia de pe ecran își arăta dinții, își împingea bărbia în față, își trecea limba întunecată peste buze, lăsând să se vadă cât își ura opozanții, dar eu nu mă gândeam la ea, ci la Andrea și la ce-mi spusese printre lacrimi: „Eu n-am nici o poveste“.

Atunci mi s-a părut că înțeleg. Am înțeles (sau am crezut că înțeleg) că femeia aceea plină de curaj fusese învinsă de relatarea lui Benavides: cuvintele acelea pline de atenție față de prietenul său lipsit de orice speranță, omul care-i spunea povești de pe vremuri şi care fusese în stare să se închidă în casa lui ca să moară, în sânul familiei, la adăpostul amintirilor sale. La cei treizeci și ceva de ani ai ei, Andrea era prea tânără ca să aibă povești de viață care să merite spuse sau amintiri care să o protejeze. „Eu n-am nici o poveste“, îmi zisese, și cu cât mă gândeam mai mult, cu atât eram mai convins că momentul

acela de tristețe adâncă fusese declanșat de fraza subliniată de Benavides. O frază despre un om care, asemenea ei, renunțase la această lume, care luase fără nici o constrângere, asemenea ei, decizia de a muri de moarte naturală, un om care învinsese moartea, asemenea ei: îi arătase morții că nu are de ce să se mândrească, pe când el, da, avea de ce să fie mândru de sine. Da, cei doi erau egali, acel prieten muribund anonim și Andrea, pacienta plină de pacienţă. Un singur lucru îi deosebea: poveștile pe care le puteau spune oricui voia să-i asculte, amintirile cu care se puteau înconjura pentru a muri în pace. Am înțeles, sau așa am crezut, că acea unică diferenţă provocase în Andrea un soi de epifanie ale cărei origini nu le puteam desluși și nici bănui măcar, însă care m-a făcut să mă gândesc atât de adânc, încât nici n-am auzit când s-a deschis ușa de sticlă și doctorul Benavides a apărut lângă mine.

„Încotro o luați?“, m-a întrebat. „Ați putea să mă duceți și pe mine sau vă cer prea mult? Poate apucăm să terminăm ce avem de discutat.“

Mergeam în direcţii diferite: el spre nordul orașului, eu spre sud. Și mai era și aproape unsprezece noaptea.

„Nici o problemă“, i-am răspuns. „Discuțiile trebuie încheiate.“

Înaintam spre nord pe șoseaua luminată, mergând împreună pe un drum pe care eu îl făcusem singur în urmă cu nouă ani, într-o tăcere impusă de Benavides. Imediat ce am ieșit din parcarea spitalului, am simțit nevoia să-l întreb ce însemnase toată acea ciudată punere în scenă; cu alte cuvinte, l-am întrebat de ce mă făcuse părtaș la toată povestea aceea, de ce îmi dăduse halatul alb, de ce mă obligase să iau parte la acea impostură, de ce crezuse că ar fi fost necesar sau util sau pur și simplu amuzant ca eu să asist la discuția lui cu o pacientă exact în momentul în care ea se hotărăște să moară. Dar Benavides, uitându-se la peisaj și la Şoseaua Novena care se întindea în fața noastră, mi-a răspuns: „Nu vreau să vorbesc despre asta“.

„Staţi puțin, Francisco“, i-am zis. „Dumneavoastră m-aţi făcut să iau parte la așa ceva. M-aţi obligat să mă dau drept altcineva și să văd ceva ce nu aveam dreptul să văd. Iar acum îmi spuneţi că nu vreţi să vorbiţi despre asta?“

„Exact. Nu vreau să vorbesc despre asta.“

„Păi, nu e chiar așa de simplu“, i-am zis. „Aș vrea…“

„În afara spitalului“, m-a întrerupt Benavides pe un ton care arăta că începea să-și piardă răbdarea, „nu discut despre pacienții pe moarte. E o decizie pe care am luat-o cu mulți ani în urmă și care continuă să mi se pară cea mai bună din lume. Viețile trebuie separate, Vásquez, dacă nu, riști să o iei razna. Asta te epuizează, te stoarce de energie. Iar eu sunt un om ca oricare altul: am rezerve de energie limitate.“

Firește că mi s-a părut o simplă scuză. Dar era o scuză atât de bună, iar oboseala de pe fața doctorului era atât de verosimilă, încât n-am avut de ales și a trebuit să o accept. Și eu ieșisem din camera unde zăcea Andrea Giraldo cu senzaţia că toate forțele îmi rămăseseră acolo: încâlcite în așternutul pe care mă așezasem, sau absorbite de trupul femeii care se hotărâse să moară, de oasele acelea fragile pe care brațul meu le atinsese câteva clipe în încercarea de a-i oferi o consolare stângace unei fiinţe care avea atâta nevoie de așa ceva. După ce am parcurs vreo douăzeci de străzi în cea mai adâncă tăcere, mi-am dat seama că Benavides închisese ochii. Părea că doarme, însă gâtul îi rămăsese ferm, mușchii nu se relaxaseră, capul nu-i căzuse în piept. N-am îndrăznit să-l scot din refugiul pe care și-l improvizase, pentru că bănuiam că de asta avea nevoie în acele momente, de un refugiu. Cât despre mine, continuam să-mi pun aceleaşi întrebări: de ce-mi întinsese Benavides acea capcană subtilă, folosindu-şi toată istețimea ca să mă facă să iau parte la o scenă pentru care nu eram pregătit? Ce urmărise să văd sau să aud, dacă asta o fi urmărit? Știa că Andrea va lua decizia chiar atunci? Ținea, din cine știe ce motive, ca eu să fiu de față când Andrea se hotăra să moară? Și care era faza cu cartea? Plănuise să mă lase singur cu Andrea ca să ajungem cumva la articolul lui și să citim rândurile subliniate de el? De asta să-mi fi dat cartea? Ieșise din cameră şi ne lăsase singuri tocmai pentru că prevăzuse ce avea să se întâmple? La fel ca în noaptea aceea îndepărtată când l-am cunoscut pe Carballo, mi-a trecut iarăși prin minte că doctorul știa și ținea sub control mult mai multe decât lăsa să se vadă.

Benavides a dat semne de viață numai când am ajuns în fața casei lui. Portarul s-a apropiat ca să vadă ce e cu mine; am coborât geamul și un aer rece a năpădit mașina ca un roi de musculițe. „Sunt cu domnul doctor Benavides“, am zis destul de tare. „Interior 23.“ Când am arătat spre el pentru ca portarul să-l vadă, Benavides a deschis ochii, dar nu ca un om care dormea, ci ca și cum s-ar fi bucurat de câteva clipe de gândire.

„Am ajuns“, a zis. „Mulțumesc.“

Casa era cufundată în întuneric. Era stinsă până și lumina de la intrare, pe care o lăsăm mereu aprinsă ca să pară că e cineva în casă și să sperie hoții. La ușă, Benavides a pus mâna pe un ochi de geam și mi-a zis: „Pe ăsta l-au spart“. I-am imitat gestul: am pus mâna pe ochiul de geam nou care îl înlocuise pe cel spart, în timp ce Benavides îmi zicea: „Nu l-au spart pe cel de sus, nici pe cel de jos. L-au spart pe ăsta care e exact la nivelul broaştei de la ușă“.

„Toate ușile din lume au broasca la același nivel“, i-am răspuns.

Nu cred că m-a auzit. „Au intrat pe aici“, mi-a zis, „ca la ei acasă.“ A luat-o în dreapta, spre living. „Înainte credeam că au furat mai întâi ce-au găsit în dulap: caleidoscopul şi celelalte. După care au urcat să vadă ce găsesc la etaj. Dar acum, nu.“

„Acum nu mai credeți asta?“

„Nu.“

„Acum credeți că a fost Carballo.“

„Haideți“, mi-a zis Benavides. „Veniți cu mine.“

A urcat scările și eu l-am urmat cu senzația că vizitam scena unei crime: nu o casă prădată, ci un loc în care cineva fusese ucis. Era frig, ca și cum casa nu ar mai fi fost locuită, și totul era cufundat în întuneric, astfel că Benavides trebuia să aprindă luminile pe rând – făcând lumea să se ivească în fața ochilor noștri –, pe măsură ce înaintam. „Cred că s-au dus direct la biroul meu“, a zis Benavides. „Pentru că știau deja. Știau ce caută și unde se află. După ce-au luat ce aveau de luat, au dat o tură prin casă, scotocind pe ici-colo. Au găsit niște bijuterii, ceva bani, câteva aparate ce se puteau vinde şi obiecte ce păreau antichități. Dar asta a fost pe urmă. După ce aveau deja în pungă ce era important, ca să zic așa, și probabil că au scotocit

și în alte locuri numai ca să disimuleze. Problema e că nu-i ușor să-ţi imaginezi detaliile întregii chestiuni. Întotdeauna e greu să ți-i închipui pe ceilalți, însă și mai greu e să-ți închipui pe cineva pe care credeai că-l cunoști, dar s-a dovedit că de fapt nu-l cunoști. Am încercat, încă de când am ieșit din cantină, să mi-l imaginez pe Carballo, însă nu reușesc nicicum. Mai întâi îmi zic: nu, nu poate fi el, nu se poate să fi fost el. Carballo, discipolul tatălui meu. Carlos, prietenul meu. Carlos Carballo, prietenul cu care am împărtășit întotdeauna interesul pentru lucruri din trecut… Dar apoi îmi zic: *singurul* prieten cu care îl împărtășesc. *Singurul* care putea fi interesat de ce-mi lăsase tata, de oasele unui politician asasinat în urmă cu șaizeci și șase de ani. Datorită dumneavoastră, *singurul* în afară de familia mea care știa despre oase, *singurul* care putea să-și închipuie unde le păstram. Așa că vedeți: singurul, singurul, singurul.

„Dar de ce?“, am întrebat. „De ce-ar fi vrut să fure lucrurile astea acum?“

„Nu acum. În urmă cu doi ani.“

„Nu contează. I-am spus acum nouă ani că dețineți acele lucruri. Dacă într-adevăr el le-a furat, de ce-a așteptat șapte ani ca să le fure?“

Benavides s-a așezat pe scaunul lui negru. „Habar n-am“, a zis. „Dar n-am de ce să-i găsesc eu motive hoțului. Tot ce trebuie să fac e să analizez faptele și să trag o concluzie logică. Cine altcineva, Vásquez? Cine ar mai fi vrut să fure așa ceva?“

„Cineva care n-ar fi știut ce fură“, am răspuns.

„Nu cred.“

„Cineva care a văzut un sertar închis cu cheia și a luat tot ce-a găsit înăuntru. Gândindu-se probabil, la fel de logic, că nimeni nu încuie un sertar dacă nu ţine în el ceva de valoare. *Asta* e logic, Francisco. Nu să te gândești că un prieten de-o viață se apucă să spargă geamuri și să-ți intre în casă așa, de la o zi la alta. Știți că mie nu mi-a plăcut niciodată Carballo. E adevărat că-i un mincinos și un impostor, ba chiar și falsificator. Dar de aici până la a crede că e un hoț este cale lungă.“

„Nu-l știți cum îl știu eu“, a zis Benavides. „Nu știți de ce-i în stare. Eu da, pentru că am trăit mulţi ani cu el. Cu el și cu obsesiile lui. Toți avem obsesii, Vásquez, mai mari sau mai mici.

Dar nu știu să mai fie cineva așa cum e Carballo, cineva care să-și dedice întreaga viață unei singure idei. Carlos e divorțat, știați?“

„Nu, nu mi-a spus niciodată. Adevărul e că nici nu avea de ce să-mi vorbească despre viața lui privată.“

„E așa cum vă spun. S-a însurat la sfârșitul anilor ’70 cu o femeie din Cali, foarte drăguţă, cu un zâmbet din acelea care îţi înseninează întreaga zi. Ba mai mult, o femeie cu capul pe umeri. Dar Carlos s-a despărțit de ea. Știți de ce? Pentru că nu înțelegea faza cu 9 aprilie.“

„Care fază?“

„Nu înțelegea că se putea ca Gaitán să fi fost ucis de mai mult de un singur om. Că se putea să fi fost ucis nu de Roa Sierra, ci de altcineva. Ea râdea de toate astea. Îi zicea lui Carballo: «Stai puțin, iubire, câte degete încap pe trăgaciul unui pistol?». Carballo n-a suportat asta. Într-o zi și-a luat lucrurile, a plecat de acasă și a dormit două săptămâni pe canapeaua tatălui meu.“

„Dar asta nu înseamnă nimic, Francisco.“

„Credeți că nu?“

„Chiar cred că nu.“

M-am lăsat pe vine lângă sertarul distrus. M-am uitat la încuietoarea spartă, la așchiile de pe marginea lui și m-am gândit la șurubelnița și la ciocanul care făcuseră asta. Pe fundul sertarului se aşternuse praful, de parcă ar fi rămas deschis mai multe zile, și într-un colț umbla o urechelniță. „Ce e un fanatic, Vásquez?“, a zis Benavides. „Un fanatic este un om care e bun la un singur lucru, care descoperă acel lucru și apoi îi dedică tot timpul său, până la ultima secundă. Acel lucru îl interesează dintr-un motiv special. Poate să facă ceva cu el, îi servește de instrument pentru mai știu eu ce, îl ajută să capete bani sau putere, sau o femeie, sau mai multe femei, sau să se simtă mai bine în propria piele, să-și hrănească ego-ul, să se mântuiască, să schimbe lumea. Firește că să schimbi lumea îți gâdilă orgoliul, îți aduce bani, putere și femei. De asta fac oamenii ce fac, inclusiv fanaticul. Uneori, fanaticul face ce face din motive mult mai misterioase, ce nu pot fi incluse în nici una dintre categoriile pe care le-am inventat. Cu timpul, acele motive se

amestecă, se confundă şi se prefac într-o obsesie care frizează nebunia, un fel de crez că ai o misiune personală și inevitabilă, că te-ai născut pentru ceva. În orice caz, un astfel de om e diferit din multe motive, unul dintre ele fiind cât se poate de clar: face ce trebuie să facă. Elimină din viață tot ce nu servește scopului său. Dacă ceva îi folosește, atunci face acel ceva, sau îl obține. Orice ar fi.“

„Și credeți că într-adevăr Carballo e un fanatic?“

„Păi, cel puțin se comportă ca un fanatic“, a zis Benavides. „Există multe tipuri de fanatici, Vásquez. Există fanatici care ucid și care nu ucid. Există mii de moduri de a fi fanatic, toate diferite, o scală care merge de la a face greva foamei ca să nu se mai taie copaci și până la detonarea unei bombe pentru că așa zice *Coranul*. Poate că greșesc, dar cred că pe această scală se situează și cineva care intră în casa prietenului și fură anumite lucruri ce-i vor folosi. Sau despre care simte, prin cine știe ce mecanism complicat, că îi aparțin mai mult decât prietenului său, că ar trebui să le aibă în proprietate și că nu le are pentru că viața-i nedreaptă. E chiar imposibil să se fi petrecut astfel lucrurile? Carballo află din întâmplare că vertebra lui Gaitán se găseşte în casa mea, vertebra care îi aparținuse tatălui meu de la autopsia din ’60. Moare de ciudă: lucrurile alea fuseseră ale maestrului său, ale mentorului său, și ar fi mai bine pentru ele să ajungă în mâinile discipolului decât ale fiului. Ce greșeală, ce greșeală cumplită săvârșise maestrul lăsând acele lucruri în mâinile fiului său, care nici nu le înțelege, nici nu le apreciază ca el, discipolul. Pentru fiu, nu sunt altceva decât simple curiozități istorice, o plăcere de colecționar, o distracţie, sau un fetiș, în cel mai bun caz. În schimb, pentru discipol sunt misiunea vieții lui. Da, asta sunt: parte din misiune, lucruri care servesc unui scop mai înalt. Iar ceilalți nu-și dau seama. Ceilalți sunt profani.“

„Dumnezeu îi hrănește și pe cei fără dinți.“

„Exact.“

„Și misiunea ar fi cartea?“

„Nu văd care alta ar putea fi“, a zis Benavides. „Da, Vásquez, cartea. Cartea aceea pe care voia să o scrieți dumneavoastră. Sau mai bine zis informația, povestea pe care ea ar fi scos-o la

lumină. Teoria lui conspiraționistă despre moartea lui Gaitán. Adică exact obsesia care l-a stăpânit toată viața, așa cum s-a întâmplat mai înainte cu tatăl meu. Cu diferența că pentru tata era un joc. Un joc serios, dar până la urmă un simplu joc.“ Exact cuvintele astea le folosise și cu nouă ani în urmă. Nu am o memorie bună, nici a numelor, nici a chipurilor, nici a obiectelor, în schimb funcționează în cazul cuvintelor, datorită ordinii, ritmului și muzicii lor secrete. Și aceste cuvinte erau aceleași pe care Benavides le rostise în noaptea când mi-a arătat vertebra lui Gaitán. „Oricâtă imaginație aș avea, nu e de-ajuns ca să știu ce s-a petrecut în acești ultimi ani. Carballo nu are încredere în mine, dar el nu are încredere în nimeni. Nu schimbă cu nimic faptul că e un prieten atât de apropiat al familiei mele, nici faptul că vine atât de des în vizită. Există o zonă din viața lui care pentru mine continuă să fie întunecată, un adevărat secret. Ceva s-o fi întâmplat în toți acești ani în acea zonă: o fi aflat ceva, ceva s-a întâmplat. Habar n-am, nu reușesc să ordonez lucrurile cronologic, să le pun cap la cap. Dar mi se pare o coincidență prea mare că furtul a avut loc exact după ce mă hotărâsem să înapoiez obiectele moștenite de la tata. Mai precis: imediat ce am discutat întreaga problemă cu familia. Înainte să ne culcăm cu toții în acea noapte, decizia era clară: aveam să ne apucăm să tragem sfori pentru ca lucrurile alea să iasă la lumină, să fie expuse într-un muzeu, adică acolo unde le este locul. Și atunci apar hoții. Nu e o coincidență prea mare? Pur și simplu nu cred că e o coincidență: Carballo a aflat ce aveam de gând să fac și m-a împiedicat. Nu știu cum, nu reușesc să-mi închipui. Însă asta pare cea mai simplă explicație. Iar eu știu din experiență și de la soția mea că, atunci când există o explicație simplă, nu are rost să cauți una complicată.“

„Dar e cât se poate de complicată“, am zis. „Simplă e cealaltă, Francisco. Cea cu hoții obișnuiți.“

Benavides nu m-a auzit sau s-a prefăcut că nu m-a auzit.

„Întrebarea e: acum ce facem? Cum recuperăm toate lucrurile alea? Haideţi să zicem, de dragul discuției, că nu sunt la Carballo. Cum putem ști sigur? Individul continuă să vină la mine acasă, Vásquez. Relația lui cu mine și cu familia mea nu s-a schimbat deloc după furt. Nu i-am zis nimic de furt, firește,

pentru că nu voiam să afle despre lucrurile pe care le moştenisem. Nu voiam să-i mărturisesc că i le ascunsesem atâția ani. Dar acum, când bănuiesc că el a fost hoțul, încep să-mi amintesc de fiecare dată când l-am invitat la masă în toți acești ani. Chipul lui de nepătruns, Vásquez, jocul lui perfect! Nu s-a trădat prin nimic, nici o clipă, ceea ce e impresionant. Nici nu mai știu de câte ori s-a așezat în sufragerie și mi-a vorbit despre Gaitán, despre Kennedy, despre cât de mult semănau cele două crime, și a făcut toate astea *exact* așa cum făcea și înainte de furt. Iar eu mă simțeam vinovat că atunci, după furt, nu mai avea cum să țină vreodată în mâini vertebra lui Gaitán. E adevărat că niciodată n-am vrut să i-o arăt, însă atunci, după furt, nu se mai punea problema că nu voiam: nu mai puteam. Și mă simțeam vinovat, ca și cum i-aș fi luat ceva. Eu lui! Ce ironică e viața, nu? Stăteam acolo, ascultându-l cum vorbea despre Gaitán, și mă simțeam prost că îi refuzasem o satisfacție imensă, chiar dacă el nu știa asta, și în tot acest timp el știa prea bine că avea să se întoarcă acasă și să țină în mâini vertebra, să se uite la ea, să o folosească în niște scopuri pe care nu reușim nicicum să ni le imaginăm. Să o adauge dosarului său paranoic, probatoriului teoriei sale conspiraționiste.“

„Dacă o are.“

„Da, dacă e la el“, a zis Benavides. A tăcut o clipă. S-a ridicat, s-a dus în spatele scaunului și s-a prins cu amândouă mâinile de spătar, ca un naufragiat de un buștean. „Fiţi atent la mine, vă rog, Vásquez“, mi-a zis. „Ce vreau să vă spun poate o să vă pară o prostie, dar nu e așa. M-am gândit la asta la spital, în timp ce vă spuneam alte lucruri. M-am gândit şi în maşină, venind încoace. M-am gândit și acum, în timp ce vă vorbeam. Lucrurile stau așa: moștenirea de la tatăl meu e numai a mea și a nimănui altcuiva. Dar știu și că face parte din patrimoniul național și vreau să redevină patrimoniu după atâția ani. Ce nu vreau, ce nu vreau deloc, e să fie folosită de un fanatic pentru a face speculaţii asupra unui trecut dureros. Acum: dumneavoastră sunteţi singurul om care poate confirma dacă moștenirea mea a ajuns în mâinile lui Carballo sau nu. Viața v-a pus în situația asta și nu mai e nimic de făcut, Vásquez. Carballo voia ca dumneavoastră să îi scrieţi cartea. Vă sugerez să vă

oferiți s-o faceți. Da, chiar așa. Căutați-l, oferiți-vă să scrieți tâmpenia aia de carte, intrați în casa lui și aflați ce e de aflat. Sunteți singurul care o poate face. Dacă Moreno-Durán, prietenul dumneavoastră, ar mai fi fost în viață, l-am fi rugat pe el. Dar nu mai e. Însă dumneavoastră sunteţi. Iar Carballo o să vă deschidă ușa casei lui, o să vă arate documente, probe, tot materialul pe care îl are pentru a dezvălui lumii adevărul despre asasinarea lui Gaitán. Intrați în jocul lui, spuneți-i tot ce vrea să audă, mințiți și prefaceți-vă cât e nevoie. Dar aflați. Știu că pare o idee nebunească, însă nu-i așa: e cât se poate de normală. Așadar, faceți-mi această favoare, Vásquez. Mergeți acasă, gândiți-vă peste noapte și sunați-mă mâine. Și nu uitați o clipă că vă cer ajutorul. Am nevoie de ajutorul dumneavoastră și vi-l cer deschis. Sunt în mâinile dumneavoastră, Vásquez. Sunt în mâinile dumneavoastră.“

1. Posturi de televiziune columbiene (n.r.).

2. Versuri din sonetul al X-lea din volumul *Holy Sonnets* (*Sonete sfinte*) al poetului englez John Donne (1572-1631) (n.r.).

V

Rana cea mare

Într-o duminică noaptea i-am scris lui Carlos Carballo – la o adresă pe care mi-o dăduse Benavides, pentru că cea pe care o aveam eu nu mai era de mult valabilă –, spunându-i că trebuie să vorbesc cu el. Mi-a răspuns imediat, cu obișnuitul său dispreț față de cele mai elementare trăsături ale mentalității convenționale: gramatica și ortografia. *Salut cordial Juan Gabriel*, am citit. *Ce e cu surpriza asta?* I-am scris că de la ultima noastră întâlnire se întâmplaseră multe lucruri; că mă schimbasem, că şi împrejurările erau cu totul altele; de câțiva ani încoace, unele curiozități, pe care înainte nu le băgasem în seamă, au început să-și facă simțită prezența (chiar așa am zis: „să-și facă simțită prezența“), astfel că, încetul cu încetul, ajunsesem la concluzia că acea carte pe care mi-o oferise cândva făcea parte din destinul meu (chiar așa am zis: „făcea parte din destinul meu“). M-am gândit că o asemenea retorică va satisface așteptările lui Carballo; m-am simțit un impostor, însă în același timp am simțit că impostura e parte din misiunea pe care mi-o încredințase Benavides și că, prin urmare, scopul scuză mijloacele. Apoi, văzând că nu-mi răspunde, m-am gândit că poate sărisem calul, și că el, ca un jucător versat, îmi ghicise adevăratele intenții. M-am culcat având în cap această idee, încercând deja să găsesc un alt plan pentru a-mi duce misiunea la bun sfârșit fără să mă trădez. Dar dimineață, la șase și jumătate, a sunat telefonul. Era el.

„De unde aveți numărul ăsta?“, l-am întrebat.

Carballo nu mi-a răspuns. „Mă bucur să vă aud“, a zis. „Sunteți ocupat vineri seară?“

„Nu“, am spus. Chiar nu eram, și oricum aș fi anulat orice altă întâlnire. „Putem să cinăm împreună, dacă vreți.“

„Nu, nu vreau să mâncăm“, mi-a răspuns el. „Vă invit la emisiunea mea.“

Așa am aflat de noua reincarnare a acelui om atât de imprevizibil. Carballo reușise să aibă o emisiune la radio, un

program de patru ore în fiecare noapte, începând cu miezul nopții, în care intervieva (deși cuvântul este mult prea *profesional* pentru ce se petrecea în emisiunea lui) unul sau doi invitați. În ultimii cinci ani, la emisiunea *Păsări de noapte* fuseseră invitați politicieni, fotbaliști, artiști conceptuali, ofițeri în retragere, cântăreți de muzică populară, actori de telenovele, romancieri, poeți, poeți care erau și prozatori, politicieni care se credeau poeţi şi cântăreţi care se credeau actori și a fost suficientă o căutare pe internet ca să-mi dau seama că acea emisiune despre care nu auzisem niciodată până atunci era pentru publicul ei fidel un soi de instituție radiofonică, cu atât mai valoroasă cu cât avea, prin forța lucrurilor, un caracter minoritar, deci era într-un fel clandestină. Invitații aveau două obligații: să aducă ce muzică le plăcea – vreo zece melodii pentru a personaliza emisiunea – și să vină cu propria băutură, care putea fi cafea la termos, un pahar de tărie sau o sticlă cu apă. În rest, tot ce li se cerea era să vină cu mintea deschisă și cu chef de vorbă, pentru că discuțiile cu invitații ocupau primele două ore din *Păsări de noapte*. În cele două ore, Carballo discuta cu invitații și primea telefoane de la ascultători; apoi, în celelalte două ore, când rămânea singur în studio, continua să primească telefoane, de multe ori pentru a analiza discuțiile cu invitații după plecarea acestora, punea muzică și monologa în eter; așa ajunsese să fie tovarășul nocturn al insomniacilor și singuraticilor, al celor care stăteau treji noaptea din vocație sau din obligație de serviciu, precum și al celor care se culcau întotdeauna în zori. Iar acum mă invitase să particip la emisiunea sa; nu mi s-a părut un preț prea mare ca să fiu acceptat din nou în viața lui.

Așa că în vinerea următoare, la orele unsprezece și jumătate ale unei nopţi friguroase, am oprit mașina în fața studiourilor Todelar, pe Bulevardul Paralela colț cu Strada 84, și am întrebat un paznic care se plictisea în bătaia unei lumini gălbui unde pot să-l găsesc pe Carlos Carballo. A șovăit, s-a uitat într-un caiet cu spirală; cu siguranță, paznicul nu făcea parte dintre fanii emisiunii *Păsări de noapte*. După ce mi-a dat niște indicații vagi, am urcat la etaj pe niște scări tot mai întunecoase și am străbătut un coridor pustiu, cu mochetă pe jos, luminat slab de

câteva neoane și de luminile ce răzbăteau din studiourile ocupate. Duceam în mână o sticlă mică de whisky; în buzunarul hainei, pe un stick de memorie, se aflau cele zece melodii preferate ale mele, sau mai curând, cele pe care le alesesem în grabă în acea după-amiază să fie melodiile mele preferate, iar când i-am întins stickul lui Carballo mi-am dat seama că toate, de la „Eleanor Rigby“ la „Las Ciudades“, de la cea a lui Paul Simon la cea a lui Serrat, vorbeau despre singurătate.

„Uite că a sosit și invitatul!“, a exclamat Carballo, fără să se adreseze cuiva. „Intrați, intrați, simțiți-vă ca acasă.“

Carballo purta niște blugi de culoare deschisă și o cămașă care scăpa pe alocuri din strânsoarea curelei de la pantaloni, iar la gât avea un fular cu pătrățele albe şi negre, deși înăuntru nu era frig. Mi s-a părut mai palid decât înainte și imediat am asociat paloarea lui de acum cu munca pe care o făcea: ajunsese un om care lucra noaptea și dormea ziua, așa că vedea rareori lumina soarelui. De aceea avea, fără îndoială, și acele cearcăne vineții, iar vinișoarele albastre ieșeau în evidență pe obrajii săi prost bărbieriți. Carballo nu mi-a pus nici una dintre întrebările obișnuite între noi, cei din Bogotá – ce faci?, ce mai zici?, cum îţi merge? –, ci m-a dus direct în studio și m-a rugat să mă așez în faţa unui microfon împodobit cu un micuț drapel al Columbiei, după care a închis ușa capitonată și s-a aplecat spre inginerul de sunet ca să-i dea câteva indicații inaudibile pentru mine. Când s-a întors la scaunul lui și și-a pus căștile, făcându-mi semn cu degetele lui lungi să mi le pun și eu, m-am gândit că mă evita cu bună știință: probabil voia să fim în direct când avea să înceapă discuția noastră, pentru a înlătura astfel orice frivolitate sau falsă politețe. M-am gândit că nu mai avea răbdare cu convențiile vieții sociale. M-am gândit și că devenise mai timid sau mai retras. Dar nici o clipă nu mi-a trecut prin cap că-mi întindea o capcană.

„Astăzi avem un invitat cu totul special“, a zis. Auzeam din nou ceea ce îmi aminteam atât de bine: amestecate printre excentricitățile sale, locurile cele mai comune înfloreau în voie în discursul lui Carballo. M-a prezentat superficial, apoi le-a spus ascultătorilor că nu era prima dată când stăteam de vorbă. „Știți, dragii mei ascultători, dragile mele păsări de noapte, cum

ne-am cunoscut?“, a întrebat Carballo coborând vocea, creând, fără nici un efort, o intimitate care era, evident, unul dintre trucurile sale. „Mi-a spart nasul cu un pahar. Așa ne-am cunoscut. E prima dată când invit la emisiune pe cineva care m-a băgat în spital. Și sper să fie și ultima, nu?“ A scos un chicotit complice, care nu-mi era adresat: în fața ochilor mei, Carballo țesea o relație cât mai directă cu miile de anonimi care ne ascultau în acel moment. Era fascinant. „Dar asta s-a întâmplat în urmă cu nouă ani, nouă ani fără câteva luni. Și acum iată-ne aici, dragi ascultători, dragile mele păsări de noapte, iată-ne aici ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Știți de ce? Pentru că lucrurile se petrec întotdeauna din anumite motive. Ce mai faceți, Juan Gabriel?“

„Foarte bine, Carlos“, am zis. „Voiam…“

„Sunteți autorul mai multor cărți și aveți și o rubrică permanentă în ziarul *El Espectador*. Ca jurnalist, ne-ați surprins la începutul acestui an arătând un interes aparte, pe care nu-l bănuiam, pentru asasinarea lui Rafael Uribe Uribe.“

Asta m-a luat pe nepregătite. Uitasem deja aproape cu desăvârșire de acel articol mai mult sau mai puțin improvizat, dar imediat m-a fulgerat amintirea comentariului scris de acel cititor nemulțumit care folosise un pseudonim în spatele căruia, bănuisem, se ascundea Carlos Carballo.

„Mă rog, de fapt nu tot articolul era despre Uribe Uribe“, am zis. „Era, întâi de toate, despre o carte care-mi plăcuse. *Fantomele din Sarajevo*, așa se numește, și o recomand tuturor. Apoi, articolul vorbea despre două comemorări distincte, două crime petrecute…“

„Cum ați ajuns să fiți interesat de Uribe Uribe?“, mi-a tăiat-o realizatorul programului.

„Nu știu“, i-am zis. „A început să mă intereseze recent.“

„A, da? Dar îl pomeniți la începutul unuia dintre romanele dumneavoastră, *Historia secreta de Costaguana*. Îi pomeniți pe Uribe Uribe şi pe Galarza și Carvajal, asasinii săi. Iar asta a fost acum șapte ani, așa că nu poate fi vorba de un interes recent.“

„E adevărat. Nu mai știam toate astea, dar e adevărat. Nu știu ce să zic, Carlos, crima asta mă interesează la fel cum îi interesează pe toți columbienii. Eu…“

„Credeți? Eu nu sunt chiar atât de sigur. Nu știu câți dintre ascultători, păsările mele de noapte, au auzit de Rafael Uribe Uribe. Câți dintre ei or fi având idee cum a murit. Dumneavoastră aveţi? Ştiţi cum s-a întâmplat?“

Știam câte ceva. Chiar asta aș fi vrut să-i spun: că știam câte ceva, însă nu prea mult. Câteva generalități, o scenă mai mult sau mai puțin exactă, păstrată în memoria mea fără să-mi dau seama cum ajunsese să facă parte din ea: așa ne cunoaștem trecutul. Știam, bineînțeles, ce scrisesem în articol: că în 15 octombrie 1914, cu o sută de ani fără opt luni înainte de această discuție radiofonică, generalul Rafael Uribe Uribe mergea pe trotuarul vestic al Șoselei Séptima când a fost rănit mortal, cu lovituri de toporișcă, de doi tâmplari. Da, știam asta, și o știam încă din copilărie. Trebuie să fi avut nouă sau zece ani când tata m-a dus la locul unde se întâmplase crima, mi-a arătat trista placă de marmură ce comemora faptele și mi-a vorbit despre asasini. Galarza și Carvajal: muzica celor două nume m-a însoțit de atunci ca refrenul unui șlagăr, deși cu siguranță a fost nevoie să treacă niște ani până să ajungă fiecare să aibă numele lui, până să înceapă conștiința mea de copil să îi separe și să și-i imagineze pe purtătorii numelor ca pe doi indivizi, nu ca pe o misterioasă unitate indisolubilă, un monstru cu două capete. Nu mai știu cum mi-i imaginam când eram copil, trecând cu familia prin Piața Bolívar, nici nu-mi amintesc cum îmi închipuiam toată scena aceea cumplită și brutală la care fuseseră martori locuitorii Bogotei în 1914. Mi-am dat seama că ignoranța mea, dincolo de aceste generalități știute, umpluse întreaga scenă cu falsuri și inexactități.

Aș fi putut să-i explic toate astea lui Carballo, dar n-am făcut-o. M-am mulțumit să pomenesc de Galarza și Carvajal și de trotuarul de pe latura estică Capitoliului. Carballo a făcut o grimasă de nemulțumire (din fericire, invizibilă pentru ascultători) și a continuat să vorbească.

„Asta zice istoria“, a pufnit el batjocoritor. „Dar ascultătorii mei știu că istoria poate fi, cum să spunem?, cam mincinoasă. Nu-i așa, dragă Juan Gabriel?“ Acum vorbea pe un ton mieros sau condescendent, sau amândouă odată. „Adevărul poate fi diferit, nu? La fel ca adevărul în cazul uciderii lui Gaitán, ca să

dau un exemplu la întâmplare, care e diferit de cel pe care ni l-au băgat în cap manualele școlare.“

„Da, mă întrebam cât va mai dura până să vă legați de Gaitán“, am zis încercând printr-o glumă să pun din nou stăpânire pe discuție. M-am gândit: *Gaitán, a cărui vertebră ați furat-o*. „Știți, dragul meu Carlos, că nu prea cred în teoriile conspiraționiste. Îmi dau seama că sunt foarte populare şi că lumea…“

„O clipă“, m-a întrerupt el din nou. „Avem un telefon.“ Și-a luat ochii de la mine (m-am simțit ca și cum aș fi scăpat de o mare greutate) și a spus uitându-se în gol: „Da, bună seara, cu cine avem plăcerea?“.

„Bună seara, Carlitos“, s-a auzit vocea unui bărbat. „Al dumneavoastră Ismael.“

„Don Ismael, ce ne spuneți în noaptea asta?“

„Am citit și eu articolul tânărului Velásquez“, a zis vocea lui Ismael, distorsionată de microfonie. Carballo nu l-a corectat cu privire la numele meu, iar eu nu aveam de gând să-l întrerup pentru așa ceva. „Și vreau să-i spun că, dacă tot îl interesează atât de mult Primul Război Mondial, n-ar trebui să dea cu piciorul la ceea ce el numește cu atâta dispreț *teoriile conspiraționiste*.“

„Dar nu e dispreț“, am încercat să intervin. „E…“

„În articol vorbeați despre Franz Ferdinand“, a continuat Ismael. „Și despre Gavrilo Princip. Ați spus că așa a început Primul Război Mondial. Pot să vă întreb ceva?“

Am încercat să fiu cordial. „Orice vreți, Ismael.“

„Știți cum a intrat SUA în război?“

Era incredibil. M-am uitat la ceas: nu trecuse nici jumătate de oră din emisiune și deja mă vedeam obligat să mă supun unui soi de examen telefonic de Istorie a Occidentului. Carballo avea ochii larg deschiși și o expresie de mare seriozitate, de parcă nimic n-ar fi fost mai important în acel moment în lume decât răspunsul pe care urma să-l dau eu despre motivul intrării Statelor Unite în Primul Război Mondial, căruia pe atunci încă nu i se zicea primul, pentru că nu se știa de al doilea, ci Marele Război. Așa era numit: Marele Război. A mai fost numit, cu un optimism cât se poate de populist, Războiul

care Va Pune Capăt Tuturor Războaielor. Numele acelui conflict s-a schimbat de-a lungul anilor, așa cum probabil s-a schimbat și natura lui sau explicația pe care am inventat-o pentru a vorbi despre el. Capacitatea noastră de a numi lucrurile e limitată, iar aceste limite sunt cu atât mai sensibile sau cumplite dacă ceea ce vrem să numim a dispărut pentru totdeauna. Acesta este trecutul: o poveste, o poveste bazată pe o altă poveste, un artificiu de verbe și substantive prin care încercăm să surprindem suferința oamenilor, teama lor de moarte și dorința lor de a trăi, dorul de casă în timp ce luptă în tranșee, îngrijorarea față de soldatul plecat să lupte pe câmpiile Flandrei, care poate că atunci când îl pomenim e deja mort.

„Ia să vedem“, am zis. „Președintele Wilson, dacă nu mă înșel, a declarat război Germaniei după scufundarea vasului Lusitania. Un vapor de pasageri scufundat de un submarin german. Au murit peste o mie de oameni. Wilson nu a declarat război imediat, însă a făcut-o puțin mai târziu.“

„Bun, şi spuneți-mi ceva“, m-a rugat Ismael. „Când a fost scufundat Lusitania?“

„Nu-mi amintesc data exactă“, am bătut eu în retragere. „Trebuie să fi fost…“

„7 mai 1915“, a zis Ismael. „Și când au spart englezii codul nemților?“

„Când ce?“

„Codul german. Codul de război al nemților. Când l-au spart englezii?“

„Nu știu, Ismael.“

„În decembrie 1914“, a zis vocea electronică. „Cu vreo cinci luni *înainte* de faza cu Lusitania. Atunci, spuneți-mi: dacă domnul Winston Churchill, care în acel moment era șeful Amiralității, putea ști locul unde se afla fiecare submarin german, cum se face că unul dintre acele submarine a reușit să se apropie de un vapor de pasageri și să-l scufunde cu o torpilă? Vasul Lusitania era încă ancorat în canal, aproape de port, când a fost lovit de torpila germană. Știți de ce se afla acolo, ce aștepta? Aștepta o navă care să-l escorteze în portul englezesc. Nava Juno. Care n-a ajuns niciodată: n-a ajuns pentru că Winston Churchill a dat ordin să se întoarcă în port. Iar acum

vine întrebarea pe care vreau să i-o pun invitatului nostru: de ce? De ce Winston Churchill a dat ordin ca Juno să se întoarcă în port înainte să ajungă la Lusitania? De ce Churchill, care știa foarte bine că în zonă se aflau trei submarine nemțești, a lăsat *cu bună știință* vasul Lusitania în voia sorții? Ia să auzim, spuneți-mi. De ce?“

Brusc, m-am simțit obosit, foarte obosit, și nu din cauza orei înaintate. Ca și cum s-ar fi întredeschis o ușă, am văzut la capătul nopții un șir lung de monologuri în care mi se reproșa, din locuri anonime, incredulitatea sau ingenuitatea mea. M-am uitat la Carballo, convins că aveam să văd pe chipul său o expresie de amuzament: cea a cuiva care a întins o capcană și acum vine să-și vadă prada. Dar nu am descoperit nimic de felul ăsta pe fața lui, ci mai degrabă un interes real pentru intervenția lui Ismael și pentru ce aveam să răspund. Probabil că din oameni precum acest Ismael era alcătuit publicul lui Carballo, armata lui de păsări de noapte: nu mi-a fost deloc greu să mi-i imaginez pe toți acei oameni singuratici care ziua fac tot soiul de munci frustrante și prind viață cu adevărat numai noaptea, când, în singurătatea micilor lor apartamente, înconjurați de cărți care nu sunt aranjate pe rafturile unei biblioteci, ci stivuite pe jos, pornesc computerul sau radioul și așteaptă miezul nopții: atunci, contrar întâmplărilor prin care a trecut Cenușăreasa, începe magia. În compania lui Carballo sau a vocii sale, toți acei bărbați și toate acele femei își dedică mai multe ore ca să cerceteze reversul lumii, adevăruri pe care istoria oficială le-a trecut sub tăcere, și găsesc în camaraderia dată de paranoia, în plăcerea acelor indignări împărtășite, tot ce poate uni mai tare doi oameni, chiar dacă nu se cunosc și nici nu s-au văzut vreodată: senzația de a fi printre urmăritori. Toate astea mi-au trecut prin minte într-o fracțiune de secundă și abia acum, când scriu, ce s-a întâmplat pe urmă capătă sens. Am înțeles ceva: am înțeles de ce Ismael sunase atât de repede, ca și cum ar fi știut dinainte părerea mea despre teoriile conspiraționiste; și am înțeles şi de ce Carballo mă invitase la emisiunea lui. Bineînțeles, nu din vreun interes pentru părerile mele sau, cu atât mai puțin, pentru cărțile mele. Mă invitase pentru a mă supune unei probe. Mai bine zis: nu mă invitase

datorită cărților mele din trecut, ci pentru a-și da seama dacă meritam, dincolo de orice îndoială, să scriu o anumită carte viitoare. Din acel moment mi-a fost totul cât se poate de limpede. M-am grăbit să răspund.

„Pentru că aștepta să fie scufundat“, am zis.

„Cum?“, a exclamat Carballo.

„Bineînțeles“, am zis. „Trebuia ca Statele Unite să intre în război, nu-i așa? Dar Statele Unite nu aveau obiceiul să se implice în conflicte străine, asta era tradiția lor încă de la Părinții Fondatori. Cred că chiar Washington a impus asta ca pe un soi de filosofie națională.“ Spuneam ce-mi aminteam din lecturi de demult, și fără îndoială că era inexact. Însă nu credeam că o să mă contrazică cineva. Și chiar nu m-a contrazis nimeni. „Totuși erau mulți cei care voiau ca Statele Unite să intre în război, pentru că războiul aduce câștiguri. Toată lumea știe că bogații din Statele Unite voiau ca țara lor să intre în război, pentru că astfel li s-ar fi deschis niște posibilități de câștig. Însă președintele Wilson refuza categoric să se implice. Era nevoie de un act de violență împotriva cetățenilor Statelor Unite, un act care să pună pe jar opinia publică, pentru ca aceasta să forțeze mâna președintelui, să-i ceară să acționeze, să-i ceară răzbunare.“

Carballo se lăsase pe spate în scaunul său. Și-a împreunat mâinile la ceafă și s-a uitat scrutător la mine.

„Ați auzit de documentele colonelului House?“, a întrebat Ismael.

Nu-i puteam spune adevărul: că nu aveam nici cea mai mică idee despre ce vorbea. Dar mi-am dat seama că nici nu trebuia să-i spun, pentru că Ismael era gata să vorbească, murea să vorbească. Așa că l-am lăsat.

„Cine n-a auzit de documentele colonelului House?“, am zis.

„Exact: cine n-a auzit?“, a zis Ismael. „Bun: în acele documente, după cum știți, apare o conversație cât se poate de elocventă.“

„Dar haideți să le spunem ascultătorilor despre ce-i vorba“, l-am îndemnat, „să le spunem păsărilor noastre de noapte cine a fost colonelul House.“

„Da, aveți dreptate“, a zis Ismael. „Colonelul House era consilierul președintelui Wilson, omul lui de încredere. Ei, în documentele colonelului s-a păstrat o discuție pe care acesta a avut-o cu domnul Edward Grey, secretarul Ministerului Afacerilor Externe din Marea Britanie. Discuția a avut loc cu puțin timp înainte de scufundarea vasului Lusitania. Grey îl întreabă ce ar face Statele Unite dacă Germania ar scufunda un transatlantic plin cu *gringos*.“

„La radio îi numim nord-americani“, a intervenit Carballo.

„Scuze, nord-americani. Ce ar face Statele Unite dacă nemții ar scufunda un vapor cu pasageri nord-americani. Iar colonelul House i-a răspuns: cred că indignarea ar fi atât de mare, încât le-am declara război. Cam asta i-a răspuns, mai mult sau mai puțin.“

„Și exact asta s-a întâmplat“, am zis. „Fără *mai mult sau mai puțin*.“

„S-au îmbogățit mulți după intrarea în război a Statelor Unite. Familia Rockefeller a câștigat peste două sute de milioane de dolari. J.P. Morgan a primit cu împrumut de la Rothschild peste o sută de milioane. Știți, desigur, ce încărcătură transporta Lusitania.“

„Firește“, am răspuns. „Dar spuneți, Ismael, spuneți-le păsărilor noastre de noapte.“

„Muniție“, a zis Ismael. „Șase milioane de gloanțe, proprietatea lui J.P. Morgan. Dacă ai inventa așa ceva, nimeni nu te-ar crede.“

„Dar nu trebuie să inventăm“, am zis.

„Nu. Pentru că există.“

„În Istoria pe care nimeni nu o spune deschis.“

„Exact.“

„Însă trebuie să știi s-o vezi.“

„Să știi s-o vezi“, a repetat Ismael.

„Trebuie să știi să scoți adevărul din lucruri“, am zis.

Carballo – cu expresia lui de tată sau profesor, sau de lider al unei secte – se uita la mine aprobator.

Cât a mai durat participarea mea la emisiunea *Păsări de noapte*, am avut timp să discut despre faptul că Revoluția franceză a fost în realitate un complot al burgheziei, că

societatea secretă Illuminati a declarat război tuturor religiilor din lume, că adevărata origine a filosofiei naziste – cineva a folosit expresia asta, *filosofie nazistă* – își avea rădăcinile în anul 1919, când Hitler s-a alăturat unei societăți secrete numite Thule. Spre sfârșitul programului am aflat că teoria evoluționistă e unul dintre instrumentele socialismului pentru a-și face loc în lumea noastră și că Organizaţia Naţiunilor Unite e o simplă fațadă folosită de cei care vor să impună noua ordine mondială. Am mai aflat că războiul împotriva drogurilor, proclamat de președintele Richard Nixon la începutul anilor ’70, era strategia imperialistă cea mai de succes din istoria SUA, pentru că prin ea ajunseseră să facă legea în America Latină și, în același timp, să își finanțeze economia proprie cu banii negri obţinuţi din vânzarea de droguri. Pe la două noaptea, când în program era o pauză muzicală și s-a auzit o melodie de Van Morrison, apoi alta de Jacques Brel, i-am mulțumit lui Carballo și i-am întins mâna ca să-mi iau rămas-bun. O clipă mâna mea a rămas în aer; foarte puțin, dar suficient cât să-mi dau seama de schimbarea survenită în privirea lui Carballo, ca și cum aprobarea de care mă bucurasem cu puțin timp înainte din partea lui dispăruse. Nu era așa: pur și simplu privirea îi devenise gânditoare și blândă, ca flacăra unei lumânări.

„Bun, mă duc“, am zis. „Dar sunt gata să scriu cartea, așa că sunați-mă oricând doriți.“

Am pornit spre ieşire, însă Carballo m-a prins de braț.

„Nu, nu“, mi-a zis. „Așteptați-mă puțin. Termin emisiunea și mă duceți acasă.“

„Carlos, eu nu sunt pasăre de noapte“, am răspuns, încercând să nu-l supăr. „S-a făcut târziu. Haideţi să ne vedem în altă zi.“

„Nici vorbă. Cunoașteți expresia *a meritat să aștept*? Bun, despre asta e vorba. Răbdare, prietene, răbdare. Credeți-mă când vă spun că n-o să vă pară rău.“

Vorbele lui aveau legătură cu o vertebră furată? Nimeni nu putea să mă condamne pentru că îmi trecuse prin minte o asemenea idee. Și până la urmă, vertebra aceea era însăși misiunea mea. Carballo mă invita acasă la el: ar fi fost trecut de patru dimineața, da, însă cum puteam să refuz?

„Bine, de acord“, am zis. „Unde pot să vă aștept?“

„Am să vă ofer un loc cât se poate de comod“, a răspuns el. „Așa veți putea asculta și restul emisiunii.“

M-a lăsat într-un studio cu luminile stinse, de cealaltă parte a coridorului, cu sticla mea deja fără picătură de whisky în ea și cu un pahar de plastic plin ochi cu o cafea ce avea gust de piele arsă. Într-adevăr, sunetul din studioul lui, muzica păsărilor de noapte, ajungea perfect până la mine. Când Carballo a vrut să aprindă neonul, i-am zis că nu, să-l lase stins, că-mi place așa. Penumbra și liniștea de la două noaptea, în acea clădire pe jumătate pustie sau ocupată numai de fantomele lumii nocturne, m-au liniștit și mi-au tihnit, pentru că stând acolo mi s-a risipit tensiunea acumulată în ultimele două ore: în acel interval de timp se spuseseră multe tâmpenii, dar se spuseseră și câteva lucruri pertinente, unele noi și unele care mi se întipăriseră în minte și acum mă deranjau fără să știu de ce, așa cum ne deranjează, după o discuție, senzația că interlocutorul voia să ne spună ceva și – de teamă, din timiditate, din prudență excesivă, ca să nu ne supere ori să ne întristeze – nu ne-a spus. De pildă, ceva nou pentru mine era interesul lui Carballo față de asasinarea lui Rafael Uribe Uribe, care în articolul meu plin de banalități fusese doar un pretext, o modalitate de a rotunji o idee mai mult sau mai puțin atractivă într-o zi în care imaginația mea de editorialist se simțea în vacanță. Într-o pauză muzicală – în timp ce răsuna vocea lui Maxime Le Forestier –, gazda mea îmi făcuse un mic reproș.

„Vă aflaţi aici datorită acelui articol“, mi-a zis. „Așa că nu-l tratați cu dispreț.“

Iar acum cineva vorbea despre Uribe Uribe în emisiune. Absorbit de gândurile mele, nu mi-am dat seama la cine se referea: am dat atenție discuției abia când părea destul de înaintată. Așa că poate nici nu vorbeau despre Uribe Uribe, poate că îl pomeniseră în treacăt; vocile ajungeau până la mine limpede, dar în același timp ca de la mare depărtare, poate din pricina iluziei pe care o produce radioul: chiar dacă se transmitea de la zece metri de locul unde mă aflam, sunetul de la *Păsări de noapte* ajungea la mine ca și cum m-aș fi aflat în Barranquilla, de exemplu, sau în Barcelona, sau în Wellington.

Ascultătorul care sunase avea o voce dogită, de fumător, chinuită și slabă, ce ajungea la mine cu ecou (ca să nu mai vorbim de proasta calitate a liniei telefonice), așa încât numai dicția lui impecabilă îmi permitea să-i înțeleg cuvintele. Cred că el a fost primul care mi-a menționat numele. Suntem programați să devenim atenți imediat ce auzim silabele numelui nostru: le distingem chiar și în mijlocul mulțimii sau al vacarmului, ceea ce mi s-a și întâmplat. Dar numele meu nu a mai fost rostit. Acum vorbeau despre un oarecare Anzola. „El chiar a știut“, a zis Carballo. „Voi, păsările mele de noapte, știți la fel de bine ca mine că Anzola a fost unul dintre ai noștri, un om plin de curaj, un purtător al adevărului, un om în stare să vadă cealaltă față a lucrurilor. Nu-i așa, don Armando?“ Deci omul cu voce bolnăvicioasă se numea Armando. „Bineînțeles“, a răspuns acesta. „Și nu se poate să nu ne întrebăm, Carlos, ce s-ar fi întâmplat dacă descoperirile lui Anzola ar fi supraviețuit. Dar au fost date uitării, pentru că țara asta nu are memorie, sau își amintește numai ce-i convine.“ „Din punctul meu de vedere, nu e o chestiune de amnezie“, zicea acum Carballo. „Uitarea care s-a așternut peste Anzola și peste descoperirile sale este una voită. Deci nu e uitare, ci suprimarea unui adevăr incomod. Exemplul perfect al unei conspirații de succes.“ Și atunci don Armando a zis: „Asta e ceea ce Vásquez nu știe“. Iar Carballo a fost de acord: „Da. Asta nu știe el“.

Cu puțin înainte de patru dimineața, Carballo a lăsat să meargă ultima melodie din lista mea (cea mai lungă – mereu o lăsa la final pe cea mai lungă) și și-a luat la revedere de la inginerul de sunet cu o îmbrățișare care ar fi fost la fel de potrivită între doi muribunzi. Mi-a făcut un semn de la depărtare și l-am urmat pe coridoarele întunecate, el mișcându-se cu agilitate, eu ţinându-mă de pereți, iar peste câteva minute rulam deja pe Bulevardul Paralela spre nord, după care am urcat pe Strada 85 şi am luat-o pe Séptima către sud. „Cine e Anzola?“, l-am întrebat pe Carballo.

Nu s-a uitat la mine. Străbăteam un oraș pustiu și amenințător, pentru că diminețile sunt amenințătoare în Bogotá: chiar dacă lucrurile merg mult mai bine decât atunci când am plecat eu, totuși orașul continuă să fie un loc în care

nimeni nu se oprește la semafor fără să fie cuprins de neliniște. Carballo se uita țintă la drum și pe faţa lui jucau lumina gălbuie a felinarelor şi cele roșii ale puținelor mașini care treceau la acea oră.

„După“, mi-a răspuns.

„După ce? V-am auzit vorbind despre mine. Și despre un anume Anzola care a descoperit unele lucruri. Cine e?“

„A fost“, a zis Carballo.

„Cine a fost?“

„După“, a zis el. „După.“

Carballo îmi dădea indicații: e genul de om care nu poate să spună adresa când se urcă în mașină, preferând să-i indice șoferului drumul la fiecare colț de stradă, ca și cum dezvăluirea de la început a adresei ar însemna revelarea unui secret: prea multe informații oferite inamicului. Astfel am trecut prin spatele hotelului Tequendama și am urcat spre Quinta, după care am mers către sud până am ajuns pe Strada 18. La un colț, în fața unei parcări închise, la câțiva metri de un adăpost improvizat unde dormeau două momâi învelite cu niște pături zdrențuite, mâna lui Carballo s-a mișcat în întunericul mașinii.

„Aici“, a arătat el. „Fereastra aia e a mea. Lăsaţi mașina aici.“

„Aici?“

„N-o să i se întâmple nimic, staţi liniștit. Pe strada asta avem grijă unii de alții.“

„Dar blochez trecerea.“

„La ora asta nu mai e nimeni. O mutăm mai târziu. Parcarea asta se deschide la șase sau șase și jumătate, când încep să vină studenții.“

Carballo locuia la parter, într-un apartament cu două camere mici și cu ferestrele zăbrelite ca pentru a împiedica evadarea unui deținut. Podeaua era practic acoperită de mici turnuri de cărți și nu era deloc ușor să înaintezi fără să dai peste ele, însă tocmai asta am făcut: l-am urmat pe Carballo pe cărăruia pe care viața lui de zi cu zi o croise printre turnurile de cărți. Lipit de un perete, la mijlocul lui, se afla frigiderul, iar pe el, alte cărți. „Vreţi ceva de băut?“, m-a întrebat și, fără să mai aștepte răspunsul meu, s-a apucat să-mi toarne într-un pahar niște coniac Domecq. În timp ce turna băutura, m-am

uitat la singura vitrină, o mobilă șubredă, unde ceștile și paharele își disputau spațiul cu cărțile, iar pe raftul cel mai de sus cărțile se luptau cu sticlele goale de tărie Néctar, aliniate ca niște obiecte de colecție. Dintre sticle, un portret al lui Borges ne privea absent. Am arătat spre el plin de curiozitate. „A, da, i-am luat un interviu“, a zis Carballo, ca și cum ar fi fost vorba de ceva cât se poate de firesc. „Prin şaizeci și ceva. Un prieten ziarist mi-a zis că postul de radio al Universității căuta pe cineva care să-i ia un interviu lui Borges, pentru că cine trebuia să o facă renunțase. Bănuiesc că un profesor. Bineînțeles că am acceptat, deși habar nu aveam ce înseamnă să iei un interviu. Dar era vorba de Borges, înțelegeți. Mi-au zis: *Vă așteaptă mâine, la unsprezece*. Abia atunci mi-am dat seama în ce mă băgasem, iar când am ajuns acasă aveam stomacul vraiște. Am vomitat, am avut diaree, tot corpul mi-o luase razna. M-am întrebat dacă ar fi bine să pregătesc o listă cu întrebări sau nu. Am scris lista, am rupt-o, am scris-o din nou. Cu spaima aia de moarte pe care ți-o dă un argentinian celebru, vă închipuiţi?, m-am dus la întâlnire și Borges era deja acolo, singur, pentru că în acea epocă încă nu era cu Kodama. Interviul a durat două ore și jumătate, l-au difuzat la radio, iar în ziua următoare, când m-am dus să iau o copie, deja îl șterseseră. Înregistraseră deasupra un meci de fotbal.“ Mi-a întins paharul și a adăugat: „Așteptaţi o clipă, trebuie să aduc ceva“.

Carballo cel imprevizibil. Categoric, era un om cu o mie de fețe: imediat ce credeam că îl citisem, că știam *despre ce era vorba*, Carballo îmi arăta altă față, acoperind de ridicol toată satisfacția mea. Mi l-am imaginat ieșind de la un curs ținut de don Luis Ángel Benavides și ducându-se să citească *Ficţiuni* sau *Aleph*, ori poate eseurile, da, pentru că eseurile i-ar fi fost mai de folos unui intervievator improvizat ca el, i-ar fi inspirat mai multe întrebări decât povestirile, sau cel puțin niște întrebări care să nu fi părut stupide sau redundante. Carballo, vânătorul de conspirații, citind reflecțiile lui Borges despre Whitman sau Kafka: imaginea asta, fără să știu de ce, mi se părea irezistibilă. Atunci mi-am amintit de „Discreţia istoriei“, un eseu de Borges care mi-a plăcut întotdeauna și care acolo, în apartamentul acelui om, părea să capete o greutate misterioasă, pentru că în

acel eseu Borges susține că cele mai importante date ale istoriei poate nu sunt cele care apar în cărți, ci altele, ascunse sau secrete. Ce-ar fi zis Carballo? Ce date secrete erau mai importante decât 9 aprilie 1948, ziua obsesiei lui bolnăvicioase? Sau memoria mea să fi distorsionat eseul? Tot ce se putea. Dar apoi mi-am amintit de „Povestea trădătorului şi a eroului“, o povestire despre conspirații în care se vorbește de Iulius Cezar, după care mi-am amintit de un poem al cărui titlu, „Los Conjurados“, ne face să ne gândim la discuții secrete, spionaj și crime, când de fapt poemul e despre niște elvețieni care se întâlnesc pentru a întemeia Elveția. În orice caz, Borges nu mi s-a mai părut nelalocul lui în apartamentul lui Carballo: m-am întrebat dacă nu cumva i-o fi propus lui Borges să scrie cartea înainte de a-i propune lui R.H. Moreno-Durán. Ideea nu mi s-a părut nebunească.

La astea mă gândeam când s-a întors Carballo. Ținea în mână un dosar.

„La ora asta intru deja în rutină“, mi-a zis. „Ajung acasă, îmi fac o supă caldă și mă duc să mă culc, pentru că altfel sunt terminat a doua zi. Însă astăzi e o zi specială și, înainte de-a mă duce la culcare, vreau să mă asigur că vă las în cele mai bune condiții. Pentru că sper ca apoi să sărbătorim: să sărbătorim proiectul nostru. De acord, până aici?“

„De acord“, am răspuns.

„Vreau să cred că vă aflați aici pentru asta. Pentru proiectul nostru. Ca să scrieți cartea pe care vă doriți atât de mult să o scrieți. Am înțeles bine sau greșesc?“

„Nu greșiți.“

„Dacă greșesc, spuneți-mi chiar acum. Ca să nu mai pierdem timpul.“

„Nu greșiți.“

„Atunci, trebuie să începem cât mai repede posibil.“ Mi-a întins dosarul și a zis: „Să începem cu asta“.

Era exact același model de dosar pe care-l văzusem cu ani în urmă în casa lui Francisco Benavides. Era datat: *15.10.1914*. Nimic altceva: nici un cuvânt, nici un nume, nici o etichetă, însă am recunoscut data.

„Data morții lui Uribe Uribe. De ce, Carlos? Ce are asta de-a face?“

„Puneți-vă pe citit“, mi-a răspuns. „Chiar acum, pentru că toate celelalte sunt în așteptare până când veți ști anumite lucruri. Eu mă duc să mă culc, dacă nu vă deranjează. Dacă nu dorm măcar câteva ore, cum îmi mai pregătesc emisiunea de la noapte? Și dacă nu mă culc în clipa asta, cum o să le vorbesc păsărilor mele nocturne, cum o să-mi pot pune la bătaie atenția și auzul, atât de importante pentru ascultătorii mei? Oamenii ăia depind de mine, Vásquez, și nu-mi pot bate joc de ei. Le sunt dator, înțelegeți.“

„Înțeleg, Carlos.“

„Nu sunt convins, dar nu contează. Vă repet: simțiți-vă ca acasă. E o carafă cu apă în frigider. Puteți să vă faceți cafea dacă vreți, fiindcă cea de aseară nu mai e bună. Un singur lucru vă rog: nu faceți zgomot. Nu mă treziți. Mă simt rău dacă mă trezesc.“

„Nu vă faceți griji“, i-am zis.

„La plecare, lăsați dosarul aici, pe masă. Verificați dacă ușile s-au închis bine, a mea, dar mai ales cea de la intrarea în clădire. Să nu mă calce hoții.“

A închis ușa – ultima din dreapta – și n-am mai știut de el. M-am trezit singur în livingul lui Carlos Carballo, singur în locul misiunii pe care mi-o încredinţase prietenul meu. Așa că nu m-am apucat să citesc dosarul cu data care-mi era deja cunoscută, ci să caut o vertebră într-un borcan cu formol. Am căutat-o în frigider, am căutat-o printre cărțile de pe rafturi și în spatele sticlelor cu tărie, am căutat-o în sertarele unei comode ce arăta de parcă cineva ar fi abandonat-o în colț, ba chiar am cotrobăit printre stivele de cărți ce se înălțau ca niște buruieni de-a lungul pereților. Dar nu am găsit-o. Nu existau sertare încuiate, nici dulapuri în care să fi fost ascunsă. Acolo totul era la vedere. M-am gândit imediat că în nici un caz Carballo nu m-ar fi lăsat singur, în voia mea, într-o încăpere în care păstra un obiect furat; apoi m-am gândit că poate Carballo nici măcar nu furase vertebra, că Francisco Benavides se înșela pe deplin și că toată povestea asta era o scenetă ieftină, grotescă și nedreaptă. Carballo era un excentric și un paranoic, dar nu un hoț. Sute de

oameni îl adulau, îl ascultau noapte de noapte ca niște discipoli devotați, și nu era emisiunea lui un soi de biserică nocturnă, o operă clandestină de caritate și empatie? Astfel de gânduri îmi treceau prin minte în timp ce scoteam cărți ca să văd ce se află în spatele lor, un loc pe care toți cititorii îl folosim pentru a ascunde lucruri, și mă cuprindea rușinea. *Caritate și empatie*: orgoliul de a mă crede superior acelor insomniaci, acelor singuratici: paternalismul insuportabil de a crede că duceau o viață greșită, sau că viața lor se învârtea în jurul unor închipuiri și speculații, în timp ce a mea…

După câteva minute m-am dat bătut. Scurta mea perchiziție nu scosese la iveală nimic interesant: nici obiectele pe care le căutam, nici piste sau indicii care să mă conducă la ele. M-am întors la dosar și l-am deschis fără nici un chef; mă gândeam, cel puțin așa îmi amintesc, să-l răsfoiesc suficient încât mai târziu să-l pot minți pe Carballo și astfel să-mi păstrez dreptul de a sta în casa lui, care era mai degrabă un bastion. Dosarul conținea o cronologie minuţioasă: oră cu oră, tot ce se întâmplase în ziua morții lui Rafael Uribe Uribe. M-am descălțat și m-am lungit pe canapea în așa fel încât lumina să bată direct pe pagini. Am observat că draperiile erau trase, astfel încât zorii să nu intre pe fereastră, sau poate doar timid pe la marginea draperiilor. Trecuse puțin de cinci dimineața când, înarmat cu o altă carafă de cafea (și cu o ceașcă unde Mafalda, eroina din benzile desenate, avertiza lumea: *Atenție: neglijenţi la lucru*), m-am apucat de citit; și trebuie să fi fost vreo șase, sau șase fără ceva, când mi-am dat seama ce țineam în mâini, conținutul acela care se revela ca un secret pentru a-mi demonstra cât de mare era ignoranța mea despre acea zi fatidică, prima dintre atâtea altele care au marcat secolul trecut al țării mele. Am început să iau notițe și acele notițe se află acum dinaintea mea, mă ajută să-mi aduc aminte și mă călăuzesc în încercarea de a da acelor documente forma unei povestiri și iluzia – dar nimic altceva decât iluzia – că ar avea o ordine și un sens.

În 15 octombrie 1914, pe la unu și jumătate, generalul Rafael Uribe Uribe, liderul incontestabil al Partidului Liberal, senator al Republicii și luptător în patru războaie civile, a ieșit din casa lui de la nr. 111 de pe Strada Novena și s-a îndreptat, pe mijlocul

trotuarului, spre Capitoliul Național. Purta un costum negru și o pălărie cu boruri drepte, ţinuta lui obișnuită pentru zilele de ședință la Senat, și strângea sub braț câteva foi de hârtie ce conțineau, după cei care l-au cunoscut, un proiect de lege privind accidentele de muncă. Știa că la acea oră birourile erau închise, însă întotdeauna îi plăcuse să ajungă mai devreme: generalul se folosea de timpii morți pentru a-și pregăti temutele lui intervenții. A ajuns la colțul Șoselei Séptima, a traversat și a mers câţiva metri pe trotuarul vestic spre nord, fără să bage de seamă că era urmărit de doi bărbați îmbrăcați în ponchouri și cu pălării de pai. Mai târziu aveau să li se afle numele: Leovigildo Galarza, cel cu poncho negru, era mai înalt, cu pielea mai albă și mustață roșcată; cel cu poncho maro – mai scund, cu mustața de culoare mai închisă și ochi de chinez, a cărui piele închisă la culoare avea nuanța verzuie pe care o are cea a oamenilor bolnavi – se numea Jesús Carvajal. Mai târziu avea să se afle și că erau meșteșugari sau, mai exact, tâmplari de meserie și că își petrecuseră dimineața pregătindu-și fiecare toporișca pe care o purtau ascunsă sub poncho: ascuțind-o, făcându-i cu un sfredel o gaură în coada de lemn şi trecând prin gaură o sfoară pe care să și-o petreacă pe după încheietură, ca nu cumva să le scape din mână toporișca în momentul decisiv: prevedeau, desigur, că vor avea mâinile transpirate. Iar acolo, la câțiva pași în fața lor, mergând pe stradă ca de atâtea ori, se afla generalul Uribe Uribe, surd la amenințările care de luni de zile îi prevesteau moartea.

Amenințările îl însoțiseră necontenit în ultimii ani. Generalul se obișnuise cu ele: de la războiul din 1899, când trebuise să încheie o pace umilitoare ca să evite vărsarea de sânge din întreaga țară, trăise cu senzația că e urât de dușmanii lui, da, însă și de unii dintre prietenii lui. Presa conservatoare îl făcuse responsabil pentru cele o sută de mii de morți din acel război, poate neștiind că el nu înceta să se învinovățească. Dar așa era. Și vinovăția, sau altceva care îi ținea uneori locul, îl schimbase: în ultimul deceniu, generalul Uribe, emblema celui mai recalcitrant liberalism, suferise o metamorfoză care li se părea scandaloasă partizanilor săi. Nu doar că renunțase la arme pentru totdeauna, nici că jurase să nu se mai pronunțe

împotriva sau în favoarea vreunui grup de columbieni, ci îl vedeai luându-le apărarea vechilor săi dușmani, acceptând misiuni diplomatice încredințate de președinți conservatori și ținând lungi discursuri în care repeta, iar și iar, că se mutase în regiuni mai liniștite și că pacea din Columbia era unicul său țel.

Armata dușmanilor săi, care pe timp de război e peste tot, în vreme de pace se făcuse nevăzută ca o nălucă. Nu puteai ști din cine era alcătuită, nici care îi erau intențiile, însă lui Uribe începuseră să-i parvină zvonuri ostile, amenințări voalate și mesaje de alarmă prietenești, care din anumite motive i se păreau diferite de cele pe care le primea întruna. Prietenii îi spuneau să aibă grijă, fiindcă auziseră lucruri ciudate; cei din familie îl rugau să nu iasă neînsoțit. Pentru susținătorii lui cei mai înfocați, continua să fie simbolul progresului, apărătorul muncitorilor și ultimul bastion al adevăratului liberalism; pentru ceilalți, întruchiparea perfectă a decăderii morale și dușmanul tradiției și al credinței. Pentru conservatori, Uribe era un *propagator de doctrine corupătoare* și, *ca liberal, condamnat la focul veșnic*; pentru jumătate din liberali era un *conservator, trădător de partid și de cauză*. Această ultimă acuzație, care ar fi trebuit să i se pară cea mai ciudată, a prins viață din nou în timpul alegerilor prezidențiale din anul 1914. Senatorul Uribe – diplomatul, conciliantul, pacificatorul a cărui singură obsesie era să obțină reconcilierea țării – l-a sprijinit pe candidatul conservator. José Vincente Concha, cum se putea prevedea cu asemenea sprijin, a ieșit victorios. Generalul Uribe nu avea cum să știe, însă acelea urmau să fie ultimele alegeri din viața lui.

Liberalii l-au acuzat de trădare. Pe zidurile din centrul Bogotei au început să apară afișe care îl defăimau. Un oarecare Bernardino Tovar, meșteșugar, a auzit zicându-se că conservatorii își datorează triumful lui Uribe Uribe. „Zilele generalului sunt numărate“, s-a gândit. Un oarecare Julio Machado a auzit zicându-se că generalul Uribe schimbase tabăra. „Meșteșugarii o să-l omoare“, s-a gândit. După ce noul președinte a preluat puterea, două mesaje anonime au ajuns la casa generalului Uribe. Unul din ele vorbea despre alegerea lui Concha și de „îndreptățita indignare pe care stârnit-o în rândul

muncitorilor din acest oraș“ și îi dădea următorul avertisment: „Credem că este prudent să vă aducem la cunoștință că o să ridicăm mâna asupra cuiva ca să ne ușurăm sufletul“. Cea de-a doua anonimă era mai puțin poetică și mai categorică:

> *Rafael Uribe Uribe: Vă prevenim că, dacă nu explicați satisfăcător implicarea pe care ați avut-o în numirea cabinetului Concha; adică, fără să lăsați loc de îndoială că ați fi sacrificat în mod josnic Partidul Liberal, zilele vă vor fi scurte.*

Sub textul amenințării, pe un singur rând aranjat la dreapta, venea semnătura pompoasă cu majuscule: MEȘTEȘUGARII. După ce a citit-o în acea joi dimineață, cu puțin înainte să plece la ședința Congresului, generalul a discutat cu familia că ar fi bine să ia cu el o gardă de corp. Dar n-a făcut-o: a ieșit singur, privind în pământ, fără să-și dea seama că e urmărit de doi oameni – doi meșteșugari – înarmați cu toporiști și hotărâți să-l omoare.

După mărturisirea de mai târziu a lui Jesús Carvajal, decizia fusese luată cu o noapte înainte. Ucigașii se întâlniseră, din întâmplare, la un pahar de *chicha* în bodega Puerto Colombia, de unde au plecat împreună către Puente Arrubla, altă bodegă pe care o frecventau. Au jucat cărţi pe băutură și țigări, apoi, când și-a făcut apariția o mică formație de cântăreți și chitariști, au dansat (cuvintele îi aparțin lui Carvajal) „bărbați cu bărbați“. După ce au dansat, s-au trezit din nou singuri, mergând pe Şoseaua 13 către bodega La Alhambra. Au vorbit despre cât era de greu să-ți găsești ceva de lucru în acele zile, pentru că Ministerul Muncii angaja numai membrii așa-numitului Bloque, facțiunea liberală care îl urma pe generalul Uribe Uribe. Au ajuns la concluzia că generalul era direct responsabil de șomajul și foametea de care sufereau muncitorii neafiliați grupării lui sau care nu votaseră conform instrucțiunilor lui la ultimele alegeri. L-au acuzat că se interesează de muncitori numai pe timp de război și că uită de ei în vreme de pace: că îi consideră carne de tun. „Ca să nu mai murim de foame în țara asta“, a zis Carvajal, sau poate Galarza, „trebuie să-l pedepsim pe vinovat.“ Pentru asta – pentru a pune la punct modalitatea și strategia prin care să-l pedepsească – și-au dat întâlnire la

atelierul de tâmplărie al lui Galarza, de pe Strada Novena, a doua zi la opt dimineața.

Atelierul de tâmplărie al lui Galarza era mic, însă bine plasat, chiar în centrul capitalei, la vreun cvartal şi jumătate de biserica Santa Clara. Avea doar două încăperi, una fiind atelierul propriu-zis, iar alta servindu-i de dormitor, și la atelierul său munceau sub comanda lui un tâmplar, un tăietor și doi ucenici, unul din ei în vârstă de nouă ani. Mai târziu se vor găsi acolo două bonete de armată, o carabină cu chiulasa stricată, unsprezece cartușe de revolver și un cuțit cu teaca lui, și nimeni n-a putut explica mulţumitor de ce ar fi avut nevoie cinci tâmplari de tot acel mic arsenal. Galarza învățase meserie de la tatăl său, un bărbat violent și alcoolic. Se numea Pío Galarza și în 1881 fusese condamnat la zece luni de închisoare pentru uciderea prin împușcare a lui Marcelino Leiva, tâmplar și el: Leovigildo încă nu împlinise un an și era deja fiul unui asasin. La nouăsprezece ani a fost înrolat în trupele guvernamentale pentru a lupta, cu batalionul Villamizar, în Războiul de O Mie de Zile, din care a ieșit nu doar victorios, ci și câștigat, pentru că la sfârşitul războiului a fost angajat tâmplar în cadrul armatei. În acea perioadă l-a cunoscut pe Carvajal. L-a angajat la atelierul său; zece ani mai târziu, când Carvajal s-a hotărât să înceapă o afacere proprie, i-a propus să închirieze împreună atelierul din Strada Novena. Parteneriatul nu a durat mult (s-au despărțit din cauza „sumelor lipsă“) și nu s-au mai văzut până în acea seară de miercuri, 14 octombrie, când s-au întâlnit întâmplător în bodega Puerto Colombia.

Dimineața acelei zile de joi a fost noroasă și rece. Carvajal a ajuns la atelierul de tâmplărie la opt fix, dar Galarza nu era acolo. S-a dus să-l caute la concubina lui, María Arrubla, o femeiușcă trecută care îi spăla și îi gătea de mai bine de doi ani. L-a găsit mâncând niște *changua*[1] ca să scape de mahmureală, l-a salutat cu aplomb prietenesc – „Care-i treaba, moșule?“ –, după care, când a văzut-o pe María intrând, le-a propus să bea un păhărel la birtul din apropiere. Pe drumul de întoarcere la atelierul de tâmplărie și-au reafirmat hotărârea de a-l pedepsi pe cel vinovat de situația lor nenorocită și, cum fiecare avea câte o toporișcă, au decis să se folosească de ele pentru a-și duce

la capăt fapta. După ce au ajuns, Galarza și-a luat toporișca din rastelul cu scule, și-a dat seama că are coada ruptă și a reparat-o cu nişte clei, în timp ce Carvajal s-a dus acasă după toporișca lui. Le-au ascuțit, le-au făcut găuri, le-au pus sfoară și unul dintre ei, poate Carvajal, poate Galarza, a zis:

„Cu astea putem tăia până și un eucalipt“.

Apoi, plângându-se că nu au bani nici pentru un păhărel, s-au dus împreună la La Comercial, o casă de amanet, cu o coarbă nichelată, sperând să obțină pe ea un preț cât mai bun. Au cerut o sută de peso, li s-au dat cincizeci și Carvajal a semnat chitanța cu numele lui Galarza. De acolo s-au dus direct să bea un păhărel, apoi încă unul la altă bodegă, iar când s-au întors la atelier, au găsit un sufertaș cu mâncare trimis de María Arrubla pentru Galarza. Au mâncat împreună, împărțind tacâmurile, orezul și cartofii fierți, zeama mirosind a coriandru, iar la unsprezece și jumătate dimineața au pornit în căutarea generalului.

Oare ce făcea Uribe Uribe în acele momente când ucigașii lui îi țineau casa sub observație? Mai târziu avea să se afle că își petrecuse câteva momente în biroul său, verificând documentele pentru ședința de la Senat. S-o fi apropiat de fereastră, și-o fi plimbat privirea peste cei doi indivizi îmbrăcați în ponchouri care-l pândeau ca niște vânători la liziera pădurii? Dar Galarza și Carvajal, ce-or fi văzut ei în acele momente? Cine l-a zărit primul pe generalul Uribe, care din cei doi i-a atras atenția celuilalt? Ucigașii intraseră într-un bar de la colțul străzii și, gândindu-se că generalul lua masa acasă, și-au zis că au timp pentru câteva beri; când a trecut de ora unu, au pornit spre Séptima și s-au oprit în dreptul intrării de la Noviciado, de unde puteau supraveghea mai bine casa generalului. Dar nu l-au văzut ieșind: nu au fost atenți când s-a deschis ușa. L-au văzut pe Uribe Uribe abia când era deja în stradă și trecuse pe lângă ei. „Iată-l și pe omul nostru“, a zis Galarza, sau poate Carvajal.

L-au urmat. Carvajal mergea pe trotuar, chiar în spatele generalului, la patru-cinci metri distanță, iar Galarza mergea pe stradă, cu privirea înainte ca să nu stârnească bănuieli. La fel stăteau lucrurile și atunci când generalul a luat-o pe Séptima

spre nordul orașului și a trecut pe trotuarul vestic, pe partea cu Capitoliul. Ucigașii încă mergeau în aceeași formație și nu se poate să nu te întrebi ce s-ar fi întâmplat dacă Uribe Uribe s-ar fi întors – părându-i-se că aude un zgomot, de pildă – și l-ar fi surprins pe bărbatul care-l urma atât de aproape încât poate că n-ar mai fi fost în stare să se ţină după el fără a se trăda. Dar nu s-a întâmplat așa: Uribe Uribe nu s-a întors. A continuat să meargă pe trotuarul spre care dădea atriumul de la Capitoliu. Mai târziu, Carvajal avea să declare că în acel moment s-a gândit să-i facă semn lui Galarza să renunțe la atac. „Mi-am zis: dacă se uită la mine, îi fac semn să ne întoarcem“, a declarat Carvajal. Dar Galarza nu s-a răsucit spre el, nu l-a privit, nici nu i-a simțit privirea: dacă ar fi făcut-o, generalul Uribe ar fi rămas în viață? Lui Carvajal i s-a desprins o șosetă din jartieră și s-a oprit o clipă să și-o prindă la loc (un martor avea să descrie mai târziu pielea lui închisă la culoare și lipsită de păr). Și imediat a urmat atacul.

Carvajal a coborât de pe trotuar, a grăbit pasul și, trecând pe lângă general, a făcut ceva care i-a atras acestuia atenția. Unii spun că a fluierat scurt, alții că i s-a adresat folosindu-i titulatura. Conform versiunii care a fost acceptată la început, i-a strigat un reproş: „Din cauza ta e vai de noi“. În acel moment, când generalul s-a oprit să răspundă sau să vadă cine îl acuză, sau poate doar cuprins de mirare, Galarza a venit din spate și i-a dat prima lovitură în cap, atât de puternică încât Uribe a căzut în genunchi. Atunci au izbucnit primele țipete (unii strigau după poliție, alții pur și simplu de groază), o maşină s-a oprit pe liniile de tramvai și atunci martorii, deja conștienți că *sunt martori*, l-au văzut pe Carvajal apropiindu-se de generalul căzut – „ca pentru a se uita în ochii lui“, avea să spună unul dintre martori –, ridicând mâna mică și lovind de mai multe ori, cu atâta putere încât s-a auzit cât se poate de clar cum tăișul toporiștii se izbeşte de craniu și cum osul trosneşte uşor. „Acum n-au decât să mă omoare“, l-au auzit pe Carvajal zicând. „Mi-am încheiat socotelile cu nemernicul ăsta.“

„Criminalilor! Criminalilor! L-au omorât pe generalul Uribe!“ Țipetele au început să răsune la toate colțurile de stradă, ca și cum s-ar fi îndepărtat de locul crimei, precum

cercurile pe care le face o piatră lovind luciul unei ape liniștite. Cei care văzuseră ce se întâmplase strigau disperați după ajutor. „Poliția! Poliția!“, a ţipat cineva, iar altcineva a auzit strigând: „Domnule polițist! Domnule polițist!“. Era María del Carmen Rey, care trecea din întâmplare pe acolo și mai târziu avea să declare că fusese pe punctul de-a leșina pentru că: „Nu intervenea nici un poliţist“.

Uribe Uribe avea părul și fața pline de sânge. Cineva îl rezemase de atriumul de la Capitoliu, și mulți au fost cei care mai apoi s-au mândrit că își înmuiaseră batistele în sângele lui sau că au ajuns în posesia batistei cu care rănitul își ștergea sângele. Carvajal se uita la el, se uita la Uribe și martorii îl priveau cum se uită la el, iar privirea îi era plină de dispreț, însă de un dispreț senin. Deși părea ușor dezorientat. În prima clipă, după ce l-a lovit pe general, a luat-o spre nord, către Piața Bolívar, dar apoi s-a întors și s-a îndreptat iar spre victimă, ca și cum ar fi vrut să o lovească din nou. Unul dintre cei prezenți l-a înfruntat: „Ce vrei?“, i-a zis. Carvajal a șovăit și s-a îndepărtat din nou, având întipărită pe chip, conform martorului, o expresie de „sfidare“, de „furie satisfăcută“. Nu a opus nici un fel de rezistență când polițistul Habacuc Osorio Arias l-a prins și i-a răsucit brațul ca să-i ia toporișca însângerată, iar cei care au văzut scena au spus că părea să nu-i pese de ce i se întâmplă. Între timp, Galarza a fugit spre sud, după care a cotit pe Strada Novena și a luat-o spre vest, ca și cum ar fi ocolit Capitoliul prin spate, însă era deja urmărit la oarecare distanță de mai mulți martori și de câțiva militari. Urmăritorii l-au văzut oprindu-se scurt ca să discute cu un muncitor pe nume Andrés Santos (l-a întrebat dacă are de lucru și Santos a zis că nu, apoi Santos l-a întrebat pe Galarza dacă are de lucru și Galarza a zis că nu). A mers mai departe, către biserica Santa Clara, și s-a oprit lângă zid ca să citească, sau să se prefacă doar că citește, niște afișe. Atunci, alertat de martori, polițistul José Antonio Pinilla l-a prins și exact acolo, lângă zidul plin de afișe, l-a dezarmat și l-a luat la întrebări. Galarza, conform polițistului Pinilla, purta în mâna stângă o toporișcă murdară de sânge „pe coadă și pe muchie“, iar în buzunare avea un briceag și un portofel cu acte. În timp ce poliţistul îl perchiziționa, un bărbat s-a apropiat de

Galarza și i-a dat cu toată forța un pumn care i-a spart nasul, iar mai târziu Galarza avea să susțină că sângele de pe toporișcă era de la lovitura primită. De ce, dacă avea o toporișcă la el, nu a încercat să se apere? l-a întrebat procurorul. Galarza a răspuns printr-o frază ciudată, însă nimeni nu a băgat de seamă cât de ciudată era.

„Pentru că nu fac așa ceva“, a zis, „pentru că nu sunt un criminal.“

Între timp, Carvajal fusese deja trimis la o secție de poliție, iar Osorio, cel care îl prinsese, l-a ajutat pe Uribe să se ridice. Generalul își ținea capul cu palma înfășurată în batista însângerată ca și cum s-ar fi temut să nu-i cadă și, cu privirea înceţoşată de dârele de sânge care-i brăzdau fața, a încercat să înainteze, însă picioarele nu-l mai ascultau. Polițistul Osorio și câțiva martori l-au urcat într-o mașină ca să-l ducă acasă, după care au alergat pe lângă ea ca și cum n-ar fi vrut ca rănitul să rămână singur sau ca ei să piardă ceva foarte important.

În acele momente, pe partea opusă a Pieței Bolívar, doctorul Luis Zea – unul dintre cei mai reputați chirurgi din țară, fin degustător de vinuri franțuzești și cititor de poezie capabil să recite din Victor Hugo și Whitman – venea de pe Şoseaua Octava îndreptându-se spre cabinetul său, iar când a trecut prin fața Capitoliului, a văzut mulțimea adunată pe latura estică a edificiului. Tot restul vieții, doctorul Zea avea să povestească cum a auzit un necunoscut strigând că-l uciseseră cu lovituri de toporişcă pe generalul Uribe Uribe și cum s-a grăbit cât de tare a putut să ajungă la casa acestuia, cum a mers rugându-se în gând ca zvonurile să nu se confirme, cum atunci când a ajuns la casa generalului și-a făcut loc printre curioși, a trecut pe sub portic și a urcat scările (împiedicându-se de ultima treaptă) și l-a găsit pe rănit în camera ce dădea în vestibul, întins pe un pat de o persoană, înconjurat de apropiați și de străini, nedându-și prea bine seama de ce se petrecea.

Îi rupseseră hainele, sfâșiind stofa fină care acum nu mai era decât o crustă întinsă, pentru a-i lăsa torsul descoperit. Generalul avea capul sprijinit de mai multe perne, iar fața îi era desfigurată de contuzii, golită de sânge, palidă și rigidă, contrastând cu roșul întunecat al sângelui care o scălda, dându-

i înfăţişarea lugubră a unei statui de ceară. Doctorul Zea a văzut că erau prezenți și alți colegi pe care-i respecta și s-a mai liniștit; a cerut să i se aducă tifon, apă fiartă și vată și s-a apucat să spele rănile și să le descopere gravitatea așa cum un explorator descoperă pericolele dintr-o junglă pe măsură ce înaintează. A dat la o parte părul creț al generalului, cu buclele îmbibate de sânge, ca să pună primul strat de vată. A descoperit o rană rotundă ce ajungea până la oasele craniului și și-a dat seama că fierul a străpuns ţesuturile moi ca și cum ar fi tăiat un fruct. A continuat să pipăie capul generalului, încercând să nu-şi încâlcească degetele în șuvițele însângerate, și atunci, apropiindu-se de creştet, în partea dreaptă, a dat peste rana care sângera cel mai abundent: rana cea mare.

Doctorul Zea și-a spălat mâinile cu apă fiartă, a acoperit rana cu un strat de vată aseptică și s-a apucat să taie părul generalului. Uribe se scutura, încerca să-și vină în fire, bâiguia. „Dar ce faceţi?“, zicea. „Ce-i asta? Lăsați-mă! Lăsați-mă!“ În mijlocul bătăliei sale împotriva nimănui, și-a pierdut cunoștința și a căzut pe spate între perne. Cineva dintr-un colț a crezut că murise și un plânset domol a umplut încăperea. Doctorul José María Lombana Barreneche i-a luat pulsul. „Mai e printre noi“, a zis cu voce scăzută, ca și cum s-ar fi temut să nu înăbuşe gâjâitul care ieșea printre buzele uscate ale rănitului. Atunci generalul și-a revenit în simțiri, s-a scuturat și a strigat din nou. „Lăsați-mă!“, a zis. „Ce faceți? Ce faceți? Lăsați-mă!“ Doctorul Zea s-a apucat să cerceteze rana cea mare. Și-a dat seama că tăișul pătrunsese în craniu pe orizontală și s-a gândit că atacatorul, în loc să atace din față, avusese timp să aleagă una dintre părți, ca să provoace o rană cât mai gravă. Trepanarea era obligatorie. Dar acolo, în casa generalului, nu existau instrumente pentru a face o asemenea operație, așa că au apelat la spital.

Așteptarea a fost un coșmar. Doctorul José Tomás Henao i-a luat pulsul atât de des, încât generalul a sfârșit prin a reacționa, însă vorbele lui rare păreau extrase dintr-un document oficial: „Domnule președinte, nu sunt de acord cu opinia dumneavoastră“, a zis. Carlos Adolfo Urueta, ginerele generalului, ieşise din încăpere ca să-i lase pe medici să-și facă

treaba și să o consoleze pe soția lui, dar cu siguranță a simțit liniștea tensionată a așteptării ce se lăsase peste casă. Din stradă răzbăteau strigăte de „Trăiască Uribe!“, iar în patio se agitau necunoscuți, însă la etaj era liniște; așa că Urueta s-a îndreptat din nou spre încăperea rănitului și până să ajungă acolo și-a dat seama că venise șeful Poliției, generalul Salomón Correal, cu mustața stufoasă și aerul lui de stăpân al casei, și tocmai vorbea cu cei prezenți, încercând poate să anticipeze revolta unei mulțimi înfuriate și frustrate. Lui Urueta nu i-a plăcut să-l vadă pe Correal acolo, în primul rând pentru că știa că nu i-ar fi plăcut nici generalului Uribe, dar în acele momente a preferat să tacă: până la urmă, Correal era reprezentantul autorităților. Și-a desfăcut nodul cravatei și a intrat în camera rănitului. A sugerat, cu voce tristă, să i se dea generalului coniac cu gheață. Uribe a reacționat ca și cum și-ar fi recăpătat brusc luciditatea: „Coniac, nu“, a zis. „Apă, apă goală ca să-mi astâmpere setea“. I-au dat apă într-o ulcică de lut. I-au făcut injecții cu ser. L-au pregătit pentru operație.

La trei și zece au venit cei de la spital. Au instalat masa de operație pătrată și rudimentară ca un catâr, în timp ce doctorul Zea se spăla din nou. Anestezistului Helí Bahamón i-a revenit sarcina de a-l adormi pe general; doctorul Rafael Ucrós i-a ras cu un brici părul din jurul rănii. „Trăiască Rafael Uribe Uribe!“, țipa mulțimea pe Strada 11, iar doctorul Zea despărțea țesuturile moi, lăsând la vedere leziunea craniului, mulțimea răspundea „Trăiască!“ din Piaţa Bolívar, în timp ce doctorul extrăgea o bucățică de os și separa cu degetele lichidul cefalorahidian, vâscos și călduț, ca să constate că tăișul intrase mai bine de un deget în meninge. Rana se umplea de sânge încontinuu, ceea ce făcea operația și mai dificilă. „De unde vine atâta sânge?“, a întrebat cineva. „Trăiască generalul Uribe!“, strigau oamenii de pe Şoseaua Sexta. „Aici, aici“, a zis doctorul Zea când a dat peste tăietura din sinusul longitudinal superior. „Puneţi tifon, mai mult tifon“, a zis doctorul Henao, iar afară se striga „Trăiască!“. În timp ce infirmierii îi injectau în trupul epuizat stricnină și camfor, generalul se văita în cuvinte de neînțeles, scotea sunete de parcă ar fi cântat sau își chema soția, care la un moment dat chiar s-a apropiat de el cu fața şi gâtul

scăldate în lacrimi și l-a întrebat ce doreşte. Generalul a răspuns cu sinceritatea muribundului: „Eu de unde să știu?“. După câteva minute, doctorul Putnam l-a întrebat dacă are dureri și generalul a fost în stare de o mică glumă: „Tu ce crezi?“.

Prinși cu pansamentele, tifonul şi injecțiile, nici doctorul Zea, nici ceilalți medici nu și-au dat seama că venise noaptea. S-au uitat la ceasul de perete numai când Julián Uribe, fratele generalului, s-a apropiat ca să-i anunțe că sosiseră preoții. Era vorba despre doi iezuiți blânzi, care au stat lângă general o oră întreagă, ce părea să nu se mai sfârșească, chiar dacă ziaristul Joaquín Achury a zis că Uribe Uribe nu ar fi fost de acord cu așa ceva: doar nu degeaba denunțase până la epuizare abuzurile Bisericii și refuzase binefacerile ei. „Eu nu sunt decât un doctor“, a răspuns Zea, „asta nu e problema mea, cu atât mai mult cu cât generalul e inconștient.“ Imediat ce a terminat de vorbit, Uribe Uribe a început să scoată țipete de refuz: „Nu! Nu!“, zicea. Și: „Voi! Voi!“. Cuvintele au fost urmate de un acces de vomă cu sânge. Fruntea și gâtul rănitului erau acoperite de broboane de sudoare rece. „I-a sosit ceasul“, a zis cineva. Doctorul Zea a îndepărtat sticlele cu apă fierbinte și i-a luat generalului temperatura, apoi pulsul, care nu se mai simțea în antebrațe, doar în carotidă. Mulțimea de pe străzi încetase să mai strige. Zea l-a văzut pe rănit deschizând ochii, înfundându-și capul în pernă și l-a auzit repetând cu o voce înspăimântătoare: „Ultimul!“, „Ultimul!“, „Ultimul!“.

Generalul Rafael Uribe Uribe, în vârstă de cincizeci și cinci de ani, senator al Republicii, liderul Partidului Liberal şi luptător în patru războaie civile, a murit în noaptea de vineri, 16 octombrie, la ora două. Ferestrele erau deschise în ciuda aerului rece, iar nişte călugărițe îngenuncheaseră și se rugau într-un colț, lângă patru cochilii aduse de general din călătoriile sale, în timp ce două femei, mai cu picioarele pe pământ, au început să spele trupul mortului. Apa pe care i-o turnau pe cap se prelingea de-a lungul gâtului în râuleţe trandafirii, iar în ochi i se adunau mici lacuri pe care una dintre femei le ștergea cu o bucată de pânză, în vreme ce plângea și-și trecea mâneca peste ochii ei vii: un ecou macabru al celorlalți ochi, morți, dar umezi

și ei. Spălat și cu capul bandajat, generalul a fost așezat într-un sicriu deschis în mijlocul salonului principal. În orele următoare, rudele au stat lângă el pentru ultima dată și l-au plâns cu acel plânset specific unui asasinat: un plânset plin de stupefacție și furie, de neputință și surpriză dureroasă, acel plânset îndreptat de asemenea împotriva celor care ar fi putut evita crima, dar nu au făcut-o, împotriva tuturor celor care știuseră că acela ce avea să fie asasinat era în pericol, dar nu-l atenționaseră, poate din credinţa că vorbind de rău atragi răul, îi deschizi o ușă ca să intre în viaţa ta, poate chiar îi dai voie să intre.

Medicii legişti au sosit pe la jumătatea acelei dimineţi de 16 octombrie, chiar când un tânăr artist îi făcea generalului o mască de ghips. Responsabili cu autopsia au fost doi doctori, Ricardo Fajardo Vega și Julio Manrique, și trei infirmieri de la Institutul de Medicină Legală. Legiștii și-au luat notițe, au scris cuvinte de genul *zona biparietală posterioară* și *rană a scalpului*, au scos o ruletă și au scris *Direcție transversală*. *Doisprezece centimetri*. Au tăiat scalpul de la o ureche la cealaltă, au desfăcut calota craniană și au găsit partea unde toporișca distrusese osul. Doctorul Fajardo a cerut să fie măsurată rana (a rezultat că avea opt centimetri și jumătate în lungime și patru centimetri și jumătate în lăţime), iar Julio Manrique a cerut o foarfecă să taie meningele, a secționat cu un bisturiu bulbul, a scos creierul generalului Uribe cu ambele mâini, de parcă ar fi ridicat de jos un porumbel pe moarte, și l-a așezat pe cântar. „O mie cinci sute de grame“, a zis. După aceea medicii legiști au refăcut craniul și s-au apucat să examineze corpul. Abdomenul și intestinele erau în perfectă stare de sănătate, iar plămânii, cât se poate de curați: judecând după culoarea țesutului, oricine ar fi zis că generalul nu fumase în viața lui nici o țigară. Medicii au fost de acord că generalul Uribe ar mai fi trăit cel puțin treizeci de ani. Apoi l-au așezat din nou în sicriu.

În dimineața zilei de 17 octombrie, asasinii au fost puși să recunoască leșul generalului Uribe. Priveghiul a avut loc la Salón de Grados, într-o fostă mănăstire și una dintre primele universități, o clădire uriașă, din piatră colonială, situată pe

Şoseaua Sexta. Nu era un loc ca oricare altul, pentru că acolo fusese închis generalul Francisco de Paula Santander în timpul procesului intentat pentru conspirație, atunci când a încercat să-l ucidă pe Bolívar în 1828. Cât a ținut priveghiul lui Uribe, poliția a dispus să se organizeze două rânduri, unul pentru intrare și altul pentru ieșire, așa încât mulțimea să poată circula fără nici un pericol și fără să se creeze dezordine, iar militari în uniformă de gală au fost postați lângă sicriu, poate pentru a-l proteja. Pe lângă catafalc au trecut oameni de toate rasele, din toate clasele sociale, din toate breslele, care nu voiau decât să-și exprime față de general tristeţea neconsolată, să arunce o privire plină de curiozitate unui mort celebru sau să discute, cu cine se nimerea, versiunea lor asupra crimei și propria teorie despre motivele asasinatului. Acolo au fost duși, însoțiți de un polițist și de procuror, Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal.

La acea oră mai erau puțini oameni la priveghi, dar suficienți pentru a provoca o adevărată catastrofă: în orice clipă, susținătorii generalului, oameni profund răniți și însetați de răzbunare, i-ar fi putut linșa pe cei doi în văzul lumii. Dar la priveghiul din Salón de Grados nu s-a întâmplat nimic; criminalii n-au fost victimele nici unui atac, nici unei spânzurări, nimeni nu le-a sfâșiat hainele, nici nu i-a târât pe străzile din centru, nici nu i-a umilit în vreun fel. Au ajuns până lângă trupul victimei și s-au uitat, cu privirea lor goală și alunecoasă, la fața mortului, ca şi cum ar fi fost doi oameni oarecare. În acel moment, deja fuseseră acuzați oficial de crimă, polițiștii care-i arestaseră i-au recunoscut fără cea mai mică șovăială – ponchoul, pălăria de pai – și dovezile erau incontestabile: toporiștile cu gaura în coadă și o sfoară trecută prin ea, sângele generalului uscat pe tăișuri. Cu toate acestea, acolo, în Salón de Grados, în fața trupului neînsuflețit al victimei, amândoi au răspuns la întrebările procurorului negând orice legătură cu crima.

Da, îl cunoscuseră pe general.

Nu, nu știau din ce cauză murise.

Nu, ei nu îl atacaseră.

Nu, nu știau cine putuse să-l atace.

După îndeplinirea formalității de recunoaștere a victimei, procurorul și polițistul i-au condus pe cei doi asasini spre ieșire. Polițistul mergea în partea stângă, ducându-l de braț pe unul din criminali, iar procurorul, făcând același lucru, mergea în partea dreaptă. Erau atât de neatenți, a spus unul dintre martori, încât asasinii ar fi putut fugi în orice clipă: era ca și cum nu i-ar fi păzit nimeni, ca și cum ar fi avut încredere în ei.

Au fost cele mai fastuoase funeralii pe care le vedea ţara de multă vreme. Cineva a scris pe urmă, cu acea grandilocvență specifică locuitorilor Bogotei, că orașul se înveșmântase în Roma pentru a-și lua rămas-bun de Iulius Cezar la al său. (Comparația era nefericită: așa cum a atras cineva atenția în presa vremii, Iulius Cezar a fost ucis pentru că era un tiran.) Articolele din presă au vorbit despre o ceremonie însufleţită de fanioane și drapele și de cuvintele arhiepiscopului, după care a urmat marșul funebru spre cimitir, automobilele cu coroane trecând într-o ordine prestabilită: mai întâi mașina președintelui, apoi a delegatului apostolic, apoi cele ale Parlamentului și ale Curții Supreme de Justiție, apoi ale Partidului Liberal. Erau atâtea coroane, încât piața s-a umplut de parfumul florilor, un parfum ce a însoțit cortegiul pe Strada Real şi apoi pe Strada Florián. De pe străzile din preajmă veneau tot mai mulți oameni să se alăture cortegiului funerar, atât de mulți încât cineva a zis că în acele momente Uribe era mai important decât Bolívar. De la toate balcoanele se uitau femei și copii, copii îmbrăcați în negru, copii triști care respectau fără să crâcnească ordinul de a fi triști. La cimitir, nouă oratori – politicieni, ziariști și militari – și-au făcut auzit discursul țipând cât îi țineau bojocii, așa încât cetățenii orașului au putut afla că țara *renunțase la ura și la interesele de partid* și că *plânsese la unison memoria marelui bărbat sacrificat* și că *dinaintea sicriului s-au stins toate pasiunile omenești*. Dar adevărul era altul: sub calmul aparent, sub pasiunile amuţite şi plânsul la unison, susţinătorii familiei Uribe începeau să-şi dea seama că în jur se petreceau lucruri foarte ciudate.

Întâi de toate, proasta instrumentare a cazului. Rotiţele justiţiei se puseseră în mişcare, cum era şi firesc, încă din ziua următoare crimei; conform procedurilor legale, conducerea

cazului i-a revenit inspectorului-șef municipal, un avocat care mai făcuse muncă de procuror și a cărui imparțialitate era, așadar, incontestabilă. Dar abia începuse să lucreze la dosar, când a fost anunțat că avea să-l preia altcineva: președintele Republicii îi ceruse personal lui Salomón Correal, șeful Poliției, să se ocupe de caz. De când putea președintele să numească după bunul-plac pe cineva să instrumenteze un caz? Mai mult, cum era posibil să încredinţeze dosarul unui om care nu avea nici studiile, nici cunoștințele și nici experiența necesare pentru a duce investigația la bun sfârșit? Dar cel mai îngrijorător era faptul că decizia prezidențială nu apărea nicăieri. Nu fusese scrisă în nici un document, nu fusese emis nici un act oficial, nu exista nici o probă tangibilă a acelei decizii. Nu exista, pur și simplu.

Șeful Poliției, Salomón Correal, avea recunoscute simpatii conservatoare și o fire autoritară. Reputația îi venea încă de la începutul secolului, când a luat parte la un complot pus la cale de conservatori pentru a-l îndepărta pe președintele legitim, octogenarul Manuel Sanclemente, și a-l înlocui cu cineva care să le fie mai apropiat. Legendele și adevărul se amestecau în memoria oamenilor, dar exista și o versiune teribilă în care Correal, pe atunci prefect de Guaduas, l-a arestat pe Sanclemente, l-a legat de un scaun, l-a jignit și l-a lovit de parcă acesta ar fi fost un hoț și nu un președinte în vârstă de mai bine de optzeci de ani, după care l-a închis într-o cușcă de sticlă, în bătaia nemiloasă a soarelui, și toate astea pentru a-l face să-și dea demisia. Când l-au scos din cușca de sticlă, ai cărei pereți se aburiseră de căldură, bătrânul Sanclemente a leșinat de epuizare și deshidratare, dar nu le-a făcut pe plac torționarilor săi. Cruzimea prefectului de Guaduas a ajuns la urechile poporului, iar când, la doi ani după aceste evenimente macabre, Sanclemente a murit, oamenii au căzut de acord că nu murise de moarte bună: sfârşitul i se trăsese de la privațiunile și chinurile la care-l supuseseră duşmanii lui. Iar Salomón Correal se numărase printre ei.

Proasta reputație avea să-l însoțească mereu pe Correal, astfel că implicarea lui în proces nu inspira nici o încredere susținătorilor generalului Uribe. Tot ce a făcut a fost cât se

poate de neclar: imediat ce a primit ordinul prezidențial de a se ocupa de caz, i-a cerut șefului de la Investigații să ia declarații de la martori; însă după numai trei zile, l-a destituit cu o rapiditate suspectă, fără a-i da măcar ocazia să se apere. Șeful de la Investigații se numea Lubín Bonilla și era un funcționar recunoscut pentru probitatea și sârguința lui, așa că destituirea era greu de justificat. Dar Salomón Correal l-a acuzat că *răspândeşte pe ascuns idei potrivnice guvernului, așa cum reiese și dintr-o telegramă*. Și cu asta i-a luat dosarul.

Telegrama la care se referea Correal ajunsese deja subiectul preferat al locuitorilor capitalei. La puțin timp după destituire, Bonilla îi trimisese o telegramă unui cunoscut; acesta, fără să-l anunțe și să-i ceară voie, a publicat-o într-un ziar. Telegrama conținea acuzații care nu puteau fi trecute cu vederea – CÂND ÎNCEPUSE SĂ SE FACĂ LUMINĂ, MI-AU LUAT CAZUL –, așa că lumea se întreba dacă nu cumva Bonilla fusese gata să descopere ceva foarte important. Într-o parte și-n alta, în discuții întâmplătoare care apoi au fost reluate de alții și distorsionate, Bonilla se plângea că i se luase cazul exact când urma să îi pună pe cei doi asasini față în față; de asemenea, a fost auzit zicând că domnul Correal intervenise nejustificat în procesul de investigare, impunându-și prezența la interogatorii în ciuda faptului că legea i-o interzicea, ba mai mult, că și-ar fi dus degetul la buze la unele întrebări adresate asasinului, ca și cum i-ar fi cerut să tacă. Dar acestea nu erau zvonurile cele mai grave care circulau pe seama şefului Poliţiei, fiindcă până în momentul destituirii lui Bonilla, familia Uribe aflase deja de treaba şi mai gravă cu un martor misterios pe nume Alfredo García.

Avea treizeci și ceva de ani, haine ponosite și părul lins, iar în gura știrbă îi lucea un dinte de aur. Ca și alți simpatizanți ai generalului, s-a aflat în casa acestuia în noaptea agoniei și încă de când a ajuns s-a așezat pe palier, vorbind în șoaptă și discutând cu ceilalți despre ce se întâmplase. Toţi aveau presupunerile lor despre crimă şi despre vinovaţi și le spuneau pe față, umplând casa cu ele. Domnul Tomás Silva, prieten al familiei Uribe, proprietarul unui magazin de încălțăminte care

nu o dată îi vânduse cizme generalului, tocmai trecea pe acolo când l-a auzit pe García spunând ca pentru sine aceste cuvinte:

„Dacă s-ar afla cine sunt tovarășii lui Galarza și Carvajal în toată treaba asta, altfel ar sta lucrurile“.

Tomás Silva l-a întrebat pe loc: „Ce vreți să spuneți? Ce ştiţi?“.

„Trebuie să spuneţi poliției tot ce ştiţi“, i-au zis.

S-au dus să vorbească cu un polițist. Acesta i-a ascultat cu atenție, însă le-a spus că la o asemenea oră târzie nu li se putea lua nici o declarație și că să vină în ziua următoare. Ceea ce au și făcut: în dimineața următoare, foarte devreme, García și Silva au revenit la birourile Poliției. Șeful, Salomón Correal, îi aștepta la intrare.

„Știu deja în ce problemă mă căutați“, le-a zis. L-a bătut pe Silva cu palma pe umăr: „Trebuie să vorbim despre cazul ăsta“. Apoi a adăugat: „Așteptați-mă și vorbim“.

A intrat în clădire și i-a lăsat singuri. Silva și García s-au gândit că se duce după nişte hârtii, sau după un secretar care să le ia declarațiile, și l-au tot așteptat să se întoarcă. Zece, douăzeci de minute, o oră, două ore. Dar generalul Correal nu s-a mai întors. La unsprezece noaptea, García și Silva și-au dat seama până la urmă că generalul Correal, din motive de neînțeles pentru nimeni, preferase să nu le ia nici o declarație.

Vreme de câteva zile s-au gândit ce e de făcut. Până la urmă, un avocat i-a propus lui Tomás Silva să aducă doi martori și să le ia o declarație scrisă. Silva i-a chemat la magazinul său pe domnul García și pe doi martori, Vásquez și Espinosa. Odată adunați cu toții, a scos câteva coli de hârtie și le-a pus pe tejghea. I-a zis lui García (i-a ordonat, mai degrabă):

„Acum scrieţi ce aţi văzut“.

A scris următoarele: în seara de dinaintea crimei, García trecea prin dreptul atelierului de tâmplărie al lui Galarza, după ce băuse un suc într-un bar din apropiere, când i-a văzut pe cei doi asasini, pe Galarza și Carvajal, vorbind cu niște domni în costume elegante, cu joben pe cap. Se înserase și García nu le-a văzut feţele, însă i-a atras atenția faptul că niște domni atât de bine îmbrăcați stăteau de vorbă la o asemenea oră cu doi muncitori. Trecând prin dreptul lor, García l-a auzit pe Galarza.

„Dacă ne dați cât cerem, o facem“, a zis. „Dacă nu, nu.“ „Vorbește mai încet“, i-a cerut unul dintre domni, „e unul pe-aici care se bagă în seamă.“ Au intrat cu toții în atelierul lui Galarza și au închis ușa în urma lor. Pentru García, curiozitatea a fost mai puternică decât somnul, așa că a așteptat vreo oră lângă casa domnului Francisco Borda, plimbându-se în sus și în jos pe trotuar ca să nu înghețe de frig. Când i-a văzut în sfârșit ieșind, s-a ascuns după colțul Şoselei Décima, de unde l-a auzit pe unul dintre domni spunând: „Rămâne stabilit, atunci“. „Nici o problemă“, i-a răspuns Galarza, sau poate Carvajal. „O să facem o treabă pe cinste.“ Iar Carvajal, sau poate Galarza, a adăugat: „O să vedeți o treabă făcută ca la carte“. Martorul a citit cu voce tare ce scrisese, după care a semnat cu mai multe înflorituri decât era cazul. Dar Correal nu s-a arătat câtuși de puțin interesat de toate lucrurile acelea. Nu s-a aflat niciodată cine erau oamenii care au stat de vorbă cu asasinii în acea noapte; nu s-a cercetat niciodată validitatea declaraţiei lui García.

Aceste neglijenţe au ajuns repede la urechile lui Julián Uribe, fratele mai mare al generalului. Era un bărbat cu gâtul lung şi mustăţi ţepene şi se purtase mereu cu generalul ca un al doilea tată mai degrabă decât ca un tovarăș de aventuri. Pe chipul său relaxat se vedea o anumită seninătate, pe care generalul nu o avusese niciodată, de parcă nu ar fi fost cu doi ani mai în vârstă decât el, ci cu două vieți. Încă de la început s-a implicat în anchetă, urmărind totul îndeaproape, interesându-se cum mergeau investigațiile şi având în același timp propriile îndoieli, propriile nemulțumiri față de cum s-a derulat întregul caz. La începutul lunii noiembrie s-a prezentat la biroul lui Salomón Correal. Avea la el un document scris cu propria mână: un text scurt unde prezenta anumite informații pe care reușise să le obțină de unul singur după mai multe zile de cercetări. Așa cum el însuși adunase toate acele informații și le redactase, voia să le încredinţeze el însuși șefului Poliției, pentru că i se păreau de importanță majoră și pentru că își dăduse seama că nu putea avea încredere în mesageri.

Era vorba despre declarațiile a doisprezece martori. Cu mai multă sau mai puțină exactitate, spunând poveşti destul de diferite, toți descriau un soi de vizită sau de plimbare pe care

asasinii generalului Uribe o făcuseră la Salto del Tequendama. Salto, un loc unde muntele se curma brusc lăsând râul Bogotá să se prăbușească în cascadă, era pe atunci una dintre principalele destinații turistice ale locuitorilor capitalei, și nu era ceva neobișnuit ca grupuri de muncitori să-și petreacă acolo o zi de odihnă: de fapt, multe dintre breslele de meşteşugari din Bogotá organizau ieşiri în natură pentru relaxare, iar Salto, cu spectaculoasa lui cascadă care-ți tăia respirația oricât de obișnuit ai fi fost cu asemenea priveliști, cu ceaţa care dădea un aer de poveste povârnişurilor acoperite de copaci înalți, era prima opțiune pentru numeroşi oameni. Însă acea plimbare care, conform declarațiilor martorilor, avusese loc în luna iunie, în jurul zilei de San Juan, nu fusese o simplă plimbare, pentru că asasinii – tot conform declarațiilor martorilor – nu fuseseră singuri: îi însoţea un bărbat dintr-o clasă socială superioară, îmbrăcat într-un poncho negru, cu panama pe cap, care închiriase, pe banii lui, două trăsuri cu arcuri, ba chiar pusese la bătaie o mie de peso ca să dea de băut la zece oameni. Bărbatul era Pedro León Acosta.

Iar asta dădea totul peste cap.

Pedro León Acosta era un personaj sinistru, unul dintre cele mai sinistre din acea epocă în care țara nu ducea lipsă de personaje sinistre. Avea pleoapa stângă ușor căzută, ceea ce dădea privirii lui un aer de neîncredere și neliniștitor totodată, și urechi cu vârful ascuțit, ca ale unui spiriduș pervers: un spiriduș care era în același timp un călăreț redutabil și un trăgător acceptabil. Provenea dintr-o familie cu veche tradiție conservatoare și catolică, proprietara unor terenuri extinse din zona Sopó și din lanțul muntos ce înconjoară Ubaté. Dar Pedro León Acosta nu inspira respect, ci teama aceea pe care în toate familiile bune o inspiră oile negre, adică acei fii care nu numai că au făcut rău lumii, însă le-au mai și frânt părinților inima. Când o familie ca Acosta aduce pe lume un fiu ca Pedro León, un asemenea accident ni se pare și mai îngrozitor, pentru că există un rău gratuit în jocul sorții: ca și cum ar fi dovada că Dumnezeu a uitat de ei. Dar ceea ce încă nu au uitat locuitorii capitalei e că acel bărbat care purta ponchouri și pălării elegante și pleca să-și inspecteze călare proprietățile, omul

acela care umbla înarmat chiar dacă nu puteau să-i iasă în cale decât câini vagabonzi, nu era nici măcar ca oaia neagră din alte familii cu tradiție uitate de Dumnezeu. Nu, nu era ca toate celelalte: cu opt ani în urmă încercase să-l omoare pe președintele Republicii.

La începutul anului 1905, Pedro León Acosta și fratele său, Miguel, se alăturaseră celor trei frați Ortega, fiii altei familii conservatoare, ca să comploteze împotriva președintelui Rafael Reyes, despre care credeau că ceda prea mult presiunilor liberale. Complotul era fructul unor vechi resentimente. Nu aveau încredere în Reyes pentru că spusese odată că datoria lui era să guverneze pentru toată țara, nu doar pentru partidul său; se zvonea și că urma să-l numească ministru al Apărării pe generalul liberal Benjamín Herrera, iar conspiratorii nu puteau admite o asemenea concesie făcută inamicului. Dar cel mai greu de tolerat era apropierea de Rafael Uribe Uribe, un ateu care chemase oamenii la arme împotriva Patriei și ceruse revocarea concordatului cu Biserica Catolică. În războiul din 1895, președintele Reyes îl învinsese pe general; însă acum, din câte se spunea, avea să-i permită să facă parte din guvern. La ce bun să câștigi războaie în numele Domnului și Columbiei, dacă apoi lași țara în mâinile învinșilor?

Într-o seară care avea să ajungă legendară, douăzeci de cavaleriști conservatori s-au întâlnit în valea Sopó și acolo, în fața piscurilor muntoase ce dormitau ca niște fiare, făcând semnul crucii cu arătătorul și degetul mare de la mâna dreaptă și ținând o cupă de șampanie în cea stângă, au jurat să-l înlăture pe Reyes și au închinat pentru reușita operațiunii. Nu bănuiau că planurile lor erau cunoscute, însă chiar așa a fost: erau cunoscute. Totuși consecințele nu au fost cele de care s-ar fi putut teme, pentru că don Anatolio Acosta și don Senén Ortega, capii celor două familii, erau prieteni cu Reyes. Asta le-a oferit conspiratorilor anumite privilegii: președintele, la urechile căruia ajunseseră zvonurile despre complot, i-a chemat pe toți la Palat – pe părinți, pe copii și pe preotul paroh – și le-a cerut, ca și cum s-ar fi adresat unor copii neastâmpărați, să renunțe la planurile lor. Le-a dat asigurări că nu are nici o intenție să numească un liberal la conducerea

Ministerului Apărării; iar pentru a-i potoli cu totul pe conspiratori, i-a oferit lui Acosta postul de șef al Poliției Naționale și fratelui său funcția de reprezentant al guvernului la o școală militară din Chile. În ciuda cordialității cu care Acosta a primit ofertele, în ciuda zâmbetelor și îmbrățișărilor de despărțire, în decembrie președintele Reyes a aflat că uneltirile împotriva lui continuau. Generalul Luis Suárez Castillo, șeful armatei, a ordonat o serie de arestări. Dar nici unul dintre membrii familiilor Acosta și Ortega – copiii prietenilor președintelui – nu a ajuns la închisoare.

În 1906, la începutul lui februarie, serviciile secrete i-au confirmat președintelui Reyes ce se zvonea: atentatul urma să aibă loc între 10 și 12 ale lunii. Reyes a refuzat să-și anuleze programul și nici nu a fost de acord să-i fie întărită garda personală. În 10 februarie, pe la unsprezece dimineața, a luat-o pe Sofía, fiica lui, de la Palatul San Carlos și au pornit să-şi facă plimbarea zilnică spre partea de nord a Bogotei. Landoul înainta cu aproape toate geamurile închise: chiar dacă Sofíei i se făcea rău de la mersul cu trăsura, de data aceea insistase să nu deschidă decât partea din față, pentru ca nu cumva tatăl ei să răcească. Au coborât către Piața Bolívar, au luat-o pe Strada Florián și apoi pe Strada Real. Când au trecut pe lângă Iglesia de las Nieves, președintele a ridicat privirea spre cer, și-a scos pălăria și a spus o rugăciune. La colțul Parcului San Diego a zărit trei călăreți care aveau aerul că așteaptă pe cineva și și-a dat seama că cei trei îl zăriseră la rândul lor. S-a gândit că erau asasini și că, dacă ar merge să-i înfrunte singur, nu ar face decât să le ușureze sarcina de a-l ucide. Așa că și-a continuat drumul. Ajungând în cartierul La Magdalena, în zona numită Barro Colorado, și-a dat seama că se făcuse deja unsprezece și jumătate și că trebuia să se întoarcă la Palat. I-a ordonat vizitiului. Pe când acesta întorcea landoul ca să o ia înapoi pe drumul pe care veniseră, s-au trezit față-n față cu cei trei călăreți care-i urmăriseră până acolo. Unul s-a pus în fața trăsurii. Ceilalți doi, din spate, şi-au ridicat ponchourile, au scos pistoalele și au început să tragă.

„Trage și dumneata!“, i-a strigat Reyes singurului om care-l escorta, căpitanul Faustino Pomar. Apoi i-a zis vizitiului:

„Pleacă, Vargas! Treci peste ei!“. Vizitiul, Bernardino Vargas, a biciuit caii și aceștia sau repezit înainte. Văzând că landoul venea spre el, bărbatul care le barase calea s-a dat la o parte, a ocolit trăsura și a început să tragă. Președintele a numărat cinci focuri și l-a tulburat faptul că nici unul dintre ele nu l-a rănit. „Lașilor!“, țipa Sofía. „Asasinilor!“ Căpitanul Pomar a tras până când a rămas fără gloanțe. Atunci au observat că atacatorii, încercând să scape, o luaseră la galop spre nordul orașului. Președintele Reyes s-a asigurat că Sofía nu era rănită, însă și-a dat seama că scăpaseră ca prin urechile acului: trăsura era ciuruită și un glonț trecuse prin borul pălăriei fiicei lui. „Dumnezeu ne-a salvat“, a zis președintele: cu puțin timp înainte rostise o rugăciune scurtă, dar din inimă, către sfântul patron de la Iglesia de las Nieves, iar acum cerul îi răspunsese printr-o minune. Imediat s-a dus la Oficiul telegrafic și a început să dea ordine. Președintele a cerut să se telegrafieze în La Calera, la Puente del Común, la Cajicá: în toate satele pe unde puteau trece atacatorii în încercarea lor de a scăpa. Vânătoarea începuse.

În 28 februarie s-a publicat următorul anunț:

> Directorul general al Poliției Naționale îi cheamă pe Roberto González, Marco A. Salgar, Fernando Aguilar și Pedro León Acosta să se prezinte la sediul Poliției sau la domiciliul șefului Poliției, cât de repede pot în funcție de unde se află fiecare, pentru a răspunde acuzațiilor ce li se aduc, anume de a fi organizat atentatul din 10 februarie împotriva Excelenței Sale Președintele Republicii și a fiicei lui, doamna Sofía R. de Valencia.
>
> Dacă inculpații vor da curs citației, se va ține cont de interesul lor în rezolvarea anchetei, însă dacă nu se vor prezenta de bunăvoie, vor suferi toate rigorile legii.
>
> Oricine îi va adăposti pe cei trei inculpați, va lua legătura cu ei, le va oferi cai, hrană sau vești va fi dat pe mâna Curții marțiale și judecat pentru complicitate, ajutor sau tăinuire. În schimb, oricine va oferi informaţii despre locul unde se află inculpații sau va reuși să-i prindă va primi o recompensă de 100.000 de dolari pentru fiecare dintre primii trei făptași numiți mai sus și de 200.000 de dolari pentru Pedro León Acosta, iar numele denunțătorului va fi trecut sub tăcere.

Odată ce atacatorii fuseseră identificați, iar pe capul lor se pusese o recompensă atractivă, era doar o chestiune de timp până să fie prinși. Un anume Emeterio Pedraza, care era prieten bun cu cei trei atacatori, i-a denunțat la începutul lui martie și și-a luat recompensa. González, Salgar și Aguilar au fost prinși și judecați de un tribunal de război, care a privit atacul prin

prisma circumstanțelor agravante de-a fi fost făcut „de o bandă organizată“ și a pronunțat sentința ca atacatorii să fie „împușcați în același loc în care comiseseră delictul“. Niciodată n-a mai fost atât de bine documentată o execuție prin împușcare. Într-o faimoasă fotografie se văd cadavrele celor trei atacatori, plus al instigatorului, Juan Ortiz, despre care s-a spus că stătuse cu atacatorii la Bodega de San Diego în sâmbăta de dinaintea atentatului, închinând cu coniac pentru reușita complotului. Da, au rămas cu toții în fotografie, așezați pe băncile de lemn, lipsiți deja de viață, cu mâinile legate la spate, cu trupurile inerte şi, cel puțin unul dintre ei, cu ochii acoperiți cu o faşă albă. Într-o altă fotografie apar ceilalți conspiratori, care au fost obligați, ca parte a pedepsei, să asiste la executarea tovarășilor lor. Câți dintre ei își vor fi ferit privirea, câți dintre ei îşi vor fi dorit ca în acele momente să aibă ochii acoperiți cu o faşă albă? O fi văzut vreunul cum au murit ceilalți? I-o fi trecut vreunuia prin cap că *omul acela mort aș fi putut fi eu* sau că *cel care moare acum nu sunt eu*? Nu putem ști cu certitudine, tot ce știm e că sunt și ei acolo: așezați pe bănci şi înconjurați de polițiști, o scenă care ar fi putut face parte dintr-o sărbătoare publică, dintr-o piesă de teatru în aer liber. Acolo sunt toți cei care au conspirat împotriva președintelui Reyes. Adică toți în afară de unul. Pedro León Acosta nu e. Reușise să scape de poliție.

Cum a fost posibil? A fost posibil pentru că Pedro León Acosta nu ducea lipsă de prieteni în cercurile oamenilor influenți din Bogotá, și mulți dintre aceștia îi împărtășeau aversiunea față de toți conservatorii slabi sau lași, toți care dădeau țara pe mâna liberalilor atei. Chiar în ziua atentatului fusese anunțat de către colonelul Abelardo Mesa că e căutat de poliție, astfel că în numai câteva ore coborâse călare pe Șoseaua 13 și părăsise orașul străbătând câmpurile din partea de vest. Nu s-a putut ascunde la Hacienda El Salitre pentru că a găsit poarta închisă cu un lacăt imposibil de spart, însă a reușit să ajungă până la pădurile de la Hacienda San Bernardo și să-și piardă urma prin hățișuri unde nimănui nu i-ar fi trecut prin minte să-l caute vreodată. Era una dintre zonele cele mai reci și mai umede din întreg lanțul muntos, dar Pedro León Acosta nu

a avut de ales și a trebuit să rămână acolo până când spiritele aveau să se liniștească în Bogotá. A găsit o grotă în munți: e drept că pentru a se strecura înăuntru trebuia să se târască precum o fiară, și e drept că fundul grotei era cel mai întunecat loc în care stătuse vreodată, însă important e că se afla departe de orice drum și de orice aşezare locuită, așa că se simțea la adăpost.

În toate acele zile i s-a părut o minune că nu s-a îmbolnăvit; mai târziu, ascuns într-o colibă ridicată de alții, a încercat să se țină la curent cu veștile ce ajungeau până la el și așa a aflat de mulțimea de oameni care-l căutau și de recompensa pusă pe capul său. Şi-a dat seama că începuse să nu mai aibă încredere în nimeni. Umblând singur și numai noaptea, a reușit să ajungă acasă. Se gândea să-și mai vadă o dată soția, să mănânce o mâncare caldă, să doarmă puțin sub o cergă de lână și apoi să-și reia fuga. Dar, odată ajuns acasă, i-a venit altă idee. A scotocit prin dulapul soției și a găsit o rochie care nu-l strângea prea tare. Deghizat în femeie, umblând numai noaptea, a ajuns la râul Magdalena, s-a îmbarcat pe un cargobot al United Fruit Company cu destinaţia Panamá și, după numai câteva zile, se afla în locul ce avea să fie refugiul său – exilul său, zicea – până când Reyes avea să-și încheie mandatul: San José din Costa Rica.

Nimeni nu a mai știut nimic de el.

Câțiva ani mai târziu, după ce președintele Rafael Reyes n-a mai fost la putere, iertarea și uitarea (sau un amestec din amândouă) s-a așternut încet peste vechii săi duşmani. Când Pedro León Acosta s-a întors în secret în țară, în 1909, și-a dat seama că vina lui se preschimbase în legendă: acum era ceva cu care se putea mândri public. Și chiar asta făcea: obișnuia să spună, uneori cu voce tare, alteori prin presă, că niciodată nu regretase complotul împotriva președintelui Reyes și că numai lașitatea îi reţinuse pe unii să ia parte la el, așa cum lipsa de loialitate cu siguranță i-ar fi împins pe alţii să-l trădeze pentru bani dacă ar fi rămas în Columbia, astfel că s-a văzut nevoit să dispară. În 1914 nu doar că nu mai era considerat un fugar, ci mulți columbieni, din toate clasele sociale și nu neapărat cu aceleași afiliaţii politice, îl priveau cu respect: cu acel respect

arătat, de când lumea, tuturor conspiratorilor care reușiseră să scape nepedepsiți.

La sfârșitul lui noiembrie, Julián Uribe s-a întâlnit cu Carlos Adolfo Urueta, ginerele generalului, pentru a lua o hotărâre cu privire la acea situaţie îngrijorătoare. Correal influența procesul și nimănui nu părea să-i pese. Pedro León Acosta fusese văzut în compania lui Galarza și Carvajal, însă nimeni nu urmărise acea pistă, nimeni nu făcuse cercetări, iar dintre cei doisprezece martori care spuneau că-l văzuseră pe Pedro León Acosta în compania asasinilor generalului Uribe, numai doi au fost chemați la audieri. Unul dintre ei, care înainte susținea că-l recunoscuse pe Galarza după fotografiile din ziare, acum a dat înapoi fără să se știe prea bine de ce, și își amintea că el vorbise despre meșteșugari în general, nu că ar fi identificat vreunul cu exactitate. Celălalt, un cetățean din staţiunea Tequendama care-și câștiga pâinea închiriind trăsuri, a confirmat că Acosta fusese unul dintre clienții lui și că mersese la Salto del Tequendama, dar nu a mai pomenit nimic despre cei care-l însoțeau. Pentru Julián Uribe, toate astea conduceau la o concluzie clară: chiar dacă martorii nu puteau sau nu voiau să-i identifice pe Galarza și Carvajal, se dovedise că Pedro León Acosta fusese acolo însoțit de un grup de meșteșugari și existau destule indicii pentru a bănui că Galarza și Carvajal făcuseră parte din grup. Nu era cât se poate de logic să continui să sapi în această direcție, să afli identitatea tuturor din acel grup și să confirmi dacă era adevărat, așa cum susțineau ceilalți zece martori, că asasinii făcuseră parte din grup? Dar nu s-a făcut nimic din toate astea. Era ca şi cum procurorul care se ocupa de caz, celebrul Alejandro Rodríguez Forero, ar fi vrut să evite ca mărturia lor să fie luată în considerare, ca şi cum s-ar fi prefăcut că nu există. Şi în acea seară din noiembrie, Julián Uribe şi Carlos Adolfo Urueta au hotărât că, având în vedere circumstanţele, le rămânea un singur lucru de făcut: să investigheze crima pe cont propriu.

Dar cui să-i încredinţeze o asemenea misiune? Cine ar fi putut fi destul de curajos încât să se pună cu Salómon Correal și cu procurorul Rodríguez Forero, cine ar fi avut îndrăzneala să strige în cele patru zări că cel mai faimos proces din istoria

Columbiei se desfășura cu iresponsabilitate și neglijență din cauza autorităților statului? Cine ar fi fost atât de temerar încât să accepte o asemenea misiune? Cine ar fi fost nu doar atât de temerar, ci și de devotat memoriei generalului Uribe încât să se bage în așa ceva? Trebuia să fie un liberal convins. Trebuia să fie avocat, ca să cunoască procedurile legale și tehnicile de investigare. Trebuia să fie simpatizant, ba chiar susținător necondiționat, al generalului Uribe, iar dacă i-ar fi fost și prieten, cu atât mai bine. Carlos Adolfo Urueta l-a rostit primul, însă când numele a răsunat în încăpere, amândurora li s-a părut că se aflase dintotdeauna acolo: Marco Tulio Anzola.

Anzola avea douăzeci și trei de ani în acel moment. Era un avocat tânăr, dar se bucura de o bună reputaţie profesională din perioada în care lucrase ca funcţionar public. Era, înainte de toate, un om bătăios şi curajos, şi fusese prietenul generalului Uribe în ultimii ani – mai bine zis, generalul Uribe îi fusese mentor şi protector şi naş, îl luase sub aripa lui şi îi făcuse rost de primele locuri de muncă. Avea părul negru şi, cu toate că era atât de tânăr, un început de chelie, o mustaţă lipsită de orice distincţie şi nişte ochi care nu păreau prea vioi la prima vedere. Însă Julián Uribe nu se îndoia câtuşi de puţin că e omul potrivit pentru acea misiune.

Aşa că la începutul lui decembrie, într-o noapte friguroasă, cum sunt nopțile senine în Bogotá, Julián Uribe și Carlos Adolfo Urueta ajung acasă la Marco Tulio Anzola cu o servietă plină cu documente. Timp de o oră îi spun despre Alfredo García, despre oamenii îmbrăcați elegant care se întâlniseră cu asasinii în seara din ajunul crimei, despre martorii care vorbiseră de plimbarea la Salto del Tequendama, despre Pedro León Acosta, despre textul pe care-l scrisese Julián Uribe pentru a-i demonstra lui Salomón Correal, şeful Poliţiei, că suspiciunile sale aveau o bază. Îi spun că diverse fapte i-au convins că ancheta asupra asasinării generalului Uribe este manipulată în așa fel încât în proces să nu apară nici o versiune care să nu corespundă celei a procurorului Rodríguez Forero: aceea că Galarza și Carvajal au acționat singuri. Dar ei cred că lucrurile nu stau așa și au adunat suficiente indicii pentru a nu avea încredere în ancheta oficială.

„Vrem să te rugăm, tinere Anzola, să faci o investigație paralelă“, a zis în sfârşit Julián Uribe. „Să urmezi pista lui Alfredo García. Să urmezi pista celor întâmplate la Salto del Tequendama. Să urmezi pista Anei Rosa Díez.“

„Cine e Ana Rosa Díez?“, a întrebat Anzola.

„Nu ţi-am vorbit despre cazul Anei Rosa Díez?“, a zis Carlos Adolfo Urueta.

„Cred că nu.“

Așa că i-au vorbit despre Ana Rosa Díez. Era o tânără foarte săracă și în ultimele luni îi spălase hainele lui Alfredo García. Dar nu asta era important: important era că locuia cu Eloísa Barragán, mama ucigașului Galarza. La puțin timp după ce își scrisese declarația în fața lui Tomás Silva, García a dus-o pe domnișoara Díez la magazinul de încălțăminte și i-a cerut să repete ce-i spusese lui mai devreme. Ana Rosa a făcut întocmai. Cu câteva zile înainte, i-a spus ea lui Silva, aflându-se în casa unde locuia, a venit un preot iezuit care a întrebat de mama lui Leovigildo Galarza. Când Ana Rosa Díez i-a spus că doamna nu era acasă, iezuitul a scos o carte de vizită, a scris ceva pe ea, apoi i-a întins-o Anei Rosa cu rugămintea să i-o dea doamnei. Ce scria pe cartea de vizită? a întrebat Tomás Silva. Ana Rosa Díez i-a răspuns că trebuie să vadă cu ochii lui. Și unde-i cartea de vizită? a întrebat-o Silva. Ar putea să o aducă la magazin, i-a zis Ana Rosa Díez. O să încerce s-o ia de acasă fără ca doamna să-și dea seama. Dar după patru zile, când în sfârșit Ana Rosa Díez a venit cu cartea de vizită ca să i-o arate lui Tomás Silva, acesta nu era acolo. Angajații au văzut cartea de vizită, însă Ana Rosa nu a vrut să o lase. A spus că avea să treacă mai târziu. Și nu s-a mai întors niciodată.

„Păi, trebuie să o căutăm“, a zis Anzola.

„Asta e problema“, a răspuns Julián Uribe. „Domnișoara Díez a dispărut.“

„Cum adică a dispărut?“

„E de negăsit. Nu mai locuiește în casa mamei lui Galarza. Nu e nicăieri. A înghițit-o pământul.“

„Și poliția ce zice?“, a întrebat Anzola.

„Nici poliția nu a reușit să dea de ea“, a răspuns Carlos Adolfo Urueta.

„Doar nu credeți că…“

„Noi“, l-a întrerupt Julián Uribe, „nu mai știm ce să credem.“

În acel moment a simțit că fratele generalului Uribe, protectorul și mentorul său, era gata să repete rugămintea. Iar Anzola nu putea permite ca după aceea să se spună despre el că s-a lăsat implorat să descopere adevărul despre uciderea generalului. S-a uitat la Julián Uribe și a zis: „E o onoare“.

„Asta înseamnă că o să ne ajuți?“, a întrebat fratele generalului.

„Da“, a răspuns Anzola. „Mai mult, sunt onorat.“

În dimineaţa următoare, foarte devreme, la acea oră când aerul din Bogotá încă îți îngheață nările, a ieşit din casă şi a străbătut cele zece cvartale care îl despărţeau de locul crimei. Piaţa Bolívar era liniştită. Anzola s-a apropiat de Capitoliu dinspre nord, trecând prin fața Catedralei și apoi pe lângă colegiul iezuiților și în acea zonă probabil că a remarcat prezența mai multor polițiști. S-a dus până la locul în care, cu două luni înainte, Rafael Uribe Uribe se sprijinise de micul zid de piatră, cu capul sângerându-i abundent, în timp ce ucigașii erau prinși, separat, nu departe de acolo. Poate că a recunoscut locul când a ridicat capul și s-a uitat spre zidul estic al Capitoliului, mângâiat de razele unui soare timid, poate că a văzut acolo o placă de marmură cât o ferestruică de baie. I s-a părut extrem de discretă, ca și cum rostul ei ar fi fost să treacă neobservată, ca și cum s-ar fi rușinat de ce spunea sau poate (și-a zis atunci Anzola) de ce nu spunea:

Lui Rafael Uribe Uribe.
Congresul Columbiei.
15 octombrie 1914

Anzola s-a gândit că acel Congres nu meritase un om ca generalul Uribe. Și nici țara, țara asta unde amenințările cu moartea sunt aproape o rutină și unde nu e ceva neobișnuit ca amenințările să fie puse în practică, nu merita luptele purtate de generalul Uribe pentru soarta și viitorul ei. Apoi s-a lăsat în genunchi lângă zid, așa cum i se spusese că făcuse generalul după ce fusese atacat, și a încercat să vadă lumea de acolo: Strada Novena, colegiul iezuiților, Catedrala, totul profilat pe fondul albăstrui al cerului matinal. A căutat de-a lungul zidului urma despre care se spunea că fusese lăsată de una dintre

toporiștile ucigașe, însă nu a găsit-o. S-a uitat după vreo urmă de sânge, după vreo pată sau după urma vreunei pete, și nu numai că nu a găsit nimic, dar s-a mai simțit și stupid la gândul c-a putut crede că va găsi ceva. Însă, de fapt, nu i-a păsat. Era mulțumit de sine, mândru de misiunea ce-i fusese încredințată, sigur că acea investigație va fi cel mai important lucru din viața lui. Nici nu-i trecea prin cap că aruncase peste bord, prin acea decizie onorabilă, tot ce își imaginase până atunci de fiecare dată când se gândise la viitorul lui.

„Şi aici începe totul, Vásquez“, a zis Carballo.

Pe la douăsprezece ieşise din peştera lui de monstru, după ce apa clipocise multă vreme prin ţevile din pereţi, îmbrăcat cu o cămaşă curată şi cu părul rar lipit de tâmple. Aşa, umblând în şosete albe prin apartament, începuse să vorbească de parcă ar fi reînnodat o conversaţie între secole. „Da, aici începe totul. Toată această încurcătură monumentală pe care nimeni n-o cunoaşte în ţara asta a noastră, în ţara asta de uituci şi creduli, toată această debandadă căreia i-am dedicat mai mult timp decât mie însumi începe aici, la sfârşitul anului 1914, cu acest tinerel pe nume Anzola: un mister al istoriei, o fantomă care a ieşit din neant odată cu acea crimă şi cinci ani mai târziu a dispărut din nou în el, un om care ducea o viaţă obişnuită şi lipsită de griji, poate chiar fericită, şi căruia îi revine o obligaţie ingrată: să scoată la lumină o conjuraţie. E misiunea cea mai nobilă pe care cineva o poate duce la bun sfârşit, Vásquez: să dea în vileag o minciună mare cât o întreagă lume. Să înfrunte oameni care nu stau pe gânduri când e vorba să-i facă vreun rău. Şi să-şi asume riscuri, să-şi asume întruna riscuri. Să cauţi adevărul nu e o distracţie, Vásquez, nu e ceva cu care să-ţi umpli timpul. N-a fost o distracţie nici pentru Anzola şi nici pentru mine. Nu e o aiureală. Aşa că pregătiţi-vă pentru ce o să vedeţi aici, cu mine, în zilele următoare şi între aceşti patru pereţi. Pentru că povestea asta o să vă schimbe multe idei. Ce i s-a întâmplat lui Anzola în anii de după aceea i-a dat peste cap întreaga viaţă, aşa că nu vă aşteptaţi să treceţi prin asta ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Din asta nu iese nimeni nevătămat. Nimeni, nimeni, nici dumneavoastră, nici altcineva.“

1. Supă de lapte cu ouă (sp.) (n.r.).

VI
Investigația

În ultimele zile ale anului 1914 și în primele zile din anul următor, pe când orașul, apăsat de moartea generalului Uribe, încerca să sărbătorească nașterea pruncului Isus, Marco Tulio Anzola și-a folosit timpul și energia pentru a afla cât mai multe despre toți cei care fuseseră martori la cele întâmplate: cei care asistaseră la crimă, cei care nu asistaseră direct, dar fuseseră în zonă, cei care spuseseră lucruri importante de care procurorul hotărâse să nu ţină cont. Mai întâi și-a dat seama de ceva ce bănuia: nici procurorul Rodríguez Forero, nici Salomón Correal, șeful Poliției, nu vedeau cu ochi buni implicarea acelui tinerel imberb într-un proces atât de dificil. Dar s-a apucat să pună întrebări şi oamenii i-au răspuns, a făcut cercetări în oraș și în afara lui, a scris scrisori și a primit răspunsuri, aşa că încetul cu încetul a aflat câteva lucruri îngrijorătoare. Mai întâi porecla pe care oamenii o născociseră pentru Salomón Correal: generalul Toporișcă. Toţi îl numeau așa, având mereu grijă să nu fie auziți de polițiști sau de prieteni de-ai șefului Poliției; și, chiar dacă o poreclă nu avea nici o relevanță în desfășurarea investigației lui Anzola, nu se poate să nu te gândești că oamenii știu de ce zic ce zic și că până la urmă vocea poporului e vocea lui Dumnezeu, cum spusese cândva Julián Uribe.

„Generalul Toporișcă“, și-a zis Anzola. „Nu știu dacă vocea poporului e chiar vocea lui Dumnezeu, dar cel puțin nu i se poate pune căluș.“

Procesul continua să aibă parte de lucruri cu totul neobișnuite. În ciuda faptului că procurorul știa ce văzuse martorul Alfredo García la atelierul de tâmplărie al lui Galarza în seara din ajunul crimei, în ciuda faptului că știa de existența documentului scris și semnat la magazinul de încălțăminte al lui Tomás Silva, încă nu-l chemase pe García pentru a-i lua o declarație oficială care să aibă valoare legală în timpul procesului. De ce? Da, era cât se poate de adevărat ce spusese Julián Uribe: uneori procurorul dădea impresia că e hotărât să

împiedice sau să întârzie apariția oricărei versiuni despre crimă care nu corespundea cu a celor doi asasini solitari, precum și a oricărui element nou ce ar fi dus la complicarea anchetei. La fiecare trei zile, Tomás Silva îl căuta pe procuror, aproape sărind la el când îl întâlnea pe stradă, și-i cerea fără nici un succes să ia odată declarația aia. Procurorul dădea din colț în colț, susținea că nu primise documentul de la García, că i-l ceruse deja. Iar zilele treceau fără să se facă cercetări pentru a se afla cine fuseseră cei șase domni îmbrăcați elegant care stătuseră de vorbă cu asasinii în noaptea de 14 octombrie.

Și în tot acest timp, o întrebare nu-i dădea pace lui Anzola: unde se afla Ana Rosa Díez? Ce se întâmplase cu presupusa carte de vizită pe care un presupus iezuit o lăsase, chipurile, pentru a fi înmânată mamei asasinului Galarza? Ce să fi conținut atât de important acea bucățică de hârtie, încât Ana Rosa Díez să vrea neapărat să i-o dea lui Tomás Silva? Și ce relevanță avea conținutul cărții de vizită în dispariția femeii? Anzola a căutat-o peste tot. S-a dus acasă la doamna Eloísa Barragán, mama lui Galarza, dar nu a găsit-o acolo. A stat de vorbă cu doamna Barragán, care i s-a părut o femeie mult mai isteață decât lăsa să se vadă, și a reușit să afle doar că Ana Rosa Díez plecase fără să anunțe, ca o hoață, și că rămăsese datoare cu chiria pe două săptămâni. Camera ei a fost ocupată imediat, bineînțeles, însă noua chiriașă nu era acolo în acel moment, așa că Anzola nu a putut să arunce o privire înăuntru. Apoi i-a venit în minte să o caute la locuința lui Galarza, la nr. 205A de pe Strada 16, dar când a ajuns acolo, cu trei zile înainte de Crăciun, a dat peste un inspector municipal care tocmai dusese la îndeplinire un ordin de evacuare. Lucrurile lui Galarza și ale concubinei sale, María Arrubla, ajunseseră în stradă: încă se mai aflau acolo mobilele lor, cutiile, hainele aruncate pe trotuar în așteptarea cuiva care să le ia. Mai târziu, Anzola avea să afle că în timpul evacuării se găsise ceva important pentru investigație. În spatele unor lăzi de lemn, bine ascunsă, inspectorul municipal găsise o toporișcă ascuțită, iar la câțiva metri de toporișcă, un mâner de lemn cu o sfoară. Era un obiect identic cu cele folosite de asasini pentru a-l ataca pe generalul

Uribe. Ciudat era faptul că nu fusese găsită de polițiștii care scotociseră camera lui Galarza în seara crimei.

„E nouă“, i-a zis lui Anzola inspectorul municipal. „N-a fost folosită niciodată.“

„E ascuțită“, a observat Anzola.

„Foarte ascuțită“, a zis inspectorul municipal. „E ciudat că am găsit-o aici. Nu știu să se folosească așa ceva în tâmplărie.“

„Degroșătoare“, a spus Anzola.

„Ce?“

„Așa se numesc“, a zis Anzola. „Și nu, ciudat nu e faptul că a fost găsită aici. Ciudat e că nu a fost folosită.“

Din acea zi, Anzola a avut două obsesii: prima, că asasinatul fusese plănuit cu mult mai mult timp înainte decât susțineau asasinii, care continuau să spună că luaseră decizia în ajun, după ce se întâlniseră într-un bar; a doua, că a treia toporișcă trebuie să fi fost destinată unui al treilea atacator: cineva care, din motive imposibil de ghicit, nu a mai ajuns să o folosească. Să mai fi fost și altcineva pregătit să-l atace în acea zi pe generalul Uribe? Anzola a început să-l aducă în discuție pe cel de-al treilea om de fiecare dată când interoga pe cineva, încercând astfel să reconstituie momentul crimei cu ajutorul unor martori noi și al unei noi interpretări a mărturiilor existente. Și-a dat seama că scena crimei se schimba așa cum se schimbă amintirile noastre: cu fiecare zi ce trecea, cu fiecare discuție nouă, cu cele mai mici descoperiri, imaginile din mintea lui se încețoșau și începeau să apară oameni în locuri de pe Şoseaua Séptima unde înainte nu era nimeni, pentru ca de pe Strada Novena să dispară o siluetă de prezența căreia nu se îndoise până atunci. A observat că lumea începuse să se uite la el cu suspiciune: locuitorii capitalei aflaseră de misiunea pe care i-o încredințase familia generalului ucis. „Ăsta-i“, a auzit că spunea cineva într-o seară, în spatele său, la cafeneaua Windsor. „Ce tânăr e!“, a zis altcineva. „Nu ştiu de ce pun nişte copii să facă treburi de oameni mari.“ Iar al treilea a încheiat: „Cred că junele ăsta nu mai apucă Anul Nou“. Anzola s-a întors, dar nu a văzut altceva decât oameni citind ziarul. Ca și cum nimeni nu ar fi spus nimic.

A apucat Anul Nou. Și-a petrecut zilele de sărbătoare (puntea care leagă un an de altul) recitind declarațiile martorilor, încercând să găsească o referință, fie ea și indirectă, la încă un atacator în afară de Galarza și Carvajal. Martorii vorbeau despre atac, despre ucigași, despre victimă; vorbeau despre cei care strigaseră după ajutor și cei care îl dăduseră. Dar Anzola nu reușea să scoată nimic la lumină. Totuși, în primele zile din ianuarie, investigațiile sale l-au condus la doi oameni cărora nu li se luase nici o declarație, în ciuda faptului că aveau de spus lucruri importante.

Ei au fost cei care l-au contactat, nu invers. Anzola mergea pe Şoseaua Octava, îndreptându-se către nordul orașului, când un bărbat cu papion s-a apropiat și a început să meargă alături. I-a spus că se numește José Antonio Lema și că încercase să ia legătura cu procurorul care instrumenta cazul Uribe, dar fără succes. „N-am să vă vorbesc despre ce am văzut eu, ci despre ce a văzut altcineva. Sper să mă credeți“, a zis Lema. Acel „altcineva“ era un anume Tomás Cárdenas, angajat al Senatului, care tocmai ieșea din Capitoliu cu puțin înainte de crimă, așa că văzuse totul. „Totul?“, a zis Anzola. „Da, totul“, a repetat Lema. Cárdenas le povestise totul, lui și câtorva amici, într-o cafenea, și povestise atât de limpede, încât era imposibil să nu-l crezi pe cuvânt. „Și ce a văzut?“, a întrebat Anzola. Lema i-a răspuns: „Că mai era cineva împreună cu cei doi asasini“.

„A, da?“, a zis Anzola. „Cine mai era?“

„Cárdenas nu l-a recunoscut“, a răspuns Lema. „El a dat primul în generalul Uribe. Cárdenas a văzut arma, chiar dacă de departe, și i s-a părut că e o rozetă. S-a dus să le spună totul polițiștilor, dar nu l-au băgat în seamă.“

„Ce i-au zis?“

„Că informațiile acelea nu erau utile, că nu făceau decât să complice ancheta“, a răspuns Lema.

La jumătatea lui februarie, domnul Tomás Cárdenas i-a confirmat tot ce îi povestise Lema. A zis că în ziua crimei, în jur de ora unu, se uita la afișele de lângă Oso Blanco și l-a văzut pe generalul Uribe (firește, în acel moment încă nu știa că e vorba de el) mergând pe trotuarul estic al Capitoliului. După care a observat că nu era singur: un bărbat cu mustață, în costum

negru și cu joben mergea în urma generalului, foarte aproape de acesta. Bărbatul cu joben a grăbit pasul, l-a ajuns pe generalul Uribe, a ridicat mâna și l-a lovit în plină figură. Cárdenas a apucat să vadă ceva strălucind în mâna ridicată și s-a gândit că e o rozetă.

„Și ați încercat să oferiți poliției această informație?“, l-a întrebat Anzola.

„Da, dar nu mi-au acceptat declarația“, a răspuns Cárdenas. „Mi-au spus că le-ar da cazul peste cap.“

Imaginea bărbatului înarmat cu rozetă nu i-a mai dat pace lui Anzola. Prezența lui nu apărea în nici un raport despre crimă: parcă ar fi fost o fantomă. Oare era omul pentru care fusese pregătită cea de-a treia toporișcă, cea găsită printre lucrurile lui Galarza? Atunci, de ce își schimbase arma înainte de atac? În orice caz, în privința bărbatului cu rozetă un lucru era sigur: chiar dacă nu se putea ști despre cine era vorba, măcar se știa că nu era nici Galarza, nici Carvajal: că era vorba, așadar, de un al treilea atacator.

Ajungând acasă, Anzola s-a închis în sufragerie și s-a apucat să revadă procesul-verbal al autopsiei. O lovitură cu o rozetă nu era același lucru cu o lovitură cu o toporișcă, iar această diferență trebuia să apară în examinarea făcută de medicii legiști; numai dacă nu cumva Cárdenas mințea, sau își închipuise că văzuse ceva, sau adăugase întregii scene propriile bănuieli. Dar nu: în raportul legiştilor scria negru pe alb că rozeta luase contact cu pielea și oasele generalului Uribe. *Pe față*, a citit Anzola, *la nivelul marginii de jos a orbitei stângi, se află o rană transversală, cu o lungime de 4 centimetri, care a afectat pielea și o parte din țesuturile moi și are caracteristicile unei răni provocate de un instrument tăios. În partea frontală stângă, pielea e zgâriată și prezintă caracteristici de echimoză, în formă circulară, cu un diametru de 3 centimetri; această leziune a fost cauzată cu o armă contondentă. În regiunea osului malar din dreapta există o rană a pielii de un centimetru și jumătate în diametru, provocată cu un corp contondent, și o leziune asemănătoare pe obrazul drept. În regiunea dorsală a nasului, pielea este zgâriată pe o lungime de un centimetru și leziunea a fost provocată cu un obiect contondent*. De fiecare dată când

apărea cuvântul *contondent*, Anzola se gândea la rozetă, la mâna coborând asupra feței generalului Uribe, pregătind apariția celorlalte două bestii înarmate cu toporiști ca să sfârșească treaba, să măcelărească victima. Acolo era: dovada că încă cineva îl atacase pe general, pentru că leziunile cu instrument contondent nu putuseră fi provocate în nici un caz de toporiștile asasinilor Galarza și Carvajal. Anzola s-ar fi putut simți victorios, dar s-a simțit trist. S-a simțit singur.

Pentru a nu risca să tragă concluzii pripite, s-a dus la doctorul Luis Zea, unul dintre medicii care încercaseră să-i salveze viața generalului Uribe. La cabinet, în timp ce aștepta să-i vină rândul, Anzola s-a uitat la schelet, la diagramele de pe pereți, la dulapul cu uși de sticlă cu marginile șlefuite ce irizau lumina albă. Nu-l cunoștea prea bine pe doctorul Luis Zea, însă Julián Uribe îi vorbise despre el în cuvinte atât de elogioase, încât Anzola se simțea ca în prezența unui prieten. Nu: al unui complice. Lumea începea să se împartă între cei care erau cu el și cei care erau împotriva lui. De o parte, cei care căutau adevărul; de cealaltă parte, cei care voiau să-l ascundă, să-l îngroape. Simțea și că lumea din jurul său se purta într-un mod absolut de neînțeles. În acele zile, un ziar publicase un anunț dat de frații Di Domenico, italienii care proiectau filme străine în sala Olympia. Firma fraților Di Domenico oferea o sută de franci pentru un scenariu despre viața generalului Uribe. Anzola nu reușea să-și închipuie rezultatul acelui concurs, dar ceva îl făcea să simtă că era un concurs murdar. El se chinuia să afle adevărul despre un asasinat care îndoliase o întreagă țară, în timp ce ziarele anunțau că se oferă bani celui care inventează o poveste pe baza asasinatului.

„Totul e de vânzare în țara asta“, i-a spus doctorului Zea când a intrat în cabinetul său. „Până și moartea unor oameni iluștri.“

Spre surpriza lui, doctorul era la curent cu anunțul din ziar, ba mai mult, l-a lăsat cu gura căscată spunându-i că frații Di Domenico fuseseră la Bogotá în ziua atentatului. Nu asistaseră la atentat, a precizat doctorul, dar fuseseră în casa generalului Uribe în momentele în care acesta se zbătea între viață și moarte (exact așa s-a exprimat Zea) sub instrumentele

chirurgicale ale medicilor care încercau să-i salveze viața. Au fost acolo? a exclamat Anzola. Doctorul i-a spus că da, fuseseră acolo, amestecați printre ceilalți oameni și având la ei aparatul negru de filmat cu care luau imagini fără să se știe prea bine în ce scop. Îi plăceau filmele? l-a întrebat doctorul pe Anzola, și acesta a mărturisit că fusese o singură dată să vadă o proiecție. Apoi a încercat să revină la acea revelație care îl dezgusta: frații Di Domenico fuseseră în casa generalului în timp ce acesta agoniza? a întrebat din nou și doctorul a răspuns iarăși că da, fuseseră acolo. Și ce făceau? a întrebat Anzola, iar Zea a ridicat din umeri:

„Habar nu am“.

Apoi Anzola i-a spus motivul vizitei sale. A pronunțat cuvintele *echimoză* și *contondent* și *rozetă*. Doctorul Zea l-a ascultat cu amabilitate, dar fără să pară foarte săritor. *Se gândește că nu e cine știe ce de capul meu*, și-a zis Anzola. *Mă vede ca pe un copil, un copil care se bagă în treburi de oameni mari*. După care, fără să-l privească în ochi, doctorul a recunoscut cu glas scăzut că da, Anzola avea dreptate.

„Vă rog să-mi explicați, domnule doctor“, a zis Anzola.

„E foarte simplu. E imposibil ca acele leziuni de pe față să fi fost făcute cu toporișca.“

„Nici măcar cu partea teșită?“, a întrebat Anzola. „Nu știu cum se numește partea aia, cea care nu e ascuțită. Nici măcar cu acea parte a toporiștii?“

„Mi se pare puțin probabil“, a răspuns Zea. „Fiecare toporișcă avea o greutate de vreo opt sute de grame. Un asemenea obiect nu avea cum să provoace acele leziuni.“ Urmărea cu degetul raportul autopsiei. „Uitaţi, uitaţi-vă aici. Există patru leziuni pe față, pe o porţiune foarte restrânsă. Și fiecare leziune în sine are un diametru foarte mic. Nu, dragă prietene, așa ceva are nume propriu. Asta s-ar numi un pumn în față dacă agresorul ar fi fost un om supradotat. Un monstru, sau un gigant. Dar în acea zi, în Piața Bolívar, nu au fost nici monștri, nici giganți, nu-i așa?“

„Așa e.“

„Atunci nu mai există nici o îndoială. Asta e o lovitură dată cu rozeta.“ Probabil că Anzola s-a uitat la el cu neîncredere,

pentru că doctorul Zea a adăugat: „Dacă nu sunteți convins, mergeți la medicii legiști. E posibil ca ei să vă poată arăta oasele generalului. Dacă sunteți genul de om care trebuie să atingă înainte de a crede“.

„Oasele generalului?“

„Ei bine, medicii legiști trebuie să fi păstrat calota. Asta e partea superioară a craniului, cea care e îndepărtată pentru a examina creierul. În cazul generalului, pentru a examina rana de pe meninge. Era spartă, firește: se vedea urma toporiștii ucigașe. O bucată de os ruptă din calotă. Pe acolo se scurge viața dintr-un om.“ A rămas tăcut o clipă. „Eram acolo când au extras-o, i-am ajutat. Şi unul dintre ei trebuie s-o fi păstrat.“

„Dar se poate așa ceva?“

„E practic o poruncă, dragă prietene. Citiţi raportul autopsiei: veţi vedea că aceea a fost lovitura fatală. Și a fost una singură, din câte îmi amintesc: cea care a spart osul și a pătruns în meninge. Nici una dintre celelalte răni nu i-ar fi provocat moartea, corect? Numai aceea a atins creierul, numai aceea a dus la moartea generalului Uribe. Din cauza asta, acea parte se păstrează pentru orice eventualitate. E un soi de martor, înțelegeţi? Acea parte, calota și bucata ruptă din cauza loviturii, sunt dovezi, așa că trebuie conservate. Cred că doctorul Manrique s-a ocupat de asta.“

„Dar ce rămâne în capul mortului?“, a întrebat Anzola. „Cu ce se umple?“

„Dragul meu Anzola, vă rog să nu mai întrebaţi tot felul de prostii“, a zis Zea. „Mai bine lăsaţi-mă să vă scriu câteva recomandări. Asta nu înseamnă că n-am să vă ajut ori de câte ori veți trece pe aici. Vreau la fel de mult ca dumneavoastră să aflu ce s-a întâmplat în acea zi.“

Așa a fost. Cu scrisoarea de recomandare asupra lui, Anzola s-a dus într-o dimineață ploioasă la cabinetul lui Julio Manrique, profesor de patologie la Facultatea de medicină și medic legist responsabil de regiunea Cundinamarca. Doctorul avea barbă scurtă, ascuţită și ochi albaștri, de copil timid, care îți dădeau pe loc senzația că e un om de încredere. La cei patruzeci și ceva de ani ai săi, Manrique era deja o eminență în medicina din capitală: studiase chirurgia la Paris și organele de

simț la New York, făcuse cercetări asupra leprei în Marea Britanie și în Norvegia și lucrase, în lazaretul din San Juan de Dios, cu pacienți afectați de boli oculare. Totuși realizările sale nu mai mirau pe nimeni, pentru că doctorul Manrique era al patrulea dintr-o familie de medici iluștri: bunicul său fusese medic; la fel şi tatăl său; fratele său era medic, o adevărată legendă națională a chirurgiei, un om cu mâini de aur care fondase clinici, fusese șef de catedră și mai avusese timp și să ajungă parlamentar în Bogotá și ministru plenipotențiar în Franța și Spania. „Știți ce mi s-a întâmplat în ziua aceea?“, l-a întrebat pe Anzola. „Toată lumea din Bogotá știe ce mi s-a întâmplat atunci. Dumneavoastră știţi?“ Anzola i-a zis că nu, nu știa.

„Nu știţi?“, a repetat Manrique.

„Nu știu“, a zis Anzola.

În ziua autopsiei, i-a povestit doctorul Julio Manrique, ajunsese la casa generalului Uribe împreună cu doctorul Ricardo Fajardo Vega și trei asistenți. Unul dintre ei, un tinerel care începea să învețe meserie, nu și-a putut stăpâni emoțiile și a izbucnit în plâns. Manrique l-a înțeles, pentru că să deschizi capul unui om precum generalul Rafael Uribe Uribe nu e ceva ce faci în fiecare zi, însă nu putea să permită o asemenea atitudine în cadrul echipei lui, așa că a sfârșit prin a-l da pe tânăr afară din cameră. „Întoarceţi-vă după ce vă liniştiţi“, i-a zis. Pe urmă s-a apucat să taie pielea, a montat fierăstrăul, a deschis calota, a examinat rana de pe creier și, ajutat de doctorul Fajardo, a extras creierul, l-a cântărit și i-a notat greutatea, gândindu-se, cum s-ar fi gândit oricine, la ce s-o fi petrecut în acel creier în ultimii ani. Asistenții l-au ajutat să deschidă burta generalului, să scoată viscerele și să le examineze; l-au ajutat să rupă sternul și să examineze inima și plămânii. La sfârșit, când începuseră să coasă corpul, iar doctorul Manrique îi refăcea capul, a intrat tinerelul care fusese eliminat din echipă și i-a spus că își cere scuze, dar cineva îl aștepta afară. Fără să se uite la el, cu un ușor dispreț involuntar, doctorul i-a răspuns: „Spuneţi-i că sunt ocupat“. Şi apoi a adăugat ceva care nu era atât o întrebare, cât mai degrabă o

mustrare sau o invitație de a trece la treabă: „Sau nu v-ați dat seama de ce facem noi aici“.

„E urgent, domnule doctor“, a zis tinerelul.

„Și asta e“, a răspuns doctorul. „Și important pe deasupra.“

„Vor să vă dea o veste“, a zis tinerelul.

Așa a aflat doctorul de moartea fratelui său. După încheierea carierei diplomatice, Juan Evangelista Manrique continuase să practice medicina la Paris. Timp de doi ani a fost un soi de unchi pentru toți columbienii care trăiau în Franța: i-a sprijinit, i-a încurajat, i-a văzut îmbolnăvindu-se și, în puține cazuri, murind. Atunci a izbucnit războiul. Când Germania a invadat teritoriul neutru al Belgiei și armata a pornit spre Paris, Juan Evangelista Manrique a ales să-și facă bagajele și, împreună cu soția și cu sora lui, să se refugieze, ca atâția alții care aveau posibilitatea, în Spania. A trecut granița prin nord și s-a instalat la San Sebastián. Asta a fost ultima veste primită de fratele său, Julio: o scrisoare în care vorbea despre căderea localității Longwy, numită poarta Parisului, apoi căderea orașului Liège. „Sunt niște barbari“, scria fratele său referindu-se la soldații germani. Iar acum Julio primise vestea aceasta: Juan Evangelista se îmbolnăvise de bronhopneumonie, probabil pe drumul până în Spania, iar inima lui bolnavă nu a făcut decât să complice și mai mult situația. Plămânii i-au cedat în noaptea de 13. Juan Evangelista nu a știut că în ziua morții lui, în îndepărtatul său oraș de baștină, cineva punea la cale asasinarea generalului Uribe, pe care-l admira atât de mult. Nu și-ar fi putut nici măcar imagina că fratele său, Julio, va afla de moartea lui în timp ce cosea, cu precizie de artizan, capul generalului.

„Ziarele au răspândit vestea în Bogotá“, a zis Julio Manrique. „Dar cui îi păsa de moartea unui doctor de pe alt continent când aici tocmai fusese ucis cu lovituri de topor unul dintre cei mai importanți oameni din ultimele decenii?“

„Și dumneavoastră îi făceați autopsia“, a zis Anzola.

„Iar eu îi făceam autopsia, da“, a întărit Manrique. A tăcut câteva clipe, pradă unei tristeți ascunse. După care a adăugat: „Deci dumneavoastră vreţi să vedeţi rămăşiţele generalului Uribe“.

„În legătură cu autopsia“, a spus Anzola.

„Ce e cu autopsia?“

„În raport se vorbește despre o lovitură aplicată cu un obiect contondent, nu tăios“, a spus Anzola. „Cu toporiștile nu s-ar fi putut face așa ceva.“

„Aha, înțeleg. Da, acum înțeleg unde bateți“, a zis Manrique. „Ce pot să vă arăt, stimate Anzola, nu ajută la nimic. Totuşi am să vă arăt. Ca să nu spuneți că ați venit degeaba.“

Doctorul Manrique s-a ridicat și a deschis un dulap. A scos calota și a pus-o pe biroul de lemn. Osul era mai mic decât își închipuise Anzola și foarte curat, atât de curat încât parcă niciodată nu fusese acoperit cu pielea și carnea unui om. Anzola s-a gândit că părea mai degrabă un recipient rudimentar de băut *chicha* la câmp decât osul unui lider care schimbase destinul țării. Apoi s-a rușinat de propriile gânduri.

Pe partea frontală a calotei se puteau vedea trei inițiale pirogravate: *R.U.U.*

„Întotdeauna se face asta?“, a întrebat Anzola.

„Întotdeauna“, i-a răspuns doctorul Manrique. „Ca să nu se piardă sau să nu fie confundată. Atingeți-o, nu fiți atât de timid.“

Anzola l-a ascultat. Și-a trecut degetul peste marginile rănii, acolo unde, din cauza loviturii, osul nu mai era neted, ci plin de asperităţi, după care și-a strecurat degetul înăuntru, ca și cum ar fi vizitat niște ruine, și a simțit că se putea tăia în marginile osului rupt. „Rana asta a fost provocată de toporiști“, a zis Manrique. „Leziunile făcute cu obiectul contondent au afectat obrazul drept, dacă-mi amintesc bine, și o parte a orbitei oculare. Adică tot ce începe de la această linie.“ În timp ce vorbea, a ridicat calota și a trasat o graniță imaginară, ca și cum acolo, în aer, s-ar fi continuat craniul generalului Uribe. „Rănile de genul ăsta nu lasă urme pe oase. Și chiar dacă ar fi lăsat, oasele sunt îngropate. Cu rămăşiţele generalului Uribe, vreau să zic.“

„Nu le aveți aici?“, a întrebat Anzola.

„Mă tem că nu“, a răspuns Manrique. „Dar eu le-am văzut, dacă asta vă ajută cu ceva.“

„Nu prea.“

„Firește că nu“, a zis Manrique. Apoi, după o clipă de tăcere: „Pot să vă întreb ceva?“.

„Spuneți, domnule doctor.“

„De ce faceți asta?“

Anzola s-a uitat la craniu. „Pentru că vreau să știu“, a zis. „Pentru că mi-a cerut-o cineva pe care-l respect. Nu știu, doctore. Pentru ce s-ar putea întâmpla dacă nimeni nu face asta. Știu că e greu de înțeles.“

„Pentru mine e simplu“, a zis Manrique. „Și demn de admirație, dacă-mi permiteți să spun așa.“

La plecare, Anzola și-a dat seama că nu se simte decepționat. Ieșise cu mâinile goale, e drept, dar și cu senzația că atinsese o bucățică din mister. Era o senzație falsă, desigur: falsificată de atingerea oaselor unui mort, falsificată de ciudata solemnitate a momentului, falsificată de contactul surprinzător și efemer al acestui moment de violență cu momentul intens al altei violențe, o violență îndepărtată, un război care avea loc chiar atunci la mii de kilometri și care ne atingea și pe noi. Asta era ceea ce îl emoționa prostește. Și-a privit mâinile, și-a frecat degetele care atinseseră bucata de craniu, liniștitul ei peisaj de teracotă. Dar nu, nu era liniștit: ceva violent avusese loc în el. Calota suferise o operație de trepanare și mai era și bucata de os desprinsă pe unde, cum se exprimase doctorul, s-a scurs viața dintr-un om. Anzola și-a zis că puțini oameni văzuseră ce văzuse el. Era ca o experiență religioasă, da, ca apropierea de niște moaște. Și, ca toate experiențele religioase, era profund incomunicabilă: între el și ceilalți se căsca un hău, s-a gândit, prin simplul fapt că văzuse ce văzuse, că atinsese ce atinsese.

A intrat la cafeneaua Windsor, a cerut un *carajillo* şi a observat că oamenii se uitau la el. I s-a părut că vorbesc despre el, iar mai apoi a fost sigur. Dar nu i-a păsat și s-a mirat că nu-i păsa.

Următoarea persoană care a venit să stea de vorbă cu el – da, de acum oamenii începuseră să-l caute ei pentru a-i spune ce știau – se numea Mercedes Grau. În ziua crimei, domnișoara Grau așteptase un tramvai la colțul Străzii Novena cu Torre de Londres. În timp ce aștepta, îi atrăsese atenția un bărbat elegant care stătea în picioare, așteptând, la câțiva metri de ea. I s-a

părut cunoscut, dar nu reușea să-și aducă aminte unde îl mai văzuse. Bărbatul purta ghete de lac, pantaloni negri cu dungi albe și un poncho cenușiu-deschis. Da, era sigură că îl mai văzuse și altă dată: îi erau cunoscute mustața și ochii lui mici, și și-a dat seama după albeața feței că bărbatul se bărbierise recent. Apoi și-a amintit: îl văzuse de mai multe ori la Catedrală, în timpul slujbei, și într-o zi îl întâlnise chiar la cinematograf, la sala Olympia (poate când văzuse *Contele de Monte-Cristo*, sau *Cei trei muschetari*, ori poate vreunul dintre scurtmetrajele realizate de frații Di Domenico în alte orașe, nu-și amintea cu exactitate). Tocmai se întreba dacă ar trebui să-l salute dând ușor din cap, ca să nu pară nepoliticoasă sau necioplită, când bărbatul s-a adresat brusc unui om care era, fără îndoială, meșteșugar sau muncitor, zicându-i:

„Vine generalul Uribe“.

Mercedes Grau s-a uitat în direcția indicată de bărbatul elegant și a văzut că, într-adevăr, generalul Rafael Uribe Uribe cobora pe Strada Novena. Meșteșugarul, care stătuse până atunci la colțul edificiului San Bartolomé, l-a urmărit cu privirea până când generalul a luat-o spre Șoseaua Séptima, atât de aproape de el încât mai că a trebuit să-i facă loc, apoi a început să se ţină după el. Își mișca mâinile sub ponchoul ponosit, a zis Mercedes Grau, și mergea cu pași mărunți. Bărbatul elegant nu s-a clintit din loc, de parcă ar fi fost țintuit de trotuar. Meșteșugarul continua să-l urmeze pe generalul Uribe, care traversase Séptima și o luase spre Capitoliu, pe lângă zidul de piatră; în acel moment, Mercedes Grau a observat că mai încolo, la colțul zidului, apăruse alt bărbat, îmbrăcat și el cu un poncho ponosit și având înfăţişare de meşteşugar, care a scos o mână de sub poncho și s-a repezit asupra generalului Uribe, lovindu-l de două ori în cap, iar acesta a căzut cu spatele la zid. „Și-a rupt gâtul“, a auzit pe cineva zicând. Bărbatul care-l urmărise pe general încă de la început s-a apropiat de acesta și l-a lovit și el. Altcineva a strigat: „Poliția!“. Atunci, primul atacator, care o luase fără grabă spre sudul orașului, s-a întâlnit cu ea, cu Mercedes Grau, iar ea, moartă de spaimă, a reușit doar să strige: „Cum poți să omori oameni în Bogotá?“.

„Uite-așa“, i-a răspuns atacatorul.

Mercedes Grau n-a îndrăznit să-l privească în ochi, dar a reușit să vadă arma – un cuțit, poate, de fapt, nu, mai degrabă o macetă scurtă – sclipind sub ponchoul negru. Apoi atacatorul s-a apropiat sau a vrut să se apropie de bărbatul elegant, cel cu ghetele de lac, care după ce atacatorul s-a apropiat de el i-a zis cu o voce cumplită, o voce pe care Mercedes Grau nu avea să o mai uite vreodată, deși nu știe exact de ce a impresionat-o atât de puternic: o voce liniștită ce părea să iasă din gură fără ca gura să se miște, o voce care o făcea pe Mercedes Grau să se cutremure ori de câte ori și-o amintea:

„Ce e? L-ai omorât?“.

Fără să-l privească, sau uitându-se la el pieziș, atacatorul a răspuns:

„Da, l-am omorât“.

Imediat a dat colțul străzii și a luat-o spre vest, ca și cum ar fi avut de gând să treacă prin spatele Capitoliului. În schimb, bărbatul cu ghetele de lac a luat-o la deal pe Strada Novena. Mercedes Grau a făcut câțiva pași spre caldarâm ca să nu-l scape din ochi. L-a văzut întâlnindu-se la jumătatea cvartalului cu un alt bărbat, mai vânjos decât el, dar la fel de bine îmbrăcat, cu o pălărie de fetru pe cap. Cel cu ghetele de lac nu l-a salutat așa cum se face când te întâlnești cu cineva, ci i s-a alăturat imediat, ca şi când celălalt l-ar fi aşteptat. Şi au mers mai departe, trecând prin fața casei familiei Uribe și pe sub balconul de la Noviciado, în timp ce generalul, căzut pe trotuar, sângera în văzul tuturor, printre țipete, strigăte de ajutor și oameni alergând pe stradă.

Anzola s-a întrebat: cine să fi fost bărbatul cu ghete de lac? Cine putea fi cel care-l întrebase pe Galarza dacă *îl omorâse* și, după ce auzise răspunsul afirmativ, se îndepărtase de locul atacului? Nici poliția și nici procurorul nu păreau interesați să afle identitatea acelui bărbat; din ziua crimei, Mercedes Grau a avut impresia că l-a mai văzut de câteva ori, dar fără să reușească să afle cine era. L-a văzut, sau a crezut că îl vede, în procesiunea funerară care l-a însoțit pe generalul Uribe la cimitir; l-a văzut, sau a crezut că îl vede, printre cei care au luat parte la dezvelirea plăcii memoriale de pe zidul estic al

Capitoliului. Dar de fiecare dată era singură, fără să aibă pe cine să întrebe, şi bărbatul dispăruse la fel de brusc cum apăruse. Să fi fost o închipuire? Imaginația poate face astfel de lucruri, Anzola știa asta prea bine, mai ales imaginația locuitorilor capitalei, care era atât de înfierbântată în acele zile, un animal agitat, feroce și imposibil de controlat. Oricum ar fi fost, Mercedes Grau nu și-l imaginase pe bărbatul cu ghete de lac. Măcar asta era cât de cât o certitudine. Omul acela era real, avea o voce reală și mai ales niște ghete cât se poate de reale, și era dovada că Galarza și Carvajal nu acționaseră de capul lor; era dovada că toată povestea e serioasă, mult mai serioasă decât erau dispuși să accepte Salomón Correal și procurorul Rodríguez Forero. Nu, și-a zis Anzola, Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal nu erau niște ucigași solitari. Uciderea generalului Rafael Uribe Uribe, al cărui craniu spart îl ținuse în mâini și îl mângâiase cu degetele, nu fusese opera improvizată a doi meșteșugari supărați că nu aveau de lucru. Era altceva. Și mai fusese și un al treilea atacator, care nu avea toporișcă, ci o rozetă, plus un observator de la distanță, îmbrăcat mult mai bine decât asasinii și bărbierit cum scrie la carte, care-l anunțase pe Carvajal de apropierea victimei și îl întrebase pe Galarza de rezultatul misiunii lor. Anzola s-a gândit la *complot*, apoi la *conspirație*, iar cuvintele i-au răsunat în minte tulburător, ca o insultă din partea cuiva care ne iubește, și l-au făcut să închidă ochii.

Prin luna martie, Anzola a început să-și dea seama că în toată țara se petrece un fenomen ciudat, că apăruseră tot soiul de profeți, de vizionari, de ghicitori și de vrăjitori care prevăzuseră cu zile întregi înainte uciderea generalului. În Simijaca, la o sută treizeci și cinci de kilometri de Bogotá, cinci martori susțineau că Julio Machado anunțase asasinarea generalului cu patruzeci de zile înainte. După ce profeția lui s-a împlinit, clarvăzătorul s-a întâlnit cu un anume Delfín Delgado: „Îți amintești ce ți-am spus?“, l-a întrebat. „Îți amintești?“ În Tena, la șaizeci și şase de kilometri de Bogotá, un anume Eugenio Galarza a susținut că e văr primar cu asasinul lui Rafael Uribe Uribe și că știuse de planurile criminale cu luni bune înainte. „Eu nu m-am băgat ca să nu-mi fac familia de

râs“, a zis. Mai târziu, când a trebuit să repete ce spusese, a recunoscut că mințise cu privire la înrudirea lui cu asasinul, pe care-l știa doar după nume, și în rest a negat totul. Nu, nu spusese nimănui că știa dinainte de crimă. Martorii trebuie să-l fi înțeles greșit, cu siguranță, pentru că în acea zi fusese beat.

Cel mai cunoscut dintre toți acei clarvăzători se numea Aurelio Cancino. Era de profesie mecanic. La începutul lunii august 1914 s-a angajat la Întreprinderea Industrială Franco-Belgiană și cu câteva săptămâni înainte de uciderea generalului Uribe făcuse parte dintr-o echipă care trebuia să instaleze o uzină electrică în La Cómoda, aproape de Suaita, în regiunea Santander, la două sute șaptezeci de kilometri de Bogotá. Cu șaptesprezece zile înainte de crimă, colegii de muncă l-au auzit afirmând că generalul Rafael Uribe Uribe mai avea de trăit cel mult douăzeci de zile. „Știu și vă garantez“, a zis. După ce asasinatul a fost comis, l-au auzit vorbind cu duritate despre general: „Dacă aș fi avut eu ocazia să-l omor“, susţineau că ar fi zis Cancino, „l-aș fi omorât și i-aș fi băut sângele“. A mai zis și că îi cunoștea pe Galarza și Carvajal, că știa foarte bine cărei Societăți îi aparțineau cei doi asasini și că îi putea asigura, fără teama de-a greși, că cei doi nu vor scoate un cuvânt despre crimă. „Au ordin să nu scoată un cuvânt“, a zis Cancino, conform martorilor. Aceiași colegi care ascultaseră profeția despre asasinarea generalului s-au întâlnit cu Cancino după ce crima fusese confirmată în presa națională, iar acesta i-a întâmpinat cu un zâmbet larg și satisfăcut:

„Ce v-am zis eu, domnilor?“.

Câteva zile mai târziu, primarul din Suaita i-a chemat pe colegii de muncă ai lui Cancino pentru a le lua declarații oficiale despre cele întâmplate. Mărturiile au fost cât se poate de limpezi. Declarațiile difereau în privința detaliilor, așa cum diferă memoria oamenilor, în cantitate și exactitate, dar nu în privința conținutului: toate vorbeau despre darul profetic al lui Cancino, clarviziunea lui nemaipomenită, detaliile pe care acesta le știa despre Galarza și Carvajal, lucruri pe care le-ar fi putut ști numai cineva care-i cunoștea îndeaproape. La acel moment, declarațiile arătau așa:

Miguel Nieto

Da, își amintea foarte bine. Erau la o bere în La Cómoda, vreo opt sau nouă colegi de muncă, toți angajați la Întreprinderea Industrială Franco-Belgiană, și discutau despre asasinarea generalului Uribe, pentru că în acea vreme toată lumea vorbea numai despre asta: ca și cum în întreaga țară nu s-ar mai fi întâmplat vreodată altceva. La un moment dat a venit și domnul Aurelio Cancino, cel care prevestise crima, așa cum își aminteau mulți dintre noi. După vreo două beri, i s-a dezlegat limba. „Și eu l-aș fi omorât“, a zis. „Dacă m-ar fi ales pe mine, aș fi făcut-o bucuros și i-aș fi băut sângele.“ Cineva l-a întrebat la cine se referea, cine l-ar fi putut alege. Și atunci Cancino a vorbit despre Societatea din care făceau parte asasinii Galarza și Carvajal, spunând că era vorba despre o societate mare, cu vreo patru sute de membri. „E condusă de oameni foarte deștepți și bogați“, a adăugat Cancino. „Oamenii ăia se ajută între ei. Nu o să lase pe nimeni să le facă rău.“ Referindu-se la ucigași, Cancino a zis: „Îi cunosc ca pe propriile buzunare. Nu o să scoată un cuvânt, pentru că așa li s-a cerut“.

Rafael Cortés

Într-o zi din luna octombrie, la puțin timp după crimă, eram împreună cu Aurelio Cancino și cu alți colegi de muncă. Uneori făceau asta: mergeau împreună să bea o bere și să vorbească despre viață. Cancino le-a amintit de profeția pe care o făcuse înainte de crimă: „Vedeți că a fost așa cum am zis?“. Ceilalți l-au întrebat cum de a știut, iar atunci Cancino a vorbit pe față despre Societatea căreia îi aparțineau ucigașii. „Și eu sunt membru și mă mândresc cu asta. Puteam să fiu eu cel ales. De asta am venit încoace. Ca să nu cadă sorții pe mine.“ Ales? s-a mirat careva. Cine să te aleagă? Societatea, a zis Cancino, era formată din vreo patru sute de membri, în fruntea cărora se aflau oameni cu foarte multă putere, și ei i-au ales, prin tragere la sorți, pe Galarza și Carvajal. Și aceştia nu o să dea totul pe față? a întrebat cineva. Nu o să scoată o vorbă, a răspuns Cancino, îi cunoștea ca pe propriile buzunare. Nu era în

interesul lor să mărturisească ceva, pentru că acolo unde se aflau nu li se putea întâmpla nimic și, în plus, familiile lor aveau să fie protejate, conform înțelegerii. „O să fie ajutați de oameni extrem de puternici“, a zis.

Ciro Cabanza

Când telegrama cu vestea morții generalului Uribe a ajuns la întreprindere, Aurelio Cancino a venit împăunându-se la o întâlnire cu colegii de muncă. „Am greșit cu câteva zile“, a zis, „dar ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat.“ Colegii săi și-au amintit că, într-adevăr, Cancino prevăzuse moartea generalului: „Mai are de trăit cel mult douăzeci de zile“, zisese. Ciro Cabanza l-a întrebat cine mai luase parte la crimă. „Poporul“, a răspuns Cancino vag, după care a căzut într-o mutenie misterioasă, sau fals misterioasă: o tăcere jucată. Când a fost întrebat dacă ucigașii aveau sprijinul unor oameni puternici, Cancino a zis: „Da, îi sprijinim“. „Și dumneavoastră îi sprijiniţi?“, a întrebat Ciro Cabanza. „Uribe a fost un trădător“, a răspuns Cancino. „Dacă ar învia, l-aș omorî din nou și i-aș bea sângele.“ După câteva zile, în timp ce munceau la uzina electrică, Ciro Cabanza s-a apropiat de Cancino și l-a întrebat ce ar face dacă ar fi chemat să dea declarație despre ce le spusese colegilor de muncă. Atunci, Cancino a dat din mână. „Aș spune că eram beat“, a zis fără urmă de îngrijorare. „Și că nu-mi mai amintesc nimic.“

Nepomuceno Velásquez

Da, sigur că Aurelio Cancino le vorbise despre crimă. A prezis-o cu șaptesprezece zile înainte. Când a sosit vestea că într-adevăr crima avusese loc, a spus că greșise cu câteva zile, dar până la urmă se întâmplase ce prevăzuse. Vorbind despre Societatea căreia îi aparțin ucigașii Galarza și Carvajal, a zis cu mândrie: „Am onoarea să fac parte din ea“. Referindu-se la crimă, a fost de părere că era un mare serviciu făcut țării.

„Moartea acestui om trebuia să fie exact așa, umilitoare“, a adăugat, „pentru că era un infam și un trădător.“

Enrique Sarmiento

Erau cu toții la sediul întreprinderii, la puțin timp după ce sosise telegrama care anunța vestea morții generalului Uribe. Vorbind cu niște colegi, Aurelio Cancino, unul care venise din Bogotá și fusese angajat la secţia de instalații electrice, a exclamat: „Ce v-am zis eu?“. Iar câteva zile mai târziu, când au ajuns ziarele care povesteau detaliat crima, colegii lui Aurelio Cancino și-au dat seama că într-adevăr prevăzuse totul. Într-o pauză de muncă, Sarmineto vorbea cu alți colegi despre crimă și nu reușea să-și amintească numele unuia din ucigași. Aurelio Cancino, care era și el acolo, a zis că se numea Leovigildo Galarza, că locuia pe Strada Novena și că făcea parte din Societatea Recreativă. Sarmiento l-a întrebat cu ce se ocupa societatea aia. Se întâlneau și discutau despre anumite probleme de interes, a răspuns Cancino, și făceau și excursii pe lângă Bogotá. A zis că pentru el e o onoare să facă parte din acea societate, formată din peste patru sute de membri, și că șefii ei sunt oameni cu mulți bani, oameni importanți, care au să sprijine familiile ucigașilor.

În luna martie, Cancino a venit la Bogotá pentru a oferi, în fața ajutorului de judecător, propria versiune cu privire la toate acele declarații. Iar versiunea lui a fost un exemplu de simplitate și concizie: a negat totul. Nu-și amintea să fi spus toate acele lucruri; își amintea că se întâlnise cu colegii de muncă, dar nu şi ce discutaseră atunci. Uitarea a pus-o pe seama faptului că era beat. Mai mulți martori susţineau că auziseră când făcuse previziunile și când se declarase satisfăcut de împlinirea lor, însă el a negat totul și versiunea lui a cântărit la fel de mult ca ale tuturor celorlalți care-l acuzau în cor. A zis că îl înțeleseseră greșit, că se exprimase prost, că nu prevăzuse nicidecum uciderea generalului Uribe și cu atât mai puțin se mândrise că i se împliniseră previziunile. Când a fost întrebat cine spusese că, dacă generalul Uribe ar învia, l-ar omorî din nou, Cancino a răspuns: „Nu știu“. Când a fost întrebat cine s-a

declarat capabil să-l ucidă pe generalul Uribe și să-i bea sângele, Cancino a răspuns: „Nu știu“. A negat că l-ar fi cunoscut pe Galarza până când au fost puşi față în față. Abia atunci și-a amintit că da, fuseseră vecini cu două luni înainte de crimă, că se întâlnise cu el și cu prietenul său Carvajal la bodega Puerto Colombia, că de multe ori îi auzise vorbind despre activitățile lor din cadrul societății din care făceau parte. Ce societate era aceea? a fost întrebat. Societatea Recreativă, a zis Cancino, o asociație mare care organiza, de mulți ani, banchete și plimbări pentru meșteșugari. A fost întrebat dacă Societatea Recreativă se dedica și activităților politice, însă a negat vehement, precizând: „Nu mă pricep deloc la politică“. Fără să-l fi întrebat cineva, a adăugat că Societatea, din câte știa el, nu se dedica nici activităților religioase. Dar ce a atras cel mai mult atenția a fost faptul că a negat c-ar face parte din Societate. „Cum v-am spus“, a explicat Cancino, „Galarza și Carvajal aveau un atelier de tâmplărie în Bogotá, și acolo se reuneau membrii unei societăți numite Recreativă, însă nu am știut niciodată în ce scop.“ „Se reuneau în atelierul ucigașilor?“, l-a întrebat ajutorul de judecător. Cancino a confirmat, apoi a zis: „Din câte știu“. Atunci judecătorul a chemat martorii. Pus față în față cu ei, Aurelio Cancino și-a menținut declarația: că era beat, că fusese prost înțeles, că nu spusese niciodată asemenea lucruri. La rândul lor, martorii – Nieto, Cabanza, Cortés, Sarmiento și Velásquez – și-au menținut declarațiile.

Părea că treburile aveau să rămână așa, însă un judecător din Consiliul Superior al Magistraturii l-a chemat din nou pe Cancino, de data aceasta pentru a da declarație în prezența procurorului Alejandro Rodríguez Forero. Timp de mai multe ore i-a pus aceleași întrebări care îi mai fuseseră puse, iar el s-a apărat cu aceleași răspunsuri. Dar la un moment dat a început să-și piardă controlul. A spus că există un complot împotriva lui, că martorii se înțeleseseră să-l bage la închisoare. Judecătorul l-a hărțuit, l-a tot chestionat în legătură cu declarațiile martorilor, i-a arătat că se contrazice, l-a întrebat cum se poate ca atâția oameni diferiți să aibă aceeași versiune asupra celor spuse de el. Și atunci s-a întâmplat ceva la care

nimeni nu se aștepta: Cancino a recunoscut că vorbise cu colegii lui de muncă după ce crima fusese comisă.

„Ce le-ați spus?“, a întrebat judecătorul.

„Le-am spus că pun pariu cu ei că știu cine l-a omorât pe Uribe Uribe.“

„Și cine ați spus că l-a omorât pe Uribe Uribe?“, l-a întrebat judecătorul.

„Generalul Pedro León Acosta“, a răspuns Cancino. „El a fost cel care a pus la cale asasinatul.“

„Și pe ce vă bazați când faceți această afirmație?“, a întrebat judecătorul.

Cancino a răspuns: „Așa am citit în *Gil Blas*“.

Gil Blas. Un ziar de scandal care publica cele mai iresponsabile bârfe și cele mai grosolane pamflete, care nu ținea cont nici de valorile sacre ale religiei, nici de demnitatea celor mai iluștri membri ai societății, care publicase imagini cu copii sfârtecați de tramvai și cu cadavre dezmembrate în urma unei violente confruntări politice. O gazetă lipsită de rușine și demnitate: iar Cancino își lansa acuzațiile grave bazându-se pe ce scria acolo.

Atât judecătorul, cât și procurorul i-au respins pe loc acuzațiile.

Cablogramele care veneau din Europa umpleau ziarele cu vești din război. În Bogotá, cei mai mulți dintre locuitori se rugau pentru victoria Franței, și oameni care nu mai auziseră de Reims își smulgeau părul din cap la vestea că a fost distrusă catedrala de acolo, și oameni care habar nu aveau unde se află munții Ardeni susțineau că nemții se purtaseră acolo ca niște sălbatici. Dar erau și cetățeni care urmăreau cu admirație cuceririle armatei germane și care elogiau civilizația germană, spunând că ceva din temperamentul lor nu ne-ar strica și nouă, poate așa am scăpa în sfârşit de influențele nocive ale atâtor negri și indieni. Pe la jumătatea lunii mai, un zvon a devenit știre și apoi s-a transformat într-un fel de legendă: un columbian murise luptând în Legiunea Străină. Nu s-ar fi aflat niciodată, dincolo de curiozitatea celor care citiseră ziarele, dacă mortul nu ar fi fost o odraslă a burgheziei din capitală. Dar era; și timp de mai multe zile, pe când Anzola își continua

cercetările, moartea columbianului în bătălia de la Artois, acolo unde Regimentul 2 Infanterie Străin avea ca misiune să cucerească Blanche Voie, să ajungă la cota 140 și să reziste acolo, a fost subiectul preferat în toate cafenelele, în toate saloanele și în toate casele din înalta societate.

De asta să fi avut nevoie locuitorii capitalei pentru a mai scăpa câteva zile sau câteva săptămâni de atmosfera de teamă și de paranoia provocată de uciderea lui Rafael Uribe Uribe? În orice caz, moartea lui Hernando de Bengoechea (ca și scurta lui viață) a atras atenția oamenilor și a rămas povestită în detaliu în necrologurile ziarelor, a fost celebrată în poeme apărute în reviste, explicată în memoriile prietenilor săi. În *La Patria*, Joaquín Achury a scris despre durerea pe care moartea lui Hernando i-o pricinuise Elvirei, sora lui, într-o cronică ce îi elogia pe cei care își dau viața „nu pentru o patrie anume, ci pentru întreaga civilizație“. La Londra, dispariția lui a fost semnalată de revista *Hispania*, condusă de diplomatul și scriitorul Santiago Pérez Triana. La Paris, Léon-Paul Fargue, bun prieten cu tânărul mort, îi dedicase pagini intense și îi publica poeziile ca pe un omagiu postum. Iar oamenii din Bogotá aflau că Hernando de Bengoechea era un mare poet, da, dom'le, la cei douăzeci și șase de ani ai săi ajunsese să fie un mare poet și ar fi moștenit sceptrul de la José Asunción Silva dacă o moarte eroică nu l-ar fi răpit atât de devreme.

Marco Tulio Anzola s-a arătat interesat de povestea poetului-soldat. În acele zile de la jumătatea anului 1915 s-a gândit mult la el și a început să urmărească tot ce se publica despre el așa cum urmărești un foileton. Nu știa prea bine ce îi trezise acel interes neobișnuit, parcă de colecționar: poate îl uimise faptul că moartea atât de îndepărtată a unui columbian ajunsese o adevărată știre, având în vedere că în Columbia mureau atâția oameni în fiecare zi și nimeni nu vorbea despre ei; sau poate a fost vorba de o problemă de generație, pentru că Hernando de Bengoechea era doar cu doi ani mai în vârstă decât el și lui Anzola nu avea cum să nu-i treacă prin minte gândul acela absurd care ne bântuie pe toți la un moment dat în viață: *Puteam să fiu eu în locul lui*. În altă viață, sau într-o viață paralelă, Anzola ar fi putut fi Bengoechea. Printr-o mică deviere

a destinului, printr-o deplasare milimetrică a cauzelor și sorților, tânărul căzut pe frontul din Franța ar fi putut fi el, Anzola, și nu Hernando de Bengoechea. Dacă tatăl său ar fi fost un om de afaceri de succes, dintr-o familie bogată, dacă ar fi studiat la Yale și nu ar fi lăsat să-i scape ocazia de a face afaceri la Paris, dacă s-ar fi instalat acolo, cum au făcut atâția alți sud-americani la sfârșitul secolului al XIX-lea, atunci poate că Anzola s-ar fi născut la Paris, asemenea lui Bengoechea, poate că ar fi vorbit la fel de fluent franceza și spaniola, poate că i-ar fi citit pe Flaubert și pe Baudelaire, așa cum i-a citit Bengoechea, poate că ar fi scris eseuri pentru revistele de limbă spaniolă de la Paris: *Revue de l'Amérique Latine*, de pildă, unde au apărut cronicile trimise de Bengoechea despre arta impresionistă, despre baletul rus, despre poezia scrisă de nicaraguani pe bulevardele pariziene, despre operele germane orchestrate fantezist în care Firmin Touche cânta la saxofon. Anzola continua să vorbească cu martori care-l trimiteau la alți martori, continua să ia declarații confuze pe care încerca să le limpezească, continua să discute cu tot soiul de necunoscuți care susțineau că-l văzuseră pe unul sau pe altul dintre duşmanii generalului Uribe în fel de fel de împrejurări compromițătoare, și în tot timpul acesta se gândea la Bengoechea, citea despre Bengoechea, îi compătimea pe părinții lui Bengoechea, cărora poate că acum le părea rău că hotărâseră să se stabilească la Paris, se întreba unde în Bogotá or fi trăind ceilalți membri ai familiei lui Bengoechea și îi compătimea şi pe ei.

În zilele când a stat de vorbă cu două călugărițe, care se jurau că îi văzuseră pe Galarza și Carvajal supraveghind casa generalului Uribe din dreptul edificiului Noviciado cu câteva zile înainte de crimă (dându-i astfel încă o probă că asasinatul nu fusese pus la cale doar cu o noapte înainte), Anzola a aflat că naționalitatea columbiană fusese pentru Bengoechea o alegere deliberată: la douăzeci și unu de ani, obligat să aleagă între cele două patrii, o alesese pe cea a părinților, pe cea a limbii materne. Ziarele îl dădeau drept un exemplu neîntrecut de patriotism, iar când s-a aflat că tânărul fusese și un catolic fervent, admirația lor nu a mai avut margini. În *La Unidad*, un

ziarist care se semna Miguel de Maistre îl elogia cu cel mai viu entuziasm pe soldatul mort, pentru că sigur nu-i fusese ușor să-și păstreze credința în acea țară de necredincioși, în acea republică a ateismului care declarase război catolicilor. Scria pe larg despre legea franceză din 1905 prin care se decreta separarea Bisericii de Stat și spunea că aceea era calea pe care popoarele mergeau în infern. De asemenea, făcea referire la enciclica *Vehementer nos*, prin care Papa Pius al X-lea condamnase acea lege subversivă, considerând că nu ținea cont de ordinea supranaturală a lucrurilor. Și încheia articolul scriind: *și printre noi au fost unii care au vrut să nege rolul etern al Sfintei Biserici, să încalce valorile tradiționale ale poporului nostru și să abroge unilateral Concordatul, adică izvorul perseverenței noastre și păzitorul conștiințelor noastre*, și de aceea *Dumnezeu, care nu bate cu parul, a făcut din ei un exemplu lamentabil*.

Anzola a citit textul fascinat și îngrozit totodată. În numai câteva rânduri, acel Miguel de Maistre făcuse în așa fel încât să treacă de la elogierea soldatului mort în Franța la o diatribă tacită împotriva generalului ucis în Bogotá. Da, articolul din *La Unidad* se referea la Rafael Uribe Uribe, și Anzola l-a recitit ca să se încredinţeze că nu conținea mai multe aluzii, ca și cum dintr-odată moartea tânărului Bengoechea devenise pentru ziarist un simplu pretext pentru alte lucruri. Cine era acel Miguel de Maistre? Nu era nici primul și nu avea să fie nici ultimul care să justifice astfel moartea generalului: asemenea opinii apăruseră și în alte ziare – în *El Republicano*, de pildă –, și caricaturile din *Sansón Carrasco*, publicație care îl luase în colimator pe general în lunile de dinaintea morții sale, acum își permiteau tot soiul de comentarii, unul mai ambiguu decât altul, despre maniera pe care o are Dumnezeu de a spune adevărul prin cimilituri. Lui Anzola, toată retorica aceea îi era groaznic de familiară. Cu câteva săptămâni înainte de moartea soldatului Bengoechea ascultase povestea unui lustragiu din Piața Bolívar, un adolescent pe nume Cortés care ținea să vorbească despre ce văzuse și auzise în 15 octombrie. Când asasinii l-au atacat pe generalul Uribe, băiatul tocmai lustruia pantofii unui client la colțul atriumului de la Capitoliu, peste

drum de cafeneaua Enrique Leytón. Clientul, un bărbat gras și scund, cu nas roșu mare și cu părul negru creț, s-a arătat cât se poate de mulțumit.

„Așa trebuie omorât mișelul ăsta“, a zis trecându-și palma înmănușată peste redingotă. Nu cu bâta, nu cu biciul, nu cu glonțul, ci cu toporul.“

Lustragiul Cortés l-a văzut luând-o la fugă către Capitoliu, fără să-și dea seama, în graba lui nebună, că avea doar un pantof lustruit.

Nu s-a aflat niciodată cine era bărbatul acela care se arătase atât de mulțumit de asasinarea generalului. Dar nici nu conta prea mult: asemenea lui, s-a gândit Anzola, erau mulți în Bogotá, mulți care se bucuraseră, socotind că asasinarea lui Uribe nu fusese o simplă crimă, ci o pedeapsă, mulți ca acel Miguel de Maistre care nu condamnau asasinatul sau îl tolerau într-o formă mai mult sau mai puțin disimulată. Cât de singur fusese generalul Uribe în ultimele sale zile! Cum îi întorsese spatele orașul acesta amăgitor! Deci nu era surprinzător că moartea lui Bengoechea abătuse atenția locuitorilor capitalei de la uciderea generalului, chiar dacă numai pentru câteva zile sau cu întreruperi. Așa cum asasinarea generalului eclipsase moartea, de bronhopneumonie, a doctorului Manrique în San Sebastián, tot așa glonțul care străpunsese gâtul unui fiu de columbieni pe frontul din Artois eclipsa acum acea crimă care ar fi trebuit să-i afecteze pe toți mai îndeaproape şi la care uneori părea că au participat cu toții. Anzola își amintea procesiunea funerară, drumul pe care îl parcursese sicriul generalului Uribe în ziua înmormântării, și își zicea: niște mincinoși cu toții, niște ipocriți. Apoi se gândea că e nedrept, pentru că în mulțimea ce alcătuise cortegiul funerar se aflau și oameni care-l apăraseră pe Uribe, sau fuseseră alături de el fără să i-o spună și, ceea ce era și mai trist, fără ca generalul să-și fi dat seama. Cei care i-au fost alături în 15 octombrie, care i-au susținut capul însângerat, ștergându-i sângele cu batistele lor și apoi păstrându-le ca pe nişte relicve; cei care s-au rugat pentru el în vestibulul casei lui; cei care în toate acele luni l-au căutat pe Anzola pentru a-i furniza o informație sau doar o bănuială care să-l ajute să facă lumină în hățișul acela de minciuni și

diversiuni. Da, erau și asemenea oameni, iar Anzola le datora puținul pe care reușise să-l scoată la lumină până acum. Îl datora în primul rând martorilor, da: lui Mercedes Grau, lui Lema și Cárdenas, puștiului lustragiu, doctorilor Zea și Manrique. Înaintea lor fuseseră și alți martori, ale căror nume începea deja să le uite, iar mai târziu aveau să urmeze și alți martori, ale căror nume le va uita, probabil, într-un viitor încă îndepărtat în care toate astea se vor putea uita. Existau voci, voci care-i vorbiseră despre asasinarea generalului Uribe, voci amabile sau pline de interes, grosolane și nătângi, voci precise sau inexacte, voci ca o armată străbătând Bogotá pentru a înfrunta altă armată: cea a minciunii, a distorsiunii, a tăinuirii.

Una dintre acele voci, una dintre cele mai importante, era cea a lui Alfredo García, bărbatul care văzuse șase străini eleganți vorbind cu Galarza și Carvajal în seara de dinaintea crimei, bărbatul care îi auzise pe asasini spunând *o să facem o treabă pe cinste* și *o să vedeți o treabă făcută ca la carte*. Tomás Silva, cizmarul care îl făcuse pe García să scrie o declarație de care autoritățile nu au vrut să țină cont, a venit într-o zi la biroul lui Anzola. Era în octombrie, în timp ce avea loc cea de-a treia bătălie din Artois și în timp ce armata germană, cea austro-ungară și cea bulgară își uneau forțele pentru a invada Serbia. Silva era îngrijorat, dar nu din cauza a ceea ce se întâmpla în Europa. „Vrea să se vândă“, a zis.

„Cine?“, a întrebat Anzola. „Cine ce vrea să vândă?“

„García, martorul. E un om decent, dar sărac. Și mi-a spus că nu mai poate aștepta. Că dacă procuraturii nu-i pasă de ceea ce are el de spus, poate o să-i pese lui Pedro León Acosta.“

„Nu înțeleg“, a zis Anzola.

„Omul e terminat“, l-a lămurit Tomás Silva. „Nu are bani nici de mâncare. Eu însumi i-am mai dat câte o hârtie de cinci sau de zece ca să aibă din ce trăi, iar angajații mei i-au reparat încălțările pe degeaba. Acum i-a intrat în cap că Pedro León Acosta e dispus să plătească pentru mărturia lui. *Cu domnul Acosta o să umblu mai bine decât cu autoritățile*, mi-a zis. Exact așa: *o să umblu mai bine*. Omul e disperat, iar oamenii disperați fac chestii din astea.“

„Și de ce l-a ales pe Acosta?“, a întrebat Anzola. „De ce l-ar plăti Pedro León Acosta pentru ce știe?“

„Asta mă întreb și eu“, a răspuns Tomás Silva. „Adevărul e că a trecut deja un an de când ne tot rugăm de procuror să accepte declarația lui García. E un an de când insistăm ca declarația scrisă de García în prezența mea să fie inclusă în proces. Dar nu s-a făcut nimic, şi nici nu știu dacă o mai fi existând acea declarație.“

„Așa e“, a zis Anzola. „Dar de ce Acosta?“

Numele generalului Pedro León Acosta începea să apară de prea multe ori în decursul investigației. Pentru Anzola era tot mai evident că acesta fusese implicat într-un fel sau altul. Avea motive întemeiate să creadă așa ceva: nu era Acosta unul dintre cei care puseseră la cale atentatul asupra președintelui Rafael Reyes și scăpaseră cu fața curată? Trecutul său era al unui om violent, și nimeni nu scapă de aşa ceva, și-a zis Anzola, trecutul îl însoțește pentru totdeauna, și cine a încercat o dată să ucidă va încerca din nou. E drept că nu existau probe, însă existau indicii destul de clare. Acosta fusese văzut împreună cu asasinii la Salto del Tequendama, chiar dacă procurorul hotărâse să nu ducă cercetările la bun sfârșit pentru a confirma dacă a fost așa sau nu. Iar acum, Alfredo García se baza el pe ceva crezând că Acosta era dispus să-l plătească pentru mărturia lui. Anzola s-a gândit la asta şi şi-a zis: nu, nu o să-l plătească pentru mărturia lui, ci o să-i cumpere tăcerea. Apoi, ca prin vis, l-a văzut pe Pedro León Acosta stând în dreptul atelierului de tâmplărie în noaptea de 14 octombrie, înconjurat de alții ca el, complici sau conspiratori, și spunându-le ucigașilor: *Rămâne stabilit, atunci*, iar ucigașii i-au răspuns: *O să facem o treabă pe cinste*, după care au adăugat: *O să vedeți o treabă făcută ca la carte*.

„Acosta a fost acolo“, i-a zis Anzola lui Tomás Silva. „Unul dintre ei era Acosta.“

„Așa cred și eu“, a aprobat Tomás Silva.

„Și Alfredo García crede și el.“

„Speră ca Acosta să-l plătească să-și țină gura.“

„Nu“, a zis Anzola. „*Știe* că Acosta o să-l plătească să-şi ţină gura. Am senzația că nu ar fi prima dată.“

„Credeți că deja i-au oferit bani?“

„Ce cred eu e că trebuie să ne grăbim cât mai tare“, a răspuns Anzola. „Haideți să-l căutăm, să-l ducem la procurorul Rodríguez și să nu ne mișcăm de lângă ușă până nu îi ia declarația.“

„Și dacă nu i-o acceptă?“, a întrebat Tomás Silva.

„Trebuie să i-o accepte“, a zis Anzola.

„Și dacă totuși nu i-o acceptă?“

„Întâi trebuie să-l ducem acolo“, a zis Anzola. „Apoi mai vedem.“

A doua zi s-au dus să-l caute la casa din Strada 16, unde García avea închiriată o cameră mare. Nu l-au găsit. S-au întors după două zile, dar nici atunci n-au avut mai mult noroc. După aproape o săptămână, când cablogramele aduceau știrea că Regatul Unit declarase război Bulgariei, l-au căutat acasă pentru a treia oară. Au bătut insistent la ușă şi l-au strigat până când un polițist care patrula prin zonă a venit la ei, întrebându-i dacă era vreo problemă. Pe când îi explicau polițistului că nu era nici o problemă, că îl căutau pe Alfredo García, a ieșit o vecină (a scos mai întâi capul, apoi trupul întreg, un trup masiv) care le-a zis că-l cunoaște pe domnul García și că poate să jure că lipsește.

„Cum adică lipsește?“, a întrebat Anzola.

„Adică nu e, domnule“, a răspuns femeia. „Nu l-am mai văzut pe aici de câteva zile.“

Anzola a lovit violent ușa cu piciorul și femeia și-a dus mâna la gură.

Trecuse un an de la crimă. În saloane se țineau discursuri în amintirea generalului Rafael Uribe Uribe; pe străzi aveau loc procesiuni și uneori oamenii fluturau batiste albe și șopteau rugăciuni, iar alteori strigau din toți bojocii sloganuri și promiteau că se va face dreptate sau jurau răzbunare. În tot orașul se țineau discursuri care deplângeau dispariția generalului Uribe, absența forței lui civice și morale, discursuri care exprimau adevărul profund conținut de controversatele sale opțiuni politice și protestau împotriva faptului că alții, duşmanii lui, nu au știut să vadă acel adevăr. În balcoanele verzi se zăreau mușcate înflorite de curând, iar ușile aveau câte o panglică neagră legată de inelul de fier sau de mâner.

Anzola a luat parte la una dintre acele manifestări de durere colectivă. A făcut-o mai degrabă din obligație decât din plăcere: s-a alăturat unui grup de vreo sută de persoane îmbrăcate în negru, împreună cu care a străbătut pe jos distanța de la Catedrală până la cimitirul central, refăcând traseul parcurs cu un an înainte, în ziua înmormântării. Un an, și-a zis Anzola, și încă nu exista un răspuns la miile de întrebări pe care și le puneau cu toții, pe care și le punea el, pe care el le pusese altora. Anzola primise misiunea de a găsi răspunsurile, însă nu reușea și eșecul său încă era neștiut, un lucru și mai umilitor, şi mai dureros. Dispăruse încă un martor. După Ana Rosa Díez, acum dispăruse de pe fața pământului și Alfredo García. Martorii dispăreau sub nasul lui, sau cineva îi făcea să dispară, iar el nu putea face nimic. Anzola se simțea incompetent, impostor, simțea că misiunea aceea îi depășeşte puterile, că se băgase în jocul adulților fără să fie pregătit; simțea că luptă cu forțe pe care nu le poate controla, nici măcar bănui, și că nu luptă de pe picior de egalitate. Și-a privit mănușile negre în timp ce mergea. Așa, cu mâinile goale, avea să ajungă mai târziu la casa familiei Uribe, cu mâinile goale avea să o îmbrățișeze pe văduva generalului și să-l salute pe fratele acestuia. Nimic încă? avea să-l întrebe Julián Uribe și el, Anzola, avea să răspundă: Nimic încă.

L-a umplut rușinea: străbătând bulevardul larg către vestul orașului, mișcându-se cu greutate, în tăcere, prin mijlocul valurilor de oameni care erau ca un cortegiu funerar fără cadavru, atingând alte trupuri vii ale altor îndureraţi sau ai susținătorilor victimei, Anzola a simțit că nu merita încrederea acordată de fratele generalului Uribe, că se dovedea nedemn de ea. Și asta l-a durut. Și-a dat seama că îi păsa de ceea ce gândea Julián Uribe despre el: îi păsa așa cum ne pasă de părerea celor mai în vârstă decât noi care au ce să ne învețe sau și-au câștigat acest drept prin experiența de viață. L-a cuprins nevoia să iasă din vânzoleala aceea și să se ascundă în casă, fără scandal, pentru ca în singurătate să simtă din plin frustrarea și oboseala care-l apăsau. Pașii oamenilor îndureraţi răsunau pe caldarâm, străbătând străzi pavate şi nepavate, călcând uneori prin băltoace, ferindu-se de rahaţii de câine. Anzola era atent și să

nu-i calce pe cei de alături. Din cauza oamenilor din jur (mâneci frecându-se unele de altele) îi era greu să vadă pe unde merge. A ridicat privirea, a zărit cerul cenușiu în fața cortegiului, iar în spate, spre est, un nor imens, ca un șobolan mort, plutind pe deasupra munților. S-a gândit că mai târziu avea să plouă.

Procesiunea s-a încheiat în fața mausoleului. Acolo erau îngropate rămăşiţele generalului (mai puțin o parte din craniu, desigur, o parte numită calotă, pe care Anzola o ținuse în mâini și o mângâiase). Mulțimea, care se subțiase ca să intre pe porțile cimitirului, umplea acum spațiul din jurul monumentului, așa cum umplea cu mișcări și cu murmure aerul rece. S-au ținut discursuri care lui Anzola i-au intrat pe o ureche și i-au ieșit pe cealaltă. Oratorii s-au așezat pe rând în fața mausoleului, ridicându-se pe vârfuri pentru mai multă emfază și dând din mâna liberă în timp ce cu cealaltă țineau foile de hârtie mototolite, iar mulțimea i-a ascultat cu respect, făcând uneori comentarii sobre, după care a început să se retragă în tăcere. Anzola a privit oamenii cum pleacă. Apoi a privit piatra albă a mausoleului, de un alb fără pată care încă avea strălucirea lucrurilor noi, și s-a gândit că în curând o să fie murdară, așa cum ajungeau să fie, cu trecerea timpului, toate monumentele ridicate morților din țara asta. Atunci un freamăt a străbătut mulțimea, iar Anzola a ridicat capul și a văzut o femeie îmbrăcată în tunică urcând pe postamentul monumentului și apucându-se să fluture drapelul Columbiei. Înainte ca gestul ei să i se pară ridicol sau banal, Anzola și-a dat seama că puțin mai departe, în primele rânduri, stăteau frații Di Domenico, iar cutia lor neagră era îndreptată spre femeia îmbrăcată în tunică. Unul din frați (poate Francisco, poate Vincenzo, Anzola nu îi cunoștea, așa că nu știa care e unul și care e celălalt) și-a apropiat fața de cutia neagră în timp ce învârtea cu mâna dreaptă o manivelă; celălalt îi ruga pe oameni să facă loc, împingându-i cu mâinile ca pe o gloată supărătoare, ca să nu le strice filmarea, de parcă cei veniţi să-l plângă pe general ar fi fost niște intruși și nu el, care nu făcea altceva decât să profite de durerea lor și să o capteze cu deranjanta lui mașinărie de neînțeles.

Da, s-a gândit Anzola, de asta veniseră frații Di Domenico, să capteze imagini. Fără îndoială, surprinseseră imagini și din timpul procesiunii și cine știe ce alte lucruri mai filmaseră cu aparatul lor. Ce făceau acum frații Di Domenico să fi avut oare vreo legătură cu anunțul din ziare? Să fi găsit oare scriitorul dispus să povestească viața generalului Uribe? Anzola nu avea de unde să știe și nici nu a îndrăznit să se apropie de ei și să-i întrebe: prezența celor doi italieni acolo, în mijlocul tristeții oamenilor, i s-a părut impertinentă și grosolană, mercenară și oportunistă. Femeia cu tunică se plimba dintr-o parte în alta a mausoleului, agitând drapelul, dar chipul ei nu exprima nici o emoție și din gura ei nu ieșea nici o vorbă. Ce căuta ea acolo, pe mausoleu, îmbrăcată ca o actriță de teatru? Anzola nu putea să știe atunci, însă avea să afle câteva zile mai târziu, la sfârșitul lui noiembrie, când frații Di Domenico au anunțat cu mare fast proiecția, la sala Olympia, a celui mai recent film al lor: *Drama din 15 octombrie*.

Pe zidurile orașului, afișe uriașe făceau reclamă premierei. Locuitorii capitalei se obișnuiseră să vadă în acele dreptunghiuri de hârtie toreadori sau circari sau măscărici, dar să se uite la ei generalul Rafael Uribe Uribe, al cărui chip majoritatea îl cunoșteau numai din imaginile solemne apărute în ziare, li s-a părut multora aproape un sacrilegiu. Văduva generalului a refuzat să asiste la premieră; Julián Uribe, în schimb, s-a folosit de numele său pentru a obține cele mai bune locuri, iar alături de el s-au așezat Urueta și Anzola. Niciodată nu se mai făcuse ceva asemănător. Afișele titrau: *Mare eveniment*, *Premieră cu instantanee cum nu s-au mai văzut vreodată pe ecran*, iar crainicii ambulanți promiteau *un omagiu adus marelui conducător ucis de mâini criminale* și *reconstituirea ultimelor momente ale unui lider*. Unii dintre cei prezenți la premieră și-au amintit că frații Di Domenico mai proiectaseră un film în San Mateo, despre moartea eroului național Antonio Ricaurte, însă de la moartea acestuia trecuse deja aproape un secol, pe când asasinarea generalului Uribe continua să fie considerată o știre și să provoace tensiuni, confruntări și dispute aprinse între prieteni. Jumătate dintre cei care stăteau la coadă au fost de-ajuns pentru a umple sala

Olympia până la refuz. A fost nevoie de intervenția a trei polițiști pentru a-i liniști pe cei care nu reușiseră să intre. Cei de afară se simțeau frustrați, iar cei dinăuntru nu se bucurau de norocul lor, pentru că nici unii, nici alții nu știau cu adevărat la ce să se aștepte. Nici măcar frații Di Domenico, care se uitau mulţumiţi cum sala se umple de oameni, nu ar fi putut prevedea ce s-a întâmplat.

Filmul începea cu imaginea lui Rafael Uribe Uribe (fruntea lui înaltă, mustața ascuţită la capete, cravata impecabilă) între două crengi care păreau de laur. Oamenii s-au apucat să aplaude; dintr-o parte a sălii s-au auzit și niște vociferări, destul de timide, e drept, dovadă că nici măcar inamicii lui Uribe nu rezistaseră tentației de-a asista la proiecţie. Imediat, fără ca publicul să aibă timp să răsufle, pe ecran a apărut trupul generalului, înconjurat de chirurgii care încercau să-i salveze viața. Lui Anzola nu i-a venit să creadă. Ceva din imaginile acelea i se părea nelalocul lui, ca o mobilă care se mută singură, însă nu reușea să-și dea seama ce nu se potrivea: iată doctorii, mișcându-se în jurul generalului, agitând instrumente care pe ecran păreau albe, nu strălucitoare, și iată trupul în agonie al lui Uribe Uribe, deloc conștient de inutilitatea sau de zădărnicia eforturilor care se făceau pentru a-i salva viața. Atunci, Anzola și-a dat seama că imaginile nu corespundeau realității, că fuseseră falsificate, puse în scenă așa cum un regizor pune în scenă o piesă de teatru.

Totul era o șmecherie. Cum putuseră accepta doctorii să ia parte la o asemenea farsă? Dar oare cei care operau pe ecran erau doctori adevărați? Zarva spectatorilor care protestau la vederea acelui spectacol grotesc se lovea de pereții de lemn ai sălii Olympia. Publicul părea indignat de indiscreția imaginilor, dar nimeni nu pleca: într-un soi de hipnoză colectivă, cei prezenți în sală au înghițit imagine după imagine, trecând de la operația chirurgicală nereușită la sicriul care ieşea din Catedrală, de la mulțimea ce înconjura carul funerar în ziua înmormântării la trăsurile cu coroane de flori cenușii și cai zvelţi. Pe ecran și-au rostit discursurile mute simpatizanții lui Uribe, iar fratele său Julián a tresărit atunci când, așezat pe scaunul din sală, s-a văzut pe sine vorbind la funeralii.

Imaginile înfăţişau rudele care se apropiau de sicriu pentru a-și lua rămas-bun de la mort, bărbații cu pălării negre și mustăți triste, gurile deschise din care nu ieșea nici un sunet, salvele trase de militari ce nu răsunau în sala Olympia, rămânând doar niște efemere pete albe pe ecranul cenușiu. Publicul, care fusese indignat la vederea trupului în agonie al generalului, părea să se fi liniștit. Anzola, în schimb, era și mai neliniștit decât înainte. În imaginile ploioase ale proiecției remarcase o prezență care l-a tulburat: între notabilităţile din primul rând, în picioare, într-o atitudine plină de respect, asemenea oricărei rude a generalului asasinat, stătea Pedro León Acosta.

Da, Acosta era: cu capul descoperit, cu costumul negru din trei piese, cu ochii aţintiţi spre cer. Stătea chiar lângă un preot a cărui animozitate față de generalul Uribe nu fusese niciodată un secret pentru nimeni; Anzola și-a amintit că e spaniol, dar nu a reușit să-și aducă aminte numele său. Aparatul de filmat a zăbovit pe chipul împietrit al lui Acosta timp de două sau trei secunde, dar a fost suficient pentru ca Anzola să-l vadă și să-l recunoască. Fratele generalului l-a recunoscut la rândul său, pentru că i-a aruncat lui Anzola o privire complice și melancolică totodată, o privire decepționată în care era mai mult resentiment decât prietenie. Acolo, în sală, înconjurați de urechi atente și de priviri scrutătoare, nu și-au putut spune ce ar fi vrut: că din acel 15 octombrie se petrecuseră multe lucruri, iar generalul Acosta, care în ziua înmormântării însoţise sicriul ca oricare alt îndoliat, ajunsese acum, după un an de zile de la asasinat, să fie unul dintre principalii suspecți. Anzola l-a văzut pe Julián Uribe apropiindu-și fața de Urueta și șoptindu-i ceva la ureche. A știut, fără să aibă nevoie de dovezi, că vorbeau exact despre același lucru: despre prezența lui Acosta printre cei care-și luau rămas-bun de la generalul Uribe și despre cum acea imagine firească se transformase în decursul acelui an. După cadrele de la funeralii au urmat cele de la locul crimei: iată peretele estic al Capitoliului, trotuarul pe care se prăbușise generalul, zidul de piatră de care se sprijinise. Aparatul a filmat Piața Bolívar, cu parcul și poarta ei, cu trecătorii care priveau (care ne priveau, s-a gândit Anzola) curioşi. Apoi au apărut asasinii.

„Nu se poate“, a exclamat Julián Uribe. Dar așa era: pe ecran apăruse Panóptico, închisoarea unde Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal așteptau rezultatul procesului care le era tot mai nefavorabil, iar imaginile îi arătau vorbind între ei, râzând în hohote neauzite, dar pline de satisfacție, stând de vorbă cu alți pușcăriași ca și cum ar fi fost un grup de prieteni într-o bodegă. Huiduielile îi răsunau în urechi lui Anzola, care nu huiduia şi el pentru că era uluit sau pentru că nu-i venea să creadă. Acum asasinii pozau în fața aparatului de filmat, mai întâi în celulele lor alăturate, apoi afară, în curtea interioară a închisorii. Cel mai mult te punea pe gânduri înfățișarea lor: amândoi erau îmbrăcați impecabil, de parcă i-ar fi așteptat pe operatori. Anzola știa că refuzaseră până atunci să primească vizita vreunor ziariști sau fotografi: cum or fi reușit frații Di Domenico să-i convingă să se lase filmați? Unele imagini păreau surprinse fără ca asasinii să-și dea seama, însă în altele Galarza și Carvajal se uitau la aparat (privirea lor inexpresivă era o adevărată ofensă) sau ridicau mâna în aer pentru a lovi cu o toporișcă imaginară o victimă imaginară, ca și cum cei care filmau i-ar fi întrebat cum comiseseră crima. „Asta e o bătaie de joc“, a zis printre dinți Julián Uribe. „Nerușinaților!“, a strigat Urueta, pierzându-se cu firea un moment, iar Anzola nu a știut dacă se referea la asasini sau la realizatorii filmului. Un lucru era sigur: totul le ieșise pe dos celor doi frați italieni. Căutaseră să intre în graţiile publicului din capitală reconstituind un episod traumatizant, însă ceea ce ar fi putut fi un omagiu se transformase într-o cacealma și cinstirea memoriei unui om de vază se transformase într-o insultă la adresa memoriei lui.

„Nesimțiților!“, a strigat Urueta. „Nerușinaților!“ Din fundul sălii se auzeau strigăte mult mai furioase, insulte mult mai grave. Anzola s-a întors să-i caute cu privirea pe cei doi italieni, dar nu a reușit să-i vadă peste capetele spectatorilor furioși, printre pumnii agitați frenetic în aer. Pe ecran, asasinii îngenuncheaseră uitându-se la aparatul de filmat și își împreunaseră mâinile cerând muteşte iertare pentru crima comisă. Un nou val de huiduieli a inundat sala. Cineva a aruncat în ecran cu un pantof, care l-a nimerit și apoi a căzut pe scenă ca o pasăre moartă. Anzola s-a temut că lucrurile vor

scăpa de sub control și a început să se uite după cea mai apropiată ieșire, poate cea din stânga, de lângă balcoanele joase, sau poate una dintre ușile ce dădeau în parc. Ecranul s-a întunecat brusc, apoi au urmat imagini pe care Anzola le-a recunoscut imediat: erau de la comemorare. Abia trecuse ceva mai mult de o lună de la omagiul adus generalului Uribe la un an de la moartea sa și comemorarea se afla deja acolo, înaintând magic și poticnit pe ecran. Anzola s-a întrebat dacă avea să se vadă pe el. Nu s-a văzut, dar a recunoscut mausoleul și a fost uluit de cât de mult se schimbau lucrurile când făceau parte dintr-un film; pe postamentul mausoleului, femeia în tunică albă, aceeași pe care o văzuse cu ochii lui, a fluturat câteva secunde lungi drapelul incolor al Columbiei. A înțeles că era vorba de o alegorie: libertatea (sau poate patria) manifestându-se pe mormântul apărătorului ei dispărut. Ideea i s-a părut infantilă și punerea ei în scenă – mediocră, însă nu a spus nimănui. Atunci ecranul s-a făcut negru din nou. Printr-o dezordine luminoasă de bule înnebunite și dungi lipsite de logică, proiecția a luat sfârșit și sala Olympia s-a umplut de zgomotele făcute de oamenii care se ridicau de pe scaune.

Când Anzola a ieșit în stradă, zarva încă se mai auzea. Oamenii i-au înconjurat pe Julián Uribe și pe Carlos Adolfo Urueta ca să-și exprime indignarea, iar Anzola a profitat de ocazie pentru a se îndepărta fără să fie nevoit s-o exprime pe a lui. A luat-o de-a lungul parcului, a trecut strada și s-a îndreptat spre casa lui, făcând însă un mic ocol pentru a se bucura mai mult de singurătate. O vreme a mai auzit în spate rumoarea mulțimii. Abia atunci și-a dat seama că, de când ieșise din sală, înaintea lui mergeau aceleași persoane. Erau patru bărbați înfăşuraţi în ponchouri elegante şi cu jobene pe cap, care discutau aprins despre filmul văzut. Anzola nu avea nici un chef să asculte conversația unor necunoscuți. Hotărât să-i depășească, s-a uitat totuși la ei, ca să nu comită impolitețea de a trece pe lângă un cunoscut fără să-l salute, și a simțit că-l cuprinde panica în clipa când l-a recunoscut pe Pedro León Acosta, care părea să-l fi recunoscut și el, fiindcă a dus două degete la borul pălăriei și a dat ușor din cap, însă din întreg salutul său educat răzbătea ura, o ură cum Anzola nu mai

văzuse vreodată pe chipul cuiva, o ură teribilă, înspăimântătoare tocmai prin calmul ei, ura cuiva care ținea totul sub control și acționa după bunul-plac. Știe cine sunt, s-a gândit Anzola, știe ce știu și ce fac. S-a mai gândit, cu certitudinea pe care o simţi atunci când zarurile au fost aruncate, că omul acela nu ar fi șovăit o clipă să-i facă rău, nu i-ar fi tremurat mâna și nici nu l-ar fi oprit vreun scrupul, în plus, avea la îndemână toate resursele necesare; într-o fracțiune de secundă și-a imaginat cadavrul Anei Rosa Díez și al lui Alfredo García, azvârlite pe fundul mâlos al râului Bogotá sau aruncate fără milă în hăurile de la Salto del Tequendama, și s-a întrebat dacă nu cumva îl aștepta și pe el un asemenea destin.

Anzola s-a oprit. Pedro León Acosta nu se mai uita la el, acum discuta din nou cu prietenii lui și, după ce s-au îndepărtat câțiva metri, au izbucnit cu toții, ca un cor diabolic, într-un hohot de râs răsunător. În acel moment, Anzola a observat că Pedro León Acosta era încălțat cu ghete de lac.

Stând în mijlocul străzii ca un câine pierdut, l-a lăsat să se îndepărteze.

În acea seară, imediat ce a ajuns acasă, a deschis sertarele și a căutat ziarele din ziua crimei. Le păstrase cu mare grijă, atât pentru că reprezentau un soi de comemorare sau de ritual superstițios, cât și pentru valoarea lor documentară și de aducere aminte în misiunea care-i fusese încredinţată, iar cu timpul începuse să-i facă plăcere să le răsfoiască. Primul ziar peste care a dat a fost numărul de patru pagini publicat de *La Republicana* chiar în după-amiaza zilei de 15 octombrie. Titlurile principale erau dispuse pe trei rânduri ce ocupau jumătate din pagina întâi. Primul rând: *Generalul Uribe Uribe*. Rândul al doilea: *Atacat mișelește la intrarea în Senat*. Al treilea rând: *Atacatorii au fost prinși – Societatea e indignată și îndurerată*. Urma editorialul intitulat „Protestul nostru“, iar la jumătatea textului era inserat un chenar care l-a emoționat din nou pe Anzola: *Tentativa de asasinare a gen. Uribe Uribe*. Cât de simplă părea lumea pe acea pagină: o lume în care Uribe Uribe încă nu murise, atacul asupra lui era doar o tentativă și nu o crimă, atacatorii fuseseră prinși și societatea era indignată… Și cât de diferită se dovedea acea lume acum, cu generalul mort și

rece deja în mormântul lui, cu responsabilii de crimă ascunşi printre zvonuri și tenebre și cu asasinii plătiți în dolari ca să apară în filmul fraților Di Domenico.

Anzola a scos caietul pe care-l folosise până atunci ca să ia notițe despre proces. A căutat o pagină goală și s-a apucat să scrie un articol – pe tonul articolelor de opinie – despre neglijența procurorului, domnul Alejandro Rodríguez Forero, și a șefului Poliției, domnul Salomón Correal. Dar fiecare frază scrisă era o acuzație și, înainte să treacă la fraza următoare, Anzola își dădea seama că nu are dovezi. După o vreme și-a pierdut entuziasmul și a început să se joace. Folosind expresii specifice unui proces, a început să divagheze. „E adevărat și știu sigur că procurorul ascunde informații, că a închis ochii la date importante și că a permis, din total dezinteres, dispariția unui martor-cheie. E adevărat și știu sigur că noi, prietenii generalului Uribe, ne-am ținut de capul autorităților până la epuizare ca să cerceteze pistele ce ar putea duce la adevărații vinovați, însă de fiecare dată ne-am lovit de zidul insurmontabil al tăinuirii adevărului și al corupției.“ Nu, nu era adevărat: nu știa sigur nimic din toate astea. Era adevărat, cât se poate de adevărat, dar nu avea dovezi, așa că a adăugat: „Toate astea sunt adevărate, însă nu le pot dovedi. Totul e adevărat, dar nu ştiu sigur“.

S-a lăsat pe spate în scaun, a scuturat stiloul – un Waterman pe care-l cumpărase de la librăria Camacho Roldán – și a continuat:

„E adevărat, dar nu pot dovedi, că asasinii Galarza și Carvajal nu au acționat singuri, așa cum susțin conspiratorii. E adevărat, dar nu pot dovedi, că Pedro León Acosta, cel care a încercat să-l ucidă pe președintele Reyes și a fost iertat, conduce și finanțează o societate de meșteșugari, împreună cu alți potentați conservatori, cu toții inamici declarați ai liberalismului. E adevărat, dar nu pot dovedi, că a avut loc un soi de tragere la sorți în sânul acelei societăți de meșteșugari pentru a-i desemna pe cei care trebuiau să îndeplinească o veche dorință a conservatorilor: dispariția lui Rafael Uribe Uribe. E adevărat, dar nu pot dovedi, că în noaptea de 14 octombrie Alfredo García a văzut un grup alcătuit din influente

figuri ale Partidului Conservator discutând cu asasinii la atelierul de tâmplărie și e adevărat, dar nu pot dovedi, că una dintre acele figuri era Pedro León Acosta, care în acea noapte a stabilit împreună cu asasinii fatidicul destin al generalului Uribe. E adevărat, dar nu pot dovedi – aș vrea să pot! –, că Pedro León Acosta a fost prezent la locul crimei în ziua de 15 octombrie, îmbrăcat într-un poncho nou, proaspăt bărbierit și încălțat cu ghetele de lac pe care domnișoara Grau le-a văzut și și le amintește, și e adevărat, dar nu pot dovedi, că după atac s-a apropiat de unul dintre asasini și l-a întrebat: *Ce e? L-ai omorât?* E adevărat, dar nu pot dovedi, că asasinul i-a răspuns: *Da, l-am omorât*. E adevărat, dar nu pot dovedi, că în tot acest hățiș sunt implicați oameni cu multă putere, poate chiar președintele Republicii, care în toată această problemă a stat deoparte și a fost mut ca un sfinx. E adevărat, e un adevăr mare cât o catedrală, faptul că Pedro León Acosta nu acționează singur, că generalul Toporişcă nu acționează singur, că procurorul corupt nu acționează singur. Dar cine trage sforile? Nu am dovezi, iarăși și iarăși nu pot dovedi! Ce pot dovedi, ce e adevărat și chiar pot dovedi, e că toți acești conspiratori au toate posibilitățile să-și facă jocurile. Ce e adevărat și chiar pot dovedi, ce pot dovedi în fiecare zi, chiar și atunci când dorm și visez, e că Dumnezeu a uitat de noi“.

Pe urmă a făcut foaia cocoloș, a așezat-o pe lemnele din șemineu și s-a dus să caute ceva de aprins focul, pentru ca apoi să-și poată rosti novena în liniște.

Francezii anunțau că inamicul pierduse peste opt mii de oameni la Yves și la Armentières. Guvernul englez era în criză din cauza pierderilor de război. Germanii ajunseseră în inima Rusiei, puseseră stăpânire pe Polonia, iar în Balcani șterseseră Serbia de pe harta lumii și deschiseseră o linie de legătură cu Turcia.

Anzola citea acele știri și simțea că și el pierde războiul său, însă apoi gândul acesta i se părea nedemn și frivol (deși fiecare suferă în limitele experienței proprii). Dar, în fond, așa era. Investigația nu înainta deloc: Anzola avea convingerea de nestrămutat că uciderea lui Rafael Uribe Uribe fusese rezultatul unei conspirații de proporții uriașe, însă convingerea aceasta

era inutilă atâta timp cât complicitatea procurorului Rodríguez Forero era evidentă, caz în care nu aveai cum să obții ceva. Întreaga situație îl afectase profund. Începuse să vadă numai dușmani peste tot. La sala Olympia, din ordinul comitetului de cenzură, se suspendase proiectarea *Dramei din 15 octombrie*; filmul fusese interzis oficial și se spunea că autoritățile chiar arseseră pelicula; Anzola se gândea că e mâna conspiratorilor, care astfel mai făcuseră pierdută o probă fundamentală împotriva autorilor crimei. Dar când spunea așa ceva, când își manifesta paranoia în public – chiar dacă era vorba de un public redus la familia și la amicii săi –, primea de fiecare dată același răspuns: „Ești nebun“.

Sau: „Câtă imaginație!“.

Sau: „Vezi dușmani chiar și unde nu sunt“.

Toţi îi spuneau că se schimbase: devenise mai grav, mai tăcut, mai închis în sine. Își petrecea zilele cufundat în dosarul cazului Uribe, studiindu-l până când îl dureau ochii sau simţea o apăsare în ceafă de parcă ar fi cărat un copil adormit, citindu-l și recitindu-l de atâtea ori încât a ajuns să știe pe de rost depozițiile martorilor și să aibă senzația stânjenitoare că îi cunoștea și că trăise printre ei. Se ducea des să discute cu Julián Uribe – în perioada sărbătorilor de iarnă fusese de mai multe ori – despre frustrarea și neputința care îl chinuiau. Fratele generalului devenise pentru Anzola un soi de protector și de sfătuitor, cineva care ne dă iluzia unui sprijin, ne alungă temerile, ne redă încrederea. Însă atunci l-a primit cu o expresie enigmatică.

„Ți-l amintești pe Lubín Bonilla?“, l-a întrebat.

Da, Lubín Bonilla: fostul șef de la Investigații. Cel căruia îi fusese încredințat cazul chiar în ziua morții generalului, pentru ca apoi, printr-o hotărâre luată de Salomón Correal, să fie destituit brusc, acuzat că răspândise zvonuri potrivnice guvernului. La rândul său, Bonilla a susținut mereu că fusese destituit tocmai din pricina eficienței lui: în numai câteva zile de investigație reușise să se apropie mult prea mult de aflarea unor adevăruri incomode. „M-am ars ca un fluture de noapte“, îi zisese lui Julián Uribe. „Fiindcă m-am apropiat prea mult de lumină.“

„Mi-l amintesc foarte bine“, a răspuns Anzola.

„Bun, fiindcă generalul Bonilla m-a căutat azi-dimineață, după slujbă“, a zis Julián Uribe. „Și cred că ar trebui să discuți cu el.“

„Generalul Bonilla e în Bogotá? Credeam că l-au mutat în Arauca. Să scape de el.“

„E aici. Nu știu dacă s-a întors de curând sau mai demult. Dar s-a întors cu dorința de a spune anumite lucruri, aşa că l-am sfătuit să ți le spună ţie.“

„Și cum aș putea să vorbesc cu el?“

„O să-și bea cafeaua de după-amiază în La Gata Golosa“, a zis Julián Uribe. „Dacă treci pe acolo, sigur o să dai de el.“

Trecuse de ora cinci când a ajuns pe Bulevardul La República, dar generalul Bonilla încă era la cafenea, singur la o masă unde nu bătea la ochi, departe atât de ferestre, cât și de oglinda imensă. Bonilla arăta mai tânăr decât era în realitate. Avea urechi mici și un păr negru atât de sârmos, încât părea pomădat, iar sprâncenele joase dădeau feței lui, oaselor feței, o anumită armonie unghiulară care îi plăcea lui Anzola. Tacâmurile erau aşezate pe masă într-o simetrie perfectă. Așa era Bonilla: te duceai să stai de vorbă cu el și imediat toate începeau să capete ordine: ordine personală, pe masă, în toată cafeneaua. „Cum vă merge, domnule general?“, l-a întrebat Anzola.

„După cum vedeţi“, a răspuns Bonilla. A ridicat chipul obosit şi s-a uitat la Anzola. „Măi să fie! Mi s-a spus că sunteţi tânăr, dar nu mă gândeam că sunteţi chiar atât de tânăr. Nu degeaba se zice că tinereții nu-i pasă de pericole.“

„N-am știut că vă aflaţi prin zonă“, a continuat Anzola. „Nu v-au trimis în altă parte?“

„O vreme am fost plecat, aşa-i“, a răspuns generalul. „Dar nu pentru că m-au trimis ei. Ci pentru că mă gândeam că o să-mi facă vreun rău.“

În ultimele luni, Lubín Bonilla îndurase un adevărat supliciu. La câteva zile după ce fugise din Bogotá, cu ochii în patru, ajunsese la San Luis, în regiunea Cauca, dar procurorul l-a căutat până și în ținuturile alea. Într-o zi a sosit la primărie o telegramă: i se cerea să se prezinte la Bogotá cât mai curând

posibil. „E un ordin ilegal“, i-a zis Bonilla primarului. „Nu sunt un delincvent. Dacă procurorul are nevoie de depoziția mea, nu trebuie decât să vă ceară dumneavoastră să mi-o luați.“ După trei zile a aflat că o nouă telegramă conținea ordinul de a fi capturat.

„Voiau să vă aresteze?“, a întrebat Anzola.

„Din ordinul guvernatorului“, a răspuns Bonilla. „Intrat în vigoare pe loc.“

„Și ce ați făcut?“

S-a ascuns, ce era să facă? A părăsit localitatea la miezul nopții, fără să-și ia medicamentele pentru boala de care suferea; a fost silit să apeleze la un prieten ca să le recupereze, mult mai puține decât avea nevoie, prin tot soiul de stratageme și tertipuri. Bonilla nu mai dusese până atunci o viaţă de fugar, însă acolo, în munți, a fost obligat să o facă: în timp ce prietenii lui încercau să afle ce acuzații i se aduceau și ce i s-ar fi putut întâmpla dacă s-ar fi predat autorităților, a dormit mai multe nopți sub cerul liber, adăpostindu-se de ploaie pe sub copaci și pe sub stânci, mâncând și bând ce îi aduceau prietenii care astfel își riscau pielea, și doar din când în când a avut norocul să mai doarmă, chiar și câteva ore, într-un pat din care să nu-l ridice poliția. Într-o noapte fusese cât pe ce să fie capturat de una dintre patrulele trimise de Puno Buenaventura, șeful Poliției, cunoscut pentru metodele sale barbare; l-a salvat lătratul unor câini, dar nu a mai avut timp să-și ia și bocceaua cu el. Desculț, aproape gol, apelând la bunătatea țăranilor ca să nu moară de foame, a reușit să străbată munții și să ajungă la Ibagué. Acolo a aflat că generalul Toporișcă oferă o recompensă de trei sute de mii de peso oricui l-ar fi prins și dat pe mâna autorităților. Atunci a înțeles ceva cu certitudine: voiau neapărat să-l aresteze nu pentru vreun delict, ci pentru ca într-o dimineață să nu se mai trezească, să fie omorât de cine știe ce ucigaș plătit aflat la ananghie.

Așa că se întorsese la Bogotá. Aflase că Anzola făcea o investigație personală pentru familia Uribe. Era adevărat?

„La comanda lui don Julián“, a răspuns Anzola.

„Bun“, a zis Bonilla. „Spuneţi-mi, aţi vorbit deja cu Eduardo de Toro?“

„Eduardo de Toro?“

„Cel care conducea în ziua aceea Școala de Detectivi. Era împreună cu Salomón Correal când a sosit vestea despre atacul asupra generalului.“

„Nu dumneavoastră ați fost cu el?“, a întrebat Anzola.

„Eu am ajuns mai târziu“, a răspuns Bonilla. „Dar apoi am aflat niște lucruri. Mai bine zis, el mi-a spus câte ceva.“

„Cum ar fi?“

„Cum ar fi faza cu celulele, de pildă. Galarza și Carvajal au fost închiși în celule separate, ca să nu poată vorbi între ei, cum era și normal. Dar Salomón Correal i-a mutat în altele imediat ce a putut face asta. Le-a dat celule alăturate, despărțite doar de un perete subțire. E ca și cum i-ar fi autorizat să vorbească între ei și să se pună de acord în privința minciunilor pe care aveau să le spună. Iar asasinilor atât le-a trebuit, domnule Anzola, că doar nu erau fraieri. De fiecare dată când unul dintre ucigași era chemat la interogatoriu, venea cu lecția învățată. Iar eu îl chemam din nou și îl luam la întrebări, de multe ori aceleași. Prima seară a fost cumplită. Cu toții eram epuizați. Atmosfera devenise apăsătoare, de-a dreptul insuportabilă. Galarza și Carvajal erau agitați, în ciuda faptului că făceau cam orice aveau chef. Nu trecea oră fără să ceară voie la toaletă, iar gardienii îi lăsau să meargă împreună. Să se pișe împreună, să-mi fie cu iertare! Ușile celulelor erau deschise, la fel și cea care dădea în curtea interioară. Ar fi putut să evadeze fără nici o problemă dacă ar fi vrut. Cu toate astea erau extrem de agitați, ca și cum n-ar fi putut suporta să îi iau atâta la rost. La finalul primei zile, după un interogatoriu cu adevărat dur, Carvajal și-a ieșit din fire. Pe când îl duceau înapoi în celulă, a zis: *Dacă mă mai bat mult la cap, dau totul pe față*. A zis-o cu voce tare, ca să-l audă bine.“

A doua zi după primul interogatoriu a ajuns la urechile lui Lubín Bonilla zvonul că niște oameni eleganţi, bine îmbrăcaţi, fuseseră văzuţi la atelierul de tâmplărie al lui Galarza în zilele de dinaintea crimei. Se spunea că se întâlneau acolo; se vorbea despre o societate de meșteșugari și despre un polițist care păzea intrarea, pe unii lăsându-i să intre, iar pe alții, nu. Bonilla s-a chinuit să afle ce era adevărat din toate acele zvonuri,

gândindu-se că polițistul, dacă într-adevăr păzise intrarea, putea depune mărturie. A apelat la Salomón Correal, pentru că numai șeful Poliției putea ordona să i se dea lui Bonilla toate informațiile solicitate: numele tuturor polițiștilor care patrulaseră în zonă în nopțile de dinainte de 15 octombrie. „M-au tot purtat cu vorba“, a zis Bonilla. „Că de ce voiam așa ceva, că nu avea legătură cu cazul.“ Dar Bonilla nu s-a lăsat. „Era într-o vineri seara, parcă. Sâmbătă, la prima oră a dimineții, mi s-a comunicat că fusesem destituit.“

„Ați călcat pe cineva pe bătături insistând în legătură cu întâlnirile de la atelierul de tâmplărie“, a zis Anzola.

„Așa cred și eu“, a fost de părere Bonilla. „Potentați întâlnindu-se noaptea cu niște meșteșugari… asta nu vezi în Bogotá dacă nu există motive bine întemeiate.“

„Și nu ați reușit să aflați cine erau cei care mergeau la acele întâlniri?“

„Nu. Dar am reușit să aflu că generalul Pedro León Acosta se întâlnea cu ucigașii lângă Bogotá.“

„La Salto del Tequendama“, a zis Anzola. „Asta s-a întâmplat în 14 iunie. Da, am aflat și eu asta.“

„Eu mă refer la altă plimbare. Cu patru sau cinci zile înainte de crimă.“

„A fost văzut iar împreună cu asasinii?“

„La hotelul Bogotacito. Chiar m-am dus acolo ca să obţin confirmarea. Și am obţinut-o. Mai târziu martorii au dat înapoi.“

Așadar, generalul Lubín Bonilla continuase cercetările pe cont propriu, în ciuda faptului că i se luase cazul. Nu degeaba s-a simțit Correal amenințat, s-a gândit Anzola; Bonilla era unul dintre acei detective din instinct mai degrabă decât de meserie: un *copoi*, cum li se zicea celor ca el. Afară se însera; Anzola a ridicat privirea și a văzut un fluture negru pe tavan, chiar în colț, deasupra capetelor lor. Poate că fusese acolo încă de la început.

„Și ce legătură are Eduardo de Toro cu toate astea?“, a întrebat Anzola.

„A, da“, a zis Bonilla. „Domnul Toro.“

La puțin timp după crimă, cel mult două săptămâni, Bonilla s-a întâlnit cu Toro când acesta ieșea din sediul Poliției. „Să nu cumva să intrați“, i-a zis Toro. „Sunteți persona non grata aici.“ Se pornise o ploaie măruntă, aşa că Bonilla l-a întrebat dacă nu are chef să bea un *carajillo* undeva și să stea de vorbă. Nu voia decât să-și confirme niște date despre ziua crimei. După o vreme s-au așezat amândoi la cafeneaua El Oso Blanco.

„Stăteam cum stăm noi doi acum“, a zis Bonilla. „Mi-am scos carnețelul și creionul, gata să încep să-i pun întrebările pe care le aveam pregătite. Dar n-am apucat să-i pun nici una.“

Eduardo de Toro l-a sfătuit să se țină departe de Correal: să nu-l mai contrazică, să renunțe la cercetările sale ilegale. „Nu sunt ilegale“, a protestat Bonilla. „Nu contează cum credeți dumneavoastră că sunt“, a zis Toro. „Correal nu vă scapă din ochi.“ Apoi, aparent fără legătură, i-a vorbit despre vizitele pe care părintele Berestain le făcuse la Poliție în ultimele zile. Rufino Berestain, unul dintre cei mai influenți preoți iezuiți din oraș, era capelanul Poliției; tocmai datorită acestei funcții vizitele sale ocazionale nu păreau deloc ciudate, a zis Bonilla. „Nu sunt ocazionale“, l-a corectat Toro. „Am impresia că părintele Berestain petrece mai mult timp la Poliție decât în propria parohie. Vine, stă de vorbă cu Correal, se închid în birou și uneori discută câte o oră întreagă. Sunt un bun catolic“, a zis Toro, „însă iezuitul ăsta nu mi-a plăcut niciodată. Iar acum cu atât mai puțin, după toate cele întâmplate în ultimele zile.“ În 15 octombrie, la primele ore ale dimineții, Eduardo de Toro îl văzuse pe părintele Berestain la sediul Poliției. Umbla de colo-colo, bătea coridoarele de la etaj și punea întrebări pe care nimeni nu le înțelegea prea bine, însă care aveau scopul evident de a afla ce se întâmplă pe stradă.

„Sau ce nu se întâmplase încă“, i-a zis Bonilla lui Anzola.

După asasinat, părintele Berestain deranjase multă lume prin atitudinea sa. Țara era în doliu, orașul îl plângea pe Rafael Uribe Uribe, iar orașul era alcătuit din oameni ca ei, oameni ca Eduardo de Toro, din cei care-l susțineau sau îl admirau pe general, ori pur și simplu condamnau acel act barbar. Și totuși, părintele Berestain a sfârșit prin a se impune: a reușit,

folosindu-se de întreaga sa autoritate, să organizeze exercițiile spirituale pe care le plănuise cu câteva zile în urmă.

„Am fost acolo“, a zis Eduardo de Toro. „Am fost obligat, la fel ca întreg efectivul Poliției, să iau parte la exercițiile spirituale conduse de părintele Rufino.“

Timp de mai multe zile, polițiști, detectivi și preoți s-au reunit în Casa de Cajigas. Era fosta tăbăcărie de pe Strada 19, care acum, administrată și condusă de Societatea lui Isus, era utilizată ca loc de odihnă și de reculegere. În acel sfârșit de săptămână, casa, care de obicei se umplea de vizitatori, a devenit cu adevărat neîncăpătoare. În predica finală, dinaintea întregii flori a Poliției și la doi pași de comandantul Salomón Correal, Rufino Berestain le-a cerut polițiștilor să se roage pentru defunctul frate Ezequiel Moreno Díaz, episcop de Pasto, pe care Dumnezeu îl chemase la ceruri cu opt ani în urmă. L-a pomenit în treacăt și pe generalul Uribe Uribe, ucis cu câteva zile înainte, și a zis că el crede că e mai important ca astăzi să-și dedice gândurile sfintei amintiri a unui servitor al Domnului, la opt ani de la moartea sa, decât amintirii profane a unui inamic al Bisericii, chiar dacă acesta dispăruse recent. Ce s-o fi ales de Ezequiel Moreno, a întrebat părintele Berestain, bărbatul acela înțelept și curajos, cu frică de Dumnezeu, care venise pe aceste meleaguri din patria-mamă aducând un mesaj de rezistență împotriva abuzurilor liberalismului ateu? Acum mai rămăsese doar mesajul său, iar moştenirea aceea era datoria lor. Ei trebuiau s-o ducă mai departe, ei trebuiau s-o apere. Acum, când credința patriei slăbea în fața atacurilor celor vânduți Satanei, era bine să amintească sfinți precum fratele Ezequiel, care lăsaseră lumea viilor așa cum trecuseră prin ea: cu acea curajoasă intransigență a adevărații păstori de suflete. Opt ani, opt ani s-au scurs de când a murit, dar încă erau vii cuvintele lui din *Ultimele dispoziții*, și așa vor rămâne veșnic. Cunoşteau oare iluștrii membri ai Poliției ultimele dispoziții ale fratelui Ezequiel? Se puteau rezuma într-una singură, simplă și din păcate uitată: liberalismul e un păcat, e dușmanul lui Isus Cristos, e ruina popoarelor. Știau ce a cerut sfântul frate? Să se pună această frază în salonul unde avea să fie expus trupul său neînsufleţit și în biserică în timpul slujbelor. Asta ne-a lăsat el

drept testament: dorința de a fi afișat acest adevăr etern. *Liberalismul e un păcat*.

La sfârșitul exercițiilor spirituale, când participanții încă nu se împrăștiaseră pe la casele lor, Habacuc Arias, unul dintre polițiștii care ajunseseră la locul atacului imediat după ce acesta fusese comis, a îndrăznit să propună o rugăciune și pentru sufletul generalului Uribe. Poate că nu o fi asistat la predică sau poate că, în ignoranța lui, nu și-o fi dat seama ce propune, dar a propus. Rufino Berestain s-a ridicat, cu chipul dur întunecat de noi umbre. I-a aruncat polițistului o privire rece și tăioasă, pe care nimeni nu i-o văzuse până atunci și pe care Eduardo de Toro nu avea să o mai uite toată viața. Apoi și-a vărsat năduful:

„Sper că bestia aia putrezește în infern“.

VII

Cine sunt ei?

Străbătând orașul în dimineața următoare întâlnirii cu Lubín Bonilla, Anzola ținea la piept un carnet îmbrăcat în piele pe care Bonilla îl pusese pe masă după ce-și terminase povestea. „Aici sunt nume și adrese și câteva însemnări mai mult sau mai puțin lizibile“, i-a zis. „M-aș simți onorat dacă v-ar fi de folos.“ I-a arătat vreo două, trei nume de oameni pe care trebuia să-i caute cât mai repede și să încerce să le ia o declarație. Unul dintre ei era domnul Francisco Soto, nume pe care Bonilla îl subliniase cu două linii.

Domnul Soto locuia într-o vilă cu etaj, cu un balcon pe colț de balustrada căruia atârnau o mulțime de mușcate. Era o casă de oameni înstăriţi. O servitoare i-a deschis ușa și l-a condus în salon, în stânga unui patio încadrat de uriașe ghivece de argilă. Anzola a întrezărit un copil care se juca la capătul coridorului aruncând monede în perete. Francisco Soto l-a salutat surprins: deși destul de tânăr, nu era obișnuit cu vizitele neanunțate. Se întorsese de curând dintr-o călătorie de afaceri, i-a explicat, o călătorie epuizantă care l-a purtat din Caracas la Havana și de la Havana la New York, iar când a revenit la Bogotá a preferat ca presa să nu-i anunțe sosirea. Mulți dintre prietenii lui încă nu știau că se întorsese în capitală. Cum ați aflat, domnule Anzola?

„De la generalul Lubín Bonilla“, a răspuns Anzola. „El mi-a vorbit despre dumneavoastră.“

„A, generalul Bonilla“, a zis Soto. „Omul ăsta e mai ceva ca un copoi.“

„Mi-a spus că s-a întâlnit cu dumneavoastră acum mai bine de un an, după asasinarea generalului Uribe.“

„La câteva săptămâni după, mai mult sau mai puțin“, a întărit Soto. „Fusesem la biroul lui Alberto Sicard, avocatul. Am început să vorbim despre școala de detectivi pe care avea de gând să o deschidă. M-am prezentat și m-a recunoscut după

nume. A scos un carnețel și mi-a zis că de mult timp voia să vorbească cu mine.“

„Despre uciderea generalului Uribe?“

„Aflase că am unele informații“, a zis Soto. „Nici în ziua de azi nu știu de unde. Un copoi, asta e generalul Bonilla. Până la urmă a deschis școala de detectivi?“

„Da, a deschis-o“, a răspuns Anzola. „Despre ce informații era vorba? Ceva în legătură cu iezuiții?“

Soto a mijit ochii. „De unde știţi?“ Însă nu a așteptat ca Anzola să-i răspundă. „Da, în legătură cu ei. Dar i-am spus că altcineva văzuse ce văzusem eu. Sau că știam pe cineva care văzuse toate lucrurile acelea, însă nu i-am spus că de fapt eu le văzusem. Nu aveam chef de probleme. Bonilla mi-a propus să ne întâlnim într-o altă zi, în alt loc, unde să nu fim văzuți de polițiști.“ A tăcut o clipă. „Dar nu ne-am mai văzut, pentru că el nu m-a mai căutat, iar după câteva zile eu am plecat în călătorie.“

„Nici până în ziua de azi.“

„Da“, a zis Francisco Soto. „Și nu am vorbit cu nimeni despre asta, sau aproape cu nimeni. Nu știu cum aţi aflat dumneavoastră.“

„Ce ați văzut?“

În noaptea de 13 octombrie, cu două zile înainte de uciderea generalului Uribe, Francisco Soto cobora pe Strada Novena împreună cu prietenul său Carlos Enrique Duarte. Era târziu și strada era pustie. Au trecut pe sub balconul edificiului Noviciado și Francisco Soto a arătat către o casă de pe partea opusă. „Acolo locuiește generalul Uribe“, i-a zis lui Carlos. Prietenul său a rămas tăcut. Și-au continuat drumul spre Capitoliu, dar înainte de-a ajunge la colțul Șoselei Séptima au văzut doi bărbaţi, unul cu pălărie de fetru, celălalt cu pălărie de pai, ieșind pe o ușă îngustă.

„Clădirea San Bartolomé are o ușă îngustă care dă acolo, în Strada Novena, un soi de ușiță dosnică“, i-a zis Soto lui Anzola. „Pe acolo au ieșit. Pe cel cu pălăria de fetru l-am recunoscut imediat: era Leovigildo Galarza. Pe celălalt nu l-am văzut bine, știu doar că era mai înalt și mai bine îmbrăcat.“

Pe Galarza îl cunoscuse la magazinul El Meeting, prin 1909; prietenul său Carlos Enrique Duarte îl cunoștea și el: cu câteva luni înainte, Galarza făcuse niște lucrări de tâmplărie pentru mama lui. Amândoi au fost mirați să-l vadă la ora aceea din noapte, însoțit de un om care făcea parte dintr-o altă clasă socială, ieșind din colegiul iezuiților pe ușa din dos. Dar n-au mai vorbit despre asta până când i-a apărut fotografia în ziare. „Galarza l-a ucis pe generalul Uribe!“, l-a anunţat Duarte pe Francisco Soto în vinerea din acea săptămână. „El a fost!“, zicea și repeta: „El a fost“.

Nu s-au dus imediat la Poliție. În ziua înmormântării, Soto și Duarte s-au alăturat mulțimii îndoliate care-l însoțea pe generalul Uribe de la Catedrală la cimitirul central, abia atunci dându-și seama de grozăvia celor întâmplate, și, la vederea preoților care urmau cortegiul funerar împreună cu familia victimei, au vorbit pentru prima dată despre posibilitatea ca iezuiții să fi pus crima la cale. Antipatia fățișă manifestată de iezuiți față de generalul asasinat nu mai era un secret pentru nimeni: ca toţi locuitorii capitalei, Francisco Soto văzuse violenta campanie de defăimare susținută în ultimii ani de publicațiile *La Unidad* și *Sansón Carrasco*, cele două voci publice predilecte ale iezuiților (Francisco Soto le numea „cei doi mercenari ai iezuiților“). Iar faptul că-l văzuse pe unul din asasini ieșind de la colegiul San Bartolomé i s-a părut mai mult decât o simplă coincidență. Atât el, cât și prietenul său Duarte și-au amintit că părintele Berestain, cel mai important iezuit din Bogotá și cel mai intransigent, era capelanul Poliției. (Un soi de Rasputin al Poliției, zisese Francisco Soto, dar Duarte nu a gustat gluma.) Așa că acolo, parte din cortegiul funerar care conducea victima pe ultimul drum, și-au spus că mai bine ar trece sub tăcere cele văzute, pentru că o crimă în care sunt implicați iezuiții și polițiştii e o crimă cu care e mai bine să nu ai de-a face. Mai târziu aveau să se felicite pentru asta, fiindcă începuse să umble zvonul că poliția îi aresta pe toți cei care încercau să dea informații. Aveau să vadă cu propriii ochi cum oameni pe care îi cunoșteau foarte bine, cu o reputație ireproșabilă, trebuiau să petreacă ore în șir sau chiar o noapte

în arest, ca și cum ar fi fost niște delincvenți, pentru simplul fapt că voiau să spună ce văzuseră.

„Sărmanii de ei nu știau că sunt lucruri care se văd, dar nu se spun“, a zis Francisco Soto. „Mai ales în vremurile astea.“

„Însă acum se pot spune“, a replicat Anzola. „Acum e nevoie să fie spuse. Dacă oameni ca dumneavoastră nu spun ce au văzut, atunci cei răspunzători de crimă vor rămâne nepedepsiți.“

„Dumneavoastră aţi fost să-i vedeţi?“

„Pe cine?“

„Pe ucigași. Aţi fost la închisoarea Panóptico?“

El da, fusese. În decembrie, abia întors din lunga lui călătorie de afaceri, s-a dus la închisoare gândindu-se că nu mai intrase în acea clădire de când tatăl său fusese prizonier acolo. „Tatăl dumneavoastră a fost închis la Panóptico?“, l-a întrebat Anzola. Da, a răspuns Soto, la sfârșitul ultimului război. Tatăl lui, don Teófilo Soto, era un liberal care se implicase activ în luptă, unul dintre învinșii din acel război infam, asemenea miilor de învinși care au umplut pușcăriile din Columbia. Don Teófilo a hrănit imaginația fiului său cu povești din război: povești pline de eroism cât Francisco a fost copil, cărora le-au urmat, pe măsură ce a crescut, povești dureroase, despre înfrângeri și iluzii pierdute.

„Mi-am dat seama că nu văzusem niciodată închisoarea de când eram adult“, a zis Francisco Soto. „Și mi s-a părut că trebuie să o văd.“

A ajuns la Panóptico într-o dimineață cu soare. În curtea interioară, prizonierii căutau zonele însorite. Soto s-a plimbat uitându-se în stânga și în dreapta, vorbind cu gardienii, suportând mirosurile de urină și de mâncare stricată. A observat că de la război încoace se schimbaseră multe, însă nu ar fi putut spune exact ce. Atunci s-a gândit că poate el se schimbase, că venise în vizită la tatăl lui pe când era copil, iar acum, adult fiind, celulele, coridoarele, zidurile, clădirea, toate se micşoraseră. Locul acela în întregime devenise mai puțin impresionant decât în copilărie; dar în acea perioadă fusese și un loc al spaimei, al neliniștii, pentru că nimeni nu i-a explicat copilului că tatăl său nu avea să moară închis între acele ziduri,

că nu erau ultimele lui zile de viață. Și așa, în timp ce se plimba prin locul acela plin de tristeţe ca un turist printr-un muzeu, Francisco Soto i-a recunoscut pe asasinii generalului Uribe, așezați fiecare în celula lui.

„Acolo erau Galarza și Carvajal“, a zis Francisco Soto.

Galarza, la rândul său, l-a recunoscut. L-a salutat, i-a întins mâna, dar nu s-a ridicat și nu l-a privit în ochi, ci s-a uitat la cravata lui sau poate la nasturii vestei. „Ce mai faceți, domnule Soto?“ El s-a apropiat de asasini și, fără să se aplece, i-a întrebat cum se simt, dacă sunt tratați bine, dacă se plictisesc.

„Ce să facem, domnule?“, a zis Galarza. „Ne-au băgat în treaba asta și acum nu le mai pasă de noi.“

Înainte să se încheie anul, misteriosul Alfredo García, martorul dispărut, trimisese o scrisoare din Barranquilla, de pe coasta Caribe, anunțând că plecase definitiv în Costa Rica. Anzola și ceilalți au comentat surprinși că inițiala numelui său mic era *A*, dar înainte nu se semnase niciodată așa; totuși nu și-au bătut prea mult capul cu asta, pentru că oricum un transfugul nu le folosea la nimic. Însă în februarie, ziarul *Etcétera* din Medellín a publicat o scrisoare ciudată. Era semnată de acelaşi Alfredo García, însă inițiala celui de-al doilea nume al său se schimbase. „García B.“, a citit Anzola și s-a încruntat ca și cum textul acela ar fi fost o obrăznicie, o insultă. În plus, scrisoarea era datată în Bogotá, de unde reieșea că Alfredo García nu plecase, până la urmă, în Costa Rica. Să-și fi schimbat planurile? Era posibil să locuiască încă, clandestin, în Bogotá? Poate că vestea călătoriei lui a fost o simplă farsă pentru a-i dezorienta pe investigatori, iar asta era dovada că García nu fusese plătit numai pentru a dispărea, ci și pentru a induce în eroare justiția. Conţinutul scrisorii era de-a dreptul exploziv: autorul ei denunța, în termeni ce nu lăsau loc de îndoială, comportamentul suspect al unor persoane care aveau legătură directă cu uciderea lui Uribe. Scrisoarea era ca sentința pe care ar fi dat-o Anzola dacă el ar fi fost judecătorul. Era, după cum a zis Julián Uribe, un vis devenit realitate.

Autorul își începea scrisoarea atacându-l pe Pedro León Acosta: „L-am văzut în data de 11 octombrie 1914, pe la unsprezece și jumătate ziua, în hotelul Bogotacito, al cărui

patron era Benjamín Velandia, însoțit de Galarza și Carvajal. Cei trei, după o scurtă discuție pe care nu am reușit să o aud, s-au îndreptat spre Salto del Tequendama“. Apoi îi aducea în scenă pe iezuiți: „În data de 13 a aceleiaşi luni, pe la zece noaptea, i-am văzut cu ochii mei pe Pedro León Acosta, pe Galarza și pe Carvajal intrând în colegiul San Bartolomé pe ușa din spate, cea care dă în Strada Novena“. García amintea în scrisoare inclusiv de faimoasa carte de vizită pe care Ana Rosa Díez voia să i-o dea lui Tomás Silva înainte să dispară de pe fața pământului: „Apoi am aflat de la o doamnă Rosa, prietenă intimă cu mama lui Galarza, că primise și avea o carte de vizită de la un călugăr al cărui nume încă nu-l pot divulga“. După care Alfredo García își permitea luxul de a parafraza cuvintele de pe cartea de vizită, ca şi cum ar fi văzut-o: „Pe cartea de vizită erau scrise, mai mult sau mai puțin, următoarele: *Eu, reverendul, o recomand cu insistență pe doamna cutare, ca să-i permiteți să locuiască în continuare în casa dumneavoastră până când rezolvăm anumite probleme*“. Şi încheia scrisoarea făcând referire la generalul Toporișcă: „De asemenea, știu cu certitudine că mama lui Galarza a fost la generalul Salomón Correal și i-a cerut să aibă grijă de ea, explicându-i că fiul ei era închis, că nu avea nici un alt sprijin şi că nu era drept ca ea să sufere din cauza asta. Domnul Correal i-a zis să nu-și facă griji, fiindcă avea să ia legătura cu niște domni care, printr-o terță persoană, îi vor da lunar niște bani care să acopere nevoile ei“.

Dezvăluirile apărute în ziarul *Etcétera* din Medellín au zguduit procesul din Bogotá. Procurorul s-a pus pe treabă și a făcut mai multe decât într-un an și jumătate, cât trecuse de când avusese loc crima. Pedro León Acosta i-a scris judecătorului, cerându-i să afle cine e autorul scrisorii; procurorul i-a chemat să dea depoziții pe Acosta, Galarza și Carvajal, apoi s-a hotărât să-l găsească cu orice preț pe Alfredo García, așa că a trimis comunicate în mai multe orașe. Într-o seară de la sfârșitul lui februarie, ziarul a trecut din mână în mână în casa lui Julián Uribe Uribe, în timp ce chiflele se răceau și o dungă subțire de smântână colora ciocolata. Erau de față Tomás Silva și Carlos Adolfo Urueta, care fuseseră chemați pentru a sărbători evenimentul, ca și cum ar fi fost vorba de o

condamnare a adevăraților asasini. „Aici e totul“, zicea Tomás Silva. Iar Julián Uribe, agitat, dădea ocol mesei zicând că da, în sfârșit, aici e totul. Pagina din *Etcétera*, s-a gândit Anzola, a fost întâmpinată în casa familiei Uribe așa cum ar fi fost întâmpinată în casa unor francezi știrea că războiul s-a sfârșit.

Firește că și el împărtășise entuziasmul celor prezenți, însă cu trecerea orelor l-a cuprins o îndoială de neînțeles nu doar pentru ceilalți, ci și pentru el însuși, oricât a încercat să și-o explice. Ceva scârțâia în scrisoarea aceea: era prea perfectă, prea pertinentă, prea utilă, prea oportună. „Într-adevăr, scrisoarea spune totul“, zicea. „Tot ce aveam nevoie, tot ce voiam să dovedim. Acosta apare împreună cu ucigașii la Salto, Acosta apare împreună cu ucigașii ieșind din colegiul San Bartolomé, apare cartea de vizită a iezuitului, pe care nimeni n-a putut-o găsi vreme de un an și jumătate, și apare dovada că Salomón Correal i-a ajutat pe ucigași prin metode ascunse. Da, aici e totul.“

„Și atunci care-i problema?“, a întrebat Silva.

„Nu știu“, a zis Anzola. „Dar lucrurile de genul ăsta nu se întâmplă așa, din senin.“

„Toate se întâmplă într-un fel sau altul“, a replicat Silva.

„Da“, a zis Anzola. „Dar nu aşa.“

„Încep să-mi fac griji pentru tine, dragă Anzola“, a zis Silva. „Atât de mult te-ai obișnuit să vezi dușmani peste tot, încât nu poți să-ți mai dai seama când îți cade din cer o adevărată comoară.“

„Asta nu e o comoară.“

„Ai grijă, e tot ce pot să-ți spun. Dacă o ții așa, n-o să-l mai crezi nici pe Domnul nostru Isus când va veni să te mântuiască în ziua Judecăţii de Apoi.“

Anzola încerca să-și exprime în cuvinte scepticismul. După crimă, Alfredo García a mai stat la Bogotá vreun an și ceva, așteptând în van ca procurorul să îl cheme pentru a-i lua declarația; în tot acel timp nu pomenise niciodată despre ce văzuse în noaptea de 13 octombrie, în ciuda importanței faptelor. Nu pomenise niciodată despre implicarea lui Salomón Correal, deşi era la curent cu suspiciunile care planau asupra șefului Poliției încă de când refuzase să-i accepte declarația. Nu

pomenise niciodată despre cartea de vizită a iezuitului și cu atât mai puțin că era în stare să o reproducă din memorie, deși se arătase, împreună cu Anzola și cu Silva, îngrijorat de dispariția Anei Rosa Díez. „De ce?“, întreba Anzola. „De ce nu ne-a spus nimic despre toate astea? A vorbit cu noi un an și jumătate despre crimă, dar nu a menționat niciodată toate astea. De ce abia acum, când am găsit martori care spun că l-au văzut pe Galarza ieșind împreună cu un bărbat necunoscut din colegiul iezuiților? De ce abia acum, când e tot mai evidentă complicitatea iezuiților și a generalului Toporișcă? De ce abia acum se hotărăște să spună că da, știa, că și el a văzut și că și el a știut? Prin ce noroc chior ni se spune într-un singur document tot ce era nevoie pentru ca procurorul să afle, în sfârșit, adevărul despre asasini? De ce tot ce spune García în scrisoare seamănă atât de bine cu tot ce am descoperit noi, prin alte mijloace, în ultimul timp? Și de ce-și schimbă inițiala? Acum cel de-al doilea nume al său începe cu *B*, pe când în declarație începea cu *C*, iar în scrisoarea de la Barranquilla începea cu *A*. De ce?“

„Să fie vorba de altcineva?“, a sugerat cu timiditate Urueta.

„Nu e altcineva“, a zis Anzola, brusc iritat, și nu a lipsit mult ca să fie impertinent, ba chiar grosolan, cu cei prezenți, care toți erau mai în vârstă decât el. „E clar că-i aceeași persoană. Nu se poate să existe trei omonimi implicați în aceeași problemă, ar fi prea mare coincidența. Și toți trei să știe exact aceleași lucruri despre uciderea generalului Uribe. Nu, eu cred că e vorba despre aceeași persoană și mai cred că persoana respectivă face cu bună știință acest joc. Cred că cineva l-a plătit foarte bine pe García ca să plece din Bogotá. L-au cumpărat, așa cum ne temeam, iar acum se dovedește că nu l-au plătit degeaba. Îl pun să scrie scrisori care să ne deruteze. Îl pun să semneze cu inițiale diferite. Și îl pun să mărturisească într-o scrisoare tot ce i-ar putea implica pe conservatori și pe iezuiți.“

„Dar asta e absurd, Anzola. Auziţi ce spuneţi?“, a zis Silva. „De ce ar face așa ceva? De ce ar vrea conspiratorii să se denunțe?“

„Uitaţi-vă cine îi denunţă?“, a răspuns Anzola.

„Un martor“, a zis Silva.

„Un martor dispărut sau fugit“, l-a corectat Anzola. „Un om care trimite unui ziar o scrisoare semnată cu o iniţială greşită. Documentul acesta nu are nici o credibilitate pentru un judecător, căci semnatarul său nu există. Unde e denunțătorul? Nimeni nu știe. O fi în Barranquilla? O fi în Bogotá? O fi în Medellín? Nu are chip, iar un martor fără chip e ca și cum nu ar exista. Nu, scrisoarea asta ne complică viața.“ Julián Uribe a ridicat dintr-o sprânceană. „Prin câteva rânduri, conspiratorii discreditează în totalitate denunțurile noastre. Implicarea iezuiților, a lui Salomón Correal, a lui Pedro León Acosta se transformă într-un zvon ieftin. O scrisoare plină de confuzii, trimisă de un martor fugit care-și schimbă al doilea nume de câte ori semnează vreo hârtie și al cărui domiciliu e necunoscut: nu, așa ceva nu inspiră nici cea mai mică încredere și nici un judecător cu mintea întreagă nu i-ar acorda nici cea mai mică credibilitate. Asta urmăresc, să facă în aşa fel încât toate acuzațiile noastre să pară lipsite de credibilitate, să le transforme în bâiguiala absurdă a unui țicnit. Și le reușește, mi-e cât se poate de clar. Ne înving înainte să înceapă bătălia. Vreți o prezicere? Procurorul se va apuca să răscolească cerul şi pământul pentru a-l găsi pe denunțător și va face un adevărat spectacol din această căutare a adevărului ascuns. După câteva săptămâni sau luni va declara că nu l-a găsit. Că, în ciuda tuturor eforturilor sale, nu l-a găsit pe acuzator, iar atunci toate aceste acuzații vor fi considerate ca venind din partea unui nebun. Ordinul iezuit implicat în crimă? Absurd. Generalul Acosta și șeful Poliției implicați în crimă? Absurd. Ce altceva, vor zice, se poate aștepta de la un acuzator anonim, de la unul care semnează cu nume false și nu îndrăznește să iasă din ascunzișul său de laș? Nu, vor zice, toate aceste acuzații nu sunt altceva decât produsul infam al unei minți rătăcite. Rău am face, vor zice, dacă le-am lua în serios.“ A tăcut o clipă, apoi a adăugat: „E o mișcare de geniu. Dacă nu ar fi opera dușmanilor noștri, aș admira-o deschis“.

Mai târziu, luându-și rămas-bun de la cei prezenți, a observat că-l priveau altfel. Să fi fost milă ce vedea în privirea lor, sau neîncredere, sau îngrijorare? Se uitau la el așa cum te uiți la cineva din familie care o ia razna: cu buzele strânse, cu

ochii îndureraţi. Ieșind, Anzola s-a gândit că în acea seară pierduse ceva. A străbătut două-trei cvartale, urmărind umbrele iscate de lumina gălbuie pe pavaj. Gândindu-se la Alfredo García A., la Alfredo García B. și la Alfredo García C., amintindu-şi-l pe omul pe care-l cunoscuse în Bogotá și a cărui conștiință fusese pervertită de conspiratori, și-a zis că se confruntă cu o mașinărie extrem de puternică și a simțit un fior rece pe șira spinării. Era el în stare să se pună cu toți acei monștri? Apoi s-a întrebat: să fie frică ceea ce simțea? Când a ajuns în Piața Bolívar, câțiva bărbați s-au uitat în direcţia lui, și Anzola a fost convins că vorbeau despre el. S-au îndreptat spre colțul străzii și au izbucnit brusc în hohote de râs, un râs ce a sunat spart și în același timp profund în piața pustie, ca o piatră care cade într-un iaz. Lui Anzola i-a venit o idee. După câteva minute se afla din nou în casa lui Julián Uribe, unde cei prezenţi stăteau în același loc în care-i lăsase și unde ochii lor îndureraţi l-au scrutat așa cum făcuseră când plecase.

„Domnule Uribe, domnule Urueta“, a zis Anzola, „vreau să vă cer o favoare.“ Și înainte de a primi vreun răspuns, a adăugat: „Vreau să mă băgaţi la închisoare“.

Așa a început să lucreze la Panóptico. Vechea lui slujbă în administrație i-a fost de folos – pe baza ei, Uribe și Urueta au făcut uz de influența lor pentru ca Anzola să primească o slujbă în administrarea principalei închisori din Bogotá. Nimeni n-a știut vreodată cu ce se ocupa acolo, în afară de faptul că se învârtea prin pușcărie cercetând toate lucrările care se făceau, însă nici nu l-a întrebat nimeni, așa că timp de mai multe luni Anzola a avut voie să intre în clădirea de piatră rece unde Galarza și Carvajal trăiau la un loc cu criminali și delincvenți aduși din toate colțurile țării și a văzut pe chipurile lor o ură obosită, dar și resemnarea care scofâlcește obrajii și desenează umbre sub ochi. Da, salariul la Panóptico era considerabil mai mic decât cel de inspector în cadrul Ministerului Lucrărilor Publice, însă lui Anzola nu-i păsa dacă trebuia să strângă cureaua pentru o vreme: îi păsa de investigație, care ajunsese să fie mai mult decât o misiune sau o slujbă: era o vocație, ceva care dădea sens vieții lui. Îi căuta mereu pe Galarza și pe Carvajal. Îi urmărea de la distanță, încercând să nu se lase

văzut de ei, iar seara, când ajungea acasă, își nota observațiile. Și-a dat seama că se comportă exact ca asasinii înainte de crimă, pândind prada și prinzând-o în capcană cu satisfacția că aceasta nu are habar de nimic; a înțeles, sau cel puțin așa a crezut, puterea îmbătătoare a celui care ține sub observație pe cineva și se gândește să-i facă rău. La un moment dat a descoperit un sentiment nou, care putea să țină de o simplă curiozitate, dar la fel de bine putea să țină de ceva mult mai tulburător. Ce gândeau ucigașii despre ziua aceea fatidică? se întreba când îi vedea. Oare își aminteau de victimă? O visau? Cum e să omori un om? Într-o după-amiază l-a rugat pe gardian să-i arate vreunul dintre cei închiși pentru omor, după care s-a apropiat de pușcăriaș cu grijă, așa cum te apropii de o fiară de la circ.

„Îl visaţi pe cel pe care l-aţi ucis?“, l-a întrebat.

„Da“, a zis ucigașul, „dar numai când sunt treaz.“

Anzola nu auzise niciodată o mai bună definiție pentru vină și nu a mai insistat. Dar cu trecerea timpului, acel pușcăriaș l-a condus la altul, iar acela, la rândul său, la altul, și tot așa până a ajuns să discute sincer cu un bărbat pe nume Zalamea, care-l văzuse dând târcoale celulelor lui Galarza și Carvajal. „Dumneavoastră sunteți detectiv?“, l-a întrebat bărbatul. Anzola i-a răspuns că nu, că fusese trimis acolo de Ministerul Lucrărilor Publice, dar că nu putea să-și stăpânească o curiozitate inexplicabilă – și morbidă, trebuia să recunoască – față de ucigașii generalului Uribe.

„Mai degrabă e interesant ce se întâmplă cu ei“, a zis bărbatul.

„Ce vreți să spuneți?“

„Fac numai ce au chef“, a răspuns el. „De parcă ar fi liberi.“

Zalamea era un om destul de educat, se vedea dintr-o privire, și de aceea îndrăznea să protesteze împotriva tratamentului nedrept din închisoare. Era închis pentru niște datorii, cel puțin așa susținea, însă niciodată n-a intrat în amănunte. În schimb, i-a spus că e surprins să vadă că Galarza și Carvajal au parte de niște privilegii la limita legii. De la el a aflat Anzola că gardianul Pedraza îi ajuta pe asasini să trimită scrisori; de la el a aflat că la un moment dat a venit chiar un

preot iezuit să ia scrisorile trimise de deținuți. „Sigur era un iezuit?“, a întrebat Anzola.

„Părintele Tenorio“, a răspuns Zalamea.

„Rafael Tenorio?“

„Chiar el“, a zis Zalamea. „Îl cunoașteți?“

Anzola auzise de el, dar nu-l văzuse niciodată. Julián Uribe ceruse să fie cercetat pentru comportament suspect: din câte se părea, părintele Tenorio fusese capelanul armatei conservatorilor în timpul ultimului război, când cunoscuse un soldat pe nume Carvajal, care se oferise să-l ucidă pe generalul Uribe, pentru ca astfel războiul să se termine mai repede. După crimă, când fotografia lui Carvajal a apărut în ziare, părintele Tenorio i-a spus povestea unui anume Eduardo Esguerra, conservator și credincios fervent. „E același“, a zis Tenorio. Dar câteva luni mai târziu, când în sfârșit a fost interogat de către procuror, a negat totul. „Dacă compar poza cu imaginea din amintire“, a zis, „pot să vă asigur că nu e vorba despre aceeași persoană.“ Așadar, omul acesta îi vizita pe criminali? El era preotul care făcea pe poștașul lor particular?

„Galarza și Carvajal se întâlnesc cu el în capelă, stau de vorbă ca între prieteni“, a zis Zalamea. „I-am văzut cu ochii mei.“ A tăcut o clipă, apoi a adăugat: „Și asta nu de ieri, de azi. Părintele Tenorio îi vizitează des, le aduce cadouri. Are grijă de ei, mai bine zis“.

„Ce fel de cadouri?“, l-a întrebat Anzola.

„Am văzut niște pachete“, a zis celălalt. „Cărți, ziare. Mai mult nu știu.“

Zalamea i-a vorbit și despre o discuție pe care o purtase cu asasinii într-o zi, în timpul orei de plimbare prin curte. Când i-a întrebat de ce se băgaseră în așa ceva, unul dintre ei, poate Galarza, poate Carvajal, a răspuns cu indolență: „Dacă nu l-am fi omorât noi, l-ar fi omorât altul“. Erau convinși că nu vor face mai mult de patru ani de închisoare, deși pedeapsa pentru crima comisă trebuia să fie de douăzeci și cinci, iar Zalamea credea că siguranța le venea din faptul că știau că nu pot fi pedepsiți. Odată, susţinea acesta, au fost găsite în celula lor niște ciocane, dălți și pile pe care un alt pușcăriaș le folosise încercând să evadeze, iar abaterea aceea, care în mod normal

ar fi fost grav pedepsită, nu a avut nici un fel de consecințe pentru ei.

„Nu le-au făcut nimic?“

„Nici măcar nu i-au mustrat“, l-a asigurat Zalamea. „De asta zic că nu le poți clinti nici un fir de păr din cap. Păi, dacă au ajuns să-și câștige existenţa și ca actori!“

Se referea la filmul fraților Di Domenico, pentru care ucigașii au pozat chiar acolo, pe coridoarele închisorii, în fața celulelor. Încă de la începutul filmărilor circula zvonul că ucigașii fuseseră plătiți ca să apară în filmul *Drama din 15 octombrie* – acum Zalamea îl confirma.

„Deci au fost plătiți“, a zis Anzola.

„Da, au fost plătiți“, a întărit Zalamea. „Cincizeci de peso de căciulă. Uitați-vă cât de bine sunt îmbrăcați, uitați-vă ce lucruri poartă. Ca să nu mai vorbesc despre ce au în celule.“

Mai multe zile, zile cu ore lungi de monotonie și de impostură, Anzola a pândit momentul potrivit ca să intre în celulele ucigașilor și să vadă ce se află acolo. Nu a fost ușor, pentru că Galarza și Carvajal nu aveau același program ca restul deținuților: de pildă, nu erau obligați să ia parte la orele de școlarizare și nici să se trezească la ora inumană la care erau treziți ceilalți. Uneori luau masa împreună cu ceea ce deținuții numeau „colectiv“, mâncând aceleași lucruri ca toți ceilalţi, la aceeași oră, dar alteori aveau voie să primească mâncare gătită de soțiile lor, și nu o dată se lăudaseră în public că mâncau ca la restaurant. Într-adevăr, fuseseră cazuri când masa li se servise în celulă. Anzola și-a dat seama că toate acele privilegii le atrăseseră antipatia colegilor de puşcărie. Ceilalți deținuți se țineau departe de ei, așa cum te ții departe de un străin, și schimbau vorba, își schimbau chiar și atitudinea, când unul din cei doi se apropia. Se zvonea că Galarza și Carvajal făceau camătă în închisoare, cerând dobânzi destul de piperate; unii dintre deținuții nevoiaşi le vindeau lănțișoare, inele sau sticle cu tărie, iar ei plăteau gras; uneori reușeau să facă rost de mâncare proaspătă, adusă din afara închisorii, și o vindeau deținuților care nu aveau privilegiile lor. Anzola a mai observat și că ucigașii generalului nu mergeau la slujbă împreună cu ceilalți deținuți: aveau regim preferențial la capela închisorii,

așa că preotul făcea slujbă numai pentru ei. Lui Anzola i-a venit o idee. Duminica următoare s-a dus la închisoare încă de dimineață. Pe la amiază a venit un preot chel care i-a dus la capelă pe cei doi deținuți. Anzola a înțeles că nu are voie să scape o asemenea ocazie.

Celulele lui Galarza și Carvajal nu erau doar mai spațioase decât ale celorlalți deținuți, ci păreau să fie un cu totul alt tip de încăpere. Erau despărțite de un perete atât de subțire, încât cei doi cu siguranță puteau vorbi, mai ales noaptea. Anzola a intrat în celula din stânga, fără să știe căruia dintre cei doi îi aparținea, și a rămas gură-cască. Pe jos erau întinse o piele de viţel și un covoraș care dădeau celulei o notă intimă, caldă. Un bec fără abajur atârna din tavan, desenând umbre pe un tablou cu Preasfânta Inimă a lui Isus; în capătul celulei picura ritmic un robinet. O celulă cu apă curentă și lumină electrică, și-a zis Anzola. Cât de puternici trebuiau să fie cei care-i protejau pe asasini? Cele două paturi simetrice erau aranjate, fiecare având două cuverturi de lână, patru perne înfăţate și o perniță brodată. Prin colțuri nu era nici urmă de mizerie. Pe o masă de lemn zăceau îngrămădite la întâmplare atâtea cărți și hârtii, încât părea că acolo nu stau cei doi tâmplari care-l uciseseră pe generalul Uribe, ci vreun student sărac. Nu, s-a gândit Anzola, nu un student, ci un seminarist: de-a lungul peretelui, sub un tablou cu Fecioara de pe Muntele Carmel, se afla o laviță tapițată de genul celor folosite la rugatul în genunchi.

Anzola a văzut cărticele de rugăciuni pentru sărbătorile de iarnă, o biblie cu coperţi de piele și câteva broșuri, printre care una cu un titlu aparte: *Da și nu*. Era prima oară când o vedea, dar auzise vorbindu-se despre ea în diverse ocazii, întotdeauna cu aceeași indignare. În 1911, la ani buni după ce părintele Ezequiel Moreno afirmase că liberalismul e un păcat, generalul Uribe răspunsese cu un pamflet sclipitor, plin de cele mai bune arme retorice și de ideile sale precise: *Despre cum liberalismul politic columbian nu e un păcat*. Opusculul a iscat un întreg scandal: în el, Uribe demonstra că Partidul Liberal e la fel de catolic ca și celălalt, că respectă în aceeași măsură instituțiile familiale și sociale ce reprezintă viața columbiană, și apoi îi îndemna pe liberalii columbieni să riposteze la abuzurile

clericilor, să-i denunțe și să-i condamne. Ăsta n-a fost, fără îndoială, cel mai rău lucru: după ce Biserica columbiană a interzis broșura, Uribe i-a adus cel mai grav afront dintre toate: a apelat la Sfântul Scaun. Pentru prelați, asta a fost ultima picătură; iar *Da și nu*, care ocupa un loc deosebit între lucrurile asasinilor, era răspunsul lor. Autorul se ascundea după un pseudonim impenetrabil: Ariston Men Hydor. Anzola a scos carnetul lui Lubín Bonilla și și-a notat, pe ultima pagină, titlul, autorul și editura: Cruzada Católica. Era aceeași editură care scotea și ziarul *La Sociedad*, în paginile căruia generalul Uribe fusese catalogat drept un despot imoral și unde se stabilise, fără nici o urmă de îndoială, că războiul din 1899 fusese o pedeapsă dată de Dumnezeu tuturor celor vânduți Satanei. Anzola a deschis broșura la întâmplare și a citit că Uribe Uribe e dușmanul religiei, al patriei și al principiilor conservatoare. Atunci, prin dreptul celulei a trecut țipând un deținut, iar Anzola a ieșit repede din celulă, fără să se uite la nimeni, ca să nu dea ochii cu asasinii pe coridorul larg.

În dimineața următoare, înainte de-a ajunge la slujba lui falsă, Anzola a trecut pe la birourile editurii Cruzada Católica. Voia să cumpere un exemplar din *Da și nu* și să ceară informaţii despre autor. Dar n-a avut succes: nimeni nu știa cine se ascunde în spatele acelui nume străin. Manuscrisul fusese adus la editură de un anume Marco A. Restrepo, un iezuit, însă adevărata identitate a autorului putea fi găsită numai în registrele contabile. Anzola a întrebat dacă poate să le consulte și atunci i s-a spus că se aflau sub controlul Episcopiei și că clericii mai degrabă și-ar tăia o mână decât să arate registrele contabile unui om cu reputaţia lui. Totuși faptul că a plecat de la editură cu un exemplar din broşură la subraţ i-a produs senzația absurdă că a repurtat o mică victorie.

A citit-o în cursul zilei, în timp ce lua masa în singurătate sau se odihnea, reușind să ajungă la capăt, cu toate că fiecare paragraf era o minciună sfruntată, o răstălmăcire a evidenței și o calomnie, un scuipat care ieșise de sub penița lui Ariston Men Hydor și întina memoria generalului Uribe, așa cum mai înainte întinase imaginea lui vie. Un fragment i-a atras atenția în mod special. În acele rânduri erau amintite cu indignare

păcatele de neiertat comise de Rafael Uribe Uribe în calitate de senator al Republicii. Care erau acele păcate? Nu asistase la ședința în care s-a discutat punerea Columbiei sub patronajul spiritual al Preasfintei Inimi a lui Isus; părăsise clădirea Senatului când s-a dezbătut dacă țara trebuia să se alăture manifestărilor din lumea catolică prilejuite de cea de-a cincizecea aniversare a dogmei Neprihănitei Zămisliri. Da, și-a zis Anzola, de asta îl urâse de moarte țara asta plină de fanatici: pentru că nu a modelat legile columbiene după chipul și asemănarea superstițiilor lor, pentru că nu a lăsat viitorul incert al patriei pe mâna unei teologii descompuse. Era bine cunoscut faptul că un politician conservator, văzându-l pe Uribe că părăseşte sala când urma să se voteze adeziunea la festivitățile catolice, a făcut o poantă aplaudată de mulți.

„Generalul e ca Diavolul“, a zis. „Când aude de Sfânta Fecioară, iese ca o vijelie.“

Dușmanul catolicismului. Vinovat de războaiele civile. Ucigașul patrioților. Acuzațiile erau bine cunoscute. Anzola le auzise de mii de ori, le citise de mii de ori în paginile ziarelor, însă acum, parcurgând acea broşură, simțea că acolo era ceva mai mult. Un soi de ecou, un ușor iz familiar, și nu i-a luat mai mult de câteva minute ca să-și dea seama că vocea lui Ariston Men Hydor era suspect de asemănătoare cu cea a autorului care, sub pseudonimul El Campesino, îl atacase cu sălbăticie pe generalul Uribe în paginile din *El Republicano*. Anzola citise și urâse ani de zile acele articole de opinie, urmărise pas cu pas polemicile iscate de ele, le întorsese pe toate feţele împreună cu alți liberali. Și El Campesino îl învinuise pe Uribe că trimisese la moarte mii de tineri în timpul războiului din 1899; și El Campesino îl acuzase pe Uribe că urmărea distrugerea Bisericii, dispariția familiei și eliminarea proprietății, vrând să dea țara pe mâna socialiștilor atei. El Campesino îl acuzase pe Uribe că prin scrierile sale urmărea deteriorarea oricărei morale și defăimarea credinței care stătea la baza oricărei vieți adevărate. Cine era omul acela? Dacă intuiția nu-i juca feste lui Anzola, atunci El Campesino și Ariston Men Hydor erau una și aceeași persoană: două pseudonime pentru un singur calomniator. Dar cum se putea dovedi așa ceva?

Și-a încercat norocul vizitând redacția ziarului *El Republicano*. A vorbit cu câțiva redactori și cu un tehnician. Un ziarist tânăr, cu un plasture pe un ochi, i-a venit în ajutor. „Nu aici“, i-a zis și, prinzându-l de braț, l-a tras după el. În timp ce dădeau ocol clădirii, tânărul s-a prezentat drept Luis Zamudio, i-a spus că făcuse parte din redacția ziarului pe vremea când scria El Campesino, și-a manifestat admirația și respectul față de Anzola și i-a urat să descopere cât mai repede adevărul despre uciderea generalului Uribe. Apoi a adăugat imediat că nu știe cine e autorul articolelor care-l incriminau pe general.

„Le primeam gata scrise la mașină“, a zis Zamudio. „Nu se scriau în redacție.“

„Nu le scria directorul?“

„Nu, sigur nu“, a răspuns Zamudio. „Umbla vorba printre noi că le scriau iezuiții. Deşi nu trebuie să fii prea deștept ca să-ți dai seama de asta.“

„Dar cine le aducea?“

„Uneori părintele Velasco, superiorul călugărilor franciscani. Se ducea la director și se închideau în biroul acestuia. Alteori le aducea părintele Tenorio, iezuitul. Nu știu dacă-l cunoașteți.“

„Da, îl cunosc“, a zis Anzola. „Și nu credeţi că ar fi putut să fie ei autorii?“

„Să fie El Campesino?“

„Da.“

„Nu-mi dau seama. Articolele veneau gata scrise la mașină. N-aveai cum să afli cine e autorul. Tot ce știu e că nu le scria cineva dintre angajații ziarului.“ Apoi a adăugat: „Mi-e rușine, domnule Anzola“.

„De ce?“

„De faptul că ziarul ăsta a ajuns ce-a ajuns. De tot ce i-au făcut generalului, de campania aceea murdară dusă împotriva lui“, a zis Zamudio. Acum se aflau din nou la ușa redacției. „Pot să vă întreb ceva?“

„Spuneți.“

„De ce vă interesează atât de mult El Campesino? Peste tot s-a scris împotriva lui Uribe. De ce El Campesino în mod special?“

Anzola a simțit o undă de colegialitate: şi-a amintit, în treacăt, ce înseamnă să ai încredere în cineva și, cu atât mai

mult, să ştii că cineva are încredere în tine. Senzația aceea l-a sedus (poate datorită amestecului de vulnerabilitate și nostalgie) și a fost cât pe ce să-i spună tot ce știa acelui ziarist necunoscut, rănit la un ochi. A fost cât pe ce să-i vorbească despre Ariston Men Hydor și despre *Da și nu*; a fost cât pe ce să-i spună că, după părerea lui, autorul articolelor și al broșurii era una și aceeași persoană și că găsise broşura printre lucrurile ucigașilor, în celula unuia din ei; a fost cât pe ce să-i spună că, după părerea lui, ucigașii primiseră broșura din partea celor care puseseră la cale crima, că era ca un fel de cadou pentru a-i îmbărbăta şi a le alimenta ura împotriva lui Uribe, pentru a le șterge sentimentele de vinovăție ca nu cumva să înceapă să regrete cele făcute. De aceea lui Anzola îi intrase în cap că, dacă ar descoperi identitatea autorului, ar arunca o lumină nouă asupra vinovaților, și acolo, pe trotuarul îngust, a fost cât pe ce să-i spună toate astea ziaristului. Dar și-a venit în fire la timp. Până la urmă, Zamudio continua să lucreze pentru *El Republicano*, nu? Cine putea ști ce intenții ascunse îl făceau să fie atât de deschis? Ce fire nevăzute îl purtaseră în jurul clădirii? Putea să fie sigur că ziaristul nu fusese trimis de Salomón Correal sau de procurorul Rodríguez Forero?

Anzola s-a uitat în toate părțile ca să se asigure că nu-i urmărea nimeni. Apoi s-a despărțit de ziarist și și-a văzut de drum.

La sfârșitul lui mai s-a întâmplat ce prevăzuse Anzola în legătură cu scrisoarea misterioasă publicată de ziarul *Etcétera*. Procurorul Alejandro Rodríguez Forero, făcând valuri în presă, a dat ordin să fie căutat și-n gaură de șarpe martorul Alfredo García, cel care scrisese toate acele acuzații neîntemeiate. A transmis ordinul la Barranquilla, de unde venise prima scrisoare, cerându-i în termeni categorici primarului din oraș să-l găsească, dar fără să-i dea acestuia semnalmentele celui căutat, așa că cererea procurorului a rămas în aer. Primarul din Barranquilla a solicitat o descriere a individului căutat, dar, cu toate că în documentele procesului existau acele informații, nu a primit nici un răspuns. Apoi procuratura a trimis o telegramă tuturor primarilor din țară: *Vă rugăm să aflați imediat și să ne anunțați prin telegraf dacă în zona dumneavoastră locuieşte*

numitul Alfredo García A. Nu a venit nici un răspuns favorabil. Când a aflat care era conținutul telegramei, Anzola s-a dus imediat acasă la Julián Uribe. „De ce García A.?“, l-a întrebat pe fratele generalului. „De ce nu García B., de ce nu García C., din moment ce procuratura are știre despre confuzia inițialelor? Abia acum e clar de ce criminalii i-au cerut martorului să semneze în trei feluri diferite: pentru ca apoi să-l poată căuta fără să-l găsească şi să dea impresia că fac tot posibilul fără să rişte ca eforturile lor să dea roade. Am avut dreptate. Am avut dreptate și nu m-ați crezut.“ Julián Uribe a recunoscut că e adevărat.

În dimineața zilei de 28 mai, Anzola își vedea de treaba lui la închisoarea Panóptico când unul dintre gardieni – cel numit Pedraza, care se pare că era omul lui Salomón Correal și îi ajuta pe ucigași să facă trafic cu cei din afară – a venit și i-a spus că îl aşteaptă cineva în fața închisorii. Ieșind în strada încă spălată de ploaie, Anzola a dat peste Tomás Silva, care ţinea în mâini numărul din *El Tiempo* unde se publicase o ordonanță de urgență a procurorului. A despăturit ziarul, l-a îndreptat cu o mișcare scurtă din încheieturi și a citit: „Alejandro Rodríguez Forero, procuror desemnat în cazul uciderii generalului Uribe Uribe, îl cheamă în instanță pe autorul scrisorii…“ Nu mai era nimic de zis. Anzola a înțeles pe loc: procurorul îi cerea public martorului să vină și să depună mărturie, asigurându-l că nu i se va întâmpla nimic; în schimb, dacă nu se va prezenta în fața procurorului, va fi condamnat pentru tăinuire.

Anzola a făcut câțiva pași și s-a așezat pe una dintre băncile ce dădeau spre bulevard, sub copacii cu frunze prăfuite. S-a uitat la două mașini care treceau cu zgomot, a văzut nişte doamne cu pălărie pe bancheta din spate, apoi un cal bălegându-se în timp ce se îndrepta spre nordul orașului, către Barro Colorado. „Asta este. Le-a mers figura“, a zis. „Sunt vrăjitori, dragul meu Silva, nu te poți pune cu ei. Normal că García nu se va prezenta: absența lui e plătită deja și nu vor avea surprize. Spuneţi-mi un lucru, Tomás: cât costă să faci un om să dispară fără să-l omori? Cât costă să-l transformi în autorul unor scrisori absurde, apoi într-o fantomă, apoi în ficțiune, apoi într-un instrument de defăimare a oricărei

investigații? Fiindcă asta e acum Alfredo García: o închipuire de-a noastră pentru a mânji numele distinșilor domni din această țară. Toate acuzațiile lui, tot ce a înşirat în scrisoare, s-au transformat de acum și pentru totdeauna în delirul unui farsor. Prin această manevră, prezența lui Pedro León Acosta la Salto del Tequendama nu mai are nici o valoare. La fel, nu mai are nici o valoare faptul că ucigașii au fost văzuți ieșind de la colegiul iezuiților. Nu pot să fac față la așa ceva. Și nu doar eu, nimeni nu poate. Ți-e scârbă; și totuși, ce-i de făcut? Cum te poţi împotrivi unei forțe atât de mari, unei forțe care a făcut-o pe Ana Rosa Díez să o înghită pământul, iar pe Alfredo García să scrie lucruri pe care nu le știa și apoi să preschimbe adevărul în minciună, adică să facă în așa fel încât ceva ce s-a întâmplat să pară că nu s-a întâmplat? Credeam că numai Dumnezeu e în stare de asemenea minuni, dar iată că nu-i așa, că și alții au această putere. Da, scârbă, asta simți, asta simt eu, cel puțin. Și ce se poate face? Să vomiți, Silva. Să vomiți tot răul dinăuntru și să încerci să nu murdărești pe nimeni.“

Despre martorul Alfredo García nu s-a mai vorbit: a dispărut din proces și de pe fața pământului. Anzola se mai gândea uneori la el, se întreba pe unde o fi trăind, dacă în Barranquilla, dacă în Costa Rica sau în Ciudad de México, sau poate că era deja la doi metri sub pământ, cu gâtul tăiat de o macetă, sau cu trupul găurit de două gloanțe trase de aproape și pe la spate. La sfârșitul lunii septembrie a început să circule zvonul că procurorul Alejandro Rodríguez Forero termina de strâns dovezi și mărturii şi se apropia de finalul anchetei, iar unii care nu aveau de ce să mintă susțineau că se apucase deja să-şi scrie raportul. Zvonul a ajuns și la urechile lui Anzola, care n-a putut să facă altceva decât să-și zică: *mărturia lui Alfredo García nu va apărea în acel raport. Au reușit să scape de ea. Au reuşit*. Curând se împlineau doi ani de la crimă și Anzola și-a dat seama că trecuse ceva vreme de când nu mai fusese acolo. (Se obișnuise, în monologurile, visele și delirurile lui, să se refere la locul crimei drept *acolo*.) S-a dus într-o dimineață. De fapt, avea de gând să meargă în altă parte, însă trecând pe lângă biserica Santa Clara și-a zis că-și permite un mic ocol. Când a intrat în Piața Bolívar, în spatele Capitoliului, a trebuit să treacă și prin

locul unde un polițist, observând toporișca mânjită cu sânge, îl arestase pe Leovigildo Galarza, ajutat de un cetățean. „Pentru că nu fac așa ceva“, zisese Galarza mai târziu, în timpul primelor declarații, „pentru că nu sunt un criminal.“ Anzola, ca și cum ar fi fost lovit de una dintre acele rafale de vânt rece care-i surprind pe străini, s-a cutremurat brusc pentru că într-o clipă întregul oraș a devenit *acolo*, iar fiecare stradă și fiecare zid au devenit martori sau locul unde fusese ucis Uribe.

A dat colțul străzii. Încă era la vreo douăzeci de pași de trotuar când a simțit că în peisajul care-i devenise atât de familiar apăruse ceva nou, iar când s-a mai apropiat, cu privirea scrutătoare, și-a dat seama că era vorba despre o placă: o nouă placă de marmură pe care cineva o pusese în ultimele luni pentru ca locuitorii capitalei să nu uite niciodată tragedia. A citit:

Aici, în acest loc tragic, în ziua de 15 octombrie 1914, a fost ucis mișelește, de doi nemernici fără căpătâi, cu lovituri de topor, neînfricatul general Rafael Uribe Uribe, fiu iubit al Columbiei și mândria Americii Latine.

Cine o fi pus placa? Pentru cine? Cu siguranță nu pentru acei trecători indiferenți care își vedeau de drum fără să se uite la ea. *Doi nemernici fără căpătâi*, a recitit Anzola, simțindu-se brusc înșelat. Nu, nu fuseseră doi, ci mult mai mulți: în această privință, placa dădea apă la moară întregului complot. În rest, cuvântul *tragic* era o minciună, *ucis* era un loc comun, *topor* era o imprecizie, iar cuvântul *iubit* era o ipocrizie. Da, s-a gândit Anzola, toată placa era o impostură marmoreeană, montată probabil la ordinul inamicilor generalului, atât de pricepuți la arta denaturării, a pistelor false și a tăinuirii în plină lumină a zilei. *Dăltuit în piatră*: nu așa se zicea dacă te refereai la un adevăr etern, ceva ce nu avea să se schimbe în vecii vecilor? Placa aceea, cu inofensivul ei aer memorial, era în realitate consacrarea complotiștilor, încă un pas făcut către impunerea unei realități în care doi tâmplari pe jumătate beți l-au omorât pe general pentru că guvernul nu le oferea locuri de muncă. Placa aceea reprezenta absolvirea de orice vină a marilor lupi din haită. Anzola și-a imaginat atunci cum ar fi dacă cineva ar lua placa aceea de pe zid și sub ea ar da peste nume ca Salomón Correal, Pedro León Acosta și Rufino Berestain. Și atunci a înțeles că acea placă de marmură anunța, în treizeci și şase de

cuvinte, ceea ce avea să spună raportul final în mult mai multe, ca și cum ar fi fost plugul care ara pământul ca să fie semănate semințele minciunii. A mai citit o dată textul, a scos carnetul lui Lubín Bonilla și a copiat cele treizeci și şase de cuvinte, dându-și seama cu fiecare rând copiat că nici măcar nu va fi nevoie să citească raportul final, pentru că deja știa ce avea să conțină. Expresii de genul *mândria Americii Latine*, *neînfricatul general* și, mai ales, *ucis de doi nemernici fără căpătâi*.

Doi lupi solitari. Doi ucigași fără complici.

Raportul procurorului, documentul care stabilea fără drept de apel cine erau acuzații în cazul Uribe, a fost publicat în noiembrie, de către Imprimeria Naţională. Era o carte cu coperţi de piele, ce închideau trei sute treizeci de pagini de cuvinte înghesuite și expresii juridice, însă oamenii au devorat-o de parcă ar fi fost un roman la modă. „A apărut, a apărut“, se auzea pe la colțul străzilor, iar vânzătorii ambulanți îi anunțau apariția chiar dacă nu o aveau de vânzare. În după-amiaza aceleiași zile, Julián Uribe a convocat o reuniune de urgență, dar nu în casa lui, ci în cea de la nr. 111 de pe Strada Novena: casa generalului, unde încă locuia văduva sa, unde biroul și biblioteca sa erau așa cum le lăsase și unde umbra sa continua să fie prezentă în mii de forme: pe treptele pe care fusese coborât sicriul, în vastul salon unde îl privegheaseră, la ferestrele prin care răzbătuseră, în noaptea morții lui, tânguirile deznădăjduite ale susținătorilor săi. În biroul generalului se aflau Julián Uribe și Carlos Adolfo Urueta, amândoi în picioare, amândoi copleșiți de tristețe, sau poate de indignare.

„Ai văzut raportul?“, l-a întrebat Urueta pe Anzola imediat ce acesta a intrat în încăpere.

Anzola făcuse rost de un exemplar de la redacția ziarului *El Liberal* și se dusese direct la cuprins. A găsit capitolul *Concluzii*, a găsit *Procedurile legale* și a citit cu inima strânsă, știind că nu avea să scape de ce se temuse mai tare. După ce îi declara vinovați pe Jesús Carvajal și Leovigildo Galarza, procurorul conchidea că nu există nici o probă împotriva celorlalți incriminați. Anzola a citit lista cu nevinovații, toți cei care nu aveau să sufere rigorile legii. Primul pe listă era Aurelio

Cancino, angajatul Întreprinderii Industriale Franco-Belgiene, care prezisese cu câteva săptămâni înainte uciderea generalului Uribe și de al cărui har profetic investigatorii nu s-au arătat interesați niciodată. A citit cu mare atenție cele aproape cincizeci de nume din lista nevinovaților și la urmă a dat și peste cel care-l interesa cu adevărat: Pedro León Acosta ocupa ultimul loc în acel nomenclator al infamiei. Era ca și cum ar fi vrut să-i joace o farsă proastă, s-a gândit Anzola, pentru că numele lui Acosta, plasat la sfârşitul paragrafului, alcătuia un fel de pod nerușinat către următorul paragraf, unde se declara, negru pe alb, nevinovăția lui Salomón Correal. Iar acum se afla în casa generalului și fratele acestuia îl privea cu ochii plini de tristețe, în timp ce Carlos Adolfo Urueta îl întreba dacă văzuse raportul.

„Da, l-am văzut deja“ a răspuns Anzola.

„Acosta, nevinovat“, a zis Urueta scuturând cartea ca un predicator. „Correal, nevinovat.“

„Iar despre iezuiți, nici un cuvânt“, a adăugat Julián Uribe.

„Nici unul“, a zis Urueta. „Ca și cum nu ar exista. Ca și cum nu ai fi aflat tot ce ai aflat. Numai dacă, bineînțeles, nu ți-ai închipuit totul.“

„Nu mi-am închipuit“, l-a asigurat Anzola. „Știu că iezuiții merg în vizită la ucigași. Știu că ucigașii au fost la colegiul San Bartolomé. Știu că iezuiții se întâlneau cu Correal. Știu că în spatele pseudonimului Ariston Men Hydor se ascunde un pamfletar care e unul și același cu cel ce a scris toate acele articole mizerabile împotriva generalului Uribe și le-a semnat El Campesino.“

„Și cine e omul ăsta?“

„Nu știu“, a răspuns Anzola.

„Nu știi, nu-i așa că nu știi?“, a zis Julián Uribe. „Ai numai indicii, Anzola, numai indicii. Acosta pe de-o parte, Correal pe de altă parte, apoi mai e și preotul Berestain pe acolo… Vreau să te cred, dar încă nu mi-ai explicat cum se leagă toate aceste lucruri pe care le-ai descoperit. Dincolo de închipuirea sau, mai bine zis, de teoria dumitale. Iar dacă nu ai fost în stare să mi le explici mie, cum i le vei explica judecătorului când va începe procesul? Eu vreau să te cred, Anzola, însă judecătorul n-o să te

creadă, pentru că ceea ce susții nu le va plăcea multora. Odată cu raportul procurorului, timpul nostru a expirat. Legea e lege: numai celor considerați vinovați în raport li se va intenta proces. Cei care nu apar ca vinovați în raportul procurorului sunt ca și cum nu ar exista. Și știi asta la fel de bine ca mine, nu-i așa?“

„E adevărat.“

„Procesul va începe într-un an de zile, mai mult sau mai puțin. Avem la dispoziție un an ca să-i dovedim judecătorului că raportul procurorului e o minciună. Avem la dispoziție un an ca să-l convingem că această carte e o greșeală. Mai exact: dumneata ai la dispoziție un an, stimate Anzola. Ai la dispoziţie un an pentru a nu ne înșela așteptările și a nu batjocori memoria fratelui meu. Ai la dispoziție un an pentru a ne demonstra că nu am greșit când ţi-am încredințat o misiune atât de delicată. Sunt multe lucruri în joc, Anzola, multe lucruri care, în cazul fratelui meu, trec dincolo de justiție. Dacă ceea ce susții e adevărat, dacă există un complot, pentru viitorul acestei țări e important ca toți cei care au luat parte la el să nu scape nepedepsiți. Cel care ucide și nu e pedepsit va ucide din nou. Cel care a pus la cale toate astea le va pune din nou. Ce vei face pentru a evita așa ceva?“

Anzola n-a scos un cuvânt.

„Spune-mi“, a continuat Julián Uribe. „Ce vei face pentru a-l convinge pe judecător că această carte denaturează adevărul, sau mai bine zis pentru a-l convinge că adevărul e în altă parte și că noi l-am descoperit?“

„Am să scriu și eu“, a zis Anzola. A rostit cuvintele cu atâta fermitate, încât în acea clipă a avut senzația că se hotărâse cu mult timp în urmă. „Am să povestesc totul. Apoi n-are decât să se facă tot cerul țăndări.“

Cinci zile mai târziu a apărut primul dintre articolele scrise de Anzola:

Uciderea rușinoasă a lui Rafael Uribe Uribe, lider incontestabil al liberalismului și îndrumător spiritual al Republicii, a rămas nepedepsită fără ca măcar acuzații să fie aduși în fața justiției. Aceasta este singura concluzie pe care o putem trage din nevrednicul raport al procurorului Alejandro

Rodríguez Forero, pe care-l credeam mai drept și mai fără de pată, sau cel puțin mai pus pe treabă și mai riguros. Însă raportul său e trista probă că autorii morali ai crimei, încă învăluiți în umbră, au putere asupra întregii țări; dacă pot să-și dorească și să ducă la îndeplinire moartea unui om atât de ilustru precum generalul Uribe, dacă pot să organizeze și să ducă la îndeplinire la lumina zilei un atac atât de mârșav și de laș precum cel suferit de generalul nostru în ziua de 15 octombrie 1914, atunci trebuie să acceptăm că nici unul dintre noi nu este în siguranță; că cei puternici hotărăsc din umbră cine trăieşte și cine moare în această țară uitată de Dumnezeu.

Raportul procurorului e un document extraordinar, dar nu pentru probitatea și calitatea lui de a face dreptate, ci pentru talentul cu care reușește să mascheze adevărul și să-i ascundă pe cei ce sunt responsabili de oribila crimă. Încă de la început, dorința procurorului de a răstălmăci faptele a fost atât de evidentă, încât fratele victimei, domnul Julián Uribe Uribe, s-a văzut obligat de bănuială, care uneori e o bună sfătuitoare, să ne încredințeze misiunea de a face o investigație paralelă cu cea oficială. La momentul respectiv, am acceptat cu onoare, onoarea unui om care l-a cunoscut pe generalul Uribe și i-a admirat opera și totodată a unuia îndurerat de moartea lui; nici prin cap nu ne-a trecut că aveam să dăm peste țesătura aceasta de conspirații, falsuri, imoralități și minciuni. Luni de zile am făcut toate eforturile pentru a scoate la lumină adevărul asupra celor întâmplate, lovindu-ne mereu de interesele obscure ale celor care făceau tot posibilul ca să tergiverseze procesul și să împiedice investigațiile; iar astăzi, din paginile acestui ziar demn, îndrăznim să ridicăm degetul acuzator, așa cum a făcut celebrul Émile Zola în urmă nu cu mult timp, și, la fel de intransigenți ca el, să spunem: Acuzăm.

Îl acuzăm pe generalul Salomón Correal, șeful Poliției, că a preluat cazul Uribe fără să aibă autoritatea necesară, mințind că această misiune i-a fost încredințată direct de președintele Republicii. Îl acuzăm pe generalul Correal că i-a pus sub urmărire și i-a hărțuit pe investigatorii care, asemenea generalului Lubín Bonilla, au crezut cu naivitate că misiunea lor era aceea de a-i găsi pe asasinii generalului Rafael Uribe Uribe, nu de a-i ascunde

după perdele de fum. Îl acuzăm pe generalul Correal că a refuzat să accepte probe care incriminau și alți indivizi în afară de cei care comiseseră efectiv crima, așa cum, susținut de procuror, a făcut tot ce i-a stat în puteri pentru ca un martor curajos să nu poată depune mărturie nicicum. Îl acuzăm pe generalul Correal că a ascuns cu bună știință dovezi, așa cum s-a întâmplat când a primit un pachet de hârtii găsite în casa ucigașilor și, sub privirile subordonaților săi, a ales câteva foi din pachet și le-a băgat în buzunar, lăsând posteritatea să se întrebe ce informații conțineau acele hârtii pe care nimeni nu le-a mai văzut de atunci. Îl acuzăm că le-a permis celor doi asasini să comunice între ei după ce au fost arestați; îl acuzăm că le indica prin gesturi când trebuiau să tacă și când trebuiau să răspundă la întrebările puse de investigatori; îl acuzăm că a dat ordin ca ucigașii să fie închiși în celule alăturate, despărţite de un perete extrem de subțire, ca să se poată pune de acord asupra minciunilor și strategiilor de urmat; îl acuzăm că a dispus ca asasinii să aibă o ordonanță care să le gătească ce vor, să le facă paturile dimineața, să le curețe latrinele peste noapte și că a permis, conform spuselor altor deținuți, ca fiecare din cei doi să aibă parte de cantități neobișnuite de mâncare, ajungând până la șase livre de carne și untură. Și îl mai acuzăm că a făcut uz de puterea sa, care nu e mică, pentru a le oferi asasinilor beneficii la care alţi deţinuţi din Columbia nici nu pot visa. De ce? Pentru că numai ei, cei doi ucigași, ar putea depune mărturie împotriva adevăraților vinovați de moartea generalului Rafael Uribe Uribe; pentru că numai acești ucigași sunt stăpânii unei tăceri care e cu adevărat de aur.

Purtarea generalului Correal e înconjurată de suspiciuni, așa cum poate vedea oricine privește dezinteresat, așa cum poate observa orice om a cărui inteligență e neîngrădită și care nu are alte intenții în afară de a descoperi adevărul. Dar nu și pentru procurorul Rodríguez Forero, care a fost complicele lui Correal încă de la începutul anchetei, și al cărui comportament, în loc să fie cel al unui funcționar integru, a fost mai degrabă al unui sclav care îndeplinește poruncile stăpânilor. Astfel, a refuzat să cerceteze cât adevăr era în declarațiile atâtor martori care susțineau că îl văzuseră pe generalul Pedro León Acosta

împreună cu asasinii la Salto del Tequendama; a refuzat să ia în calcul posibilitatea ca generalul Pedro León Acosta să fi fost omul care, în seara din ajunul crimei, a fost văzut stând de vorbă cu asasinii la intrarea în atelierul de tâmplărie; și, în sfârșit, a refuzat să-l suspecteze pe generalul Pedro León Acosta, deşi există mii de indicii că acesta are legătură directă cu crima. Domnul procuror, în ciuda atâtor mărturii care coincid, a preferat să ia în considerare varianta suspectului, care a negat până și faptul că ar fi fost în Bogotá în zilele de dinaintea tragicului eveniment. Cititorii ziarului La Patria *își amintesc cu siguranță, pentru că s-a făcut multă vâlvă, că același general Pedro León Acosta, într-o zi neagră, a încercat să-l ucidă pe președintele Republicii, generalul Rafael Reyes. Și atunci cum poate procurorul să creadă versiunea lui Pedro León Acosta în dauna celor ale altor martori? La ce să ne mai așteptăm de la un funcționar ca procurorul Rodríguez Forero, presupus reprezentant al intereselor comunității, dacă el crede orbește în cuvântul unui participant la o lovitură de stat și, în schimb, le dă cu tifla cetățenilor cu un trecut cât se poate de curat?*

În ziua de astăzi, numai cei care nu vor să vadă sau cei mânați de rea-credință ar mai putea nega că generalul Pedro León Acosta a fost implicat în uciderea lui Rafael Uribe Uribe mult mai mult decât reiese din raportul procurorului. Numai cei nepăsători sau corupți mai pot susține, fără să roșească până-n albul ochilor, că șeful Poliției e cu totul și cu totul nevinovat și nu i se poate imputa nici o neglijență. Și numai cei ignoranți sau uituci pot să nu țină cont că acești doi oameni siniștri au ceva în comun: cândva au încercat să omoare un președinte al Republicii. Salomón Correal, când l-a torturat pe bătrânul Manuel María Sanclemente; Pedro León Acosta, când l-a atacat cu lașitate pe generalul Rafael Reyes. De ce dovezi mai e nevoie pentru a demonstra complicitatea celor doi și țelul lor comun?

Dar există încă un vârf al acestui triunghi al răului care a șters de pe fața pământului un lider liberal al poporului și a rămas nepedepsit. Cel de-al treilea vârf, dragi cititori ai ziarului La Patria, *columbieni de bună-credință, trebuie căutat printre membrii Societăţii lui Isus. Ce e scandalul ăsta, strigă cititorii, ce e blasfemia asta? Nu e nici una, nici alta: pur și simplu e numai*

strădania noastră de a scrie negru pe alb anumite adevăruri care ne dor pe toți, dar pe care puțini le acceptăm.

Să ne bazăm pe probe. Cine erau cei care țineau întâlniri secrete cu șeful Poliției? Iezuiții, reprezentați de părintele Rufino Berestain. Cine au fost cei care, în timpul exercițiilor spirituale, au predicat de la înălțimea amvonului, proferând insulte și prejudiciind amintirea generalului asasinat, la doar o săptămână după ziua fatidică, cine au fost cei care i-au urat ca sufletul să-i putrezească în iad? Din nou: iezuiții; din nou reprezentați de bascul Berestain, bine cunoscut carlist, machiavelicul Rasputin al Poliției. De unde au ieșit ucigașii în noaptea de 13 octombrie 1914, conform declarațiilor luate de noi? De la colegiul iezuiților, care are o uşiță ce dă în Strada Novena. Cine îi vizitează și stă cu asasinii aflați la închisoarea Panóptico, cine le duce cadouri și cine strecoară, printre acele cadouri, cărți care-l calomniază și defăimează pe generalul Uribe, fără îndoială pentru a-i îmbărbăta pe asasini și a-i convinge că adevărata credință catolică susține și chiar se mândrește cu crima lor cumplită? Iezuiții. Iezuiții. Iezuiții.

Lansând toate aceste grave acuze de la tribuna presei libere, nu cerem ca vinovații să răspundă penal, pentru că de asta ar trebui să se ocupe justiția din țara noastră. Vrem, pur și simplu, să denunțăm neregulile și greșelile raportului întocmit de procuror, un raport care pare gândit mai degrabă pentru a ascunde decât pentru a dezvălui. Raportul procurorului Rodríguez Forero susține că nu există alți responsabili în cazul uciderii generalului Rafael Uribe Uribe în afară de cei doi asasini care și-au mărturisit vina și care așteaptă în închisoare începerea procesului; însă bunul-simț și cercetările noastre ne îndreptățesc să credem că este vorba despre un evantai mult mai larg de complicități și vini care implică oameni cu greutate din societatea noastră. În zilele următoare, cu voia lui Dumnezeu și dacă acest ziar plin de curaj ne va oferi în continuare spațiu pentru articole, vom spune ce am reușit să aflăm pe parcursul întregii noastre investigații libere de orice interes obscur și de orice dorință de răzbunare. Nu vrem altceva decât să primim răspuns la întrebările noastre. Nu are poporul columbian dreptul să nu mai fie înșelat, să scape de conspirații și de minciuni sfruntate? Nu

are dreptul să afle adevărul despre cei care îl conduc? Cine sunt adevărații autori ai crimei împotriva generalului Uribe Uribe?

Cine sunt ei?

Când Marco Tulio Anzola și-a văzut publicat articolul în ziarul *La Patria*, și-a spus că de acum încolo măcar de un lucru e sigur: nu mai există cale de întoarcere. În lunile următoare a continuat să trimită ziarului, destul de frecvent, rezultatele cercetărilor lui, sau mai bine zis să dea o formă scrisă noianului dezordonat din universul insondabil al însemnărilor și documentelor adunate, și trimitea fiecare text conștient că nu e doar o luare de atitudine, un articol plin de indignare, ci o mostră din viitoarea lui carte: o carte care trebuia să fie răspunsul său curajos la raportul procurorului, o carte care să demonstreze că Julián Uribe nu greșise când îi încredințase acea misiune, o carte care avea să fie *J'accuse* a lui, chiar așa. Nu avea să publice articolele sub pseudonim, așa cum făceau El Campesino și Ariston Men Hydor când îl atacau pe Uribe Uribe cu diatribele și minciunile lor sfruntate, ba chiar își scria numele cu mândrie, cu majuscule, și se simțea flatat când cititorii îl opreau pe stradă (în Parcul Mártires, de pildă, sau la Gata Golosa) și îl lăudau pentru curajul său. Începuse să circule zvonul că acele articole scandaloase făceau parte dintr-o carte în lucru, iar vocea și privirea acelor puțini cititori erau pline de respect, uneori chiar de admirație. Anzola nu mai simțise până atunci o astfel de vanitate, teribila vanitate de a fi curajos.

Cam prin acea perioadă a început să vadă indivizi dubioși pe la colțuri. Într-o dimineață, când s-a uitat pe fereastră să vadă dacă plouă, în loc de ploaie a văzut doi bărbați care păreau să se uite spre casa lui. I-a văzut din nou – cel puțin a crezut că erau aceiași, dar nu ar fi putut să confirme nici dacă ar fi fost o chestiune de viață și de moarte – într-o vineri seară, când a ieșit de la biroul său. Nu a vorbit cu nimeni despre asta, cu atât mai puțin cu Julián Uribe: nu a vrut să pară fricos, nu a vrut să fie și el unul dintre acei oameni care mereu se uită peste umăr. Generalul Uribe, s-a gândit, nu se uitase peste umăr în acea zi, nu fusese un astfel de om. Ce drept avea el să se teamă de lucruri pe care marele general nici nu le băgase în seamă?

Totuși i-a trimis o scrisoare ministrului de Interne. I-a atras atenția că are datoria să apere drepturile cetățenilor și să le garanteze libertățile individuale; i-a vorbit despre cercetările pe care le făcuse pentru a clarifica problemele apărute în cazul uciderii generalului Uribe; ca parte a acelor „cercetări absolut legale“, l-a înştiinţat, începuse să publice în ziarul *La Patria* o serie de articole ce demonstrau erorile comise de cei care instrumentau procesul. De atunci, spunea Anzola în scrisoare, fusese victima unei „disimulate, dar nu mai puțin periculoase, urmăriri din partea unor indivizi necunoscuţi“ și îi cerea domnului ministru să dispună prinderea lor de către polițiști. „Asta nu înseamnă că subsemnatul v-ar cere protecție personală“, a scris Anzola, „nu vrea altceva decât să găsească un ajutor oportun și eficace pentru când va fi cazul.“

După o lună a sosit și răspunsul. Nu era atât negativ, cât mai curând batjocoritor: „Imediat ce se va întâmpla ce spune semnatarul cererii, Poliția îi va oferi tot ajutorul necesar“. Anzola a văzut în sarcasmul de care era îmbibat răspunsul marca lui Salomón Correal. S-a bucurat că trecuse toată povestea sub tăcere pentru a nu se face singur de râs. Între timp, *Sansón Carrasco* publicase o caricatură barocă în care se înfruntau cele două grupări din acel război: de o parte se afla Anzola, cu o expresie feroce, cu nasul acvilin și dinții proeminenți, cu trupul acoperit de imaginea cețoasă a lui Uribe Uribe și a Morții cu coasa; de cealaltă parte se afla Salomón Correal, ținând cu seninătate o cruce. Legenda spunea: *Lașii atacă în grup*. Caricatura a apărut într-o luni. La o zi după aceea, Anzola s-a dus să asiste la o conferință ținută de susținătorii lui Marco Fidel Suárez, un gramatician cu barbă albă, vechi membru corespondent al Academiei Regale Spaniole, și un posibil candidat din partea Partidului Conservator la alegerile prezidențiale ce urmau să aibă loc peste un an. Conferința s-a ținut în Parcul Independencia, printre copaci piperniciți și case joase ce nu apărau pe nimeni de vântul rece care bătea dinspre munții de la răsărit. În timp ce Anzola aștepta să urce la tribună primul vorbitor, cineva l-a recunoscut.

„Sunteţi ateul acela“, i-a zis de la mică distanță un bărbat îmbrăcat într-un poncho negru.

Şi înainte ca Anzola să-și dea seama ce se întâmplă, lumea se apucase deja să-l huiduie. „Ateule!“, țipau guri nevăzute. „Ateule!“ Anzola a încercat să se apere: „Sunt catolic!“, a strigat în van. „Merg la biserică!“ Dincolo de fețele amenințătoare, de dinții de aur sclipind în gurile care proferau injurii, ramurile copacilor începuseră să freamăte. Și-a amintit ce i se întâmplase generalului Uribe cu puțin înainte să fie ucis: într-un parc, poate chiar acela unde se afla el acum, în timpul unei conferințe ținute de Ricardo Tirado sau de Fabio Lozano, mulțimea furioasă începuse să țipe la el, îl înconjurase și l-ar fi luat la bătaie dacă însoțitorii lui nu ar fi deschis o umbrelă neagră, la adăpostul căreia au reușit să o șteargă de acolo. Anzola s-a gândit la Uribe, apoi la ură și la cât de ușor e să urăști și și-a zis că orice om găsește în orice clipă motive să ucidă alt om. Atunci a început să plouă. Ploaia i-a mai domolit pe cei care-l amenințau, de parcă ar fi fost copii sau fiare sălbatice. Anzola a făcut repede câțiva pași mari şi a ieșit din parc, ajungând pe trotuar. Nu mai interesa pe nimeni: scânteia furiei colective se stinsese la fel de repede cum se aprinsese. După câteva minute era deja în drum spre casă, obosit și încordat, cu privirea fixă și cu mâinile tremurându-i ușor.

În acele zile i-a scris o scrisoare lui Ignacio Piñeres, șeful penitenciarelor, prin care îi cerea să dispună perchiziţionarea celulelor celor doi asasini. Existau înăuntru probe, dovezi importante, documente compromițătoare care să justifice o asemenea cerere? Anzola credea că da, cel puțin dacă judeca prin prisma a ceea ce apucase să vadă în timp ce-și îndeplinea misiunea secretă la închisoarea Panóptico; tocmai de aceea era nevoie ca perchiziţia să fie făcută conform rigorilor legii și, în același timp, fără ştirea asasinilor. Nu i-a fost greu să-l convingă pe șeful penitenciarelor: în data de 14 martie, la nouă și jumătate dimineața, Anzola şi Piñeres au ajuns la poarta închisorii Panóptico. Mai era cu ei șeful închisorilor de drept comun, un tânăr pe nume Rueda, care vorbea și se mișca de parcă ar fi avut un băţ în fund și a cărui voce era atât de ascuțită, încât lui Anzola i-a luat destul de mult până să se

obișnuiască cu ea. Piñeres, în schimb, i-a plăcut încă de la început. A simțit că se implică și că e gata să-l ajute. Când au ajuns la celulele ocupate de Galarza și Carvajal, Piñeres a făcut uz de autoritatea lui, ca să-l scutească pe Anzola de chinul de a se descurca singur. Le-a spus asasinilor, care îl priveau cu nepăsare din paturile lor, ce urma să se întâmple și le-a cerut ferm, deși politicos, să iasă din celule și să aștepte pe coridor. Galarza a ieșit primul, desculț, și Anzola i-a văzut picioarele fără fir de păr și unghiile murdare, mai puțin cea de la degetul mare de la piciorul stâng, care era vineţie ca și cum ar fi fost lovită. Carvajal a întârziat ceva mai mult și, înainte să iasă, s-a uitat prin celulă, măturând-o cu privirea ca și cum ar fi vrut să se asigure că nu se putea găsi înăuntru nimic compromițător sau incriminator. Ucigașii s-au sprijinit de zidul coridorului, fără să se uite unul la celălalt. Pe chipurile lor, pe acele buze subțiri și livide pe care mustățile rare nu reuşeau să le ascundă, apăruse o expresie ostilă, dar și senină totodată, ca și cum toate acelea li se întâmplau altora. Galarza, cu ochii săi de chinez aţintiţi la cravata lui Anzola, a întrebat:

„Dumneavoastră nu ați lucrat aici?“

„Ba da“, a zis Anzola.

„Și nu v-au dat afară?“

„Nu, nu m-au dat afară“, a zis Anzola. „M-au mutat, m-au promovat. Nu m-au dat afară.“

„Nouă ni s-a spus că v-au dat afară.“

„Cine v-a spus?“

„Oamenii.“

„Nu-i adevărat. Nu m-au dat afară. Am fost promovat. M-au mutat.“

„Aha“, a zis Galarza.

Apoi a început perchiziţia. Timp de trei ore și jumătate, cei doi funcționari au scotocit cele două celule alăturate, cercetând totul cu atenție și notând fiecare lucru într-un caiet asemănător cu cel folosit de Alfredo García, cu atâta vreme în urmă, pentru a da o declarație inutilă. Mai întâi au perchiziționat celula lui Carvajal și au găsit un costum de stofă destul de nou, un sacou și o pereche de pantaloni noi, călcați la dungă, trei cămăși fabricate în străinătate, o cutie plină cu chiloți și câteva flanele

de calitate. Au mai găsit o bucată de frânghie de vreo zece metri, o rolă de sârmă, un fierăstrău și trei ace. Au mai găsit o cutie cu bomboane de ciocolată și chifle de manioc, un portofel cu bani în el, un breloc fără chei și mai multe cărți, scrisori și caiete pe care Anzola le-a cercetat în timp ce Piñeres și Rueda dădeau ture prin celulele spațioase, ieșind din una și intrând în alta, sub privirile impasibile ale asasinilor. În celula lui Galarza au găsit cuverturi de lână, trei perechi de ghete ca și noi, un costum de stofă verde într-o stare cât se poate de bună, patru perechi de pantaloni de stofă, două pălării tiroleze, șase gulere noi, o cutie cu cravate și una cu chiloți de calitate. La sfârșitul perchiziţiei, Piñeres a rezumat situația în opt cuvinte:

„Nemernicii ăștia se îmbracă mai bine decât noi“.

Anzola a răsfoit toate cărțile și caietele asasinilor ca și cum de acolo urma să i se arate adevărul și din când în când și-a notat câte ceva în carnetul lui Lubín Bonilla. După ce a terminat de notat, cu puțin timp înainte de ora unu, a ieșit pe coridor, dar nu s-a dus la ucigași, ci a mers în curtea interioară și i-a adresat gardianului o frază care se voia o întrebare, însă care a sunat ca o acuzație:

„I-ați anunțat că venim“.

„Nu, domnule“, a zis gardianul cu voce gâtuită. „Eu n-am zis nimic, doar că azi-noapte a trecut pe aici domnul general.“

Gardianul se numea Carlos Riaño. De la el au aflat că în noaptea anterioară, în jurul orei douăsprezece, Salomón Correal venise la închisoarea Panóptico însoțit de unul dintre oamenii săi de încredere, ofițerul Guillermo Gamba. Însuși directorul închisorii i-a condus pe cei doi la celulele ucigașilor, după care i-a lăsat singuri cu ei. Au stat acolo cam o jumătate de oră, dar nici gardianul Riaño, nici deținuții și nici directorul închisorii nu știau despre ce discutaseră.

„Dar cine l-a anunțat pe Correal?“, a întrebat Anzola. „Nimeni nu mai știa în afară de noi și de voi. Iar noi nu l-am anunțat.“

„Domnul general are urechi peste tot“, a răspuns Riaño. „Mai ales când e vorba de Carvajal și Galarza. Nu se întâmplă nimic aici fără ca el să afle. Dacă se întâmplă ca ăștia doi să se certe,

imediat apare ba generalul, ba părintele Tenorio, de parcă Panóptico ar avea pereți de sticlă. Vă jur că așa se întâmplă.“

După care le-a spus că Galarza și Carvajal începuseră, de câteva luni încoace, să se poarte ca doi soți care nu se mai suportă. Și numai Correal sau preotul reușeau să-i împace. Ultima lor ceartă avusese loc cu două zile înainte: Riaño era în încăperea gardienilor, vecină cu celulele ucigașilor, jucând șah cu alți colegi, de fapt, mai degrabă făcea pe chibițul decât juca. Atunci au răsunat primele țipete. Carvajal îi striga celuilalt că numai din vina lui sunt închiși acolo, că așa le trebuie dacă s-au înhăitat cu oamenii ăia și că nu mai știe de ce l-o fi ascultat, în loc să-și vadă de treabă. Galarza a început să strige la el: „Tacă-ți fleanca, dobitocul dracului“, i-a zis. „Mai dă mult din gură că vezi tu cum rămâi fără beregată.“ Carvajal i-a răspuns ca o femeie supărată, țipând că nu se teme de el, dar se vedea de la o poștă că tremură de frică. Galarza și-a luat briceagul și, sub privirile tuturor, l-a pus în buzunarul de la pantaloni. Carvajal s-a dus să se ascundă la toalete.

„Și Correal a aflat toate astea?“

„Nu știu dacă a aflat sau nu, dar în ziua următoare a apărut părintele Tenorio, i-a luat pe cei doi și s-a închis cu ei în capelă. Așa cum se întâmplă mereu. Și de fiecare dată cei doi se întorc de la capelă ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic“, a zis Riaño. Apoi a adăugat: „Nu degeaba se spune că spovedania îți ia greutatea de pe suflet“.

„Da, nu degeaba“, a zis Anzola. După care l-a întrebat imediat: „Și au luat ceva? Correal și ofițerul care îl însoţea. Au scos ceva din celule?“.

„N-am văzut să fi scos ceva“, a zis Riaño.

Anzola i-a făcut câteva recomandări directorului închisorii: să li se ia asasinilor frânghia și toate ustensilele, ca nu cumva să-și facă rău, sau să le facă rău altor deținuți, sau să încerce să evadeze, şi să li se ia și cele două pălării tiroleze, fiindcă ucigașii le-ar fi putut folosi pentru a se deghiza, în caz că cineva i-ar fi ajutat să evadeze. Totul s-a făcut așa cum a dorit. După ce s-a întors acasă, Anzola s-a simțit atât mulțumit, cât și îngrijorat, pentru că aflase cu urechile lui ce știa deja de la martori: că generalul Toporișcă și iezuiții deveniseră protectorii asasinilor.

Aşa de mult se temeau de ce ar fi putut mărturisi? *Spovedania îți ia greutatea de pe suflet*, zisese gardianul Riaño, însă Anzola credea că nu: nu spovedania îi ajuta, ci promisiunile celor supuși. Motivul acelei vizite în plină noapte era același pentru care primiseră cărțile care-l calomniau pe Uribe Uribe și broșurile care-l declarau dușman al Bisericii și al lui Dumnezeu. Anzola și-a notat: *Să-i îmbărbăteze pe ucigași*. Apoi: *Să le aducă împăcarea sufletească*. Și la urmă: *Să îi asigure că nu vor ajunge în iad*.

La câteva zile după perchiziţie, asasinii au primit un pachet din partea capelanului închisorii. Când l-au deschis, au găsit două perechi de ghete noi și lenjerie intimă nouă. Carvajal a ales ghetele din piele galbenă, Galarza a rămas cu cele din pâslă albă, după care și-au împărțit frățește flanelele noi și chiloții în dungi. Toate acestea le-a declarat gardianul Riaño. Apoi a mai spus că într-o zi, după-amiază, îi văzuse pe ucigași intrând fiecare în celula lui cu câte o bocceluță cu haine de stofă. Habar nu avea de unde le primiseră, nici cine le adusese, tot ce știa era că Galarza a pus bocceaua în ladă fără să o desfacă, de parcă nu ar fi avut nevoie de hainele acelea, în schimb, Carvajal a despăturit câteva, ținându-le în aer ca să le vadă mai bine, iar când și-a dat seama că Riaño se uita la el, a băgat totul în ladă, trântind capacul cu putere, dar și cu insolență. Anzola a ascultat depoziția gardianului, și în vorbele lui erau atâta invidie și ranchiună, atâta dispreț față de cei doi deținuți care trăiau mai bine decât cei care-i păzeau, încât a avut un soi de revelație incomodă. Și-a zis că e de-ajuns să-i dai câțiva bănuți pentru ca Galarza și Carvajal să moară într-o noapte în somn, cu gâtul tăiat, cu sângele scurgându-se peste pernițele lor cu broderie fină.

Zilele trecute, împreună cu șeful penitenciarelor, am fost la închisoarea Panóptico pentru a face o perchiziţie-surpriză în celulele lui Jesús Carvajal și Leovigildo Galarza. Dar, spre marea noastră stupoare, aveam să ne dăm seama că generalul Salomón Correal, șeful Poliției, aflase pe căi misterioase despre intenția noastră și îi vizitase el însuși, în seara de dinaintea vizitei noastre, mai exact, la miezul nopții. Cititorii ziarului La Patria *se vor întreba, așa cum ne întrebăm și noi, ce căuta șeful Poliției la*

miezul nopții în celula ucigașilor generalului Rafael Uribe Uribe. Nu trebuie să fii neapărat Sherlock Holmes ca să bănuieşti că nu sunt tocmai onorabile intențiile cuiva care primește informații de la spionii săi și acționează pe furiș și la adăpostul întunericului.

Dar haideți să lăsăm deoparte acuzațiile, care sunt multe și foarte complicate, împotriva celui pe care poporul, în înțelepciunea sa, l-a poreclit „generalul Toporișcă". Dorința noastră este de a le prezenta cititorilor câteva descoperiri pe care am avut norocul să le facem în timpul vizitei sus-menționate, iar ei să le dea importanța pe care vor considera că o merită. Mai întâi să vorbim despre o agendă a lui Jesús Carvajal, un soi de jurnal din care, înainte de vizita noastră, cineva a rupt șapte pagini, despre conținutul cărora nu am reușit să aflăm nimic. Însă acele mâini complice nu au putut să rupă toate paginile, și în cele rămase am găsit destule informații folositoare. De exemplu, această notiță din prima zi a lunii iulie 1916: „Am cumpărat de la José García Lozano o pătură de lână cu patru sute cincizeci de peso (450) plătiți în bancnote". În fața unei asemenea dovezi, până şi cea mai obtuză minte s-ar întreba: de unde are un deţinut o sumă atât de mare? Conform datelor din nefericitul raport al procurorului, la momentul crimei, Galarza și Carvajal erau atât de săraci, încât s-au văzut nevoiți să amaneteze o coarbă pentru cincizeci de peso. Însă acum, din câte am reușit să aflăm, cheltuiesc sute de peso pe haine și tot soiul de comodități, și le mai rămân bani suficienți ca să-i dea cu camătă celorlalți condamnați. Ce noroc neaşteptat a dat peste ei! Dar nimic din toate astea nu i s-a părut procurorului Rodríguez demn de luat în seamă.

Haideți să ne oprim acum asupra celor care în acești ultimi ani au avut legătură directă cu ucigașii. Mama lui Galarza s-a întâlnit de mai multe ori cu șeful Poliției; conform unor declaraţii de care procurorul nu a vrut să țină cont, în timpul uneia dintre acele întâlniri, femeia și-a exprimat îngrijorarea că fiul ei, care o întreţinea, era acum în pușcărie; generalul Correal i-a spus să stea liniștită, asigurând-o că va găsi o cale prin care să primească niște bani de la o terță persoană. María Arrubla, concubina aceluiași Galarza, după ce toată viața ei a fost săracă lipită pământului, a ajuns acum să aibă servitoare și să dea

petreceri pentru vecini. Arrubla a fost închisă o perioadă la închisoarea pentru femei Buen Pastor, până când avea să se soluționeze situația ei juridică; dar și acolo, zic martorii, s-a bucurat de privilegii neobișnuite, fiind numită supraveghetoare peste celelalte deținute și primind zilnic un litru de lapte și o cutie în care să-și păstreze mâncarea, restul deținutelor neavând dreptul la așa ceva. O martoră a declarat: „Nu-mi vine să cred că, înainte de asasinarea generalului Uribe Uribe, María Arrubla umbla îmbrăcată ca vai de lume, cu haine de cânepă și opinci în picioare, iar acum poartă ghete, șal de mătase și fuste de stofă, și în plus știu sigur că folosește două nume". O asemenea situație nu merita nici cel mai mic interes din partea procurorului? Știu că nimeni nu va fi surprins să afle că nu s-a făcut nici cea mai mică anchetă.

Rudele lui Carvajal au avut parte de același noroc. În jurnalul sus-pomenit am găsit următoarea însemnare: „În data de 19 mai, Alejandro a plecat din Bogotá la Tolima". Numitul Alejandro Carvajal, fratele asasinului, a fost și el prezent la locul crimei – o misterioasă coincidență de care procurorul nici nu a vrut să audă –, pentru a-și apăra fratele de o posibilă furie a mulțimii. Prin investigațiile noastre, aceleași pe care procurorul nu a putut sau nu a vrut să le facă, am aflat că fratele asasinului, până atunci sărac lipit, a ajuns acum un negustător prosper în Ibagué, unde trăiește sub numele de Alejandro Barbosa. Îi rog pe cititori să judece singuri dacă nu e ceva necurat în apariția bruscă a unui asemenea noroc și dacă cel care-și schimbă numele nu urmărește să disimuleze și să se ascundă.

În ciuda tuturor acestor dovezi, în raportul său procurorul nu ține cont de sumele uriașe învârtite în cazul uciderii lui Rafael Uribe Uribe. Dovezile și martorii sunt peste tot, încă de la începutul anchetei, dar procurorul a făcut eforturi supraomenești ca să nu ia în seamă nimic. De ce? Pentru că, dacă ar fi ajuns să admită că asasinii au comis crima din rațiuni pecuniare, atunci ar fi trebuit ipso facto să caute și să descopere de unde vin acești bani, cine sunt cei care îi plătesc. Pentru a-și putea fundamenta povestea lui despre crimă, era obligat ca în raport să nu țină seama de nici un indiciu care să-l oblige să facă cercetări în alte locuri; acum știm că nu a fost vorba de o simplă neglijență, ci de

voința cât se poate de limpede de a-i ascunde pe adevărații responsabili: mâinile negre care, cu bani mânjiţi de sânge, au pus la cale și au plătit uciderea unui om, sfâșiind în două istoria unui popor. Noi continuăm să întrebăm răspicat: Ale cui sunt acele mâini negre?

Cine sunt ei?

L-a jumătatea lunii iulie, Julián Uribe l-a chemat la el pe Anzola. „Mai avem o mărturie“, i-a zis, „dar nu o considera ca pe una oarecare. Dacă nici cu asta nu-l convingem pe judecător, atunci chiar nu mai e nimic de făcut.“

Și iată-l pe Anzola așezat în salonul lui Julián Uribe, unde stătuse de atâtea ori în ultimii ani, simțindu-se ba ca într-o oază de liniște și pace în timp ce afară țara era pe picior de război, ba ca un conjurat care lupta, din acel loc secret, împotriva altei conjurații, conjurația ucigașă a celor ce deținеau puterea. Afară se pornise o ploaie măruntă, pe care rafalele de vânt o izbeau de geamurile din sticlă șlefuită. Pe un scaun, cel mai apropiat de fereastra dinspre stradă, stătea Julián Uribe, fumând o țigară de foi al cărei capăt aprins desena figuri incandescente în penumbră; în fața lui Anzola, așezați în fotoliile de răchită cu perne de catifea, stăteau Adela Garavito și tatăl ei. Generalul Elías Garavito era un bărbat cu barbă deasă și căruntă, dar cu bărbia rasă, cum se obișnuia în alte vremuri. Fost membru în Guardia Colombiana, îl cunoscuse și admirase pe generalul Uribe. El a vorbit mai întâi.

„Spune-le, draga mea“, a șoptit. „Spune-le tot ce știm.“

Fata lui era o femeie la patruzeci de ani, timidă și foarte religioasă, castă, îmbrăcată cu o rochie neagră până în pământ, care mergea la biserică mult mai mult decât și-ar fi dorit tatăl ei liberal. I-a luat ceva timp până să îndrăznească să se uite în ochii lui Anzola, dar chiar și așa, ferindu-și privirea, adresându-se mai mult covorului decât celor care-o ascultau, a spus niște lucruri pe care altcineva, un om mai de lume, mai obișnuit cu viața sau chiar mai curajos, le-ar fi trecut sub tăcere de frică.

Povestea ei se petrecea în 15 octombrie 1914.

„Ziua crimei“, a zis Anzola.

„Pentru mine“, a zis domnișoara Adela, „ziua Sfintei Teresa d’Ávila.“

După ce asistase la slujba de la ora nouă dimineața la Capilla del Sagrario, domnișoara Adela se întorcea la casa părinților ei, aflată nu departe de a generalului Uribe. Urcând pe Strada Novena, i s-a părut că-l vede pe generalul Salomón Correal intrând împreună cu un alt ofițer de poliție sub porticul casei vecine. După alți câțiva pași, domnișoara l-a recunoscut fără șovăială pe Correal, fiindcă îl ştia foarte bine. Pe celălalt ofițer, cu sabie și veston, nu a reușit să-l identifice. Nu-l mai văzuse niciodată.

„Erau în casa vecină?“, a întrebat-o Anzola. „Adică în casa lipită de a generalului Uribe?“

„Da“, a răspuns domnișoara Adela. „Și de acolo le-au făcut semne celorlalți.“

„Cui?“, a întrebat Anzola.

De sub porticul casei vecine, după ce l-a lăsat să intre pe ofițerul care-l însoțea, Correal s-a uitat spre colțul Şoselei Quinta și s-a apucat să facă semne din mână. La colț, cu câțiva pași mai sus de ușa casei generalului Uribe, erau doi bărbați îmbrăcaţi sărăcăcios, cu poncho și pălărie de pai. Chiar și de la acea depărtare, domnișoara Adela și-a dat seama că întreaga situație e nefirească: bărbații de la colț erau agitați şi se uitau unul la celălalt ca și cum s-ar fi întrebat ce trebuiau să facă. Căutând să-și dea seama mai bine de ce se întâmplă, însă fără să pară necioplită sau băgăreață, domnișoara Adela a continuat să urce strada și a ajuns în dreptul celor doi meşteşugari. Atunci a observat că ascundeau ceva sub ponchouri.

„Fiecare?“, a întrebat Anzola. „Sunteți sigură?“

„Fata mea nici nu minte, nici nu exagerează“, a zis generalul Garavito.

„N-am vrut să insinuez asta“, s-a scuzat Anzola. „Voiam doar să știu dacă e sigură.“

„La fel de sigură ca de existența lui Dumnezeu“, a răspuns Adela Garavito. „Amândoi își țineau brațele sub poncho și tot mișcau ceva acolo. Amândoi ascundeau ceva.“

„Toporiștile“, a zis Anzola.

„Asta nu mai știu“, a continuat domnișoara Adela. „Dar știu că erau agitați, se vedea de la o poștă.“

Atunci a trecut pe lângă ea doamna Etelvina Posse, atât de grăbită, încât nici măcar nu s-a oprit să o salute, deşi se cunoșteau foarte bine. „Nici măcar nu și-a dat seama că eram eu“, a zis Adela Garavito. Doamna Etelvina nu i-a fost niciodată simpatică: se spunea despre ea că e mult prea prietenă cu șeful Poliției, pe când soțul ei nu-l suporta deloc. Se mai spunea și că Salomón Correal o recrutase pentru poliția secretă, formată din cetățeni care informau despre alți cetățeni. Adela Garavito s-a întors cu precauție și a văzut-o pe doamna Etelvina oprindu-se lângă general și vorbind cu el. Nu a reușit să audă ce-și spuneau pentru că exact atunci a dat colțul străzii, însă când a ajuns acasă, la vreo jumătate de cvartal spre sud, i-a povestit tatălui ei ce văzuse.

După-amiază știrea a ajuns la ei: generalul Uribe fusese atacat cu lovituri de toporișcă de către doi meşteşugari. Elías Garavito a ieșit pe străzile pline de zarvă ca să afle cum stau lucrurile și a ajuns până la casa generalului Uribe, dar nu a reușit să treacă de agitația din vestibul şi să stea de vorbă cu cineva din familia lui. A discutat cu câțiva liberali pe care îi cunoștea, însă și aceștia erau la fel de dezorientați ca toată lumea, așa că s-a întors acasă și a stat împreună cu familia în acele momente în care lumea părea gata să se sfârșească. A intrat în camera fiicei lui fără să bată la ușă și fără să-i pese că o să-l vadă cu ochii în lacrimi. Nu a trebuit să-i explice la ce se referea când s-a așezat pe canapea, a dat deoparte câteva perniițe și a vorbit ca și cum nu ar fi fost singuri în încăpere.

„Să nu mai povesteşti nimănui ce mi-ai povestit mie azi-dimineață“, a zis. „Riscăm să fim otrăviţi, sau mai știu eu ce.“

Adela i-a dat ascultare. După câteva zile s-a întâlnit din nou cu doamna Etelvina Posse, care de data aceasta s-a oprit să stea de vorbă cu ea, mai întâi despre tot soiul de fleacuri, iar apoi i-a arătat ziarul pe care-l avea în mână, deschis la pagina cu fotografia ucigașilor Galarza și Carvajal.

„Îi recunosc“, a zis Adela Garavito. „Sunt aceiași care pândeau la colțul străzii în ziua în care l-au omorât.“

Vorbele ei au luat-o prin surprindere pe doamna Etelvina. „A fost ca și cum, brusc, și-ar fi dat seama că mă judecase greșit“, a zis Adela Garavito. „A fost ca și cum ar fi crezut că sunt de

partea ei, de partea celor care s-au bucurat de moartea generalului Uribe. Nu și-a putut închipui că eram de altă părere. S-a schimbat la față.“

„Unde?“, a întrebat doamna Etelvina.

„Acolo, la colțul străzii, lângă casa familiei Uribe“, a răspuns Adela. „Și domnul general Correal le făcea semne de sub porticul casei vecine. Asta mi s-a părut ciudat.“

„Salomón nici n-a fost în oraș în ziua aia“, a contrazis-o ea.

„Ba a fost“, i-a întors-o Adela Garavito. „L-am văzut cu ochii mei.“

„Nu știu cum l-ai văzut tu, că eu n-am văzut nimic“, a zis doamna Etelvina.

„Și nu era singur“, a adăugat Adela. „Mai era cineva cu el, amândoi le făceau semne asasinilor.“

Fără să se mai uite la ea, doamna Etelvina i-a întins ziarul.

„Ia-l tu, fata mea, eu l-am citit deja“, a zis, apoi a adăugat îndepărtându-se: „Scuză-mă“.

„Cui i-ați mai spus toate astea?“, a întrebat Julián Uribe.

„Nimănui“, a răspuns generalul Garavito. „În zilele acelea se zvonea că poliția îi maltratează pe cei care se duc să depună mărturie. Se lua de ei, încerca să-i intimideze. Am aflat despre mai multe cazuri când cei care voiseră să depună mărturie în legătură cu cele văzute sfârșiseră prin a fi ținuți două-trei nopți în arest. De aceea i-am cerut Adelitei să nu se ducă nicăieri, să nu declare nimic, iar ea mi-a dat ascultare.“

Julián Uribe s-a ridicat și s-a dus până în mijlocul salonului. În lumina slabă a înserării, chipul lui părea mai prelung.

„Aţi fi de acord să depuneți mărturie?“, a întrebat.

Adela Garavito s-a uitat la tatăl ei și a citit pe chipul său ceva ce Anzola nu a reușit să citească.

„Da, dacă are vreo importanță“, a răspuns.

„Are o importanță uriașă“, a zis Anzola. Apoi i s-a adresat tatălui, nu fetei, în ciuda faptului că se referea la ce spusese ea. „Organizez eu totul, domnule general. Poimâine vine domnul judecător să îi ia declarație domnișoarei. Și dumneavoastră, dacă nu vă deranjează.“

„Nu mă deranjează“, a răspuns generalul. „Deși am spus deja ce aveam de spus.“

„Dar nu înaintea unui judecător“, a zis Anzola.

„N-ar trebui să conteze“, a stăruit generalul. „Cuvântul unui domn rămâne același, cu sau fără martori.“

„N-ar fi rău ca lucrurile să fie atât de simple“, a zis Anzola.

A părăsit casa lui Julián Uribe într-o stare de exaltare cum nu mai simțise de multe zile. Știa că optimismul nu durează mai mult de câteva ore, totuși s-a bucurat din plin de acele câteva clipe care erau ca un leac împotriva lipsei de încredere. Se lăsa noaptea, dar pe străzi încă nu erau aprinse toate luminile. În schimb, luminile caselor se reflectau în băltoace și în pietrele de pavaj spălate de ploaie. Vântul începea să se înteţească. Anzola a simțit cum i se încâlceşte părul și s-a văzut silit să-și încrucișeze brațele pentru ca rafalele de vânt să nu-i desfacă paltonul, temându-se mai mult decât orice ca nu cumva să se îmbolnăvească tocmai în acele momente decisive. Probabil că tot frigul îi făcuse și pe ceilalți oameni să se retragă pe la casele lor mai devreme decât de obicei, așa că pașii lui Anzola răsunau pe caldarâm ca ai unui intrus într-o casă pustie. La asta se gândea când și-a dat seama că nu era singur pe stradă.

Uitându-se peste umăr, Anzola a văzut doi bărbați înfăşurați în ponchouri. Să-i fi jucat închipuirea feste sau ponchourile fluturau de parcă cei doi ar fi ascuns ceva sub ele? Pașii lui, mai grăbiți acum, au răsunat de-a lungul zidurilor văruite. După ce a dat colțul străzii, a început să facă pași tot mai mari, aproape niște salturi, pentru a se îndepărta cât mai mult de oamenii cu ponchouri cât încă nu-l vedeau. Bărbații au dat și ei colțul străzii, iar Anzola i-a privit din nou peste umăr și a văzut ceva mișcând sub ponchourile lor – avea să se întrebe mereu dacă într-adevăr văzuse ceea ce a crezut că vede: un poncho s-a unduit în bătaia vântului, lăsând la vedere, pentru o clipă, o lamă de metal care a sclipit argintiu în lumina de pe stradă. Atunci, convins că se află în pericol, s-a grăbit și mai tare, iar paşii îi păreau un ecou al bătăilor accelerate ale inimii. A simțit sudoarea şiroindu-i pe piept. A zărit în depărtare o lumină băltind pe caldarâm, s-a îndreptat într-acolo și a dat peste o bodegă deschisă, plină de lume. Înainte de-a intra, a aruncat o scurtă privire de-a lungul străzii, dar nu se mai vedea nimeni: nici bărbații înfăşurați în ponchouri, nici altcineva. L-a izbit

căldura, căldura răsuflărilor străine. Urechile îi vuiau. Poate de aceea a întârziat să răspundă când a fost întrebat:

„Cu ce să vă servesc, domnule?“.

Într-o dimineață, înainte să iasă din casă, a găsit un plic care îi era adresat. Conținea o bucată din ziarul *Gil Blas*, numărul din ziua trecută, pe care Anzola nu-l văzuse: nu pentru că fusese cu totul cufundat în cele trei mii de pagini greoaie ale raportului, ci pentru că *Gil Blas* i se părea la fel de iresponsabil și dăunător ca inamicilor lui ideologici. Bucata de ziar fusese ruptă cu mâna, nu tăiată cu foarfeca, așa încât într-un colț lipseau câteva litere, dar asta nu l-a împiedicat să citească. Era vorba despre o scrisoare. Una pe care un deținut de la Panóptico i-o adresa directorului ziarului și în care declara public că fusese torturat de oamenii lui Salomón Correal. Deținutul se numea Valentín González, iar Anzola nu știa nimic despre el, în afară de ce a aflat de pe aceeași pagină din *Gil Blas*: era închis la Panóptico pentru că furase ostensoriul de la Iglesia de las Nieves. Anzola și-a amintit de caz: ostensoriul dispăruse din Iglesia de las Nieves anul trecut, într-o zi din luna iulie. O săptămână mai târziu, după reținerea și mai apoi eliberarea unui cetățean spaniol, a unui prezbiter și a unei cântărețe de operă, poliția a găsit, într-un colț întunecos al bisericii, sub statuia Sfântului Luis, o parte din lucrurile furate. S-au găsit suportul ostensoriului, câteva bucăți de ostie, o batistă, chiștoace și urme de pași: urmele fără drept de apel ale hoțului. Poliția a făcut șase arestări, declarând că e pe cale să rezolve cazul și că populația poate să stea liniștită. La fel ca mulți alții, și Anzola s-a întrebat cum e posibil ca poliția să găsească toate acele dovezi în aceeași biserică, după opt zile de la comiterea furtului, ca și cum între timp nu trecuse nimeni pe acolo, nici măcar să dea cu mătura. Acum cazul se afla din nou în fața ochilor săi.

„Timp de nouă zile“, scria deținutul Valentín González, „am fost ținut la izolare fără să mi se dea nici un fel de hrană, nici măcar pâine, și fără vreo haină cât de cât mai călduroasă; eram scos de acolo numai noaptea, între orele unu și trei, pentru a fi dus la un birou din prima curte interioară, tremurând de frig și mort de foame, iar acolo, în acel birou, eram legat de mâini și

supus torturii.“ După ore de chin, comisarul Manuel Basto, care instrumenta cazul său, dădea ordin să fie dus înapoi la izolare, iar la întoarcere își găsea celula plină de urină și fecale. Într-o zi, doborât de durere, de foame, de frig și de privațiuni, Valentín González le-a cerut torţionarilor săi să-l omoare odată.

„N-ar avea nici un farmec“, i s-a răspuns. „O să te omorâm, dar încetul cu încetul.“

Ceea ce și făceau. Valentín González pomenea și de bătăile primite de la cei din Poliția secretă, care îl scoteau frecvent din celulă, îl legau de mâini, îi aruncau rumeguș în ochi și din toate părțile îi cărau lovituri care-l făceau să se clatine amețit, ceea ce stârnea în rândul torționarilor hohote de râs al căror ecou umplea curtea interioară. După mai multe zile de aplicare a acelui regim, a fost mutat într-o altă celulă, unde a fost ținut la izolare totală timp de două zile. Acum, după spusele lui, avea degetele numai răni din cauza torturii, iar umezeala din celulă îi pătrunsese adânc în oase, pricinuindu-i dureri cumplite. „Am cerut stăruitor, dar inutil, să fiu dus la doctor“, scria el în scrisoare. „Domnul Basto a fost de părere că nu e bine să afle cineva despre situația în care mă aflu.“ Şi încheia scrisoarea spunând că oricine poate să meargă la Panóptico să se asigure de adevărul acestor acuzații: rănile lui erau acolo și puteau fi văzute de oricine. Nu susținea nici o clipă că n-ar fi fost autorul furtului, a observat Anzola. Nu-i păsa de asta: voia ca lumea din afară să știe ce suferințe îndură.

Anzola a citit scrisoarea o dată, apoi încă o dată. Întâi s-a gândit că nu era chiar totul pierdut dacă se mai petreceau astfel de lucruri: dacă cetățeni necunoscuți, oameni de bine, își găseau timp și făceau efortul să-i trimită probe necesare pentru a arăta opiniei publice adevărata față a poliției, pentru a-i arăta adevărata față, despuiată de măști, a lui Salomón Correal. Dacă toți cei care erau de partea lui ar fi făcut astfel de gesturi, toți cei care voiau să afle, ca și el, adevărul despre crimă! Dacă participanții la complot ar fi ajuns să simtă presiunea opiniei publice indignate! Da, da, îi era profund recunoscător acelei umbre anonime care îi lăsase plicul, expunându-se poate unor riscuri majore, ascunzându-se poate de poliția secretă… La asta se gândea Anzola când a luat iarăși plicul, hotărât să găsească

vreun indiciu despre identitatea binefăcătorului, însă a dat în schimb peste o bucățică de hârtie gălbuie pe care nu o observase mai devreme. A citit cuvintele scrise de mână având senzația că e victima unei glume de copii, dar nu una ca oricare alta, ci una în care copilul strânge o macetă în mână și o beznă lichidă îi umple privirea.

Domnului Anzola: ca să vadă numai o mică parte din ce i se poate întâmpla dacă nu renunță să-și bage nasul unde nu-i fierbe oala.

Mai târziu avea să-și dea seama că în acel moment i se întâmplaseră mult mai multe lucruri decât reușise să simtă. Mai întâi a fost frica; apoi, ceva ce nu prevăzuse, frica de a i se face frică. Și dacă ar renunța? Dacă s-ar lăsa învins de amenințări, de perspectiva durerilor fizice sau a unei morți violente? Ce s-ar alege atunci de toate eforturile lui din anii aceia, în care i-a pus în pericol și pe alții, nu doar pe sine, în care a căutat confuz adevărul și dreptatea în hățișul complotului? Totul s-a schimbat brusc în acea noapte din 1914 când Julián Uribe și Carlos Adolfo Urueta au venit să-i ceară o favoare. Pe atunci lumea era mult mai simplă, însă numai pentru el: pentru generalul Uribe, amenințările scrise s-au transformat într-un atac real care i-a răpit viața. Existau două variante: pe de o parte, ar trebui să fie nebun dacă, perfect conștient de consecințele demersului său, ar continua să-i dea curs; iar pe de altă parte, dacă s-ar lăsa intimidat de amenințări ar însemna să trădeze memoria generalului asasinat. Anzola nu a păstrat bilețelul amenințător, ci l-a aruncat direct în șemineu. În schimb, bucata din *Gil Blas* a lăsat-o pe birou, cu gând să o transcrie mai târziu. Chiar dacă nu-și dădea seama încă, în acel gest neînsemnat se ascundea decizia de a merge mai departe. După câteva săptămâni, o întâlnire întâmplătoare l-a convins că nu are de ales.

Anzola a participat la o conferință despre războiul din Europa, organizată de un grup numit Prietenii Antantei, la care au asistat peste trei sute de persoane în sala Olympia. Timp de două ore, ce păreau să nu se mai sfârșească, s-a vorbit despre ce se întâmpla în Europa acum, când se împliniseră trei ani de la izbucnirea războiului: acest infern care devorase superputeri și în ale cărui cinci milioane de victime se putea vedea dispariția

unei întregi generații. S-a vorbit despre ambasadorii Franței în Statele Unite, despre noile lupte de la Ypres, despre miile de tranșee cucerite de nemți la granița cu Belgia, iar un cetățean spaniol a spus că liberalii făceau eforturi pentru ca Spania să intre și ea în război, ca mai târziu să nu-i fie rușine că nu a luat parte la lupta contra barbariei. Cineva i-a spus lui Anzola că în rândurile din față erau așezați cei din familia soldatului Hernando de Bengoechea; sau poate că nici nu a fost nevoie să-i spună cineva, pentru că vorbitorul îi privea de la înălțimea podiumului, elogiind călduros curajul tânărului soldat și calitatea extraordinară a poemelor lui, din care chiar a citit un vers, însă Anzola nu a reușit să-l audă prea bine, un vers în care se vorbea despre Paris și apăreau cuvintele *focuri* și *astral*. Publicul a izbucnit în aplauze. Două persoane din primul rând s-au ridicat în picioare, urmate de întreaga sală, iar asta l-a emoționat pe Anzola.

După terminarea conferinței, a înaintat spre primele rânduri, mergând împotriva șuvoiului de oameni care părăseau sala. Dorea să-i cunoască pe membrii familiei lui Bengoechea, să dea mâna cu ei, să le audă vocile, și nu a fost deloc decepționat când a aflat că nu era vorba de toți membrii familiei, ci doar de Elvira, sora soldatului, care asistase la conferință împreună cu Diego Suárez Costa și cu o însoțitoare. Se pare că Suárez fusese marele prieten columbian al soldatului, însă Anzola nu a înțeles dacă se afla numai în trecere prin Bogotá sau locuia aici, dar nici nu a făcut nimic ca să afle exact, pentru că atenția îi fusese atrasă de Elvira. Era o tânără cu ochi mari, cu părul prins într-o coadă groasă și purta la guler o agrafă cu drapelul Franței. „Mi-ar fi plăcut să-l cunosc pe fratele dumneavoastră“, i-a spus Anzola când i-a fost prezentat. I-a luat mâna, a ridicat-o ca pe o batistă căzută și a dus-o către gura închisă, oprindu-se înainte să i-o sărute. „Marco Tulio Anzola“, a adăugat.

„A, da!“, a exclamat ea. „Dumneavoastră scrieți articolele acelea care ne țin cu sufletul la gură.“

„Iertați-mă“, a început Anzola. „Eu nu…“

„Și fratelui meu i-ar fi plăcut să vă cunoască“, l-a întrerupt Elvira. „Cel puțin așa se spune în familia noastră.“

Vorbesc despre mine, s-a gândit Anzola. *I-ar fi plăcut să mă cunoască*. În lunile care au urmat, și-a tot amintit de acel scurt dialog, pe când își dedica timpul și energia redactării finale a cărții. Uneori își zicea că vorbele Elvirei erau vindicative, alteori, că erau expresia unei exigențe. Uneori, scriind câte un paragraf în care îl denunța pe Salomón Correal sau pe Pedro León Acosta, se gândea că, la vârsta lui, Hernando de Bengoechea era deja mort, dar cei douăzeci și șase de ani i-au fost de ajuns pentru a lăsa în urmă poeme care astăzi erau aplaudate la scenă deschisă și, de asemenea, pentru a avea parte de o moarte eroică apărând valorile eterne. Dar el, Anzola, ce a reușit să facă în cei douăzeci și șase de ani pe care urma să-i împlinească peste câteva zile? Iar cartea aceea pe care o scria, cartea aceea care nu era una de poezie, ci de proză cât se poate de seacă, cartea aceea prin care nu urmărea decât denunțarea unui complot asasin, scrisă fără nici o înfloritură, în limbajul juridic și cu retorica aspră a bunului-simț, putea ea să-i aducă moartea? Oare își săpa singur mormântul pe măsură ce scria paragraf după paragraf, articol după articol, mărturie după mărturie? Fiece pagină pe care Anzola o umplea cu scrisul său înclinat conținea o dezvăluire subversivă sau o denunțare ce era ca o bombă sau ca o torpilă. Da, și-a zis Anzola, chiar așa: manuscrisul acela era un submarin de război, iar anumite fragmente erau torpile îndreptate împotriva puterii columbiene, gata să deschidă o breșă sub linia de plutire pentru ca totul să se scufunde în adâncuri și să nu mai iasă niciodată la suprafață.

Pentru a verifica forța paginilor pe care le scria, a continuat să publice articole în ziarul *La Patria*, însă acum articolele nu mai erau doar schițe pe care avea să le dezvolte apoi în carte, ci fragmente întregi din manuscrisul definitiv. Uneori le arăta pagini din manuscris celor din jur, pentru ca un martor să-i confirme că așa se petrecuseră lucrurile, sau pentru ca un expert – un jurist mai experimentat decât el – să-și dea cu părerea și să poată corecta o proastă interpretare a legii. O dată, pentru a vedea efectele cărții, a dus la o întrunire a Consiliului din regiunea Cundinamarca un capitol dedicat în întregime corupției procurorului Alejandro Rodríguez Forero. Consiliul

avea și rolul de a face propuneri pentru alegerea următorului procuror general. După citirea acelor pagini, a renunțat să-l mai susțină pe Rodríguez, iar lui Anzola i-a părut rău numai de faptul că afară, în lumea oamenilor simpli, nu se întâmpla același lucru. Într-un articol de presă, Rodríguez Forero declarase că membrii familiei Uribe erau indignaţi de ceea ce făcea domnul Anzola, pe care-l considerau un mitoman fără leac, și dezaprobau întru totul cursul pe care-l luase investigația. Anzola s-a dus în vizită la Julián Uribe pentru a discuta despre asta, însă fratele generalului, rușinat, fără să-l poată privi în ochi, i-a dat vestea:

„Familia și-a ales avocatul pentru proces. Vreau să-ţi spun că nu a ținut deloc de mine."

„Cine e?", a întrebat Anzola.

„Pedro Alejo Rodríguez", a zis Julián Uribe. „Da, nici eu nu mai înțeleg nimic."

Se întâmplase ceva absolut de neînțeles. Tânărul avocat Pedro Alejo Rodríguez era fiul procurorului Alejandro Rodríguez Forero. Să-l alegi pe el să reprezinte legal familia Uribe în procesul împotriva asasinilor generalului nu era o stângăcie: era sinucidere curată. Dar asta a fost vestea pe care i-a dat-o fratele generalului, care, evident, nu ar fi vrut să fie el mesagerul: Pedro Alejo Rodríguez era în mod oficial avocatul familiei victimei, deşi se ştia că e fiul unuia dintre complotiști, sau al celui care se folosise de toată puterea sa pentru a-i proteja pe complotiști. Nu, nu se putea ca Julián Uribe să fi căzut într-o capcană atât de grosolană. Anzola și-a dus mâinile la față și numai demnitatea l-a împiedicat să spună tot ce ar fi vrut.

„Așadar, e adevărat", a zis. „Nu mai aveți încredere în mine."

„Nu știu exact cum s-a întâmplat, dragul meu Anzola", s-a scuzat Uribe. „Tot ce știu e că a fost alegerea doamnei Tulia. Cine știe ce i-or fi spus, biata de ea."

„Văduvele nu ar trebui să aibă dreptul de a decide nimic, niciodată", a zis Anzola.

„Te rog, ai grijă cum vorbeşti", i-a atras atenţia Uribe. „Văduva asta e cumnata mea. Și merită în continuare tot respectul nostru."

„Cu tot respectul, văduva asta tocmai a aruncat totul la gunoi“, a zis Anzola. „Şi copiii ce părere au?“

„Nu știu.“

„Dar domnul Urueta? Și el mi-a încredințat această misiune. Are dreptul…“

„Domnul Urueta e la Washington.“

„Ce? Și ce face acolo?“

„L-au numit membru al Legației“, a zis Uribe. „Și s-a dus. Ce să fi făcut?“

„În fine, asta nu contează. Până la urmă, și dacă e ministru poate să nu fie de acord cu decizia văduvei.“

Julián Uribe a părut să-și piardă răbdarea. „Cum îţi spun, și eu sunt la fel de surprins ca tine. Dar e la fel de adevărat că nu știm de ce e în stare tânărul Rodríguez. Nu cred că trebuie să ne așteptăm la ce e mai rău.“

„Ba da, domnule Uribe, trebuie să ne așteptăm“, a replicat Anzola. „La ce e mai rău și la mai mult de atât.“

Vestea l-a tulburat atât de tare, încât timp de trei săptămâni s-a închis în casă pentru a termina cartea, ca nu cumva deziluzia și decepția suferite să-l facă să nu o mai ducă la bun sfârșit. A fost cât pe ce: de ce să-și riște reputația și chiar viața făcând ceva care nu mai stârnea nici măcar admirația, ca să nu mai vorbească de solidaritatea familiei generalului Uribe? Totuși a reușit să continue lucrul la carte, pierzând șirul zilelor, dormind mult ziua și lucrând noaptea, la lumină slabă, până îl usturau ochii. Până la final, l-au însoțit în munca sa dosarul cu cele trei mii de pagini de fapte de netăgăduit și raportul procurorului, cu cele trei sute treizeci de pagini pline cu minciuni și mistificări. Nu se mai simțea indignat, deja nu mai știa de ce acceptase misiunea aceea într-o noapte îndepărtată atunci când, în zorii unei zile de septembrie, a scris *Concluzii*, un cuvânt care pe hârtie i s-a părut nefiresc de lung. Apoi, mai jos:

1. *Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal nu sunt altceva decât niște instrumente, făptașii materiali ai crimei împotriva liderului liberal, generalul Uribe Uribe.*

2. *Uciderea marelui patriot a fost pusă la cale de acel grup de conservatori carliști căruia i-a căzut victimă președintele Manuel*

María Sanclemente, care a organizat atentatul împotriva președintelui Rafael Reyes și cu siguranță va continua să pună la cale crime împotriva oricui va ajunge în situația de a putea îndrepta țara către democrație, iar

3. *Sufletul acestei cumplite și tenebroase grupări este Societatea prelaților iezuiți.*

Apoi a scris SFÂRȘIT, șapte litere mari de tipar, atât de apăsat încât delicata peniță Waterman a zgâriat hârtia. S-a gândit că nici măcar nu avea rost să ofere cartea Imprimeriei Naționale, care n-ar publica-o nici dacă i-ar cere-o papa însuși. Până la urmă a hotărât să procedeze astfel: imediat ce trecea un exemplar pe curat, avea să-l ducă la Tipografia Gómez și să plătească tiparul din buzunarul său. S-a dus la culcare, însă era atât de agitat, încât cu greu a reușit să adoarmă. Dimineață, în zori, a luat o foaie albă de hârtie și a scris titlul:

Cine sunt ei?

A pus manuscrisul într-o servietă de piele și a ieșit în orașul care începea să se trezească. Era frig și vântul îi șfichiuia fața. Anzola a inspirat adânc și aerul i-a ars nările, aducându-i o lacrimă în ochi. Totul părea la fel ca înainte, dar nu mai era deloc așa. Dusese la bun sfârșit misiunea pe care, cu trei ani în urmă, i-o încredințase familia Uribe, iar acum familia nu îl mai sprijinea; ridica un deget acuzator împotriva tuturor oamenilor puternici din țară și nimeni nu-l putea asigura că aceștia nu aveau să-i facă rău. Putea încă să se răzgândească, să se răsucească pe călcâie la următorul colț de stradă, să bea o ciocolată caldă și să uite de toate, să se întoarcă la viața lui de dinainte, la o viață liniștită. Dar a mers mai departe, gândindu-se la ce vedeau trecătorii care se uitau la el: un bărbat solitar, dar încă neînfrânt de tot, tânăr şi cu iluziile spulberate, târșâindu-și pantofii. Oare se vedea din afară decizia cumplită pe care o luase în sinea lui? Și dacă cineva și-ar da seama, dacă ar încerca să-l facă să-și schimbe hotărârea? Dar nu ar reuși, nu. Trebuia să reziste, trebuia să meargă mai departe, măcar așa va putea spune într-o zi că își ținuse promisiunea făcută lui Julián Uribe: scrisese cartea, spusese totul, iar acum nu îi mai rămânea decât să se așeze și să aștepte până când avea să-i cadă cerul în cap.

La un colț de stradă s-a oprit ca să treacă un Ford. O tânără cu pălărie a ridicat încet capul și privirea ei a trecut prin Anzola de parcă ar fi fost invizibil.

VIII
Procesul

Marco Tulio Anzola și-a publicat cartea subversivă fără să știe că nouăzeci și șapte de ani mai târziu, într-un apartament mic și întunecos din capitala care-l uitase, doi cititori aveau să vorbească despre autor ca și cum ar fi fost viu și despre cele povestite ca și cum tocmai s-ar fi întâmplat, ba mai mult, că vor face toate astea ținând cartea în mâini. N-am putut afla dacă într-adevăr Carballo a avut de la început intenția de a-mi arăta cartea lui Anzola, pentru că relația dintre ei – cititor și carte – era de o intimitate cum nu mai văzusem și poate că nici nu mai simțisem vreodată. N-am putut afla nici dacă fusese cuprins de temeri sau de îndoieli când mi-a pus cartea în mână, sau dacă făcuse asta pentru că mă considera demn de încredere. Vorbiserăm despre Anzola, despre misiunea pe care i-o încredințaseră Julián Uribe și Carlos Adolfo Urueta. L-am întrebat pe Carballo de unde știe tot ce-mi spunea, de unde făcuse rost de toate acele informații. În loc de răspuns, s-a ridicat și s-a dus în camera lui, nu în bibliotecă: era evident că recitise cartea recent. Mi-a întins-o ținând-o cu ambele mâini.

„Faza e că trebuie să o citești de douăzeci de ori“, mi-a zis. „Dacă nu, nu-i poți afla secretele.“

„De douăzeci de ori?“

„Sau de treizeci, sau de patruzeci“, a zis Carballo. „Cartea asta nu e ca oricare alta. Trebuie să o meriți.“

Cartea mirosea a vechi și literele de pe cotorul de piele erau ștanțate. Pe prima pagină vedeai scris *Asasinarea generalului Rafael Uribe Uribe*; dedesubt, semnătura lui Carlos Carballo; dedesubtul ei, titlul care, mai mult decât atât, era o adevărată declarație paranoică: *Cine sunt ei?* Titlului îi lipsea semnul de întrebare din față, propriu limbii spaniole încă din îndepărtatul secol al XVIII-lea, când Academia Regală Spaniolă l-a declarat obligatoriu; imediat după semnul de întrebare de la final era desenată o mână plină de cerneală: o *mână neagră*, mi-am zis, al cărei deget arătător *acuza*.

„Așa se denunță o conspirație?“, am întrebat. „Adevărul e că domnul Anzola nu era prea subtil.“

Comentariul meu nu i s-a părut deloc amuzant lui Carballo. „Cartea asta a ajuns în toate bibliotecile din Bogotá“, mi-a zis înțepat. „Toți au cumpărat-o: unii pentru a-i înălța un altar, alții pentru a o arde pe rug. Cert e că, în 1917, toată lumea a pus mâna pe cartea asta, într-un fel sau altul. Mă întreb când o să ajungeţi dumneavoastră să realizaţi ceva asemănător.“

„O carte de scandal?“, am zis.

„O carte plină de curaj“, a replicat el. „O carte cu o teză nobilă.“ Apoi a adăugat: „Chiar dacă acest cuvânt nu mai înseamnă nimic pentru cei din generația dumneavoastră“.

M-am hotărât să trec cu vederea împunsătura lui. „Și care-i teza, dacă se poate şti?“

„Nu, nu se poate“, a zis Carballo, „până când nu o să vă intre bine în cap niște informații. Mai întâi trebuie să citiţi cartea și să o înțelegeţi foarte bine. Mai bine zis, să vă mișcaţi prin ea ca peștele în apă. Nu vreau să spun că trebuie să o citiţi de douăzeci de ori, cum am făcut eu. Dar măcar de patru-cinci ori. Mai exact, până când o înțelegeţi.“

Am deschis *Cine sunt ei?* și am răsfoit-o fără să-mi ascund plictiseala. Erau aproape trei sute de pagini cu scris mic. Am citit: *Cei care am meritat onoarea de a fi prieteni cu generalul Uribe Uribe și i-am arătat cea mai profundă considerație acestui patrician atât de ilustru suntem cât se poate de mulțumiți să-i aducem omagiile noastre cele mai sincere*. Fraza aceea conținea tot ce nu suport: emfaza, grandilocvența, pluralul afectat pe care columbienii îl adoră pur și simplu, în timp ce eu îl detest mai mult decât pe cele mai respingătoare vicii ale umanității. M-am uitat, dintr-un vechi obicei, la ultima pagină, acolo unde unii cititori obișnuiesc să facă însemnări, să-și noteze impresii, dar n-am găsit altceva decât inițialele lui Carlos Carballo și o dată din 1945, scrisă probabil de unul dintre mulții cititori prin mâna cărora poate trece o carte în decursul unui secol.

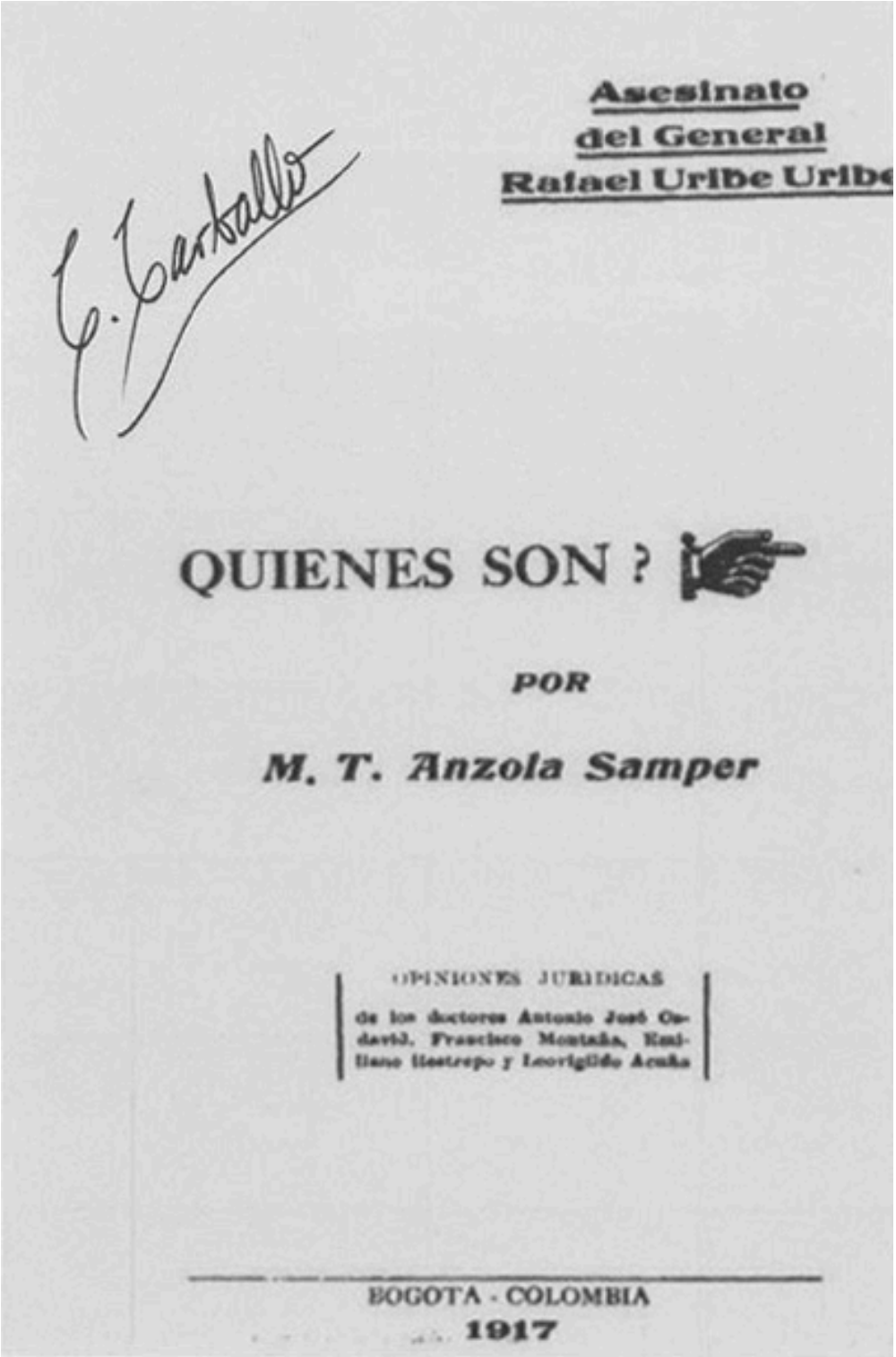

Asesinato
del General
Rafael Uribe Uribe

QUIENES SON ?

POR

M. T. Anzola Samper

OPINIONES JURIDICAS
de los doctores Antonio José Cadavid, Francisco Montaña, Emiliano Restrepo y Leoriglido Acuña

BOGOTA - COLOMBIA
1917

„Deci vreţi să citesc cartea asta de patru-cinci ori“, am zis.

„Ca să o înțelegeţi“, a răspuns Carballo. „Dacă nu, nu putem merge mai departe.“

„Atunci s-ar putea să nu am chef să mergem mai departe“, am zis. „Nu am timp pentru așa ceva, Carlos. Aceasta e obsesia dumneavoastră, nu a mea.“

Carballo, așezat cu picioarele depărtate, cu coatele pe genunchi și cu mâinile împreunate, a plecat capul și aș fi putut jura că am auzit un oftat. „E și a dumneavoastră“, a spus.

„Nu. A mea nu e.“

„Ba da, Vásquez“, a insistat. „Credeţi-mă că e și a dumneavoastră.“

Îmi amintesc că apoi a rămas cu privirea aţintită la peretele din față, la portretul lui Borges sau dincolo de el, la fereastra întunecată, acoperită cu o perdea albă din dantelă, după care a zis: „Așteptaţi-mă o clipă, mă întorc imediat“. Îmi amintesc că l-am văzut dispărând pe o altă ușă, nu pe cea de la camera lui, și că a trecut mult timp, mult mai mult decât credeam eu că e necesar pentru a găsi un obiect important pentru noi și despre care se presupune că știm mereu unde se află. Apoi m-am gândit că poate Carballo începuse să regrete totul – că mă invitase în casa lui, că mă lăsase să intru iar în viața lui pentru a scrie acea carte pe care eu, chiar dacă el nu știa asta, nu aveam să o scriu niciodată – și mi l-am imaginat căutând scuze cât mai verosimile pentru a nu-mi mai arăta ce voise să-mi arate. Când a revenit în cameră, ținea în mâini o eșarfă portocalie, pe care am asociat-o involuntar cu hainele lui țipătoare. Eșarfa acoperea un obiect cu forme imprecise sau neregulate (sau poate că nu am reușit să disting forma precisă a obiectului din cauză că era împăturită la nimereală). Carballo s-a așezat pe canapeaua verde și a început să desfacă tacticos eșarfa, colț după colț, până când s-a ivit lucrul învelit în ea, și nu am avut nevoie decât de o clipă ca să-mi dau seama că obiectul ținut în bătaia luminii puternice era un os, un os de om, partea superioară a unui craniu. „Uitaţi, asta e“, a zis. Osul curat, strălucind în lumina albă care cădea din tavan, era spart: avea o bucată desprinsă. Dar atenția mi-a fost atrasă imediat de trei litere întunecate ce păreau pirogravate pe osul frontal: *R.U.U.*

Nu-mi amintesc dacă m-am arătat reticent, dacă mintea mea a trebuit să facă eforturi destul de mari pentru a înțelege cu adevărat ce vedeam, și nu-mi amintesc nici ce am zis, dacă am zis ceva, pe când Carballo îmi arăta obiectul, cu orgoliu, dar și cu nerăbdare, și în același timp cu o îngrijorare evidentă,

întorcându-l pe toate părțile și lăsându-mă să-l întorc și eu de parcă nu ar fi fost unic și irepetabil, de parcă spargerea lui (căzând pe jos, izbindu-se de ceva) nu ar fi însemnat o pierdere ireparabilă pentru întreaga lume. Pe măsură ce mă obișnuiam cu miracolul, nu puteam să mă gândesc la altceva decât că acea parte cândva vie dintr-un trup cândva viu fusese partea pe unde viața părăsise acel trup, iar când Carballo a desprins cu grijă de pe ea bucata de os rupt, apoi mi-a întins-o ca să o țin cu două degete tremurătoare, să o apropii de lumină și să o cercetez pe ambele părți, ca și cum ar fi fost o piatră prețioasă, în mintea mea a răsunat o singură frază: *Pe aici s-a scurs viața din Rafael Uribe Uribe*.

Carballo, ca și cum mi-ar fi citit gândurile (și în atmosfera aceea brusc schimbată, sub lumina fantasmagorică a neonului, nu am reușit să alung cu totul acea posibilitate), mi-a zis:

„Pe aici s-a scurs viața din el, prin această spărtură. Incredibil, nu? Trebuie să fiţi mândru, Vásquez“, a glumit el, „pentru că foarte puțini oameni au văzut vreodată osul ăsta. Și mulți dintre cei care l-au văzut sunt morți. Cel care mi l-a dat e mort, de exemplu“.

„Don Luis Ángel Benavides.“

„Odihnească-se în pace.“

„Vi l-a lăsat dumneavoastră?“

„Magistrul îl folosea la cursuri. Nu i-am fost doar elev: în ultimii ani am fost și confidentul său, omul care i-a stat aproape. Am fost cel care l-a sprijinit și, în plus, înțeleg despre ce e vorba. Știu cum trebuie folosite astfel de lucruri. Și le voi folosi întocmai. Așa că da, mi le-a lăsat mie. Nu trebuie să vă mire atât de mult.“

„Ce vreți să spuneți cu *astfel de lucruri*?“, am întrebat. „Ce vreți să spuneți cu *le voi folosi*? Mai sunt și altele? V-a mai lăsat și altceva don Benavides?“ Apoi am adăugat: „Și cum a ajuns așa ceva în mâinile lui? Cum a ajuns așa ceva în mâinile lui, dacă nici măcar nu era născut când a fost ucis Uribe?“.

M-am uitat la el și am văzut că se gândea; aproape că am putut auzi mecanismele minții lui calculând riscurile, încercând să estimeze cât de loial îi eram, chinuindu-se să

citească pe fața mea ce aș face sau ce nu aș face cu anumite informații dacă le-aș deține.

„Cred că trebuie să o luăm încetul cu încetul“, a zis într-un târziu. „Graba strică treaba. Și cine aleargă după doi iepuri nu prinde nici unul.“

„Dar chiar nu pricep. Toate astea mi se par extraordinare, Carlos, nu mă înțelegeţi greșit. Să țin așa ceva în mâini, să pot atinge… Toată viața am să vă fiu recunoscător pentru asta. Dar nu îmi dau seama ce legătură are cu proiectul nostru.“

„Chiar îmi sunteţi recunoscător?“

„Pe vecie“, l-am asigurat.

Poate că acelea au fost cele mai sincere cuvinte pe care i le spusesem până atunci. Chiar așa simțeam: să țin în mâini rămăşiţele acelea, să îmi trec degetele vii peste acel os era ceva ce îmi stârnea o emoţie pe care nu o mai încercasem din 2005, în noaptea când văzusem în casa lui Benavides vertebra lui Gaitán, însă de data asta contactul direct cu o asemenea relicvă era îmbogățit de propria experiență, de cei nouă ani scurși de atunci. Astfel încât acolo, așezat în sufrageria prin fereastra căreia se anunța ziua, ținând în mâinile timide rămășițele calotei lui Uribe Uribe, am înțeles că viața mă condusese până la acel moment pe căi nebănuite; dar în același timp am simțit și că mai e ceva care îmi scapă, ca atunci când stai prea aproape de un tablou și nu-l poți vedea clar.

„Păi, asta schimbă situația“, am zis. „Iau cartea, o citesc cât de repede pot și apoi revin ca să discutăm.“

„Imposibil“, m-a oprit Carballo. „Cartea asta nu pleacă de aici.“

„Și atunci cum facem? Vin să citesc aici, ca și cum m-aș duce la o bibliotecă publică?“

„De ce vi se pare absurd?“, a întrebat Carballo. „Eu ajung acasă în fiecare zi la cinci dimineața. Ne întâlnim aici, dumneavoastră citiţi cât eu dorm și *apoi* vorbim. Îmi pare rău, dar altfel nu se poate. Cartea asta nu iese din apartamentul meu.“

Eram gata să protestez, însă o urmă de luciditate m-a făcut să mă opresc la timp: omul acesta, crezând că mă obligă și că eu accept fără nici un chef, îmi oferea posibilitatea de a petrece

ore întregi în apartamentul său, singur și nesupravegheat, în timp ce el ar fi dormit. Îmi oferea posibilitatea de a scotoci în voie prin fiecare colțișor, în căutarea vertebrei pierdute. Numai un idiot l-ar fi refuzat.

„Începem de mâine?“, am întrebat.

„Dacă vă convine“, a răspuns Carballo.

„Îmi convine“, am zis. „Dar am altă problemă.“

„Spuneți.“

„De ce bucata de calotă nu se află acolo unde-i este locul, adică în craniul lui Uribe? Am citit raportul autopsiei, știu că i-au refăcut craniul.“

„Păi, să refaci nu presupune neapărat să pui calota la locul ei“, a zis Carballo. „Pentru mine așa ceva e cât se poate de normal, după ce am tot fost pe la magistrul Benavides. Haideți să ne gândim, de exemplu, la o bancă de oase. Când se prelevă un os de la un mort pentru banca de oase, se pun în loc pâslă și bucățele de lemn. Uitaţi, în urmă cu mulți ani, când am început să petrec mai mult timp cu magistrul, am descoperit o mulțime de lucruri de care nu aveam habar. De pildă, am aflat că în sălile de operaţie există un congelator în care se păstrează calote craniene. Ca asta, da. Unui pacient cu traumatism craneoencefalic, de exemplu, i se scoate o bucățică de os, să aibă creierul unde să se întindă, evitându-se astfel moartea sa, iar bucățica de os se pune la păstrare. Uneori nu se poate păstra în condiții optime. Atunci, bucățica de craniu se pune la păstrare în abdomenul pacientului, care protejează țesuturile umane și le apără de infecție. Unui pacient i se poate extrage o bucată de craniu, dar capul său va continua sa aibă forma originară, pentru că rămâne pielița. Nimeni nu-i va mai atinge craniul omului nostru pentru a vedea dacă e dur sau nu. Poţi să scoţi o bucățică de os și să lași numai pielea. Îmi închipui că așa are și Uribe capul, în mormântul său din cimitirul central.“

Când am ajuns acasă, am tras jaluzelele din camera mea (nici soția și nici fetițele noastre nu erau acasă: mai bine așa, pentru că n-aș fi avut nici forța, nici limpezimea necesare ca să le explic ce mi se întâmplase) și m-a cuprins toată oboseala acumulată în acea noapte albă. Mi-am pus în urechi dopurile albastre pe care le folosesc când scriu și m-am băgat în pat. Mi-

era teamă că, în ciuda oboselii, avea să-mi fie greu să adorm din cauza agitației care mă stăpânea. Dar după numai câteva secunde am adormit deja și am dormit adânc, am dormit cum nu mai dormisem în timpul zilei din adolescență, prăbușit într-un somn care nu era diferit de cel dat de anestezie: un loc unde nu mai ai percepția spațiului și a timpului, un *loc de nicăieri* unde nu mai suntem nici măcar cineva care știe că doarme, unde doar după trezire începem să înțelegem câtă nevoie avea trupul nostru de acele ceasuri de odihnă. Un somn fără vise din care ieșim cu greu, dezorientați, însingurați, melancolici, și ne dorim ca atunci când deschidem ochii să găsim pe cineva care să ne îmbrățișeze și să ne aducă aminte cu un sărut unde ne aflăm, care e viața noastră, cât de norocoși suntem că avem această viață și nu alta, viața asta primită printr-un noroc.

Imediat ce m-am trezit, l-am sunat pe doctorul Benavides. Când i-am spus ce văzusem în casa lui Carballo, s-a lăsat o tăcere mormântală.

„Calota“, a zis Benavides într-un târziu. „E la el.“

„Știați de existența ei?“

Din nou tăcere. Dincolo de zgomotul de fond se auzea zăngănitul tacâmurilor atinse de farfurii. Am bănuit că Benavides cina în familie și eu îl ridicasem de la masă. Nu părea să-i pese.

„Tatăl meu a adus-o acasă de mai multe ori. Eram copil în vremea aceea, aveam șapte-opt ani. Tata îmi arăta calota, îmi dădea explicații. Mă lăsa să o ating, să o întorc pe toate părțile, să o așez invers. Deci e la Carballo?“

„Da. Îmi pare rău“, am zis, fără să știu prea bine de ce.

„Cu inițialele, corect? Inițialele de pe osul frontal.“

„Da“, i-am confirmat. „Am văzut inițialele: *R.U.U.* Chiar acolo.“

„Îmi amintesc perfect“, a zis Benavides. Zăngănitul tacâmurilor nu se mai auzea, probabil că se închisese într-o cameră, departe de forfota familiei. „Literele alea mă fascinau, mi se părea extraordinar că se aflau pe fruntea cuiva. Tata s-a distrat mult pe faza asta. Îmi zicea: *Toți avem niște inițiale. Toți ne naștem cu inițialele gravate pe frunte*. Petreceam ore în șir în fața oglinzii din baie, cocoțat pe un taburet de lemn pentru a fi

mai aproape de lumină, dându-mi la o parte părul cu o mână și cu cealaltă atingându-mi fruntea ca să simt inițialele. *F.B.* Le căutam cu buricele degetelor, mi le tot treceam peste frunte căutând un *F* și un *B*, *F*-ul și *B*-ul. După care mă duceam la tata și mă plângeam: *Nu le găsesc*. Atunci el îmi punea mâna pe frunte, mai degrabă mă mângâia pe frunte, și îmi zicea: *Sunt aici, eu le simt*. După care își trecea mâna peste propria frunte şi, luându-şi o expresie de mare concentrare, îmi zicea: *Da, da, le simt și pe ale mele: L.A.B. Pune mâna și vezi dacă le simți și tu*. Încercam, dar nici pe fruntea lui nu le simțeam și asta era foarte frustrant. Parcă-l văd și acum: luându-şi expresia aia de maximă concentrare chiar și când îl atingeam eu, lăsându-se atins de fiul lui cel mic. La rândul meu, i-am lăsat pe copiii mei să-mi atingă fruntea, Vásquez. Îmi imaginez că știţi despre ce vorbesc.“

Niciodată nu mai simțisem atâta nostalgie în vocea lui. Mi s-a părut că se întristase, fiindcă vocea lui căpătase un soi de umezeală, dar n-am îndrăznit să-l întreb dacă așa era, și oricum ar fi fost inutil pentru că, chiar de-ar fi fost așa, Benavides nu mi-ar fi mărturisit asta în veci. Dezvăluirea mea despre calota lui Uribe Uribe îi trezise amintiri și, odată cu ele, emoții puternice. Amintirile din copilărie sunt cele mai vii, poate pentru că în acea perioadă totul este o dezrădăcinare sau o cutremurare permanentă, fiecare nouă descoperire ne obligă să ne reașezăm în lumea cunoscută și fiecare dovadă de iubire ne umple trupul; copilul simte totul în carne vie, fără filtre, fără scuturi sau mecanisme de apărare, împăcându-se cum poate cu tot ce îl asaltează. Da, am vrut să-i zic lui Benavides, știu despre ce vorbiți, și eu le-am lăsat pe fiicele mele să-mi atingă fruntea, cu degetele lor lungi moștenite de la mine. Chiar dacă ele nu au ținut niciodată în mâini rămășițele vreunuia dintre oamenii asasinați în această țară pe care de asemenea o vor moșteni. Sunt mulți cei asasinați și fără îndoială că de-a lungul vieții lor vor fi și mai mulți; deci te poți gândi că, într-o bună zi, destinul le va da ce mi-a dat și mie: straniul privilegiu de a ține în mâini rămăşiţele unui om.

„Da“, am zis, „știu foarte bine despre ce vorbiți.“

„Știți, nu-i așa?“, a zis Benavides.

„Da“, am repetat.

Tăcerea s-a instalat iarăși, până când Benavides a rupt-o spunând: „Vă rog să mi-o aduceţi“.

„Bine“, am zis.

„Calota aia e tot a mea, la fel și vertebra, la fel și radiografia.“

„Păi, mi-ați spus altceva, Francisco. Mi-aţi spus că toate lucrurile astea nu vă aparțin, că aparțin tuturor, că o să le donați unui muzeu. Sper că nu v-ați răzgândit.“

„Aduceţi-mi totul, vă rog. Îmi promiteți?“

„Nu e atât de ușor“, am răspuns. „Dar vă promit că am să încerc.“

„Îmi promiteți, Vásquez?“

„Da, Francisco, vă promit.“

„Aștept să vă țineţi promisiunea“, a zis Benavides. Și brusc a devenit serios, extrem de serios: „Uitaţi, nu e firesc ca rămășițele unui mort să umble din mână în mână. Rămășițele unui trup sunt arme foarte puternice și oricine le poate folosi în scopuri pe care nici eu și nici dumneavoastră nu ni le putem imagina. Nu le putem lăsa pe mâini greșite.“

I-am zis că, sigur, înțeleg foarte bine. După care am tăcut.

Au urmat trei zile pline, trei zile în care am respectat o rutină neverosimilă. Mă trezeam la patru dimineața, ieșeam din casă la patru și jumătate și ajungeam pe Strada 18 la cinci sau cu câteva minute înainte de cinci – oră la care orașul acesta inospitalier pare ceva mai amabil, pentru că traficul redus lasă impresia că totul ar fi guvernat de cetățenii lui – și Carballo mă aștepta deja, bând o cafea lungă chiar dacă avea de gând să se culce peste câteva minute. Mă lăsa singur cu cartea lui Marco Tulio Anzola, iar eu citeam așa cum obișnuiesc să citesc când lucrez la o carte de-a mea: cu carnețelul meu negru deschis alături și un creion cu mină subțire așezat pe el. Făceam însemnări, organizam cronologic materialul, luptându-mă cu haosul din carte, potolindu-i indignarea fățișă, și încetul cu încetul, din însemnări și cronologie, lua naștere profilul unui autor indignat, acel tânăr curajos care îi sfidase pe cei mai puternici oameni din țară. Anzola îmi inspira, în același timp, fascinație și neîncredere; curajul său era incontestabil, dar mi se părea evident că unele dintre acuzațiile lui nu erau fondate,

pentru că nici un cititor cu bun-simț nu putea să găsească în *Cine sunt ei?* dovezile pentru acuzele care li se aduceau iezuiţilor, de pildă (acel Berestain era un individ insuportabil, antipatic, dar nimic din cartea lui Anzola nu demonstra că ar fi fost un asasin). La amiază începea să se audă bolboroseala din țevărie, și după ceva timp Carballo ieșea din camera lui, gata de o nouă zi, în șosetele sale albe și uneori având deja o eșarfă la gât. Îmi spunea lucruri care nu apăreau în cartea lui Anzola, îmi arăta alte documente. Și așa, după-amiază de după-amiază, am aflat ce se întâmplase după apariția cărții *Cine sunt ei?* sau, mai bine zis, *din cauza* apariției sale.

Cartea a apărut în noiembrie 1917. Replicile inamicilor lui Anzola nu s-au lăsat așteptate, și în cele mai multe cazuri au fost mai dure decât și-ar fi imaginat el vreodată, chiar și în cele mai negre momente. Totodată, Anzola și-a dat seama că mulți dintre cei care-l atacau nici măcar nu citiseră cartea. Erau niște sclavi plătiți ai cuvântului tipărit, puși de puternicii zilei să defăimeze cartea și pe autorul ei, chiar dacă uneori acționau în nume propriu, triste figuri mânate de invidie și ranchiună. În *El Nuevo Tiempo* a ajuns să se publice, fără urmă de rușine, următorul text: „Nu e nevoie să ne mânjim privirea cu conținutul acestei lucrări pentru a ști că este fructul unei imaginații înfierbântate și al unei educații haotice“, scria un ziarist care semna Aramis. Presa conservatoare, în general, l-a etichetat drept anarhist, asasin moral și calomniator plătit; în articole lungi, semnate cu pseudonime neverosimile, a fost numit dușman al Bisericii Catolice, paladin al imoralității și chiar mesager al Diavolului. Anzola se consola cu gândul că aceleași reproșuri i se făcuseră odată și generalului Uribe și adesea i se întâmpla să rămână treaz toată noaptea întrebându-se cum ar fi răspuns el unui afront care se dovedise cu adevărat dureros și nedrept. „Unii care se dau drept creștini“, scria în *La Sociedad* individul care semna Miguel de Maistre, „și-au pus în gând să terfelească numele Sfintei Biserici. Îi atacă în pamflete imorale pe reprezentanții lui Dumnezeu printre noi, și prin aceasta atacă totodată pe fiecare om de bună-credință, pe fiecare dintre femeile noastre caste, pe fiecare dintre copiii noștri inocenți. Prin pagini care au dus la lupte interne, la

dezbinarea noastră, acești mesageri ai răului încearcă să convertească patria noastră la socialismul ateu. Dar își vor da seama că noi, soldații lui Dumnezeu, suntem mai mulți decât își imaginează și suntem gata să ne apărăm credința cu forța binecuvântată a armelor, dacă va fi cazul.“

În săptămânile următoare, Anzola a trebuit să suporte insulta unui scriitor din capitală care i-a numit cartea „simplu roman polițist“, iar pe el, „detectiv închipuit“; a trebuit să facă față clevetirilor de prin cafenele, iar într-o zi chiar a renunțat să mai meargă la conferința lui Luis López de Mesa, din seria „Culturas“, chiar dacă-l interesa foarte mult, numai pentru a nu se trezi singur în mijlocul unui public imprevizibil. La începutul lui decembrie s-a organizat o manifestație muncitorească în Piața Bolívar, iar Anzola a făcut un lung ocol pentru a ajunge acasă, fiindcă nu uitase ce era cât pe ce să i se întâmple într-o altă piață, la un alt miting politic. Niciodată nu se mai simțise atât de singur. Știa că numele lui e pe buzele tuturor, dar în același timp observa că nimeni nu îndrăzneşte să-l privească în ochi. De Crăciun a primit un pachet din partea lui Julián Uribe, iar când l-a deschis, a găsit o cutie cu bomboane de ciocolată Equitativa și un bilet pe care scria *Sărbători Fericite* – acela a fost primul semn că familia generalului nu-l uitase cu totul. Așa își petrecea zilele, mergând de acasă la birou și de la birou acasă, inspectând lucrările care se făceau în orașul tot mai întins. Între Crăciun și Anul Nou a trebuit să controleze reparațiile la un pod peste râul San Francisco. I s-a spus că, cu câteva zile înainte, o femeie căzuse de pe pod și-și distrusese fața lovindu-se de pietrele de jos. Anzola asculta toate acele explicații, însă fără atenţie sau simpatie, pentru că gândurile îi erau la ultima minciună care se spusese despre el în presă, ultima dată când un articol îl scuipase cu cerneală. Cu asta avea să-și ocupe mintea și în primele săptămâni din 1918: să observe ce i se întâmpla, o adevărată campanie de defăimare al cărei unic țel era să-l facă pe Anzola să nu mai apuce data fixată pentru începerea procesului.

Cel puțin eu așa mi-am închipuit. Când i-am zis lui Carballo, s-a arătat de acord cu mine: da, asta trebuie să fi fost. „E adevărat că o parte din oraș îi declarase război, și era tocmai

partea cea mai puternică“, mi-a spus. „Nici dumneavoastră, nici eu nu ne putem imagina prin ce a trebuit să treacă sărmanul băiat.“ Carballo îl numea băiat, ca și cum ar fi fost vorba de fiul său sau de fiul unui cunoscut, și de fiecare dată când îl numea așa îmi aminteam de vârsta lui Anzola: în momentul publicării cărții avea douăzeci și șase de ani, sau urma să-i împlinească destul de curând. În luna noiembrie, când făceam douăzeci și șase de ani, eu mă instalam la Barcelona, după ce publicasem două romane care mai întâi îmi lăsaseră o senzaţie de totală dezorientare, iar apoi una de eşec, și eram gata să încep o viață nouă, într-o țară nouă, să încerc din nou să fiu scriitor. Anzola, în schimb, nu numai că publicase o carte care-l transformase în inamicul public numărul unu dintr-o țară în care inamicii publici au parte de tot soiul de nedreptăți, dar se mai și pregătea să fie martor în procesul celui mai răsunător asasinat din istoria recentă. *Crima secolului*, așa îi spuneau mulți, în ciuda faptului că secolul abia începuse și urma să avem parte de diverse candidate la un asemenea titlu infam. Despre uciderea lui Gaitán avea să se spună la fel, iar ani mai târziu, despre uciderea lui Lara Bonilla și lui Luis Carlos Galán. La așa ceva țara mea e de neîntrecut.

„Crima secolului“, a zis la un moment dat Carballo și a râs. „Habar nu aveau ce ne aștepta.“

Procesul împotriva lui Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal, reținuți pentru asasinarea generalului Rafael Uribe Uribe, a început în luna mai din anul 1918. Fusese precedat de denunțurile făcute de Anzola, care nu se mulțumise numai cu publicarea cărții *Cine sunt ei?*, ci își anunțase intenția de-a aduce la proces treizeci și șase de martori noi și de-a prezenta, conform articolelor din presă, detalii inedite despre uciderea generalului Uribe. Avocatul acuzării, Pedro Alejo Rodríguez, a cerut ca martorii să fie considerați în neconformitate cu legea, iar lui Anzola să-i fie interzisă participarea la proces.

„Pedro Alejo Rodríguez“, am zis. „Da, fiul procurorului care investigase cazul. Fiul dușmanului, mai degrabă.“

„Exact“, a întărit Carballo. „A cerut ca Anzola să nu ia parte la proces, nici măcar ca simplu martor. Iar judecătorul i-a acceptat cererea.“

Dar Anzola nu s-a lăsat impresionat. În ziua cu pricina, a ieșit din casă la amiază și s-a îndreptat către Salón de Grados, un spațiu cu o autoritate atât de mare și de veche, încât pe nimeni nu mira faptul că procesul asasinilor generalului avea loc chiar acolo unde fusese privegheat cu patru ani în urmă. Ducea sub braț un teanc de foi și nici o clipă, de-a lungul drumului, nu i-a părut rău că nu le pusese într-o servietă. A străbătut străzile printr-o ploaie atât de fină încât nu te uda, simțind la fiecare pas că își târa temător picioarele pe caldarâm, dar în același timp că absenţa lui ar fi însemnat resemnare sau renunțare. Încă înainte de-a ajunge pe Şoseaua Sexta, zarva oamenilor umplea strada ca zumzetul unui roi de albine. Anzola a străbătut Strada 10, a trecut prin fața ferestrei pe unde Simón Bolívar scăpase de conspiratori – aceștia l-au ucis pe unul dintre oamenii care-l păzeau înainte de a pătrunde în dormitorul lui, unde patul era cald încă – și a continuat să meargă cu privirea în pământ, ca să nu se împiedice, până când a ajuns la colț. Atunci s-a oprit. Printre documentele pe care le purta sub braț era și un exemplar din *Cine sunt ei?*. Anzola nu știa dacă greșise luându-l cu el. A inspirat adânc, și-a făcut repede o cruce și și-a sărutat unghia degetului mare de la mâna dreaptă. Când a dat colțul străzii, a fost ca și cum ar fi intrat într-o arenă pentru a se lupta cu fiarele și ar fi simțit poarta uriașă închizându-se în spatele său.

„Uite-l!“, a strigat cineva. „Uite-l pe ăla cu cartea!“

Anzola a simțit privirile mulțimii ca pe una singură, un monstru cu un singur ochi care-l detectase. „Pleacă de aici!“, se înălța corul unor voci furioase. „Pleacă! Pleacă!“ Dar atunci s-au făcut auzite niște voci din altă parte, de lângă Strada Novena, ca și cum ar fi venit din balconul călugărițelor: „Intră! Intră!“. Anzola și-a croit drum printre oameni, susținându-le privirea pentru a-și ascunde teama, și a reușit să ajungă la uriașa ușă de lemn, cu mânerele ei din fier forjat și aerul ei sacru. Sub stema sculptată în piatră, unul din cei doi polițiști care păzeau intrarea i-a blocat trecerea. „Nu aveți voie“, i-a zis.

„De ce?“, a întrebat Anzola.

„Din ordinul judecătorului.“

Anzola și-a dres glasul și i-a spus polițistului, destul de tare ca să audă lumea din jur:

„Înăuntru nu sunt cei care ar trebui să fie“.

Mulțimea a început să strige. „Calomniatorule! Ateule!“ De sub balconul mănăstirii se auzeau voci care cereau să fie lăsat să intre, făcând atâta zarvă încât Anzola s-a temut o clipă să nu devină mărul discordiei. Dar eforturile acelor voci fără chip au fost inutile, pentru că polițiștii o țineau una și bună. Anzola nu a reușit să intre.

„Dar în ziua următoare“, a zis Carballo, „a avut mai mult noroc.“

„Ce s-a schimbat?“, l-am întrebat.

„Nimic și totul“, a răspuns Carballo. A căzut pe gânduri. „Aţi intrat vreodată acolo, Vásquez? Aţi intrat vreodată acolo unde era Salón de Grados?“

„Niciodată“, am zis.

„Atunci, propun să facem o plimbare. Nu a zis nimeni că suntem obligați să stăm încontinuu în apartamentul ăsta.“

Am ieșit și am început să mergem pe Şoseaua Quinta către sudul orașului. L-am întrebat din nou pe Carballo ce se schimbase, de ce în ziua următoare lui Anzola i s-a permis să intre la proces.

„Presa“, a zis Carballo. „Toate ziarele au protestat față de excluderea lui Anzola. *El Tiempo* și *El Liberal* și *El Espectador* și *El Republicano*. Toate editorialele din ziua respectivă au sărit în apărarea autorului cărții *Cine sunt ei?* și a dreptului său de-a îi aduce în fața judecătorului pe cei treizeci și șase de martori. Iar oamenii s-au aliat cu presa. Scandalul a fost atât de mare, încât judecătorul Garzón, deşi nimeni nu se aștepta, s-a văzut obligat să dea înapoi. Nu știu, poate s-a gândit că lucrurile ar fi luat-o razna dacă ar fi refuzat în continuare să permită accesul lui Anzola.“ Am traversat Bulevardul Jiménez, am trecut prin fața sălii de biliard Aventino, unde petrecusem atâtea și atâtea ore de distracție, și când am ajuns la zidul de pe Strada 14, unde fusese asasinat Ricardo Laverde în 1996, am cotit la dreapta și am continuat să mergem spre sud, către Şoseaua Sexta. „În ziua următoare, Anzola s-a dus din nou la Salón de Grados. Ziarele au scris despre fiecare zi a procesului, au reprodus

interogatoriile și și-au exprimat opiniile în privința lor, așa că se poate ști destul de exact ce s-a petrecut. Un ziar vorbește despre Anzola: scrie că a sosit purtând sub braț un teanc de hârtii. Cărți, carnețele, foi. Acum nu am la mine așa ceva, dar în alte dăți am venit cu de toate, am intrat și m-am uitat în jur, încercând să simt ce simțise băiatul meu în acele momente.“

Băiatul meu, zisese Carballo. Ne apropiam de colțul Străzii 10, de unde începe edificiul de piatră în care cu un secol în urmă se afla Salón de Grados și atunci, abia atunci, mi-am dat brusc seama de ceva ce ar fi trebuit să înțeleg cu mult timp înainte: de relația puternică dintre Carballo și Anzola, sau mai bine zis de relația profundă a lui Carballo cu celălalt vânător de conspiratori. *Băiatul meu*. M-am uitat la el pe furiș, în timp ce înaintam în șir indian pe trotuarul îngust. Probabil crede în reincarnare, mi-am zis amuzat, dar apoi mi-a părut rău că am gândit așa despre el. Am ajuns la impunătorul arc de piatră șlefuită și la imensa poartă de lemn, am străbătut portalul întunecos și am ieșit în curtea interioară luminată, cu tufe de trandafiri și cu o fântână de piatră în mijloc, și m-am gândit că așa, străbătând coridoarele cu coloane solemne, Carballo simțise sau își dorise să simtă ce simțise cândva Anzola: de pildă, când a intrat în sala imensă, cu tavan înalt, unde aveau loc audierile; sau când a auzit tărăboiul care s-a stârnit în sală, de parcă toate lucrurile ar fi fost scuturate de un cutremur.

„Aici a fost?“, l-am întrebat.

„Aici“, a răspuns Carballo.

Era un spațiu destul de mare ca să cuprindă sute de oameni așezați pe băncile de lemn. De asta se și numea Salón de Grados, evident: pentru că în alte vremuri fusese cel mai important loc al unei universități care funcționase acolo. Carballo mi-a vorbit despre fotografiile apărute în presă în acele zile. Din pragul sălii reci, mi-a arătat unde se așezase Anzola și mi-a zis că în capăt, pe un jilț impunător umbrit de un baldachin, stătuse Julio C. Garzón, judecător al Curții Superioare de Justiție din Bogotá. Îl asistau patru jurați, deasupra capetelor cărora atârna un crucifix de lemn cu un Isus mare cât un copil de cinci ani. În fața lor, la o altă masă, baricadat în spatele unui turn de hârtii înalt de patru palme,

stătea grefierul. În ziua când a intrat pentru prima dată să depună mărturie, Anzola a aflat că Pedro León Acosta se luase la bătaie cu un cetățean care-l acuzase în plină stradă că fusese părtaș la crimă. Bătaia a fost atât de crâncenă, încât un polițist a trebuit să intervină pentru a-i despărți cu forța și i-ar fi dus la secție dacă nu și-ar fi dat seama la timp că era vorba de un om ilustru.

„Mi-l închipui pe Anzola zicându-și: *Ăsta este efectul cărții mele*. Mi-l închipui ridicând privirea, văzând cum mulțimea îl insulta sau îl aplauda și gândindu-se că toate acelea se datorau cărții lui. În orice caz, trebuie să-l fi văzut și pe procurorul Rodríguez Forero, așezat ca un om oarecare în mulțime. Cel mai probabil, Rodríguez Forero a stat la unul dintre balcoane pentru că nu mai era parte activă în proces. Scrisese raportul final și îl publicase, după care fusese înlocuit de altcineva. Iar fiul său era avocatul familiei Uribe, așa că oricum nu ar fi putut lua parte, nu-i așa? Ar fi fost obligat să se retragă.“

„Dar asasinii unde au stat?“

„Acolo.“

M-am uitat unde îmi arăta Carballo. Galarza și Carvajal au stat lângă un perete lateral, așezați pe o bancă de lemn fără spătar, înconjurați de polițiști. Păreau neatenți la ce se petrecea, de parcă nu despre ei ar fi fost vorba, iar pe fețele lor se vedea cât de puțin înțelegeau. Fiecare avea o eșarfă la gât, atât de groasă încât le ascundea fața ori de câte ori plecau capul. Galarza era chel, ca și cum s-ar fi tuns recent, iar Carvajal avea privirea pierdută a unui om obosit. Din când în când se răsucea să vadă ce oră arăta ceasul de perete. Despre întreaga lui atitudine, un ziarist avea să spună că nu fusese cea a unui om obosit, ci a unui om plictisit.

Imediat ce judecătorul a declarat deschise audierile, avocatul familiei Uribe a cerut cuvântul. Pedro Alejo Rodríguez avea fruntea foarte înaltă și părul mult prea rar pentru cei treizeci de ani ai lui, iar ochii cu pleoape mari îl făceau să pară mereu adormit, în timp ce vocea lui ascuțită suna mereu ca o văicăreală de copil răsfățat. A arătat cu degetul spre Galarza și Carvajal și a zis:

„Aceștia sunt asasinii. Nu vom discuta despre nimeni altcineva și nici nu vom acuza pe nimeni altcineva“.

Lumea a început să huiduie şi să bată în băncile de lemn.

„Liniște în sală“, a cerut judecătorul.

„Completul de judecată se află aici pentru a da sentința în cazul lui Galarza și Carvajal“, a continuat Rodríguez. „Așa e și firesc, pentru că, în realitate, justiția nu are nimic de judecat în privința altor indivizi. Acesta este procesul pentru care ne-am pregătit. Numai că la proces a apărut acest om.“

A arătat spre Anzola. S-au auzit murmure de la balcon. „Să plece!“, au strigat unii.

„Liniște“, a ordonat judecătorul.

„Domnul acesta“, a zis Rodríguez, „s-a prezentat la judecătorie și a cerut să fie lăsat să depună mărturie. Și nu doar el, ci încă treizeci și șase de martori. Însă domnul Anzola nu e un martor ca oricare altul: e autorul unui pamflet unde sunt învinovățite alte persoane decât Galarza și Carvajal. Și se prea poate să fi venit aici pentru a aduce aceleași învinuiri. Bun, haideți să-i ascultăm pe martori, așa cum cere legea. Depozițiile lor ne vor conduce la una din cele două concluzii posibile: fie că noile probe sunt perfecte în ochii legii, fie că sunt simple bănuieli care nu pot fi luate în considerare pentru că nu duc nicăieri. Noi, la rândul nostru, îndeplinim dorinţele familiei generalului.“ A luat unul dintre dosarele lui și a scos o hârtie. „Aceasta“, a zis, „e o scrisoare pe care domnul Carlos Adolfo Urueta, ginerele generalului, ne-a trimis-o de la Washington. Spune așa: *Știți care ne-au fost așteptările de la această investigație. Să se facă lumină, însă fără scandaluri inutile și, mai ales, fără ca numele generalului să fie folosit ca instrument de defăimare împotriva cuiva.* Noi, partea acuzării, îi vom respecta dorinţa întru totul, domnule judecător.“

„Foarte bine“, a zis judecătorul. A sunat dintr-un clopoțel pe care Anzola nu-l văzuse până atunci. „Să vină martorul.“

„Anzola a înaintat până acolo“, a zis Carballo arătându-mi cu mâna locul. „A parcurs distanța aceasta. În ziare se vorbeşte despre grămada de hârtii pe care o ducea. Îi tot cădeau foi pe care trebuia să le ridice. Era agitat, firește. Dușmanii lui erau prezenți: Alejandro Rodríguez Forero, Pedro León Acosta.“

„Era și Acosta?“

„În primul rând“, a zis Carballo. „Doar Salomón Correal nu era prezent.“

„De ce?“

„Nu avea nevoie“, a răspuns Carballo. „Își trimisese spionii. De fapt, toți poliţiştii erau spionii lui Correal.“

„Domnule Anzola“, a zis judecătorul, „jurați în numele Domnului să spuneți adevărul, după știința dumneavoastră, în tot ce veți fi întrebat, cu avertizarea că, dacă depuneți mărturie falsă, puteți fi condamnat la închisoare?“

„Da“, a răspuns Anzola, „jur. Dar vreau să vă atenționez că nu sunt orator. Rog publicul să aibă răbdare cu mine dacă voi fi plictisitor sau dacă o să-mi scape vreo tâmpenie. Declarația mea va cuprinde mai multe lucruri, dintre care la unele am asistat personal, iar la altele am fost martor indirect.“

„Să țineți cont de ce ați spus“, a zis Rodríguez.

„Voi ține cont de toate“, a replicat Anzola. „Pentru că nu voi retracta nimic din ce voi spune aici.“

„Faptele“, a zis procurorul. „Să vedem faptele.“

„Să începem“, a spus Anzola. „Am să demonstrez că fostul procuror, domnul Alejandro Rodríguez Forero, a deformat raportul pentru a favoriza teoria că Galarza și Carvajal au acționat singuri. Îl rog pe avocatul acuzării, don Pedro Alejo Rodríguez, să se uite în raportul procurorului. Și i-aș sugera fostului procuror, dacă tot se află printre noi, să facă același lucru, ca să nu se plictisească.“

Sala a izbucnit în hohote de râs.

„Faptele, domnule Anzola“, a zis procurorul.

„Am să demonstrez un fapt, și anume că procurorul Rodríguez Forero a mistificat raportul.“

„Acuzația trebuie dovedită, domnule Anzola“, l-a avertizat fiul lui Rodríguez. „Vă rog să prezentați dovezile chiar acum.“

„Cu multă plăcere“, a zis Anzola. „Domnule grefier, vă rog să deschideți raportul anchetei la pagina 1214. Domnule avocat al acuzării, vă rog să deschideți raportul făcut de tatăl dumneavoastră la pagina 270. E vorba despre o întâlnire care a avut loc în atelierul de tâmplărie al ucigașului Galarza, cu cincisprezece zile înainte de crimă. La acea întâlnire, un polițist

de-al lui Salomón Correal a stat de șase. Întâlnirea e de o importanță capitală, ținând cont de cei care au luat parte la ea. Bun. În raport scrie: *cincisprezece zile înainte de crimă*... Acum haideți să vedem ce scrie domnul Rodríguez Forero în raportul final: *câteva zile înainte de crimă*... Nu mai e vorba de cincisprezece zile, ci de o dată destul de vagă. Și întreb: de când un procuror preferă imprecizia în locul exactității? Și tot eu vă răspund, domnule judecător: când precizia ar dăuna unor anumite persoane, iar așa ceva trebuia evitat cu orice preț. Asta e o mistificare!“

Anzola a așteptat să primească aplauze și ele nu au întârziat să vină.

„Nici vorbă!“, a zis Rodríguez. „Să mistifici înseamnă să omiţi ceva din anchetă sau să-l schimbi intenționat. Aici nu e vorba de altceva decât de o comprimare. Procurorul poate, când rezumă faptele din raportul anchetei, să schimbe unele cuvinte cu altele.“

„Poate să facă asta?“, l-a întrebat Anzola sarcastic.

„Bineînțeles. Procurorul nu a mistificat nimic, pentru că fraza lui nu apare între ghilimele.“

„Dar nu e vorba numai de asta. Sunt mult mai multe mistificări“, a continuat Anzola.

„Citați-le pe toate“, a zis Rodríguez.

„La acea întâlnire din atelierul de tâmplărie al asasinului a mai participat cineva, un anume Alejandrino Robayo. În raportul anchetei, Robayo numește persoanele ce au mai fost acolo, printre care și un anume Celestino Castillo. Iar acum vă rog să citiți din raportul final al procurorului, domnule grefier, citiți, vă rog: în raportul procurorului, numele celui prezent a dispărut, și scrie doar atât: *împreună cu un alt coleg*... E evident că numele lui Castillo a fost eliminat. De ce? Pentru că este unul dintre oamenii lui Salomón Correal!“

Rodríguez a dat din mâini. „Domnule grefier“, a zis, „vă rog să ne spuneți dacă acest pasaj este între ghilimele.“

Grefierul a răspuns: „Nu se văd ghilimele“.

„Deci nu există nici o mistificare“, a zis Rodríguez.

Anzola s-a întors către sală. „Eu îi vorbesc avocatului acuzării despre adevăr și el îi dă înainte cu ghilimelele!“

Mulțimea s-a ridicat în picioare. Strigătele erau asurzitoare, dar peste toate glasurile care-l acuzau, peste fălcile care s-ar fi repezit să-l sfâșie, Anzola a auzit pe cineva strigându-l pe nume și adăugând: „Stai liniștit! Poporul e cu tine și e gata să te apere!“. Cuvintele acelea i-au dat curaj. A înălţat vocea.

„Susțin“, a strigat el, „că procurorul Rodríguez Forero e un tăinuitor!“

Oamenii au ţâșnit din nou în picioare, cu pumnii ridicaţi și vociferând de zor. Anzola a simțit că putea să provoace o revoltă, atunci și acolo, și pentru prima oară și-a dat seama de ce trebuie să fi simțit generalul Uribe când își ținea discursurile: puterea asupra unei mulțimi și posibilitatea cumplită de-a o manipula. Polițiștii au ocupat pozițiile strategice din sală pentru a păstra ordinea, dar gestul lor a fost interpretat de susținătorii lui Anzola ca o amenințare. „Să vină!“, strigau ei. „Să tragă și o să vadă cum știe poporul să se apere!“ Judecătorul încerca să-și facă auzit glasul peste vacarmul mulţimii care vocifera şi bătea în băncile de lemn. „Ordine!“, a răcnit. Dintr-un colț s-a auzit: „Moarte ucigașilor!“, „Moarte bogătanului Acosta!“. Judecătorul a continuat să agite clopoțelul și să strige: „Ședința se suspendă! Ședința se suspendă!“.

„Și a fost într-adevăr suspendată“, mi-a zis Carballo. „Așa că vă dați seama care era atmosfera. Și ce s-a întâmplat în acea primă zi de mărturie a lui Anzola a continuat să se întâmple și în celelalte. Strigăte. Proteste. Aplauze. Sala împărțită între cei ostili lui Anzola și cei care-l apărau, o atmosferă de răscoală gata să izbucnească… Și Anzola acolo, în față, depunând mărturie. Iar apoi, când a chemat martorii aduși de el, atmosfera nu s-a destins.“

„El și-a chemat martorii? Așa ceva nu se poate într-un proces, Carlos.“

„Da, ştiu“, a răspuns Carballo. „Și dumneavoastră sunteţi avocat, aproape că mi-a ieșit din minte. Totuşi se putea, dacă judecătorul era de acord. Am notat pe undeva ce articol din care lege îi permitea judecătorului să conducă procesul cum avea chef. Nu știu dacă așa ceva se mai poate face în zilele noastre, însă pe atunci se putea. Iar Anzola nu era un martor oarecare, pentru că scrisese cartea, anunțase că aduce treizeci

și șase de martori proprii și avea presa de partea lui, sau cel puțin așa părea. Deci i s-a permis să-i cheme și să vorbească cu ei, să le pună întrebări, chiar dacă martorii nu reprezentau nici una dintre părțile aflate în proces. A fost ceva extraordinar, de fapt, totul a fost extraordinar în acel proces și se dădea mare atenție opiniei publice, ca să nu apară răzmerițe. Printre martorii aduși de Anzola s-au aflat și doi gardieni de la închisoarea Panóptico și amândoi au vorbit despre privilegiile pe care le aveau Galarza și Carvajal și despre relațiile asasinilor cu Salomón Correal. Unul din ei a povestit că într-o zi, când era de gardă, a văzut-o pe femeia lui Galarza venind să-l viziteze. La un moment dat, crezând că gardianul nu e atent, femeia i-a strecurat un bilețel lui Galarza. Asasinul l-a ascuns în gheată. După ce femeia a plecat, gardianul i-a cerut lui Galarza să-i arate bilețelul.“

„Ce scria în el?“, l-a întrebat judecătorul pe martor.

„Scria așa“, a zis martorul: *„Am vorbit cu domnul și mi-a zis că afară lucrurile stau bine. Dar nu uitați că nu numai voi sunteți răspunzători. Nu mai fiți atât de proști încât să plătiți voi oalele sparte în locul altora*“.

„La fiecare dezvăluire de genul ăsta, și erau câteva în fiecare zi, mulțimea începea să strige“, a zis Carballo. „Anzola a continuat să le pună întrebări martorilor, făcându-i să spună tot ce îi spuseseră lui când își scria cartea. Dar și-a dat seama repede că pentru a-i convinge pe jurați are nevoie de mult mai mult decât de paginile din *Cine sunt ei?*.“

Adela Garavito a declarat că îl văzuse pe Salomón Correal lângă casa generalului Uribe în dimineața crimei; imediat, polițistul Adolfo Cuéllar, secretarul lui Correal, a declarat că șeful său a fost toată dimineața la birou, iar publicul a aplaudat cu frenezie. Ana Beltrán, care susținea că are o fetiță cu Carvajal, a vorbit despre o întâlnire în atelierul de tâmplărie al lui Galarza și a asigurat asistența că la acea întâlnire s-a discutat despre uciderea lui Uribe Uribe; judecătorul a făcut-o să mărturisească imediat că de fapt avea o fată cu alt bărbat, iar publicul a început să râdă de ea, şi cuvintele ei și-au pierdut ca prin farmec orice putere. Alt martor, pe nume Villar, fost deținut la închisoarea Panóptico, a declarat că Anzola îi

propusese o recompensă dacă depunea mărturie în favoarea lui, și chiar a ajuns să spună că așa erau toți martorii lui Anzola din acel proces: cumpărați. „Sunt aproape sigur“, a zis, „chiar dacă nu am cum să dovedesc.“ Nici nu era nevoie: mulțimea striga că totul e o farsă. Villar îl calomnia pe Anzola, iar publicul striga că Anzola e un calomniator.

„Dar partea cea mai proastă era că totul nu avea nici un rost“, mi-a zis Carballo. „Cei trei jurați din proces aveau o singură obligație: să-i judece pe Galarza și Carvajal. Legea spunea clar: erau judecate numai persoanele menţionate ca fiind vinovate în raportul final al procurorului. Nimeni altcineva. Prin urmare, jurații nu puteau să ia nici o decizie în privința suspecților din cartea lui Anzola. Pentru așa ceva ar fi fost nevoie de un nou proces. De fapt, ce se întâmpla în Salón de Grados era un proces în fața opiniei publice, iar Anzola știa asta foarte bine și acceptase situația. El urmărea un singur lucru: să demonstreze că Acosta, Correal și iezuiții erau părtași la crimă, sperând ca mai apoi opinia publică să intervină și să ducă lucrurile mai departe. Nu putea face nimic mai mult. A mers mai departe. Și a plătit scump pentru asta.“

„Ce vreți să spuneți?“

„Veniţi cu mine, Vásquez.“ Carballo m-a făcut să-l urmez de-a lungul coridorului care mărginea vechea clădire. Din curtea interioară ajungea până la noi susurul neîntrerupt al fântânii, iar între fântână și noi se înălțau tufele de trandafiri: un loc mirific în care, ca în atâtea locuri mirifice, se petrecuseră lucruri îngrozitoare. Ne-am oprit în fața unei uși. „În încăperea asta stăteau martorii pe durata audierilor“, m-a informat Carballo. „Îi adunau aici înainte să fie chemați în instanță, pentru ca nimeni să nu poată vorbi cu ei. Ştiţi ce s-a întâmplat aici?“ Era o întrebare retorică: bineînțeles că nu știam; şi bineînțeles că avea să-mi spună. „Aici s-a întâmplat ceva care la început a părut un scandal obișnuit, dar care pentru Anzola a avut mai târziu consecințe oribile. Deja avuseseră loc vreo șase sau șapte audieri, nu mai știu exact. Într-o zi, Anzola a sosit la Salón de Grados mai devreme decât de obicei, pentru că voia să stea de vorbă cu câțiva dintre cei care asistau la proces: ziariști,

simpatizanți ai cauzei lui, un căpitan care nu era martor, însă ar fi putut fi. Dar ofiţerul de poliție nu i-a dat voie.“

„Am ordin de la judecător“, i-a zis.

„N-am mai auzit așa ceva“, a răspuns Anzola. „Nu am voie să vorbesc cu oamenii?“

„Judecătorul a cerut să mergeți în încăperea destinată martorilor“, a zis polițistul. „Haideți, vă conduc eu.“

„Nici vorbă“, a răspuns Anzola. „Nu mă mișc de-aici decât cu forţa.“

Spre uimirea celor prezenți, ofiţerul de poliție l-a luat de braț și a încercat să-l tragă după el. Anzola s-a agățat de balustradă și celălalt a fost nevoit să mai cheme doi poliţişti. În învălmășeala care a urmat, Anzola a căzut și polițiștii l-au ridicat mai mult îmbrâncindu-l, în timp ce el întreba în gura mare dacă în sală nu se află nici un liberal care să-l apere. „Mă arestează pentru că am vrut să demonstrez vinovăția lui Correal!“, țipa Anzola. Polițiștii l-au lipit de perete și, când l-au perchiziţionat, i-au găsit pistolul. Anzola a rămas închis în încăperea destinată martorilor, alături de vestibul, iar ei s-au dus să-i arate judecătorului pistolul. Mai târziu avea să afle că îl acuzaseră că încercase să folosească pistolul. Când în sfârșit l-au chemat în fața judecătorului, Anzola i-a acuzat pe polițiști de ultraj și violență, iar apoi a mai făcut o acuzație: a zis că polițiștii care îndrăzniseră să depună mărturie împotriva lui Correal sufereau acum represalii din partea celorlalţi.

„Mai mult decât represalii!“, a strigat Anzola. „E o adevărată represiune!“

„Anzola avea la el o scrisoare semnată de unul dintre acei polițiști împotriva cărora se luaseră măsuri“, a zis Carballo. „A încercat să o citească, însă judecătorul nu i-a dat voie, spunând că nu e procuror, ci martor. Atunci, înainte să poată fi oprit, Anzola s-a repezit la ziariști, le-a dat scrisoarea și i-a rugat să o publice. Fostul procuror Rodríguez Forero s-a ridicat să protesteze și mulțimea a început să strige odată cu el. *Încearcă să ne cenzureze*, a zis Anzola, dar abia și-a putut auzi propriile cuvinte. Judecătorul a cerut ca sala să fie evacuată. Polițiștii au îndeplinit ordinul: brusc, păreau mai mulți, însă oamenii încercau să le opună rezistență cu atâta înverșunare, încât s-au

văzut nevoiţi să folosească armele. Loveau cu patul puștii, iar ziarele aveau să scrie că în acel moment, în mijlocul zarvei, s-a auzit: *Ne dau afară pentru că începe să se facă lumină*. Probabil tot așa gândea și Anzola, pentru că în după-amiaza aceea avea de gând să aducă în fața judecătorului un martor extrem de important. Probabil și-a zis: au aflat, inamicii au aflat și de asta mă atacă, de asta suspendă audierea. Dar n-a fost așa: audierea a fost suspendată numai cincisprezece minute, cincisprezece minute fuseseră suficiente pentru ca spiritele să se calmeze și să dispară posibilitatea unei nenorociri. Chiar ar fi putut să se lase cu oase rupte și cu paturi de pușcă însângerate. Dar nu s-a întâmplat așa. Procesul a fost reluat după cincisprezece minute. Iar Anzola, martorul Anzola, a chemat un alt martor să depună mărturie. Era un muncitor tânăr, cu sacou maroniu și eșarfă neagră. Se numea Francisco Sánchez, chiar dacă numele lui nu contează. Contează ce a fost întrebat: dacă e adevărat că Emilio Beltrán îi propusese să-l ucidă pe generalul Uribe.“

„Emilio Beltrán“, am zis. „Mi se pare cunoscut, dar nu-mi amintesc exact cine era.“

„Da, e menționat de câteva ori în *Cine sunt ei?*. Însă când și-a publicat cartea, Anzola încă nu aflase ce știa acum.“

Emilio Beltrán era un tovarăș de chefuri al lui Carvajal. Erau văzuți deseori prin bodegi, mai mereu bețiv, sau jucând pocher la El Molino Rojo. Câteva luni de zile, Emilio Beltrán a fost chiriașul lui Carvajal, atât de rău îi mergea, dar când a fost chemat să depună mărturie, a negat totul: că l-ar fi cunoscut pe Carvajal, că ar fi stat la el cu chirie, că s-ar fi întâlnit cu el ca să joace cărți, că s-ar fi aflat în atelierul de tâmplărie al lui Galarza în dimineața crimei.

„E adevărat“, a zis Francisco Sánchez. „Am fost prieten cu Emilio Beltrán până când mi-a propus să-l omorâm pe generalul Uribe.“

„Când a fost asta?“, a întrebat judecătorul.

„Nu mai știu data exactă. Dar îmi amintesc ce mi-a spus: că dacă ne băgam în afacerea aia, viața noastră avea să se schimbe.“

„De ce nu ați anunțat autoritățile?“

„Pentru că nu voiam să trădez un prieten. Dar l-am sfătuit să nu se bage în așa ceva. I-am zis că nu simpatizez cu Uribe, însă nu m-aș băga nici mort într-o treabă ca asta, și că nici el nu ar trebui să se bage. I-am zis că nu poate să-i facă așa ceva mamei lui.“

„Și de ce credeți că v-a propus asta?“

„Pentru că știa că nu sunt de partea lui Uribe, bănuiesc. Într-o zi m-a chemat la atelierul lui și mi-a zis: *Lucrurile merg cât se poate de prost. E vai de capul nostru, și asta din vina generalului Uribe. Ajută-mă să scăpăm de el și ai să vezi*. Aşa mi-a zis.“

„A mai menționat și pe altcineva care ar fi făcut parte din complot?“

„După cât era de sigur pe el, mi-am dat seama că mai sunt și alții. Dar n-a menţionat nici un nume.“

„V-a oferit bani?“

„Nu mi-a oferit, dar mi-a dat de înțeles că aveam să primesc. Și am observat că situația lui s-a schimbat după asasinat. S-a îmbunătățit mult. Înainte era tâmplar, acum se scaldă în bani.“

Atunci a intervenit Anzola. „E adevărat“, a zis. „Beltrán are acum casa lui și e proprietarul tâmplăriei. Cum s-a petrecut o asemenea schimbare? Iată ceva ce domnul procuror, tatăl avocatului prezent aici, nu a vrut să afle.“

Pedro Alejo Rodríguez a ridicat din umeri: „Nu e momentul…“

„Domnule judecător“, l-a întrerupt Anzola, „cereți, vă rog, să fie adus Emilio Beltrán.“

„Beltrán era îmbrăcat extrem de elegant“, a zis Carballo. „Până și redactorul de la *El Tiempo* s-a întrebat cum putea un amărât de tâmplar să aibă un asemenea costum nou și o pălărie atât de elegantă.“

Se vedea că e agitat. Judecătorul l-a întrebat pe Sánchez dacă îşi menține declaraţia împotriva prietenului său Beltrán.

„Da, mi-o mențin“, a întărit Sánchez.

„Nu e adevărat“, a zis Beltrán.

„Cum nu? Amintiți-vă“, a zis Sánchez. „Mi-aţi spus asta când am venit la atelier pentru niște scânduri.“

„Nu-mi amintesc.“

„Cum nu-ți amintești?“, i-a zis Sánchez tutuindu-l brusc. „În ziua când am fost la tine acasă, în fața podului San Juanito.“

„A fost martorul la dumneavoastră acasă?“, l-a întrebat judecătorul.

„De vreo două-trei ori“, a răspuns Beltrán.

„Amintește-ți, nu ai de ce să negi. Amintește-ți că mi-ai propus să-l omorâm pe generalul Uribe.“

„Nu-mi amintesc așa ceva“, a zis Beltrán. „Asta e o acuzație pe care domnul aici de faţă vrea de câteva zile să o arunce asupra mea.“

„Beltrán, e adevărat că ați lucrat la atelierul de tâmplărie al lui Galarza?“

„E adevărat.“

„O duceați rău în acea perioadă?“

„Da, domnule, o duceam foarte rău.“

„Și cum o duceți acum?“

„Acum o duc și mai rău.“

„Totuşi e ciudat că atunci nu aveați un ban, iar acum aveți propria afacere.“

Beltrán nu a zis nimic. Anzola a intervenit și i-a pus întrebări despre cele petrecute în data de 15 octombrie. Interogatoriul a durat o oră și a fost un chin, pentru că Beltrán s-a încăpățânat să răspundă monosilabic, iar de cele mai multe ori răspunsurile lui erau cele ale unui uituc. Nu s-a putut scoate nimic clar de la el: s-a vorbit iar și iar despre orele la care au intrat și au ieșit asasinii, despre cum se ascut toporiștile și cum se repară mânerele rupte, despre ce se discută în timp ce se ascut toporiștile, despre locul unde au mâncat asasinii și despre coarba pe care o folosiseră.

„Dar, de fapt, lucrurile erau clare“, a zis Carballo.

„Nu înțeleg.“

„Nu vă daţi seama?“, a zis Carballo. „E limpede ca lumina zilei: acolo, pe banca martorilor, se afla cel de-al treilea atacator.“

„Cel cu rozeta?“, am întrebat.

„Exact“, a zis Carballo. „Cel care trebuia să folosească a treia toporișcă, cea găsită din întâmplare. Nu a folosit-o, în schimb a folosit o rozetă. Iar acum se afla acolo.“

„Şi Anzola a reușit să dovedească asta?“

„Nu“, a răspuns Carballo. „Dar ce a reușit a fost aproape la fel de important.“

La sfârșitul depoziției, Anzola a simțit că avea suficiente indicii ca să susțină public că complicitatea lui Emilio Beltrán fusese dovedită. „Era prieten intim cu Galarza și Carvajal“, a zis. „Locuia cu ei, a făcut declarații amenințătoare la adresa generalului Uribe, ajungând chiar să-i propună unui alt coleg să îl omoare împreună pe general.“ Apoi a conchis: „Omul acesta ar trebui arestat. Pentru a ordona arestarea cuiva e suficient să existe un corp delict sau indicii extrem de grave. În cazul nostru există atât corpul delict, cât și cele mai serioase indicii împotriva lui Emilio Beltrán“. Atunci, Anzola s-a întors spre avocatul apărării. „Nu credeți că Beltrán ar trebui arestat?“ Altfel spus: de ce clienții lui erau arestați, iar omul acela era liber? Nu crede că Beltrán ar trebui să se afle la un loc cu Galarza și Carvajal? Mulțimea a izbucnit în aplauze când Murillo a răspuns că da. Atunci, Anzola și-a dat capul pe spate, de parcă voia să se adreseze tavanului înalt și grinzilor de lemn, și a spus pe un ton victorios:

„Ținând cont de toate astea, am ajuns la concluzia că a existat într-adevăr un al treilea atacator. Așadar, raportul final al procurorului nu mai are nici o valoare“.

„Mulțimea a izbucnit de parcă s-ar fi aflat la o petrecere câmpenească“, a zis Carballo. „Imaginați-vă, Vásquez, imaginați-vă ce a însemnat asta: Anzola tocmai demonstrase că raportul final era un document plin de erori. Așa ceva însemna o jumătate de victorie. Până atunci adevărații vinovați fuseseră la adăpost pentru că raportul final îi declarase nevinovați, scăpându-i astfel de proces. Dar dacă raportul final nu mai prezenta încredere, ce se alegea de imunitatea lor? Altfel spus: Acosta și Correal se ascunseseră după scutul raportului final al procurorului. Dar Anzola distrusese acest scut. De acum se putea întâmpla orice. Iar Anzola a început să se dea peste cap ca să se întâmple. Era emoționat la culme, băiatul meu era emoționat la culme. Și știţi ceva? Cred că de asta a dat-o în bară. A simţit că totul era în mâinile lui. Atunci, ceva i-a ieșit prost și a pierdut controlul. Trebuie să spun că și eu aș fi pățit la fel.“

Prăbușirea lui Anzola s-a petrecut după cum urmează.

Odată cu victoria repurtată asupra raportului final, Anzola trebuie să fi simțit că acum avea drum liber pentru a-i învinge și pe cei pe care îi acuza în cartea lui: Pedro León Acosta, Salomón Correal și iezuiții. S-a hotărât să înceapă cu Acosta, pentru că apariția cărții *Cine sunt ei?* îi facilitase o întâlnire extrem de interesantă. În luna februarie, după cum a reușit să afle Carballo, un italian pe nume Veronesi a venit la Anzola și i-a spus trei lucruri: în primul rând, că îi citise cartea; în al doilea rând, că el nu era altceva decât un oaspete al poporului columbian și nu dorea să aibă probleme cu nimeni; iar în al treilea rând, că deși nu voia să se bage unde nu-i fierbe oala, auzise ce spuneau oamenii despre moartea generalului Uribe Uribe. Iar unul dintre acei oameni muncea pentru el. Era o femeie pe nume Dolores Vásquez și văzuse ceva important. Poate că domnul Anzola va fi de aceeași părere.

Dolores Vásquez era o bătrânică înfăşurată mereu într-un șal negru, cu glas subțire și gesturi lente, una dintre acele femei care par să păstreze o anumită distanță față de lume și să observe din scaunul resemnării răutatea oamenilor. De mai mulți ani muncea ocazional pentru italianul Veronesi și locuia aproape de Puerto Colombia, bodega unde se întâlniseră asasinii în seara din ajunul crimei. Ne putem imagina cât de mulțumit era Anzola că o întâlnise. Încă dinainte de publicarea cărții bănuise că asasinii se întâlniseră de multe ori în acea bodegă și că mai fuseseră de faţă și alte persoane cu care vorbiseră despre asasinarea generalului Uribe, însă nu reușise să găsească nici un martor care să-i confirme bănuiala. Dolores Vásquez i-a vorbit despre niște bărbaţi eleganți ce se întâlneau cu asasinii la Puerto Colombia, mai ales despre unul dintre ei, care obișnuia să poarte joben și pardesiu şi care s-a prezentat acolo cu puţin înainte de crimă, căutându-l pe Galarza. Din câte se pare, Anzola a întrebat-o dacă era vorba de generalul Pedro León Acosta și femeia i-a zis că nu-l cunoștea. Anzola a făcut rost de o poză veche cu generalul, de pe vremea complotului împotriva președintelui Rafael Reyes, și într-o seară a dus-o la localul lui Veronesi și i-a arătat-o femeii, care s-a uitat la imaginea îngălbenită și a zis că nu era sigură, dar că poate l-ar

recunoaște dacă l-ar vedea în carne şi oase. Anzola s-a hotărât să facă posibilă întâlnirea dintre cei doi și nu oriunde, ci chiar în Salón de Grados.

Dar în ziua când Dolores Vásquez trebuia să fie pusă față în față cu Pedro León Acosta, s-a întâmplat ceva neașteptat. Conform unei versiuni publicate în presa din capitală, Anzola aștepta să i se permită să intre în Salón de Grados, când s-a apropiat de el un domn cu mănuși și baston. „Vă felicit“, i-a zis cu dispreț în glas. „Culegeţi roadele muncii dumneavoastră.“ Așa a aflat că tocmai murise mama lui Pedro León Acosta. Lumea îl considera vinovat pe Anzola, dar nu asta era grav, ci faptul că grefierul a început audierea citind telegrama pe care Acosta o trimisese unuia dintre prietenii lui:

> *Numai faptul că mama mea adorată a fost în agonie și că astăzi, la ora 10 dimineața, ne-a spus adio pentru totdeauna, lăsându-ne în cea mai adâncă suferință, m-a făcut să nu-mi pot îndeplini datoria publică. Vă rog să-i comunicați toate astea domnului judecător, fără ca prezenta telegramă să mă absolve de datoria mea.*

Așa că Acosta nu se afla în public când Dolores Vásquez a venit să depună mărturie. Frustrarea lui Anzola trebuie să fi fost insuportabilă. Nicăieri nu au rămas consemnate sentimentele sale, dar mi-l închipui ajungând la Salón de Grados plin de iluzii, poate chiar gândindu-se că în acea zi avea să înceapă sfârșitul pentru vinovați – demascarea lor definitivă și fără drept de apel – și că justiția nu va mai avea de ales și va trebui să-i înfrunte, așa cum făcuse el, pe puternicii țării; gândindu-se că acea zi era rodul ultimilor patru ani de eforturi, greutăți și sacrificii, iar destinul, ce nu prea ține cont de datoria pe care-o are, urma să fie în fine îngăduitor cu el și să-l recompenseze pentru că-i răpise atâta timp și în schimb nu făcuse decât să-l transforme într-un paria. Dar nu, destinul nici n-a vrut să audă. Sau, mai degrabă, trebuie să se fi gândit Anzola, cei care n-au vrut au fost duşmanii lui.

(În orice caz, asta credea Carballo: că informația ajunsese și la alte urechi, că se știa că Dolores Vásquez urma să depună mărturie, se știa cine era Dolores Vásquez și ce avea de spus, așa că păpușarii acestei lumi au tras sforile pentru ca Pedro León Acosta să nu fie prezent. Oarecum rușinat, pentru că el făcuse cercetări și se baza pe documente, am îndrăznit să-i spun

că nimeni nu se preface că i-a murit mama numai ca să nu se prezinte la un proces atât de răsunător. „Oamenii aceia erau în stare de așa ceva și încă de mult mai multe“, a răspuns Carballo.)

Frustrarea lui Anzola a fost amplificată și de faptul că Dolores Vásquez s-a dovedit a fi unul dintre acei martori extraordinari care seduc publicul și dezarmează partea adversă. A declarat că în lunile de dinaintea asasinatului lucrase în fiecare noapte la localul domnului Veronesi, pe Strada Novena, în dreptul podului Núñez. Pe vremea aceea locuia într-un pasaj lipit de bodega Puerto Colombia, la trei case de clădirea în care stătea pe atunci Jesús Carvajal. În noaptea de 1 octombrie, pe la ora unsprezece, a terminat de făcut curat în localul domnului Veronesi, a încuiat și s-a dus acasă. Când a ajuns la pasaj, s-a întâlnit cu un vecin care locuia în aceeași casă cu ea; amândoi stăteau și așteptau să le deschidă cineva ușa de la intrare, și atunci Dolores Vásquez a văzut un bărbat cu joben, îmbrăcat într-un pardesiu elegant, care s-a îndreptat grăbit spre ușa lui Carvajal și a început să bată în ea. Era însoțit de un tânăr care ducea sub braț un pachet. Ușa lui Carvajal s-a deschis și cei doi bărbați, cel cu joben și însoțitorul sau asistentul său, s-au strecurat repede înăuntru.

„L-ați recunoscut pe domnul cu joben?“

„Nu, domnule.“

„L-ați putea identifica dacă l-ați vedea?“

„Cred că da, domnule.“

„Bine. Să trecem la altceva. Îl cunoșteați pe Carvajal?“

„Da, domnule“, a zis femeia. „L-am tot văzut la bodega Puerto Colombia.“

„Și ce ați făcut în acea noapte?“

„I-am spus vecinului meu ce văzusem, iar el s-a apropiat de casa lui Carvajal. Apoi mi-a zis că a auzit mai multe voci.“

„Adică erau mai multe persoane?“

„Da, domnule. Era o întâlnire cu mai mulți oameni, după cum mi-a spus vecinul.“

„Și despre ce se vorbea?“

„Asta nu mi-a mai spus vecinul meu. Mi-a zis că nu reușise să audă despre ce vorbeau, dar era sigur că înăuntru se aflau

oameni importanți. Și mi s-a părut ciudat că niște oameni importanți se adunau în casa unui tâmplar, aproape de miezul nopții, și mai ales de parcă s-ar fi ferit să fie văzuți.“

„Vă rog, domnule judecător“, a intervenit procurorul, „martorul să se abțină de la interpretări.“

„Martorul descrie un comportament care i s-a părut suspect“, a zis Anzola. „Are tot dreptul.“

„Să continue“, a încuviinţat judecătorul.

„Unde vă aflați în noaptea de dinaintea asasinatului?“, a întrebat Anzola.

„Adică în data de 14 octombrie?“, a zis femeia.

„Da, în 14 octombrie, noaptea.“

„Aha. Păi, făceam curat la localul domnului Veronesi.“

„Și ce-ați văzut acolo?“

„Păi, a venit un grup de vreo cincisprezece meseriaşi care voiau de băut. Noi, cum să spun, nu prea le-am fi dat. Unul dintre ei, văzând că nu vrem să-i servim, a scos din buzunar un teanc de bancnote și ne-a zis: *Ca să vedeți că am bani, că am cu ce plăti. Așa că fiți buni și dați-ne ceva de băut*. Bărbatul acela mi-a atras atenția, pentru că mi s-a părut ciudat ca un meseriaș să aibă atâția bani. Iar când ceilalți care erau cu el au ieșit, i-am zis polițistului din zonă să fie atent să nu îi fure banii, fiindcă și ei văzuseră că avea o grămadă. Polițistul a ieșit împreună cu omul cu bani și, când s-a întors, mi-a zis: *L-am dus până la atelierul de tâmplărie. Stați liniștită, doamnă, nu mai au cum să-l jefuiască*.“

„Vă rog, mai spuneți o dată: unde l-a lăsat polițistul?“

„La atelierul de tâmplărie.“

„Și ce s-a întâmplat în ziua următoare?“

„În ziua următoare a fost omorât generalul Uribe. Iar după trei sau patru zile am văzut în ziare pozele ucigașilor și nu mi-a venit să cred când mi-am dat seama că unul din ei era Carvajal. Iar celălalt era exact cel pe care-l văzusem în local: cel cu grămada de bani.“

Ziarele de a doua zi – mai ales *El Tiempo*, ale cărui articole și transcrieri erau cele mai amănunțite – se puseseră de acord: Anzola începuse să câștige mici bătălii. Iar acum, privind de la un secol distanță, pot spune că tot ce a urmat e dovada clară că

și inamicii lui își dăduseră seama de asta. Așa că, în ziua următoare (era vineri), Anzola a ajuns la proces și a dat peste un cu totul alt public. Mulțimea din Salón de Grados, care la ultimele înfățișări fusese compusă în egală măsură din susținători ai lui Anzola și duşmani ai săi, mulțimea aceea care își împărțise în mod egal aplauzele și strigătele, era acum alcătuită numai din ceea ce presa începuse să numească *antianzolişti*. În sală erau numai bărbați, toți pregătiți să huiduie asurzitor, să ridice pumnul și să-și arate fățiș disprețul față de Anzola, toți pregătiţi, printr-un simplu gest al mâinii, să-l arate cu degetul și să-i strige insulte ininteligibile, umplând astfel sala cu o ură neașteptată. Erau, de fapt, polițiști în civil. Condiția lor clandestină îi unea: trei părți din public erau formate din membrii poliției secrete a lui Correal. Puseseră stăpânire pe sală: intimidau, amenințau, distrăgeau atenția.

A urmat depoziția martorului Luis Rendón, care trebuia să fie una la fel ca atâtea altele din acele zile: cea a unui deținut de la închisoarea Panóptico despre privilegiile pe care poliția le acorda deținuților Galarza și Carvajal. Rendón, un bărbat cu ochi migdalaţi, își găsise iubita în brațele unui alt bărbat, pe care îl omorâse, iar pe femeie o atacase în cursul unei audieri în fața completului de judecată, tăindu-și astfel singur craca de sub picioare. Pentru toate acele fapte fusese condamnat la optsprezece ani de închisoare, dar se purta ca și cum ar fi fost condamnat pe viață: era violent și nesupus și nu o dată ajunsese la izolare pentru comportament imoral sau pentru ultraj. Acesta era omul pe care Anzola îl alesese pentru a continua să demonstreze cât de corupt e generalul Correal.

După câteva schimburi de replici lipsite de interes, avocatul lui Carvajal l-a întrebat pe Rendón despre regimul alimentar al acuzaților. Martorul a spus că li se aduceau din afară carne și untură; că li se dădeau lumânări ca să-și poată lumina celulele până la ce oră doreau; a mai vorbit și despre banii pe care Galarza și Carvajal îi dădeau altor deținuți din diverse motive, ce nu erau întotdeauna evidente. Apoi a declarat că Galarza și Carvajal se comportau bine în închisoare, poate și pentru că aproape nu ieșeau din celulele lor, și că oricum exista un ordin

ferm din partea conducerii: oricine se lua de ei urma să fie aspru pedepsit. „Sunt protejați“, a zis Rendón.

Atunci, vrând să-i discrediteze declarația, grefierul a citit sentința pe care o primise pentru crimă. Cineva din mulțime a strigat din spatele sălii:

„Să-l apere Anzola!“.

Era o ironie, bineînțeles: o aluzie la martorii pe care Anzola îi adusese de la închisoare în zilele anterioare. S-a apărat cum a putut, încercând să ignore provocarea.

„Nu e vorba de asta, domnilor“, a zis. „Nu e vorba de a-i apăra pe martorii care au primit sentințe mai mult sau mai puțin dure. Ce contează asta? Dacă un martor spune adevărul, contează că a săvârșit o sută de delicte? Sau poate vreți ca, având pe rol o crimă pusă la cale în bodega Puerto Colombia, să aduc martori de la Corpul Diplomatic? Vă așteptați să aduc miniștri din guvern ca să depună mărturie despre ce se întâmplă la Panóptico? Nu: când vom ajunge la momentul crimei, îi voi aduce în fața dumneavoastră pe miniștrii care au fost prezenți acolo. Deocamdată nu am de ales și trebuie să apelez la lumea interlopă. O să le aduc până și pe angajatele de la bodegă dacă o să mi se pară că au ceva relevant de declarat.“

Susținătorii săi au aplaudat timid.

„Anzola, vă rog să nu mai faceți pe oratorul cu mine“, a zis judecătorul.

Și atunci s-a întâmplat. Acum, când scriu, mă întreb ce i-o fi trecut prin cap lui Marco Tulio Anzola de a spus ce a spus: cât de puternic trebuie să-l fi năpădit dintr-odată emoțiile ca să piardă controlul propriului discurs.

„Trebuie să iau pe rând tot ce s-a întâmplat aici“, a zis, „pentru ca publicul să înțeleagă consecințele. Trebuie să demonstrez că Pedro León Acosta a fost de patru ori la Salto del Tequendama, nu doar de două, cum s-a spus aici. Trebuie să insist asupra domnului cu joben care l-a căutat pe Galarza la bodega Puerto Colombia. Pentru că ţin să vă spun că am deja date extrem de clare despre cine este acel domn.“

Imediat ce a rostit acele cuvinte, și-a dat seama că n-ar fi trebuit să o facă. Cel puțin aşa cred, nu se poate să nu fi știut, nu se poate să nu-și fi dat seama că tocmai mințise: pentru că nu

avea nici un fel de date clare despre domnul cu joben. După părerea mea, mintea i-a jucat o festă: anii aceia în care luase încontinuu declarații de la martori, anii aceia dedicați întru totul crimei, până într-acolo încât a scris și o carte despre ea, l-au făcut să se încreadă în instinctul său; iar instinctul său, din momentul în care doamna Dolores Vásquez i-a vorbit despre bărbatul cu joben, i-a spus că e vorba despre Pedro León Acosta. Cine altul ar fi putut fi? se întrebase cu siguranţă Anzola. Era convins fără să știe de ce, din superstiţie, că bărbatul cu joben care-l căutase pe Galarza la Puerto Colombia, care fusese la Carvajal acasă după unsprezece noaptea, era același care în seara din ajunul crimei fusese văzut de Alfredo García, martorul dispărut, la ușa atelierului de tâmplărie al lui Galarza, și același care în ziua crimei fusese văzut de Mercedes Grau îmbrăcat elegant, cu pantaloni de stofă și ghete de lac, și îl întrebase pe unul din asasini: „Ce e? L-ai omorât?“. Dar această certitudine lipsită de probe îl făcuse să-și complice singur viața. În orice caz, căzuse într-o capcană, și lucrul ăsta era cu atât mai grav cu cât și-o întinsese singur.

„S-auzim numele!“, au început să strige furioși oamenii din sală. „Numele, Anzola!“

Alte voci s-au adăugat corului indignat: „Numele, dacă ești în stare!“.

„Domnule Anzola, spuneți imediat numele acestui individ“, l-a somat procurorul. „Dacă nu, veți fi condamnat ca tăinuitor.“

„Domnul Anzola“, a zis judecătorul, „este obligat ca în decurs de trei zile să dovedească cele spuse.“

„Domnule judecător, vă rog să evacuați sala“, a răspuns Anzola.

„Cer mulțimii să se liniștească“, a zis avocatul Murillo. „Dacă nu vreți ca judecătorul să-și piardă răbdarea.“

Anzola, mă gândesc, trebuie să fi simțit în acele momente că nu mai avea cum să tacă: tăcerea lui ar fi fost cea a învinsului. Avea nevoie de o perdea de fum, de ceva care să abată atenția, așa că a făcut ce știa mai bine: a protestat. S-a plâns că tot ce se petrecea în acel proces era menit să-i îngreuneze depoziția. S-a plâns că depozițiile martorilor nu erau duse până la capăt şi că i se permitea să le pună întrebări numai când avea chef

judecătorul, iar acum i se cerea să scoată asul din mânecă – să mărturisească public o identitate pe care era mai bine să o țină secretă – și astfel să piardă micul avantaj obținut până atunci. În schimb, judecătorul refuzase să-l cheme în instanță pe Salomón Correal, pentru a confrunta lucrurile spuse de martori împotriva lui. „De ce?“, s-a întrebat Anzola, și imediat și-a răspuns: „Pentru că asta i-ar fi adus prejudicii șefului Poliției“.

Dar strategia lui nu a dat rezultate. Fiul lui Rodríguez Forero, care până atunci stătuse liniștit și tăcut pe scaunul său, s-a ridicat.

„Domnule judecător“, a zis, „partea acuzării cere expres ca domnul Anzola să spună aici și acum numele acelui domn cu joben, și vă rog să-l obligați să o facă.“

„Obligați-l!“, a strigat mulțimea.

„Nu mă puteți obliga să fac asta“, a zis Anzola. „Până când nu duc la capăt investigația care e în plină desfășurare, nu am să-i dau numele și nu mă puteți obliga. Nu vă las probele mele pentru ca mai apoi niște polițiști corupți să le facă pierdute. Frumos, nu?!“

„Afară!“, a urlat cineva din mulțime.

„Domnule Anzola“, a zis procurorul, „aveți obligația să ne respectaţi. Nu puteți să ne jigniți aşa, aruncând asupra noastră tot soiul de acuze.“

„Sunteți martor în proces“, i-a amintit avocatul lui Carvajal. „În calitate de martor, aveți obligația să ne spuneţi numele acelui domn, dacă îl știți. Altfel, veți fi judecat pentru tăinuire.“

„Veți afla numele lui în ziua în care am să aduc probele la judecătorie“, a răspuns Anzola.

„Dacă nu vreți să-l faceți public, atunci spuneţi-i-l judecătorului în particular.“

„Nu-l spun nimănui și nimeni nu poate să mă oblige.“

Mulțimea ostilă se pornise să facă un tărăboi atât de mare, încât judecătorul a hotărât suspendarea audierii pentru zece minute. Anzola nu a părăsit sala: în jurul fântânii din curtea interioară și pe coridoarele de cărămidă era plin de oameni care n-ar fi șovăit nici o secundă, nici o fracțiune de secundă, să-i facă rău, dacă li s-ar fi ivit ocazia. Nu era imposibil ca printre cei ce asistaseră la audiere în acea zi să se fi aflat și

bărbaţii înfăşurați în ponchouri care, așa cum povestește în *Cine sunt ei?*, îl urmăriseră amenințători pe străzi. La ce s-o fi gândit în acele momente? Se poate să-i fi apărut în fața ochilor, ca o imagine dintr-un film, întregul drum pe care îl mai avea de străbătut ca să-și ducă la capăt eforturile îndărătnice. Mai trebuia să se întoarcă Pedro León Acosta ca să fie identificat; mai trebuiau luate depozițiile martorilor care ar fi mutat centrul de interes al procesului asupra iezuiților; mai trebuiau dezbătute multe pagini din carte și mulți dintre cei treizeci și șase de martori încă nu compăruseră în fața instanţei.

Judecătorul a revenit. Spre surpriza tuturor, nici măcar nu s-a așezat. A agitat clopoțelul, a așteptat să se facă liniște şi și-a făcut o cruce largă uitându-se la crucifix.

„Ce s-a întâmplat astăzi aici este o bătaie de joc“, a zis. „Și pentru că nu pot permite ca domnul Anzola să continue să-și bată joc de noi toți, am hotărât să-i dau un termen-limită. Are la dispoziție patru zile, așadar până marțea viitoare, ca să-și prezinte toți martorii care mai lipsesc și să facă toate declarațiile necesare. După termenul-limită, nu va mai avea voie să ia cuvântul.“

„Nu puteți să faceți asta“, a protestat Anzola.

„Bineînțeles că pot“, a zis judecătorul.

„Am căpătat dreptul de-a vorbi aici în urma unei decizii a dumneavoastră, domnule. Nu am multe cunoștințe de drept, dar știu că deciziile dumneavoastră sunt considerate legi pe întreg parcursul procesului. Așa că nu puteți hotărî acum până când mai am dreptul să iau cuvântul în proces.“

„Ați luat cuvântul tocmai pentru că eu am o putere discreționară în privința dezbaterilor din proces“, i-a răspuns judecătorul. „Așa că, în orice moment vreau, pot să vă cer să tăceți.“

„Să tacă!“, a strigat mulțimea.

„Nu-mi pasă de toate strigătele astea“, a zis Anzola. „Mâine, în ziarul care mă susține, va apărea lista cu numele celor ce fac tot acest scandal. Sunt angajați publici și polițiști care și-au părăsit posturile ca să vină aici să mă insulte, și cu toții fac asta din ordinul lui Correal.“

„Vă rog să vă limitați la acuzele care țin strict de procesul pe rol“, a zis judecătorul Garzón. „Și vă previn că, dacă continuaţi să nu-mi arătați respect, vă amendez.“

„Înainte de toate, haideți să lămurim problema cu termenul-limită pe care mi l-aţi dat.“

„Nu, domnule. Reveniți la acuze. Apoi am să chem martorii ca să confirme.“

„Am probe cât se poate de clare împotriva unor oameni la care nici nu vă puteți gândi“, a zis Anzola. „Dar n-am să le dezvălui numele deocamdată, ca să nu se prezinte aici cu martori falși care să-mi contrazică probele. Am să aduc toate probele mele în fața unui judecător imparțial. Cele pe care le am despre Emilio Beltrán, despre domnul cu joben și despre toți ceilalți.“

„Mincinosule!“, i-a strigat mulțimea.

Procurorul i-a cerut încă o dată lui Anzola, în numele lui și al poporului, să dezvăluie identitatea atât de mult pomenitului domn cu joben.

„Dacă n-o faceţi“, a zis, „îi voi cere judecătorului să vă amendeze.“

Acesta nu a mai așteptat să i se ceară.

„Veți fi amendat cu zece peso de aur“, l-a avertizat, „dacă nu ne spuneți numele acelui domn cu joben despre care credeți că ar fi implicat în uciderea generalului Uribe.“

„Dacă nu-l spun e din cauza dumneavoastră, a tuturor“, a răspuns Anzola. Și-a dat seama că trebuia să-și forţeze vocea ca să acopere strigătele, insultele, bătăile în balustradele de lemn; și și-a mai dat seama că pierdea controlul asupra cursului audierii. „Nu pot să spun numele acelui om pentru că nu sunt sigur că informaţiile pe care le dețin vor fi folosite împotriva lui. Cât despre amendă, o plătesc cu plăcere. Dar înainte de asta am datoria de-a arăta poporului cine sunt tăinuitorii adevăraților asasini ai generalului Uribe. Domnule judecător, dați dumneavoastră, vă rog, o hotărâre care să-mi permită să depun mărturie dinaintea unui judecător imparțial. Și atunci, da, îi voi aduce toate probele.“

Era un gest disperat. Eu știu prea bine, însă nu-mi dau seama dacă și Anzola știa. Cui avea să-i arate ce nu reușise să

arate acolo? Procurorul s-a ridicat. A zis că acuzațiile făcute de Anzola sunt extrem de grave, că se plânsese întruna că e hărțuit, chiar dacă nimeni și nimic nu i-a interzis să vorbească așa cum a avut chef. Iar asta era adevărat. A zis că lui Anzola trebuia să i se ceară expres să prezinte toate probele pe care le deținea; dacă refuza însemna că, în loc să caute să facă lumină în proces, căuta să-l încâlcească prin toate mijloacele. Și asta părea să fie adevărat. A zis că domnul Anzola nu adusese, până în acel moment, nici măcar o probă. Iar asta era drept și de netăgăduit. A zis că Anzola a vrut să pară un făcător de dreptate, dar că până acum făcuse din proces o farsă. Iar publicul striga, îl insulta și începea să-l amenințe: cât de mult le plăcea oamenilor din sală cuvântul acela, *farsă*, cât și-l mai aruncaseră în față de-a lungul audierilor. Tot ce a zis procurorul era adevărat. Oare Anzola s-o fi întrebat dacă ei aveau dreptate? O fi ajuns să se îndoiască de propriile certitudini?

„Dacă Anzola nu își prezintă probele“, a continuat procurorul, „domnul judecător e obligat să-l excludă de la audieri. Dacă nu le prezintă, nu poate susține că n-a fost lăsat să vorbească, şi cu atât mai puțin că în acest proces există tăinuitori.“

Presa a scris că în acel moment judecătorul Garzón s-a aplecat spre cei trei jurați și și-a acoperit gura cu palma ca să vorbească, iar jurații și-au acoperit şi ei gura cu palma când i-au răspuns. După ce și-a reluat poziția în jilțul său, judecătorul a anunțat:

„De comun acord cu jurații, am decis ca domnul Anzola să fie supus unui interogatoriu. Vă rog să formulaţi toate acuzele pe care le aduceți tuturor persoanelor pe care le considerați implicate în asasinarea generalului Uribe. Și vă rog să precizaţi numele acestor persoane“.

„Nu pot“, a răspuns Anzola.

„Vă rog să ne spuneți numele celor pe care îi considerați vinovați.“

„Nu pot“, a răspuns Anzola.

„Vă întreb pentru ultima oară: ne spuneți numele lor sau nu?“

„Nu pot să vi le spun“, a răspuns Anzola.

„Bine. Atunci, nu mai aveți ce să căutați aici. Depoziția dumneavoastră s-a încheiat. Nu mai aveți dreptul să vorbiți.“

Spre sfârșit, audierea s-a transformat într-o adevărată manifestație de stradă, aceeași violență reprimată cu greu, aceeași senzație de fitil aprins. O manifestaţie similară îl aştepta pe Anzola afară, pe trotuarul Şoselei Sexta, și era atât de violentă, încât ziaristul Joaquín Achury a încercat să-l oprească, sfătuindu-l să nu iasă din clădire. „Mai așteptați puțin“, se pare că i-ar fi zis, „așteptați să plece. Faceți-vă această favoare.“ Dar Anzola nu l-a ascultat. Când a ieșit pe poarta de lemn, a fost întâmpinat cu un torent de amenințări: că aveau să-l omoare, că era un fiu de curvă și aveau să-l omoare. Lepădătură, îi strigau de pe la colțuri, unii îl făceau nemernic, alții trădător, iar alții, în sfârșit, îl acuzau că furase, dăduse mită și ucisese. A plecat capul să se ferească de flegmele mulțimii furioase, care nu sărea să-l sfâșie numai pentru că era înconjurat de polițiști. Un pumn s-a înălțat pe deasupra agenților și a reușit să-l nimerească între umeri, iar altul i-a zburat pălăria, o lovitură care l-ar fi durut rău dacă ar fi primit-o în față. Printre agresori se aflau mulți dintre cei care, în urmă cu o săptămână, îl aclamaseră: i-o fi recunoscut Anzola? Așa, înconjurat de polițiști, cufundat în atmosfera aceea halucinantă de violență, lăsându-se purtat, a ajuns în Piața Bolívar. De la oarecare distanţă, Achury a văzut o mașină răsărind ca din pământ, apoi s-a deschis o portieră și Anzola a fost împins înăuntru, după care a auzit o voce ordonând:

„Duceți-l acasă. Nu vă opriți pentru nimic în lume“.

Cu privire la ce s-a întâmplat mai departe nu există martori. Putem doar să speculăm pornind de la vestea despre Anzola care a urmat: arestarea și închiderea lui. Trebuie să se fi petrecut imediat, pentru că dimineața următoare l-a găsit în arest. Așadar se poate bănui, pe bună dreptate, că mașina aceea care trebuia să-l ducă acasă l-a dus, de fapt, la Poliție. Mi-l închipui pe Anzola în acele clipe, gândindu-se că avea să ajungă acasă și să se refugieze în patul său, între păturile de lână, pentru ca brusc să-și dea seama că nu se afla în fața casei sale, ci la sediul central al Poliției. Doi polițiști îl iau în primire pe trotuar, îl îmbrâncesc și îl târăsc în clădire. Un al treilea polițist,

a cărui față Anzola nu a reușit deloc să o vadă, îi transmite că e arestat.

„De ce sunt acuzat?“, strigă Anzola încercând să opună rezistență. „Care sunt acuzațiile?“

„Lipsă de respect față de autorități“, i se răspunde pe un ton grosolan. „Și tentativă de uz de armă de foc împotriva unui ofiţer de poliție.“

Se poate să se fi întâmplat chiar așa. Acuzațiile ce au dus la arestarea sa erau vechi de mai bine de o săptămână și țineau de acel incident de pe coridorul din Salón de Grados, când un ofiţer de poliție a trebuit să facă uz de forță ca să-l ducă pe Anzola în încăperea destinată martorilor. Singurul rănit în acel incident fusese el, întrucât căzuse și fusese dus în șuturi. Dar acum era acuzat de toate astea și, în plus, ceea ce era și mai absurd, că încercase să folosească pistolul, când de fapt ofiţerul de poliție i-l scosese din buzunar în timpul perchiziţiei. Asta era răzbunarea lor, asta era răzbunarea întregii poliții, a fiecărui polițist discreditat prin declarațiile martorilor aduși de el. Asta era mâna lui Correal, da, a lui Salomón Correal, care îl învăța că e mai bine să nu te pui cu poliția din țara asta.

Nu știu câte zile a stat Anzola la închisoare, pentru că nu există nici un document, însă știu foarte bine că procesul a continuat fără el în Salón de Grados, unde Anzola era acum un ciumat, unde numele lui era o infamie. Nu știu dacă vreunul dintre cei care-l păzeau s-a îndurat de el și i-a povestit cum mergea procesul, nici dacă l-a vizitat cineva – Julián Uribe, de pildă – care i-ar fi putut aduce, ca pe un soi de ofrandă informativă, ziarele din ultimele zile. Dacă ar fi putut citi ziarele, ar fi știut ce se spunea despre el în acea lume, în lumea de afară, lumea căreia el încercase să-i redea puțină dreptate (poate că o făcuse cu stângăcie, da, amăgindu-se că va reuşi să pună în practică cele mai intime convingeri din sufletul său). Ziaristul de la *El Tiempo* a publicat un articol intitulat *Impresii de la audieri*, iar cele câteva paragrafe ale sale erau ca o oglindă spartă: o oglindă în care Anzola s-ar fi putut privi cât a stat la închisoare, s-ar fi putut vedea reflectat și în același timp deformat sau incomplet, în vreme ce întunecate puteri fără nume hotărau – lent, fără grabă – cum să dispună de viața lui.

Domnul Anzola Samper a renunțat să mai ia parte la audierile din procesul asasinilor generalului Uribe Uribe. Timp de treisprezece zile, a fost figura cea mai importantă din acest proces extraordinar; treisprezece sesiuni au fost dedicate martorilor săi și confruntărilor pe care le cerea el, iar odată cu sfârșitul lor s-a încheiat și rolul acestui tânăr frământat, căci el însuși le-a pus capăt, refuzând să formuleze acuzații clare și să dea nume. S-a prezentat în fața completului de judecată ca un purtător al adevărului și al luminii și s-a retras învăluit în umbră, refuzând să dea numele responsabililor de crimă, pe care susține că îi cunoaște, refuzând categoric să facă acele cumplite acuzații pe care cu toții le așteptam de la el. După refuz, prezența lui la proces nu mai avea rost și nici el nu mai avea ce să caute acolo.

Să-l vedem, să încercăm să-l vedem. Dimineața, foarte devreme, e trezit de un gardian nervos și obosit, poate din cauza nopții de gardă. E dus la latrine – i se dă voie să intre singur – și gardianul îl așteaptă de cealaltă parte a ușii întredeschise, cu ivărul stricat, iar Anzola e nevoit să se contorsioneze ca să nu-și piardă echilibrul când se lasă pe vine deasupra unei găuri puturoase. Din fericire, hrana puțină și greața care-l stăpânește i-au dereglat stomacul, așa că se poate abține trei zile. Uneori i se dă voie să se spele pe mâini, alteori nu. Hainele încep să îi miroasă a urină și a sudoare acră și abia s-a obișnuit cu propria duhoare când același polițist care l-a arestat îi dă un pachet legat cu sfoară, zicându-i: „Noroc că aveți prieteni“. E un schimb de haine curat. Nu i se spune din partea cui. Anzola își îngroapă fața în haine și respiră adânc: niciodată nu s-a simțit atât de bine atingând niște haine proaspăt călcate. După ce se schimbă, gulerul apretat îl deranjează la ceafă toată ziua. Nu-i pasă. Până seara are pielea destul de iritată, dar își dă seama că, dacă se concentrează la acea iritație banală, se gândește mai puțin la nenorocirea lui.

În timpul celor treisprezece zile intense, domnul Anzola nu a reușit să dovedească nimic; martorii aduși de el au aruncat bănuiala asupra unor fapte, au amplificat unele detalii sau au demontat teorii imposibil de susținut, precum cea despre generalul Pedro León Acosta, care poate că pe tot parcursul procesului nu a făcut altceva decât să plătească pentru

implicarea în atentatul din 10 februarie, pentru că numai din cauza acelui atentat a ajuns să fie considerat complice la o crimă în privinţa căreia, în realitate, nu i se poate aduce nici cea mai mică, nici cea mai vagă acuzație. Martorii importanți, cei care l-au văzut pe generalul Correal, însoțit de un ofiţer de poliție, stând de vorbă cu asasinii cu trei ore înainte de crimă, la lumina zilei, lângă casa ilustrei victime, dându-le acolo instrucțiuni, au o singură problemă, anume că susțin niște lucruri pur și simplu neverosimile, pentru că din declarațiile lor, dincolo de complicitatea generalului Correal, mai reiese și faptul că acesta ar fi de o prostie monumentală, de o nepăsare crasă, de o imprudență atât de mare, încât nu pot fi credibile, nu doar când sunt puse pe seama directorului general al Poliției, ci chiar dacă ar fi puse pe seama celui mai tâmpit analfabet. S-ar putea afirma, ca o axiomă, că dacă generalul Correal ar fi fost implicat în îngrozitoarea crimă, în nici un caz nu s-ar fi lăsat văzut stând de vorbă cu asasinii în mijlocul străzii, în ziua crimei și lângă casa victimei. E elementar și evident.

După câteva zile – trei, patru? – e mutat la închisoarea Panóptico. Nu s-ar putea spune că celor care l-au închis le lipsește umorul: celula lui se află aproape de cele ocupate de asasinii Galarza și Carvajal, care acum au fost duşi în alt loc, până la pronunțarea sentinței. De câteva ori i se dă voie să meargă singur la capelă să se roage. Anzola închide cu greu ușa după el, îngenunchează pe piatra rece și în semiîntuneric începe să spună *Tatăl Nostru*, dar se întrerupe: se gândește că la fel făcuseră și criminalii împreună cu preoții iezuiți. Da, cei care veneau să-i viziteze, să le ceară să fie răbdători și să le recomande ce să citească; cei care nu lăsaseră nici o urmă în afară de câteva articole publicate sub pseudonim și câteva zvonuri, ce a zis nu știu cine că a auzit de la nu știu cine care a zis nu știu ce. Au reușit să rămână în umbră, toți acești preoți, au ieșit victorioși din complotul împotriva lui Uribe… Dar cine sunt ei? Anzola nici măcar nu îi văzuse la față: nu i-ar putea recunoaște dacă i-ar întâlni pe stradă. Nopțile sunt reci; Anzola se învelește cu pătura, își strânge genunchii la piept și îi ia foarte mult timp până să adoarmă, poate pentru că stă toată ziua, citind ziarele, făcându-și însemnări dintr-un vechi obicei,

comentând ceea ce, conform presei, se spune în Salón de Grados. E numit neloial, mincinos, calomniator, iar publicul aplaudă, fericit că a scăpat de el, da, fericit că a fost îndepărtat. Anzola iese în curtea interioară odată cu ceilalți deținuți, primește aceeași mâncare ca ei și are voie să folosească latrinele la aceleași ore. Din când în când se duce să vadă cum stau lucrările pe care el însuși le-a supravegheat în timpul slujbei lui fictive. Uneori stă de vorbă cu deținuții. Unul dintre ei, bărbatul pe nume Zalamea care i-a dat multe informații despre ucigași și despre privilegiile de care aceștia aveau parte, s-a apropiat de el într-o dimineață și i-a spus, cum îi spui unui copil: „Offff, prietene, numai ție ți se întâmplă aşa ceva. Numai ţie ți se întâmplă aşa ceva“.

Dar noii responsabili? Nu au fost dovediți cu claritate. E ușor, e simplu să sugerezi, în orice problemă, complicități vagi și tenebroase; spiritul gregar e un pământ fertil pentru astfel de semințe; în el încolțește bănuiala, chiar și cea mai absurdă, cu o iuţeală extraordinară; însă nu asta se aștepta de la domnul Anzola, ci probe și acuzații concrete, iar țara a rămas cu așteptarea. Ascultându-l pe domnul Anzola, am simțit că el, în adâncul sufletului, acolo unde stă sinceritatea absolută, nu avea mai multe certitudini decât judecătorul, procurorul și marele public. De aceea nu a reuşit să rămână mai mult de câteva ore în conștiința cetățenilor; apariția lui ca acuzator curajos, hotărât, plin de istețime i-a sedus pe mulți și a atras atenția tuturor, însă căderea lui era inevitabilă fiindcă se baza doar pe un piedestal alcătuit din lucruri vagi, iar în lumina dezbaterilor piedestalul acela s-a năruit. Intensitatea insuportabilă a primelor audieri a ajuns să fie până la urmă doar o farsă amuzantă, iar oamenii care începuseră să simtă deasupra capetelor răsuflarea cumplită a zeiței Nemesis au sfârșit prin a zâmbi îngăduitor și a căsca.

Imediat ce este eliberat din închisoare, după o serie de manevre juridice și mituiri orchestrate de Julián Uribe, primul lucru pe care-l face Anzola e să se ducă direct acasă și să se cufunde într-o baie cu apă caldă, în care stă atât de mult, încât servitoarea e nevoită să-i mai aducă două carafe cu apă și să i le lase la ușa băii. După ce iese din baie, Anzola observă cu surprindere că servieta i-a fost înapoiată: e aşezată jos, lângă

scaunul de la birou, ca un câine de companie. Acolo avea să rămână în următoarele zile, fără ca Anzola să o ridice măcar sau să aranjeze hârtiile din ea: servieta e amintirea înfrângerii, arhiva atâtor ani pierduți. Își petrece câteva zile închis în casă, prizonierul urii locuitorilor capitalei, fără să se uite măcar pe fereastră în strada pavată, de teamă ca nu cumva cineva să-l arate cu degetul sau să se uite la el cu dispreț. Dar când iese prima dată din casă, silindu-se să-și vadă de viață, se întâlneşte, lângă o farmacie de unde voia să cumpere niște pastile, cu domnișoara Adela Garavito. O salută ducând o mână la pălărie și face un pas spre ea, însă Adela Garavito îl oprește. „Ne-ați făcut să părem niște mincinoși“, îi zice pe un ton din care a dispărut repulsia și acum a mai rămas doar ranchiuna. „Domnișoară, eu…“, încearcă Anzola să se justifice, dar ea îl întrerupe. „Să nu vă apropiați cumva de casa noastră, că tata vă împușcă.“ Apoi se îndepărtează grăbită, de parcă Anzola ar avea lepră, și dispare după primul colț de stradă. El nu mai are forța să ajungă până la farmacie.

Între timp, în Salón de Grados discursurile se succed, nesfârșite perorații care ocupă în paginile ziarelor șaisprezece coloane tipărite cu litere mici, și toți cei care iau cuvântul par să aibă un singur obiectiv secret: să-l afunde pe Marco Tulio Anzola în nămolul oprobriului. În discursurile ţinute de procuror și de avocaţii asasinilor, Anzola e etichetat drept un liberal fanatic, mânat de dorințe irepresibile de răzbunare, sau un scriitoraș însetat de o glorie efemeră, un iresponsabil, în orice caz, un atentator la reputația oamenilor de bine, un piroman în libertate bântuind altarele Patriei și un blasfemator al sfintelor valori ale adevărului, justiției și onoarei. Timp de o săptămână, Bogotá e un rug imens pe care arde Anzola, inamicul tuturor. În discursurile prin care avocații celor două părți încheie procesul este numit laș, soldat nevrednic care atacă pe la spate, oportunist de o nimicnicie atât de patetică, încât cetățenii onorabili își feresc privirea. O dată sau de două ori pe noapte, când are insomnie sau lătratul unui câine îl trezește din somnul său agitat, Anzola se întreabă, tot mai des în ultima vreme, dacă nu cumva ei au dreptate.

Acum, toți cei care au apărut în carte încearcă să-l evite, să-și justifice prezența în paginile ei sau chiar să-și renege declaraţiile. Cea mai nouă dovadă a unei astfel de strădanii de-a îndrepta cele spuse în carte a fost înregistrată în cursul ultimei audieri. După cum au scris ziarele, detectivul Eduardo de Toro, cel care îi spusese despre vizitele făcute de Rufino Berestain la biroul lui Salomón Correal și de cele întâmplate pe parcursul exercițiilor spirituale din Cajigas, i-a trimis avocatului lui Galarza un caiet conținând câteva pagini cu impresiile sale despre acele zile din 1914. Avocatul lui Galarza a citit cu voce tare paginile și așa publicul a putut afla care era părerea detectivului Eduardo de Toro în această problemă: „Am ajuns la concluzia că ucigașii au comis crima îndemnându-se unul pe celălalt, mânați de ura pe care muncitorii i-o purtau generalului Uribe, și că nu au existat alți autori ai acestei oribile crime“.

Când procesul de la Salón de Grados s-a încheiat, grefierul s-a adresat celor trei jurați, care stăteau țepeni pe scaunele lor, și a citit un chestionar ce cuprindea două întrebări: „Acuzatul Leovigildo Galarza e responsabil pentru uciderea cu bună știință și premeditat a generalului Rafael Uribe Uribe, căruia i-a provocat răni fatale folosindu-se de un instrument tăios și contondent, faptă petrecută pe Şoseaua 7 din orașul acesta, în cvartalul 10, în ziua de 15 octombrie 1914? Acuzatul Leovigildo Galarza e responsabil pentru fapta menționată în întrebarea anterioară cu următoarele circumstanțe totale sau parțiale: 1. cu premeditare, 2. de bunăvoie, mișelește și perfect conștient că-și surprindea victima lipsită de apărare și nepregătită?“. Apoi a citit același chestionar, schimbând doar numele lui Leovigildo Galarza cu al lui Jesús Carvajal. Jurații, în unanimitate, au răspuns că da. Au răspuns da la toate. Au răspuns da în ambele cazuri.

În ziua de 25 iunie 1918, la orele după-amiezii, judecătorul Garzón a dat citire sentinței împotriva lui Leovigildo Galarza și Jesús Carvajal. Pentru asasinarea generalului Rafael Uribe Uribe au fost condamnați la douăzeci de ani de închisoare, privarea de drepturi politice și o amendă de optzeci de mii de peso de aur, plus cheltuielile de judecată. Mulțimea a izbucnit în aplauze, a strigat „Trăiască procurorul!“ și „Moarte lui Anzola și

cărții sale!“. Comentând sentința și folosind exact cuvintele întrebuințate de judecător, un ziarist a scris:

„Verdictul acesta nu-i va mulțumi pe cei care au încercat să se folosească de o crimă atât de îngrozitoare pentru a face acuzații grave la adresa adversarilor politici. Nu-i va mulțumi pe cei care au vrut să ațâțe luptele politice dintre partide folosindu-se abuziv de durerea unei întregi țări. În schimb, verdictul acesta îi mulțumește pe deplin pe patrioții adevăraţi, pentru că alții, încercând să mânjească cu sângele unui om ilustru drapelul partidelor, au fost gata să dezonoreze și drapelul Patriei. Acest verdict, columbieni, vă redă onoarea, vă face dreptate, vă eliberează de un trecut incert și vă dăruieşte un viitor plin de pace“.

IX
Forma ruinelor

Nu mai știu când am început să-mi dau seama că trecutul țării mele îmi era de neînțeles, plin de umbre, un adevărat ținut al cețurilor, nici nu pot să-mi amintesc exact momentul în care tot ce eu crezusem previzibil și demn de încredere – locul unde am crescut, a cărui limbă o vorbesc și ale cărui obiceiuri le cunosc, locul despre trecutul căruia am învățat la școală și la universitate, al cărui prezent m-am obișnuit să-l interpretez și să mă prefac că-l înțeleg – s-a transformat într-un loc întunecos din care, la cea mai mică neatenție, țâșneau creaturi cumplite. Cu trecerea timpului, am început să mă gândesc că poate tocmai ăsta e motivul pentru care scriitorii povestesc despre locurile copilăriei și adolescenței, ba chiar și ale primilor ani de tinerețe: nu scriem despre ceea ce cunoaștem și înțelegem, și cu atât mai puțin scriem *pentru că* cunoaștem și înțelegem, ci tocmai pentru că ne dăm seama că tot ceea ce cunoșteam și înțelegeam era fals, un miraj, o iluzie, astfel încât cărțile nu sunt, și nu vor putea fi niciodată, altceva decât niște elaborate dovezi ale dezorientării noastre: diversificate și extinse declarații despre perplexitatea noastră. *Toate lucrurile care-mi erau atât de limpezi*, ne gândim atunci, *îmi apar acum pline de înşelătorii și de intenții ascunse, ca un prieten care ne trădează*. Pus în fața acestei revelații, care întotdeauna e răscolitoare și de multe ori pur și simplu dureroasă, scriitorul răspunde în singurul fel în care e în stare s-o facă: scrie o carte. Așa încearcă el să-și contracareze tulburarea, să reducă spațiul dintre ceea ce poate fi trecut cu vederea și ceea ce se poate ști, și mai ales să-și rezolve profundul dezacord cu acea realitate imprevizibilă. „Când ne contrazicem cu alții, facem retorică“, spunea Yeats. „Când ne contrazicem cu noi înșine, facem poezie.“ Dar ce se întâmplă când cele două dispute au loc în același timp, când cearta cu lumea e o reflectare sau o transfigurare a disputei subterane și constante pe care o avem cu noi înșine? Atunci

scriem o carte ca asta pe care o scriu eu acum și credem orbește că ea va însemna ceva și pentru alții.

Poate că aveam deja în minte toate aceste idei în acea zi, în ziua revelațiilor. Era o vineri, ultima zi din februarie. Am ajuns la apartamentul lui Carballo pe la prânz, când, după calculele mele, noctambulul făcuse deja duș și era gata să-și reia complicata rutină. Așa a și fost: l-am găsit îmbrăcat, da, însă fără grija pe care o dădea de obicei hainelor și accesoriilor, ci într-un hanorac larg și cenușiu, care cu siguranță văzuse și zile mai bune. Părea gata să iasă la alergat, ca unul dintre bătrânii aceia care au suferit un preinfarct și acum sunt obsedați de exercițiile fizice, deși niciodată nu se simt bine în hainele lor sport, ci mai degrabă ca niște intruși, ca niște impostori, ca niște actori deghizați pentru un rol pe care-l detestă. Așa arăta Carlos Carballo în acea dimineață. Oare din cauza înfăţişării sale să fi simțit în aer un soi de melancolie, sau melancolia să mă fi făcut să-l văd astfel? Pentru prima dată l-am văzut cu adevărat obosit, şi mi-am zis că travaliul memoriei ne obosește, chiar și atunci când ne ocupăm de un trecut pe care nu-l cunoaștem (când ne ocupăm de trecutul nostru, nu numai că ne obosește, dar ne și erodează, așa cum face apa cu pietrele). La asta m-am gândit când am ajuns: Carballo obosise să tot scruteze, pentru a-mi face mie un bine, trecutul obscur al Columbiei. Când mi-am lăsat rucsacul negru, gol, pe dușumea, lângă un teanc de romane polițiste, și m-am așezat ca un elev silitor, nu mi-am imaginat că avea să urmeze cea mai memorabilă zi dintre toate pe care le-am trăit împreună. Nu mi-am imaginat că acea zi de 28 februarie aveam să mi-o petrec foarte departe de anul 2014, afundat până la gât într-o altă zi și într-un alt an, mult mai îndepărtate, urmărind spectacolul cutremurător al unui om care rememorează ceea ce-l doare și-l rănește, și nu face asta pentru că vrea, ci pentru că nu are de ales.

Nici nu mai știam câte ore îmi petrecusem adâncit în *Cine sunt ei?*, cercetându-i paginile, îndoindu-mă de concluziile autorului, spunându-mi uneori că nimic nu era adevărat, că așa ceva nu se putuse întâmpla în orașul meu, iar cea mai bună dovadă era faptul că nimeni nu mai știa și nu mai vorbea despre acele lucruri, că acel denunț nebunesc nu supraviețuise.

Dar apoi mă gândeam că era adevărat tocmai pentru că nu supraviețuise, fiindcă istoria țării noastre şi-a demonstrat de mii de ori extraordinara capacitate de a ascunde variantele incomode sau de a denatura felul în care sunt povestite lucrurile, astfel că tot ce e cumplit și inuman ajunge să fie considerat cât se poate de normal, sau de dorit, ba chiar lăudabil. Apoi mă gândeam iarăși: nu, cartea nu a supraviețuit, nimeni nu mai vorbește despre ea, a înghițit-o uitarea, deci e falsă, pentru că istoria, care are propriile reguli, filtrează și selecționează exact cum face natura cu speciile, și așa dispar treptat variantele care au încercat să distorsioneze adevărul, să ne mintă sau să ne ducă de nas, și supraviețuiesc numai cele ce rezistă examinării noastre, scepticismului nostru de cetățeni obișnuiți. Apoi nu mai știam ce să cred, pentru că în continuare mă tulbura faptul că Anzola dispăruse în cloaca istoriei columbiene. Omul care, timp de o lună întreagă, a ținut zi de zi prima pagină din cele mai importante ziare și și-a văzut publicate toate declaraţiile; omul care timp de patru ani a scindat populația, iluzionând-o (unii ziceau *amenințând-o*) cu ancheta și cartea sa, dispare brusc de pe scena publică din iunie 1918. După ce a fost închis, presa nu a mai consemnat nimic în legătură cu el. Nu există nici o însemnare despre el, nu e pomenit nicăieri. Tot ce a reușit Carballo să afle, după ce a cercetat ani de zile orice urmă lăsată de tânăr, singura informație peste care a reușit să dea e o neașteptată fișă de la Biblioteca Congresului American din Washington. Fișa e înregistrată în 1947 și acestea sunt datele pe care le conține:

SAMPER, MARCO TULIO ANZOLA, 1892 – © New York. *Secretos de la ruleta y sus trampas técnicas; revelaciones de un croupier*1, 32 pp., ilustr.

Toate acele cuvinte i se păreau ciudate lui Carballo, iar mie la fel: clasificarea alfabetică a autorului (indexat după cel de-al doilea nume de familie, nu după primul), dimensiunea cărții (o biată broşură ilustrată) și, mai ales, subiectul neașteptat (nu am reușit să mi-l imaginez pe autorul cărții *Cine sunt ei?* scriind un manual pentru împătimiții de jocuri de noroc). În cursul ultimei noastre discuții am speculat destul de mult asupra acelei broşuri. L-am întrebat dacă nu încercase cu adevărat, dar *cu*

adevărat, ca atunci când ești mânat de o obsesie, să găsească *Secretos de la ruleta*; l-am întrebat dacă nu a căutat-o ca nebunul, chiar dacă dezvăluirile unui crupier nu aveau nimic de-a face cu Rafael Uribe Uribe, nici cu Jorge Eliécer Gaitán, nici cu violența sau cu politica sau cu politica violentă din nenorocita noastră de țară. Pe scurt, chiar dacă acea broşură nu îi folosea la nimic.

„Bineînțeles că am căutat-o“, mi-a răspuns. „Într-o perioadă am răscolit cerul şi pământul ca să găsesc broşura aia. Am luat legătura cu toți bibliofilii pe care-i știu și am cerut ajutorul tuturor librăriilor specializate în cărți rare și vechi. Și, fireşte, doar nu eram chiar atât de prost, am sunat la Biblioteca Congresului. Degeaba. Broşura nu există. Nu e în Bibliotecă, deși se presupune că acolo trebuie să fie orice pagină care apare în lumea asta de rahat. Dar asta nu înseamnă că am căutat fără rost.“

„Ce vreți să spuneți?“

„Am început să mă gândesc la locul publicării“, a răspuns Carballo. „New York. De ce New York? Mereu am avut senzația că dispariția lui Anzola era totală, perfectă. Nimeni nu dispare așa. Sau mai bine zis: există un singur fel de a dispărea așa din presa columbiană după ce ai fost atât de prezent în ea.“

„Să pleci din Columbia.“

„Da. E logic, nu? Dumneavoastră ce aţi fi făcut? Dacă aţi fi scris o carte precum *Cine sunt ei?*, dacă aţi fi participat la cel mai răsunător proces din istoria Columbiei, și dacă procesul și cartea v-ar fi transformat, la numai douăzeci și ceva de ani, în cel mai detestat om din Columbia? Și dumneavoastră aţi fi plecat, Vásquez, așa cum aș fi plecat și eu. M-am gândit la toate astea şi mi-am zis: unde s-ar duce un tânăr ca Anzola? Într-un loc unde cunoaște pe cineva, unde are ceva contacte. Apoi mi-am amintit un lucru: Carlos Adolfo Urueta făcea parte din legația de la Washington. Mi-am zis: Statele Unite. Anzola s-a dus în Statele Unite. Și cred în continuare că așa s-a întâmplat.“

„Nu sunteți sigur întru totul?“

„Sută la sută, nu“, a răspuns Carballo. „Dar are logică, nu-i așa? Și până la urmă nici nu-mi pasă.“

„Cum adică nu vă pasă?“, am zis. Îi ascultasem raționamentul gândindu-mă că mă aştepta o dezvăluire senzațională: *O să-mi spună că a cercetat pista asta*, mă gândeam, *o să-mi spună că i-a dat de urmă în New York, o să mă lase mască*. Nu mi-am ascuns dezamăgirea. „Cum adică nu vă pasă, Carlos? E ceva neclar în povestea asta, nu vi se pare? Există un gol în ea. Nu v-ar plăcea să-l umpleți? Nu v-ar plăcea să știți ce s-a întâmplat cu Anzola?“

„Mi-ar plăcea, dar nu mă interesează. Sunt două lucruri diferite.“

„Nu vă interesează?“

„Chiar nu“, a zis Carballo. „Îmi pot imagina foarte bine întreaga situație: Anzola a plecat din țară așa cum pleacă din Columbia atâția oameni care spun adevăruri incomode. A devenit un tip incomod și a trebuit să plece: la fel ca atâția alții. Dacă am începe să facem o listă, n-am mai termina niciodată. Anzola nu e decât un exemplu vechi, nu cel mai vechi, dar unul dintre cele mai vechi. Și asta e tot, n-are rost să ne mai batem capul. Mie îmi ajunge să cred că s-a întâmplat așa, pentru că viața lui Anzola chiar nu mă interesează, de fapt. Mai bine zis, ce mă interesează e cartea lui, înțelegeţi?, ce mă interesează e că a scris o carte. Pentru ca la un moment dat cineva să o citească, nu? Abia atunci încep să se întâmple tot felul de lucruri.“

Nu aș putea spune că încă de atunci mi-a atras atenția ultima lui frază, ale cărei înțelesuri profunde mi-ar fi fost imposibil să le ghicesc sau să le bănuiesc în clipa când am auzit-o. Poate am luat-o ca pe o frază oarecare; sau poate m-am gândit că începuse și el să descopere minunea întâlnirii dintre orice cititor și orice carte. Nu m-am gândit că, atunci când a spus acele cuvinte, Carballo avea în minte un cititor concret, sau o carte anume, și nici că acea întâlnire imaginară, chiar abstractă, s-ar petrece într-un loc și la o dată bine definite și concrete. Însă așa era. I-am pus imediat o întrebare nevinovată, mai mult din amabilitate decât dintr-o curiozitate reală:

„Carlos, nu credeţi că plecarea lui Anzola are o explicație mai simplă?“.

Carballo și-a trecut mâna peste barba abia mijită. „Cum ar fi?“, a zis sec.

„Poate că Anzola nu a plecat pentru că era hărțuit. Poate că a plecat din Columbia pur și simplu din cauza eșecului personal.“

A mijit ochii și pe fața lui a apărut o expresie disprețuitoare. Nu mi-a păsat. I-am spus ceea ce eu credeam a fi un adevăr indiscutabil: că dincolo de ce se întâmplase în realitate, dincolo de toate acuzațiile pe care le făcuse în carte, era cât se poate de adevărat că Marco Tulio Anzola nu fusese în stare să demonstreze nimic în timpul procesului. Cel puțin în această privință, ziaristul de la *El Tiempo* avusese dreptate. Dar atunci Carballo s-a supărat ca niciodată.

„Cum adică a avut dreptate?“, a zis ridicându-se. „Cum adică Anzola nu a dovedit nimic? Nu a adus atâția martori?“

„Nu trebuie să vă sară țandăra, Carlos“, i-am zis. „A adus o mulțime de martori, însă ei n-au dovedit nimic. Cartea e cât se poate de convingătoare, desigur, și mi-ar plăcea să mă las purtat de trei sute de pagini pline de teorii conspiraționiste. Dar ce contează nu sunt teoriile din carte, ci ce s-a întâmplat la proces, iar procesul a fost un eșec. Unul total: un eșec răsunător și umilitor. O decepție, mai bine zis, o trădare față de toți oamenii care l-au sprijinit pe Anzola. Bietul ins nu are altceva decât indicii despre acuzații săi: că l-au văzut pe Correal într-un loc, că pe Acosta l-au văzut în alt loc. Ambele personaje nu-mi plac deloc, însă asta nu înseamnă că au făcut ce susține Anzola în carte că ar fi făcut. De acord: Acosta a încercat, cu ani în urmă, să ucidă un președinte. De acord: Correal a maltratat și chiar a schingiuit alt președinte. Dar toate astea nu dovedesc nimic, în afară de faptul că țin de trecutul lor. Și ce să mai zicem de iezuiți? Împotriva iezuiților, și ei acuzați în carte, nu există nimic, absolut nimic în timpul procesului. Nici măcar nu sunt aduși în discuție.“

„Pentru că Anzola n-a apucat!“, a strigat Carballo. „Pentru că l-au îndepărtat înainte să ajungă la iezuiți!“

„Mă rog, așa e foarte simplu. *Da, sunt vinovați, numai că mă gândeam să dovedesc mai încolo*. Asta nu e treabă serioasă.“

„Nu pot să cred“, a răspuns Carballo coborând vocea.

„Din câte se pare“, i-am zis cu sarcasm, „nici jurații n-au putut.“

„Și atunci ce e cu întâlnirile dintre părintele Berestain și Correal? Și ce e cu depozițiile martorilor care i-au văzut pe asasini ieșind pe poarta colegiului San Bartolomé?“

„Rămân ce sunt, Carlos: întâlniri și depoziții. Pentru că Anzola nu a reușit să dovedească nimic cu ele.“

„Și ce e cu vorbele lui Berestain? Atunci când își dorește ca Uribe să putrezească în infern? Ce e cu ele?“

„Offf, Carlos, vă rog“, i-am zis. „În țara asta oamenii se blestemă cu o ușurință uimitoare. Toată lumea o face tot timpul. Dar asta nu înseamnă nimic concret, nu-mi spuneţi că nu vă dați seama.“

Carballo s-a așezat din nou. Fața și atitudinea lui (brațele încrucișate, felul în care și-a pus picior peste picior) erau impregnate de o decepție puternică. I-am zis că îmi pare rău că sunt nevoit să-i spun toate astea, însă faptele erau cât se poate de evidente: una e cartea și alta e procesul. Am revenit la problema iezuiților: n-au fost pomeniți nici măcar o dată de-a lungul întregului proces, sau cel puțin așa înțelesesem din ce-mi spusese el. „Ori nu-i așa?“, l-am întrebat. „Există vreo probă împotriva iezuiților în tot procesul?“

Mi-a răspuns cu un firicel de voce: „Nu“.

„Și atunci?“

„Atunci, înseamnă că ei au câștigat.“

„Ce?“

„Vásquez, faceţi ce a făcut toată țara asta vreme de un secol. Fiindcă nu a câștigat procesul, fiindcă nu a existat o sentință clară împotriva celor acuzați de el, înseamnă că Anzola a spus niște minciuni gogonate. Adevărul acesta al dumneavoastră, dragă prietene, e unul foarte slab, pentru că uneori adevărul tribunalelor e diferit de cel al vieții. Spuneţi că Anzola n-a reușit să dovedească nimic în timpul procesului și că de aceea cartea lui e o minciună. Dar v-aţi întrebat de ce nu a reușit să dovedească nimic? Nu este evident că întreg procesul a fost orchestrat astfel încât Anzola să nu poată dovedi nimic? Nu este evident a fost redus la tăcere cât se poate de subtil, păstrând aparențele legalității?“

„Nu-i așa, Carlos. L-au lăsat să spună tot ce-a avut de spus. L-au lăsat să prezinte câți martori a vrut. Cum adică l-au redus la tăcere?“

„Nu faceţi decât să repetați ce s-a scris în *El Tiempo*, nu știu dacă vă daţi seama.“

„Îmi dau seama foarte bine“, i-am răspuns. „Și lăsaţi-mă să vă mai spun ceva: autorul articolului din *El Tiempo* are perfectă dreptate. Nu ştiu cine a fost, păcat că nu şi-a semnat articolul, fiindcă are dreptate. Are dreptate când spune că Anzola nu a fost în stare să dovedească nimic împotriva lui Acosta și nici împotriva lui Correal. Are dreptate când spune că e simplu să stârnești bănuiala în mintea oamenilor, dar că e obligatoriu să ai probe. De ce nu a zis Anzola cine era bărbatul cu joben? Carlos, dumneavoastră chiar credeţi că știa cine e? Dacă știa, de ce nu i-a spus numele în fața tuturor? Dumneavoastră nu credeţi că nu l-a spus pentru că pur și simplu nu-l știa? Nu credeţi că Anzola a blufat?“

„Nu cred că a blufat“, a răspuns Carballo. „Nu vorbim de o partidă de pocher.“

„Nu face deloc lumină în privința articolelor publicate de iezuiți. Nu aruncă nici o lumină asupra societății care se presupune că a organizat tragerea la sorți pentru a-i desemna pe cei care urmau să comită crima. Cine să-l creadă? Spuneţi-mi, Carlos, cine sunt acel Ariston Men Hydor și acel Campesino care scriau împotriva generalului Uribe? Pe atunci, Bogotá nu era un oraș cu milioane de locuitori, ci abia un târguşor. Nimeni nu s-ar fi putut ascunde atât de bine, mă gândesc. Atunci, de ce nu reușește să dovedească nimic împotriva unor ziariști fanatici a căror unică ascunzătoare era pseudonimul, a doi calomniatori demenți, cum sunt atâția, în ziua de azi, pe rețelele de socializare? Cât despre societatea aceea, chiar așa să fie? Chiar există grupuri de oameni finanţate de bogătași care aleg prin tragere la sorți ucigași şi îi pun să omoare pe oricine le stă în cale? Ce probe aduce Anzola pentru așa ceva?“

„Ei câștigă“, a bolborosit Carballo, sau cel puțin așa mi s-a părut că aud.

„Nu știu cine sunt acești ei“, am zis. „Nu e vorba că ei câștigă, ci că ăsta e adevărul de care dispunem acum. Și deocamdată nu

există suficiente probe ca să-l schimbăm cu altul.“

Carballo a rămas tăcut. Și-a ridicat picioarele pe canapea și s-a ghemuit în el însuși, ca un cățel speriat. Apoi, cu o voce în care se amestecau înfrângerea și încăpățânarea, a început să vorbească, dar fără să se uite la mine, ca și cum ar fi gândit cu glas tare. Și totuși nu gândea cu glas tare: mi se adresa mie, nu vorbea cu nimeni cât vorbea cu mine.

„Există și alte adevăruri, Vásquez“, a zis. „Există adevăruri care nu rămân consemnate în ziare. Există adevăruri care nu sunt mai puțin adevărate din cauză că nimeni nu le cunoaște. Poate pentru că s-au întâmplat într-un loc unde nu ajung nici ziariștii, nici istoricii. Și ce facem cu acele adevăruri? Cum le facem loc să existe? Le lăsăm să putrezească în inexistența lor numai pentru că nu au știut cum să intre în viață, sau pentru că au fost învinse de forțe mai puternice? Există adevăruri slabe, Vásquez, adevăruri fragile ca un copil prematur, adevăruri care nu știu cum să se apere în lumea faptelor ce trebuie dovedite, a ziarelor și a cărților de istorie. Adevăruri care există chiar dacă au fost înlăturate printr-un proces sau dacă au dispărut din memoria oamenilor. Doar nu vreţi să mă faceţi să cred că istoria oficială e singura variantă posibilă a lucrurilor? Nu, vă rog, nu fiţi atât de naiv. Ceea ce dumneavoastră numiţi istorie nu e altceva decât povestea câștigătoare, Vásquez. Cineva a făcut această poveste să câștige, de aceea o credem astăzi. Sau mai bine zis: o credem pentru că a rămas scrisă, pentru că nu a dispărut în neantul fără sfârșit al vorbelor care doar sunt rostite, sau și mai rău, care nici măcar nu sunt rostite, ci doar gândite. Vine ziaristul de la *El Tiempo*, vine istoricul din secolul XX și spun ceva în scris: despre uciderea lui Uribe, sau ajungerea omului pe Lună, sau ce vreţi dumneavoastră: bomba atomică, războiul civil din Spania sau separarea Panamáului de Columbia. Și da, ăsta e adevărul, dar numai pentru că *s-a întâmplat într-un loc de unde a putut fi povestit și cineva l-a povestit în cuvinte concrete*. Repet: există adevăruri care nu se petrec în asemenea locuri, adevăruri despre care nimeni nu a scris pentru că erau invizibile. Există milioane de lucruri care se petrec în locuri speciale unde, repet, nu ajung nici istoricul, nici ziaristul. Nu sunt locuri inventate, Vásquez, nu sunt

ficțiuni, sunt cât se poate de reale, la fel de reale ca orice alt lucru din ziare. Dar nu supraviețuiesc. Rămân acolo, fără cineva care să le povestească. Și e nedrept. E nedrept și trist.“

Atunci a început să vorbească despre tatăl său. A făcut-o fără gesturi exagerate, fără sentimentalisme, poate doar cu o urmă de melancolie, însă a reușit să spună fără poticneli o poveste complexă, ceea ce m-a făcut să mă gândesc că unul dintre următoarele două lucruri era sigur: sau spusese de mai multe ori acea poveste, sau așteptase toată viața ocazia s-o spună. M-am decis la a doua variantă și s-a dovedit că am avut dreptate.

Am intervenit puțin, pe ici-colo, numai când prodigioasa memorie a lui Carballo l-a înșelat și am adăugat informațiile necesare pentru ca povestea lui să fie mai bine înțeleasă sau mai apreciată. În afară de asta, am încercat să nu uit că misiunea mea era cea a unui notar, pentru că mi-e greu să cred că voi mai da peste o poveste asemănătoare cât voi trăi. Datoria mea, dificilă și simplă în același timp, e să-i fac dreptate sau, cel puțin, să nu-i răstălmăcesc spusele.

Aceasta este povestea.

César Carballo s-a născut într-o casă din cartierul La Perseverancia, în estul orașului, cu unsprezece sau douăsprezece cvartale mai la nord de strada unde fiul său avea să trăiască (și să-mi povestească toate astea) după mult timp. În acel an, 1924, mama lui, Rosa María Peña, spăla haine pentru oamenii din cartierele înstărite la care se ajungea coborând o colină, traversând Şoseaua Séptima, apoi linia ferată și mergând câteva cvartale spre nord: acele cartiere care în diminețile senine se puteau vedea de la balcoanele din strada ei, atunci când stătea de vorbă cu vecinele, ajutându-le să întindă rufele la uscat pe o sfoară ce lăsa zgârieturi pe pânzeturile mai fine. Tatăl lui César era singurul cizmar din cartierul acela locuit mai ales de meșteşugari: mecanici, zugravi și tâmplari. Încă din adolescență, Benjamín Carballo începuse să învețe meserie în atelierul de cizmărie al lui don Alcides Malagón, un bătrân care părea să se fi născut odată cu orașul și să aibă intenția de-a muri odată cu el. Când în sfârșit bătrânul Malagón a murit, Benjamín Carballo avea douăzeci și doi de ani, o soție gravidă și mult bun-simț, așa încât a moștenit

cizmăria fără să-și pună prea multe întrebări. Mai târziu avea să se bucure de hotărârea lui, pentru că, odată cu trecerea anilor, s-a convins că arta cizmăriei chiar asta era, o artă, și că nu era cu nimic mai demn să sculptezi o statuie decât să faci un pantof la comandă: să explorezi neregularitățile piciorului, să torni o formă de ghips care să fie exactă, să faci matrița reproducând fidel formele modelului viu, astfel încât să nu se piardă relația lor esențială. Și-a dedicat întreaga viață acestei meserii şi spera ca fiul său César să o învețe de la el.

Avea toate motivele să-și dorească așa ceva, pentru că César mânuia vinclul și rigla ca un meseriaș și se pricepea să facă modele perfecte încă de la zece ani. Problema era – pentru tatăl său, care ar fi vrut să-i fie ajutor câte opt ore pe zi – că se dovedea și un elev eminent. Școala se afla într-o clădire cu acoperișul atât de găurit, încât atunci când ploua nu se puteau ține ore și nu existau caiete pentru toți elevii, iar manualele erau articole de lux, însă o conducea o femeie cu o vocație profesorală excepțională, care și-a dat repede seama de talentele copilului. Învățătoarea, care știa foarte bine cum stăteau lucrurile în cartier, a convins-o pe Rosa María să lase copilul să-și termine studiile înainte ca ea să apuce măcar să se gândească să-l ia de la școală și să-l bage ucenic la atelierul de cizmărie ca să ajute familia. La doisprezece ani, fiul cizmarului știa pe de rost nu una, ci toate poeziile pentru copii ale lui Rafael Pombo, ba chiar se plictisise de ele și înlocuise câte un cuvânt cu o obscenitate, astfel încât Mirringa Mirronga, pisica leneşă, voia ca *toți motanii și pisicile / să-și arate fundul și să-și ridice capoatele*[2]. Rosa María a făcut ce o sfătuise învățătoarea. César vorbea mereu despre cât se chinuiseră părinții lor pentru ca nici el, nici fratele lui mai mic să nu fie nevoiți să renunțe la școală. Acolo, într-o sală de clasă cu pământ pe jos, César Carballo l-a văzut pentru prima dată pe Jorge Eliécer Gaitán.

Pe atunci, Gaitán era abia de câteva luni primarul capitalei, dar deja umblase prin tot orașul, observând și lăsându-se observat, cultivându-și imaginea de om din popor. În acel moment avea treizeci şi trei de ani, o foame imensă de putere și o viață de legendă: era un bărbat cu origini umile, fiul unei

învățătoare și al unui anticar, dar de cincisprezece ani deja zguduia lumea politică folosindu-și din plin talentul oratoric impresionant, cum nu se mai văzuse prin acele locuri de la Rafael Uribe Uribe încoace. La optsprezece ani ținuse un discurs atât de înflăcărat pentru susținerea unui candidat liberal, încât adversarii săi au tras asupra lui din mulțime; glonţul i-a trecut chiar pe lângă braţul cu care gesticula iar Gaitán avea să păstreze costumul găurit și să i-l ofere în dar candidatului susținut de el. La Roma, în timpul studiilor doctorale făcute cu profesorul Enrico Ferri, descoperise, admirase și își însușise modalitățile prin care Mussolini hipnotiza mulțimi alcătuite din mii de oameni. Avea un talent natural pentru improvizaţie, însă a învăţat singur să se folosească de pauze, de scurte tăceri și a reușit să descopere o alchimie secretă între limba vorbită pe stradă și oratoria cea mai înflăcărată. Toate astea au modelat un orator capabil să dea de pământ în piața publică cu orice adversar, fiindcă politicienii columbieni, convinși că publicul nu trebuia cucerit, ci impresionat, își începeau discursurile vorbind de Pallas Atena sau de Cicero sau de Demostene, iar apoi venea rândul lui Gaitán, care se apuca să-și lanseze frazele dure cu o precizie de arcaș, și totul se schimba pe loc. Gaitán intra în transă, şi întreg publicul părea gata să-l urmeze până în acel loc din care îi vorbea. Uneori aveai impresia că nici măcar nu conta ce spune Gaitán: important era să o spună el. Asta simțea publicul său format din oameni cu pălării de pai și miros de sudoare acră. Era unul de-ai lor, însă până atunci nimeni (și cu atât mai puțin unul de-ai lor) nu le mai vorbise așa. Bazându-se pe aceeași oratorie fulminantă, a susținut în Congres unul dintre cele mai dure atacuri de care a avut vreodată parte un președinte columbian. În 1928, după o grevă nereușită, armata omorâse un număr niciodată precizat, ori ținut secret, de muncitori de pe plantațiile de bananieri din Caraibi. Gaitán a condamnat represiunea despre care, de altfel, știa toată lumea, însă atunci când a făcut-o părea că masacrul tocmai se petrecuse sau că se petrecea sub ochii lor. Mai târziu, cineva avea să vorbească despre momentul în care oratorul, acel indian cu părul pomădat de care râdeau membrii de familie bună ai

Congresului, după ce zguduise adunarea cu un discurs cutremurător, a încheiat printr-o lovitură de mare efect: a scos și le-a arătat tuturor un craniu, unul acoperit cu păr, craniul uneia dintre victimele masacrului asupra culegătorilor de banane. Era craniul unui copil.

Șapte ani mai târziu, oratorul devenit primar a vizitat o școală de stat. Cartierul La Perseverancia a încremenit în așteptare. Oamenii l-au văzut apropiindu-se pe jos dinspre Şoseaua Quinta, cu costumul său în dungi și cu pălăria de fetru, urcând cu pas grăbit ulițele pline de praf, fără să transpire și fără să respire greu, înconjurat de un grup care avea să se piardă curând în mulțimea de curioși și nevoiași. L-au auzit felicitând-o pe învățătoare pentru munca depusă şi amintindu-le celor prezenți că şi mama lui era învățătoare, l-au auzit spunând că nu există în lume o meserie mai frumoasă și mai nobilă decât cea de educator. L-au auzit când a promis că va construi cantine școlare, pentru că un copil învață mai bine cu burta plină. L-au auzit când a întrebat un copil de ce vine desculț la școală și când a spus că încălțările pentru elevii din școlile de stat vor fi gratuite și obligatorii. Printre cei care asistau la discursul său improvizat se afla și cizmarul Benjamín Carballo, care nu mai auzise niciodată vreun politician vorbind de încălțări și care avea să-și petreacă restul zilei, al săptămânii și al lunii amintindu-și cum fiul său César întrerupsese discursul primarului pentru a-i propune, cu vocea lui în schimbare de adolescent: „Tata poate face încălțările!“. Gaitán a zâmbit, dar nu a zis nimic. Apoi, după ce și-a încheiat vizita, s-a întâlnit cu César la poarta școlii. Aproape fără să se uite la el, primarul a zis: „Chinezul cizmarului“. Pe urmă și-a văzut mai departe de drum.

Mai târziu, César Carballo avea să spună că acela a fost momentul în care a devenit susținător al lui Gaitán. S-a văzut în el ca într-o oglindă; cu trecerea anilor, Gaitán a devenit modelul său, forma după care avea să-și modeleze viața. Dacă un bărbat din Las Cruces, un cartier care nu era cu mult diferit de La Perseverancia, ajunsese deputat în Congres și apoi primar, el de ce n-ar fi putut urma un drum asemănător bazându-se pe disciplină și pe studiu? César Carballo a vrut să studieze

dreptul, ca Gaitán, și tot la Universidad Nacional, ca Gaitán, însă când a terminat școala, realitatea s-a prăbușit peste el cu toată greutatea: nu avea bani ca să urmeze o facultate. Împlinise șaisprezece ani. În ianuarie 1941, la mai puțin de un an după ce Gaitán fusese numit ministrul Educaţiei, César Carballo s-a trezit devreme, şi-a pus o cămașă curată și s-a dus pe jos până la sediul ministerului, la intersecţia Şoselei Sexta cu Strada 10. A întrebat de Gaitán și i s-a spus că nu era acolo. După o oră a întrebat iar și i s-a spus că nu venise. S-a uitat mai atent în jur – trei copii, fiecare cu mama lui, un tânăr cu niște cărți sub braț, un bărbat în vârstă cu ochelari și baston – și și-a dat seama că nu era singurul care întrebase de Gaitán cu intenția clară de a-i cere ajutorul. Atunci i-a venit o idee: a dat ocol clădirii și s-a oprit la ușa din spate, gândindu-se că Gaitán, când avea să iasă, va ieşi pe acolo pentru a evita să dea ochii cu atâția oameni care-i cereau ajutorul. La ora unu l-a văzut ieșind, s-a apropiat de el și i-a zis: „Sunt chinezul cizmarului“. După care, turuind, i-a spus că își doreşte să urmeze o facultate, că are nevoie de o bursă și auzise că ministrul i-ar putea oferi una. Gaitán era însoțit de doi domni îmbrăcați elegant, iar César Carballo i-a văzut cum zâmbesc sarcastic la vorbele lui și s-a gândit că își pierde timpul. „Sunt liberal“, a adăugat, fără să știe prea bine la ce i-ar putea folosi acele cuvinte. Gaitán s-a uitat la însoțitorii săi, apoi la César Carballo și i-a zis: „Asta nu contează. Sărăcia nu e nici liberală, nici conservatoare. Și nici dorința de a răzbate“. A aruncat o privire la ceas și a adăugat: „Vino mâine-dimineaţă și vedem ce putem face“.

Asta a și făcut. Gaitán l-a primit în biroul său, i-a oferit un pahar cu vin roșu și l-a tratat ca pe un fiu, sau cel puțin așa avea să povestească César Carballo tot restul vieții. Avea să mai povestească și că văzuse diploma de avocat acordată de Universidad Nacional și rămăsese impresionat, gândindu-se că într-o zi urma să aibă și el una la fel, dar că cel mai tare îl impresionase, dintre toate lucrurile ce împodobeau pereții biroului, o fotografie înrămată în care Gaitán apare, pe când avea douăzeci și cinci de ani, alături de maestrul său, marele jurist Enrico Ferri. Fotografia era dedicată de însuși magistrul Ferri discipolului său Jorge Gaitán, care scrisese la Roma o teză

de doctorat lăudată și admirată. César Carballo l-a întrebat despre ce era teza și Gaitán i-a explicat în câteva fraze absolut de neînțeles. Firește că César, un meşteşugar sărman care încă nu ajunsese la vârsta majoratului, nu ar fi avut cum să înțeleagă în acel moment ce înseamnă premeditare, și cu atât mai puțin cum pot circumstanțele atenuante să fie în relație directă cu ea, însă cuvintele lui Gaitán i-au sunat ca niște formule magice, și numai faptul că însuși marele om încercase să îi explice i-a îngăduit să suporte decepția care a urmat: nu existau burse. Dar César Carballo a văzut că Gaitán chiar a făcut tot ce i-a stat în puteri ca să-l ajute: și-a sunat secretarul și l-a întrebat dacă se încheiase perioada de înscriere pentru burse, iar secretarul i-a răspuns că da, domnule ministru, perioada se încheiase, apoi şi-a întrebat secretarul dacă vreunul dintre cei care obținuseră bursa nu se prezentase, cum se întâmpla de obicei, atunci am putea să-i dăm bursa băiatului ăstuia, iar secretarul i-a răspuns că nu, domnule ministru, toți bursierii își luaseră bursa în primire, în acel an se prezentaseră cu toții. Atunci Gaitán i-a zis: „Asta e, tinere. Îmi pare foarte rău. Dar dacă vii din nou la anul, când se fac cererile, voi avea grijă chiar eu să obții bursa“.

Însă mai multe întâmplări s-au pus în calea lui César Carballo. Când Gaitán, la cinci luni după ce fusese în audiență la el, a părăsit prematur Ministerul Educației, César Carballo s-a gândit că nu e decât un obstacol în plus: și-a zis că viața lui nu fusese niciodată ușoară, că e în stare să câștige bursa cu sau fără ajutorul unui politician și că oricum are să se prezinte în noiembrie, iar în anul următor o să-și înceapă noua viață. Dar nu a mai apucat să depună dosarul pentru bursă. Într-o seară de mai, cu puțin timp înainte să împlinească șaptesprezece ani, César s-a dus la atelierul de cizmărie și l-a găsit pe tatăl său întins pe jos, printre foi pline cu schițe, având încă metrul petrecut pe după gât. Se pare că tocmai îi luase măsurile unui client și făcea calculele pentru matriță, însă clientul plecase deja când tatăl lui a suferit un atac de cord și oricum n-ar fi putut face mare lucru, în privinţa asta a fost de acord toată lumea. Pe umerii lui César Carballo a rămas nu numai cizmăria, ci și întreținerea fratelui său mai mic. Responsabilitățile au

început să-i ocupe tot timpul și să-i solicite aproape toată atenția. Deocamdată trebuia să-și ia gândul de la universitate. César Carballo a uitat de toate iluziile pe care și le făcuse, sau le-a ascuns adânc înăuntrul său și s-a dedicat calapoadelor, matriţelor și bucăților de piele pe care le cumpăra de la un tăbăcar de pe Strada 8, mai jos de Observator. Și așa au trecut anii.

Pentru mulți ar fi fost un destin trist, însă César Carballo nu avea timp să se gândească la așa ceva. Pe deasupra, a reuşit să nu se victimizeze. Când putea să închidă atelierul la cinci, cu o oră mai devreme, se ducea la cafenelele de pe Bulevardul Jiménez, citea ziarele și îi asculta pe studenții de la drept și medicină vorbind despre politică de parcă nu ar mai fi existat altceva pe lume. În momentele acelea se simțea viu. Își petrecea toată ziua în atelier, însă unul dintre puținele avantaje ale faptului că încă nu împlinise douăzeci de ani era burlăcia lui, firească la acea vârstă. Nimeni nu-l aștepta nicăieri, nici o femeie nu se plângea de absența lui, nici de mirosul lui de tutun, nici de berile prea multe pe care, o dată sau de două ori pe lună, dacă lucrurile mergeau bine, le bea cu plăcere. Le ciupea de fund pe chelnerițele din cafenele, primind în schimb câte-o palmă, petrecea ore în șir privind jucătorii de domino, atent să nu le răstoarne piesele, îi urmărea de la distanţă pe scriitorii celebri care se adunau la El Molino, cafeneaua cu pereții acoperiţi de personaje, după cum avea să afle, din *Don Quijote* și îi auzea vorbindu-le despre *Don Quijote* studenților care-i ascultau cu ochii mari, însă își dădea seama că nimic din toate alea nu-l interesa. Nu avea nimic împotriva lui *Don Quijote*: pur și simplu nu-l interesau poveștile inventate. Așa cum nu-l interesau nici poeziile recitate uneori pe la mesele boeme din cafeneaua Automático, sub caricatura pe care cineva i-o făcuse poetului León de Greiff, chiar dacă până la urmă a ajuns să recunoască frânturi de versuri după ce le auzise întruna și uneori, încercând să agațe câte o fată, îi recita versurile pe care apoi avea să le recite toată viața.

Trandafirul mi-e martor
Că, de iubire n-a fost,
Nici alta n-o să fie.
Trandafirul mi-e martor

Că mi te-ai dăruit mie!

Nu: singurul lucru care-l interesa cu adevărat era politica. După câteva luni a început să-și ducă prietenii din cartier la cafenelele din centru, și uneori se alăturau unor bărbați mai în vârstă decât el, meșteşugari de treizeci-patruzeci de ani (mecanici, zugravi, tâmplari) care frecventau cafenelele mai proletare ca să ia, după cum spuneau ei, temperatura țării.

Așa a aflat César Carballo că țara avea febră. Războiul din Europa începea să se facă simțit și în Columbia: nu neapărat din cauză că prețul cafelei era mai scăzut ca niciodată, nici că nu se găseau materiale de construcții, lucru care îi afecta nu numai pe cei din breaslă, ci pe ei toți, ci mai ales din cauză că membrii Partidului Conservator vorbeau despre triumful fascismului și se plângeau că guvernul liberal, sprijinind Statele Unite, îi obliga să parieze pe calul perdant. Cu toții credeau că Germania avea să câștige războiul și că asta avea să fie bine pentru țară: fiindcă toți erau franchiști, din convingere sau pentru că se contagiaseră, iar victoria Axei însemna și victoria lui Franco, iar victoria lui Franco însemna și victoria aripii dure a Partidului Conservator. Pentru César Carballo și prietenii lui din La Perseverancia, conservatorii erau dușmanul. Trebuiau să lupte împotriva lor, pentru că o victorie a Partidului Conservator în Columbia nu ar fi însemnat numai întoarcerea la vremurile întunecate din trecut, ci și invazia fascismului european.

Și atunci, ca un zvon teribil, o serie de idei noi a început să cutreiere cartierele sărace din Bogotá. Jorge Eliécer Gaitán călătorea prin toată țara și ținea discursuri pe care presa nu le consemna, dar care se transmiteau din gură în gură, ca o evanghelie secretă. În ele spunea lucruri nemaiauzite: că foamea nu era nici liberală, nici conservatoare, și cu atât mai puțin paludismul; că exista un stat național, cel al poporului, și un stat politic, cel al clasei conducătoare; că dușmanul comun al tuturor, temelia nedreptăților și nenorocirilor ce apăsau pe umerii muncitorilor columbieni, era un șarpe cu două capete: unul se numea oligarhie, iar celălalt se numea imperialism. În februarie 1944, când Gaitán și-a dat întâlnire cu cei mai fervenți susținători ai săi la barul Cecilia și și-a lansat oficial

candidatura pentru alegerile electorale din ’46, César Carballo și tovarășii lui din La Perseverancia se aflau acolo, în primele rânduri, sorbind cuvintele liderului și jurându-și că vor face orice, că își vor da și viața dacă va fi nevoie, pentru ca Gaitán să ajungă președintele Columbiei.

Săptămâna a început să graviteze în jurul Vinerilor Culturale, discursurile pe care le ținea Gaitán la Teatrul Municipal: se ridica, fără să aibă ceva de care să-și sprijine mâinile goale, se aşeza în fața unui microfon pătrat care-i transmitea cuvintele la radio, înălța pumnul și umplea locul de o electricitate pe care nimeni n-o mai simțise până atunci. César Carballo trăia pentru acele discursuri. În orice moment pe care nu și-l petrecea la cizmărie, muncind sau învățându-l meserie pe copilul unor vecini care începuse să lucreze cu el, César Carballo se gândea la ce spusese Gaitán la Teatrul Municipal vinerea trecută și încerca să-și imagineze ce avea să spună în vinerea următoare. Când venea ziua mult așteptată, se pornea pe jos încă de la trei după-amiaza, ca să fie sigur că nu avea să rămână pe dinafară, și stătea la coadă trei-patru ore până se deschideau ușile. Orele acelea erau timp pierdut și maică-sa deja îi atrăgea atenția. „Știu că te duci să-l asculți pe Șef, dragul meu“, îi zicea. „Știu că e important. Dar nu înțeleg de ce trebuie să pleci atât de devreme și să lași totul baltă, ca și cum n-am avea un negoț. Ca şi cum în casa asta nu ar exista radio, dragul meu. Ce-ar fi zis tatăl tău dacă ar mai fi fost printre noi?“ Cum ar fi putut să-i explice mamei lui ce simțea în prezența lui Gaitán? Nu avea cum, așa că se mulțumea să-i răspundă: „Dacă nu plec devreme, rămân pe dinafară, mamă“. Ceea ce era adevărat: Teatrul Municipal se umplea cu susținătorii liderului, orice scaun de jos sau de sus se ocupa, la fel și orice spațiu, cât de mic, dintre rânduri. Solidaritatea inexplicabilă ce-i unea era ceva pe care César Carballo nu l-ar fi dat pentru nimic în lume; în plus, dacă nu ar fi prins loc, ar fi putut pierde ceva irepetabil, ca atunci când s-au defectat difuzoarele, iar Gaitán, cu un gest de supărare și nerăbdare, a împins microfonul la o parte, a tras adânc aer în piept și a ținut un discurs de patruzeci de minute, fără să-și tragă sufletul, folosindu-se de forța brută a vocii lui

supranaturale și vorbind atât de limpede, încât până și ultimul om din ultimul rând i-a înțeles fiecare cuvânt.

La fel de important era și ce se întâmpla după discursurile de la Teatrul Municipal. Când magia lua sfârșit şi se trezeau în înghesuiala de pe Şoseaua Séptima, César Carballo și prietenii lui din La Perseverancia se duceau la cafenelele din centru, unde discutau despre ce auziseră în acea seară. Firește că nu toți făceau asta: mulți dintre ei începeau munca a doua zi în zori, iar alții nu erau atât de interesați de politică. Însă César Carballo era mereu prezent, străbătând străzile cufundate în întuneric, suportând frigul mușcător, înconjurat de tineri ca el, în compania cărora se simțea invulnerabil. Poliția nu le făcea nimic, pentru că în acele zile aproape toți polițiștii erau liberali și mulți dintre ei îl susțineau în secret pe Gaitán, însă uneori dădeau peste câte un conservator arogant și își aruncau niște vorbe deloc amabile, iar Carballo era în stare atunci de orice. Apoi intrau într-o cafenea sau într-o bodegă și se simțeau de parcă ei ar fi fost stăpâni acolo și cu toții știau, chiar dacă nimeni n-o spunea, că atitudinea lor ar fi fost imposibilă înainte de Gaitán: liderul le insuflase o mândrie nouă și datorită lui simțeau că orașul, orașul acela pentru care munciseră generații la rând, le aparține și lor. În cafenele și bodegi precum Inca, Gato Negro, Cecilia sau Colombia, în lungile nopți scăldate în bere și tărie, senzația că orașul le aparține îi ținea câteva ore, sau li se părea că trăiesc într-un oraș paralel, fantomatic, în care cu toții sunt stăpâni. Pentru César Carballo, acele nopți au fost o adevărată educație sentimentală. Acum, când încerc să reconstitui acele nopți, mi-e imposibil să nu apreciez ce se petrecea la acele întâlniri, pe care am să le numesc dezbateri numai pentru că așa le numeau cei care luau parte la ele.

Se purtau discuții haotice, care puteau să dureze până la două sau la trei noaptea, printre țipete și mese răsturnate de bețivi stângaci, discuții din care nu mai ieșeai niciodată dacă te lăsai prins. În acele zile, susținătorii lui Gaitán începuseră să se organizeze mult mai bine: orașul a fost împărțit pe cartiere, cartierele pe zone și zonele pe comitete. Iar discuțiilor din cafenele și din bodegi, pe care le porneau cei din comitetul din La Perseverancia, li se alăturau, pe măsură ce înaintau în

noapte, alte comitete, de cele mai multe ori venite din cartierele vecine, deși se mai întâmpla să fie și din locuri îndepărtate. Erau alcătuite din oameni de toate vârstele pentru care, cum i se întâmpla și lui Carballo, Vinerea Culturală nu se sfârșea atunci când Șeful se îndepărta de microfon și pleca în mașina lui mică de la Teatrul Municipal. Dar uneori luau parte la discuții și boemi rătăciți, poeți, romancieri, caricaturiști, ziariști de la *Jornada*, redactori de la rubrica de fapte diverse care tocmai relataseră despre o crimă sângeroasă, fotografi care fuseseră alături de acei redactori și ai căror ochi obosiți văzuseră deja tot ce se poate vedea din răutatea oamenilor. Și luau parte, mai ales, studenții: cei de la Nacional și cei de la Libre, sau burghezii rebeli de la Rosario care își făceau apariția pe la miezul nopții, după ce studiaseră dreptul sau medicina în alte cafenele, sau discutaseră la alte întruniri despre Franco și Mussolini, despre Stalin și Roosevelt, despre Churchill și Hitler, sau dăduseră o tură pe la bordel în grup, pentru a obține o reducere scandaloasă dintr-un preț oricum derizoriu.

César Carballo îi simpatiza imediat, deşi reprezentau tot ceea ce lui îi fusese refuzat. Îi vedea intrând, gălăgioși și mulțumiți, doldora de entuziasm politic și chef de-a schimba lumea de la masa lor de cafenea (care în acele momente căpăta dimensiunea universului cunoscut), dând din mâini ca niște apucați și făcând schimb de cărți printre sticlele golite. Cei mai mulți dintre ei erau liberali, pentru că susținătorii lui Gaitán aveau grijă să nu se apropie prea mult de cafenelele unde predominau ceilalți, dar mai erau și comuniști înfocați care veneau cu broșurile lor marxiste cumpărate la preț de nimic din librăriile din Bogotá, ba chiar participa și un mic grup de trei sau patru anarhiști melancolici – toți îmbrăcați în negru, toți arătând ca nişte pisici vagaboande – care se așezau la masa de pe colț cu Gran Vía și rămâneau acolo ore în șir, fără să vorbească cu nimeni. Carballo pleca de la acele întâlniri cu capul umflat de idei și cu hârtii care-i frigeau degetele, iar apoi își nota, în registrul contabil al cizmăriei, titlurile pe care reușise să le țină minte. În acea perioadă a citit cu patimă: cărți împrumutate, cărți furate, cărți cumpărate de prin anticariate. Simțea față de ele un fel de respect amestecat cu superstiție:

cărțile îl salvaseră pe Gaitán, și poate că aveau să-l salveze și pe el. Lui, ca și lui Gaitán, sorții îi hărăziseră o viață îngustă, cu puține posibilități și destul de puțin noroc. Cărțile – acele cărți pe care le știa și pe care le citea prin cafenele, graţie studenților mai norocoși – erau ieșirea salvatoare.

În anii următori, susținătorii lui Gaitán s-au organizat cu rapiditatea unei conjurații. Comitetul din La Perseverancia, poate fără să știe, îi datora multe lui César Carballo, fiul cizmarului, care era cel mai activ dintre toți membrii. Noaptea, după ce mama lui se culca și după ce termina ce mai rămăsese de făcut prin casă, se ducea să lipească afișe în cartierul său și în cartierele vecine. Uneori se lua la ceartă, mai mult sau mai puțin violent, cu proprietarii de case care nu voiau să vadă afișe cu Gaitán nici pe zidurile, nici pe stâlpii de pe strada lor. César și-a dat seama că, dacă se însoțea cu hoţi, bătăuși renumiți sau foști pușcăriași, nimeni nu mai comenta nimic, orice refuz dispărea ca prin farmec. Străzile din La Perseverancia s-au umplut cu afișe pe hârtie gălbuie, pe care de multe ori le scria chiar Carballo, anunțând următorul discurs de la Teatrul Municipal („Veniți cu familia“, îndemna afișul) sau vizita liderului în vreun cartier conservator (susținătorii îl însoțeau și acolo, pentru ca oamenii locului să vadă că avea susținere peste tot). Cei din comitet au primit sau și-au luat singuri o poreclă răsunătoare, *Prăfuiţii*, care venea de la faptul că ajungeau în oraș plini de praf și noroi, însă apoi aveau să afle că în afara cartierului li se zicea Roşiii. Întâlnirile se țineau întotdeauna într-o altă casă; fiecare membru ținea morțiș să aibă și el onoarea de a-i primi în casă pe susținătorii lui Gaitán. În bucătării sărăcăcioase și înghețate, mirosind a gaz, se trecea din mână în mână o pălărie și în calota ei pătată de sudoare fiecare lăsa să cadă o monedă. În acea perioadă, liberalismul era divizat: de o parte, Gabriel Turbay, fiu al clasei politice cu tradiție, iar de cealaltă parte, Şeful. În timpul uneia dintre reuniunile comitetului, César Carballo a avut ideea să se înarmeze cu scări și pompe de umăr de pulverizat și să împroaște toate pancartele luxoase cu candidatul Turbay de pe Şoseaua Séptima. În dimineața următoare, toată Bogotá a putut vedea pancartele cu Turbay făcute franjuri. Manevra a avut un

succes uriaș. César Carballo încă nu împlinise douăzeci și doi de ani, însă era deja unul dintre cei mai respectați oameni din comitet. Câștiga tot mai multă putere în cartierul său, în vreme ce Gaitán câştiga tot mai multă putere în Columbia. În același timp, după realegerea președintelui Ospina, violențele din provincie s-au intensificat.

Era greu de crezut ce se zvonea. La Bogotá ajungeau tot mai multe vești despre abuzurile poliției conservatoare, care îi hărțuia pe liberali și pe familiile lor cu o violență cum nu se mai văzuse de la războiul din 1899. Într-o zi s-a aflat despre un tânăr liberal care fusese prins în piața din Tunja și ciopârțit cu macetele pentru că nu strigase urale în onoarea președintelui, iar în altă zi s-a aflat despre un grup de polițiști din Guatavita care au dat buzna noaptea în casa unui liberal, i-au împușcat pe șapte dintre membrii familiei și au dat foc mobilelor. Un copil de opt ani a reușit să scape fugind pe ușa de la bucătărie. L-au prins într-o vâlcea cu iarbă înaltă, i-au tăiat mâna dreaptă dintr-o singură lovitură de macetă și l-au lăsat să moară acolo, însă copilul a supraviețuit și a povestit tot ce se întâmplase. În toate colțurile țării, victime asemănătoare ale unor atrocități asemănătoare povesteau întâmplări asemănătoare. Dar nimic din toate astea nu părea să-i deranjeze prea tare pe guvernanți: erau cazuri izolate, ziceau purtătorii lor de cuvânt, iar poliția nu făcea altceva decât să răspundă la provocări. Totuşi liberalii din Bogotá, mai ales susţinătorii lui Gaitán, erau îngrijoraţi. Cât despre Carballo, cu siguranță ar fi fost mult mai îngrijorat de ce se întâmpla dacă nu ar fi trecut atunci prin momente de cumpănă. Într-o vineri din decembrie, pe la trei după-amiază, când închidea cizmăria ca să meargă la Teatrul Municipal, și-a dat seama că îl aștepta cineva. Era Amalita Ricaurte, fiica lui don Hernán, un mecanic respectat și îndrăgit de toată lumea, care purta pe brațul drept cicatricea onorantă lăsată de o macetă conservatoare și în al cărui atelier, aflat în spatele fostei închisori Panóptico, deja avuseseră loc patru întâlniri ale comitetului. Amalita l-a salutat pe Carballo fără să se apropie prea mult, ca un animal speriat, și a început să meargă alături de el, deşi nici măcar nu-l întrebase unde se duce. L-a însoțit în tăcere câteva cvartale, și numai când au ajuns la intersecția

Şoselei Séptima cu Strada 26 i-a zis, cu voce pierită și uitându-se în pământ, că e însărcinată.

Era rezultatul unei întâmplări, o capcană întinsă de hormoni, însă începând din acea zi s-a transformat într-o relație permanentă. Amalita era o femeie scundă și subțire, cu ochi foarte mari și păr foarte negru, mai în vârstă cu trei ani decât Carballo și deja simţea că îi cam trece vremea. Mergea la discursurile din Vinerile Culturale nu atât din entuziasm față de cuvintele lui Gaitán, ci pentru a-i face pe plac tatălui ei, și probabil că așa s-a apropiat încetul cu încetul de Carballo, prin intermediul activismului politic pe care tatăl ei îl împărtășea cu acel tinerel cu voce groasă care ducea în spate greutățile unei întregi familii. Mulţi ani mai târziu, povestindu-i întâmplarea singurului ei fiu, Amalita avea să spună fără pudoare că fusese vorba de dragoste la prima vedere, folosind pentru acea întâlnire întâmplătoare și clandestină cuvinte mari precum *inevitabil* sau *destin*, așa că nu se poate ști cum s-au petrecut lucrurile în realitate, ci numai cum a vrut să și le amintească singura femeie care știa cum se petrecuseră cu adevărat. Oricum o fi fost, la începutul anului 1947, Amalita locuia deja la César Carballo, vomitând dimineața în baie și întâlnindu-se în bucătărie cu mama lui, care îi gătea o *changua* oribilă și se uita supărată la ea, începând deja să o acuze că i-a furat copilul, că s-a băgat în familia ei și că vrea să pună mâna pe afacerea soțului ei mort. Cununia s-a făcut în grabă, dar cu mirii fericiți, la o biserică din centru, și apoi a urmat o petrecere cu tărie și *empanadas*[3]. În noaptea aceea, cu un pahar gol în mână, don Hernán Ricaurte și-a îmbrățișat ginerele înflăcărat și i-a zis:

„Nepotul meu se va naște într-o țară mai bună. Noi doi o să punem umărul la treaba asta și nepotul meu se va naște într-o țară mai bună“.

Amalita, văzându-și soțul pe jumătate beat cum încuviinţează din cap, a simțit că și ea crede același lucru.

Lunile ei de sarcină au fost marcate de reuniunile comitetului din La Perseverancia, care ajunsese cel mai important din zonă, și de organizarea de manifestații și discursuri publice în Bogotá și în împrejurimi. Tatăl și soțul ei

nu erau mai puțin dedicaţi cauzei decât ceilalți membri. Când Șeful a început să vorbească despre un marș al torțelor, un spectacol care avea să facă inimile celor mai sensibili să se oprească în loc, nimeni nu s-a mirat că misiunea sau provocarea de a-l organiza le-a revenit celor din La Perseverancia. La acea dată, Amalita era deja în luna a șasea sau a șaptea. Așa, suferind singură și în tăcere greutățile de a purta un copil în pântecul ei obosit, şi-a văzut soțul luându-și răspunderea de a strânge fonduri, mergând din casă în casă pentru a cere bani și trecând cu pălăria în mână pe la fiecare în timpul reuniunilor, iar mai apoi bătând cartierul în lung și-n lat pentru a-i convinge pe oameni să meşterească torțele. César a mers pe la toate atelierele din cartier să facă rost de câlți, a trecut pe la toate prăvăliile și din fiecare a ieșit măcar cu o coadă de mătură. Tâmplarii au donat picioare de scaun rupte, iar mecanicii, combustibili cumpăraţi de curând. Carballo a reușit să facă rost de păcură de la gară și a donat el însuși cuie de cizmărie, iar puștanii de pe stradă îi aduceau capace de la coşurile de gunoi pe care le folosea ca să prindă câlții de torță. Teoretic, fiecare comitet trebuia să aducă un anumit număr de torțe, care apoi erau vândute cu doi peso pentru a finanța marșul. Comitetul din care făcea parte César Carballo nu doar a adus cele mai multe torțe, ci a făcut suficiente pentru ca nici un susținător al lui Gaitán să nu se certe cu altul pentru o torță. Don Hernán Ricaurte i-a făcut peste măsură de fericiți când și-a îmbrățișat ginerele în public și a zis o banalitate, care avea însă însemnătatea unei medalii: „Nu ne-a făcut de rușine băiatul nostru“. În tot acest timp, nici Amalita, nici tatăl și nici soțul ei nu s-au întrebat vreo clipă care era motivul marșului. Șeful ceruse un marș, asta era tot ce conta.

Niciodată nu se mai văzuse nimic asemănător în Bogotá. În noaptea aceea de iulie, tot cartierul a coborât de pe colină până la San Agustín, unde era locul de întâlnire cu ceilalți purtători de torțe veniți din alte cartiere: din San Victorino, Las Cruces, La Concordia şi San Diego. La trei după-amiază piața era atât de înțesată de lume, încât nu mai aveai loc să arunci un ac. Cerul era înnorat, dar nu ploua și cineva a zis că până și Dumnezeu ținea cu Gaitán. Marșul a început în pas lent, atât din cauza

solemnității cutremurătoare, cât și a mulțimii de bărbați și femei care oricum nu ar fi putut înainta mai repede fără să se calce în picioare. Pe măsură ce se însera, lumea aprindea torțele, iar César Carballo avea să povestească mai târziu despre căldura care începuse să se simtă în burta acelui şarpe uriaş. Înaintau pe Şoseaua Séptima către Palat, când cerul s-a făcut purpuriu și munții dinspre răsărit au prins să fie înghițiți de întuneric. Când s-a lăsat noaptea, a fost ca și cum toate luminile orașului s-ar fi stins din timiditate. Era un râu de foc, așa cum le ceruse Gaitán. Carballo, umăr la umăr cu tovarășii săi, transpira de căldură și ochii îl usturau de la fumul torțelor, dar pentru nimic în lume nu și-ar fi părăsit locul privilegiat. Fețele tovarășilor săi erau gălbui și luminoase și, pe unde nu trecea mulțimea de torțe, Bogotá era cufundată în întuneric, iar orizontul se confunda cu cerul și oamenii se uitau de la ferestre cu admirație și teamă, fără să aprindă lumina în saloane sau în birouri, ca și cum s-ar fi simţit puțin rușinaţi că există, dar nu participă la marș, că există, dar nu fac parte dintre cei capabili să producă un asemenea miracol. César a auzit discursul ținut de Gaitán la încheierea marșului, însă nu a înțeles mare lucru, pentru că emoțiile din ultimele ore făcuseră ca înțelegerea să fie ceva de care te poți lipsi, sau poate chiar de prisos. S-a întors acasă cu hainele mirosind a fum și cu fața plină de funingine, dar fericit, fericit cum Amalita nu-l mai văzuse vreodată și nici nu avea să-l mai vadă.

Țara s-a trezit schimbată. Liberalii din clasele înalte ale societății s-au unit cu comuniștii și au etichetat marșul Șefului drept un exercițiu fascist; nu au aflat niciodată că Gaitán, în particular, le-ar fi dat dreptate. Asistase la intrarea lui Mussolini în Roma și se inspirase din ea, iar rezultatul a fost devastator: acum le era frică de el, le băgase spaima în oase tuturor, pentru că văzuseră cu toții ce era capabil să trezească în susținătorii săi, așa că s-au întrebat ce ar fi în stare să facă acel om dacă i s-ar deschide porțile puterii. Apoi a ajuns la urechile lui Carballo vestea că Gaitán, în biroul său, îşi felicitase ajutoarele: „Foarte bine, micii mei fasciști. Cui trebuie să-i mulțumesc pentru asta?“. Atunci cineva l-a menţionat pe Carballo. Asta era toată vestea: cineva îl menţionase pe el. Carballo nu trăise nimic mai

important în scurta lui viață. Îi spunea Amalitei: „Noi am făcut asta. Am făcut-o noi“. Își lipea fața de burta soției și îi spunea același lucru ființei care creștea dincolo de buricul proeminent: „Noi am fost, am făcut-o pentru Șef și Șeful a aflat“. Acea amintire, cu tânărul soț apropiindu-și capul de burta ei, cu fața strălucind ca și cum ar fi fost în bătaia unei torțe aprinse, avea să o însoțească toată viața, așa că douăzeci și cinci de zile mai târziu, când s-a născut copilul, nu i-a fost deloc greu să-i pună numele Carlos Eliécer: Carlos după bunicul din partea tatălui ei, care își pierduse viața în bătălia de la Peralonso, luptând sub conducerea generalului Herrera, și Eliécer după omul care-i dăduse tatălui său o misiune pe acest pământ.

Erau zile cumplite. Ceea ce mai demult fuseseră abuzuri comise de o poliție conservatoare scăpată de sub control se transformase acum într-un înspăimântător spectacol zilnic: beregate tăiate cu maceta, femei violate, gropi săpate în mijlocul câmpului pentru a îngropa trupuri fără nume. La radio, episcopul de Santa Rosa de Osos îi îndemna pe țărani să fie niște vajnici soldați ai Domnului și să lupte împotriva ateismului liberal, iar celorlalți episcopi le cerea să-i facă una cu pământul pe Roşiii apostați. Violența intrase în oraș, mai întâi timid, furiş, iţindu-se pe la colțuri, ieșind din când în când și arătându-și fața hidoasă. După ce Gaitán a fost numit lider unic al Partidului Liberal, membrii acestuia, în loc să se bucure, au început să se teamă. Unui lustragiu, un bătrân care toată viața lui muncise lângă aceeași intrare din aceeași cafenea încă de când era copil, i-au tăiat cravata roșie cu o foarfecă de croitorie, după care i-au pus foarfeca la gât ca să-l facă să se roage să-i fie cruțată viața. O fată îmbrăcată în roșu a fost urmărită câteva cvartale, mai întâi insultată, apoi agresată fizic, până când un polițist a observat ce se întâmplă și a reușit să-i facă pe hărțuitori să o lase în pace numai după ce a scos pistolul și a tras trei focuri în aer. Pe șoseaua dinspre nord au început să fie găsite cadavre: liberali care fugiseră din Boyacá și fuseseră prinși și împușcați. Numărul morților creștea vertiginos. Mecanicul de pe linia Bogotá-Tunja a ieșit din casă într-o duminică, la douăsprezece, și a fost înjunghiat pentru că nu era la biserică să asculte slujba, iar în satele din Santander existau

preoți care umblau îmbrăcaţi în civil arătându-i cu degetul pe dușmanii Domnului, ale căror trupuri (uneori fără cap) apăreau apoi printre copacii din piață. Groaza răzbătea din scrisorile pe care liberalii i le scriau lui Gaitán, însă nu și din ziare: pentru guvernul conservator, toți acei morți erau invizibili. Susținătorii lui Gaitán așteptau un semn ca să știe ce au de făcut, iar la începutul anului 1948, liderul liberal a dat semnalul. A făcut ce știa să facă cel mai bine: să adune o mulțime de oameni și să-i vorbească. Dar de data aceea nu a mai fost ca înainte.

Despre acel 7 februarie avea să se vorbească mai târziu ca despre o legendă. Să ne imaginăm scena: Piața Bolívar, sub cerul cenușiu, se umpluse cu mai bine de o sută de mii de oameni, totuși se puteau auzi pașii celor care se apropiau, tusea unui bătrân, plânsetul unui copil obosit din cealaltă parte a spaţiului deschis. O sută de mii de oameni: a cincea parte din întregul oraș se afla acolo, răspunzând la chemarea liderului. Dar mulțimea nu-și manifesta sprijinul strigând, nici nu izbucnea în urale, nici nu vitupera împotriva oponenților politici, nici nu aprindea torțe, nici nu ridica pumnii, pentru că Șeful îi ceruse un singur lucru: liniște. Oamenii săi erau omorâţi ca niște animale în toată țara, zisese el, însă nu vor răspunde la violență cu violență. Vor da o lecție, da: vor face un marș al tăcerii și tăcerea lor pașnică va fi mai puternică și mai grăitoare decât toată furia poporului răzvrătit. Prietenii îi spuseseră că e imposibil, că nu poţi face să tacă mii de oameni indignați şi dornici să-și strige indignarea, că n-ai cum să controlezi o mulţime în asemenea măsură. Totuși Gaitán a lansat ordinul; și când a venit momentul, acea mulțime incontrolabilă, alcătuită din oameni săraci, agitați și nervoși, a ascultat ca și cum ar fi fost vorba de un singur trup vrăjit. César Carballo, împreună cu tovarășii lui din La Perseverancia, se așezase pe treptele de piatră ale Catedralei. Din locul acela, cu unul-două capete mai sus, vedea scena unde Șeful se pregătea pentru discursul vieții lui. O bătrânică în papuci de pânză, obosită să-și care sarcina de lemne în spinare, s-a oprit să-și tragă sufletul și a spus câteva vorbe cu care mulți ar fi fost de acord: „Omul ăsta şi-a vândut sufletul Diavolului“.

Gaitán a urcat pe scenă. În mijlocul acelei tăceri supranaturale care-i îngăduia lui Carballo să-şi audă foșnetul hainelor când se frecau de ale celorlalți, Gaitán i s-a adresat președintelui Republicii cerându-i să pună capăt violențelor, însă nu a vorbit cu teatralitatea din alte zile, ci reținut, cu solemnitate și în același timp cu simplitate, ca și cum ar fi vorbit la înmormântarea unui prieten. A spus că oamenii care erau alături de el în acea zi veniseră din toate colțurile Columbiei cu singura intenție de a-și apăra drepturile, iar prezența lor acolo nu era altceva decât o dovadă a disciplinei lor. „Au trecut deja două ore de când continuă să sosească în piață, și în tot acest timp nu s-a auzit un strigăt“, a zis, „dar așa cum se întâmplă în cazul furtunilor violente, forța nevăzută e mult mai puternică.“ A mai spus și că: „Aici nu există aplauze, ci mii de steaguri negre foșnind în vânt“. Și: „Această manifestație are loc nu din motive obișnuite, ci pentru că se întâmplă ceva deosebit de grav“. Iar apoi, pe același ton reținut cu care vorbise până atunci, a spus un lucru pe care César Carballo a avut nevoie de o clipă să-l înțeleagă, însă imediat ce l-a înțeles, a simțit că-i îngheață sângele în vine.

„Toți cei care se află aici respectă o cerință“, a zis Gaitán. „Dar aceşti oameni care știu atât de bine să se stăpânească vor asculta la fel de vocea care îi va îndemna: Exercitați-vă dreptul la legitimă apărare“.

César Carballo s-a uitat în jur, însă nimeni nu părea mirat de cele auzite: nici prietenii săi din cartier, nici un grup de bărbați cu cămășile închise până la ultimul nasture, deși nu purtau cravată, nici oamenii din grupul aflat de cealaltă parte, printre care Carballo l-a recunoscut pe un fotograf cu o mustață subțire pe care-l mai văzuse și la alte manifestații sau poate la întâlnirile de vineri. *Legitimă apărare*: să fi auzit bine? Oare Gaitán tocmai lansase o amenințare? Să fi fost tot ce se întâmpla acolo o demonstrație de forță îndreptată împotriva unei jumătăți de țară, ca să-și dea seama de ce era în stare omul acela? „Domnule președinte“, a continuat Șeful, „mulțimea asta îndoliată, steagurile astea negre, tăcerea acestor oameni, țipătul acesta mut al inimilor vă cer un lucru foarte simplu: să ne tratați și pe noi, pe mamele noastre, pe soțiile noastre, pe copiii

noștri și bunurile noastre așa cum v-ați dori să fiţi trataţi voi, mamele voastre, soțiile voastre, copiii voștri și bunurile voastre.“ Cei care agitau steagurile sau se uitau la caldarâm păreau să audă ce aude și Carballo, dar nimeni nu ridica din sprâncene, nimeni nu se uita în jur ca să-și dea seama dacă era adevărat ce auzise, pentru că nimeni nu părea să înțeleagă ce înțelege Carballo: Gaitán tocmai se transformase, prin câteva fraze având forța unui vulcan adormit, în cel mai periculos om din Columbia. Un singur om i-a mai simțit îngrijorarea ascunsă, un singur om a pus în cuvinte ceea ce el doar gândea la sfârșitul discursului. Mulțimea a rămas tăcută, pentru că așa îi ceruse Șeful, și a părăsit Piața Bolívar în cea mai adâncă liniște; dar când a ajuns la Casa del Florero, în clipa în care a trecut pe sub balcoanele sale, ca și cum acolo ar fi încetat un tabu, un individ ceva mai înalt decât Carballo, cu barbă deasă și neagră, a spus, cu un accent care nu era columbian, ceva ce atunci a părut doar o frază de circumstanță:

„Omul ăsta tocmai și-a semnat condamnarea la moarte“.

De atunci, cuvintele acelea l-au urmărit obsesiv pe Carballo. Comitetele de cartier încetaseră să se mai reunească, însă a reușit să-l convingă pe socrul său, don Hernán Ricaurte, care la rândul său a reușit să-i convingă pe câțiva susținători din La Perseverancia, iar aceștia pe alții, astfel încât, după câteva zile, se găsiseră deja câțiva care să-l sprijine în încercarea absurdă de a-l ruga pe Gaitán să aibă grijă. Dar nu i-au spus-o prin viu grai: să obții o întâlnire cu Șeful în acel martie era ceva cu adevărat imposibil. Se apropia cea de-a noua Conferință panamericană, care avea să reunească în Bogotá liderii de pe întreg continentul, iar Gaitán era mult prea ocupat ca să mai aibă timp și pentru tot ce li se năzărea susținătorilor săi înfocați: îi ajunsese până peste cap faptul că președintele îl exclusese din delegația columbiană. Tocmai pe el, liderul unic al Partidului Liberal! Susținătorii săi erau indignați. Argumentul total neverosimil fusese că Gaitán, un avocat strălucit, nu era expert în Drept internațional; însă toată țara și-a dat seama că adevărul gol-goluț era altul, că președintele făcuse ce-i ceruse Laureano Gómez, liderul Partidului Conservator, care amenințase că se retrage de la conferință

dacă e admis indianul Gaitán. Laureano Gómez era omul care, de-a lungul anilor cât liberalii fuseseră la putere, le sugerase conservatorilor *acțiunea în forță și atentatul la persoană* ca modalități de a pune din nou mâna pe putere. Era simpatizant al lui Franco și își exprimase public și cât se poate de limpede dorința ca Aliații să piardă războiul. Reprezenta dușmanul, iar dușmanul – asta le era cât se poate de clar lui Carballo și tuturor *Prăfuiţilor* din La Perseverancia – câștigase acea bătălie. Și totuși Gaitán nu se temea. Când au reușit să-i transmită propunerea de a forma un grup de gărzi de corp, Șeful le-a răspuns cu logica lui implacabilă că nimeni nu-l putea ucide, pentru că asasinul știa că va fi ucis și el pe loc. „Asta e asigurarea mea de viață“, zicea Gaitán. Și dacă asasinului nu-i pasă de moarte? întrebau ei. Și dacă asasinul, cum s-a întâmplat în cazul lui Gandhi, e dispus să moară? Dar Șeful nu-i băga în seamă. „Mie n-o să mi se întâmple așa ceva“, zicea. Carballo n-a auzit niciodată acele cuvinte din gura liderului, însă i le-a spus socrul său, și asta îi era de-ajuns ca să le creadă.

În ciuda avertismentelor, Gaitán și-a văzut de viață ca întotdeauna. În fiecare dimineață alerga în Parcul Nacional, înainte să meargă la birou, și întotdeauna era neînsoțit: își dădea jos sacoul, își slăbea nodul de la cravată și dădea una sau două ture de parc, fără să-şi poată explica cineva de ce nu transpiră și el ca toți oamenii. Seara ieșea singur și fără să anunțe pe nimeni, în vizită la vreun prieten sau la o plimbare cu Buickul său, gândindu-se la probleme despre care nu discuta niciodată cu nimeni, după care, târziu în noapte, se întorcea acasă. Carballo știa – știa că Gaitán dă singur ture prin Parcul Nacional și că iese noaptea – pentru că de multe ori îl însoțise fără știrea lui, urmărindu-l de la distanţă, uitându-se la el cum s-ar fi uitat ucigașul său. Într-adevăr: *Prăfuiţii* hotărâseră să fie cu rândul gărzi de corp clandestine pentru Gaitán. Într-o dimineață, Carballo l-a urmărit până la Parcul Nacional, l-a văzut parcându-și Buickul lângă ceas şi apoi începând să alerge ușor pe aleea de jos; pe cea de sus, Carballo a alergat în ritm cu Șeful. Dar îi era destul de greu să fie atent și la silueta subțire a lui Gaitán, și la pietrele cât pumnul sau la gropile în care, dacă nu era atent, își putea rupe picioarele. Coborând dealul, odată

tura încheiată, Gaitán a început să alerge mai repede. Carballo a fost nevoit să schimbe repede direcția ca să nu-l piardă din ochi și a lovit o piatră care a căzut la câțiva pași în fața lui Gaitán. Ascuns după un eucalipt, Carballo l-a văzut oprindu-se și uitându-se în toate părțile și pentru prima dată a zărit pe fața lui ceva ce aducea a teamă. A ştiut că Gaitán s-a gândit pentru o clipă că e bătut cu pietre și că urmează o ambuscadă, un atac direct: *o acțiune în forță*, *un atentat la persoană*. Carballo nu a avut de ales și a trebuit să se arate. Pe chipul lui Gaitán, enervarea a luat locul ușurării.

„Ce-i cu toată tărășenia asta?“, a strigat. „Ce cauți aici?“

„Vă urmez exemplul, Șefu’“, a răspuns César.

„Nu fi tâmpit, Carballo“, i-a zis Gaitán furios. „Nu mă lua cu exemple și cu texte din astea. Mai bine du-te și obține voturi în loc să te ţii după mine.“

S-a urcat în Buick și s-a îndreptat spre sud. Carballo era mulțumit, pentru că își dăduse seama că Șeful știa și își amintea cum îl cheamă, dar în același timp a avut și o revelație: *Și el crede că vor să-l ucidă. Șeful a început să suspecteze că vor să-i vină de hac*.

Fireşte, nu avea dovezi. Însă când și-a exprimat neliniștea de față cu tovarășii săi din La Perseverancia, a descoperit că mulți dintre ei începuseră să se gândească tot mai des la posibilitatea unui atentat asupra Șefului, iar unul chiar primise un bilețel: *Spuneți-i lui Gaitán să aibă grijă*. Nu erau singurii care se temeau: paranoia începuse să pună stăpânire pe Bogotá. Se vedea că toți erau agitați din pricina Conferinței panamericane: poliția luase la picior cartier după cartier, arestând prostituatele și cerșetorii, curățând orașul pentru ca delegațiile internaționale să-l găsească îngrijit și sobru, deşi singurul rezultat a fost că locuitorilor din acele cartiere li se părea acum spectral și amenințător: un loc în care părea gata să se decreteze starea de necesitate. Toate sufereau schimbări. Panóptico, închisoarea care mai întâi fusese mănăstire, a fost transformată în muzeu, de parcă ar fi vrut să se spună că în acel oraș nu existau răufăcători, doar artiști și filosofi. Totuşi, în afara orașului pașnic, luptele continuau.

Veștile despre ele ajungeau la urechile oamenilor pe căi neoficiale. Se spunea că poliția din Boyacá punea bombe la ușile caselor liberale și că un liberal din Duitama fusese dus la marginea unei prăpastii din apropiere pentru a fi aruncat în gol. Voci fanteziste susțineau că peroniști din Argentina veniseră la Bogotá ca să contribuie la răsturnarea guvernului; altele spuneau că yankeii împânziseră orașul și umblau travestiți în negustori sau în ziariști, dar că în realitate erau agenți secreți antrenați să lupte împotriva amenințării comuniste. Despre toate astea se vorbea la cafenea. La discuții și conferințe mereu erau prezenți César Carballo și don Hernán Ricaurte, care păreau mai degrabă tată și fiu decât socru și ginere. E uşor de înțeles că fiecare găsea la celălalt ce-i lipsea, fiindcă în acele zile au ajuns de nedespărțit: amândoi au fost la cafeneaua Asturias când un grup de studenți de stânga de la Universidad Libre au denunţat Conferința panamericană ca fiind o modalitate ascunsă de-a impune Planul Marshall[4] în Columbia; amândoi au fost la cafeneaua San Moritz când alți studenți, veniți de la Universidad de La Salle, au denunțat prezența în Bogotá a unor *agents provocateurs* aflați în slujba socialismului internațional. Nu e de mirare că au fost împreună și în noaptea de 8 aprilie, când Jorge Eliécer Gaitán l-a apărat pe locotenentul Cortés, omul care ucisese pentru onoarea armatei. Pe la unu noaptea, după ce locotenentul a fost declarat nevinovat, iar Gaitán a părăsit tribunalul pe umerii unei mulțimi pestrițe în care se amestecau militari și revoluționari, César Carballo și don Hernán Ricaurte au izbucnit și ei în urale și au aplaudat până i-au durut palmele, după care s-au întors pe jos până în La Perseverancia. S-au despărțit fără prea multe fasoane. Fusese o noapte victorioasă, da, însă în același timp una ca oricare alta. Nu puteau să-și închipuie că ziua următoare avea să le schimbe viața.

După cum avea să povestească mai târziu don Hernán Ricaurte, singurul martor al întâmplărilor din acea zi sau al consecințelor ei, lucrase toată dimineața la o mașină Studebaker roz, iar cu puțin înainte de amiază a coborât în Şoseaua Séptima, căutând pe cineva cu care să ia prânzul. A

luat-o spre sud pe un bulevard plin de animație și veselie, ai cărui stâlpi tocmai erau împodobiți cu drapelele țărilor participante la Conferință și ale cărui trotuare erau cele mai curate din lume. Pe cer se adunau norii: după-amiază avea să plouă. În dreptul hotelului Granada, Hernán Ricaurte a hotărât să treacă prin Parcul Santander și să iasă pe Bulevardul Jiménez: avea să citească știrile scrise cu cretă pe afișierul de la sediul ziarului *El Espectador*, să se simtă la fel de indignat de ce nu spuneau ca și de ce spuneau, după care avea să caute o masă cu susținători ai lui Gaitán, să mănânce ceva fără pretenţii (era vineri) și apoi să se întoarcă la atelier. Dar nu a trebuit să-și caute prea mult prietenii: l-au găsit ei pe el. Tocmai ieșeau dintr-o fierărie de pe Bulevardul Jiménez, prăpădindu-se de râs ca niște adolescenți. S-au salutat din mers, și obișnuința le-a îndreptat pașii către cafeneaua Inca, a cărei terasă dădea spre Şoseaua Séptima.

Don Hernán Ricaurte nu știa că un poet declarase locul acela cel mai frumos colț din lume, însă cu siguranță ar fi fost de acord. Priveliștea îl încânta: îi plăcea să vadă biserica San Francisco, colțul ei din piatră neagră, Palatul Guvernului – proaspăt spălat pentru sosirea străinilor – și, mai ales, edificiul Agustín Nieto, acolo unde Șeful îşi avea biroul de avocatură. În unele nopți, când Gaitán pleca târziu de la birou, susținătorii lui din La Perseverancia erau deja la post, urmărindu-l cu privirea până la Parcul Santander, unde obișnuia să-și lase mașina. Don Hernán Ricaurte, care cunoștea rutina lui Gaitán de parcă ar fi fost a lui, s-a gândit că Șeful trebuia să iasă dintr-o clipă într-alta să ia prânzul cu te miri cine. Mai apoi avea să-și aducă aminte că se uitase la ceas: era unu fără cinci. De asemenea, avea să-și amintească cu exactitate unde stătea fiecare dintre tovarășii lui: la o masă dreptunghiulară, Gonzalo Castro și Jorge Antonio Higuera şedeau cu spatele la fereastră, iar în fața lor stăteau el și César Carballo – socrul și ginerele care păreau tată și fiu –, atât de aproape de marginea terasei, încât tramvaiele parcă treceau pe sub picioarele lor. Nu avea să-și amintească, în schimb, ce discutaseră în minutele scurse până când Carballo, uitându-se spre stradă, a zis liniștit: „Uite, iese Șeful…“ Dar nu a terminat ce voia să spună. Ricaurte l-a văzut făcând ochii mari

și ridicându-se, apoi întinzând o mână (și asta avea să-și amintească toată viața, scena aceea avea să-i apară mereu în vise), ca pentru a prinde ceva, exact în momentul în care s-a auzit prima detunătură.

Ricaurte a mai auzit două împușcături și a apucat să-l vadă pe bărbatul cu pistolul trăgând a patra oară. A avut senzația că împușcăturile răsunaseră ca niște pocnitori, ca pocnitorile pe care puștanii le puneau pe liniile de tramvai ca să explodeze; însă nu erau pocnitori, pentru că Șeful căzuse pe trotuar și lumea începuse să țipe. „L-au omorât pe Gaitán!“, a strigat cineva în stradă. O chelneriță de la Gato Negro ieșise în stradă și țipa întruna, ducându-și mâinile la cap și apoi ștergându-le mecanic de șorț: „L-au omorât pe Gaitancito! L-au omorât!“. Cei patru de la masă au coborât în salturi, mânați de disperare, și-au făcut loc prin mulțimea îngrozită și, odată ajunși în stradă, Ricaurte a văzut că un polițist îl capturează pe bărbatul care trăsese focurile de armă și care încercase să fugă prostește, cu spatele, către Bulevardul Jiménez. L-a scrutat de la distanţă – prost îmbrăcat, prost bărbierit, cu o expresie de furie și de spaimă pe chip – și și-a dat seama că mulțimea furioasă începuse să-l înconjoare. Șeful, în schimb, era înconjurat de prieteni: Ricaurte i-a recunoscut pe doctorul Cruz și pe domnul Mendoza, care îi rugau pe oameni să nu se îmbulzească pentru ca rănitul să aibă aer, în timp ce aceeași chelneriță de la Gato Negro se ghemuise alături de Gaitán și încerca să-i dea apă dintr-un pahar. Oamenii, mânați de un impuls incontrolabil, se apropiau de Gaitán ca să-l atingă, iar Carballo s-a aflat printre ei: Ricaurte l-a văzut lăsându-se pe vine și punându-i o mână pe umăr lui Gaitán. A fost un gest extrem de scurt, plin de intimitate, dar și de respect, la care Gaitán a răspuns printr-un soi de croncănit. E viu, şi-a zis Ricaurte; apoi s-a gândit că Șeful avea să supraviețuiască. A dat ocol mulțimii și s-a dus lângă ginerele lui, care avea privirea încărcată de ură, dar în același timp era și de un calm înspăimântător. A desfăcut palma și i-a arătat socrului ce găsise când se aplecase asupra lui Gaitán: era un glonț. „Pune-l bine“, i-a zis Ricaurte, „pune-l în buzunar și ai grijă să nu-l pierzi.“ Atunci l-a auzit spunând prima dintre

multele fraze ciudate pe care avea să le spună în acea zi: „Trebuie să-l prindem pe celălalt“.

„Celălalt?“, a repetat Ricaurte. „Erau doi?“

„Celălalt nu a tras“, a răspuns Carballo fără să se uite la el, căutând cu privirea prin mulțime. „Era înalt, îmbrăcat într-un costum elegant și ducea un pardesiu pe braț. El a fost cel care a dat semnalul, don Hernán, l-am văzut de sus. Trebuie să-l găsim.“

Dar în acele clipe totul se făcea deja cu o lentoare fatală. Oamenii veniseră buluc pe Şoseaua Séptima din cafenelele Gato Negro, Colombia, Inca și Asturias, tramvaiele se opriseră, iar curioșii, atrași de țipete, curgeau întruna de pe străzile din jur, și la un moment dat se adunase deja atâta lume, că nimeni nu știe cum au reușit două taxiuri să-și facă loc. Într-unul din ele, negru și lucios, l-au urcat pe Gaitán: în mijlocul confuziei, al ordinelor și contraordinelor care se succedau cu repeziciune, al oamenilor care alergau dintr-o parte în alta și al isteriilor mai mari sau mai mici, Ricaurte a văzut că Jorge Antonio Higuera se afla printre cei care au ridicat trupul, dar mai apoi nu l-a mai zărit. „La Spitalul Central“, strigau unii, iar alții: „Chemați-l pe doctorul Trías“. Taxiurile au luat-o spre sud; în nebunia momentului, câțiva dintre cei prezenți s-au aplecat să-și înmoaie batistele în sângele lui Gaitán. Ricaurte, fără să stea pe gânduri, a făcut la fel: s-a apropiat de locul în care căzuse Șeful și a fost surprins de cât de mare era balta de sânge negru pe caldarâm, sânge negru și strălucitor, deși nu era soare. Un student a înmuiat în el o pagină din *El Tiempo*, iar chelnerița, un capăt al șorțului ei de un alb impecabil. „L-au omorât pe domnul avocat“, spunea, iar o colegă de-a ei îi răspundea printre lacrimi că nu, nu l-au omorât, că domnul avocat e puternic.

„Stai liniștită“, zicea printre suspine. „Să vezi cum se pune domnul avocat pe picioare.“

Între timp lumea începuse să se îmbulzească în fața farmaciei Granada. Ucigașul se ascunsese înăuntru, iar acum gloata înfuriată încerca să intre în farmacie şi să-l scoată de-acolo. Zeci de oameni izbeau grilajul metalic: lustragiii îl loveau zgomotos cu cutiile lor de lemn, în timp ce doi cărăuși izbeau

furioşi în ușă cu cărucioarele lor de metal, pe care le foloseau ca pe niște berbeci. Ceilalți trăgeau de grilaj de parcă ar fi vrut să-l smulgă cu forța. „Scoateți-l de acolo pe nenorocit!“, a urlat cineva. „Să plătească, să plătească pentru ce-a făcut!“ Mulțimea părea ușor de ațâțat; Ricaurte s-a gândit că bărbatului care trăsese asupra lui Gaitán îi erau numărate ceasurile dacă avea să încapă pe mâna mulțimii înfuriate. Și atunci, chiar când loviturile gloatei începeau să aibă efect, a văzut că printre cei din mulțime era și César Carballo, însă avea o expresie preocupată, ca și cum atenția i-ar fi fost atrasă de altceva. „Vine, vine!“, a strigat cineva din spate, iar altcineva a zbierat: „La moarte, la moarte!“. După care, în zgomot de sticlă spartă și de fiare rupte, printre strigăte cumplite, atacatorul lui Gaitán a fost scos pe ușa farmaciei Granada, târât de mai mulți indivizi, smuls din refugiul său. „Nu mă omorâți!“, se ruga el, iar Ricaurte a avut impresia că atacatorul începuse să plângă. De-aproape i s-a părut mai tânăr: douăzeci și trei, douăzeci și patru de ani? Inspira şi ură, și milă în același timp (costumul maro pătat cu ulei sau cu ceva ce aducea a ulei, părul neîngrijit și murdar), însă acela era omul care încercase să-l ucidă pe Șef, s-a gândit Ricaurte, așa că merita să fie pedepsit de popor. Cuprins de o ură sălbatică, a făcut câțiva pași spre tinerelul târât de mulțime, însă în acel moment l-a văzut pe ginerele său cum se chinuia să se facă auzit în mijlocul zarvei: „Nu-l ucideți! Ne e de folos viu!“. Dar era prea târziu: atacatorul fusese lovit în cap cu un cărucior de fier, iar lustragiii îl izbeau cu cutiile lor de lemn și pârâitul oaselor rupte acoperea hărmălaia, apoi cineva a scos un stilou pe care i l-a împlântat de mai multe ori în gât și în față. Atacatorul nu mai scotea un sunet: sau era mort deja, sau leşinase din cauza loviturilor ori de spaimă. Cineva a propus să-l arunce sub tramvai, și pentru o clipă a părut că asta avea să se întâmple. Altcineva a zis: „La Palat cu el!“. Și ideea a prins la mulțimea înnebunită, care s-a apucat să târască trupul atacatorului către sudul orașului. Ricaurte, apropiindu-se de Carballo, s-a gândit la Gaitán, care în acele clipe probabil că se zbătea între viață și moarte pe un pat de spital.

„Hai să mergem, dragul meu, nu te băga în asta“, i-a zis luându-l de braț. „Locul nostru acum e lângă Șef.“

Însă Carballo s-a opus. Se concentra la altceva, de parcă ar fi fost beat. „Nu l-ați văzut, don Hernán?“, i-a zis. „Era acolo, nu l-ați văzut?“

„Pe cine, băiete?“

„Pe cel în costum elegant“, a zis Carballo. „Pe bărbatul ăla elegant.“

Cei care târau trupul fără viaţă al atacatorului s-au trezit că mulțimea îi urma și că Şoseaua Séptima devenise un val furios care antrena tot ce-i ieşea în cale. Ricaurte ar fi putut scăpa luând-o prin Pasajul Santafé, după care ar fi dat colțul pe Şoseaua Sexta și ar fi apucat spre Spitalul Central, însă privirea ginerelui său se umpluse de o convingere cum nu mai văzuse vreodată, așa că i-a fost imposibil să nu meargă mai departe alături de el: spre Palat, să lase acolo trupul fără viaţă, ca să vadă președintele cum reacționează liberalii. În depărtare se auzeau deja primele focuri de armă: dar cine trăgea și în cine? „L-au omorât pe Șef“, repeta Carballo din mers, și era prima dată când Ricaurte îl auzea spunând acele cuvinte. „Nu, nu l-au ucis, Șeful e tare“, i-a răspuns Ricaurte, deși nici el nu mai credea: văzuse de aproape rănile, sângele care-i ieșea pe gură, privirea lui pierdută și știa că dintr-o asemenea grozăvie nimeni nu scapă viu. Carballo a zis:

„Era îmbrăcat într-un costum elegant“.

Şi imediat: „Dar acum s-a sfârșit“.

Ricaurte nu a înțeles ce voia să spună, iar César nu a mai adăugat nimic, așa că nu a insistat, nici nu i-a cerut ginerelui său să repete. Înaintau spre Piața Bolívar, în mijlocul unei mulțimi care creștea întruna, la vreo treizeci de metri în spatele atacatorului; vedeau fețele îngrozite ale oamenilor de pe trotuare și, de distanța aceea, puteau să observe cum unii dintre ei coborau de pe trotuar și loveau cu picioarele trupul inert, îl scuipau sau îi strigau măscări. Când au ajuns pe Strada 11, de pe trotuarul estic a coborât o gloată zgomotoasă și plină de furie. În fruntea ei se afla un bărbat cu pălărie de pai care agita o macetă și vestea, printre sughițuri de plâns isteric și jurăminte de răzbunare, că Gaitán, Șeful, tocmai murise.

„La Palat!“, au strigat toți cei care-l urmau și s-au alăturat mulțimii ce târa trupul atacatorului. Don Hernán Ricaurte avea

senzația că se suise într-un tren nebunesc. Și acum acel tren al ororii intra în Piața Bolívar, îndreptându-se spre Capitoliu, unde se aflau, la acea oră funestă, liderii participanți la Conferința panamericană. Dar mulțimea a făcut brusc un ocol și a luat-o înapoi pe Şoseaua Séptima, de parcă și-ar fi amintit dintr-odată că adevăratul ei scop nu era să arunce trupul asasinului pe treptele unui edificiu – pentru că atacatorul era deja un asasin –, ci să intre în Palatul Prezidențial: să intre în Palat și să se răzbune, să intre în Palat și să-i facă președintelui Ospina ce îi făcuse asasinul lui Jorge Eliécer Gaitán. Ricaurte și-a dat seama că, atunci când mulțimea cotise spre Piața Bolívar, de pe trupul asasinului căzuseră sacoul și cămașa, ca pielea lepădată de un șarpe. Cei care-l linșaseră strângeau hainele căzute: un bărbat făcuse boccea cămașa și sacoul, iar mai apoi, în Strada Novena, un altul i-a luat pantalonii, astfel că trupul ucigașului a ajuns pe Strada Octava în chiloții deja sfâșiați de frecarea cu pietrele de pavaj. De la depărtare, Ricaurte și Carballo urmăreau întreaga scenă cu groază: cei din primul rând încercau să-l ridice pe asasin și să-l lege de gardul Palatului, ca pe un crucificat, folosind propriile haine. Dar n-au avut timp să li se facă milă, pentru că o rafală de gloanțe s-a abătut asupra lor de la intrarea în Palat, iar mulțimea furioasă a fost nevoită să o ia la fugă înapoi, să dea un ocol și să se refugieze sau să se regrupeze în Piața Bolívar. Se pornise o ploaie fină. Piața continua să se umple de oameni înarmați; cu fiecare minut ce trecea, Bogotá se transforma într-un oraș în război.

În partea de sud, magazinele începeau să fie cuprinse de vâlvătăi, iar cineva a adus vestea că Palatul San Carlos era în flăcări și că la radio se spusese că sediul de la *El Siglo* arsese deja din temelii. Bărbați gata de luptă se iveau din toate colțurile și îngroșau rândurile mulțimii; mai târziu avea să se afle că dăduseră iama prin fierării și garnizoane, așa că erau pregătiți să se alăture revoluției, înarmați cu macete și bucăți de țevi, dar și cu pistoale semiautomate Mauser sau cu gaze lacrimogene. Atunci a început să circule zvonul că detașamentul de gardă de la Palat ieșise să ia din nou în stăpânire Şoseaua Séptima, așa că în numai câteva minute a fost ridicată o baricadă între străzile Novena și Décima, în

dreptul plăcilor ce comemorau moartea generalului Uribe Uribe. Din Capitoliu au fost scoase scaune, birouri și dulăpioare, după ce funcţionarii care le foloseau se strecuraseră pe ușa din dos și o șterseseră de acolo în mașinile lor oficiale; în spatele baricadei s-au postat mai mulți bărbați înarmați care cu numai câteva minute mai devreme făcuseră parte din poliție. Trecuse puțin de ora două după-amiază când a apărut Garda Prezidențială, iar cei din spatele baricadei au deschis focul.

Garda a ripostat. Ricaurte a văzut primul rând de soldați luând poziția de tragere, cu un genunchi în pământ, şi deschizând focul. Din locul în care se afla, apărat de trupurile celor din fața lui, a văzut trei, apoi patru oameni căzând seceraţi pe trotuar, însă nu i-a recunoscut: cu siguranță nu erau susținători ai lui Gaitán din La Perseverancia. „Rezistați! Rezistați!“, a strigat cineva de pe-o latură a baricadei. Dar tirul soldaților era mai precis, sau răzvrătiții erau prea lipsiţi de experienţă, pentru că cei din spatele baricadei continuau să cadă, și alții le luau locul, nebuni și curajoși, de parcă moartea nici nu ar fi existat. Ricaurte s-a uitat la Carballo și l-a văzut lăsând capul pe spate – ceva îi atrăsese atenția.

„Turnul e plin de oameni“, a zis.

Era adevărat. Din turnul colegiului San Bartolomé, sediul iezuiților, mai mulți indivizi trăgeau asupra mulțimii. Atunci, uitându-se cu atenție în jur, Carballo și Ricaurte au observat că erau lunetiști pe toate acoperișurile, astfel că după numai câteva secunde nu mai puteai să-ți dai seama de unde se trăgea; așa cum nu mai puteai să te aperi de gloanțe. Erau încercuiți: dinspre sud venea Garda, la nord se înălța turnul colegiului San Bartolomé, iar de pe acoperișurile din Strada Novena, alți lunetiști trăgeau în plin și fără teamă. Ciudat a fost, avea să spună Ricaurte mai târziu, că nimeni nici măcar nu se gândea să fugă: întreaga mulțime, cuprinsă de dorința de răzbunare, a rămas unde se afla. Ricaurte și-a dat seama că nu aveau cum să scape. Exact în acel moment, un glonț venit de nicăieri a străpuns pieptul omului de lângă el, care s-a prăbușit cu un zgomot sec și a rămas întins pe jos, cu un picior prins sub celălalt.

„La pământ, băiete“, a strigat atunci Ricaurte.

Dar Carballo nu l-a ascultat. Mai apoi, povestindu-i fiicei lui, și după ani nepotului, ce se petrecuse în acea zi, don Hernán Ricaurte avea să încerce să explice expresia care se ivise pe fața ginerelui său, să descrie, în cuvintele lui simple de meşteşugar, lumina strălucitoare pe care o văzuse în ochii și pe fruntea lui Carballo când acesta rostise ultima dintre frazele lui de neînțeles:

„La dracu'“, a zis ginerele lui. „Parcă totul se repetă“.

Atunci, o rafală dinspre nord, una trasă de lunetiști, a lovit mulțimea și Ricaurte s-a aruncat la pământ. A căzut cu fața în jos peste un mort pe care nu l-a recunoscut; a reușit să găsească un spațiu care să-i îngăduie să se ascundă, dar să și poată respira. L-a simțit pe Carballo întinzându-se lângă el; Ricaurte și-a dat seama de prezența lui (o greutate peste picioare), dar nu a putut să-i ghicească poziţia corpului. A închis ochii. Acolo, în spațiul acela neobişnuit, mirosea a sudoare și a haine umede, iar lumea era mai tăcută și mai puțin înspăimântătoare decât afară, unde gloanțele șuierau prin aer. Nu avea altă alegere decât să reziste, iar Ricaurte asta a și făcut: a rezistat. N-a ținut socoteala timpului, însă nu a trecut foarte mult până când s-a petrecut minunea. A început să plouă.

Era o ploaie adevărată, demnă de luna aprilie, cu stropi mari pe care Ricaurte îi simțea pe ceafă și pe spinare ca și cum cineva l-ar fi atins din spate pe stradă. S-a gândit că Dumnezeu, acel Dumnezeu în care aproape nu mai credea, e de partea lui, pentru că numai o asemenea ploaie ar fi putut împrăștia cele două tabere care se înfruntau. Și a avut dreptate, oricât ar părea de incredibil: pe măsură ce ploaia se înteţea, împușcăturile s-au rărit, ca și cum ar fi fost speriate de răpăitul stropilor pe acoperișuri, pe ferestrele turnului, pe treptele de piatră. Ricaurte a înălțat încet capul și, când s-a ridicat, a simțit că amețește, însă știa că trebuie să profite de ocazie. L-a strigat pe Carballo, a cărui greutate încă o mai simțea peste picioare, dar ginerele său nu i-a răspuns. Ricaurte s-a trezit singur peste o grămadă alcătuită din trei trupuri. Nici unul dintre ele nu era al lui Carballo. S-a uitat în jur și atunci l-a văzut: se afla la trei-patru pași mai încolo, către sud, ca și cum s-ar fi îndreptat spre baricadă, și nu era cu fața în jos, ci privea spre cer cu ochii larg

deschiși, cu chipul scăldat de ploaie și pieptul acoperit de o pată sângerie. Sângele nu era negru, ca al lui Gaitán, pentru că ploaia îl diluase: era trandafiriu, de un trandafiriu-aprins care părea să se tot întindă pe cămașa albă.

„Habar nu aveţi de câte ori am auzit povestea asta“, mi-a zis Carballo, fiul lui César, nepotul lui don Hernán Ricaurte. „Nu-mi amintesc când am auzit-o prima dată, dar asta e cea mai bună dovadă că mi-a fost spusă încă de când eram foarte mic. Nu-mi amintesc să fi fost nevoit să întreb unde e tatăl meu, nimic de genul ăsta: cred că mama mi-a explicat unele lucruri înainte să apuc să-mi pun întrebări. Asta cred acum, bineînțeles, pentru că nu-mi amintesc să fi existat vreo clipă în viața mea în care să nu fi trăit cu ceea ce s-a întâmplat în 9 aprilie. Cu imaginile astea pe care acum le cunosc atât de bine, încât mi se pare că le-am văzut cu ochii mei. Cu fantasmele astea, Vásquez, fantasmele astea care mă însoțesc pretutindeni, mă înconjoară și îmi vorbesc. Nu știu dacă vorbiţi vreodată cu morții, dar eu, da. Cu trecerea timpului, m-am obișnuit. Înainte vorbeam doar cu tata, iar uneori, de ce să nu recunosc?, cu Gaitán. Îi spuneam: tata știa că o să vă omoare, dragul meu Șef, de ce nu aţi făcut ceva? În discuțiile cu el, mă adresez lui Gaitán cu „dragul meu Șef“. Eu, care aveam câteva luni când l-au omorât, îi vorbesc așa cum îi vorbea tata, fără îndoială. Mă rog, sunt alţii și mai nebuni ca mine, nu? Sunt nebuni mult mai periculoși.“

Cred că în acel moment am început să înțeleg anumite lucruri foarte importante (sau care aveau să-și dovedească importanța apoi), însă înțelegerea mea era deocamdată mult prea vagă pentru a o pune în cuvinte. Și cred că tot atunci am mai avut câteva intuiţii: de pildă, m-am gândit că de fapt Carballo aștepta de la mine o carte care să fie un soi de *Cine sunt ei?*, dar despre uciderea lui Gaitán. Stătuserăm de vorbă ore în șir: timpul se topise sau se dilatase, și nu conta că draperiile din apartamentul lui Carballo, trase de parcă întâlnirea noastră ar fi fost una secretă sau clandestină – o întâlnire conspirativă –, ne împiedicau să știm cu certitudine dacă e zi sau noapte. S-o fi înnoptat deja? Sau se înnoptase și se făcuse iar zi? Câte ore petrecuserăm acolo, închiși în

apartamentul mic, întunecat și strâmt, în compania fantasmelor trecutului?

„Unde e îngropat tatăl dumneavoastră?“, l-am întrebat pe Carballo.

„A, da“, a răspuns el. „Păi, asta face parte din poveste, desigur. Ați văzut imaginile, bănuiesc, cu ce s-a întâmplat în 9 aprilie, începând, mai mult sau mai puțin, de la patru după-amiază. Incendiile, spargerile, orașul întreg arătând ca după un bombardament. Moartea, Vásquez, moartea a pus stăpânire pe oraș. Am crezut mereu că totul s-a întâmplat din cauza acelei gloate care a purtat cadavrul spre Palat, nu, trupul inert al asasinului. Am crescut știind că tata era acolo. Că unul dintre acele zeci de oameni, care apoi au devenit sute, a fost tata. Și ce-aș putea să fac? Așa ceva îți schimbă total perspectiva asupra lucrurilor. Eu n-am crescut auzind cum se vorbeşte despre 9 aprilie așa cum auzeau alte persoane. Eu am crescut auzind cum se vorbeşte despre ziua în care l-au ucis pe tata. Mai exact: despre motivul pentru care eram orfan de tată. După care, încet, foarte încet, mi-am dat seama că ziua aia a fost ce-a fost. E ciudat să-ți petreci copilăria și apoi să devii adult crezând că lucrul cel mai important din ziua de 9 aprilie a fost moartea tatălui tău, nu a celuilalt domn, care mie nu-mi spunea nimic, domnul acela, politicianul pe care-l omorâseră așa cum îi omorâseră pe atâția alții. Pentru mine, faptul esențial din ziua de 9 aprilie era că tata murise, fusese împușcat şi murise acolo, prăbușit peste alți morți, ca un mort în plus pe lângă mulți alți morți, atât de mulți morți deja, la acea oră, în Bogotá. Un copil înțelege greu toate astea. Am înțeles treptat că tata nu a fost singurul care a murit atunci: că în acea zi și în următoarele trei au murit în Bogotá în jur de trei mii de oameni și că tata era doar unul dintre ei.“

„Unul dintre primii, în orice caz.“

„Da, dar unul printre alți morți. Mai târziu, în adolescență, am început să înțeleg mai bine cum se petrecuse totul. Am început să înțeleg că tata nu ar fi murit dacă înaintea lui nu ar fi murit acel domn numit Gaitán. Am început să înțeleg că tata alunecase în hăurile provocate de un cutremur și că epicentrul cutremurului se afla în fața edificiului Agustín Nieto, pe

Şoseaua Séptima, chiar înainte de Bulevardul Jiménez, Bogotá, Columbia. Am început să înțeleg. Uneori mă gândesc că ar fi fost mult mai bine dacă nu aș fi înțeles nimic, dacă nu aș fi știut nimic, dacă aş fi crescut cu o minciună, că tata își luase într-o zi lumea-n cap sau că fusese trimis în războiul din Coreea, orice. Da, ar fi fost bine, nu-i așa? Să mă fi gândit că tata e un erou din războiul din Coreea, că făcuse parte din batalionul Columbia și că murise în bătălia de la Monte Calvo, de pildă. Așa se numește, nu?“

„Bătălia, da, așa se numește“, am încuviinţat.

„Însă nu a fost așa. Bunicul și mama mi-au povestit totul. Tot ce s-a petrecut în acea zi, toată viața tatălui meu, tot ce v-am povestit. Tot ce a dus la moartea lui din 9 aprilie. Și, de asemenea, tot ce a urmat.“

„După 9 aprilie?“

„Nu, în aceeași zi. Bunicul nu putea vorbi despre toate astea fără să i se umezească ochii. Niciodată, nici măcar atunci când eu aveam deja douăzeci de ani, iar el părea că nici nu-și mai amintește, nu l-am văzut vorbind despre toate astea fără să se întristeze. Imaginați-vi-l acolo, între morți, în fața Pieței Bolívar, în momentul acela magic când împușcăturile au încetat și se pare că lumea nu se va sfârși chiar atunci. Dar într-un fel s-a sfârșit, pentru că ginerele său e mort. Bunicul ținea la el, ținea foarte mult la el. Știți, Gaitán avea importanță și în cadrul familiei. Familiile se simțeau mai legate prin Gaitán, prin promisiunile pe care el le făcea. Și iată-l pe bunicul obligat să decidă într-o fracțiune de secundă ce să facă cu trupul dragului său ginere. Bogotá era deja un oraș în război, nu încăpea îndoială. Bunicul mi-a povestit că pentru o clipă s-a gândit să cheme în ajutor un polițist, ca și cum viața şi-ar fi reluat cursul firesc, însă apoi s-a gândit imediat că nu: cursul firesc al vieţii era suspendat până la noi ordine. A ridicat trupul tatei, l-a aruncat în spinare ca pe un sac de cartofi și a luat-o spre nord, gândindu-se că o să ajungă cumva acasă. Bunicul nu era un om puternic, Vásquez, nu era solid, dar a reușit să-l ridice pe tata și să se lipească de zidurile Catedralei ca să nu fie văzut. Și așa, mort de spaimă, a mers câteva cvartale. În depărtare se auzeau împușcături, iar uneori câte una răsuna în apropiere. Dar ce l-a

impresionat cel mai tare au fost vitrinele: vitrinele făcute țăndări de pe Séptima, magazinele de bijuterii și de mărfuri pline cu oameni care furau tot soiul de lucruri: frigidere, radiouri, maldăre de haine. A văzut un bărbat cu o macetă oprindu-l pe un altul care tocmai ieșea cu un radio în mână. I-a smuls radioul, l-a izbit de pământ şi i-a strigat: „Nu suntem aici ca să furăm! Suntem aici ca să răzbunăm moartea Șefului!“. Dar cei mai mulți nu erau de acord cu asta, și bunicul s-a întristat foarte tare: ceea ce ar fi putut fi o ocazie de a porni revoluția se transformase într-o sărbătoare a nelegiuiților. Furau pentru că se putea fura, ucideau pentru că se putea ucide, și la rândul lor erau uciși cât ai zice pește. O dată bunicul a rezumat așa: *Ucideau de dragul de-a ucide*.

Dar atunci bunicul se gândea numai cum să facă să nu-i fie remarcată prezența, cum să facă să treacă neobservat. Două, trei cvartale cu tata în spate. Apoi patru. Apoi cinci. Mergea strecurându-se printre cadavre, iar uneori erau atât de multe, încât trebuia să facă un ocol destul de mare, pentru că nu putea sări peste ele cu tata în spate: tata era atât de greu, că bunicul nu putea ridica piciorul destul de sus încât să treacă peste unele cadavre. Cei mai mulți dintre morți erau bărbați, însă puteai vedea și femei, chiar și copii, desigur. Din când în când trebuia să se oprească pentru a se odihni. Sprijinea trupul tatălui meu de un zid și încerca să nu se uite la el. Asta mi-a spus de fiecare dată: că încerca să nu se uite la el, convins că, dacă s-ar fi uitat, nu ar fi fost în stare să-l care mai departe. Între timp, poliția răsculată continua să tragă. Mulțimea furioasă continua să incendieze, să spargă magazine cu nume evreiești, toate acele magazine cu bijuterii de pe Séptima. Dacă dădeau peste vreo fierărie, oamenii se înarmau cu țevi, fierăstraie, ciocane, topoare, orice credeau că le-ar fi fost de folos ca să-l răzbune pe Șef. Dacă le ieșea în cale vreun debit de băuturi, spărgeau vitrinele și ieșeau cu sticle, sau se opreau să bea chiar în magazin. Cei care intrau în magazinul Ley, de pe Strada 11, să se ferească de gloanțe se loveau de cei care ieșeau cu brațele pline de haine. Bunicul a trecut prin fața cafenelei în care fusese mai devreme, când îl uciseseră pe Gaitán, însă acum mesele și scaunele erau distruse, iar oamenii se înarmau cu

picioare de scaune și mese sau cu bucăți de lemn. Nimeni nu avea ochi pentru el. Părea să fie invizibil. A dat peste câteva tancuri ale armatei care treceau pe Séptima, îndreptându-se către sudul orașului. Oamenii se trăgeau la o parte din fața lor și pe urmă se țineau după ele, crezând că sunt militari răzvrătiți care se îndreptau spre Palat să-l dea jos pe președinte. Apoi avea să se afle că, atunci când au ajuns pe Strada 10, tancurile s-au oprit, au întors mitralierele și au început să tragă. Bunicul nu a văzut asta, dar a aflat pe urmă și mi-a povestit ca și cum ar fi văzut cu ochii lui. La sfârşit, nici nu mai știa ce văzuse cu adevărat și ce i se povestise. Bănuiesc că așa ni se întâmplă tuturor.

Când a ajuns pe Bulevardul Jiménez, era deja epuizat. Mersese cu tata în spinare vreo patru sau cinci străzi și nu mai avea putere. L-a lăsat jos și și-a tras sufletul câteva minute, iar apoi, cu ultimele forțe, l-a ridicat din nou și a dat să traverseze. În acel moment i-a atras atenția o femeie care venea în fugă dinspre Guvern și imediat a auzit o rafală, iar femeia s-a prăbușit, moartă, în mijlocul drumului. Bunicul a văzut totul: a văzut-o pe femeie alergând din răsputeri, apoi căzând ca și cum cineva i-ar fi secerat picioarele, iar apoi încă două trupuri s-au prăbușit și a auzit țipete și strigăte de ajutor. Dacă nu ar fi murit oamenii aceia, atunci mortul ar fi fost el, pentru că împușcăturile veneau de la gura Pasajului Santafé, de unde soldații trăgeau în oricine încerca să traverseze strada. Bunicul a așteptat o vreme ghemuit la colțul străzii, însă soldații continuau să tragă. Și zona era împânzită cu lunetiști. Bunicul și-a zis că, dacă ar reuși să ajungă până la hotelul Granada, poate că l-ar lăsa să se refugieze înăuntru, poate chiar l-ar ajuta să găsească o ambulanță cu care să ducă acasă trupul tatălui meu. Dumnezeu știe de unde a mai avut puterea să-l ridice încă o dată și s-a apucat să traverseze bulevardul, mergând cât de repede putea, până a simțit o arsură în gleznă, apoi o durere ascuțită, după care s-a prăbușit cu trupul în spinare și și-a dat seama că totul se dusese de râpă.

Mai târziu, când eram deja adolescent, să zicem pe la șaisprezece ani, bunicul a început să facă ceva ce înainte nu făcuse niciodată: să mă roage să-l iert. Să-l iert pentru că nu

reușise să-l aducă acasă pe tata, să-l iert pentru că-l abandonase pe Bulevardul Jiménez. Imaginați-vă: își cerea iertare pentru că nu mai reușise să-l ridice pe tata, în mijlocul gloanțelor și cu glezna făcută praf, și pentru că a doua zi nu fusese să-l ridice de acolo. Însă în ziua următoare, nu se poate să nu ştiţi, nimeni nu avea voie să iasă din casă. Cine încălca starea de necesitate era ca şi mort. Bunicul mi-a povestit cum au stat închiși în casă, ascultând radioul, și cum i s-a făcut rușine de ce spuneau ai lui, liberalii, la posturile de radio pe care le ocupaseră. Îi îndemnau pe oameni să îi omoare pe conservatori, anunțau bucuroși că incendiaseră casele oligarhilor, le cereau oamenilor să pună mâna pe macete și să facă să curgă sânge albastru așa cum până atunci cursese sânge roșu. Nu știu dacă ştiți acele emisiuni, însă pot să vă spun că sunt înspăimântătoare.“

„Le ştiu, da“, am zis și era adevărat: le-am ascultat, cred, toți cei care suferim sau am suferit de obsesia întâmplărilor din 9 aprilie. La foarte puțin timp după crimă, rebelii au ocupat câteva posturi de radio și, cu ajutorul undelor, și-au lansat lozincile războinice către un popor dezorientat și vulnerabil, dispus să urmeze orice îndemn la răzbunare: „Războiul e menstruația umanității“, spunea una dintre lozinci. „Noi, columbienii, am avut cincizeci de ani de pace. Haideți să nu lăsăm impresia că am fi cei mai lași oameni din lume“. Toate acele discursuri incendiare îndemnau populația să-l ucidă pe președinte, să-l facă una cu pământul, dădeau instrucțiuni clare despre „minunatul cocktail Molotov“ și cereau să fie cucerite „prin foc și sânge“ redutele guvernului. M-am gândit că la astfel de emisiuni se referea Carballo. Sau poate că avea în minte alte exemple, pentru că acele zile au fost pline de emisiuni rușinoase, care au scos la iveală ce e mai rău în toţi.

„Pe urmă s-a întors să-l caute“, a continuat Carballo. „Îmi povestea că în 11 aprilie, cu glezna ruptă și vai de el, s-a aventurat, împreună cu doi indivizi din La Perseverancia, în infernul din centru pentru a-l căuta pe tata. Dar nu l-a găsit. Cadavrele erau adunate de-a lungul galeriilor din centru, unul lângă celălalt, rezemate de ambii pereți, iar galeriile păreau niște tunele mirosind a moarte, duhoarea se revărsa afară, umplea străzile. Oamenii mergeau prin mijlocul galeriilor,

având grijă să nu calce pe cadavre, și îşi căutau propriii morți. Bunicul a luat la rând toate galeriile, căutându-l pe tata în fiecare dintre ele. Dar nu l-a găsit. Nu l-a găsit nici în zilele următoare, când s-au inventariat alte cadavre. Și mereu s-a simțit vinovat că tata nu avea un mormânt la care să putem merge să ne reculegem.“

„A sfârșit într-o groapă comună“, am zis.

„Se poate, dar mie nu mi s-a spus nimic despre gropile comune. Nici despre camioanele pline cu morți care plecau din centru către aceste gropi, nici despre posibilitatea ca tata să fi fost aruncat în una dintre ele. Tot ce se poate, pentru că ce altă posibilitate mai există? Nu, m-am obișnuit de mult cu ideea: tata se află într-o groapă comună. E ciudată nevoia de-a avea un mormânt. E ciudat cât de mult te poate liniști un mormânt. N-am avut niciodată parte de liniștea de-a ști unde e îngropat trupul tatălui meu. Și să nu știi unde se află morții tăi e o tortură tăcută, o durere surdă care-ți face viața amară. De fapt, ne ieşim din minți atunci când cu morții noștri nu se întâmplă exact ce am vrea să se întâmple. E ca și cum moartea ar fi momentul în care cineva simte că a pierdut definitiv controlul asupra a ceva, pentru că, evident, dacă ar putea evita moartea cuiva drag, ar face-o întotdeauna. Moartea ne răpește controlul. Atunci vrem să controlăm până în cel mai mic detaliu tot ce se întâmplă după moarte. Înmormântarea, incinerarea, până și nenorocitele de flori, corect? Mama nu a avut această posibilitate, iar asta a marcat-o pentru totdeauna. De aceea înțeleg foarte bine ce s-a întâmplat cu trupul lui Gaitán. Presupun că ştiţi ce s-a întâmplat cu el.“

„Nu au permis să fie înmormântat într-un cimitir“, am zis. „L-au luat acasă.“

În 10 aprilie, pe la patru dimineața, după ce nişte bețivi au încercat în două rânduri să intre cu forța în Spitalul Central pentru a lua trupul lui Gaitán, văduva sa a comandat un sicriu și a cerut să fie adus acasă. Există mai multe versiuni, ca în cazul atâtor alte întâmplări din ziua aceea: unii spun că a fost vorba doar de a proteja trupul acela care, la atât de puține ore de la crimă, se transformase deja într-o relicvă; alții susțin că văduva nu a vrut să le dea ocazia inamicilor din guvern să se

spele pe mâini organizând funeralii naționale. Oricum o fi fost, cert este că, în dimineața zilei de 10 aprilie, locuința lui Gaitán s-a umplut de lume: acolo, printre susținătorii lui Gaitán sosiți din toate colțurile orașului, s-au aflat și *Prăfuiţii* din cartierul La Perseverancia, făcând cu schimbul, câte șase ore, la căpătâiul Șefului.

„Bunicul a fost acolo“, a zis Carballo. „Și-a făcut tura, apoi s-a dus să-l caute pe tata. Mai târziu a aflat că pe Gaitán l-au îngropat chiar în grădina casei. În fiecare an, la data fatidică, oamenii din La Perseverancia îşi puneau hainele cele bune și se duceau la mormântul Șefului. Nu-mi mai amintesc câți ani aveam când m-au dus prima dată, însă știu sigur că încă eram un copil: să fi avut nouă ani, poate zece, dar nu mai mult. Nu, trebuie să fi avut nouă, da, nouă ani. Bineînțeles, mergeam la mormântul lui Gaitán pentru că nu puteam merge la mormântul tatei. Mergeam la casa lui Gaitán, ne rugam în grădină și lăsam flori pe mormântul său pentru că nu puteam să ne rugăm și să lăsăm flori la mormântul tatei. Dar numai eu știu cât mi-a luat până am înțeles toate astea și, mai ales, naturaleţea cu care le făceam. Nu mi se părea ciudat să merg la mormântul unui mort și, în același timp, să mă rog pentru alt mort. Da, știam că acolo nu e îngropat tata, însă mai întâi ne rugam pentru el și abia pe urmă pentru Gaitán. Un copil face ce i se spune și se obișnuiește cu ce e învățat, nu-i așa? Da, mergeam toată familia, coboram colina unde era casa noastră până în cartierul lui Gaitán, un drum foarte lung, pe care-l străbăteam ca pe un soi de ritual, da, făcea parte din ritual. Mergeam pe jos, bunicul, mama și eu, și în primii ani veneau și alți susținători ai lui Gaitán, dar cu timpul am rămas numai noi, familia. Pe drum, amândoi îmi povesteau tot felul de lucruri. Dacă stăteau bine cu banii, îmi cumpărau înghețată și eu o mâncam din mers, ascultându-le poveștile. Mereu sfârșeam prin a vorbi despre 9 aprilie. La un moment dat, de obicei pe drumul de întoarcere, însă uneori și la dus, spuneam: *Povestiţi-mi cum a fost când tata s-a dus în ceruri*. Și ei îmi povesteau. Îmi închipui că-mi povesteau ce li se părea lor că se poate povesti unui copil de vârsta mea. Apoi, pe măsură ce am crescut, au adăugat detalii, iar ziua de 9 aprilie nu a mai fost *ziua când tata*

s-a dus în ceruri, ci *ziua când l-au ucis pe tata*. Și în una dintre acele zile de 9 aprilie, bunicul mi-a vorbit pentru prima dată despre teoria lui. Așa îi spun acum, teorie, dar nimeni din familia mea nu îi spunea așa când vorbeam despre asta. Era pur și simplu *ce crede bunicul*. Așa ziceam, exact cu cuvintele astea. *Știi ce crede bunicul… Dacă e să vorbim despre ce crede bunicul… Ce crede bunicul are legătură cu asta…* Și nu mai era nevoie să adaug nimic, pentru că se ştia cât se poate de clar la ce făceam referire.

Să trec la anul 1964. Urma să împlinesc șaptesprezece ani, tocmai terminasem ultimul an de liceu. Eram cel mai bun din clasă, Vásquez, și primisem vestea atât de mult așteptată de familia mea: o bursă pentru Universidad Nacional. Urma să studiez dreptul, pentru că asta, după spusele familiei mele, își dorise tata să studieze. Încă și mai important era faptul că tata își dorise să studieze dreptul *pentru că asta studiase Gaitán*. Începusem să citesc ziarele cu o aviditate de parcă urma să mor a doua zi. Bunicul se uita la mine și zicea: *Exact ca taică-su*. De asemenea, începuse să mă intereseze cu adevărat politica. Bănuiesc că bunicul și-a dat seama, pentru că altfel nu-mi explic de ce s-a hotărât tocmai atunci să-mi vorbească despre ce credea el. Așa că în acea zi, 9 aprilie 1964, când ne întorceam acasă pe jos, cam pe lângă La Caracas mi-a spus dintr-o suflare: *Dragă băiete, eu cred că tatăl tău a știut*. *Ce-a știut?* am întrebat eu. S-a uitat la mine de parcă aș fi fost prostul proștilor, cu una dintre acele priviri umilitoare pe care adulții le aruncă uneori. *Tu ce crezi?* mi-a zis. *A știut cine l-a ucis pe Șef*.

Și s-a apucat să-mi povestească despre expresia pe care o văzuse pe fața tatălui meu în acea zi, despre toate frazele ciudate pe care i le spusese în decurs de câteva minute, despre reacția lui când au început împușcăturile, o reacție care i se păruse undeva la mijloc între sinucidere și nebunie. S-a apucat să-mi spună că tata mai văzuse pe cineva, un complice sau un însoțitor al asasinului, un individ care purta un pardesiu de gabardină și nu arăta ca asasinul, dimpotrivă, era îmbrăcat elegant. Mi-a zis că de atunci încolo, de când l-a văzut, tata a început să se poarte ciudat: mai întâi pe Séptima, în timp ce mergeau în urma corpului lui Roa Sierra, și mai târziu, după ce

înălțaseră baricada. Mi-a reprodus de mai multe ori cuvintele pe care i le spusese tata: *Parcă se repetă totul*. Atunci, bunicul nu înțelesese nimic. Acelea au fost ultimele cuvinte rostite de tata înainte să fie ucis de un glonț tras de un lunetist, însă bunicul nu le-a înțeles, nu ar fi avut cum să le înțeleagă în acele momente. Chiar așa mi-a zis: *În momentele alea nu m-am prins. Dar mai târziu am înțeles, chiar dacă mi-a luat ceva timp. Iar acum aș vrea, dragă băiete, să înțelegi și tu*.

Când am ajuns acasă, mi-am dat seama că era vorba despre ceva cât se poate de serios, pentru că bunicul m-a dus în camera lui, adică într-un loc care îmi fusese interzis până atunci. Mi-a făcut semn să mă așez pe pat (niciodată nu mă lăsase să mă așez pe pat), după care a îngenuncheat pe dușumea. A ridicat cuvertura și a scos de sub pat un sertar de lemn, un sertar de la vreo piesă de mobilier dispărută între timp, cu închizătoarea care acum nu mai folosea la nimic. Sertarul era plin de mărunțișuri: papuci, hârtii și mai ales cărți. *Uite, băiete*, mi-a zis. *Cărțile tatălui tău*. Mi-a arătat o broșură: era discursul pe care Gaitán îl ținuse la mormântul lui Rafael Uribe Uribe. Avea douăzeci și șase de ani și Centrul Național al Tineretului îi ceruse să țină un discurs. *Ca să-ți dai seama, dragă băiete, de ce era în stare Șeful la numai douăzeci și șase de ani*, mi-a zis bunicul. Apoi mi-a arătat teza de doctorat a lui Gaitán, *Ideile socialiste în Columbia*, dar mi-a atras atenția: *Pentru asta e prea devreme*. După care mi-a pus o carte pe genunchi. Era *Cine sunt ei?*, de un anume Marco Tulio Anzola. Pe prima pagină era semnătura tatălui meu, *C. Carballo*, iar pe ultima, data când a ajuns în mâinile lui: 30.X.1945. *Dar asta, da, dragul meu. Citește-o cât de repede poți, apoi o să vedem dacă ai înțeles acelaşi lucru ca mine.*

Asta mi-a zis bunicul. Și n-are rost să mai spun, îmi închipui, că așa a fost: am înțeles exact ce înțelesese și el. Poate nu la prima lectură, poate nu la prima discuție, însă cu trecerea timpului am înțeles. În acea după-amiază din 1964, în acel 9 aprilie când bunicul mi-a făcut cadou cartea ce îi aparținuse tatălui meu, am început să o citesc mânat de un singur gând: să găsesc acolo, în cele trei sute de pagini, tot ceea ce tata și-ar fi putut aminti în momentul în care a fost ucis Gaitán. Firește,

aveam șaptesprezece ani, nu puteam înțelege mare lucru în acel moment. Dar cu trecerea lunilor și anilor am înțeles: că în cartea lui Anzola, într-o carte urâtă și grea, publicată în 1917, se găseşte cifrul pentru ceea ce gândise tatăl meu în ultimele ore de viață, în 9 aprilie 1948. O asemenea corvoadă nu e simplă, însă am făcut tot ce mi-a stat în puteri. Am citit cartea nu de două ori, nu de trei, ci de cinci ori, și apoi de zece, și la fiecare nouă lectură ieşeau la suprafață scene și fraze care nu-mi atrăseseră atenția până atunci. Am citit cartea aia, cartea aia blestemată, și am știut: am știut exact ce știuse tata cu câteva minute înainte de-a muri. A fost ca și cum m-aș fi aflat în capul lui, ca și cum aș fi văzut lumea prin ochii lui, ca și cum aș fi fost el cu câteva minute înainte de-a fi împușcat. Iar asta e o cunoaștere pe care n-o doresc nimănui. E un mare noroc și un privilegiu, bineînțeles, dar în același timp e și o povară, o povară care te sleiește de puteri. Asta mi-a fost soarta, și ei mi-am dedicat toată viața: să port înăuntrul meu ceea ce tata a înțeles în ultimele minute de viață, ceea ce mai apoi și bunicul a crezut că a înțeles, înțelegerea asta pe care am moștenit-o de la ei.“

Am rostit singurele cuvinte care ar fi putut avea sens atunci și acolo. Le-am dat forma unei întrebări, una pe care poate că am s-o regret, dar s-o trec sub tăcere ar fi fost o formă de lașitate și poate de neghiobie.

„Despre ce înțelegere vorbiţi, Carlos? Ce a înțeles tatăl dumneavoastră și apoi dumneavoastră?“

„Că bărbatul elegant de la farmacia Granada nu e diferit de bărbatul elegant de pe Strada Novena. Că bărbatul acela cu costum din trei piese și gesturi de duce britanic, așa cum l-a descris García Márquez, nu e diferit de bărbatul cu ghete de lac și pantaloni de stofă, așa cum l-a descris martora Mercedes Grau, și nici de bărbatul pe care Alfredo García, martorul dispărut, l-a văzut la atelierul de tâmplărie al asasinului Galarza, și nici de bărbatul cu joben al cărui nume Anzola nu a vrut să-l spună la proces. Am înțeles că bărbatul acela elegant care a ațâțat mulțimea până într-acolo încât să-l linșeze pe Juan Roa Sierra nu e diferit de cel care l-a întrebat pe unul dintre ucigașii lui Uribe: *Ce e? L-ai omorât?* Tata și-a dat seama că

preotul acela care dorea ca infernul să-l înghită pe Uribe în 1914 nu e diferit de celălalt preot, cum nu se poate mai faimos, care înainte de uciderea lui Gaitán a îndemnat lumea să-i nimicească pe Roșii. Tata a înțeles că zvonurile și anunțurile anonime care circulaseră prin Bogotá înainte de 9 aprilie nu sunt diferite de zvonurile și anunțurile anonime care circulaseră prin Bogotá înainte de 15 octombrie. A înțeles că toți cei care erau convinși că Gaitán avea să fie ucis nu erau diferiți de toți cei care au auzit, cu patruzeci de zile înainte, că Uribe urma să fie omorât. A înțeles asta, Vásquez, a înțeles lucrul ăsta cumplit: că amândoi au murit de mâna aceloraşi oameni. Bineînțeles, nu mă refer la aceiași indivizi cu aceleași mâini, nu. Mă refer la un monstru, un monstru nemuritor, monstrul cu multe fețe și multe nume care a ucis de atâtea ori și va mai ucide, pentru că nimic nu s-a schimbat aici în secole de existență și nu se va schimba niciodată, pentru că țara asta a noastră, atât de tristă, e ca un șoarece care aleargă într-un carusel.“

Există două modalități de a gândi sau de a privi ceea ce numim istorie: una e viziunea accidentală, pentru care istoria este produsul întâmplător al unui lanț nesfârșit de acte iraționale, de contingențe imposibil de prevăzut și de fapte aleatorii (viața văzută ca un haos nesfârşit pe care noi, oamenii, încercăm cu disperare să-l ordonăm); iar cealaltă este viziunea conspirativă, o scenă plină de umbre, de mâini invizibile, de ochi care spionează şi voci care șușotesc pe la colțuri, un teatru unde totul se întâmplă dintr-un motiv anume, unde nu există întâmplări și cu atât mai puțin coincidențe, și unde cauzele celor petrecute sunt trecute sub tăcere din rațiuni pe care nimeni nu le cunoaște. „În politică, nimic nu se petrece întâmplător“, a spus cândva Franklin Delano Roosevelt. „Dacă se întâmplă înseamnă că așa s-a plănuit.“ Fraza, pe care nu am reușit să o găsesc citată în nici o sursă demnă de încredere, îi încântă pe adepții teoriilor conspirative, poate pentru că vine de la un om care de-a lungul timpului a hotărât atât de multe (adică nu a lăsat loc cauzalității sau întâmplării). Dar ceea ce conține în esenţă, dacă te apropii de adâncimile ei fetide, este suficient ca să-l înfricoșeze chiar și pe cel mai curajos dintre

noi, pentru că fraza aceasta face praf și pulbere una dintre puținele certitudini pe care ne bazăm viața: că nenorocirile, ororile, durerea și suferința sunt imprevizibile și inevitabile, iar dacă cineva le poate prevedea sau cunoaște va face tot posibilul să le evite. E absolut cumplită ideea că alții știu de pe acum că urmează să se întâmple ceva rău și nu fac nimic pentru a evita nenorocirea, e înspăimântătoare de-a dreptul chiar şi pentru cei dintre noi care ne-am pierdut cu totul inocența și am lăsat în urmă orice iluzie privind moralitatea oamenilor, cei care obișnuim să luăm această viziune asupra lucrurilor drept un joc, o distracţie pentru indivizi fără ocupație sau pentru creduli, o stratagemă clasică pentru a ne apropia cât de cât haosul istoriei și revelația, verificată și răsverificată, că nu suntem altceva decât pionii și marionetele sale. Atunci ne opunem viziunii conspirative cu scepticismul nostru atât de bine antrenat și repetăm cu ironie că nici o conspirație nu a fost dovedită, iar adepții acestei viziuni ne vor răspunde că principalul obiectiv al oricărei conspirații e tocmai să-şi ascundă existența, iar faptul că nu a fost dovedită e cea mai bună probă că există.

În acea zi de vineri, 28 februarie 2014, la aproape o sută de ani de la una dintre crime și la aproape șaizeci și șase de la cealaltă, eu trăiam într-o asemenea lume, ironică și sceptică, o lume guvernată de întâmplare, de haos, de accidente și de coincidențe. Iar Carlos Carballo îmi cerea să părăsesc pentru câteva momente această lume și să trăiesc într-o alta, după care să mă întorc în lumea mea și să spun ce am văzut. Mi-o cerea pentru ca acea viziune a tatălui său să nu dispară în neant. Mi-am amintit cuvintele lui despre adevărurile care nu se manifestă în locuri vizibile, despre adevărurile care nu se întâmplă într-o lume despre care pot să scrie ziariști și istorici, acele adevăruri mici sau fragile care se pierd în uitare pentru că aceia care trebuie să spună istoria nu ajung niciodată să le vadă și nici nu află vreodată de umila lor existență. M-am gândit că dorința lui Carballo nu era numai să salveze de la uitare un adevăr care nu prinsese viață niciodată în lumea lucrurilor istorice, ci și să-i dea tatălui său o existență cum nu mai avusese până atunci. Poate că nu va avea un mormânt, nici

osemintele lui nu se vor odihni la umbra unei pietre care să-i poarte numele, însă va avea un loc unde să existe cu numele și amintirea lui. Adică cu viața lui: cu faptele şi iubirile, greutățile și bucuriile, filiația și descendența lui, cu ideile și emoțiile, cu proiectele, iluziile și planurile lui pentru un viitor necunoscut. Nu, Carballo nu voia ca eu să scriu o altă *Cine sunt ei?* pornind de la uciderea lui Gaitán; voia să înalț un mausoleu de cuvinte pentru tatăl său și ținea neapărat ca ultimele două ore din viaţa sa să fie documentate așa cum le înțelegea el, pentru că astfel tatăl său nu numai că ar avea un loc în lume, dar ar avea și un rol în istorie.

Am înțeles toate astea și mi-a venit o idee. I-am zis:

„O s-o scriu, Carlos“.

A înălțat capul, s-a îndreptat ușor de spate și în ochii lui am observat urme de lacrimi. Sau poate că era doar obosit, așa cum eram și eu după douăzeci și patru de ore (sau poate că trecuseră mai multe, nu aveam cum să știu cu precizie) de conversație neîntreruptă și de amintiri extrem de vii. Și când i-am spus asta, cred că nu mai eram în 28 februarie: eram acolo de atâta timp, încât probabil intrasem bine în prima zi din martie.

„O s-o scrieţi?“, a zis Carlos.

„Da. Dar pentru asta trebuie să am încredere totală în dumneavoastră. Trebuie să știu că-mi spuneţi adevărul. Vreau să vă întreb ceva, și o s-o fac o singură dată: vertebra e la dumneavoastră? Dumneavoastră aţi luat vertebra lui Gaitán din sertarul lui Francisco Benavides?“

Nu mi-a răspuns.

„Bine, haideţi să facem altfel, Carlos“, am insistat eu. „Trebuie să iau vertebra lui Gaitán și calota lui Uribe Uribe. Trebuie să i le înapoiez lui Francisco, moștenitorul de drept al acestor oseminte. Dacă mi le daţi, scriu cartea. Dacă nu mi le daţi, n-o scriu. Simplu ca bună ziua.“

„Dar nu el este moștenitorul de drept“, a zis Carballo. „Calota mi-a dat-o magistrul.“

„Și vertebra? V-a dat-o și pe aceea?“

„Francisco oricum are de gând să renunțe la ele“, a zis.

„Nu vrea să renunțe la ele, ci să le dea unui muzeu, pentru ca oamenii să le poată vedea. Uitaţi, Carlos, osemintele astea nu sunt ale nici unuia dintre dumneavoastră: osemintele astea aparțin lumii întregi, pentru că trecutul pe care-l închid în ele e al tuturor. Vreau să le pot vedea când am chef. Vreau să le poată vedea şi fiicele mele. Mai mult: vreau să-mi duc fiicele într-un loc public, să ne apropiem de o vitrină și să le spun povestea acelor oseminte.“

„Dar osemintele astea sunt probe“, a protestat Carballo. „Sunt dovezi a ceva ce nu vedem, însă care poate că există. Pe calotă poate fi urma unei lovituri de rozetă. Iar vertebra poate…“

„Astea sunt pur și simplu tâmpenii“, l-am întrerupt. „Nu-mi mai spuneţi tot felul de prostii. Ce să fie în vertebră? Un glonț tras de un al doilea trăgător? Știţi deja că nu-i așa, iar dacă aţi uitat, vă aduc aminte rezultatul autopsiei din 1960, făcută chiar de magistrul dumneavoastră: nu a existat un al doilea trăgător. Așa că vertebra aceea nu conține nici o dovadă în plus. Cât despre faimoasa rozetă, pe bucata asta de os nu se vede nici o urmă. Rozeta există în teoria lui Anzola, nu în calotă. Oasele astea nu mai sunt probe criminalistice de foarte mult timp. Nu mai sunt dovezi, nu mai sunt nimic de genul ăsta. Sunt pur și simplu niște rămășițe, niște ruine omenești, da, ruinele unor bărbați plini de demnitate.“

Când am ieșit – în acea dimineață de sâmbătă, în acea dimineață din martie – duceam în rucsacul meu negru osemintele care-i aparțineau lui Francisco Benavides. Le-am pus lângă mine în mașină, pe scaunul pasagerului și, îndreptându-mă spre casa și viața mea din prezent cu o senzaţie clară de irealitate, mi-am dat seama că din când în când le aruncam o privire în timp ce conduceam, de parcă aș fi verificat că tot ce se întâmplase în orele de dinainte nu fusese rodul imaginației mele bolnave. Ruina celui mai demn bărbat: versul din *Iulius Cezar* îmi venise în minte (sau poate că ar trebui să spun: îmi sărise în ajutor) așa cum mi s-a întâmplat de atâtea ori cu bătrânul Will, ale cărui cuvinte mă ajută să dau o formă și o ordine experiențelor mele haotice. În scena

respectivă, Iulius Cezar tocmai a murit în Capitoliu, înjunghiat de douăzeci și trei de ori de conspiratori, și sângele i se scurge lângă statuia lui Pompei, iar Antoniu, prietenul și protejatul său, stă singur lângă trupul lipsit de viață. „Iartă-mă, bulgăre de lut însângerat“, îi zice Antoniu, „doveditu-m-am laș în fața ăstor fiare. Ești ruina celui mai demn bărbat care-a trăit vreodată.“ Nu știu dacă Uribe Uribe și Gaitán au fost cei mai demni bărbați ai vremii lor, însă rămășițele lor, însoțindu-mă în drumul spre casă, erau pline de demnitate. Acele rămăşițe omenești aminteau de greșelile trecutului, iar cândva fuseseră și profetice. Îmi aduceam aminte, de pildă, declarația unuia dintre avocații acuzării în cazul Uribe. După ce-a respins participarea altcuiva în afară de cei doi asasini și a calificat crima drept una politico-anarhistă, a încheiat spunând: „Din fericire, cazul generalului Uribe Uribe a fost și este, *Deo volente*[5], unic în Columbia“. Greșea, firește, și aveam lângă mine dovezile greșelii lui, dar pentru mine nu era importantă memoria acelor oseminte, ci ceea ce provocaseră ele în viața acestor oameni: Carlos Carballo, Francisco Benavides și tatăl său deja decedat. Și în a mea, desigur. Și în a mea.

Fiind sâmbătă, mi-am zis că aș putea să trec neanunțat pe la doctorul Benavides. Mi-a deschis uşa cu o carte în mâini și ochelarii de citit încă pe nas; dinăuntru, de undeva din adâncurile casei, răzbătea muzica tristă a unui violoncel. Nu a fost nevoie să-i spun motivul vizitei mele. L-am urmat sus, în camera tezaurului său, unde începuse totul în urmă cu nouă ani, și i-am înapoiat relicvele. Am stat de vorbă: i-am povestit despre ultimele ore, lăsând deoparte multe lucruri, rezumând în mare ce aflasem, pentru că mi s-a părut că dacă i-aș fi spus totul aș fi comis un soi de trădare, aș fi violat un secret, sau poate pentru că dezvăluirile lui Carballo îmi erau destinate numai mie sau aveau un singur scop, să prindă viață în viitoarea mea carte. I-am spus lui Benavides despre înțelegerea pe care o făcusem cu Carballo. A fost o înțelegere încheiată chiar înainte de plecare, iar el mi-a zis în pragul ușii, când ne luam la revedere: „Cum pot să știu că o să vă țineţi promisiunea? Aţi pus mâna pe oseminte, iar Francisco le va da

înapoi, cum ziceți voi, le va dona unui muzeu sau mai știu eu unde. Cum pot eu să fiu sigur că după asta dumneavoastră veţi mai scrie cartea?“. Atunci i-am zis că o să-l conving pe Benavides să le doneze numai după ce va apărea cartea mea, cartea lui Carballo, după ce va fi deja în lumea reală, umplând-o cu poveștile pe care mi le spusese, mai ales cu una dintre ele. I-am zis lui Benavides, acolo pe loc, iar el a acceptat. Însă mi-am dat seama, după cum a reacționat, că relația lui cu Carlos Carballo, prietenul său de o viață şi discipolul tatălui său, se stricase pentru totdeauna. Am simțit asta atât de puternic, de parcă eu aș fi pierdut un vechi prieten.

Câteva zile mai târziu am plecat să petrec o scurtă perioadă în Belgia, cum plănuisem cu mai mult timp în urmă. La începutul anului ce trecuse, când încă mai scriam la romanul meu despre războiul din Coreea, o fundație belgiană îmi oferise un sejur de patru săptămâni la reședința sa pentru scriitori; în acel moment, ideea de a mă închide într-un apartament din centrul Bruxelles-ului ca să trăiesc zi și noapte împreună cu personajele mele fictive și cu destinele lor inventate, fără să fiu obligat să văd pe cineva, nici să vorbesc cu cineva, nici să răspund la telefon, mi s-ar fi părut imposibil de refuzat, chiar dacă nu aș fi avut în Belgia prieteni pe care îmi place să-i vizitez ori de câte ori am ocazia, fiindcă unii dintre ei sunt atât de în vârstă încât să mă facă să mă întreb, după fiecare vizită, dacă îi voi mai revedea. Așa că am acceptat imediat invitația aceea care îmi oferea, în același timp, posibilitatea să-mi revăd prietenii și să mă dedic exclusiv noului roman. Dar acum, când data călătoriei se apropia vertiginos, circumstanțele nu mai erau aceleași: știam că nu personajele fictive din acel roman îmi vor umple singurătatea, ci o poveste adevărată care îmi arăta la fiecare pas cât de puțin știam despre trecutul țării mele, ca și cum mi-ar fi râs în față, ca și cum ar fi vrut cu tot dinadinsul să simt micimea instrumentelor mele de narator în fața grozăviilor petrecute cu mulți ani în urmă. De data aceasta nu avea să mai fie vorba despre conflicte între personaje a căror existență depindea de voința mea, ci de încercările mele de a înțelege, cu adevărat și o dată pentru totdeauna, ceea ce

Carlos Carballo îmi dezvăluise de-a lungul numeroaselor noastre întâlniri care acum se confundau în memoria mea.

Și asta am făcut timp de treizeci de zile și treizeci de nopți. Apartamentul din Place du Vieux Marché aux Grains avea un birou ce dădea spre strada pavată şi unde se afla, lipită de perete, între două ferestre mari prin care intra lumina rece a nordului, o masă de scris (îmbrăcată în piele neagră și plină de cutii cu creioane tocite și plicuri poștale rămase de la cei de dinainte), însă nu am folosit-o niciodată, pentru că atunci când am intrat prima oară, am dat peste un salon al cărui perimetru era marcat de o serie de dulapuri albe, înalte de vreun metru, iar în dimineața următoare am acoperit toată acea suprafață aproape continuă cu hârtiile pe care le adusesem cu mine – xeroxuri după ziare vechi, fotografii, cărți și carnețele cu însemnări – şi am transformat masa pătrată din salon în birou de scris. Schimbam locul documentelor folosindu-mă de toate acele suprafețe, chiar şi de poliţa de marmură de deasupra șemineului în care nu era făcut focul; încetul cu încetul, în acele zile de primăvară timpurie, vedea lumina o posibilă versiune a poveștii lui Carballo; iar în nopțile de insomnie citeam și reciteam notiţele pe care le luasem în grabă, până când faptele ce se întrezăreau acolo, adăugându-se la singurătatea și la epuizarea care mă cuprindeau uneori, mă făceau să devin destul de paranoic. Când ieșeam să mă plimb, dădeam peste un oraș ale cărui muzee, librării și ziduri acoperite cu afișe aminteau necontenit de *Grande Guerre*[6], iar eu mă uitam la acele imagini pe care le văzusem de mii de ori – gardurile de sârmă ghimpată, soldații cu căşti ascunși în tranșee, fețele pline de noroi, gropile imense provocate de obuze – şi mă gândeam că la două ore de mers cu trenul fusese ucis Jean Jaurès (și ce mă împiedica să iau acel tren?) și că la trei ore de mers cu mașina murise soldatul Hernando de Bengoechea (și ce mă împiedica să închiriez o mașină?), dar n-am mers nicăieri: mă grăbeam să mă întorc pe strada mea pavată și la munca mea, pentru că îmi dădeam seama că nu mai reușeam să-mi scot din minte toate acele crime din țara mea și că nimic din acel oraș plin de amintiri, nici din călătoriile în trecut pe care mi le

oferea regiunea, nu mă interesa la fel de mult ca încercarea de a rememora în scris discuțiile mele cu omul acela care credea în teoriile conspiraționiste. În acele zile mi s-au întâmplat tot felul de lucruri și am descoperit tot felul de lucruri. De pildă, am cunoscut un bărbat care, pe când locuise la Sarajevo, fusese iubitul scriitoarei Senka Marnikovic. Dar anecdotele de genul ăsta nu au ce căuta în această carte.

Trebuie să spun, în schimb, ce mi s-a întâmplat la întoarcere. Am venit pe la New York, pentru că aşa ieşeam mai ieftin, dar și din alte motive mai puțin practice pe care nu are rost să le pomenesc aici, și m-am trezit stând în acel oraș două zile, în loc de câteva ore, cât prevăzusem. Aș fi putut să-mi pierd timpul prin anticariate sau săli de cinema, însă obsesia pentru întâmplările și personajele din cartea mea încă în stadiu embrionar nu mă lăsa să respir liniștit nici o clipă, așa că într-o dimineață am alimentat-o și mai mult: am căutat locurile pe unde trecuse Rafael Uribe Uribe când venise la New York la începutul anului 1901, în timpul Războiului de O Mie de Zile. Dar norocul nu mi-a surâs: cercetările mele nu au dus nicăieri. Atunci mi-am amintit de teoria lui Carballo care, plecând de la cartea *Secretos de la ruleta y sus trampas técnicas*, ajunsese la concluzia că Marco Tulio Anzola plecase la New York după proces, probabil ajutat de Carlos Adolfo Urueta, ginerele lui Uribe, care pe atunci făcea parte din corpul diplomatic de la Washington. Dacă Anzola venise în acei ani la New York, m-am gândit, trebuia să apară în arhivele de la Ellis Island, care pot fi consultate de toată lumea. Relaxarea e creatoare: într-o dimineață însorită, înainte să iau avionul spre Bogotá, am urcat la bordul feribotului care-i duce pe turiști și pe cei ce nu au altceva de făcut pe insula care era poarta de intrare a imigranților și am început să fac cercetări. A fost de-ajuns o oră de căutare: acolo, pe monitorul computerului, apărea fișa intrării lui Anzola. Vaporul lui, Brighton, ridicase ancora din portul columbian Santa Marta. Data intrării în New York era 3 ianuarie 1919, iar printre însoțitorii lui se afla Carlos Adolfo Urueta. Fișa mai consemna faptul că avea 28 de ani, culoarea ochilor – căprui-închis, semnalmentele personale – o aluniță pe obrazul stâng și starea civilă – căsătorit. Ce-o fi făcut Anzola la

New York? Cât timp a rămas în Statele Unite? Ce l-a determinat să scrie o carte despre jocurile de noroc? La opt ani după apariția acelei cărți, Gaitán era asasinat la Bogotá. O fi aflat Anzola despre crimă? Și ce teorie conspiraționistă o fi conceput sau o fi luat în considerare atunci? Am făcut câteva fotografii la repezeală și am simțit că tocmai stătusem în preajma unei fantome. Şi că Anzola încă nu ieșise din viața mea. Adevăratele obsesii nu dispar atât de ușor.

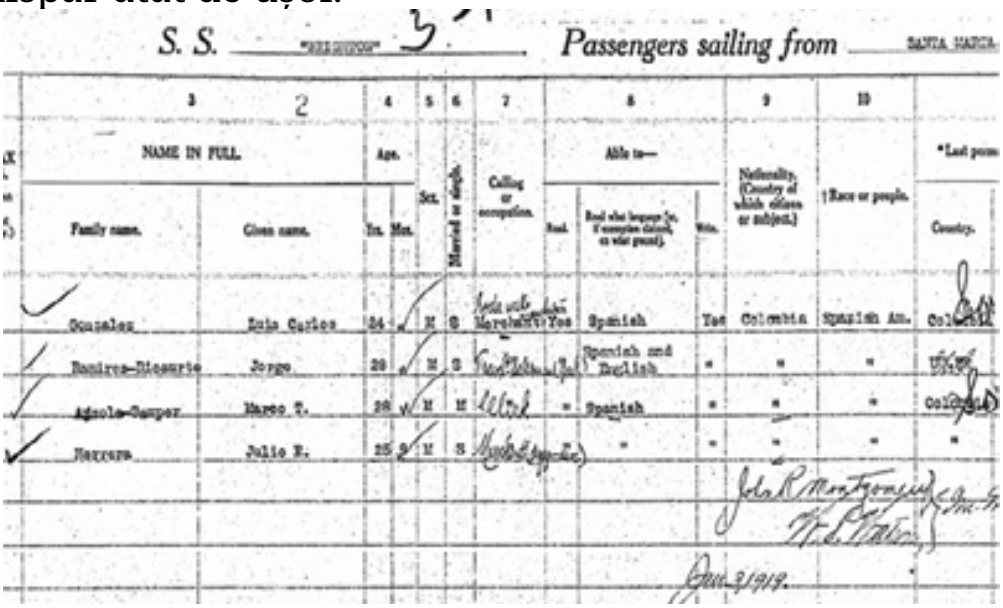
S. S. Passengers sailing from

3	2	4	5	6	7	8			9	10	
NAME IN FULL		Age.	Sex.		Calling or occupation.	Able to—			Nationality. (Country of which citizen or subject.)	Race or people.	*Last perm
Family name.	Given name.	Yr. Mo.		Married or single.		Read	Read the language (or if complete dialect, or other group).	Write.			Country.
Gonzalez	Luis Carlos	24	M	S		Yes	Spanish	Yes	Colombia	Spanish Am.	Colombia
Ramirez-Blesserie	Jorge	28	M	S			Spanish and English	"	"	"	
Agudelo-Samper	Marco T.	28	M	M		"	Spanish	"	"	"	Colombia
Herrera	Julio E.	25	M	S			"	"	"	"	"

Jan 2/1919.

M-am întors la Bogotá la începutul lunii aprilie. Și atunci, în una dintre primele nopți de după întoarcerea mea, am aflat la știrile de noapte despre arestarea lui Carballo și am văzut imaginile cu el urcând într-o maşină de poliție cu o expresie de șmecheraș luat prin surprindere întipărită pe chip. Avea mâinile încătușate la spate, însă părea relaxat; își ținea capul vârât între umeri, dar nu ca să se ascundă, ci ca să nu se lovească de caroseria maşinii. Conform știrii, era acuzat că încercase să fure costumul de stofă al lui Jorge Eliécer Gaitán, însă eu știam că nu e deloc așa. Când jurnalistul a povestit ce se întâmplase, când a zis că acuzatul spărsese cu o rozetă vitrina în care era expus costumul lui Gaitán, când a explicat cu lux de amănunte cum fusese reținut de către paznicul muzeului chiar în momentul în care punea o mână pe umărul sacoului, numai eu am știut că intenția lui nu era să fure, ci să simtă cu propria palmă ce simțise tatăl său în acea zi funestă. Relicvele sunt și asta, m-am gândit atunci, în fața televizorului, o modalitate de-a

lua legătura cu morții noștri, și atunci mi-am dat seama că soția mea adormise lângă mine și că nu aveam cu cine să comentez știrea. Așa că m-am ridicat din pat, m-am dus în camera fetițelor, care dormeau duse, am închis ușa, m-am așezat într-un fotoliu verde decorat cu păsări și am stat așa, pe întuneric, în camera cufundată în tăcere, privind cu invidie liniștea trupurilor lor adormite, observând cu uimire cât de mult se schimbaseră de la naşterea lor plină de dificultăţi, ascultându-le respirația printre zgomotele orașului: un oraș care începe dincolo de ferestre și care poate fi extraordinar de crud în țara aceasta bolnavă de ură, acel oraș și acea țară al căror trecut îl vor moșteni fiicele mele, așa cum l-am moștenit și eu: cu înţelepciunea și cu nebuniile lui, cu realizările și erorile lui, cu inocența și crimele lui.

1. În traducere, *Secrete ale ruletei şi ale capcanelor sale tehnice; dezvăluirile unui crupier* (sp.) (n.r.).
2. Versurile poeziei lui Rafael Pombo sunt de fapt: *„y quiere que todos los gatos y gatas / no almuercen ratones ni cenen con ratas“* (*„şi vrea ca toţi motanii şi pisicile / să nu mănânce şoareci la prânz şi şobolani la cină“*) (n.r.).
3. Pateuri cu carne (sp.) (n.r.).
4. Primul plan de reconstrucţie conceput de SUA pentru a ajuta ţările europene afectate de cel de-al Doilea Război Mondial (n.r.).
5. Cu voia lui Dumnezeu (lat.) (n.r.).
6. Marele Război (fr.) (n.r.).

Nota autorului

Forma ruinelor este o operă de ficțiune. Personajele, întâmplările, documentele și episoadele din realitate, prezentă sau trecută, sunt folosite aici în formă romanescă și cu libertățile proprii imaginației literare. Cititorul care încearcă să descopere în această carte asemănări cu viața reală o face pe răspunderea sa.

Mulțumiri

În cei trei ani în care am scris acest roman, o mulțime de rude, prieteni și cunoscuți mi-au pus la dispoziție timpul sau locuința lor, cunoștințele sau sfaturile lor, ori m-au ajutat să rezolv o anumită problemă, şi vreau să folosesc această ocazie ca să-mi exprim recunoștința. Aceștia sunt: Alfredo Vásquez, Fundația Passa Porta din Bruxelles, Agenția Casanovas & Lynch (Mercedes Casanovas, Nuria Muñoz, Sandra Pareja, Ilse Font și Nathalie Eden), Inés García și Carlos Rovira, Rafael Dezcallar și Karmele Miranda, Javier Cercas, Tatiana de Germán Ribón, Catalina Gómez, Enrique de Hériz, Camilo Hoyos și Institutul Caro y Cuervo, Gabriel Iriarte, Álvaro Jaramillo și Clarita Pérez de Jaramillo, Mario Jursich, Alberto Manguel, Patricia Martínez, Jorge Orlando Melo, Hernán Montoya și Socorro de Montoya, Carolina Reoyo, Elkin Rivera, Ana Roda, Mónica Sarmiento și Alejandro Moreno Sarmiento, Andrés Enrique Sarmiento și Fanny Velandia. Dar cel mai îndatorat îi sunt Marianei, prima destinatară a acestor pagini, a cărei prezență vizibilă sau invizibilă în această carte (și în viața autorului ei) aduce aproape misterios cu armonia.

J.G.V.

Bogotá, septembrie 2015